

32

1653

2

BDL-232

165312

ML-R-1°-C

Estimada

44

~~18~~
32

FAMIANI
STRADAE
ROM
ESOCIE S/
DEBELLEO
BELGICO
DECA S
P.
A MDC...

L. H.

—

FAMIANI STRADÆ
ROMANI
E SOCIETATE JESV
DE
BELLO BELGICO
DECAS PRIMA

Ab Excessu

CAROLI V. IMP.

Usque ad initia Præfecturæ

ALEXANDRI FARNESII
PARMÆ AC PLACENTIÆ
DUCIS III.

Additis hominum illustrium ad historiam
præcipuè spectantium imaginibus ad
vivum expressis.

*Editio novissima, emendatior
rator.*

Juxta exemplar ROMÆ impressum
Apud Hermannum Scheus.

1611

MUTIUS VITELLESCLUS SOC. JESU
Præpositus Generalis.

CUM de Bello Belgico primam partem P. Fami-
miani Stadæ, ejusdem Societatis, tres nostræ
Societatis Theologi, quibus id commissum fuit,
recognoverint, ac in lucem edi posse probaverint,
facultatem concedimus, ut typis mandetur, si ita
Reverendissimo Domino Vicesgerenti, & Reve-
rendissimo P. Magistro Sacri Palatii videbitur. In-
cujus rei fidem has litteras manu nostra subscri-
ptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Romæ
4. Julii 1643.

Loco * sigilli.

Mutius Vitellescus.

Imprimatur, si videbitur Reverendiss. P. Mag.
Sac. Pal. Apost.

A. Torniellius Vicesg.

Imprimatur Fr. Hyacinthus Lupus Mag. & Sec.
Reverend. P. Mag. Sac. Pal. Apost.

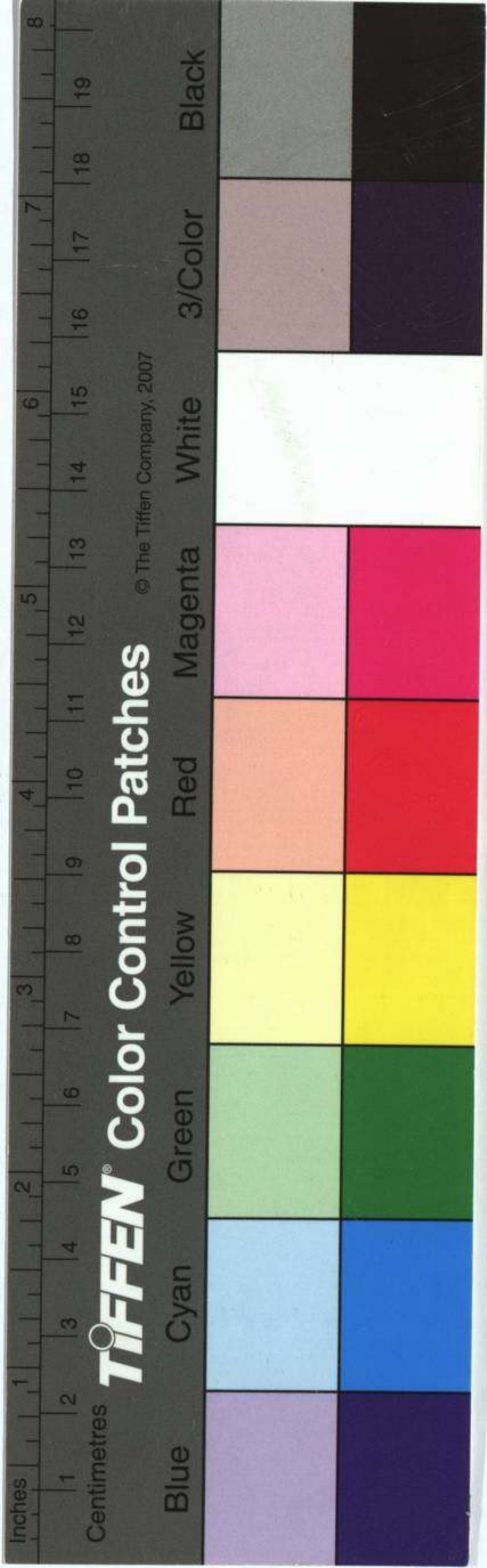
P R Æ F A T I O

A D

LECTOREM.

Uisquis hæc nostra in manus sumere non gravaberis, priusquam evolvas, permitte me tecum pauca super iis proloqui. Habes à me historiam, cui à celeritate quidem non possim aut laudem flagitare, aut excusationem obtendere, quippe nonum longe post annum apud me pressæ: possim tamen, hac ipsa cunctatione alterum tantum gratiæ sperare à Lectoribus meis, quorum antiquæ reverentiæ, adornando indesinenter operi moram traxi: adeo, ut licet, ab aliquot jam annis, multi, quorum non minus ingeniis, quam honoribus nemo Romæ non assurgit, prælectam annalium meorum partem, mire probare viderentur, non ideo tamen persuaserint mihi (gnaro videlicet quid inter humanitatem, & iudicium intersit) ut festinarem evulgare opus, aut eidem nunc tandem evulgato non condonationem ipse aliquam à Lectoribus anxie precarer, uti debitam modestiæ meæ, aliorum iudicia reverenti. Accedit ad ejusdem spem gratiæ, fors oblata mihi quam scriptorum multis liberalior: interiores Principum litteras loquor, plerasque exaratas ipsorum manu: loquor secreta legationum monita, intima in bellicis senatibus consilia, & consiliorum causas, clandestinos exploratorum codicillos, occultas civium conspirationes, aliaque permulta, quæ aut seorsim habita, aut in ephemeridem relata, ex arcanis mihi tabulariis patuere. Plane ut, nisi moram Lectoribus injecturus essem, potuissem (quod interdum facio) ad rerum pleraque, adjicere litterarum exemplaria, provocare ad auzographorum fidem, factorum enarrationem signatis veluti tabulis testibusque, conficere. Hæc autem omnia

AD LECTOREM.

sicut aperuere mihi quodammodo fores, ut in abdita quæ
 que introspicerem, ita eorum evulgatio, & peculiariū
 in primis rerum expositio (sine quibus historicorum mo-
 numenta Polybio a quidem ludicrum quid habentur, ed
 tanto futura est jucundior aviditati legentium, quanti
 addentes hæc nostra ad notiores eorum factorum cogni-
 tionem, quæ ab aliis memorantur; ideo & nos ab iis sæ-
 pius abstinemus, plenior ex utrisque historiæ ipsæ
 conformabunt. Atque hæc etiam causa perpulit inter-
 dum me ad singularia quædam non præmittenda, quorū
 res Belgicas recenti non magis fama, quàm Scriptorum
 copia pervulgatas, hujusmodi variæ additamentis, ob
 novitatem plerumque gratis & specialem historiæ scri-
 benti non utique inconcessis. Quin & huc quoque illud
 pertinet, quod sicut aliqua cursim, & nisi peculiare quid
 ad alios addendum occurrat, penè præterit; ita interdum
 aliqua paulo altius deducere, liberiusque denarrare, Sa-
 profecto gratius existimavi, nec sine multis magnisque
 exemplis feci. Namque inter Romanos annalium
 Scriptores, ut nihil de Græcis dicam, Tacitus, atque Sa-
 lustius, quam sæpe ad brevem illam suam tenuissimi fili-
 telam ex occasione adjiciunt multa, & tamquam laci-
 nias operi attexunt? Refellebat Tacitus in historiis
 (harum enim quinque libros, omissis annalibus, carptim
 expendere tecum libet) eos auctores, qui scripsissent, du-
 ces Othoniani ac Vitelliani exercitus addubitasse, num
 posito pro flagitiosis Principibus bello, bonum eligerent; si
 quum facto inde gradu, de veteri atque insita mortalibus
 potentiæ cupidine, de ejus origine in Romana urbe, de
 Patrum plebisque certaminibus, de Mario, de Sylla, de
 Pompejo secure differit: donec, Sed me, inquit, vete-
 ram novorumque morum reputatio longius tulit.

nunc

AD LECTOREM.

nunc ad rerum ordinem venio. Perge. Incensum à
 militibus Capitolium ubi ille descripsit a super eo quere-
 is adjungit : & , qui illud voverit, qui fundaverit, qui
 edicaverit, qui dirutum refecerit, quamquam res vulgo
 non ignotas, accurate persenset. Quid de Serapide b ?
 ni-jus de origine interfari multa, quæque de ea fabulen-
 ur Antistites Ægyptiorum, prolixâ excursionem com-
 memorare, historiæ injuriam non putavit? Sed nusquam
 dem liberalius de historia sensit, quam in expugnatione
 Hierosolymæ. Cujus occasione, primordia c moresque
 Judæorum tam profuse tamque alte usque à Saturno re-
 betita persequitur enarratione, tam varia congerendo de
 iose, de gentis religione, de cibis, de sabbatho, de cir-
 uncisione, de animarum æternitate, de balsamo, de bi-
 umine, aliisque ut ejus historiam populi contexere vi-
 leatur. Et tamen religiosus haberi Tacitus potest cum
 Salustio compositus, adeo hic crebro in diverticula &
 flexiones abit. Neque ipse dissimulat. Quippe Jugur-
 thini belli proœmium longe enim verò gratuitoque produ-
 dum, postremo reprehendens. Verum ego inquit libe-
 rius altiusque processit, dum me civitatis morum
 piget tædetque, nunc ad inceptum venio. Nec
 ideo abstinuit, quin in divisione regni inter Jugurtham
 Adherbalem, de Africa, deque primis ab ejus initio
 cultoribus amplissime differeret. Licentius adhuc in ci-
 vitatis mores iterum invecus, antiquis factionum cau-
 sis inter Romanam plebem ac Senatores abunde narra-
 tis : inhibita evagatione, in viam ipse se revocat. Supe-
 rat hæc tamen, quod addit Leptitanorum digressionem
 parergon. Nam Lepti mentione facta, quum de ejus
 oppidi conditoribus, situ, ac lingua dixisset; visum est,
 suctarii loco veterem historiam, ad Leptitanos utique

P R Æ F A T I O.

non pertinentem, ultro appendere. Nempe quoniam inquit, in has regiones per Leptitanorum negotium venimus, non indignum videtur, egregium atque memorabile facinus duorum Carthaginiensium memorare. quo nec parce, nec timide memorato, rem suam redit. Sed quid ego plura conserbor? Quae una luculenter ostendat, quantum hac in re liceat historico, Catilinae conjuratio; cujus videlicet Scriptor ad liber excurrit, crebrisque à proposito avocamentis historiam laxat, ut partem operis omnino quartam haec longae superent additamenta. Quae cum ita sint, & nostra quoque, si quid alicubi excedent, tu pro tua, Lector, aequitate, boni consules. Vix etiam illud, à quo inter narrandum non plane abstinui, dum nostra cum priscis inter dum contuli, ac similia comparavi. Id enim sicuti nos sum nescius, apud Latinos non ita crebro legi, ita Graecis liberalius usurpatum haud me fugit. Sane Polybius non magis Scriptor historiae quam Praeceptor, dum Siciliae formam positumque, cum Peloponneso: dum Carthaginiensium Romanorumque classes, cum Antigoni, Ptolemaei, Demetrii, aliorumque navalibus olim copiis prolixè componit: dum eorundem Romanorum & Carthaginiensium Rempub. generosis volucris ad extremum usque spiritum concertantibus similes facit, (ut omittam alia, quae vel primum ejus librum legere aggredienti complura statim accurrent) profecto omni cura liberata per hujusmodi exempla gradientem. Ac de his te ritè premonitum initiatumque, in aditu operis ultra non moror.

DE BELLO

BELGICO

LIBER PRIMUS.

B

ELLUM dicere aggredior, incertus animi, Belgarumne illud, Hispanorumque, an Europæ prope modum omnis appellem. Quippe tot gentium aut armis, aut pecunia, certè animis & cõsiliis etiam-

*Propositi
operis.*

um geri videmus, quasi uno in Belgio, de Europæ Imperio dimicetur. Quo plures, opinor, cura comprehendet, quid populares, quid gentiles sui partaverint in hoc Martis campo, relegendi. Ceteros ab hac cura utcumque liberos subibit aliqua noscendi cupido, unde paucis Belgarum Provinciis ea confidentia, ac vires tantæ, quibus potentissimo cum Rege, sexaginta jam annos, terra marique ex æquo decertaverint? Unde ad Bataviæ oram è piscatoriis aliquot navigiis nova repente Respublica extulerit caput? quæ armis in dies prævalida superiorem pati nec terra velit, nec mari jam possit, quæ magnis per Oceanum passibus ad remotissimos terrarum tractus colossas invexerit, quæ statis, apud Principes legationibus, mutuisque fœderibus, non minorem se legibus ferens, novum sibi in Europa principatum asseruerit? Unde Belgici agri, in assiduas temporum tempestates atque procellas (cujusmodi longè breviori calamitate regiones alias variari ac sterilescere passim videamus) tanta gignendis frugibus ubertas, alendoque bello nonoci minus, quam hominum pertinacia; plane in alias terras peregrinari Mars, ac circumferre bellum, hic armorum sedem fixisse videatur. Et sanè non defuere, qui consilio in hisce provinciis bellum trahi ab Hispano Rege suspi-

*In quo quid
multis a-
gnoscen-
dum.*

*quid omni-
bus admi-
randum.*

*Magna
Respublica
ex parvis
initis.*

*Mira soli
fertilitas,
bello omnia
vastante.*

*Serio non
agi à Rege
opinati
sunt aliqui.*

cati sunt. Nempe ut Princeps, cui MAGNUS Imperii corpus magna animandum est mensuris multisque tuendum est manibus; exercitum habentem in hac Belgica schola militiam, quam deinde præsertim in omnes (velut Ianizaros suos Othomanorum Imperator) expediat. Perinde ac si eodem in casu do non simul erudiantur hostes: quorum animi se hebescere otio, quam tractatione splendescere anctius foret. Jam & nostrorum temporum veterumque similitudo afferet utraque tacite comparantibus non minimum voluptatis. Venient quoque in mentem legentibus Annales nostros, nunc Arminius, nunc Civilis, gemini illi Belgarum turbines, Orangiique illorum temporum. Omnia rent se paria rebellandi principia: prætentata, & simul excussa Tiberii ac Vespasiani Principum obedientia: sollicitati libertatis spe populi: sub auspiciis provinciarum adversus Romanum militem cum insurrectione: coepta à Batavis defectio: petita è Gildibris, Gallis, Britannisque subsidia: fatigata atque inturno ancipitique bello Romanorum arma: perperamque tam similibus iisdemque artibus iterata: ut nisi ex singulorum nominibus discrimen antea adverteris, interesse te priscis Belgarum tumulibus identidem arbitreris. Usque adeo IN REBUS humanis sæcula ac personæ intereunt: casus & eventa, eadem recurrunt. Quamquam, ut videres illos longè superavimus nationum religio numque dissidio, sic iras ab hac cote pugnace armamus, odiaque exinde animosius exercemus. Nam quid jam armis in Belgio intentatū in arguimusque reliquimus: qui non modo magnis ceteris fluminibus, vel supra Poëtarum miracula, magnam conferimus; sed Neptunum ipsum, fractis Oceanus ni claudis, in certamen elicimus: mare circumque terras pedites invadimus: terras immisso navibusque mari, elementisque simul omnibus perterritus? Et vero (nisi me mea, ut quemque sua ut sæpe fallunt) nusquam aut animis, ausisque in proceribus bello decretum: aut validiora per obsequium magnarum urbium viribus illusum; aut diuina

Sed falso.

*(Cor. Tac.
l. 1. & 2.
Ann. & l.
4. Hist.)
In priscis
nostrisque
temporibus
similitudo
casuum.*

*Qui tamen
atrociores
apud nos.
Testis ho-
die Bel-
gium.*

*Hom. Iliad.
21. de
Achillis
pugna cum
Sæaman-
dro fluviis.*

toribus invicem cladibus plus sanguinis datum, (Virg. Ii
 naustumque. Volverit licet undis suis arma & Aen.)
 corpora fortium virorum Simois aut Scamander,
 præcorum fabulis noti amnes; aliique nimirum *Collatum*
 tra Romanorum cæde nobiles; longe plures *cum Gra-*
 nioraque aggressos extulere Mosa, Rhenusque *cis Roma-*
 Scaldis, & reliqui per Belgium rivi, toties hu- *nisque bel-*
 ano sanguine decolores, truncisque legionum *lis.*
 etibus, ac magnarum spoliis animarum tumidi. (*Ausi-*
 quot hic provinciarum concidere vires? quoties *dus. Al-*
 clasibus mare, aut equite pediteque constrab- *lia, Tre-*
 tum est Belgicum solum; ac deletis hisce magnis *bia.)*
 exercitibus, majores iterum copiarum undique gen-
 tum submissæ, certatim opplevere campos? Et
 sâmen tam multis populorum impendiis, exhau-
 nis Regum opibus, conjuratis Europæ viribus,
 HÆC TROIA tot jam decenniis petitur, nec-
 cum capitur. Verû quo intentius hujusce magni-
 tudinem operis commentor, eo pronius fortasse
 arpendam offero confidentiam Scriptoris: quem
 publicis negotiis alienum, priscaque erudi-
 tionis hominem, nec suo cum sæculo viventem
 profecto minorem evolvenda præsentium bello-
 rum serie different aliqui: & Sacris jam pridem
 ruitato, indecoram videlicet armorum tractatio-
 nem affirmabunt. Audirem ego facile, si Anna-
 rum scriptores præliari omnes fuissent ingenio,
 gregines duxissent, exercitibus imperitassent: aut
 cessent ex omni ætatum nationumque censu
 mer plurimi, qui sacerdotio præditi militaria hæc
 argumenta litteris tradidere. Immo, cum tanti sit
 veritas in historia, cumque res eam nulla infrin-
 gat magis, quàm scriptoris affectus; undenam po-
 tius rerum fidei pertimescendum, ab eone, qui
 partibus implicatus, agrè odium & amorem exu-
 rit; an ab eo, qui & in medio positus, & vitæ san-
 ctitatem professus, ideoque omni partium studio
 ut intactus, aut major, mentiendi occasiones
 procul habeat, arceatve? Atque ego quidem, ut de
 ne hoc præcipue superaddam, nec religiosæ vitæ
 nec rationes dedecere suscepti operis argumen-
 tum,

*De operis
Auctore.*

*Quem Reli-
giosum latere
profana, &
Sacerdotum
dedecere bel-
la videantur.*

*Sed & ex-
empla contra-
ria sunt.*

(*Tit. Liv.*
Co. Tac. Dio.

*Halicar. &
alii Moyses.*

*Berosus. Iose-
phus. Euseb.*

Cas. Oros.
Vill. Tir. Iov.

*Bemb. Ma-
riana. Mus-*

sejus, &c.
& ratio.

*Adde, quod
ipse argu-*

tum, mentum tra-

Est cum Religionem con-
junctum.

Et ab auto-
graphis litte-
ris mihi inti-
me cognitum.

Fidem,

ac liberta-
tem, ut nulli
partium ju-
ratam gero:

Ita similem
affectum in
lectore meo
velim.

Hæc præsa-
tus, ab im-
ploratione di-
vinæ opis

tum, in quo Religionis etiam causa peragitur nec imparem me rebus hisce gestis enarrandis causisque earum eruendis, arbitratus sum. Quamvis enim, quia intima consiliorum arcanorum cognitio sperari non poterat vel à sepositæ vilitate, vel ab hominis genio secum non grate habitantis, certe per aliena conclavia clandestinis Principum colloquiis aurem non adveniens, ea mihi cognitio usque adeo abunde suppeditetur ab illorum, qui hæc ipsa aut gerunt, aut gerenda mandarunt, autographis commentariis: quorum à copia delectuque structior haud facile quis aliquando scripsit historiam; aut profecto aulicarum ipse bellicarumque artium utcumque rudis, atque homo, ut velles, umbraticus, plura tamen interioraque, quæ hodie rerum civilium ac militarium disceptationes allaturum me, non ex vano polliceri possit. Qua vero fide, quave libertate, supervacane sit, anxie præfari, quando veri amorem æque omnes præ se ferunt: ac sæpenumero Nulli jactantius fidem suam obligant, quam qui maxime violant. Nam dicendi libertatem pænè jam amisit ætas nostra, Scriptorum plerumque viri qui offensionem Principum obtendentes ambitioni suæ, collata in tempora ac mores culæ blandiri & assentari, *Saculum* appellant. Eius conscientia subnixus mea, quam sæpe interrogantem mancipatamque nullius imperio Principum, cujusquam gratia emptam adhuc invenio; rogos eos velim, qui meos labores sua cura dignabuntur, ut qualem à me ad scribendum jure stulant animum, partium securum mediumque talem ipsi à factionibus liberum afferant adlegendum. Ne temere incusetur cibus, si stomachus exceptus ægro insinceroque, coacescat.

Tu modo pacis ac belli Deus, (debet enim rerum non scriptorem minus, quam auctorem à bonis precationibus initia rite capere) fidenti, tu stilo moderare: ut mihi non prudentia humanorum arcanorum indagati

in tuarum sedium assistrice Sapiencia omnia *initium du-*
 ponenti, digna candore vitæ, quam profiteor; *co.*
 ar operis magnitudini, quod molior; non mi- *(Plin. in Ta-*
 or expectatione, qua dudum provocor; ad fi- *neg. de hoc*
 em usque contingat historia. *prisco ritu.)*

TRAHEBATUR adhuc ingentibus Euro-
 motibus ferale bellum inter Carolum V.
 imperatorem, & Henricum II. Gallia Re-
 gem, ad quem cum hereditate transierant pa-
 tris iræ animique; cum Maria Anglia Regina,
 qui primum nupsit Philippo Hispania Principi,
 e pace sedulo agitare cœpit: ejusque opera,
 hoc anno quinquagesimo quinto supra sesqui-
 millesimum, missis Caletum Cæsareis Regis-
 que Procuratoribus, etsi non pax, uti speraba-
 tur, certe quinquennialium fundamenta indu-
 arum posita sunt. Tunc Cæsar, evocato ex An-
 glia Philippo filio, quam Regnorum Imperii-
 que abdicationem dudum animo meditabatur, *Cæsar abdi-*
 que abdicacionem dudum animo meditabatur, *care se Regnis*
 equi tandem, ac magna orbis terrarum parte *parat:*
 poliare ipse se statuit: editurus I G N O T U M *(25. Octob.)*
 principum aulae prodigium, ut cum posset, im- *Multis coro-*
 perare desisteret. Ergo evulgato per Belgium *natis capiti-*
 cano, multis undique mortalibus Bruxellas *bus presen-*
 concurrentibus, octavo Kalendas Novembris, *tibus.*
 qui dies Ordinum comitiis, atque aurei Velle- *(Heleon. &*
 ris Equitibus, Magistratibusque indictus erat; *Mar. Caroli*
 Cæsar in aula maxima Regiarum ædium, circum- *V. Sororis.)*
 edere jussis hinc Philippo Angliæ, Maximilia- *Ac primæ*
 no Bohemiæ Regibus, atque Emmanuele Phi- *magnæ*
 liberto Sabaudia Duce: inde Heleonora Gal- *Equitum au-*
 lia, Maria Hungariæ viduis, alteraque Maria *rei Velleris*
 Bohemiæ Reginis, & Christierna Dani Re- *Magistr.*
 gis filia Lotharingia Duce; primum Philip- *creat Phil. fi-*
 pum filium sodalitia Equitum aurei Velleris *lium.*
 solemni ritu præficit: tum Philiberto Bruxel- *(Concil. sta-*
 lio Senatori principalis Concilii significat, ut *tus.)*
 quæ in mandatis acceperat, ad Belgarum Or- *1555.*
 dines proloquatur. Summa dictorum ejus hæc *Eidemque*
 fuit. *Belgium &*
Burgundiam
tradit: verbis
Bruxellii
Senatoris.
com-

componat: & quam rerum molem sustinere diu pro dignitate quae se Imperiumque deceat, haud potestate mature transferat in Philippum filium Angliae Regem, aetate ac sapientia tanto oneri parem. Itaque sarem, quod sibi, quod Regi, quod Provinciis benevoluntat, omni se Belgii Burgundiaeque imperio abdicaturam sibi fidem populis remittere: Philippo Angliae Regi, jus possessionemque Belgii Burgundiaeque ex animi sententia tradere. Hæc Philiberto rite memorantem surgens improvise Cæsar, honorisque Guilielmi Orangii Principis innitente interpellat: itaque e codice, quam ad sublevandam memoriam attulerat; tanquam e rationabili Imperii, Gallica lingua recitare ipse coepit. Quae septimo decimo ætatis anno ad eam usque diem peregisset, expeditiones profectioesque novem in Germaniam, sex in Hispaniam, septem in Italiam, quatuor in Galliam, decem in Belgium, duas in Angliam, totidem in Africam, mari undecim remenso, bella, paces, foedera, victorias, enucleat singula, magnificeque magis, quam superbe. Ad diditque, Eorum operum finem non alium propositum sibi, quam Religionis & Imperii tutelam. Id a se, dum per valetudinem licuerit, ita Deo duce præstitum, Cur regna Carolum hæctenus vixisse & imperasse, nullos nisi testes pœnitere possit. Iam quando vires ac propendendum vita deficerent, non sibi futurum dominandi morem ante suorum salutem. Pro se ne membrum pro, ac magna sui parte præsepulto, validum juvenem experrectique vigoris ac virtutis Principem substitueret. Et ut obedientiam Provinciae præstent: simul inter se concordiam, atque in Orthodoxa Religione constantiam sedulo servent: demum ut sibi, si quid ea cura peccatum fuerit, benigne condonent, orator animo velle, se certe illorum fidei obsequiique semper apud Deum, cui victurus erat uni per paucos illos, superessent, dies, memorem futurum. Hinc convulsus ad filium: Si hæc, inquit, Provinciarum possessio ad te morte mea pervenisset, meritis aliquid essent apud filium, relicto tam opulento auctoreque, per me hereditate. Nunc, quando non necessitatis hæc, sed

Qua interruptit
Cæsar, &
ipse pro se
dicit res à
se gestas:
(Orangius
ipse in Apologia an.
1571.)

& earum
finem.

Cur regna
euret.

Quid &
petat à
Provinciis.

1555.
& eis pro-
mittat.

Oratio Cæ-
saris ad fi-
lium regna
in eum
transferen-
tis.

ntatis hereditas est; & pramori patrem libuit, ut
 ortis beneficium anteverterem; quidquid mihi pro
 anticipati temporis usura plus debes, id in horum
 morem curamque populorum ut transferas, jure po-
 ulo. Reliqui Reges se filiis vitam tradere, regna se
 adituros gaudent. Ego posthumum hoc donum praxi-
 re fatis volui: geminatum gaudium arbitratus, si te
 non magis viventem ex me, quam ex me regnantem
 vobis adspicerem. Exemplum hoc meum pauci imita-
 antur: nam & ego, quem sequerer ex omni retro an-
 tiquitate, vix habui. Laudabunt certe consilium, ubi
 dignum comperient, in quo prima hæc documenta
 monstrarentur. Id efficies, si, quam adhuc coluisti sa-
 pientiam, si Dominatoris omnium timorem, si Catholi-
 cæ Religionis patrociniū, si juris legumque tutelam,
 vera utique regnorum firmamenta, perpetuo retine-
 ris: Unum superest, quod voveam ad extremum pa-
 ter: Ut tibi proles hujusmodi adolescat, in quam re-
 gna transferre possis, necesse non habeas. Hæc fatus,
 procumbentem in genua filium, poscentemque
 patris dexteram, arte complectitur, ac celestem
 illi opem, imposita ejus capiti manu, pie pater,
 neque precatus, subortis lacrymis substitit: ex
 eorumque, qui aderant, oculis ubertim lacrymas
 expressit. Tum Philippus & reverenter oscula-
 tus patris dexteram, & humaniter Belgarum Or-
 dinibus assurgens, excusata apud eos Gallicæ lin-
 guæ ignorantia, jussit pro se id muneris exequi
 Antonium Perenottum Granvellanum Atreba-
 tensium Antistitem. Qui Regis mentem, ut gra-
 tam in parentem, ita paternis monitis exemplis-
 que animatam erga Belgarum populos, disertissi-
 ma est oratione interpretatus. Quibus Jacobus
 Mafius, juris & eloquentiæ consultus, Ordinum
 Belgarum nomine cum respondisset: ac demum
 Maria Hungariæ Regina Belgii gubernationem,
 quam annos quinque ac viginti pro Cæsare fra-
 tre obtinuerat, ejurasset; eo quidem die concio
 dimissa est. Duobus vero mensibus interjectis,
 majori adhuc hominum celebritate (nam fama
 latius emanaverat) Regnis, Provinciis, Insulisque

*Cui pro filio
 respondet
 Atrebaten-
 sis.*

1556.

*Et pro Bel-
 gis Cæsari &
 Philippo Ma-
 fius resp.*

*Maria quo-
 que Regina
 sese abdicat
 gubernatione
 Belgica.*

*Post tradita
 filio paterna
 regna omnia.*

tam

1556.

(17. Jan.)
1556.
*transfert Im-
perium in
fratrem, ejus-
que insignia
mittit per
Orangii Prin-
cipem :*

1531.
*qui agre mu-
nus admittere
videtur.*

(*Maria Ca-
roli ac Fer-
dinandi
soror.*)
1556.

*Carolus è
Belgio solvit.*
(*Augusto
mense.*)

(*Septembri
mense.*)

tam in nostro, quam in novo terrarum orbe ex-
ens se Cæsar, eorum semel omnium possessiones
ac jura Philippo filio addixit. Postremo, ha-
ita post multo, Imperii (quod unum Carolo su-
pererat) coronam sceptrumque Ferdinando fra-
tri, multis ante annis Regi Romanorum creato
transmisit per Guilielmum Orangii Principem
Quem ferunt initio detrectasse legationem ejus-
modi, dixisseque Cæsari, audiente Philippo Re-
ge, Meliora sibi à Superis optanda, quam ut in
Imperii insignibus è Domini sui capite deponen-
dis, atque ad alium deportandis, ministerium ipsi
suum adhiberet. siue illa caritas fuit erga Princi-
pem expertæ benevolentix ac liberalitatis, siue
assentatio in Philippum Regem, cui destinatum
à patre fuisse Imperium, eaque gratia actum cum
Ferdinando fratre non ignorabat. Etenim Caro-
lus Austriacam Hispaniæ potentiam accessione
Imperii firmaturus, opera Mariæ Hungariæ Re-
ginæ pertentarat aliquoties animum Ferdinandi
quo Romanorum Regnum Philippo cederet:
inter alia pollicitus, se cum fratre communicatu-
rum Imperii fasces, ut duo in posterum pari au-
ctoritate Cæsares haberentur: immoto ad e-
Ferdinando.

At Carolus ex tanto rerum dominatore jam
nullus, aula novo Principi relicta: privata in do-
mo aliquamdiu consedit: instructa donec classe
è Zelandia solvens cum sororibus Heleonora a
Maria Reginis, secunda navigatione Laredum
Cantabriæ portum invecus est. Quem abeun-
tem è Belgio prosequi, non alienum, opinor, fue-
rit à Belgicæ narrationis instituto. cum Belgicæ
Principis, postremique Principum in Belgio nat-
suprema continuando, hæere adhuc in Belgio vi-
deri possim. Lectoris quidem certe gratiam ini-
turum me sum arbitratus, si magno illo secessu
secretoque Cæsaris in lucem extracto, multa que
male de tanto Principe interciderent, Belgicis
annalibus imputavero: simulque tristioribus ali-
quando sequuturis, præsentis molliorum comme-
mo: atione paulisper intercessero.

Vix descenderat è Prætoria navi Cæsar; cum In Hispaniæ
 foeda illico exorta in portu tempestas classem im- appellit, par-
 petu disjecit, Prætoriam hausit: quasi non vectu- cente illi, non
 ram amplius Cæsarem, Cæsarisque fortunam. Fe- ejus navigio,
 runt, ubi primum littus attingit, prostratum in ge- tempestate.
 nua osculo terram libasse, atque addidisse, Salutare Qua prima
 reverenter à se communem parentem; utque nu- dicta factaq;
 dus è matris olim utero prodierat, ita ad alteram littus attingentis. Ma-
 hanc matrem libentissime reverti nudum. Et ve- gnum ejus
 ro, cum in Cantabriam appulsus, ac profectus in- constantie
 de Burgos, raras admodum sibi obvios vidit Hi- periculum à
 spanos Proceres, (quos nempe solus incomitatus- Magnatibus
 que titulis suis Carolus non allegerat) sensit tum Hispan.
 primum nuditatem suam. Accessitque & illud, Majus à
 quod ex centum aureorum millibus, (quem sibi Philip. filio.
 reditum ex immensis opibus tantummodo sepo-
 fuerat) cum eorum parte opus tunc esset, qua fa-
 mulos aliquot donaret, dimittereque; expectan-
 dum ei plusculum, nec sine stomacho, Burgis fuit,
 dum ea videlicet summa aliquando redderetur.
 Quam ille offensionem sicut dissimulanter haud non sine Cæ-
 tulit, ira occasionem nonnullis forte præbuit af- saris offensa-
 firmandi, Regnis vix ejuratis, cœpisse Carolum ne:
 initi consilii pœnitere. Quanquam alii ipso eju- Unde nata
 rationis die mutasse illum sententiam ex eo nar- suspicio mu-
 rant, quot aliquot post annis, cum Cardinalis tata ejus vo-
 Granvellanus ex occasione Philippo Regi revo- luntatis.
 casset in mentem, Anniversalem illum esse diem,
 quo Carolus pater Imperio Regnisque cesserat:
 responderit illico Rex; Et hunc quoque diem an-
 niversarium esse, quo illum cessisse pœnituit.
 Quod incerto rumore prolatum facile percrebuit
 apud homines, non sibi in tam inaudito facinore
 constantiam vel unius diei persuadentes. Nisi
 forte Philippus non putavit in parente laudan-
 dum, quod imitandum sibi non statueret. Mihi
 certe in dicta factaque Caroli, toto illo privata
 vitæ biennio inspicienti, libellosque & commen-
 tarios super eo secessu cum cura & ratione vo-
 tanti, nusquam profecto vestigium ullum ejusmo-
 di pœnitentiæ compertum est. Et decuit, vivam
 adeo

1556.

Sed temere.

*Divi Iusti
cœnobium.*

*Sex. Aur.
Vict. in Ca-
jo Imp.*

*Atque in
illo quæ
quantaque
Cæsaris
habitatio.*

*(Feb. mense
1557.)
Familia
& supellex
ejus.*

*Contem-
ptusque re-
rum om-
nium.*

adeo Magnanimitatis imaginem posteris non e-
poni pœnitentiæ panno convelatam. Sed jam in
Vallisoletum lectica devectus, ac paulum cum
pote Carolo Hispaniæ Principe, cujus non sa-
probavit indolem, demoratus; ad Divi Iusti Hi-
ronymianum cœnobium, delectam jamdiu
dem, recta se contulit. Est illud Lusitaniæ Cast-
laque finibus, haud procul à Placentia civitate,
tum; amœnitate vallis, circumque adjacentium
prospectu collium, ac magna in primis per h-
mem temperatione cœli, salutare. Quem in
cum recepisse olim se Q. Sertorium fortissimum
Imperatorem Romana arma fugientem, ibiq-
dolo extinctum fama est. Hic demum Carol-
curarum fluctibus terminum, ac vere Colum-
Herculeas positurus, construi sibi domuncula
jusserat, cœnobii additamentum. cujus descripti-
nem formamque mitti ante annum sibi voluer-
in Belgium, probaveratque. Sex omnino septem-
ve in ea numerabantur cellæ. (juvat enim, qu-
ait ille, de Principibus nosse omnia) viginti pec-
lata longæque, plane cœnobiticæ; unde ad spect-
egressusque in hortulum fonte irriguum, cit-
limoniisque ad fenestras usque flores ac por-
porrigentibus. Atque hoc videlicet Mausoleum
fuit, quo Cæsar ille maximus, cui unus non se-
fecit orbis, inclusit ad extremum se, condidit
vividus. inque hæc demum angustias decrevit
Gigas, qui Herculeos ultra terminos extendi
manus gloriabatur. Adeo NATURA facile
dit ad statum staturamque suam, si, quæ illam
flabat ac distrahebat ambitio, detumescat. Et
cœnobium ingressus, è famulis sexaginta, quos
legerat ex omni servitio, plerosque Serandilla
proximū oppidum remisit, usus si opus foret
apud se duodecim retinuit, atque equum unum
nec lautiores servorum numero domesticam
pellectilem; nempe omnia necessitatis modo
nita. Et sane mirum fuit, Carolum ea solitudine
curarum oblivione captum, sive in consilii sen-
suscepti constantia firmatum, exuisse pristinum

adeo mores, ac plane naturam; ut neque aurum, quod ingenti copia per id tempus Hispana classis illi advexit ab India; neque strepitus bellorum, quæ ejus armis ac Ducibus terra marique per Europam gerebantur; quidquam potuerint animum illum flectere tot retro annis assuetum armorum sonò; ejusque tranquillitatem, auditis quamquam variis rerum eventis, paulum interturbare.

Quotidianam porrò vitam ita degebat Augustus silvarum Incola, ut partem ægro languentique in dies corpori, partem Deo, animæque suæ tribueret. Nam modo colles, circumpedum uno contentus, obequitare; modo partiri areolas in horto, culturæque & arborum insitionibus Triumphales commodare manus. id, quod olim ille, deposito quoque Imperio, Salonis agebat. Sæpe fabricandis horologiis, (quorum videlicet rotas multo, quam Fortunæ, facilius temperabat) Iannello Turriano præceptore, illius temporis Archimede, operam dare; ejusque machinamenta ad moliendos in sublime fluvios, tentamentis variis experiri. Quin etiam ad Toletani aquæ ductus architecturam, cujus imaginem tum concipiebat animo Turrianus: non nihil ingenio Carolum suo contulisse ferunt. Qualem vero operis formam in illa biennii solitudine ambo meditati sunt; tale dein opus Turrianus, post Principis obitum, sublato in Toleti montem Tago amne, novo utique artis miraculo fabrefecit. Et vero hic imprimis fuit, qui in eo Hieronymiano secessu, novis quotidie machinationibus, Caroli mentem, talium rerum avidam, oblectabat. Nam sæpe à prandio armatas hominum & equorum incunculas induxit in mensam, alias tympana pulsantes, tubis alias occincentes, ac nonnullas ex eis feroculas infestis sese hastulis incurstantes. Interdum ligneos passeruculos emisit cubiculo volantes revolantesque: Cœnobiarcha, qui tum forte aderat, præstigias subverente. Fecit & ferreas molas, per

*Quotidiana
ejus vita.*

*Obequitatio, Hortu-
li cultura.*

(Diocletianus Imp.)

Horolog.

fabricatio

sub magno

præceptore.

(Iannellus

Turrianus

Cremonens.

Ambros.

Morales

in descript.)

cujus in-

ventis va-

riè oblecta-

batur.

1557.

*Cura animæ
impensa.*

*(Ioseph de
Seguenza in
hist. sui Ord.
3. p. l. 1.*

*Ex Bulla
Iul. III. an
1554. 19.
Mart.)
etiam casti-
gando corpori
adhibita.*

*Instrumenta
pœnarum
Philip. filio
venerationi
habita.*

*(Ex Seguen-
za qui in-
terfuit.)*

1558.

*Novo exem-
plo ipse sibi
exequias fa-
cit.*

*(30. Aug.)
1558.*

se versatiles, tantæ subtilitatis parvitatisque, ut
manica occultatas Monachus facile ferret; cum
tamen quotidie molerent tantum tritici, quan-
tum hominibus octo in singulos dies alendis ab-
unde esset. Sed huiusmodi delectatiunculæ in itinere
crebriores fuere. Dein vero admonente morbo
qui suprema interminari videbatur, aliquantulum
parcius adhibite, nec nisi subsecundariis temporibus.
Nam prima homini cura postmodum fuit
statis Monachorum psallentium precibus frequen-
ter interesse: non raro Sanctorum volumina
lectitare, ac piis de rebus miscere sermones; sol-
ito crebrius expiare noxarum confessione an-
mam, ac cælesti Epulo, quamquam interdum non
jejunus, pascere. id enim, ob stomachi languo-
rem, indultum ei pridem fuerat ab Romano Pon-
tifici. quin etiam plexo è funiculis tormento (ac-
eo & aliorum exempla, & sui victor semel an-
mus potuere) exigere à sese antea actæ vitæ pœnæ
persevere cœpit. Quos inde funiculos à Philippo
Rege reverenter habitos, ab eoque morti proximo
afferri ad se iustos, & ut erant cruore Caro-
li patris adpersi, filio Philippo Tertio traditos, in
ter Austriacæ monumenta pietatis asservari fa-
est. Postremò exequiarum occasione, quas mar-
anniversarias persolverat, nova incessit animi
cupido (si liceret) & suas celebrandi: requi-
communicata cum Ioanne Regulae Hieronymi
na familia, qui ejus conscientiam moderabatur
cum is insolitum quidem illud & inauditum
pium tamen ac salutare dixisse: apparari fun-
sibi quamprimum iussit. Ergo excitatur in tem-
plo tumuli moles, funalibus illuminatur, atrio
circumstant famuli, mortuale Sacrum mœ-
Monachorum cantu peragitur. Ipse funeri sup-
stes suo, spectabat in illo imaginario munere
ras suorum lacrymas: audiebat exequiale ca-
men, placidam sibi requiem beatas inter sed-
implorantium: eademque ipse sibi suffragia psal-
lentibus immistus exposcebat. Donec sacrificia
ti propior factus, seique tradens, quam gestabat
acce-

accensam facem, sublatis in cœlum oculis, Ego te,
 unquam, vitæ ac mortis arbiter, oro quæsoque, ut quem-
 admodum oblatum hunc à me cereum sacerdos capit,
 absic commendatam in manus tuas hanc animam tu,
 itiquandocumque libuerit tibi, in sinum complexusque
 teuos benigne suscipias. Tunc, ut erat pulla fluxaque
 nro pertus veste, humi procubuit: renovatisque o-
 onnium, qui aderant, lacrymis, quasi depositus,
 iusuprema lamentatione comploratus est. Atq; hoc
 ro videlicet rudimento Carolus vicinæ jam morti
 in proludebat. Namque altero ab exequiis die, febrili
 o correptus, eaque paulatim exedente consumptus,
 an Toletano Antistite procurante, quæ Christiano
 no ritu, luctanti animæ suppeditantur adjumenta:
 u Religiosisque, qui frequentes è cœnobio circum-
 cstabant, abeunti hospiti expeditum iter in cœtus
 a piorum comprecantibus: nocte ante festam lu-
 an cem Euangelistæ Matthæi, annorum octo & quin-
 na quaginta, ex quibus duos ipse vixerat, ingenti sa-
 pp ne sensu pietatis ac religionis excessit. Mortem
 x ejus clara cœlo terraq; signa comitata sunt. Pau-
 ro lo enim postquam ægrotare cœpit, visus in Hi-
 si spania Cometes, initio non admodum illustris,
 ar sed qui subrescente morbo per eadem incre-
 u menta lucem intenderet: donec verso in Hiero-
 nymianam sedem ferali crine; qua hora Carolus
 vivere, ille videri desiit. Nec illud admiratione
 caruit. In Caroli quem dicebam, hortulo, binos
 eodem tempore stylos emiserat candens lilium.
 Alter Majo mense, uti assolet, calyce dehiscente
 floruit: alter, quamvis eadem cultura provocatus,
 tumorem tamen ac partus signa Vere toto atque
 æstate sustinuit; eademque demum nocte, qua
 Caroli animus integumento sese corporis evol-
 vit, ille explicato repente folliculo, intempesti-
 va nempe atque insperata germinatione promisit
 florem. Id vero & observatum ab omnibus, &
 lilio supra Ara templi maxima ad spectandam
 proposito, fausti candidique ominis loco ac-
 ceptum est.

*subitoque
in morbum
incidit.*

*(Barthol.
Miranda
Archiep.
Tolet.)*

*quo brevi
consumptus
occumbit.*

(21. Sept.)

1558.

*prodigiis
mortem ejus
comitanti-
bus, in Cœlo.*

*(Observa-
vit Ian.*

*Turrianus,
qui morien-
ti aderat.)
terraque.*

*Anni domi-
nationis*

ejus,

pater-

Sic demum Carolus Cæsar, annos quadraginta

paternis Regnis, sex & triginta imperio potitus ac duos post omnium abdicationem potitus ipse; dubium reliquit, majoremne laudem in Imperio, totque Regnis administrandis, an in simul omnibus relinquendis promeritus sit.

Causa abdicationis varia jactata.

Quamquam non ignoro eam rem vario tunc hominum sermone fuisse desceptatam; hodieque declamatorum in scholis, politicorum in aulis argumentum esse, CÆSAREM ABDICANTEM.

Morbus.

Sed omissis ingeniosis horum commentis, somni benigne venditantium; quæ apud plerosque eo tempore super Carolo differebantur, hæc ferme erant. Permulti causam in promptu habebant nempe Cæsarem ingravescente articulari morbo, qui ab anno quinquagesimo, non jam per intervalla, sed perpetuus aderat, adductum esse, (quem admodum inter ejurationis solemnia testatus est ipse) ut quam Imperii molem pari virium præsentia sustinere se ultra diffideret, eam salutari & sibi & regnis anticipatione, in ævi animæque validum inclinaret. Callidiores, quibus in abdica-

Metus ex fortuna mutatione.

conari mos est, & VILE videtur, quidquid in summo patet; deterritum suspicabantur Cæsarem Henrici II. Galliarum Regis felicitate, cui opponere filii juventam regnandi avidam, & capacem, quam annos palmasque suas, consultius habuerit. Observaverantque, ex quo ille Metim à Gallis captam recuperare, exercitu centum hominum millium ad urbem admoto, frustra tentavit, desideratis in ea obsidione non paucioribus quadraginta suorum millibus; tantum inde mœrorem animo contraxisse: præsertim quod paulo ante in Germania consulere sibi indecora sane fuga, certe insolita, coactus fuerat à Mauritio Saxonum Duce; ut per aliquot dies publico abstin-

(*Petr. Mexias in Vit. Carol. V. Thuan. lib. 26.*

1552.

1552.

(*ex literis Principum Hipp. Chizzola.*)

erit, incrementemque morbum acriori sensu in posterum toleraverit. Quin & vulgo credebatur, Cæsaris fortunam fastidio ac satietate jam captam retrocedere incepisse; felicemque imperatoris hactenus invicti genium in Henricum Gallie Regem immigrasse, ipso Cæsare non dissimulante

quem,

quem auditum ferebant, cum diceret, *Nempe FORTUNAM esse juvenum amicam*. Ideoque pro columnis Herculis, ac *Plus ultra*, usitato Caroli V. signo; non deerant, qui *Cancrum*, & *Plus citra*, accommodatam videlicet tempori Notam, substituerent; adderentque; sapienter imitatum esse Cæsarem præcautos aleatores, qui magnam nummorum summam ante se congestam lucrati plurium horarum ludo, veriti fortunæ aleam, retrahunt opportune manum: neque se parto illo cumulo victoriarum exui, jactu videlicet uno, patiuntur. Contra, sentiebant aliqui, factumque Cæsaris immensæ laudum cupidini vertebant. Quod animus ille, si quis umquam alius, post Cæsarem memoriam, famæ indulgentissimus, cum sibi satis adundeque gloriæ adeptus videretur, tam multis ex omnium hostium genere victoriis, tanta felicitate reportatis, ut à nullo fere Carolus provocatus bello fuerit, quem non modo victum, sed (quod raro legitur) vinctum etiam captivumque non viderit; abjectis ad extremum, calcatisque utroque in orbe fascibus amplissimi dominatus, ab inusitato victoriæ genere, novos gloriæ titulos non facile posteris æquandos concupierit. * *Iactabatur & illud obscuriore fama: Motum ex parte Cæsarem Philippi querelis; qui novis quotidie probris, famosisque carminibus proscissus ab Anglis ægre Hispanum in ea insula Dominum ferentibus, eoque nec Regem illum, sed Reginae maritum vulgo compellantibus, per eam occasionem aliquanto acrius expostulaverat cum patre de statu fortunaque sua: moturus animum ejus ad consilium de Belgii abdicatione, cujus jam aliquid suboluerat, maturandum. more videlicet liberorum, qui parentibus orti junioribus, senes ipsi paternam adeunt hæreditatem: diu graves, quasi exspectantes. Verum alii rem alio trahebant, atq; in ejusmodi consilium concessisse Cæsarem affirmabant una tactum religione, stimulatamq; conscientia multorum, quorum, antequam rationem exposceretur à supremo hominum Iudice, placanda ir. Dei offensi præcipuè.*

Cupido inusitata gloria.
(Franc. Rex Gallia: Henricus Rex Navarra Clem. VIII. P. M. Guliel. Clivia Dux, I. Fred. Septemvir. Dux Saxo. Ernest. Dux Brunsvic. Philip. Hafsia Regulus. Querela filii. (Adrian. l. 13. Hist. Thuan. 16. Gabrera in Phil. II. l. 1 c. 5. & 8. & alii.)*

placand;

placandam sibi præmaturè Majestatem ejus existimaverit. Quippe esse non pauca, quæ Caroli vellicarent animum pietatis omnino non solum. Icisse foedus cum Henrico Angliæ Rege, fidelium societate, diris Pontificiis, in Caroli gratiam expuncto. In quo ille & injuriam, quam a Henrico acceperat, repudiata Catharina uxore Cæsaris matertera; & constantiam promissam nunquam se cum hæretico Rege, nisi is Pontificiæ dignitati satisfaceret, in gratiam rediturum, nimis quam impotenter posthabuerat atroci in expiabilique in Gallum indignationi. Præterea in Religionis causam injecisse manus: quæque Pontificii muneris erant, occupasse: evulgari jussu per Germaniam libro complectente Religionis capita, ad quorum observantiam interim exigentur omnes, dum finem acciperet Tridentinum Concilium. Qui tamen liber cum pleraque Catholicæ quidem Ecclesiæ consentientia, sed contraria tamen nonnulla, uti sacerdotum conjugium, Corporisque & Sanguinis Domini sub utraque specie libationem contineret: (quippe à Catholicis hæreticisque conscriptus) neutris, ut accidere solet, partibus satisfecit. Demum capta direptaque Urbe, in Romani Pontificis captivitatem consensisse: adducturum insuper ad se illum in Hispaniam, nisi publica hominem infamia retardasset. Quamvis autem luctuosam Urbis sacræ depopulationem Cæsar haud imputaverit sibi: immo ad ejus nuntium, illico & publicam lætitiâ ob natum Philippum filium edicto vetuerit, & ipse mutata veste justitium atratus indixerit. quanti tamen esse, non modo in Urbis & Sacrorum violatores non animadvertisse, sed etiam eorundem operamenses omnino septem attinere Hadriana in arce Christi Vicarium perseverasse? præsertim tam arcte misereque custoditum, ut vetulam olera vendentem, quod expetenti Pontifici lactucas aliquot in arcis fossam projecisset, funiculo per puerum submittebas; obvius forte Centurio suis furiose manibus ante portam suspenderit; oculosque

1543.
ob foedus
cum Hen-
rico An-
glo contra
fidem

Pontifici
datam.

(Iov. l. 43.
44 & 45.)
ob Interim
in Reli-
gione per-
missum.

1548.

ob Ponti-
ficis Rom.
captivita-
tem.

(6. Maji.
1527.

Francisc.
Guic. l. 18.

21. Maji.
1527.

(Iov. l. 26.)

ingemiscientis ad ea Pontificis, exposito complures dies infelici spectaculo, everberaverit. Ac postremo, nullo Cæsarem tantarum calamitatum sensu, grande pretium, profano tamquam ab hoste, persolvi à Pontifice pro libertate voluisse. Enimvero haud dubitandum, quin ejusmodi facinora, ut pleraque erant execratione multorum prædamnata, Carolus ipse, sicuti debebat agnovit damnaveritque, ac eorum aculeo hærente deinceps in animo, extremum illum vitæ actum placando offenso Numini, religiosus cetera Princeps ordinaverit. Quamquam non deerant, qui Cæsaris mentem hic quoque haud in paucis absolverent; ac plerumque culpam derivarent in temporum ac bellorum necessitatem, inq; armatam multitudinem, cujus incitatum semel impetum regere, non semper in unius sit manu. Atque hæc ferme, de Cæsare abdicante, ea tempestate, ut comperi ferebantur, accepta hodieque aut rejecta pari studio & ignoratione veri. Ego, etsi non sum nescius, grandia consilia à multis plerumque causis, ceu magna navigia à pluribus remis impelli; tamen non facile mihi persuaserim in Cæsaris animo magnam sibi partem vindicasse aut fortunæ commutabilis metum, aut alium quempiam leviozem motum. Si quidẽ annis ante obitum ejus ferme decem, hoc est in ipso victoriarum flore, in eo quod Augustæ condidit testamento, de hac ipsa Regnorum abdicatione mentionem fecisse constat. Quin etiam exploratum habeo, ante hoc quoque tempus agitasse animo Cæsarem, depositis humanis curis, receptui aliquando canere. Idq; cum Francisco Borgia Gandiæ Duce, qui postea Societatem Jesu est ingressus, unice communicasse, severe admonito, ne cui mortaliu consilium hoc suum, quod quietem nactus è bellis aliquam exequi decreverat, aperiret. Neque tunc, cum cessit Imperio Cæsar, eo res erant loco, ut illum fortunæ suæ magnopere pœniteret: expugnatis, paulò post solutam Metensem obsidionem, Teruana, munitissimo Belgici limitis

*Quibus
pœnitendis
electa solitudo.*

*Probabilius
multas concurrisse
causas.*

*non tamen
subitarias
aut indignas magnitudine animi Cæsaris.*

1541.
1542.

(1553.) Jun. mense.
1553. Jul. pro- mense.)

propugnaculo, atque Hedino, veteri Artesiorum Principum aula: captis utrobique, aut interemptis è Gallica nobilitate permultis, immo etiam post, in Italia contra hostium vires, Genuensibus asserta magnam partem, Corsica Insula; &, quod pluris habitum est, capta Senarum urbe, pulsisque inde, ac fere omni Etruria Gallicis armis. Crediderim vero consilium, quod animo Cæsaris idemtidem recurrebat, hoc demum tempore maturatum: quo tempore super invalescentem morbum, (cujus vi exanimabatur interdum) audito matris obitu, instare propediem fatum suum, certa animi inductione, opinari cœpit: adeo, ut vocem audire matris ad se vocantis filium assidue sibi videretur. Intenditque opinionem Vesalius Imperatoriæ valetudinis moderator, qui vitam non sane diuturnam, rara medentium libertate, præmonstrare Principi non dubitaverat. Itaque Cæsar, quod secum toties agitaverat, festinandum putavit, ne urgente exitu præverteretur. Auditusque est per eos dies, cum illam crebro vocem iteraret Centurionis sui: (cujus mihi virtus notior est, quam nomen) qui verus multorum stipendiorum eques rebus humanis renuntiaturus, cum missionem à Carolo peteret, isque novi consilii causam exquireret, respondisse fertur, INTER vitæ negotia, & mortis diem oportere spatium intercedere. Quod scitum hominis dictum alte tum quidem infedit animo, quippe similia meditati; dein vero, quando apparebant vitæ ultima, occupandum sibi duxit spatium illud, quod ultra nullum esset, ut in eo, posthabitis alienis, curaret aliquando sua, seque externis ereptum curis, repræsentaret resisteretque sibi, antequam injecta necessitatis manu, ad Dei tribunal attraheretur tantus humanæ felicitatis reus. religioso ad id secessu opportune delecto, ubi & à solitudine otium, & à loci sanctitate suffragium habere posset. Et sane qui Cæsaris animadvertat aut magnitudinem animi immenso sese terrarum mariumque imperio exuentis, ne palmario quidem solo sibi

1554.

1555.

Mortis timor præcipua fuisse videtur occasio festinandi propositum vetus.

1555.

(Andreas Vesalius.)

Ad quod etiam adjunctus ab aureo militis dicto.

Concluditur, è Cælo inditam hanc Cæsari mentere.

PHILIPPVS II HISPANIARVM
REX BELGII PRINCEPS.

sibi reliquo : aut in suscepta semel vita inter ea claustra secretumque constantiam, toto illo bienio, quo victoriam sui extendit : aut sanctimoniam finis, in quem ille non incidit, sed intenta se meditatione composuit, quodque est difficillimum, in vita mortem ordinavit ; profecto non leuem aliquam imparemque magnæ menti, sed eximiè piam, ac plane de cœlo fuisse causam initi à Cæsare consilii conjectabit.

Sed quæ illa cumque fuerit, PHILIPPUS sub discessum patris, novi Imperii administrationem exorsus, Mariæ Hungariæ Reginæ in suprema Belgii Burgundiæque præfectura substituit Emmanuelem Philibertum Sabaudia Ducem ; qui præter sanguinis conjunctionem, Carolo Patri magnam belli scientiam in iis potissimū Provinciis adversum Gallos sæpe probaverat. Nec minus Philippo Regi usui fuit egregia viri virtus in iis, quæ novum illico Principem exceperet, bellis. Nam licet Henricus & Philippus Reges Cameraci, sub anni hujus initium, opera Mariæ Angliæ Reginæ, pacti fuissent inducias in annos quinque ; occasione tamen belli, quod inter Romanum Pontificem & Philippum Regem exarsit, circumactis nondum anno violatæ sunt, culpa ab Hispano in Gallum, ab hoc in Hispanum invidiose rejecta. Henricus certe sive à Carafensibus ad bellum extractus, speciosam Pontificiæ tutelæ causam libenter amplexus est ; sive non tam causam, quam exitum belli cogitans, haud temere sibi persuasit, superandum à se novum inexpertumq ; armis Principem, cujus Patrem militiæ veterem, gentiumque domitorem vinci demum posse, non uno documento palam fecerat. Iamq ; Galli superatis Alpibus, Guisio duce, pro Pontifice militabāt in Italia : & eodem tempore Belgium ingressi, Collinio ductore, Artesiam vastabant. Cum Philippus Rex (Albano Duce res Italiæ strenue curante) ex una parte incitata uxore Angliæ Regina, ut Henrico bellum indiceret ; ex altera jussu Philiberto Sabaudo, supremo armorū Duce in Galliam irrumpere ;

1558.

*Primæ novi
Regis cura.*

1556.

*Præfectura
Belgii Sabaudia
tributa.*

*Inducias inter
Gallum Hispanumque
violantur :*

*(Feb. mense
1556.)*

qua occasione.

(Thuan. l. 22.)

(Dec. mense.)

*Bellum in
Belgio.*

(Franc. Loth.)

Guisius Caspar Collinius.

Ferd. Tole.

Alba Dux.

1557. Jun.

eius mense.)

1550. Aug.
mense.
victor pri-
mum Hi-
spanus ad
S. Quinti-
num;

1558.

Mox Gallus
ad Caletum.
(1558. Ian.
mense.)

iterum Hi-
spanus ad
Gravelin-
gam.

non sine for-
tuna comi-
tante virtu-
tem.

eius viri ductu virtuteque memorabilem illam ad Sanctum Quintinum in Veromanduis victoriam reportavit: tanta ad cladis nuncium trepidatione totius Galliae, ut quoniam nobilitatis pars maxima in potestatem Hispanorum eo certamine redacta, pars magna in Italiam profecta debilitaverat Regni vires; palam timeretur, ne victor, si porrò pergeret in interiora, facile ipsa Lutetia Parisiorum potiretur, dilabentibus inde civibus in proximas passim urbes, tamquam jam esset ad portas Hispanus. Sed Henrici jussu confestim revocatur ab Italia Guisus, armatoque ingenti exercitu, (quod promptum in Gallia populis referta, atque in arma sobolescente) latitiam Hispano protinus interturbavit. Nam capto summa celeritate Caletum, (quem portum, *Galliae portum* appellare consueverant Angliæ Reges: quod quamdiu potirentur, tamdiu gestare sese è cingulo claves Galliae dictitabant) quidquid Gallis ereptum ducentos per annos Angli feliciter obtinuerant in continenti ora; paucorum dierum spatio, Galliae regno restituere, atque ad veteres terminos intra Oceanum se recipere coacti sunt. Verum brevi rediit ad Hispanum belli fors. Philippus enim Rex cum bipartitum Gallorum exercitum numero in dies successibusque gliscentem, ac spe Belgium omne devorantem animadvertenter; partitus & ipse bifariam copias suas, partem adversus Paulum Termum, veterem belli ducem, Flandriae maritima prædis incendiisque vexantem immisit, ductore Lamoralio Comite Egmontio, Belgarum fortissimo, qui apud Sanctum Quintinum Belgici equitatus Magister, momentum per sane magnum fuerat ad victoriam: Sabaudum vero cum reliqua exercitus parte obfervare voluit consilia Guisii Ducis. Et Egmontius quidem, collatis signis ad Grevelingam Flandriae portum strenue feliciterque subegit hostem. Dum enim à veteranis utrimque exercitibus, dubio aliquamdiu Marte, conferuntur manus, inclinantem paululum Gallorum aciem inopinatus re-

pen-

pente casus plane perdidit. Naves Britannicæ de-
 cem illac forte prætervehebantur, conspectaque
 procul pugna, ad ostium fluminis Hææ festinan-
 ter admotæ, Gallorum latera tormentis inva-
 dunt tempestatemque à mari, unde sese inacces-
 sos rebantur hostes, adeo improvisam, ideoque
 majorem important, ut solutis peditum ordini-
 bus, transmissio in equites metu, profligato uni-
 verso exercitu, vix è tanto dein numero super-
 fuerit, qui nuncium cladis referret ad suos. Pars
 enim in certamine cæsi: Dux ipse, ac primarii
 ordinum ductores capti omnes: pars fugientium
 aut nantes ab Anglis in mare depressi, præter du-
 centos, quos ad Reginam vivos adducere visum
 est, tamquam testes operæ à se in pugna collatæ:
 aut ab agrestibus suarum incendia direptionesq;
 villarum ulciscuntibus crudeliter interempti. In
 quod & illud victis accessit ad ignominiam; quod
 eorum reliquias per ignota Flandriæ loca erra-
 bundas, egressæ è pagis gregatim mulieres fusti-
 bus sudibusque, & (quod validius telum est) ira
 armatæ ac furiis suis, inter probra ac maledicta
 misere contrucidarunt: aliquos etiam commi-
 nutis in eos hastilibus, exquisita immanitate,
 velut Orpheum Bacchæ, unguibus discerpserunt:
 Sic Henricus Galliæ Rex, quam fortuna blan-
 diente respuerat pacem, geminata intra an-
 num clade, cæsis veteranis cohortibus: &
 quod caput est, capta pleraque regni nobilita-
 te, hoc est Gallicæ militiæ robore, non illiben-
 ter illam complexus est: & Philippus, Caleti
 ad Galliæ regnum accessione commotus, simul
 alternas belli vices expertus, eandem pari studio
 suscepit. Ita enim usu plerumque venit, ex col-
 lisis fractisque nubibus serenitas prodit: & SPES
 numquam major affulget pacis, quam cum fe-
 rio bellum geritur: satiata nimirum, aut fessa
 per cædes ira. certe PRONIUS in gratiam re-
 deunt perpeffi armorum damna. Et pacis qui-
 dem conciliatæ laus penes Christiernam Lotha-
 ringiæ Ducem fuit, mediam inter utrumque Re-
 gem: conficitur.

Iul. mense.

1558.

*Mulierum
 rabies erga
 victos.*

*De pace
 agitur inter
 Reges.*

1558.

*quæ opera
 Christierna
 Lotharinga
 gem: conficitur.*

(** Cambray.*)
Cameraci
in urbe pa-
cificatoria:
 1556.
 (*April*
menſe.)
magna
omnium
ordinum
latitia.
 (*Carol. V.*
& Fran-
ciſ. I 1529
Aug. men-
ſe. Aloyſia
Regis ma-
ter & Mar-
garita Caſ-
amita.)
quam au-
gent nuptiæ.
Hiſpani
Regis cum
Galli filia.
 1549.
Et Sabaudi
cum ejuſ-
dem Galli
ſorore.
In earum
celebra-
tione haſti-
ludium.

gem: quippe Philippi conſobrinam, & recenti af-
 finitate Henrico gratam. Neque inuſitatum, ejuſ-
 modi fœdera pacesque ſancire feminarum mini-
 ſterio: quaſi earum gratiæ pluſculum dare, civile
 habeatur. Porro nuncium pacis, quæ in ** Came-*
racenſi oppido, poſt longas diſceptationes, ape-
 riente ſe vere prodiit, tanta Chriſtiani orbis, tædio
 bellorum feſſi, ſecuta eſt lætitia, raro ut majora
 memorentur indicia geſtientium populorum.
 Nam qui hanc pacem cum illa conferebant, quæ
 inter horum Regum patres, ante annos triginta
 compoſita eſt, Principum quoque feminarum
 opera in *Cameracenſi urbe,* fatali nimirum ſede
 pacificationibus fœderibusque firmandis; quia
 in eo fœdere complures prætermiſſi eſſent, non
 fuiſſe commune gaudium, & continuata per Ita-
 liam bella recordabantur, cum tamen hæc pax,
 Principibus Europæ omnibus æque comprehen-
 ſis, pari ubique nationes afficeret voluptate: ſi-
 mul ingenti ſpe diuturnæ inter Reges amicitia,
 quod poſtea evenit, omnium animos impleret.
 Acceſſere & nuptiæ, firmamenta fœderum, man-
 ſura tamen inter Principes, quandiu annuerit
 dominandi cupido, cui plerumque tenacius nu-
 bunt Reges. Philippo (defuncta ſuperiori anno
 Maria Angliæ Regina) uxor oblata eſt ea, quæ
 Carolo Hiſpaniæ Principi pacta erat, Iſabella Hen-
 rici Regis filia undecennis: quam, quia ortus ejus
 in tempus incidit pacis cum Anglo initæ & nu-
 ptiæ occasione pacis cum Hiſpano celebratæ ſunt,
 Principem à Pace cognominavere. Simul Henrici
 ſorore Margaritam Emmanuel Philibertus uxo-
 rem accepit, una cum urbibus, quibus illum
 patremque, trans Alpes ac citra, Franciſcus I. &
 Henricus ipſe ſpoliaverant. At nuptiarum hilaria
 nunquam profecto Gallia peregit funeſtiori ca-
 taſtrophe. Inter alios apparatus, equeſtris decur-
 ſio indicta eſt, (*Hæſtiludium* vocant) atrox enim-
 vero voluptas, ſpecioſumque periculum: quo nec
 ludere credas, qui ſic præliantur; nec præliari,
 qui demum ludant. gratum tamen Gallis inge-
 num-

numque spectaculum, quippe audenti bellicæq; nationi. Iamque hippodromo in theatri speciem superbe constructo, ac flore hastatorum equitum referto, (namque ad hujusmodi ludos, totius Europæ hastas Gallia provocaverat) uno alteroque die Rex ipse decurrerat palmari semper laude. Eoque gloriosior dum postridie repetito tertium campo, contra suorum preces, cum prætorianæ cohortis Præfecto, galea præpropere non satis occlusa congreditur, ab adversæ hastæ fragmento apertam bucculam irrumpente, transfosso dextero oculo, ictoque inde cerebro, inspectantibus Reginis, regiisque liberis infelicem ludum, illico exanimatur, exceptusque accurentium manibus, totus sanguine perpluens theatrum illud, quod modo lætissimis plaudentium vocibus implebat, subita conversione publicum in luctum ac lamenta mutavit quintoque post die, Princeps juxta bellicosus ac pius. dignus utique fato meliore, decessit. Simul ante oculos infinitæ multitudinis, quam ipse ad funus videlicet suam ambitiosa convocaverat, ad vivum egit extra scenam & fabulam, humanæ tragœdiam felicitatis. Fuere, qui hoc olim à Genethliaco, (ut hæc ferme varicationes post eventa promuntur) omnino prædictum affirmarunt: sciscitanti enim Catharinæ Medicæ Reginæ super suorum fato ex conjectore Gaurico, responsum ab eo fuisse, capiti Regis imminere perniciem à duello. Addebant alii, ea ipsa nocte, quæ infortunium antecessit, à Regina visam in quiete non obscuram imaginem subsequentiæ cadis. Illud vero non sine Divini judicii admiratione sapientius observatum est, Regem qui in ipso regni principio, serium duos inter juvenes ex præcipua nobilitate duellum approbaverat, spectaveratque cum aulæ Proceribus) ludicro in duello vitam regnumque funesto fine terminasse. Quamquam & tunc poenitens facti, persancte juravit, in posterum se nunquam in eiusmodi certamina consenserum: & in hoc postremo ludo si quid vana virium ostentatione pec-

in quo Rex Gallus palmam refert

(Gabr. Comes Men-gomerius) sed mox saucius,

moritur. (2. Jul.)

Ejus rei vaticinatio;

(Luc. Caurr. Thua. l. 22.

Lud Guicciard. l. 3.

hist. Belg. 1559.

Anonym in hist. Belg.

Thua. l. 3.

& 22. Vidus Cabocius

& Francis. Vivonus)

& sapientium Judicia.

ne peccavit, admirabili profecto religiosaque animi constantia in summis doloribus abunde redemit. Certe non parum ille in Gallia Christianæ mansuetudini contulisset moriens, si ludentem hanc feritatem secum unà sepelisset.

*Mira hoc
anno con-
tinuatio
funerum
Principum
virorum.*

F U I T hoc sane tempus (ut pauca hæc historia superaddam) continuato, si unquam, obitu, plurimis maximisque Principibus confarale, præsertim quod nulla per populos contagione, cum rariora cernerentur plebejorum funera; plerisque tamen Europæ Dominos unius circiter anni conversio tumulavit; Obiere Carolus V. Imperator, Henricus II. Galliarum Rex, Christianus Rex Daniæ, & Daniæ itidem Rex Christiernus, non plures viginti quatuor diebus Christiano superstes. Obiere quatuor Regina, Heleonora Caroli V. soror, nupta primum Emmanuelli Lusitanæ, dein Francisco I. Galliarum Regibus: Maria, Carolum V, fratrem non totum post mensem insecuta, & Angla ejusdem nominis, & Bona Sfortia: hæc Sigismundi Augusti Poloniæ Regis mater, illæ uxores Regum, Ludovici Hungariæ altera, altera Philippi II. Hispaniarum. Obiere Pontifex Romanus Paulus IV. decem Cardinalium funeribus comitatus: Septemviri Augustales duo, Coloniensis, ac Palatinus: Venetorum Princeps Laurentius Priulus, atque Estensis Hercules Dux Ferrariæ: præter minora Dynastarum nomina, quorum continuata funerum solemnia implevere anni fastos. Plane ut ea tempestate mors, demetendo majorum gentium capita atque hominum apices, Superbum videlicet illum summa olim papavera decutientem imitari visa sit. Ergo Philippus Rex, constituta jam pace, ac Sabaudum cum conjugem in Italiam profecto, (neque enim ex conventis quidquam immutaverat Henrici mors) antequam & ipse in Hispaniam, adeundæ Regnorum possessioni, se conferret; componendum sibi Belgarum statum cum civilem militaremque, tum etiam sacrum existimavit.

1559.

*Tarquinius
Rom. Rex.*

BELGIUM, quod & *Flandria*, ab ejus parte illu-
striore apud externos : & *inferiores Provincia*, à
depressione aliquarum situ, sive ut Germanis pla-

DE BEL-
GIO.

Nomen.

linguæ morumque cognatione, *Germania*
inferior appellatur; portio quidem Europæ per-

Magnitudo.

exigua est, quippe quæ non multum excedat
quintam Italiæ partem, nec ultra millaria circiter
mille ambitu protendatur. Tamen haud scio, an

Opulentia.

facile ulla sit uspiam regio aut ditior, aut frequen-
tior : cum non minus fructuum è Belgio suo
Princeps, quam Anglia Rex amplissima ex Insula

(Lud. Guic.
in descript.

(si demas sacrorum spolia) percipere consueve-
rit : & urbes in ea sive mœnibus clausæ, sive

Belg.

clausis magnitudine propemodum pares, supra
trecentas & quinquaginta censeantur: pagi vero

Urbes,

maiores ultra sex millia ac trecentos numeren-
tur: ut nihil de minoribus vicis arcibusque lo-

Pagi:

quar, quibus supra omnem numerum consitus est
Belgicus ager. Jam hominum virtus, operum

molitio, varietas, copia quantum angustias Bel-
gici tractus egreditur? Nusquam militia aut im-

geniosior, aut influentior, aut diuturnior. Plane
ut aperto hic ludo accurrentes undique populos

Militia.

erudire Mars ad bellum videatur. Quæ verò igno-
ta marium litora, quasve desinentis mundi oras

Nautica.

scrutata non est Belgarum nautica? nimirum
quanto illos natura intrà fines terræ contractio-

res inclusit, tanto ampliores ipsi aperuere Oceani
campos, quos subigerent incolerentque, Belgii

Lanifica.

velut pomœria prolatantes. At lanificia atque
texturæ non implent modo, quanta est, Europam;

sed longe lateque per Africæ Asiæq; populos cir-
cumferunt quotidie Belgium: ipsiq; ad occiden-

tem Indi ex laneis ac lineis opificiis Belgarum
nomina urbium didicere. Demum rara admira-

Ingenium

mur hodie machinamenta, quæ Belga aut non in-
venerit, aut non absolverit. Et verò fuerit olim

(Adr.

cum horum ingenia tanquam ex humilioris soli
fato, depressa habebantur. Alia nunc ætas, & mo-
res sunt. Litterarum curam, maris militiam, na-

Iun. in sua

vigationum quæstum, pecuniarum negociatio-
nem

Batav. Ca-
lo attribuit,

sicut & alii.)

nem, Reip. quam ipsi sibi fecere, culturam, admiranda ignium aquarumque artificia, nempe ingenii non utique depressi documenta, vix alibi paria, nusquam certe tam multa simul per reliquam Europam, quam uno in Belgio quisquam viderit. Cæterum hæc in univèrsam genti propria, si genio illis suo uri liceat: odisse fraude, ex fide, qua ipsi digni, alios æstimare. Gratia donisque non magnopere, neque in longum capi; plerumque beneficiis urentes ceu floribus, tamdiu gratis quamdiu recentibus. Eundem adversus injurias sensum esse, quarum memoria cito animum exunt: nisi si contemni se videant, tamquam ex facili tolerantes; tunc enim vero implacabiliter excandescere. Ad hæc vires suas meriri haud improbe: nec fere concupiscere, quæ non capiant: cum tamen nulli mortalium pari soleitia terram ac mare ad quæstum exercent, utriusque cultores elementi, atque incerti juris. In hoc etiam perquam admirabiles, quod quantumcumq; lucrum jacturamve, quæ (ut in mercatura per sæpe faciunt) tam modico surdoque lætitiæ ac doloris sensu prætereunt, ut alienis interesse, non sua curare credas, æquitare opinor animi, ac cælo illos suos frigidius amante. At in libertate propugnanda calescunt plus satis. Scilicet huic posthabere omnia, gloriæ ducunt: licentiæ interdum quam libertati propiores. Porro hæc omnis Belgicarum regio divisa est, eorum calculo, in Provincias omnino septemdecim, haud ita à multo tempore affinitatibus, aut emptionibus, aut armis unius imperio consociatas. Primus omnium Burgundiæ Ducibus, Philippus fuit, in quem sæpe plures, quam in quemquam ante illum, cædere Belgicæ Provinciæ. Namque Burgundiam, Brabantiam, Flandriam, Limburgum, Luxemburgum, Artesiam, Hannoniam, Namurcum, Hollandiam, Zelandiam, Frisiam, sacri Marchionatum Imperii, Philippus possedit unus. Adjecit ad hæc Carolus filius Geldriam atque Zutphaniam, primo emptas ex Arnolde Duce, qui Adulphum

filium

Mores.

Provincia.

Quæ convenire in Principem unum tribus viis.

Philippus

Bonus.

Philip. Bon. habuit eas affinitate:

(Meyer. l.

16. & Me-

teran. Meyer.

l. 17. & Me-

ter. Carol.

Pugnax.)

2009 Ministero della Cultura

filium, à quo sexennium carcere atinebatur, ex-
 heredaverat : deinde mortuis Arnolde Adulpho-
 que, contra Adulphi filium armis acquisitas. Sed
 Carolo Nancæa pugna interempto, bellumque
 adversus Mariam Caroli unicam prosequente
 Ludovico XI. Gallorum Rege, Artesia, aliisque
 in Burgundia urbibus imminutum est Belgii re-
 gnum. Et quamquam earum partem Belgio resti-
 tuit victor ad Guinegaram Maximilianus Archi-
 dux Austriæ, ducta paulo ante Maria uxore ; ta-
 men pace inter eum Gallumque inita, & Marga-
 rita Maximiliani ac Mariæ filia Carolo Delphi-
 no desponsa ; Comitatus Artesiæ, atque Burgun-
 diæ dotis loco ex Belgio avulsus tunc est. Verum
 Margarita à Carolo jam Rege repudiata, post re-
 natam ex eo bellum, Carolus in Italiam ad Nea-
 politanam expeditionem properaturus, pace cum
 Maximiliano Philippoque filio composita, Mar-
 garitam ac dotales Provincias Belgio reddidit,
 arcibus sibi reservatis, quas successor Ludovicus
 XII. in Mediolanum intentus ultro restituit.
 Cum vero rursus ad veteres Dominos abiissent
 Geldri Zurphanique, infestis Belgium armis im-
 petentes, atque Ultrajectensem maxime agrum ;
 à Carolo V. Philippi filio, superatis Carolo Gel-
 driæ & Guilielmo Cliviæ Ducibus, iterum belli
 jure acquisiti sunt. Quin & ob sæpe factas belli
 hujus occasione impensas, Ultrajectensem &
 Transalananam Provincias Belgio Cæsar adne-
 xuit: (sponte eas cedente Henrico Bavaro Ultra-
 jectensi Antistite Dominoque) & Groninga con-
 tra Geldrum asserta : & Cameraco & Camerace-
 sio ad Artesios adjectis, Belgicum imperium am-
 plicavit. Ac demum post Ticinensem victoriam,
 Belgicis Provinciis dominiisque è suprema Gal-
 lorum Regum, quam habuerant jurisdictione, uti
 convenit inter Cæsarem ac Regem, libertatis, om-
 nium amplissime potitus est Carol. Belgii Princi-
 patu. Iam pleræq; harum quas dixi Provinciarum,
 sicut suos aliquando seorsim Dominos, ita post-
 quam etiam uni adactæ sunt, suas quæque leges,

Carolus
Pugnax em-
pione & ar-
mis. (Pont.
Heut. l. 1.)
Sed idem ali-
quas amisit.
(Paul. Æ-
mil. l. 10. &
Pont. Heut.
l. 2.)
Maximil.
recuperavit
partim ar-
mis,
(Idem eodem
l. Idem l. 5.)
partim ex
conditionibus
pacis. (Guit.
l. 1. idem l.
4. & Belcar.
l. 8.) Carol-
us V. Imp.
omnes demum
obtinnit.
(Pont. Heut.
l. 11. Idem
l. 9.)
(Idem l. 11.
& Meter.
Franciscus
Gucciar. l.
16. & Pont.
Heut. l. 11.

*Qui ex eis
regnum face-
re cogitavit.
(Lud. Guic.
in Belgio
Meyer. l. 17.)
Cur absti-
nit.*

DISTRIBUTIO
*Provinciar.
quarum præ-
fecturas Rex
Proceribus
attribuit.
an. 1546.
1556.*

1559.

*Namurcum
Com. Barla-
montio; Limb.
Com. Ostfri-
siae. [Frisiæ
Orientalis.]
Hannoniam
Io. Lanojo,
post hunc cito
mortuum,
Marchioni
Bergensi.
[25. Mart.]
1560.*

propriumque ferme regimen obtinuerunt. Quam
aunt fuisse præ ceteris causam, cur Imperator
Carolus V. cum maxime cuperet hæc Provin-
cias in regnum transferre, (id quod attentave-
rat olim proavus ejus Carolus Pugnax) à propo-
sito destiterit: quod videlicet moribus, lingua, in-
stitutisque, & ut inter finitimos, æmulatione dis-
crepantes populi, ad unam regiminis formam,
qua regnum constat, ægre omnes coërceri posse
videretur, Provinciarum nulla alii concessura, im-
migraturave in alienas leges, tanquam meliores,
Hinc Belgarum Principi mos fuit, præter urbium
Rectores, singulis Provinciis Præfectos impo-
nendi, qui pro earum consuetudine legibusque
Rempub. administrarent. Et grata Philippo Regi
fuit occasio Provincias ordinandi, plerasque Gu-
bernatorum vacuas: quo Procerum virtutem su-
perioribus in bellis sæpenumero spectatam, ea
designatione remuneraretur. Delibavitque pro-
pterea florem Belgicæ nobilitatis, nullo adjecto,
quem non ante aut Carolus pater, aut ipse Rex
inter aurei Velleris sodales, in ejus Ordinis Co-
mitiis, cooptassent, Ergo Lucemburgum, Pro-
vinciam Lotharingiæ Galliæque objectam, eoque
cladibus suis quàm opibus clariorem, Petro Er-
nesto Comiti Mansfeldio, qui eam prius admini-
straverat, commendavit. Erat is è Saxonia oriun-
dus, ob militarem scientiam, ac fidem Carolo V.
Cæsari ac Philippo Regi peræque carus. Lucem-
burgo proximum hinc Namurcum, hinc Limbur-
gum, per exiguos regionum tractus, sed feraces,
alterum Carolo Comiti Barlamontio, Regiarum
partium cum quatuor paterni animi liberis stu-
diosissimo: alterum Ioanni Ostfrisæ Comiti
Rex attribuit. At vero Hannonia, Belgicæ nobili-
tatis seminarium, Marchioni Bergensi non hoc
tempore à Rege tradita est, quidquid alii scri-
bant, sed Ioanni Lanojo Molembasii Domino:
quo sequenti anno vita functo, Margarita Au-
striaca Parmensis, suprema Belgii Gubernatrix,
consulto per litteras Rege, eam Provinciam de-
tulit

tulit Molembasii generi Ioanni Glimæo Berga- (*Bergen op*
 garum seu Montium, oppidi ad Zomam fluvium, *Zoom.*)
 Marchioni, apud Carolum Cæsarem, quàm apud
 filium gratiori. Flandriæ (quâ nullum ajunt in
 Christianâ Repub. nobiliorem potentioemque
 Comitatum) & Artesiæ Flandris finitimæ, Lamo- *Flandriam*
 raliu Gravæ Principem, Egmontii Comitem, *atque Ar-*
 virum bello inelytum Rex imposuit. Hujus por- *tesiam*
 rò Flandriæ partem, quam Gallicæ linguæ usu dis- *Com. Eg-*
 tractam à reliquâ, *Gallicantem* vocant, Ioannes *montio:*
 Momorantius: Tornacum verò urbem, ejusque *Flandriam*
 jurisdictionē, Tornacesium, hoc est, Flandriæ Gal- *Gallican-*
 licantis appendicem, Florentius Momorantius, *tem Io.*
 hic Montinii, ille Couririi Dominus, accepere, *Gourviro:*
 Hollandiæ autem Zelandiæque, & qui Hollandiæ *Tornacum,*
 adjacet, Trajectensi ad Rhenum agro, prævalidis *& Torna-*
 terrâ marique Provinciis, præfectus est à Rege *cesium Flo-*
 Gulielmus Nassovius Princeps Orangii, primæ *rent. Mon-*
 inter Belgas auctoritatis, origine tamen ipse non *tinio.*
 Belga. Ad Frisiæ Occidentalis ac Transsalanæ (*Utrecht*)
 regimen Rex admovit Ioannem Ligneum Comi- *Hollandiam*
 tem Aremburgium, fidei in Regem, militiæque *Zelan-*
 præclarum. Sed Geldriam, atque Zutfaniam, quæ *diamque*
 Geldriæ adnecti solet, quamvis hoc tempore dis- *Principi*
 tributas inter Belgarum Proceres à Rege, ut ce- *Orangio.*
 teras Provincias, scribant omnes; res tamen se *(Over-T-*
 habuit atque isti narrant, aliter. Nam Rex Belgio *sel.)*
 discedens, neurram ulli præfecturam demanda- *1559.*
 vit: credo, quod cum eas ambiret Hornæ comes, *Frisiam &*
 Philippus Momorantius, qui ambas aliquamdiu *Transsa-*
 administraverat: eique, uti credebatur, in petitione *laniam*
 adversaretur Antonius Granvellanus Atrebaten- *Com. A-*
 sium Antistes: Rex, qui hujus quidem iudicio plu- *rembergio,*
 rimum daret, sed tamen alterum offensum spe- *Geldr. at-*
 ctate præsens nollet, in Hispaniam abiit, relictis *que Zutsa-*
 absque Governatore Provinciis: tracturus videli- *niam tunc*
 cet in longum Hornani spes, ac facile etiam tæ- *quidem*
 dio petendi fatigaturus. Et verò is fessus jam dis- *nulli.*
 fususque sibi, nomen mutavit, proque Montinio
 fratre præfecturas petiit, rogata Parmensi Guber-
 natrice, ut compositis ad Regem litteris, causæ fa-
 veret,

Postea ab
Hispania
detulit

Com. Me-
gano.

[25. Mar.
1569.]

Sicut &
Burgun-
diam

Principe
Orangio.

post mor-
tem Ver-
gii [16.

Jan.]

1560.

Brabantia

supremo

Belgii

præfecto

servatur.

ORDI-

NATIO

militiæ

præsertim

equestris.

cujus Tur-

mæ per

Europam

celebres.

1559.

Earum

ductores.

veret. Quæ adjecit quidem inter aliorum nomi-
na, quos commendatos Regi volebat, etiam
Montinium; verum eorum tempore per arcanam
epistolam Regi aperuit, unum sibi ad id muneris
probari Carolum Brimæum Comitem Mega-
num, isque continuò prælatus est. Nec minus à
vero aberrant, qui Orangio in hac partitione
assignatum à Rege tradunt Burgundiæ comita-
tum, qui ad Belgii Principem spectat: cum ei
Provinciæ moderantem Claudium Vergium
Camplittæ Dominum Rex approbaverit firma-
veritque: nec nisi sequenti anno, quo Claudius
diem obiit, Belgii Gubernatrix scriptis ad Regem
litteris, Orangio Burgundiam impetraverit.

DISTRIBUTIS in hunc modum Provinciis,
(namque Brabantia nulli præterquam Principi, ac
Principis loco, supremo Belgii Præfecto paret)
Rex componere est aggressus militarem statum;
relictisque in limite præfidiariis Hispanis, ordi-
nandi equestris militiæ, quæ propriè Belgica est,
animum adjecit. Eam vetustissimam perhibent,
numeroque quàm nunc est longè ampliorem.
Redegit ad tria equitum millia Carolus V. Impe-
rator: sed auxit delectu nobilitatis atque virtutis.
Hastis sclopetisque armavit omnes: eorumque
usu tantum in bello valuit, ut celebres per Euro-
pam ex eo canerentur Belgarum turmæ. Secutus
patris exemplum Philippus, equitatu in quatuor-
decim signa distributo ductores totidem à prima
nobilitate præfecit: nempe & quos memoravi
Rectores Provinciarum (duobus exceptis, Cou-
ririo, Ostfrisiæq; Comite) & Philippum Croium
Arescoti Ducem, & Maximilianum Henninium
Bossuvii, & Antonium Lalinium Hochstratæ, &
Joannem Croium Reuxii Comites, & Henricum
Bræderodium è Bataviæ Comitibus; omnes, si
hunc demas quem postremo dixi loco, torquatos
aurei Velleris commilitones. Has autem ordina-
rias turmas è suis quamque locis promptas ad
subitos belli casus evocare Princeps consuevit.
Et Rex ipse Philippus non aliud præsentius belli

robur

robur & verè Martiam legionem contra Gallo-
rum fortitudinem expertus est. Ceterum maris
Belgici præfecturam cum Regiæ classis imperio
retinere voluit Philippum Momorantium Hor-
næ Comitem; Philippum verò Staveleum Gla-
joni Dominum, supremum rei tormentariæ Ma-
gistrum dixit: utrumque belli ac domi clarum,
eodemque tempore torquem aurei Velleris à
Rege promeritum.

SUPERERAT pars Reip. quo nobilior sanctior-
que, eò timidiore manu pertractanda. Septemde-
cim, quas memoravi Provinciis, populorum mul-
titudine confertissimis, quoniam quatuor Episco-
pi (neque enim plures tunc erant) nequaquam
sufficere videbantur; augendum sibi Rex statuit
illorum numerum. Id, uti comperio, agitaverat
olim animo Philippus Burgundiæ Dux Belgii
Princeps, is qui equestrem aurei Velleris Ordini
nem instituit. Eamque moriens procurationem
impense commendavit Carolo filio, cognomento
Pugnaci ab assidua tractatione armorum, quæ sci-
licet abstraxere aliò præferocis animi Principem.
Nec majus otium Philippo fuit, Mariæ (quam
Pugnax unicam reliquit) & Maximiliani Austria-
ci Imperatoris filio, ob novas regnorum curas
in quæ dotali jure immigravit, ducta uxore Ioan-
na Ferdinandi Catholici herede. Et quamvis hu-
jus Philippi filius Carolus V. Imp. serio idem per-
cuperet, ac fila ad hanc telam aliqua submittere
jam cœpisset; intercurrentibus tamen armis per
prima imperii turbamenta, sæpius interceptum est
opus; ac nata per Europam Africamque alia conti-
nenter ex aliis bella, conficiendæ rei facultatem
magis quam mentem homini ademere. Nisi forte
segnior in eo factus est Cæsar, ne Georg. Austria-
co patruo suo Leodiens. Antistiti jurisdictionem
contraheret imminueretq; novarum Sedium insti-
tutione. Suprema tamen inter monita Philip. filio
relicta, hoc præcipuum fuisse, legi ipse in Epistola,
eiusdem Philippi manu ad Gubernatricem sororem
scripta, qua induci se, Rex ait, ad augendum eo potis-
simum

1559.

Præfectus
Maris & rei
tormentaria.

1556.

ORDINA-
TIO Episco-
patuum; qui
tunc in Bel-
gio non nisi
quatuor.[Cognom.
Benus.]Ideoque au-
gere illos, vo-
tum multo-
rum fuit.Carolus V.
manum ad-
movere cœpitCur non per-
rexit.Philip. filius
rem aggredi-
tur [2. Jan
1562.]

1557.

(Philip. Melanch. Mathias Flacius Illyr.)

1558.

Agitque cum Rom. Pontifice ac transigit.

Quatuordecim Episcopatus designantur addendi ad quatuor antiquos:

1559.

(Majo mense.)
ex quibus tres Archiepiscopatus. (Utrecht.)

Salvator Episcopus Clusini.)

Et viri ad eas sedes designantur.

simum tempore Pastorum numerum, quod & multo in dies frequentius oppidis pagisque incoleretur, Belgium: & hæresis è finitimis locis in eas confertim Provincias gradum faceret: & consilium Imperiumque patris hæreret animo, qui hanc unam esse rationem procurandæ in Belgio Religionis edocuerat. Itaque Rex ubi primum à bello nactus est otium, Francisco Sonnio Lovaniensi Theologo, primariæ doctrinæ viro, qui haud ita pridem Wornatiæ cum Melanchthone, Illyrico aliisque super Religione, jussu Ferdinandi Cæsaris congressus fuerat, misso in Urbem, ut cum Francisco Verga Regio Legato consilium suum Paulo IV. Pontifici aperiret: post aliquot menses, quibus in cœtu septem Cardinalium agitata res est, uti optaverat, impetravit omnia: prono videlicet ad profligendas hæreses Pontifice, occasionemque gratificandi Philippo Regi nuper reconciliato nequaquam aspernante. Namque Belgarum urbes, in quibus sacræ novorum Antistitum Præfecturæ figerentur, definitæ sunt numero quatuordecim, additæque ad quatuor antiquas. Ac tribus earum Archiepiscopatus prærogativa exornatis, videlicet Cameraco, Trajecto ad Rhenum, atque Mechlinia; hanc cæteris præferri placuit, rogatu Regis, qui urbem in media sitam Brabantia, Bruxellisque, atque adeo Principi proximam, destinaverat Antonio Perenotto Granvellano, ex Atrebatensi Ecclesia idcirco ad eam translato, quod non procul à Regia hominem abesse, è re publica videretur. Conceptum hac ratione diploma Pontifex Nuntio suo Salvatori Episcopo Clusino, & Francisco Sonnio in Belgium proficiscētibus tradit, qui quæ decreta erant, exsequerentur; in aliis rebus ad jurisdictionis terminos censumque pertinentibus, pro sua ipsi prudentia è re consilium capefferēt. Et Philippus accepta facultate nihil moratus, qua sitissimo delictu viros ad novas Insulas nominat, editis omnes voluminibus, probataque in Tridentino Senatu virtute conspicuos, nempe quos & gauderet Pontifex pastores dare, & puderet populos nō admittere,

tere. Quod vero differre profectioem suam Rex ultra nollet; negotium definiendi novis Ecclesiis certos limites, dotemque singulis attribuendi, Granvellano Sonnioque committit; nam Pontificis Nuncius secutus Regem erat in Hispaniam.

IPSE interea convocandis Gandavensem in urbem Belgarum Ordinibus insistit: haud dubia multorum opinione, renuntiandum esse in iis comitiis à Rege supremum Belgii Præfectum, quasi in eam celebritatem consulto dilatum: quamquam alii dilationis causam referebant in perplexum Principis animum, hæsi autemque, cui provinciam demandaret. Quæ procrastinatio augebat in dies & numerum ambientium, & aliorum sermonem. Quorum multi, prout familiares clientive aliquorum erant, ita certos notosque destinabant, ac sua videlicet vota pariter aiebant, plerique nulla privata utilitate, nec tam alium, quam aliquem nominabant, nimirum cupidine Republicam vel imaginariis suffragiis attingendi: tanquam in partem curarum adsciscantur, si & ipsi in demandandis Provinciis arbitrentur, locumque interea vacuum designatione sua occupent. Erat in oculis votisque Belgarum, Comes Egmontius, clarus militari scientia Princeps, manuque, sive inter hostes, sive domi equestribus in ludis decurrendis, librandoque ad signum sclopo, (à quibus magna genti existimatio) nulli secundus. Accedebat innata viri comitas, & (quod rarum est) innoxia nobilitati popularitas. Sed erat in primis recens ad sanctum Quintinum victoria, cujus non exiguam sane partem Egmontio deberi Rex palam professus est: & recentior ad Gravelingam, Belgis adhuc adpersa hostili sanguine arma præferentibus. Qua in expeditione deducenda quantum aliis ipse proceribus, præsertim Hispanis, in exercitu prælatus inclaruit, tantum & Belgico nomini gloriam apud exteras nationes, & sibi à sua benevolentiam conciliavit. Plane ut Belgii Rector, si favore militum, si consensu populi com-

DE GUBERNATORE RE universi Belgii.

Qui à populo, more suo, varie designatur.

Egmontius in primis magnis instructus laudibus. & meritis.

1559.

*Designatur
& Orangius.
[Orange.]
majori opum
ac potentia vi:*

*nec sine
meritis.*

*(sed nec sine
repulsa metu.*

*Designatur
& Christierna
Lotharinga:
cui suffra-
gium ab
omnibus.*

*Præsertim ta-
men Marga-
rita Par-
mensis.*

monstrandus esset, nemo unus ante Comitem Egmontium haberetur. Sed altius in vectus, aurisque plusquam popularibus velificabat Orangius. Claritudo Nassaviæ domus, pares opes, Principatus Arausiensis nulli obnoxius, præter alios in Germania ac Belgio dominatus: potentia magnam Septentrionis partem affinitatibus complexa; siquidem Iuliana mater, miræ fœcunditatis matrona, ex liberis potissimum feminis, quas plurimas genuit, centum circiter ac quinquaginta nepotes posterosq; vidit, ad hæc propria hominis laudes, ex somnis animi vigor, consilii supra ætatem maturitas, spectata legationibus æq; ac bello virtus, Caroli Cæsaris de illo magnis in rebus adhibito liberale iudicium; hæc atque ejusmodi alia nonne Orangio spem facerent ejus præfecturæ adipiscendæ, quam gentilis ejus Engelbertus Nassoviæ Comes, centum ante annos administraverat? Tamen de Philippi Regis animo non ab re veritus, ita petitionem dividebat, curabatque, ut ad illud regimen, si repulsam ferret ipse, Christierna Lotharingæ Dux admoveretur: cuius filiam cum ducturum se speraret, (id enim agebatur) intelligebat, apud socrum gubernationis titulum, penes se vim ejus futuram. Et sane nihil ad id muneris desiderari videbatur in Lotharinga: quippe Isabellæ Caroli V. sororis filia, & consobrini Regis gratiam recens promerita, ob pacem cum Henrico Gallorum Rege, conditionibus Hispano commodioribus conciliatam, eoque Belgicæ nationi gratissima. Verum dum per hæc atque hujusmodi multa, spes ac sermones in diversum mora protrahuntur; ecce tibi repente nuncius affertur, adventare ab Italia Margaritam Austriacam Parmensem Ducem, regendis Belgarum populis evocatam. Quod etsi improvise accidit: admirationi tamen haud fuit recta æstimantibus. Namque ex una parte pro certo habebatur, Regem eo utique tempore, Belgii imperium nulli Belgarum facile crediturum. Nec deerant quærentibus peculiare causa. Comiti Egmon-

Egmontio præcipuè officiebat infauſta Caroli Egmontii Geldriæ Ducis memoria : quem factione Gallum, hoſtemque Auſtriaci nominis indomabilem, Carolus V. Cæſar leges accipere, ejuſque hæredem Geldriâ Zutſaniaque cedere tandem coëgit. Et de Orangii religione cùm varia homines loquerentur ; enimvero hæc una ſuſpicio ſatis erat, ut averſatus illum Rex nunquam committeret Belgium in ejus fidem ac manus, qui per affinitates ac dominia Germanis hæreticis implicitus, liberum illis iter inter Belgarum Provincias aperire poſſet. Immo nec ipſi Lotharingæ magnopere contulit ad præfecturam Belgii capeſſendam fama connubii, quo injungenda ejus filia cum Orangio ferebatur. Quamquam ei ad hanc rem multo plus obfuit inita cum Gallo nuper affinitas, Carolo filio Lotharingiæ Duce cum Claudiâ Regis Henrici natâ in matrimonium collocato. Admonuerat enim Regem ; ut ajebant, Granvellanns Antiſtes : Videret, ne hujusmodi Gubernatricis occasione, Galli Lotharingis immiſti ultro citroque commeando, Belgium complerent, ſive id Burgundus homo ſuaderet, ne Burgundis Lotharingi imponerentur veteres nationis hoſtes : ſive potius quod, cum propenſum Regis animum in Margaritam Parmenſem introſpexiſſet, ipſa quoque in illâ anteponendâ operam conferre ſuam, partemque gratiæ occupare feſtinaret. Et verò ex altera parte, ut hæc deligeretur, concurrebant oppido multa. Quæ dum expono, libet de Margarita toties mihi dicenda, præfari aliqua, ortumque illius, educationem, ac reliquam vitam ante Belgicam adminiſtrationem paucis agnoſcere: quando eorum, qui primarum partium memorantur in hiſtoria, non ſolum res geſtas exponere, ſed etiam quantum fama excellant, quæque cujuſque vita ſit atque natura, non omittere, hiſtorico præſcriptum eſt.

MARGARITA, prima Caroli V. proles, quadriennio ante genita quàm ille uxorem duceret,

1559.

*Egmontio
quid officeret.*

[*ab an. 1492.
1536. Gui-
liel. Clivie
Dux*] 1543.
*Quid Oran-
gio.*

*Quid Lotha-
ringæ.*

*De MARGARITA
Parmenſi.*

[*Cic. l. 2. de
Oratore.*]

1559.

*Mater ejus.**Matris pa-
rentes.**& educatio,**& forma.**Inde Casari
adamata.**Margaritam
edit.*

1522.

*quam Casar
occultam ha-
bet.**consulens ma-
tris pudori &
suo.*

ceret, matrem habuit ejusdem nominis Margari-
tam Vangestiam (quod quidem sero innotuit)
Joanne Vangestio ac Maria Cocquamba nobili-
bus Flandris Aldenardæ ortam. Quibus pestilen-
tia sublatis, Margaritam quintum annum agen-
tem, quoniam Ioannes pater percarus fuerat An-
tonio Lalinio Comiti Hochstratano, domi suæ
Comes paternè suscepit, ejusque conjux Elisabe-
tha Culemburgica uti filiam educavit. Adulta, ut
erat excellenti tum forma, tum quæ formam
consecrabat honestate, compluribus expetita cer-
tatim ad nuptias, horum spes omnium diu frustra-
ta est objectu castitatis intra religiosa claustra
propediem dedicandæ. Donec ad convivale tripu-
dantium oblectamētum, inter nobilium femina-
rum choros adhibita, in eo nocturnæ licentiæ la-
xamento, serò utique sensit, quam propè se con-
sequantur, proponi formam, & exponi pudici-
tiam, si præsertim locuples emptor præsto sit. Et-
enim cum festæ huic saltationi Aldenardam præ-
tervehens interesset Carolus Imperator, Margari-
tam, quam Culemburgica secum adduxerat, spe-
cie inter omnes pulcherrimam conspicatus, deco-
rem ejus impensè laudavit apud comites, visusq;
eligere, dum laudavit: inde asseclarum unus, ex
illo videlicet aulicorum genere, qui ad Principum
gratiam non nisi malis artibus aditum habent;
puellam per tenebras dolo subreptam induxit ad
Cæsarem, ex eaque hæc, quâ de loquimur, Marga-
rita procreata est: re complures annos jussu Cæsaris
occultata, eam maxime ob causam, quod cum
is ab eodem aulico forte rescisset, insudatum ab
illo, ut inferri se ad Cæsarem puella pateretur, ac
non nisi invitam, minisque territam postremo
deductam: indignatus ad ea Cæsar, homineque
peracriter increpito, etiam juratus, si hoc sibi ante
suboluisset, numquam profecto se virginem fuis-
se tacturum; clam haberi partum curavit: quo
matris pudori consulere, & famæ suæ cujus
haud sanè prodigus eo in genere Carolus fuit, nec
labes suas cum pompa & scena produxit. Sed
non

MARGARITA, Parmæ et Placentiæ Dux, Caroli V. Filia,
Belgii Gubernatrix.

2
4
2
c
i
g
o
b
c
r
f

non diu arcanum latuit, ancillę cujusdam garrulitate. Quę ob ministerii necessitatem conscia, marito secretum aperuit: hic cum amico eadem se communicavit: (nam NEMO non aliquem habet, cui tantum credat, quantum ipsi creditum est) atque inde cęa pluvia tectis excepta, quę ex tana in aliam regulam imbricemque devoluta, in publicas vias demum spargitur; ita pluribus in scientiam clam semper adhibitis, quod secretum singulis erat, populo rumor fuit. Neque mater, evulgato jam partu, ægrę tulit & patrem publicari: quasi honestatem conciliatura culpę à tanto nomine. Et brevi ex regiã educatione paruit Austriaca soboles.

559.
*sed denique
res scitur.*

MODERABATUR ea tempestate Belgium pro Carolo Cæsare ejus amita Margarita, Maximiliani I Imp. & Marię Burgundię filia. Hujus in aulam transferri Cæsar infantem voluit, educarique ab illa, cujus sub disciplina Cæsar ipse infantiam egerat. Et educata est hujus in sinu puella ad annum octavum, donec defuncta Gubernatrice, suscepit eam Maria Hungarię Regina Caroli V. soror, quę morte Ludovici Regis vidua, regendis Belgarum populis admota est. Porro in Marię amitę mores immigravit usque adeo Margarita, ut non virtutes modo, quibus illa domi forisque commendabatur, sed ejus etiam animi sensa, propensiones, incessum ipsum, gravitatemque intenta imitationi puella feliciter exprimeret. Capiēbatur venandi studio summopere Gubernatrix, planē ut *Venatricem* vulgò appellarent, habituque venatricis expingerent: neptem videlicet Marię Burgundię, quę ab insectandis feris nunquam destitit, donec inter venandum equo excussa vitam amisit, fato non tam suo, quam Maximiliani mariti, cujus & uxor altera, Blanca Sfortia in venatione equo decidit, obiitque. Ejusmodi autem studium arripuit tam avidē, in eumque laborem duravit adēo membra decennis nondum puella, ut amitam per saltus camposque sequeretur impavida, accedentibus deinde annis

1522.
*Infans
educanda
traditur
amitę
Cæsaris.*

1533.
*Post hanc
Cæsaris
sorori:
cujus
mores,*

Et venationis in primis studium mire habebat.

1482.

1559. à Cesare
spondetur
Ferrariensi
Principi.

1556.

qua spon-
sione re-
scissa.

1529.
Franciscus
Maria
Feltrius.

destinatur
uxor Flo-
rentiæ
Duci,

contra ni-
zentibus
Florenti-
nis.

Quibus
exauditis,

educatricem suam facile præitura. Erat tunc Alexander Mediceo Florentiæ Duci pacta secundis spon aliis Margarita : prima enim cum Hercule Ferrariæ Principe successu caruerant. Nam Cæsar ut Alphonsum Herculis patrem è Gallicis partibus, ad quas illum magnis conditionibus atrahere Clemens VII. conabatur, avereret ; iisdem conditionibus hominem aggressus, confirmato illi Mutinæ Rhegiique dominatu, Margaritam filiam, annos quatuor vix dum egressam Herculi ejus primogenito sponondit. Et ea spon sione Cæsar avertit quidem à Gallis, ut tunc opus habebat, Alphonsum : sed illo non multo post ad Gallicas partes retracto, Herculisque nuptiis cum Renata Ludovici Gallia Regis filia celebratis ; Clemens Pontifex reconciliatus Cæsari, inter alias fœderis leges cum eo transegit, ut Cæsareis armis Alexander Mediceus (ejus Laurentii filius, quem Leo X. Urbini Ducem, ejecto Feltrio, creaverat) admoveretur ad Florentiæ Principatum, firmandæque novæ scilicet dominationi Margarita Cæsaris filia eidem in matrimonio destinaretur. Quibus à Cæsare conditionibus libenter admissis, partim caritate in Pontificem, cujus injuriam obliterare eo beneficio videbatur : partim odio in Florentinos, qui Lotrechiano fœderi contra Cæsarianos populariter inferti, civitatem suam clientelæ Galli Regis addixerant ; Alexander impositus quidem est Florentinis libertate illicò exutis, nuptiæ tamen non nisi septimo post anno peractæ sunt, Clemente jam mortuo. Immo parum abfuit, quin per occasionem sublatis Pontificis interturbarentur à Florentinis aliquot Patriciis, qui ex ea septennii morantem Cæsaris animum interpretati, magna spe, ac promissis ingentibus egere, ne is Alexandrum sibi generum adscisceret, sed civitatem libertati redditam uni parere Cæsari pateretur. Sed ipse obligatam vivo Clementi fidem, superstitem servare mortuo constantiæ famæque duxit : præsertim quòd suspectam haberet civitatem ad Gal-

Gallicum nomen subinde respicientē : nec ignoraret, FACILIS beneficio capi singulos, quam multitudinem : ac SPARSAM in commune gratiam ab omnibus accipi, reddi à nemine. Itaque accitis Neapolim Alexandro ab Etruria, atque à Belgio Margarita, quæ magno invisendi Patris studio è Tunetano bello reducis tenebatur, nuptiæ in summa omnium ordinum frequentia, militaribusque Ducum ludis, in quibus Africano armatus cultu Cæsar ipse decurrit, Bacchanalibus feriis celebratæ sunt. At Florentiæ excepta regio apparatu Margarita : dum nuptiarum solennia repetuntur, inter connubiales epulas deficiens magna sui parte repente Sol convivas exterruit : idque prodigii loco habitum est multis, qui nimirum statum illum rerum ægre intuentes, eoque votis suis cælum attemperantes, lucis defectum cum fortuna Principis brevi occasura componebant. Nec conjectatio illos sua falsos habuit: Alexander enim quantum Cæsaris affinitate pratimidus, tantum in mulierum amores incautè atque impotenter effusus, frustra evitatis aliunde insidiis, à Laurentio Mediceo propinquo, ac voluptatum ejus conscio, qua delectabatur esca, facile captus: atque in spem, sive speciem liberandæ patriæ septimo Principatûs anno, nuptiarum evolutò nondum primo, est interfectus. Inde successor Alexandri Cosmus (nam Princeps ea cæde, non Principatus civitati ademptus est) nihil prius habuit, quam ut supplex à Cæsare Margaritam sibi conjugem exposceret : magno futuram adjumento novæ natantique potentia. Sed Cæsar, qui ex filia nuptiis emolumentum facere decreverat, devinctis jam sibi Mediceis, in quorum familiam patriæ Principatum invexerat : & Cosmo ipso recens obstricto, ob confirmatum illi, contra quam multi moliebantur, imperium; in Farnesiorum regnatrice tunc domo generum quæsit, Margarita in matrimonium collocata cum Octavio Pauli III, nepote,

*Nuptiæ
Neapoli ce-
lebrantur.*

1536.

*mox à Flo-
rentiæ, sed
omine non
bono.*

*Interficitur.
Alexander
primo nu-
ptiarum an-
no.*

1537.

*cujus succes-
sor Marga-
ritam sibi
uxorem po-
scit à Cæsare.*

*qui oculos
Farnesiam
domum con-
jicit.*

per

1559.
(Franciscus Maria Feltrius.)

per eos dies in locum defuncti Urbini Ducis, Præfecto Romanæ urbis, mox & Camerinum Duce creato. Et commodum ad eam rem Colloquium fuit inter Carolum Cæsarem, ac Franciscum Regem, Nicææ initum, Pauli Pontificis opera: in quam Paulus urbem se contulerat ad illorum controversias aliqua tandem ratione finiendas. Nam ut Princeps uterq; adsciscere sibi Pontificem studebat veteri prudentia opibusque prævalidum, eoque ingens haud dubie momentum, in quam se daret ille partem, allaturum; ita Pontifici ad suorum commoda perattento promptum utique fuit, cum Cæsare de matrimonio nepotis agitare: præsertim quod gliscente in dies metu à Solimani classe, utriusque intererat, affinitate adstringi foedus inter eos, Venetamque Rempublicam paulo antè conceptum. Et quidem Cæsar usq; adeo propensum Pontifici ostendit animum, ut nepotem ejus non modo Florentiæ Principi novis tunc legationibus expetenti, aliisque in eandem spem erectis facile prætulerit: sed etiam maturatis non multo post nuptiis, jungi cum Octavio filiam voluerit, quamvis non satis eo tunc conjugio lætam, immaturæque adolescentulum ætatis aspernatam. Itaque festive suum illa fatum appellabat, ut unquam sibi convenerit cum maritis. Aut enim duodecennem puellam viro vigesimum septimum annum agenti, aut adultam puero tredecenni ac prætenero innupsisse. Et primis annis mansit ei aliqua à marito abalienatio, non tam contemptu ætatis, quam aulici opera ex longo servitio in familia dominantis, qui odio non suo Farnesii infensus, modo primos puellæ in Alexandrum maritum amores suscitando, modo Caroli patris adversus Pontificem querelas extollendo; alere domesticas offensiones credebatur: donec illo amoto & Octavio Cæsaris militiam secuto, Margaritæ immutatus est animus. Et enim abituro in Africam Cæsari è Lucensi urbe, in quam indicto colloquio Paulus Pontifex advenerat, adduxeratque Octavium & Margaritam;

traditque
filiam
Octavio
Farnesio;
cum quo
Margarita
non satis
convenit à
principio;

1341.
sed postea
variatur ei
factus ab
absentia.

etsi Paulus Algerianam expeditionem neutiquam probabat, tradidit tamen Octavium in eam bellialeam, ac fortunæ Cæsaris commendavit, devincturus oblato eo pignore Cæsarem, simulque

Margaritæ in animo desiderium viri ex absentia stimulatius. Et sane ubi re infeliciter cum mari potius quam cum Mauro gesta, Cæsarianæ cladis rumor omnia pervasit: ac Cæsarem, (quod è naufragio redeuntibus navium reliquiis, nusquam ipse appareret) nullum jam esse Romæ credebatur: erantque, qui triremem, in quam conscenderat Octavius, visam cum pelago hauriretur, pro certo memorabant: habebaturque fides, quoniam post auditam Cæsaris incolumitatem, de Octavio nihil adderetur; enimvero pupugit hoc imprimis animum Margaritæ: intenditque amorem commiseratio adolescentis, quasi fugiens uxoris inclementiam, sibi in ea ætate atque fortuna fatum accersisset. Quin ubi illum vivere, sed mortifero apud socerum morbo decumbere nuntiatum est; spes juxta ac metus amorem commiserationemque redintegrare: donec bienno post, quo tempore ab armati Cæsaris latere numquam ille decessit, Romam rediens, ab ea quoque mora, ac longo in socerum obsequio commendatus, haud facile dictu est, quo studio & caritate uxoris exceptus cultusque fuerit. Enixa vero haud ita post

multo, rara omnino felicitate, geminam virilem prolem, quanto ipsa perfusa est gaudio, aucta præsertim eodem tempore Parmæ Placentiæque Principatu, tanto exinde amore complexa est

virum, nisi quod, ut erat dominandi persane cupida, eoque divisum cum viro imperium ægrè ferebat: ita dissensiones inter eos aliquando subortas, implacabilius recondebat. Et vero aderat ei non modo animus muliebrem conditionem supergressus: sed etiam habitus quidam corporis incessusque, quo non tam femina sortita viri spiritus, quam vir ementitus veste feminam videretur. Quippe vires illi tantæ, ut venari vel cervos mutatis ad cursum equis consuescit; cujusmodi

vena-

1541.
à periculo.

crevitque
amor,

1545.

(vide lib. 9.

non sine
aliqua dis-
sentiuncu-
la.

Virilis ejus
animus.

corporis
quoque ha-
bitus plane
virilis.

*Ingenium
ei prom-
ptum.*

mire solers.

*praesertim
erga sacro-
sanctam
Euchari-
stiam: in
quam im-
pensa quo-
tannis
opera.*

*Haec bonae
artes pri-
mae fuerunt
causa, cur
ei commis-
sum Bel-
gium à
Rege.
altera
causa.*

*tertia cau-
sa.*

venationi homines perquam robusti succum-
bunt. Nec deerat aliqua mento superiorique la-
bello barbula: ex qua virilis ei non magis spe-
cies, quam auctoritas conciliabatur. Immo, quod
raro in mulieres, nec nisi in praevallas cadit, po-
dagra idemtidem laborabat. Caeterum ingenium
ei promptum ac praesens, interq; agendum, veli-
ficationis in omnem partem obliquandem mira dex-
teritas, quippe cujus adhuc primos aetatis annos
occupaverat Belgica Reginarum educatio: inde
Mediceorum adversa adolescentulam erudierant:
tum vero grandem adultamq; Farnesiae aulae di-
sciplina, ac vetus illa Pauli III. schola plane per-
fecerat. Porro ad pietatem magno sane magistro
usa est, Ignatio Loyola Societatis Jesu Fundato-
re: apud quam expiare à noxis animum, idque
crebrius aliquanto, quam ea ferrent tempora,
consuevit. Ab illo auctore hausit erga sacrosan-
ctam Eucharistiam religionem utique singula-
rem, ac plane Austriacam. Ob eam causam singu-
lis annis, tum in sanctiori hebdomada, duodenis
pauperibus puellis pedes (quos à sordibus pur-
gatos ante vetuerat) abluebat: exceptasque dein
convivio, ipsa epulas inferente, veste auroque do-
natas dimittebat, tum in altera latiori ejusdem
Corporis Domini celebritate, aliquot ex egen-
tioribus virgines dote liberaliter attributa, hone-
sto nuptu collocabat: tenuitque utrumque dum
vixit. Hac igitur institutione, atque hisce dotibus
Margarita valuit apud Philippum Regem, ut is
sorori, ingentis animi feminae, regnandique arti-
bus imbuta, facile committeret Belgiu. Praeterea
recens erat memoria Caroli patris, cui cum Rex
sciret perquam caram fuisse Margaritam, sibi que
suprema morientis contestatione sollicitè com-
mendatam; eo videlicet honore satisfactum &
patris voto, & filiae meritis existimavit. Accede-
bat & spes, Belgarum populos pro studio, quo
Caroli V. nomen prosequerentur, laetis utiq; ani-
mis excepturos Caesaris filiam, praesertim apud
eos natam educatamq; ac moribus eorum innu-
tritam.

tritam. Ideoque regimen ejus ad populares suos longè mollius evasurum: cum SUBJECTIS populis pars libertatis videri soleat, à suorum aliquo gubernari. Et fortasse Rex in demandanda Principi feminæ præfectura idcirco Belgis liberaliter obsecundabat, quod speraret, ea quæ illis imponere meditabatur, posse à facilitate regiminis leviora reddi, ferrumque molli velut à manu indolentius infigi. Sed præter has causas, quarum pleræque palam ferebantur, alię in occulto erant. Advenerat jam pridem in Belgium Octavius Farnesius Parmensium ac Placentinorum Dux, operamque suam supremis in præliis contra Gallos miles honorarius exhibuerat. Rediturus in Italiam Philippum Regem, cui Alexandrum filium tradiderat, impensè rogavit, pro restitutione Placentinæ arcis, quam adhuc attinebat Hispanum præsidium, Rex certus tunc quidem non assentiri, ne tamen offensum à se dimitteret Principem, quem in Italico pridem bello fidum utilemque Hispanarum partium Ducem expertus erat adversus Herculem Gallicis armis præfectum: & cujus Cisalpinas regiones Hispano habere nominis obsequentes permagni faceret: in Margaritam ejus uxorem, (re cum ipso prius Octavio communicata) quasi in ejus gratiam contulit Belgii Burgundiæque administrationem, ratus, dum Provincias sibi præ ceteris caras, anxieque habitas, in Farnesiorum manus, per absentiam suam traderet, eo nimirum fiducię atque adeo benevolentię argumento, illos paululum quieturos. Neque aspersionatus est, quod dabatur, Octavius. Immo, ut plerumq; PRÆSENS beneficium gradus est futuri, speravit illo gubernationis vinculo Regem quotidie magis sorori ac Farnesiis adstringendum. Neque Rex eam Farnesiorum spem imminutum ibat, quam utiq; sciret intentiori Belgarum regimini profuturam. Quantum enim Gubernatricis operã Belgio perutilem intelligebat, ob ejus cum prudentiam tum Religionem; tantum habere illam pluribus quasi nexã habenis aptamque ab se

quarta occurrunt, & fortasse verior.

se gaudebat, Itaque non contentus attinere apud se Alexandrum ejus filium, quo tanquam aliquo freno matrem regeret; eodem pertinere duxit, si Placentinæ spem arcis ostentaret: haud ignarus, ANIMOS aliquorum arctius teneri beneficio vel uno accipiendo, quam acceptis multis.

*Margarita
Belgium
ingreditur:*

*Gubernatrix
salutatur.*

*(Consilia
Status
Justitiæ, ac
Finantiarum.)*

*Præceptis à
Rege instruitur.*

*Quid Sena-
toribus post
dictam sen-
tentiam
servandum
extra Sena-
tum.*

*Causa hujus
moniti.*

*Quid in
convocando
Senatu spe-
standum
Gubernatri-
ci.*

*(Ulricus
Viglius
Zuichemus.)*

DESIGNATÆ Gubernatrici, jamque Belgium ingressæ, profectus obviam Rex cum Octavio Parmensi Duce, cum Alexandro ejus filio, Oratoribus Principum, cum Provinciæ, qui ad comitia Ordinum advenerant Legatis, ac reliqua nobilitate: postquam sororem pro se Gubernatricem Belgii Burgundiæque salutatam, Gandavum ingenti pompa reduxisset: ordinatis, quæ apud illam essent, Imperii, Justitiæ, atque Ærarii consiliis; hæc potissimum præcepta dedisse comperio super eorum usu. Senatores in eam legem adigeret; ut quæ sententia in Senatu præposuisset, eam uti meliorem tuerentur extra curiam etiam ii, qui contra sensissent. Addebatq; causas, Ne videlicet subortæ, uti fit, in dicendo altercationes, Senatuum egressæ perpetuas inter auctores foverent inimicitias: ac præterea ne facile inter noscerent ceteri, quò gratias, quò querelas dirigerent. Ex quo id commodi secuturum, ut & odio quod plerumque in singulos destinari, non autem sumi, certe non exerceri solet contra universos; minus flagrarent in commune Senatores: & in dicenda sententia tanto liberius sequi rectum æquumque possent, quanto minus ab eo deflectere illos coëgerit spes, aut metus. Alterum fuit: ut si quando Gubernatrix animadverteret Senatores aut actionibus scissos, aut collatis ante capitibus conjuratos; ommissa tunc consultatione, seorsim ipsa sibi consilium capesseret, paucis adhibitis: quos esse Rex voluit Granvellanum Atrebatensem Antistitem, Carolum Comitem Barlamontium, ac Viglium privati consilii Præsidem, isque arcanus Senatorum congressus *Con-* sulta est appellatus. Immo si forte repentinum
quid

quid ingrueret, cui definiendo tardum atque anceps foret Senatum uniuersum cogere, audireque; referret ad hunc Senatulum Gubernatrix, in quo & ocyus, & plerumque prudentius singula explorarentur. Namque inter paucos pauciora esse aiebat privata compendia: nec tamen inter paucos minorem esse, si delecti illi fuerint, sapientiam. Accedere quod remoto eo theatro conspectuque multorum, subducitur magna ex parte occasio ambitiosè declamandi, sententiæque mordicus asserendæ: quippe SINE scena atque admiratore, frigidè partes suas agit ambitio. atque ideo minori pompa, fructuque majori momenta rerum procul à turba conferuntur. Denique in iis congressibus, in quibus, quia par est omnibus jus, licet impar sapientia, plurimum suffragatione superatur; perquam facile esse, (ut in multitudine) inueniri non paucos aut imperitos, aut dubiæ fidei: quorum cum numerus sit ineundus, non autem rationes expendendæ, plures utique, non meliores prævalituros.

ERGO instructa in hunc modum Gubernatrice, proventu illi annuo triginta sex aureorum millium attributo, publicam aucturus gratulationem Rex, in iis Gandavensibus comitiis Sodales aurei Velleris in eorum, qui decesserant, locum undecim creavit; tot enim deerant ad unum & quinquaginta, ad quem numerum extenderat equestrem hanc militiam Carolus V. cum ejus institutor Philippus viginti quinque collegis Ordinem circumscripsisset initio, postea sex additis, ad unum ac triginta produxisset. Postremo agere cum Ordinum procuratoribus, eorumque audire postulata Rex instituit. Regis nomine Granvellanus Antistes verba fecit; Borlucius Gandavensis Orationem pro Ordinibus respondit. Granvellanus rationem Regiæ in Hispaniam profectionis reddidit: Margaritam Parmensem Ducem (assidebat tunc apud Regem) Belgii Burgundiæq; amplissima cum auctoritate Gubernatricem pronuncia-

1552.
Plures hujus causæ.

Post præcepta auro annuo instructi à Rege. Qui in comitiis Equites aurei Velleris creat. (ann. 1516. 1429. 1453.)

Gubernatricem pronunciat;

vit:

7559.
Religionem
& obedi-
entiam com-
mendat.

Audit Ordi-
num postula-
ta :

annuitque ;
(ann. 1558.
& 1559.)
& abiit in
Hispaniam ;
Sabaudus
vero in Ita-
liam ;
(Emmanuel
Philibertus.)
& Marga-
rita Bru-
xellas.

vit : de veteri Religione adversus corruptores
hereticos multa disseruit : hujus apprime custo-
diam, simul & obsequium erga Regis sororem,
dum rediret in Belgium Rex, accuratè commen-
davit. Borlutius vero, post officia gratiarum pro-
missorumque erga Regem, erga Gubernatricem,
hæc præcipuè provinciarum postulata proposuit :
Orare Ordines, ut Caroli patris exemplo pere-
grinos milites Belgio Rex educeret, præsidiiisque
non nisi Belgicis uteretur ; atque ad earum con-
silia Provinciarum externos homines non adhi-
beret. Quorum cum spem fecisset Rex, pollicitus
peregrinos milites, qui supererant, (nam à ple-
risque jam Belgium liberaverat) educturum se
intra menses omnino quatuor ; absolutis comi-
tiis, rebusque per Belgium omne procuratis,
Gandavo in Zelandiam discedens, è Flissingæ
portu, secunda navigatione, Augusto mense sol-
vit in Hispaniam. Simul Parmensis Gubernatrix,
atque Sabaudus Regem comitati, hic cum regia
sponsa in Italiam abiit : illa Bruxellas veterem
Belgicorum Principum sedem profecta, Septem-
bri mense hujus anni quinquagesimi non supra
sesquimillesimum, ad Provinciarum regimen
aggressa est.

DE BELLO BELGICO

LIBER SECUNDUS.

PHILIPPI Regis è Belgio discessus novo illi rerum itatui perincommodus accidit. Nimirum quælibet civitatum regnorumque mutatio, velut arbusculæ positio aut translatio, præsentî cura opus habet, dum comprehendisse, egisseque altiùs radices animadvertas. Neque ego dubitaverim, quin longè melius consultum Belgio fuisset, si Rex (modo necessitates Hispaniæ permitterent) aliquamdiu cunctatus, quem cursum haberent res à se dispositæ, spectasset ipse, motumque, quem orbi illi dederat, observasset è propinquo, & non tantummodo ex aliorum sermonibus ambigue cognovisset. Mutat enim plerumque saporem longis variisque sub terram spatiis decurrens aqua: nec de illa perinde judicat longinquus potator, atq; is qui ad aquæ caput assidet hauritque de fonte. Sane liquidius ac sincerius introspeisset in hominum consilia Princeps, eoq; minora fuissent ea mala, quæ ab ejus discessu magnis diuturnisq; tumultibus involvère Belgium. Atque ut, Carolo patre ad coronam Imperii capeffendam profecto in Germaniam, Hispani sumptis in Gubernatores armis continuo rebellârunt: ita Belgarum Populi, digresso in Hispaniam ad ineundam Regnorum possessionem Philippo Rege, intestinis illico discordiis inter se Præfectoque suos diu agitati, scissis aliquando Provinciis à Principe descivère. Quorum ego malorum causas in præsentia narraturus, fateor nusquam me tumultum bellumve aliquod legisse, cujus de origine tam varie dissimiliterque vulgus senserit, de principiis scriptores differuerint. Credo, quod aliqui, cum eas, quæ ferebantur hujus belli causæ, viderent

Regis dis-
cessus incom-
modus rebus
nondum fir-
matis in Bel-
gio.

Simile in
Hispania]
damnum,
abeunte in-
de Carolo V.
in Germa-
niam.

1520.

Causa scri-
ptorum dis-
sentientium
de principiis
Belgicorum
tumultuum.

lon-

1520.
Ingenii ostentatio, Studia partium.

Ignoratio discriminis inter principia & causam.

Quod discrimen tenendum in primis historico, aperiendumque.

Sic fecere prisca ac bona.

(Fab. Piet. in Annal. T. Liv. lib. 21. Polyb. lib. 3.)

Quorum sequi exempla haud difficile ab arcanis Principum litteris instructo.

Libertas Belgarum magna.

longè impares esse tantis rerum motibus excitandis, ipsi suspicati sunt alias atque alias, ad historici ingenium, quàm ad historici fidem aptiores. Alii pro studio partium ac religionum habuere delectum causarum: iis nempe silentio calide transmissis, quæ rebus suis officere videbantur. Alii demum non tam ut lectorem fallerent: quam falsi ipsi deceptique earum specie causarum, quæ obtentui habebantur, ignari quid à principis differant causæ, veram sub iis nominibus dissidiorum originem non expedivere, cum tamè id historico in primis incumbat, ut quæ pacis, bellicæ aut seditionum principia, quæ horum causæ sive origo fuerint, & internoscat ipse, & lectorem opportune submoneat: ne illi perperam de factis eventisque rerum, ignorato principiorum & causarum discrimine iudicium ferant; quæque est magistra prudentiæ, fiat illis erroris occasio. Neque enim otiose altercati sunt veteres annalium scriptores, Undenam belli, quod Hannibale duce Carthaginenses cum populo Romano gessere, origo repetenda esset, quando referre per plurimùm existimabant, ut qui ea Romanorum Pœnorumque facta lecturi erant, in amborum consilia penetrarent, æqua induerent rerum iudicia, longèque aliter & fœderum Sanctiones, & Legatorum querimonias, & universi jura belli metirentur. His ego magnis exemplis admonitus operæ pretium duxi, nō ante aggredi ad Belgicos tumultus longè Punicis diuturniores, quàm eorum causis, atque principis partite accurateque investigatis. Præsertim cum in re litteris multorum ac sermonibus diverse arbitrata, ipse ob magna ac propria ad hanc enarrationem adjuncta, possim exquisitius aliquid ac certius polliceri. Haud dubium est, quin libertas, cui aliquamdiu populi assueverint, si quid eis imminuitur & carpitur, magnos plerumq; motus excitaverit. Nec illud est obscurum, Belgarum administrationem prope accessisse ad civitatum liberarum formam, beneficio Principum, qui multis liberalibusque diplomatis

eo populos etsi non tota libertate donarunt, magna saltem parte servitutis exemerunt: præcipue Brabantinos, in quorum Provinciam scimus transferre se solitas è vicinis locis parituras mulieres, ut Brabantinas immunitates filiis eo solo genitis acquirerent, crederes ab agricolis eligi plantaria, in quibus enatæ arbusculæ, primoque illo terræ velut ab ubere lactantes, alio dein secum auferant dotes Hospitalis soli. Hinc malorum originem auspicantur scriptorum multi, Quod miles Hispanus contra Regis promissa tamdiu retineretur in Belgio, quod novis quatuordecim Episcopis ad pristinos quatuor adjunctis, augeri videretur contra quam ex Provinciarum privilegiis debuit, Sacerdotalis status: quod conatu inducendi novos Fidei Quæsitores, insolens judiciorum forma Belgarum populis imponeretur. Quæ quatenus fuerint seditionum seu principia, seu causæ, in præsentia mihi cum discrimine & cura statuendum est.

Et HISPANOS quidem milites abhibuerat Philippus Rex adversus Gallos: neque id Belgæ querebantur. Sed absoluto bello, cum multos eorum milites extra Belgium eduxisset, tria millia retinuit, iisque Orangium Egmontiumque præfecit inani specie honoris, revera ad imminuendam invidiam externæ militiæ, gratiosis Ducum nominibus apud suos. Verum non imminuit. Eam ex una parte Dux uterque gravatè sustinere se illud quidquid erat muneris, præ se ferebat: Orangius, ut eas Hispanorum reliquias Belgæ non ferrent, etiam stimulabat. Ex altera parte milites Hispani, licentia rixisque (ut fit) in limitaneis præsertim urbibus, per quas dispositi erant, non parum irritaverant animos popularium. Ex quo in eos odium inque Regem indignatio universo fere Belgio concitata. Quam profecto mutuam abalienationem sicuti numquam ego totam Belgis imputaverim, quippe qui viderent differri promissa ejus educendi militis, cum quo rixandum sibi quotidie foret; ita nec facile dānaverim Regis

[Lud. Guicciard. in descript. Belg.]

*Ex qua mul-
tis origo ma-
lorum, quod
eam Rex
carpsit tri-
bus modis.*

**RETEN-
TIO** mili-
tum Hispano-
rum, prima
ocasio tu-
multuum.
de qua Bel-
gæ querun-
tur. Stimulati
ab Orangio,
& irritati à
licentia Hi-
spanorum.
Inde abalie-
natio à Rege;
quæ nec tota
Belgis.

*nec tota Re-
gi tribuenda.*

50 MARGARITA PARMENSIS
moram in eo præsidio apud Belgas continuando,
cum Rex partim à sorore Gubernatrice admo-
neretur: Videret, ne Hispanorum missione fini-
timis civitatibus adderentur animi: partim ipse
per se, ut erat suspicacis ingenii, cum Belgarum
conatum in externo milite ejiciendo suspectum
oppido haberet, ut quanto ipsi ardentius, ac pla-
ne contumacius promissa repeterent, tanto Rex
segnius, atque adeo cautius agendum putaret.
Verum quidquid causæ aut Rex habuerit, aut
Belgæ: his certe satisfactum ab illo est, siquidem
paulò post annum, quam Philippus Belgio cessit,
Hispani transmigrarunt, motusque ille ac turbæ
populorum, momento confederunt. Ut sane
Belgicorum tumultuum causas hinc deducere, le-
vissimum sit.

*An ex hoc
primo fonte
deriventur
Belgici tu-
multus.*

*AUCTUS
Episcoporum
numerus, se-
cunda occasio
tumultuum.*

*De quo queri-
monia.*

*Veterum Epi-
scoporum.*

& Nobilium.

LONGE validius telum fuit ad concitandos
Belgarum animos auctus Episcoporum numerus.
Præsertim quod mortuo Paulo IV. quæ de illo-
rum redivisibus is ordinaverat, mutare consultius
visum est: ac statuendæ dotis ea inita est ratio,
quam & nuntius Apostolicus in Belgio, & Pon-
tifex Pius IV. Romæ probavere, Ut in aliquot
Abbatum, quos mori contingeret, locum suffice-
rentur Episcopi: nomenque, & proventus, aliof-
que Abbatum honores ita caperent, ut nihil in-
terim de Cœnobiorum cultu remitteretur. Hæc
autem sive insularum multiplicatio, sive dotis at-
tributio, mirum profecto est quàm ex omni ho-
minum ordine paucos habuerit toto ferme Bel-
gio, quibus non ingratis accidisse videretur. Que-
rebantur veteres Episcopi cum Belgici, tum fini-
timi, quod accessu novorum Antistitum, illi qui-
dem contractiores haberent terminos ditionis:
hi verò præter terminos, etiam Pontificales fru-
ctus tenuiores; cum præsertim definita ea res
Romæ fuisset, iis, quorum intererat, non auditis.
Nobilitas indigne ferebat, Episcopos Abbatum
loco comitia frequentaturos; quippe futuros
longè quam Abbates (pro eo, quo essent gradu)
potentiores: ideoque de Nobilium non solum
aucto-

auctoritate plurimum detractum iri, sed etiam de libertate: neque enim ausuros se consilia in commune conferre, iis presentibus, quos scirent, sacramenti religione Romano Pontifici obnoxios illuc omnia tracturos, immo neque hoc esse re Principis, ut in comitiis tantopere dominentur, qui summi Pontificis auctoritatem nutumque jurati sequuntur. Sed nullæ, quàm Abbatum monachorumque acriores erant querimoniae, quia justiores videbantur; Eripi sibi, contra omnem vetustatis memoriam, jus potestatemque ex suo ordine Abbatis eligendi. Non debere hominibus religiosis certum vitæ institutum secutis eos præfici, qui religiosæ disciplinæ essent ignari. Nimirum ad Episcopos transituras Abbatum opes auctoritatemque, ceterum sollicitudinem ac molestiam penes monachorum aliquem futura: Adhibitos tunc quidem esse ad ea munera viros doctrina & vita conspicuos, mox è comitatu Principis assentatoribus a seclisque tam opulenta sacerdotia prædæ cessura. Præter hæc, quæ variè jactabantur, duo in ore fermè omnium tunc erant, Eà novorum Antistitum creatione & Brabantina privilegia violari, & Hispanicam inquirendi de Religione severitatem paulatim induci; De quo posteriore, quoniam peculiare turbas excitavit, seorsim dicam: illud quamquam apud omnes fermè scriptores lego; quæ tamen sint ea concepta Diplomatum verba, quibus obstringeretur Rex, ne ea ratione augere Pontificum numerum liceret, nusquam apud historicos lego. Nam quod aliqui scribunt, Jurare solitum inauguratum Principem, Ab se non amplificatum ire Ecclesiasticum statum; id non utique bona fide referunt, cum non nisi super ea amplificatione Princeps id affirmet, qua negat permissurum se, ut laicorum bona ad Ecclesiasticas personas, (In 2. Addit. ad latum in-
ad latum in-
cipis Hispania, art. 14.)
adver-

Abbatum

fermè omnium defendentium Brabantia privilegia.

Quæ hæc essent privilegia.

adversus hanc ipsam augendorum Antistitum rationem caveri videatur. Quam ego privilegii cautionem, nisi me ad historię normam ubique componerem: dissimulare tuto poteram, cum neque ipsi meminerint, quos odio in Hispania multa scripsisse certum habeo. Etenim Philippus Rex à Carolo Cæsare parente renunciatus Brabantię Dux, inter alia, quibus eam Provinciam in lato illo introitu donat, privilegia, hoc quoque memorat, Curaturum se ne Abbatum, Antistitum, aliarumque sacrarum personarum præfecturę, fundique ac census cuiquam in posterum, commendationis (quod ajunt) nomine per Brabantiam tradantur. Atqui dum, curante Rege, novis Episcopis attribuebatur Abbatum defunctorum locus, nimirum exui videbantur immunitatibus suis Brabantini: dabaturque proinde in vulgus occasio, ut quam rem privatis quisque utilitatibus oderat, eam honesto violatorum privilegiorum nomine detestari palam posset. Quare mirabantur aliqui, quę mens, quodve consilium Regi foret, novos Antistites, nempe rem plerisque ingratam, inducendo, ingratiorem multo facere, atque odiosorem ob eam ex Cœnobiorum proventibus translationem. Addebantque propterea, si rex pergeret populorum privilegia libertatemque imminutum ire, Brabantinos haud injuria tumultuatuos; quando meminisse deberet Princeps, in eodem diplomate consentire se, ut sibi nulla obsequii, clientelę, ac obedientię officia deferantur à populis, queis ipse præstare nolit integra, quę solenni religione sponderit. Non deerant tamen, qui contra sentirent, quantoque hæc videbant Regem moliri minore suo commodo, majore periculo; tanto sincerius extollerent Principis Religionem, qui ea in re præter populorum salutem nihil propositum habere in animo posset. Nec satis apparere, quid in eo homines culparent: auctumne Pastorum numerum, an attributa illis alimenta; perinde quasi auctore, Pontifice Romano non liceat in Belgio face-

[art. 56.]
 & quomodo
 violarentur.
 Episcopos
 augendo.

Inde in Regem
 multorum indignatio.

& minae.

[art. 58.]

Pro Rege a-
 lui sentiant.

differuntque.

facere, quod in Germania, quod in Gallia, inter *exemplo fini-*
 quas medium jacet Belgium, dudum licuit. Non- *timarum pro-*
 ne Bonifacius Moguntinus Episcopus, Apostoli- *vinciarum.*
 cæ Sedis in Germania Legatus, abundante alicu- *adversus que-*
 bi Christianorum multitudine, tres novos Epi- *relas veterum*
 scopos, auctoritate Gregorii III. & Zachariæ Pon- *Episcoporum.*
 tificum, ad reliquos addidit? atqui persimilem *[Baron. an.*
 quoque causam præter alias esse in Belgio. Quid *639. & 741.]*
 apud Gallos? Sacram Tolosani Episcopi præfe-
 cturam, quod amplissime pateret, nequiretque
 unus pastor inspicere singulorum vultus, in quin-
 que Episcopales sedes partitus est Joannes XXII. *[Extravag.*
 non modo nulla aut Narbonensis, aut Butiricen- *Salvator. de*
 sis aut Cadurcensis Antistitum habita ratione, à *Præben. &*
 quorum ditionibus abstraherentur & Ecclesia *Dignit.*
 Tolosana, & ex novis civitatibus aliqua, sed ma-
 gna etiam redituum jactura quam facere necesse
 fuit Tolosanum Antistitem ex ea Diœceseos
 suæ, quæ tum erat opulentissima, divisione. Ut
 sane non oportuerit evocari propterea Romam,
 audiri que finitimos Belgio Pontifices, quorum
 rationes ad propria demum commoda quæstus-
 que referendas, satis constaret. Neque alio spe- *& Nobilium.*
 ctare Nobilium nonnullorū querimonias. Nem-
 pe ægre eos ferre, quod in comitiis impune de
 Religione, de Rege differendi licentiam coërceri
 sibi plurimum videret importuna eorum præ-
 sentia, quos tamquam Patres, sacrorumque Prin-
 cipes venerari, & tamquam eorundem sacrorum
 vindices vereri deberent. Nam quod dicerent,
 se Regi timere à Pontificiis consultoribus; nu-
 gas esse pueris vendibiles, sibi eos timere, ne si
 quid adversus Principem disceptarent, testes at-
 que adversarios haberent eos qui plura quam
 Abbates ab Rege accepissent sperarentque. Por-
 ro querimonias Abbatum Monachorumque ali- *& Abbatum*
 quanto acerbiores esse, quam eos condeceret. *[Aubertus*
 Non absque exemplo fieri, quod Abbatis loco *Miræus in*
 substitueretur Episcopus. Adspicerent ad Gal- *Notitia*
 liam: reperturos Condomii, Vabrinci, Lombe- *Episcop.]*
 riæ, (ut alii sileantur) Episcopos à Joanne XXII.

in Monasteriis institutos. Ac, si careret ea res exemplo, cum id impetraverit Princeps à Pontifice, qui monachis imperare posset, esse eorum modestiæ, præbere cæteris obedientiæ adversus Pontificem documentum. Meminisse eos debere, pleraque illorum prædiorum proventuumque à Belgii Principibus tributa esse Cœnobiis. Quo æquius videbatur, ut Rege eos redditus derivante non in questum & compendium suum, sed in illarum Provinciarum fructum salutemque, ipsi quoque Abbates cum Principe consentirent, juvarentq; populorum necessitatem tanto impensius, quanto ea cura propius attingit religiosum institutum: nec importunis vociferationibus rem optimam corrumpere, populis offensionis forent, Pontificis simul ac Regis animum ab ipsorum patrocinio abalienarent. Nam quod privilegiis non stetit Principem tantopere lamentarentur; primum non satis eos intelligere, quid inter Commendationem sacerdotium bonorum, & eorundem conjunctionem intersit: illam instar depositi Commendatario concedi, hanc absolutè tanquam Domino attribui, atque adeo, quæ cuiquam commendantur, si vita is abeat, redire ad Depositorem seu primum Dominum, nisi rursus in alium nova commendatione transferantur. At quæ conjunguntur, non redire, sed successori in eo munere, cui adjuncta semel fuerant, perpetuo manere. Neque hac ratione plus à monasteriis per conjunctionem auferri, quam per commendationem ablatum fuisset; cum non magis ad monasteria non redeant, quæ conjunguntur, quam quæ commendantur, siquidem semel commendata, in alios atque in alios à Pontifice ad quem redeunt, subinde conferuntur. Immo cum bona commendari etiam procul agentibus queant, nequeant autem quæ Episcopis adjunguntur, (hæc enim longe religiosius Episcopi præsentiam, quam illa Commendatarii requirunt) Belgicos proventus, qui commendatione exportarentur ad cæteros, conjunctione

*Verborum
privilegii
interpretationem.*

in Belgio retineri. Itaque Regem, dum curaverit, Abbatum præfecturas non commendari Episcopis, (id quod privilegio cavetur) sed Episcopatibus adjungi, profecto neque jurata in verba, neque in Belgii commoda quidquam admisisse. Quamquam quidem quid opus esse pluribus? cum, hac ipsa controversia ad Lovaniensem Academiam relata, expensaque à viris & Theologiæ & Juris utriusque consultissimis, responsum denique sit, Eam conjunctionem bonorum uti & novarum Sedium institutionem, nec juri nec dicto ab Rege sacramento repugnare. Deinde reputare illos secum debere, alia tunc esse tempora, alios mores. Religione incolumi, nihil Regem mutasse, ea periclitante, nulla esse privilegia, quibus jure teneri Princeps debeat, ne Provinciis suis pessum euntibus subveniat. Pastorum numerum opportunum esse remedium ad tuendum Christi gregem contra irrumperentes passim lupos; idque neminem reperiri adeo infensum Regi, qui non fateatur, aut certe non sentiat. Nec eorum dotem potuisse minore incommodo confici, quam qua ratione viri prudentissimi ei rei præpositi, statuerant, Rex probaverat, Pontifex jusserat. Neque debuisse Principem (hoc enim requirebant aliqui, ea super re ordines convocare, ex eorumque sententia consilium capere: quod non solum nullo ad id obstringi se jure putaret, sed etiam animo prævideret, Ordines in re compluribus ingrata, instigantibus præsertim finitimis hæreticis, facile pro ea, quam exercent in comitiis, libertate dissensuros; in quo & Majestatem suam populis tentandam, aut etiam contemnendam exposuisset Rex. & eorum animos tanto magis irritasset, quanto is palam invitis repugnantibusque, quod semel secum statuerat, peregisset. At enim potuisse Regem aliunde suppeditare novis Episcopis alimēta: quod si, quo se cumque verteret, omnia magnis impedita difficultatibus videret, debuisse regia pecunia, non aliena, rem conficere, sine populorum turbis, sine cujusquam mala gratia. Quasi vero æquum

*ex qua con-
ficiunt, il-
lud non
violatum.*

[4. Junii
1561. a-
pud Ar-
nol. Ha-
vens. de
nov. Epis.
l. 2.

*Addunt
Lovanien-
sem deci-
sionem:
& necessi-
tatem pri-
vilegiis
potiorem.*

*Nec de-
buisse Re-
gem Or-
dines con-
vocare.*

*Aut ex
suo dotem
Episcopis
constituere.*

*praesertim
cum partē
attribuerit
ex suo.*

non esset, ut qui Belgio Pastores inservirent, Belgicis quoque proventibus alerentur. Neque pepercisse ærario suo Principem, attributis nummum aureorum sesquimille in singulos Episcopos, quoad eorum dos exigeretur aliunde. Quāquam dum eos inducebat Rex in Abbatum bona, non plane aliena dilargiri: praesertim cum id auctoritate fecerit Romani Pontificis, penes quem esset eorum bonorum administratio. Ex quibus ad extremum conficiebat, etsi Episcopos perpetuis redditibus aluisset Rex, non tamen propterea quieturos illos, quibus non tam ea proventuum translatio seu conjunctio, quam ipse Pastorum numerus gravis erat. Id quod damnari nulla ratione, immo excipi ceu salutare opportunumque remedium cum debuisset, satis apparere, utrinam parti, si quid ob eam causam tumultuarentur aut Brabantini, aut alii Belgarum populi, ea tumultuum initia tribuenda essent. Sed neque ab hac parte sumptum est tumultuandi principium. Ea enim ratio Episcopos in Abbatum, si qui forte decederent, locum inducendi, jungendique cum illis horum bona, ob assiduas ad Pontificem, ad Regem querimonias, quas in loco memorabo, paucissimis in urbibus instituta est. Certe in Brabantia, quæ maximè recusabat Rege demum annuente, tunc quidem nihil immutatum. Non tamen negârim, ea agitatione discordantium animorum, obedientiam obsequiumque adversus Principem, hoc est, imperii firmamenta, non parum vitii fecisse, ac ruinam, si validius impellerentur, præmonstrasse, si quidem NIHIL tam regno perniciosum, quam si populus addiscat in Dominum palam obniti, ab eoq; non solum impune, sed etiam feliciter dissentire.

*An hinc
deducenda
sit tumul-
tuum origo.*

**INQUI-
SITIO**
*tertia oc-
casio tu-
multuum.*

UNA omnium maxime turbavit concivitque Belgarum populos suspicio primum, dein conatus Inquisitionis adversum hæreses instituendæ, Placitisque Caroli Cæsaris firmandæ. Quæ res, quoniam vulgo visa est aperuisse in Belgio bellifores, operæ pretium faciam, si quicquid hoc est, paulò

paulò accuratius evolvam. Regio sicuti apud *Christiana*
 omnes magni semper fuit, quod Deo cul um, *Repub.*
 quod populis concordiam præstet : ita in Chri-
 stiana potissimum *Repub.* sedulo provisum adver-
 sus ejus turbatores. Ea provincia ab solis Episco-
 pis, ad quos jure pertinet, principio administrata.
 Postea, sive quod plaribus curis sacer is Magistra-
 tus implicetur, sive quod ab suo grege abesse in-
 terdum Episcopos contingat, sive demum quod
 eorum alicui incuriose, non nemo etiam in-
 scite id muneris exerceat ; optimum factu vi-
 sum est, si ab Sede Apostolica delegarentur extra
 ordinem judices doctrina ac pietate præstantes,
 quibus inquirendi animadvertendique in hæreti-
 cos jus esset, eoque *Apostolici Inquisitores* appel-
 lati. Id primum ab Innocentio Pontifice ejus
 nominis Tertio, supra annos quadringentos cœ-
 ptum reperio, misso adversus Albigenses Divo
Dominico Prædicatorum familiæ fundatore, qui
 primus Quæstoris munus summa cum laude,
 gessit. Exceptus inde mos, eodem ferme ac se-
 quenti dein sæculo, à multis Christiani orbis
 nationibus, creatiq; in singulis Provinciis aliquot
 Fidei Censores, qui de Religionis iniuria legitime
 cognoscerent. Non tamen ubique ea res perinde
 valuit. Alio temporarii Quæsttores missi ob
 hæresim repente enatam, eaque extincta re-
 vocati : certum alibi tribunal erectum, quo de
 Fide quæstiones perpetuo referrentur, alibi tota
 ea judicii forma rejecta, nec alii præter Episco-
 pos, permitti in hæreticos inquirere. Quin & Ro-
 mæ variatum : nam modo per consuetos Urba-
 nosque Magistratus administrata omnia, Quæsti-
 tor extra ordinem nullus ; modo plures, sed sub
 unius pluriumve regimine Purpuratorū Patrum : *Roma sta-*
 donec Pontifex Paulus IV. instituto aliquorum *bilis :*
 ex iis Patribus Collegio, quorum suffragiis hæc *(Constit.*
 controversiæ finirentur ; augustiori sanctiorique *34 Licet.)*
 judicio rem in posterum Romæ stabilivit. Porro *non sine*
 ut firmiter hæc perstarent, METUS, qui licitor est *pœnis.*
 legum, à principio intentatus ; multa que ac
 pœnæ

*Ejusdem
 procuratio
 varia :*

Roma sta-
bilis :

(Constit.
34 Licet.)

non sine
pœnis.

pœnæ in contumaces indictæ atque exactæ, mitiores ab jure Pontificio, ab Cæsareo graviores.

[*l. Mar-
nich. & l.
Quicun-
que C. De
hereticis.*

(*ut in qui-
sitionis De
hereticis
in 6.*)

*In Hispa-
nia præ-
cipue.*

[*præfer-
rim ab
an. 1483*]

*Mart. Lu-
theri occa-
sione ubi-
que inten-
ditur.*

[*Maxi-
mil. I. Im-
per.*]

Etenim Imperatores, cum animadverterent, præter Dei sacrorumque cultum, pacis interesse cujus tutor est Princeps, si Religione continerentur populi: viderentque, ea periclitante, non posse inter fœdas hæresum undas tranquillitati locum esse quæ in perduellionis reos, eadem in hæreticos, ceu Religionis, atque adeo pacis hostes supplicia decrevere: ita tamen, ut pœnæ non antefumerentur, quàm in Ecclesiastico foro, cujus est de hæresi cognoscere, disceptatum ea super re nomenque criminis pronunciatum foret. Quæ etsi per Orthodoxorum provincias semper exercita sunt, proque repentinis hominum de Religione grave sentientium motibus, accuratius alicubi procurata; nusquam tamen, quam per Hispaniam, exquisitius acriusque, sive proprio Catholicorum Principum studio, sive externa populorum, qui se iis regnis infuderant, contagione. Hæc autem procuratio Religionis aucta postmodum est in universa fere Christiana Republica: ob excitos uno ab homine quàm latissime turbas: Martinum Lutherum, loquor, eorum temporum consequentiumque calamitatem, quam ille calamitatem diu meditatus Orthodoxorū quieti, nunc incepto, nunc mutato consilio, velut incertus animi, (an potius in opportunitatem intentus?) ad extremum mortuo Maximiliano Cæsare, accitoque in Imperium Carolo Maximiliani nepote, in facinus erupit, haud ignarus INITIA Principatum novis esse rebus attentandis accommodata: simul quod Cæsaris adolescentiam crederet rudem adhuc regnandi, eoque sperneret, certe ratus, illum potius stabilendis Imperii rebus, quàm rerinendis Sacrorum ritibus operam daturum: sollicitatis ad defectionem ab Ecclesia primum, tum (quod proximum est) à suis Principibus, ipsoque à Cæsare provinciis, Romanum Imperium pariter ac Religionem in partes scidit. Quo factum est, ut mul-

CAROLVS V. IMP. BELGII
PRINCEPS.

□
2
9
8

(
2
7

2
2

to quàm ante impensius summi Pontifices de Fide quæstiones intenderent, Christianique Principes, ut cuique Religio, resque publica cordi erat, enixius incumberent in eam curam. Et verò Carolus Imperator, cujus in primis auxilium spectabat læsa Religio, veteri Cæsarum exemplo, leges sibi statuendas per imperii ac Belgii Provincias illico duxit adversus Catholicæ Fidei corruptores. Quare dum is ab Hispania per Belgium Germaniamque, summa mortalium gratulatione plausuque, ac toto illo jam tum blandientis fortunæ strepitu vehitur ad Imperii sedem, Vormatiæ in celeberrimo Procerum conventu Martinum Lutherum, ab Romano Pontifice damnatum, ipse quoque septemvirum Augustalium, Imperiique Principum atque Ordinum suffragiis damnat proscribitque: ac proscriptionis edictum eodem anno, qui fuit vigesimus primus supra sesquimillesimum, per omnes Imperii ac Patrimonii sui Provincias proponit. Cum vero nihil propterea malum remitteret, immo (ut FLAGITIA impetu valent) intra paucos menses ea contagio florentissimas civitates afficeret, aut afflaret, Cæsar & reis alicubi supplicio affectis, & novis ubique & amplioribus, quæ septies repetiit, edictis, medicinam conatus est facere furenti volaticoque morbo. Quin etiam cum postulasset à Pontifice Censores Fidei, accepissetque eorum auctoritati securitati que cavens multa sancivit, quæ anni millesimi quingentesimi quinquagesimique Placito præscribuntur. Verum nova illa iudicii facies plus terroris secum attulit in Belgium, quàm observantiæ. Nam etsi alicubi suscepta res est, Brabantini tamen, quod in eo carpi libertatem suam dicerent, commodum nacti, imposito sese onere liberarunt sub ejus anni quinquagesimi finē, quo tempore partim Augustana comitia, Tridentinumque Concilium, partim bella continenter a ia ex aliis nata per Numidiam, Pannoniam, Italiam, Germaniam, Galliamque, alio detraxere Cæsaris curas. Et quanquam

*Caroli V.
Imp. in Lutherum &
hereticos
edicta.
[Gratian.
Valentin.
Theod.
Arcad.
Honor.
Marcian.
& alii
Imp.]
[Leo X.]*

*Septies ab
eo repetita:
[In Belgio.]*

*Brabantini
inquisitionem
recusantibus.*

*Philippus
Rex patris
edicta con-
firmat.*

*Gubernatrici
executionem
mandat.*

*Gubernatrix
Magistrati-
bus. Magi-
stratus rem
non promo-
vent.*

*Brabantini
recusant.*

*Populus
variat.*

*Vulgi sermo
adversus In-
quisitionem &
edicta Cæs.
[In Latera-
nens. sub
Innocentio
III.]*

Philippus Rex, ubi in Belgii possessionem intulit pedem, statim paternas ea super re leges novo edicto firmavit; rem tamen haud promovit, implicitus repente bello, quod eo ipso, quo edictum proposuit anno, tribusque insequentibus, acerrime cum Gallo gessit. Donec anno quinquagesimo nono, cum primum à bello nactus est otium, revocavit illico animum ad Religionem stabilendam, discedensque à Belgio, mandata forori Gubernatrici, atque Antistiti Granvellano dedit, enixe curarent, ut Caroli Placita & cautiones, quas ipse Rex pro pontificis Quæstoribus confirmaret, exquisitè servarentur. Atque hic erat rerum status, hæc Caroli Cæsaris edicta, hæc Inquisitionis in hæreses initia processusque. Cum Margarita Parmensis, uti erat injunctum intendens in eam curam, idque agere cum Provincia- rum Præfectis aggressa, sensit esse non paulo difficilius imperata facere, quam imperare facienda. Magistratus ægre videbantur id negotii in sese suscipere. Nobilium aliqui operam suam ambigue pollicebantur, aliqui præcise negabant opportunum tunc esse, redire ad eum lapidem movendum, ad quem toties offendissent. Brabantini qui sub Carolo Cæsare frenum excusserant, & præsentè Philippo Rege non receperant, nunc ad Gubernatricis feminae vocem, in illud sese induerent? Apud populum nihil moderati, aut medii consternatio primum, mox audacia: nunc timenti, nunc terrenti similis: nempe ut potentiorum aspiratione, atque hæreticorum flagello agitabatur. Quin & vulgo exaudiebantur in Regem multorum voces, quas aliunde immixtas in ora sermonemque multitudinis apparebat. *Cur auxisset in Episcopos, si Religionis injuriam propulsaturi ipsi non erant? At profecto in Concilio decretum fuisse, ut qui Pastores animarum in expurganda inter suos mala hæresum fruge segnius agerent, Episcopali munere exarctarentur. Curarent igitur Episcopi res suas, aut personam male impostam deponerent, quamquam futurum satius fuisse,*

si non

si non eam induissent, neque tot Insularum numero Belgium frustra territassent. Floruisse à multis jam seculis Religionem apud Belgas, sola urbanorum Magistratum opera, sine Pontificia severitatis pompa, sine ullis Caroli Caesaris edictis. Quid nova isthæc Quæditorum additamenta, & Hispanicos terrores? Deberi hoc nempe magna ex parte Granvelani Antistitis ambitioni, qui UT SUPPLICES habeat, miseros ac reos querat. SUADENDAM esse Religionem, non imperandam. Caroli mentem egregie piam fuisse in iis legibus condendis: sed experientia constare, per eas Religionis causam nihilo meliorem, & Provinciarum statum remque publicam multo deteriorem quotidie fieri. Et cæpisse jam intermitti commercia regionum, sublata mercatorum libertate, magno utique impendio Belgarum ac præcipuè Antverpiensium, quorum opes ea negotiatione constent. Postremo neque Carolum Cesarem, neque Philippum Regem, neque Principem ullum, qui in Brabantina Privilegia juraverit, promiseritque se non impositurum in populis novas judiciorum formas, posset Belgas, (si jura quidquam valent) adigere ad Inquisitionis edictorumque severitatem perferendam. Verum Gubernatrice nihil in iis rumoribus inota, cum de reis interim supplicia sumerentur, Tridentinumque præterea Concilium, quod tunc finem acceperat, jussu Regis promulgaretur in Belgio; fremere alicubi palam populus, damnatos è licitorum manibus semivivos abstrahere, clandestinos in urbe conventus, mox in campis celebrare: quin & Nobilium complures convenire, fœdus nescio quod inter se icere, libellos partim in vulgus spargere, partim Gubernatrici magno supplicantium cœtu offerre: eo tumultu atque successu, ut mitigatis propterea Caesaris edictis, impetrare delinquentibus venia, intermissa de Fidei censoribus eo inferendis, ubi ante non fuerant, contentione; nihil profectum sit, quo minus, infundente se è vicinis locis hæreticorū multitudine, concionales homines ipso in foro Catholicam Fidem oppugna-

Tumultus
ex metu In-
quisitionis,
& ex reo-
rum sup-
pliciis.

Judicia aliquorum adversus Regem. pugnarent, iisque adjungente se subita popularium ac nebulonum manu, in templa impetum facerent, bona diriperent, sacra violarent, in apertam denique defectionem, nullo tunc palam duce, summa tamen licentia, vi, latrociniis populationibusque prorumperent. Atque huc ventum demum esse: in eumque nimbum, qui repentino fonitu Belgium omne prodigiose pervasit, coaluisse populorum iras ob severitatem Principis affirmabant aliqui, quod is Imperatoriis edictis, quæstionibus de hæresi, Tridentinis Decretis, tam multa simul importuna molitus, Belgii patientiam irritasset. Cum tamen alii omni Regem culpâ liberarent, quippe qui eorum edictorum quæstionumque auctor non extiterat, Patris tantummodo placita, evocatosque ab eodem in Belgium Pontificios Fidei Censores confirmarat. Neque propterea novas judiciorum formas contra Belgarum privilegia Regem aut Cæsarem invexisse, dum Quæstiores adduxerant: quod horum jurisdictio, cum non ordinaria, sed delegata tantum esset, *nova judicii forma* dici non posset. Itaque religionem Regis abunde commendabant, quod Romani Pontificis & Conciliorum auctoritati longe posthaberet turbulentorum hominum minas ac seditionem; nec putaret ab se imprudenter agi, si quæ à sapientissimis Christianæ Reip. Patribus decreta erant adversus hæresim, eorum usum in suas ipse Provincias inveheret primus. Sed hæc diversorum judicia pluribus hoc loco persequi, ambitiosi esse ingenii duco. Præsertim cum ea, quæ hæcenus exposui contulisse quidem aliquid ad Belgicos tumultus, non fuisse autem Principes illorum causas, persuasum habeam. Eas in præsentia causas enucleatius dicere consilium est: ut quæ plerumque sint Rerumpublicarum Regnorumque turbamenta, Belgarum exemplo discant, qui nostra hæc legent.

Aliorum pro Rege.
(c. Sane 2. de off. & pot. jud. del. l. 1. s. Qui mandatam. ff. de Off. ejus.)
Prima ac vera tumultuum Belgiorum causa.

RARO quæ turbant incitantque plebem, eadem Nobilitati negotium faceffunt, sæpe tamen (qua-

(quasi eadem mala utramque partem premant) conspirat cum plebe Nobilitas, non partis sublevandæ aut in commune consulendi gratia, sed ut privatum incommodum arceat aliena ope, remque suam tacite curet, dum curare publicam vulgo existimatur. Et populus quidem ut turbaletur, haud dubie principium duxit ab hæresi. Invexerant illâ partim externi mercatores, quorum cum mercibus hæc quoque pestis interdum navigat: partim legiones Helveticorum Germanorumque, quorum opera superioribus in bellis usi per diu fuerant Carolus Cæsar & Philippus Rex: partim exules ac profugi ex Anglia, quos Maria Regina, dum expurgaret ab hæresi regnū, edictis ac pœnis infectata, non pauciores triginta hominum millibus, ex iis qui aliunde transmiserant in eam Insulam, semel ejecit: quorum per multi novas sedes atque colonias in Belgio posuere. Inductam vero his præcipue, quos dixi, modis hæresim alebant augebantque, qui Belgas intercipientes, finitimi populi, commercioque ut linguæ, sic & morum pœne confundebant: nec plus aquarum è Germania Rhenus, Mosa è Gallia vehebant in Belgium, quam inde Lutherianæ, hinc Calvinianæ contagiones in easdem Belgarum Provincias iidem annes importabant. Ut nihil de Anabaptistis adjungam, qui è Westphalia Frisiaque frequentiores aderant: quippe vicinuis fovebantur, habebanturque ut domi propemodum nati. Ergo affecta ex hisce capitibus Belgicæ multitudinis pars, atque ad defendendam eam vitæ licentiam confidentior erga Dominos effecta, cum primū occasionem est nacta, novis animum rebus intendere, atque eas miscere turbas paulatim cœpit, quas ab hæresi per populos ac regna perpetuo creari, nimium quantum experti jam sumus. Etenim RELIGIONEM raro solam mutavere civitates: sed quoties mota est sacra hæc Anchora, toties fluctuavit simul Reip. navis. Nec mirum: EST HÆRESIS contumaciæ rudimentum: dumq; ex hominū mentibus

Apud populum quidem HÆRESIS: in Belgium inducta trifariam.

*(F. Hieron. Pollinus histor. Angl. l. 3 c. 18.)
Alta & affecta à finitimis populis.*

Inde Belgium licentius factum.

Hæresis turbarum concitatrix.

bus sensim excutit Dei jugum, detrectare atque excutere humana imperia similiter docet. An obscurum est, huc demum desinere nostro hoc sæculo sapientiam hæreticorum, ut iis, quæ in Catholica Religione populo graviora videntur, abscissis: ac prætextu in Deum fiduciæ, timore ejus extenuato atque expuncto; omni Religione mortales, Dei jam securos, expediant; atque ad extremum nullum esse uspiam Numen asseverent? Quod qui sibi perluaderi semel est passus, expulitque ab animo eum, quem natura Dominum imposuit; is reliqua imperia ac dominos non minus aspernabitur, quàm ii, qui ubi defecerint à Rege, minores Magistratus facile contemnunt. Atque ego quidem inter res humanas admirabile semper duxi, in civitatum regnorumque administratione, tam multa hominum millia uni subesse, unum timere. Id in parentium consensu situm est: consensum reverentia inprimis ac metus firmant, præsertim quia SINGULORUM interest si universi regantur. Hæc autem imperii firmamenta hæresis aperte convellit: cujus buccinatores specie Christianæ libertatis in mores vitamque Principum, non surdis vulgi auribus, assidue atque acerbè declamant. Quorum præceptionibus, & tamquam sacris imbuti animi multitudinis, haud mirum, si tantum & Principi detrahant de auctoritate imperandi, & sibi addant de immunitate parendi. Infitum est à natura hominibus, averfari Dominos, atque ægrè imperia pati: quid facient impulsivi quotidianis declamationum flabris, ac tuti fidentesque Religionis objectu? Satis exemplo sunt eruntque posteris Transalpinae regiones, quas paucorum hominum turbulentis concionibus excitas toties armavit hæresis in Dominos, inexpiabili populorum ac Provinciarum clade. Ut sane constet, quod dicebam, Non posse absque ingenti rerum publicarum motu cultum Religionis antiquari. Et quamquam in Belgium non ita irrepsit ad

*Prona in
Atheismū.*

*(Confessio,
Jejunium,
Pœnitentia,
& similia.*

*Hinc con-
temptus obe-
dientiæ erga
Principes,*

& turba.

eam diem hæresis, nec ita multos numerabat, ut ab ea factione magnopere timendum tum quidem esset, incorruptis popularium plerisque; cum tamen hi augeri Episcoporum numerum, publicari Cæsaris edicta, imponi Fidei Quæsitores animadverterent, canentibus palam hæreticis, hæc omnia conspirare in perniciem libertatis: facile conjungere cum illis studia. Etenim Belgæ magnis acceptam privilegiis libertatem & servavere semper, & ob feminarum Principum regimina per quadriginta postremos annos continuata, securius usurpavere. Accesserunt ultima diuturnaue bella: quo tempore multum licentiæ afferunt arma, ac **DIVISUM** prope imperium armata cum multitudine Princeps habet. Quare Belgarum populus longa libertate atque armis ferox, hæreticis immixtus, iisque impulsoribus contumax, haud mirum si solito infensior, ubi se dedit occasio, non modo non exaudire imperia, quæque nova videbatur onera non pati, sed etiam erectis animis, majora sperare magnis exemplis occæperit. Quippe erat in oculis Gallia, in qua tantum licentiæ: Post Ambrosianum tumultum, armis extorserant hæretici, ut regno formidabiles, rogandi essent ut quiescerent. Verùm hæc, ut dixi, populi concitatrix hæresis numquam eos, quos in Belgio videmus, processus habuisset absque cura & ope Nobilitatis. Hac nimirum ulmo si hæresis caret, serpet illa quidem, sed humi, ac pede conculcanda. Et erant eo tunc loco plerique Nobilium, eo in Hispanos animo commoti, indignatique, ut spei plurimum collocare in ea abalienatione populus haud temere posset. Indignationis porrò causa partim à frustratione ingentis spei, partim ab æmulatione aulica fuit, quæ præsentè Philippo Rege exerceri oportis odiis cœpit, postea coram Austriaca Gubernatrice per apertas inimicitias usque ad publicam perniciem perducta est. Etenim apud Carolum Cæsarem initio Principatus, Belgarum Proceres dominabantur: Belgæ in au-

Quibus occasionibus usasit Hæresis ad turbas concitandas in Belgio.

Altera tumultuum Belgicorum causa, Nobilium

ABALIENATIO.

Nata potissimum ab

ÆMULATIONE aulica.

Belgæ quo loco fuerant apud Cæsarem.

la, Belgæ in armis primas obtinebant. Deinde cum primarii complures viri ex Italia, Hispaniaque, ac Germania quotidie confluerent ad florentem in dies magis fortunam Cæsaris, necesse fuit, gratiam & munia communicare cum pluribus. Et admittebat plures Imperii bellorumque magnitudo. Neque angi propterea Belgæ videbantur: quod & Cæsaris animum introspiciebant in se præcipue propensum, & contendere cum peregrina nobilitate, referebant ad patriæ decus. At ubi advenit ab Hispania Philippus, Hispanorum Procerum corona septus, ac domi forisque, uti aiebant, impenetrabilis; nimia eorum apud Regem gratia offendi paulatim Belgæ: inde in mores, quorum ubique retinens est Hispanorum natio, transferre odia; demum ab Rege ipso, quem Patris dissimilem indignabantur, sensim abalienari. Nam Cæsar aditu facilis alloquioque, privatim in modum demittebat se, securus ubique Majestatis suæ. Atque ut erat versatili ad omnia pariter ingenio, mores externos ita induebat, ut non minus cum Germanis Germanum ageret, Italumque cum Italis, aut cum Hispanis Hispanum; quam Belgis suis se Belgam præstaret. Philippus contra, & esse & videri omnibus Hispanus: parce loqui, nec nisi Hispanice: publico libenter abstinere, & quasi ex abdito venerationem intendere: de vestitu, deque cetero cultu, quem attulerat ab Hispania, nihil immutare. Id verò commotis semel animis, superbia & contemptus habebatur: perinde quasi ea morum diversitate ipsi fastidirentur. Ferebaturque admonuisse ea de re filium Cæsar: offensusque nonnullorum Hispanorum sermonibus adversum Belgas, Orangio Bossuvioque præsentibus, denūciasse Regi, se prævidere, aliquorum consiliis asseclaram, rem Belgicam aliquando periclitaturam. Et licet post Cæsaris discessum; bello in Gallos exorto, occupataque foris Nobilitate, ab domestica interim contentione cessatum sit: tamen cōfecto bello, tanto recrudit magis aulæ pugna

*Quo erant
apud Re-
gem.*

*Dissimili-
tudo Caroli
Cæsaris,*

*& Philip-
pi Regis.*

*(Orangius
Apologia
ann. 1581)
Nobiles
spe frustra-
ti.*

ANTONIUS PERENOTTUS
*Granvellanus, Margaritæ
à consiliis.*

Faint, illegible text or markings, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

quanto sibi majora deberi Belgarum Proceres arbitrabantur, ob strenuam fidelemque operam in armis collocatam. Neque satis sibi factum rebantur acceptis ab Rege, priusquam discederet, Provinciarum præfectoris. Nam & qui præteriti erant, accepisse se injuriam; & qui lecti, non magno se munere donatos existimabant, quia sibi majora sponponderant. Accedebat, quod Egmontius atque Orangius; ut erant vastiore animo quam ceteri, cum Belgii universi regimē, magna quisque persuasione, sibi destinassent; dejectis ea spe, **Q U I D Q U I D** infra votum venit, beneficii nomen amisit. Hinc complurium Belgarum iræ; *Inde indignatio eorum.* quæ maxime omnium Principibus metuendæ, quoties minus aliqui accepere quam speraverint, quamquam plus interdum speravere quàm debuerint. Sane Julium Cæsarem non Pompejani, sed amici peremerunt, quorum (ut ait ille) non expleverat spes inexplebiles: perinde quasi cum multum acceperint, **I N J U R I Æ** loco sit, plura adhuc accipere potuisse. Jamque in privatis Nobilium colloquiis hæc plerumque materies querelarum: *Hispanos apud Regem esse omnia: Belgas Hispanorum umbras videri, quæ illos comitentur, & ad eorum nutum moveantur. Quippe gravissima quæque Regem transigere cum Ferdinando Toletano Alba Duce, cum Roderico Gomezio, cum Comite Feriano, unica illa cohorte interioris admissionis: Se vero ad cōsilia magnifice adhiberi, scilicet ut acta jam agerent, & rerum exuviis interea caperentur. Non hoc à Cæsare de filii benevolentia ostentatum: non debitum fidei ac laboribus suis. An se, domi suæ, loco moveri ab externis, tamq; infra Hispanos reponi, spreta Belgarum dignitate, laturos? Sed tulere tamen, quandiu Rex apud eos fuit, sive impares Majestati Principis, sive fidi etiam in ira: nec ultra privatas querimonias progressi, nisi quod in Hispanos odiū & ipsi hauserunt inde pertinacius, & apud multitudinē, quæ jam pridem averfabatur gentis nomē, infensus amplificarunt. At profecto in Hispaniam Rege, libera ab externis aula, dominaturos se apud* *Aucta Nobilium offensiones ob Austria-*

(Sen. l. 3. de
Ira. c. 30.)

& querela
adversus
Regem.

(Ruigo-
mez de Sil-
va Comes
Miletensis,
Gomezio
Figueroa.)

Aucta No-
bilium of-
fensiones ob

Austria-

potentiam
Granvel-
lani.

DE
ANTO-
NIO
Granvel-
lano.

Natales
ejus.
(Besançon
Burgun-
dia urb.
Mercuri-
nus S. R.
E. Card.
Cæs. Can-
cellar.)
Patris mu-
nia &
gratia
apud Ca-
rolum V.
Imp.

(Obiit
Augusta.
anno
1550.)
& felici-
tas ex
prole,

Ant.
Granvel-
lani in-
genium.

Austriacam Parmensem Ducem sibi persuaserant Summates Belgæ, Falso, cum in uno Antonio Granvelano, Hispanorum simul omnium similitates experti sint. Cujus occasione potentia, quoniam res in apertum aulae dissidium devenit eoque in publicam perniciem; ejus viri originem artesque referre hoc loco non pigebit.

VESONTIONE Sequanorum Urbe natus est Antonius Perenottus, Nicolao patre Granvel-
læ Domino: plebei quidem generis, & (ut aliqui affirmant) fabri ferrarii filio, primaria tamen ac rara prudentia viro, qui Mercurino Arboreo Gattinara, magno Imperatorii scrinii magistro successit, arcanorum omnium conscius, & transfactor. Nam conventui Legatorum totius Germaniæ in Vangionibus præfuit ipse Cæsaris nomine: ipse ab Hispania Tridentum est missus, ut augeter Synodi famam, promisso adventu Cæsaris ab Hispania: simulque ut intentus in omnem occasionem, tacite commoda Principis in ea nationum omnium celebritate procuraret. Ipse unice delectus est, qui gravissima Cæsaris decreta per Germaniam deferret: pacificaret inter se Provinciarum Regulos, ac Cæsari adjungeret: cohortaretur liberas Civitates ad auxilia Ferdinando Regi ferenda: commoveret omnium studia ad Concilium maturandum: Religionis causam, armorum consilia, Imperii jura simul stabiliret. Per quæ ille munia, perque lubrica aulae negotia, firmo semper vestigio stetit: constantemque Cæsaris gratiam, totos viginti annos ad extremum usque diem, raro exitu potentia diuturnioris, obtinuit. Felix eo quoque nomine, quod liberos, quos multos susceperat, opibus juxta & honoribus firmavit: Antonium in primis, quem muneris apud Cæsarem, arcanorumque omnium, atque adeo gratia hæredem instituit. Et ille quidem, quod adjumenti plurimum haberet ab ingenio, litterisque, quas in plerisque Europæ Academiis cum plausu didicerat; facile est adeptus sub parentis disci-

disciplina perfectissimam solertiam rerum agendarum : adeo, ut ad Remp. admotus, illico se Cæsari probaverit, ostenderitque non tam paterna, quam sua se virtute niti. Multis æquavit patrem, multis superavit, ingenii præsertim celeritate, fatigatis interdum quinque simul amanuensibus, & quidem variis linguis (nam linguas callebat omnino septem) epistolas dictando. sed *linguarum* in primis facundia, in qua nemini concessisse *notitia,* dicitur illa ætate. Auditus est in Tridentino con- *facundia,* ventu. cum pro Carolo V. Imperat. diceret acriter & luculenter : & erat tunc Atrebatum Antistes, annorum quatuor & viginti, vivo adhuc patre. Adlectus inter supremos Imperii Belgique consiliarios : in Cæsaris expeditionibus comes vel armatus : ad Principes viros, civitatesque legatus à Cæsare, pleraque feliciter confecit elo- *negotiorum* quentiæ beneficio, sed mira solertia temperata, *conficiens.* SINE qua parsimonia, omnis facundia, importuna demum profluentia est, & morbus hæud se retinentis ingenii. Transit à Cæsare, ubi hic *Testificatio* cessit imperio, ad Philippum Regem, cum per- *Cæsaris de* honorifica testificatione meritorum : ferebantur- *illo apud* que hæc abeuntis Caroli verba, Unum esse An- *Regem.* tonium Granvellanum, cujus opera uti filium in summis quibusque rebus exoptaret. Sed ille, quod sciret hujusmodi COMMENDATIONES vigere, cum recentes sunt, obsolescente autem majorum memoria, quasi plus imperii quam officii habuerint, odio interdum esse ; festinavit Regis gratiam promereri admirabili dexteritate. Quanquam enim DIFFICILE est *Artes ejus.* successorum placere, natura plerumque moribus- *ad gratiã* que diverso : omnia tamen pervicit obsequio *à Rege* Granvellanus, utque erat ingenio facili ac trans- *promerendam,* latitio, illico in mores Hispani Principis immigravit. Studium firmandæ Religionis adversus hæreticos, in quo mire cum Regis ingenio congruebat : animus nec importunus honoribus accersendis, nec impar oblatis : solertia introspicendi sensa Principis, ejusque mandata priusquam

70 MARGARITA PARMENSIS
quam voce ederentur, ex vultu conjiciendi: diurna nocturnaue sine somno, sine cibo, laborum tolerantia; constans, ac supra aulicum obsequium fides; haud dubiam Regis benevolentiam ei devinxere. Iuvitque in primis conscientia arcanorum Cæsaris, ex quorum disciplina moderandæ Philippo erant Regnorum curæ. Quas ob causas toto Rex quadriennio, quo substitit in Belgio, nihil ferme domi forisque transegit: non pacem, non fœdera cum Regibus populisque sancivit: non connubia firmavit, non seditiones composuit, non templa, non sacra religionesque procuravit unquam, nisi administro atque interprete Granvellano. Quin etiam Belgio Rex abiens in Hispaniam, hunc Margaritæ Parmensi Duci præcipuum regiminis instrumentum reliquit, addiditque, E re Provinciarum fore, si hunc, quam ceteros, in consilium crebrius adhiberet. Et adhibitus ab illa est: plane, ut quem locum apud Regem, eum apud sororem, firmata tertium potentia, quod raro accidit, obtinuerit. Nihil ferme aut privatim aut publice agebatur, illo non audito. Et audire, capi erat, adeo is animi promptus consilia in omnem partem varia submittebat, quo integrum esset Principi deligere: seque sententiæ, quam delibando iudicii sui fecerat, auctorem propemodum agnosceret, amaret certe modestiam indicantis, non coactus (id quod Principi est grave) commendare sapientiam docentis. Ex quo fiebat, ut Granvellanus & potentia simul & gratia compos, specie obsequii dominaretur. Hæc tamen ipsa raro præsens & coram, pleraque per litteras & codicillos cum Parmensi Gubernatrice (repetito ex Augusti Tiberiique temporibus more) transfigebat, extatque apud me ingens litterarum volumen, quas ille in horas submittebat Austriacæ, quamvis eadem urbe, sæpe & iisdem ædibus contineretur: ad suspicionem potentia apud Proceres, ut arbitrator, evitandam, an ut, quæ suadebat, altius hærerent? Sed difficile est aulam fallere. Jamque

& promeruit, adhibitus ad summa quaque.

& commendatus Gubernatrici à Rege.

Gratia & potentia ejus apud Gubernatricem.

Dexteritas ejus in consiliis dandis.

plerumque per litteras. (Tac. l. an. 4.

que nemini dubium erat, quin pleraque domi ac foris ageret Granvellanus: & ut sæpe accidit, etiã quæ non agebat, infita semel opinione de hominis gratiã, agere vulgo credebatur. Et à primo quidem non magnopere ejus potentiam metuebant Orangius, Egmontius, ac præcipuus quisque Belgarum; quod per se facile contempnam putarent hominis novitatem. At ubi auctoritatem ejus gliscere in dies, eoque cuncta vergere, immo & Nobiles aliquot in obsequium partesque transire animadvertunt; tunc enimvero æmulum agnoscere: & quoniam in æquo stare videbatur, arietare incipiunt. Primum civiliter, intraque licentiam discordantium animorum; deinde ex novo Purpuræ honore summam Regis in eum benevolentiam interpretati, veriti que ne dubiam Regis opinionem de Belgarum Proceribus aleret ipse clandestinis litteris; nimirum odia ultra modestiam producere: privatos conventus, præsentem Parmensi, altercando verius quàm consulendo transigere: nec aliam dissentendi rationem plerumque habere, nisi quia consenserat Granvellanus. Quod ut infensus agerent, forte multa evenere, quæ hic simul commemorabo. Carolus Comes Lalinus, ac Simon Regnardus, Philippi Regis nomine pacti erant cum Henrico Gallorum Rege inducias annorum quinque. Conditiones, in quas consenserant, Hispano displicebant: ideoque Philippi gratia Regnardus exciderat, culpæ propior, ut dicebatur, qui suspicatus, nescio quibus indicis, Granvellani opera abalienatam à se Regis voluntatem; multa de homine questus, in similtates una traxit Lalinium, quippe legationis principem, in quem ea demum reciderent, quæ spargebantur adversus legationem dubia cum fide obitam. A Lalinio ad Philippum Memorantium Hornæ Comitem (cujus sororem matrimonio duxerat Lalinus) ejus diffidii contagio pervasit: crevitq; dein atrocius, cum in petitione Geldriensis præfecturæ, prælatum sibi

*Invidia
Nobilium
in illum.*

Emulatio.

*Odia ex
privatis or-
ta offension-
ibus.*

*præcipue
Com. Lali-
nii, & Re-
gnardi.*

*(Florent. V.
A. de init.
l. I.)*

*& Com.
Hornani,*

Hornanus vidit Carolum Brimæum Megæ Co-
 mitem, eamque repulsam Granvellano acceptam
 retulit. Per similes quoque causa Roberto Brede-
 rodio fuit, hic Cameracensem Archiepiscopatum
 ambiabat summo Procerum studio. contra Gran-
 vellanus stabat, proque Maximiliano à Bergis,
 cui favebat æquius, impetravit. Eodem tempore
 Lazarus Zwendius Germanicorum ordinum in
 Hungarico bello, & ad S. Quintinum ductor,
 omnia sibi per Orangii atque Egmontii familia-
 ritatem abunde pollicitus, ut tamen in Sena-
 tum adlegeretur, obsistente (ut existimabat)
 Granvellano, evincere non potuit. Quam inju-
 riam & sensit impotenter ipse, & ejus sensum
 amicis opportune injicere conatus est. Sed
 gravius adhuc offenderat Egmontium, quod &
 in Hefdini præfectura à Granvellano ludificatum
 se ajebat: & Turulense Abbate vita functo, cum
 ejus locum peterent à Pontifice Egmontius con-
 sanguineo suo, Granvellanus sibi; hic prælatus est,
 Indignissimè vero ferebat Orangius, non solum
 quod spe universi Belgii administrandi dejectum
 se videbat; Albani Ducis, Granvellanique opera:
 sed etiam quod per eisdem stetisset, ne Christier-
 næ Lotharingæ filia, cujus dudum nuptiis inha-
 verat, potiretur. Et quamvis hanc de Granvellani
 potentia opinionem multis in rebus abolere, in-
 vidiamque restinguere Margarita conaretur: con-
 tra quam Principes nonnulli faciunt, quibus
 GRATUM est, domi aliquem esse, in quem odia
 Dominis debita exonerentur, non tamen persua-
 debat hominibus, qui hunc ipsum Gubernatricis
 conatum, benevolentia magnitudinem interpre-
 tabantur. Ergo privatis hisce, quas dixi, aliisque
 simultatibus offensi Nobilium plerique, tanto
 acrius ejus potentiam, hoc est, communem ipso-
 rum injuriam imminutum ibant. In Senatu Gran-
 vellani placita destinatis pridem sententiis respu-
 ebant, contemnentium quam consultantium si-
 miliores. Apud Regem litteris, apud Guberna-
 tricem querelis ceu superbum, infestumque No-
 bilita-

& Brede-
 rodii.

& Lazari
 Zwendii,

& Comit.
 Egmontii.

& Princi-
 pis Oran-
 gii.

Guberna-
 trix pro
 Granvel-
 lano labo-
 rat.

frustra.

Nobilium
 adversus
 Granvell.
 conatus:

bilitati, ac futurum aliquando Belgarum perniciem criminabantur. Populis invisum jam effecerant, persuaserantque, Episcoporum numerum, edictorum Cæsaris restitutionem, Hispanicam inquirendi de Religione severitatem ab unius esse Granvellani ambitione, qui per eam Belgarum servitutem, nescio quod imperium sibi meditare- *quem ipse declinare negligit.*
 tur. Et vulgus audiebat, quia oderat. Nec ille opinionem advertebat, dum totam eam de Religione provinciam procurabat unus ardentius aliquanto, quàm cautius: utque præfidenti erat ingenio elatoque, facile omnes æmulorum conspirationes ac minas, præ una Regis sui gratia, palam contemnebat, nisi forte contemptum simulabat, ne si calcari se metueret, videretur posse calcari. *populi cum nobilitate consensu.*
 Hinc populus & sua sponte, & hæreticorum commercio in liberiores vitam multo in dies intentior, non minus odio in Granvellanum, cui quidquid novi asperique moliebatur Rex, acceptum referebat: quam amore adversus Optimates, quos popularium patronos, Belgicæque libertatis vindices existimabat; his ultro adhærere, eorumque *eo Nobiles usi Rempub. turbant.*
 neutrum observare impense cœpit. Et illi occasionem nacti privatas injurias ulciscendi specie popularis patrocinii, in spem venire æmulum loco movendi, si, quod tunc per eum agitabat Rex adversa multitudine, eadem adjuta irritum efficerent. Quare illorum aliqui in Provinciis, quibus præerant, injunctum sibi negotium de Religione, deque edictorum Cæsaris observantia ægre promoverent, alii tacite favere multitudini, suadereque, ne novum illud paterentur erigi tribunal, hoc est, animarum tricas, & compendia Hispanorum: non nemo, cui Religio post dominandi cupidinem erat, hæreticis undique irrupentibus convivere, conspirationes turbulentorum *ad odium Granvellano conciliandum,*
 hominum clam alere, denique nihil prætermittere, quo semel Rex intelligeret, quam malè Belgium unius Granvellani superbix crederetur. Si *& loco movendum, aut saltem di-*
 mulque hinc fieret, ut eum aut Belgio, & fortasse *vexandum.*
 etiam Regis gratia motum aliquando conspicerent:

Erectis interim hæreticorum partibus:

maiore, quam plerique Nobilium vellebant incendere.

Non deerant qui incendium vellebant. Hi duorum generum erant.

rent: aut certe novis subinde populorum turbis implicatum sollicitumque perpetuo haberent. Quorum utrumque, & illud præterea ad extremum viderunt, (quod profecto minime moliebantur eorum plerique) ut erectis hæreticorum partibus, aucta seditiosorum hominum licentia, abjecto paulatim pudore merique legum, complures Belgarum provinciæ tandem exuerint reverentiam fidemque adversus Principem, tractisque eodem fato etiam honestissimis viris, ea tumultuum bellorumq; incendia excitata sint, quæ nullo deinceps populorum sanguine, nullo urbiû ac provinciarum excidio restingui potuerunt. Usque adeo è parvis initiis maxima sæpenumero proveniunt; ac longe majori præcipitantia, rtinaque excurrunt plerumque mala quam eorum auctores impulere. Siquidem verissimum est, IGNEM tectis injicere, & injecto spatium modumque statuere, non esse in ejusdem manu. Quamquam nec deerant è Nobilitate, qui eas seditionum turbas destinato animo vellebant, Reique publicæ mutationem jam tum aliquam in Belgio meditantur. Horum duo genera erant. Alii sive studio liberioris vitæ, sive uxorum contagione, quas è Germaniæ urbibus hæresi affectis petierant, minoris quotidie faciebant Orthodoxæ religionis observantiam: ideoque proniores in hæreticorum partes, inverecundo eas animo fovebant, depressaq; aliquando Catholicorum dominatione superiores exoptabant. Aliis ad tuendam dignitatẽ (profusis jam domesticis opibus) turbata publicare opus erat. Etenim non pauci nobilium, & in superioribus bellis, & post in aula, quasi indecorum nomini Belgarum rari, & ab externis, ac præcipue Hispanis Proceribus in vestium armorumque pompa, in famulorum & clientium comitatu, in equorum numero atque ornatu vincerentur; divitias sane ingentes inter ea certamina consumpserant, majore ipsorum impendio, quam Hispanorum quorum plerique opibus anteibant. Quare cum ex una parte nulli jam fundi, nulla patrimonialia sufficerent

GVILIELMVS NASSOVIVS,
*Orangii Princeps, Hollandiæ
Zelandiæque Præfectus.*

cerent continuando ejusmodi pomparum ludo, & tamen angusta in re animus ingens, & dignitatis suæ retinens perduraret; ex altera parte cum hæretici, ne urbibus pellerentur, plecterenturve, (id quod agebatur) pecunias abunde pollicerentur Nobilibus, ac præsertim civitatum Rectoribus, in quorum præfecturis perfugium collocaverant; facile factum est, ut ad tuendâ eorum causam spontè transferrent sese aliqui Nobilium: posthabitaq; propriis commodis salute ac tranquillitate populorum, Gubernatricis Granvelliæque operam in componendis iis tumultibus per summâ dissimulationem quotidie ludificarent, atq; eas demû seditiones ac turbas haud gravate paterentur, in quibus ipsi mercaturâ interim quæstuosam facerent.

Ab utrisque publica demum perniciet.

Verum quas ego sparsim memoravi hætenus causas, ostendique resedisse penes populum, penes Nobilitatem; in unum denique Orangium convenere omnes. Id planum ut faciam, genus ejus, ingeniumque, & quibus artibus potentiam adeptus, accurate perscribam, necessaria, nec (uti arbitror) ingrata lectoribus enarratione: ut quem magnorum exercituum Imperatorem, annos ferme sexdecim, varia fortuna dimicantem visuri suat, ejus quoque mores, animumque, & tamquam imaginem ante oculos habeant, Nassavia gens à principio clara per Germaniam fuit: sed Adolphus Nassavius Imperium adeptus, Augustam fecit. Transtulit illam in Belgium Comes Otho, ante annos ferme ducentos, firmaruntque nepos ejus Engelbertus primus, atque hujus Primi nepos Engelbertus Secundus, Gulielmi Orangii, quo de loquimur, ille abavus, hic patruus magnus: à quibus aucta per hæc Provincias dotalibus oppidis opibusque, præstare inter Belgas cœpit: accrevitque postea traducto à Chaloniis ad Nassavios Arausiensi Principatu. Etenim Henricus patruus ex Claudia Chalonia Philiberti Chaloniæ Principis Orangii sorore, Renatum filium suscepit: Renatus, extincto Philiberto avunculo, qui postremus

**DE
PRIN-
CIPES
ORAN-
GIO.**

*Majoris
ejus ex
Germania,
[Anno
1292.
Orangius
in Apolog.
an. 1581.]
In Bel-
gium Euro-
rum in
Blgio po-
tentia.
[Orange.]*

Chalonix gentis fuit, ea lege in Principatum succedit, uti pro Nassavia Chalonijs cognominaretur. Sed hoc quoque sine liberis decedente Arausiensis Principatus ac reliquorum bonorum hereditas, quam apud Sequanos amplissimam Renatus habuerat ad Gulielmum parruelem, de quo nunc est sermo, adnitente Carolo V. Imperatore, pervenit. Ortus est autem Gulielmus anno sesquimillesimo trigesimo tertio, fratrum, quos quatuor habuit, natu maximus. Feruntque, à parente (cui Gulielmo quoque nomen) consultum fuisse super liberorum fato Philippum Melanchthonem, qui Chaldaicis rationibus eruditus geneethiacum agebat, professione quã scientia clariorem: confectoque eorum themate, dixisse, Gulielmum genesin haud sane æquabilem habere: primum ad magnos honores stellis aurigantibus perventurum, dein moliturum longè majora, sed ad extremum infelici rerum exitu vitam conclusurum. De quatuor alijs, quæ idem præsenferit, nec fando audivi, nec consignata litteris usquam legi, an quin successu caruere, ideoque silentio transmissa sunt, ne artis auctoritatem elevent. A Gulielmo parente (quod is ad Lutherianos discesserat) abducit filium impuberem Carolus Cæsar, Reginaque Mariæ sorori tradit. Mox, ubi per ætatem licuit, inter ephebos adscivit Imperatorii cubiculi: quo in munere delectatus indole dicitur ac solertia pueri Cæsar, quod ad modestiam compositus, neque vanè ostentaret Principi obsequium, neque occasionem ullam prætermitteret obsequendi: idque sedulo ageret, ut gratiæ opportunior quàm promptior haberetur. E cubiculo, in quo annos fermè novem versatus est, transfert illum Cæsar ad militiam, universonque præficit Belgico equitatu. Quin decedenti è castris Sabauda totius exercitus legato Gulielmum substituit, oneri quamvis immaturum, duosque nondum annos ac viginti prætergressum: præteritis interea multis bellica virtute præstantibus: interque alios (quod Orangius ipse est admiratus)

(an. 1554.
in Burgundia.

13. April.
Ortus Oran-
gii & pra-
sagia.

(Henr. Ran-
zov. in exem-
plis Astrol.
Michael

Aitzinger, in
Leone Belg.

Educatio.

Militia.

(Bandas
Ordinanti-
arum vocant.
Em. Philib.
Sabaud.

Dux in Apo-
log. ejusdem.)

Egmontio, qui præter militarem scientiam, annis illum duodecim anteibat. Exinde in pace æque ac bello, ad honestissimas quasque legationes semper adhibitum, primos inter Proceres, summo loco Cæsar habuit. Sane in magna illa abdicatione Regnorum quod ei supremum operum fuit in Principatu, dum ceteris Gulielmum prætulit, per quem, uti memoravimus, Imperii coronam sceptrumque transmitteret Ferdinando fratri; satis ostendit ultimâ ea voluntate Cæsar, qua illum benevolentia complecteretur. Et quamquam nonnulli, quibus ingenium ejus à principio suspectum fuit, monuere interdum Principem, Nimum ne crederet Gulielmi moribus; illum imitatione virtutis, fraudem tuto tegere, ac destinare, proinde caveret, ne eam in sinu vulpem aleret, quæ domesticos pullos ad extremum devoratura esset. Id tamen secus accepit, contempsitque Cæsar, gnarus illa jactari solita in familiares & cõtinuos Principum. Quin potius auxerunt hæc benevolentiam apud Cæsarem. Certe honorificis illum verbis nominando, modestiamque & fidem juvenis extollendo, liberare ea invidia visus est: sive quod ita sentiret: sive Dominorum vitio, qui cum hujusmodi criminationibus non minus se perire sentiant, quam intimos carosque suos; facile vel non animadvertentes, horum patrociniū suscipiunt, cum quibus causam utique communem habent. Sed erant in Orangio jam tum aliqua ex quorum judiciis si minus caveri, observari certe debuerat: quæ tamen indicia magis magisque prodire post abscessum Cæsaris. Etsi enim hic abiens accurate Philippo filio commendavit Orangium: ac Philippus tum sua sponte, tum Patris invitatu, multa ei ostendit benevolentia argumenta. Nam & inter equites aurei Velleris eum statim adlegit, conficiendæ pacis cum Henrico Galliarum Rege interpretem, eaque confecta obsidem dedit: & ad amplissimas provincias, quibus eum imposuit in Belgio, etiam Burgundiam procul adjecit; tamen quo hæc loco esse

*Gratia**Suspensa non paucis.**sed defendit illum Cæsar.**& Regi commendat.**& honorifice habetur à Rege causa offensi animi ejus.*

poterant apud illum, qui universi Belgii administrationem sibi ultro debere à Rege ob labores ac sumptus in Austriaca amplitudine defensanda, nullo fine predicaret? Ausus etiam in Apologia adversus Philippum Regem, post enumerata Majorum suorum in Maximilianum & Carolum Imperatoris merita, ad extremum conficere; nisi Nassavii Comites, Orangiique Principes fuissent, profecto Hispanum Regem non tot regnorum terrarumque titulos in capite proscriptionis, quam in eum ediderat, propositum. Spe igitur evolutus moderandi Belgii, simulque occupatis à Granvellano primis in nova Gubernatricis aula partibus, veritus ne minoris quotidie fieret apud eam, quàm in Belgica præfectura capefenda posthaberi Christiernæ Lotharingæ palam ipse voluisset, palam conatus etiam esset; alia ratione tueri dignitatem suam, quodque jam pridem moliri cœperat, novis instigatus offensionibus urgere sedulo statuit. Et quamquam compertum non habeo, à principio certum ei consilium infedisse animo defectionemque ab Rege meditatam esse; tamen haud dubie affirmaverim novi tunc aliquid agitasse, quo Regis imperium enervaret, Hispanorum potentiam everteret, hæreticorum partes aleret, sibi per æqua, per iniqua decus auctoritatemque adstrueret. & si quid, super hæc, fortuna obtulisset, arriperet. Et vero ad novandas res haud scio, an ullus unquam mortalium fuerit instructior, quàm Orangius. Ingenium ei præsens, & occasionum haud segne, sed subdolum, sui obtegens, etiam iis, qui arcanorum ejus conscii ferebantur, inaccessum. Porro captandæ eorum gratiæ, quibuscum semel loqueretur, artifex sane mirus: adeo ex vero ad omnium mores, mores suos conformabat, seque alienis momentis circumagebat, Non quod ad ista descenderet officiorum aucupia, & vocabula imaginariæ servitutis, quibus hodie sese homines honorificè ludificant: sed quod obsequii dignationisque nec modicus,

Consilia.

*Ingenium
& mores:*

*qui non
aulici, &
lares.*

nec prælargus, ita verba callide temperat, ut facile crederes, eum plura factis reservare. Ex quo major & gravitatis ejus opinio & dictorum fides. Accedebat, quod licet superbo esset animo, ac dominationis appetentissimo; sic tamen in speciem componeret se, ut ubique sui potens, extra sensum injuriæ videretur. Sed quam liber ab ira, tam metui obnoxius; plane ut singula verreretur, atque intuta putaret omnia. Non tamen propterea desistebat: quod animus ex una parte ferax consiliorum, si prima non probarentur, nova illico supponeret: ex altera vastus, atque immoderata percipiens, omnem denique metum cunctationemque præcideret. At rei domesticæ splendor, famulorumq; & affeclarum multitudo magnis Principibus par. Nec ulla toto Belgio sedes hospitalior, ad quam frequentius peregrini Proceres Legatique diverterent, exciperenturq; magnificentius, quam Orangii domus. Idque & populo gratum, qui gaudere solet, patrias opes ac potentiam advenis ostentari: nec invidiosum apud imperantes, à quibus omnem superbiæ suspicionem supplici obsequio redimebat. Ceterum Religio prorsus ambigua, aut potius nulla. Præsentibus Cæsare ac Rege, Catholicum egit: illis Belgio abeuntibus, ad paternam hæresim, quam puer hauserat, sensim rediit; ita tamen, ut quamdiu administravit Provinciam Margarita Parmensis Dux, potius hæreticorum partes, quam eorum disciplinam fovere videretur. Postremo sub Margaritæ discessum, Calvinianæ familiæ (ad hanc enim à Lutheriana gradum fecerat) non sectator modo, sed etiam propugnator palam videri voluit. Scripsitque postea libellum, quo testatus est omnibus, a puero se *Reformatæ* (ut vocat) religionis perquam studiosum fuisse, mansisseque animo semper illius femina, quæ grandiore cum ætate maturuerint: eoque pertinere, quæ domi quæque militia patrarat ipse, nempe ut religionem tot legum edictorumque telis à Cæsare, à Rege petitam, pro vetere suo cultu ubique tueretur.

*splendor
rei dome-
stica.*

*Religio
varia.*

*Ipsè se
Calvinia-
num de-
scribit:
(Apolog.
an. 1581.)*

*incertum
an vere.*

In quibus verane scripserit, senseritque ex animo cum Calvinianis, an potius ea se gratia venditaverit iis, quorum tunc opera egebat, in certum aliqui habuere, propius fidem est, Religionem obtentui habitam esse, eamque ceu vestem pro temporis opportunitate sumptam juxta atque depositam, certe non usque adeo Religionis habendam esse rationem, ubi de acquirendo firmando ve im-

(an. 1581)

perio agatur, aperte is aliquando scripsit Alen- zio Galliae Regis fratri, cujus ego epistolae partem in loco reponam. Id, quod à perversa Machiavelli institutione didicisse creditum est, cujus lectioni addictum sedulo fuisse, in litteris ex Hispania Alexandro Parmensi Principi transmis- sis Granvellanus affirmat. Hisce igitur artibus in- structus Orangius, quomodo concitandis Belgarum animis operam dederit, ipse in praesentia breviter aperi- am. Agebat obeses apud Henricum II. Galliae Regem Orangius, uti supra memoravi.

*Orangius
obses pro
Philippo
apud Hen-
ricum.*

*An. 1581.
Explorat
consilia
utriusque
Regis con-
tra here-
ticos.*

Inter venandum in eum sermonem cum Rege de- flexit, ex quo Philippi Regis consilia cum Henrico inita se penetrasse magnifice gloriatur in ea, qua respondet Philippo proseribenti, defensione. Cum enim eorum consiliorum mentionem fecisset aliquam Henricus, sed abrupte obscureque, ne scilicet ignota patefaceret; Orangius, (sic ipse commemorat) ut Regem eliceret ad rem penitus evol- vendam, simulat jam pridem se eorum conscium atque participem: crediditque facile Henricus, quod carum Regi Principem putaret, ejusque vadem videret. Securus itaque narrat, Inter se ac Philippum, intermisso Albano Duce, convenisse, omnes novarum Religionum familias perditum ire: id sibi in Gallia, idem Philippo in Belgio curae futurum: sed hunc adornare praeter alia certum causarum Fidei tribunal, quo non minus quam arcibus, in officio populos contineat. Exploratis Orangius hisce consiliis, quae Philippi agnoscebat, in Belgium rediit. Hic cum videret & Margaritam Parmensem rebus praefici, eique Granvellanum adjungi, & Episcoporum numero

Provincias augeri, & de Fidei Quæſitoribus in- *Inde occa-*
 ſtituendis agi; ſenſit hæc eſſe, quæ ſibi pridem in- *ſionem tur-*
 dicaverat Henricus: cumque animadverteret ob *bandi præ-*
 nova hæc decreta, ſollicitis ſuſpenſiſque civitati- *ſumit:*
 bus; nullam fere partem Reip. lætam; enimvero
 utendum ſibi duxit ea rerum opportunitate:
 ratus, ſi illa offenſionum initia, quæ ex una parte
 fatiſ per ſe complures ab hæreſi jam corrupti fo-
 vebantur, ex altera ipſe clam aleret; haud dubie
 eluſurum ſe Hiſpanorum conſilia: ſibiſque jam
 tunc oboriri neſcio quid lucis intellexit, ac ma-
 gnum aliquid obſerſari animo, quo deſtinare ſpes
 ſuas tacite impellebatur. Ergo telam ſic ordiri *(an. 1559.)*
 placuit. Gandavi habiturus conventum Rex erat *ducto prin-*
 Equitum aurei Velleris: in quibus creandis quo- *cipio a*
 niam non omniſ tunc erat auctoritas penes Re- *comitiis*
 gem collegii Magiſtrum, ſed in ſuffragiis & con- *Equitum*
 ſenſu collegarum, Orangius, ut in eum Ordinem *aurei Vell.*
 aliqui adlegerentur, quos ipſe noverat inſenſos *(Ex eadẽ*
 Regi, (credo Montinium, & Hochſtratanum) *Orang.*
 enixe curavit, ſollicitatiſque propterea collega- *Apolog.*
 rum ſtudiis plane pervicit. Et hi quidem in tem- *Florentiis*
 pore uſui erant futuri, quippe beneficio empti. *Momo-*
 Ad hæc tumultuantes, ut antea docui, civitates ob *rantiis*
 relictum in limitaneis arcibus Hiſpanum mili- *Montini*
 tem, incitare occulte inſtitit: atque apud fidiffi- *Dominiſ,*
 mos quoſque de peregrinæ militiæ ſuperbia diſſe- *Antonius*
 rendo, quæ ſpecie tuendi finium, jûgum liberis *Lalinius*
 civitatibus meditetur: ſimul Belgarum fidem mili- *Comes*
 tum prædicando, quæ ad gravem gentis injuriam *Hochſtra-*
 exteris poſthabeatur; ſuadet ut Ordines, qui co- *ta.)*
 gendi tunc erant, ab Rege præciſè poſtulent Hi- *naſtus*
 ſpanorum militum miſſionem, exemplo Patris, *materia*
 qui præſidiis nonniſi Belgicis utebatur in Belgio. *ſeditionis*
 Id, quod ab Ordinibus, magnis proſecto clamori- *ex Hiſpa-*
 bus flagitatum, atque ab Rege tunc quidem ver- *niſ militi-*
 bo, poſtea vero re ipſa firmatum eſt: multa uti- *bis:*
 que Orangii gloriatione, qui etiam litteris teſta- *1559.*
 tum voluit, Auctorem ſe fuiſſe Hiſpanos ejiciendi, *(in eadem*
 eoſque facinore, quod decori ſempiterno ducebat *Apolog.)*
 ſibi

sibi collegisque suis, duo consecutum esse; alterum, quod servitute tum quidem patriam exemerit; alterum, quod viam religioni, ut ipse loquitur, adornaverit. Unum sibi suisque defuisse ad summam gloriam, quod quemadmodum Hispanos Belgio semel ejecerint, ita non statim fores obstruxerint obfirmaverintque, præcluso illis aditu ac spe Belgium repetendi. Sperare tamen se, sicuti ab ea gente magnam Belgii partem ita purgaverit, nihil ut ibi suum, præter ossa & cineres suorum, illi possint agnoscere, sic brevi effecturum, conaturum quidem certe, ut ex Provinciis omnibus exterminati coactique in patrium solum, sinant aliquando Belgas plena perfrui libertate fortunarum, corporum, atque animarum. Nec minus impigre versavit ille se in novorum Antistitum designatione, quos odio nempe Calviniano *tortores* appellare consueverat, excarnificandis comburendisque mortalibus impositos. Idque acrius agebat apud Abbates quorum aliquos secretis colloquiis instructos, firmatosque adversus imperantium metum, præcipua discordiarum instrumenta diu habuit. Sed nusquam felicior, quam in edictis Imperatoriis Regiisque frustrandis. Ut enim nihil æque percuculit hominum animos, atque Inquisitionis nomen in hæreticos instituenda, ita Orangius in ea trepidatione metum amplificando, privilegiorum injuriam, Hispanorum severitatem, Belgii servitutem, vana pleraque, sed inclinatis ad suspicionem mentibus idonea, permiscendo; mirum quantam & rei invidiam, & à Rege abalienationem, & in Hispanos odium cumulaverit. Adeo ut cum jam multis persuasum esset, in ea re vertigentis libertatem, non minus Quæsitores Fidei, quam hostes Patriæ, à suis civitatibus abstinendos putarent. Hoc ergo successu lætus Orangius, simul ob Granvellani potentiam acribus, ut aiebam, stimulis incitatus, eo pronius institit & populi & hæreticorum fovere partes, quibus præcipue invisum illum noverat, gaudebat.

ex novis
Episcop.
Idem in
eadem.
ex litteris
Granvellani, an.
1582.

ex Inquisitione.

Ex Granvellani potentia.

batque. Tandem novis ac longe atrocioribus Albano Governatore turbis per omne Belgium implacabiliter excitatis, quantum audacia populi accrevit, qui oblata sibi à nonnullis civitatum Præfectis impunitate, imperia palam detrectabant; tantum animo erectus Orangius, quas adhuc spes incertus, atque in longum jectat, jam prope, ac destinatas habere, damnataque aula, majus aliquid inter arma atque celerius expectare cœpit. Donec gliscente in dies malo, seditiosi cives hæreticis immitti, pars fuga pœnarum stimulati, multo plures spe novæ libertatis allekti, ut ea quæ moliebantur, sub duce forent aliquo tutiora honestioraque; advertere oculos in Orangiam, quem potentia avidum, eoque Hispanis infensum introspecerant: quem scirent hæresi imbutum, certè hæreticorum affinitatibus implicatum, eorumque utentem opera viderent: quem oppidorum complurium dominatu validum, & externorum Principum consiliis opibusque nitentem non ignorarent. Et ipse partim hæreticorum studio, quibus ut faveret domi urgebatur à conjugè, à fratre, à familiaribus, foris à magnis Proceribus excitabatur: partim odio Granvellani primum, dein Albani, semper Hispanorum, præsertim quod desperata Regis gratia, vix locum videret retrahendi aleam, quam jecerat: partim opportunitate dominandi, quam sibi in manus undique offerri sentiebat; totum se ad eorum partes transdidit, in quibus defendendis & speciem propugnandæ libertatis haberet, & spes interim suas abunde pasceret. Atque in hunc modum, quod neque Orangius, aut Dux alius sine ea concitatione populorum, nec concitata multitudo sine duce agitavisset, utrorumque conspiratione perfectum est: exarsitque ea subitariæ rebellionis flamma, quæ diuturnum postea, detestandumque victoribus juxta ac victis armorum incendium conflavit.

ex turbis Albano Governatore motis. Dux optatur Orangius à civibus atque ab hæreticis.

Et ipse se præbet: (Anna Mauricii Saxon. Ducis fil.)

cum publica perniciæ.

Summa
causarum
ocasio-
numque
tumul-
tum Bel-
gicorum.

Quare, ut semel omnia sub aspectum ponam, PLURIMUM refert, succedantne, an concurrant infortunia. Utque ex aliarum coitione cœtuque stellarum gigni noxios afflatus perhibent; ita inter mortales, atque in excidio regnorum obvenire certum est. Immissa imperu hæresis, offensi Hispanis militibus populi, aucti per Provincias Episcopi, repetita Cæsaris edita, ac sumpta de violatoribus supplicia, injectus ex Hispanica Fidei censura terror, frustratæ Nobilium spes, prælatus in aula Granvellanus, quia una fuere, tumultus illos ac turbas facile concitarunt: sed non eodem modo. Pleraque horum prætexta sunt, quia honestiora videbantur; cum tamen duæ rem causæ conferint, Hæresis, & Ambitio: sed aliis nominibus involutæ occasionemque ac principium aliunde mutuata. Nam hæretici, conciliato sibi populo, privilegia obrendebant libertatemque Belgarum: adversus ea ne quid à Margarita Gubernatrice decerneretur, ad opem Nobilium confugiebant. Et audiebantur avide ab iis, quorum alios egestas, alios repullæ, plerisque Granvellani potentia stimulabat, eoque opus habebant iis turbis, in quibus simul pecunia reficerentur ab hæreticis, simul à Gubernatrice adhiberentur operi: & quod inde fieri oportebat, Granvellani potestas paulatim concideret, quippe negotiis exuta. Hinc aucta plebis contumacia ex societate partium, imperia Dominorum contemptui haberi, qui & seditiosis passim cœtibus terreri urbes, deinde populationibus templa multis in locis violari, postremo defectionem meditantium populorum videri alicubi, jam initia cœpta sunt.

Atque hæc mihi comperta primis de causis atque principiis tumultuum Belgicorum: quos ante discessum Margaritæ Parmensis ex Belgio confopitos, ac propemodum extinctos, nova rursus in Albani præfectura offensionum principia multo funestius excitarunt, dum stimulator

omnium

omnium Orangius nactus eo prolapsam, sed non perinde duraturam sine duce multitudinem, locum occupavit: atque adversus Hispanorum arma aperta demum Provinciarum discessione, armatos diu populos Ductor opposuit. In quibus quantum peccaverit aut Hispanus importunitate remediornm, aut Belga contumacia adversus imperantes; malo ex ipsa rerum narratione peti, quam ex historici invidiosè differentis ingenio.

D E B E L L O
B E L G I C O
L I B E R T E R T I U S .

1559.
MISSIO
Hispano-
rum mili-
tum ex
Belgio.

(4. Octob.)

Dilatio
missionis
imperata
à Rege.

P R I M A novi regiminis cura fuit militū Hispanorum missio. Etenim querebantur, ut indicavi antè, Provincia, exacto quatuor mensium spatio, quo educendum peregrinum militem è Belgio Rex sponderat; tamdiu præsidia retineri. Sed Margarita ita cunctabatur, quod spei plurimum haberet in veterani militis virtute ac fide, si quid forte domi turbaretur ex contagione finitimorum, qui magnis de religione discordiis conflabantur. Quæ fuit causa, ut laborantem pecunia militem, quia stipendia non solvebantur à Provinciis, ipsa sustentaverit aliquamdiu contracto ære alieno. Verum cum Belgarum querelæ propterea gliscerent in dies, Regisque fidem Provinciis obligatam Gubernatrici objicerent: cumque vir ejus Octavius Dux Parmensis, qui non satis eam ante probaverat Hispanarum cohortium in Belgio moram, profecturus in Italiam, earundem missionem Conjugi suaderet; transigit illa cum Rege per litteras de militum discessu: acceptaque ab eo pecunia & comœatu, jubet evocatos ex limitaneis urbibus præsidiarios omnes Flissingam Zelandiæ portum, inde soluturos in Hispaniam, quamprimum deduci. Sed hîc dum navigatio adornatur, adulto jam autumno, repentinis ab Rege litteris Gubernatrix admonetur, ne Hispanos adhuc amoveat à præsidiis, sed pro sua prudentia tamdiu moras nectat, donec ea super re certi aliquid ipse præscribat. Quod sane desiderium etsi animo Regis semper infedit, novis tamē suspicionibus confirmatum fuisse crediderim ab litteris Granvella-ni: qui sedulo intentus in Nobilium facta, ni-
mios

mios eorum conatus in expellendis peregrinæ
 militiæ præsiidiis acciperet in deteriore par-
 tem, ac fortasse etiam Principis Orangii consilia
 altius introspexerat. Sed Margaritæ haud prom-
 ptum erat obsequi Regis animo: quod odia rixæ-
 que inter utramque nationem ultra remedium
 processissent. Etenim Hispani tanto infensiores
 erant, quanto majore omnium contentione emit-
 rebantur: & Belgæ novis offensionibus irritati
 illorum profectioem tanto inclementius urge-
 bant. adeo ut Zelandi, quorum apud Insulas,
 ut dicebam modo substiterant Hispanæ cohortes
 navigandi opportunitatem opperientes, despera-
 tis rebus decreverint, in aggeribus, quos Ocea-
 num contra sustollunt in littore, operam exinde
 nullam ponere, cum tamen viderent earum mo-
 lium partem supercrescentibus aquis resedisse,
 libenter passuri (ut agebant) mare potius super-
 fundi adversus terrarum ereptores, id, quod olim
 apud hunc gentem Dux Ansibariorum vovit in
 Romanos. Quin & jactabant, palam audientibus
 Hispanis, Malle se hauriendos Oceano permitte-
 re, quàm ad eum repellendum vel pedem domo
 efferre, quamdiu illorum terram calcarent exter-
 ni milites. Tamen ne Regis desiderio deesset
 Austriaca, navigatione Hispanorum dilata, quo
 modo eos à Zelandia revocaret, agitare priva-
 tim cœpit in arcano paucorum senatu: additis
 tunc quidem nonnullis, quorum fidem experta
 jam erat. Sed omnia magis impedita difficulta-
 tibus offerebantur. Quippe non posse illos evocari
 prius, quam statuantur Urbes in quas inducendi sint;
 statui vero non posse sine earum Præfectis, qui haud
 dubie dissensuri essent. Deinde considerandum,
 junctimne sub una legione in hibernis continendis,
 ac intolerabiles futuros civitati, apud quam alan-
 tur: an centuriatim separandi per Provincias, ac
 futuros passim expositos injuriis, à quibus non absti-
 nerent populi, contempta illorum paucitate. Denique
 cum animo reputandum, quo stipendio militia susten-
 tanda sit, juratis inter se Provinciis, nihil militi-

Inde Bel-
garum que-
rela,

ac despe-
ratio.

(Tac. l. 13.
Annal.)

Senatus
super ea
missione.

(Consultam
appella-
bant.)

1560.

non disse-
rendum

consent con-
sultores.

1560.

(Consilium
status.)Idem con-
sensus
omnium.præterquã
Granvel-
lani;qui deniq;
dat manus.Guber-
natrice rem
conficit
cum Rege.

(15. Oct.)

Arcana
Guberna-
triciis epi-
stola.

bus solvere non modo Hispanis, sed etiam popularibus, donec externi Belgio non abscedant. Hæc quamquam vere dici Gubernatrix animadvertēbat, nequid tamen intentatum relinqueret, an ut consultando dies traheret? causam integram retulit ad supremum Concilium rerum agendarum. Sed hic eadem, & (quia plures erant) audaciora memorbantur. Alii affirmabant, civitates audita ea dilatione, palam repetere promissa Regis: jamque indignationem Ordinum erumpere, qui sibi verba à Rege data suspicentur. Alii mercatorum querelas, alii debita Belgis militibus stipendia denarrabant. Denique non differendam ultra navigationem conficiebant omnes, præter unum Granvellanum; qui, si studio Regis, & quod ita conducibile rebus Belgicis existimaret, si se nudari eo præsidio nollet, si forte æmulorum conspiratione peteretur; cum diu, qua erat auctoritate ac facundia restitisse, ad extremum rationum numero momentisque victus: nisi forte timuit, ne aliquid in Senatu conficeretur invito Granvellano; in eandem cum ceteris sententiam, & quidem, ut videri voluit, haud gravate concessit. Quare eo consensu mota Gubernatrix, præsertim quod indies odia renasci videbat idque longe gravius malum esse reputabat, quam quod iis absentibus Belgio timebat; Regi, quid in eo conventu disceptatum sit de militum profectioe, scribit, causis leviter, neque anxie perstrictis; nempe ne timere viderentur apud Proceres Belgas, in quorum Senatu recitabantur hujusmodi litteræ, antequam mitterentur in Hispaniam. At privatim, arcanisq; notis per eosdem tabellarios Regi præcisè denunciat, Differri abitum Hispanorum diutius haud posse. In eo constare Provincias omnes, ut quamdiu se iis reliquiis peregrina militiæ libertas non videant; ne assentem quidem regiis Quæstoribus subsidia petentibus largituræ sint. Lamentari proinde argentarios negotiatoresque, qui cum pecuniam fœnerato dederint civitatibus, eamque externo militi solverint, quasi propediem abituro; dum ille non abit,

nihil

nihil ipse ab iratis civitatibus recipiant. Hinc ingens
 ubique gaudium, cum primum è praesidiis evocata
 cohortes adornare navigationem visa sunt. Ea re quie-
 visse argentariorum querimonias, sustentatas Belgarum
 militum spes, quibus stipendium quindecim mensium
 jam debitum à civitatibus promissum est, ubi primum
 Hispani vela fecerint. Quid si, navigatione inter-
 missa, redire illos à Zelandia Belgæ viderint; vereri
 se magnopere, ne frustrati ea spe, seditione facta,
 per campos excurrant raptò victitantes; immo ne
 civitates, quas transiére nuper Hispani non sine iurgiis
 rixisque, portas ocludant redeuntibus, aditumque
 armata prohibeant. Quod autem ob finitimos Gallorum
 tumultus suspicabatur ipsa, nihil ea causa in Belgio
 turbatum esse, nec multum ab externis militibus,
 intendente se hieme, timendum. Certius imminere
 malum ab alienatis popularium animis, ac domestica
 seditione; quæ si exemplo vicinarum urbium excita-
 retur, nec posse Belgarum populos à tribus Hispano-
 rum millibus coerceri, nec esse in arario tantum
 pecunia, aut sperari ab argentariis tantum opis,
 quantum vel ad unam militum centuriam propere
 legendam satis foret. Hasce ob litteras celerius, (12. Dec.)
 quam libentius Rex assensus est Provinciarum
 postulatis, rescripsitque Gubernatrici, Mitteret Rex annuie
 è Belgio, siquidem è re videretur, Hispanos milites: in hæc ver-
 opportunum fore supplementum in Africa, amissis ba.
 Gerbensis clade tot millibus Christianorum, Provide-
 rent porro Tribuni, ne milites è navibus educerent
 instructo agmine, sed per manipulos, aut centurias,
 alios Neapolim, alios in Siciliam dispararent. Ceterum
 sibi & esse cordi civitatum sponsiones, & cura
 futurum, ut pecunia ob eam rem ab argentariis
 data, exhibitis eorum syngraphis, persolvatur in Hi-
 spania. Verum adversa tempestate, ac præter-
 solitum hiemante procellis mari, aliquamdiu
 retenti Hispani milites apud Zelandos Hollan-
 dosq; ad extremum remittente hieme, sub ini-
 tium sequentis anni, magna Belgarum gratulatio-
 ne solverunt. Et quoniam Rex Gubernatricem
 monuerat, uti curaret, ne Belgica peditum mili-
 tia

Naviga-
 tio Hispa-
 norum mi-
 litum in
 Hispaniã.

Nova pedestris militia ordinatio.

tia, ab eorum Proceribus administraretur in posterum; ipsa per speciem ordinandæ rei militaris, occasione discessus Hispanorum, morem Maria Hungariæ Regina Belgium obtinente usitatum, sed intermissum, in præsentia revocavit. Centuriones nominari à quoquam noluit, ipsa legere instituit, uni melius obtemperaturos, nec Centuriarum ductoribus imposuit Tribunos, (quod esse munus Nobilium solebat) sed centuriones accipere imperia voluit à Præfectis urbiû, quamdiu in earum præsidio versarentur: Præfectos autem in obsequio duraturos sperabat, quod admoverentur ab ipsa, removerenturque. Atque ita præciso tunc quidem à militia Tribunatu, auctoritatem quoque in patrium militem, eoque potentiam Nobilibus præcidisse se credit. Nec temere credidisse sentiebant aliqui, si præterea curasset, ut Hispanorum loco totidem cohortes ex aliis nationibus illico substituerentur. Quamquam enim externus miles in Belgio adversabatur postulatis Provinciarum, promissoque Regis; adduci tamen Belgæ non inviti potuissent, ut admitterent: si, dum disceptabatur de Hispanorum abitu, eam conditionem Gubernatrix apposuisset, ut quamdiu finitimorû circumsonarent arma, peregrinis præsidiis, præter domestica, urbes limitanæ firmarentur: profecto pro ea, qua flagrabant omnes cupiditate Hispanos emittendi, & ipsi quamcunque conditionem subiissent, & Gubernatrix in tumultuantes postea Belgas externum militem promptius armasset. Sed tunc, cum turbæ propius urgebant, præsentia componere votum Margaritæ fuit. Nisi forte à legendo externo milite ærarium illam deterruit, nempe in magna pecuniarum difficultate pertimescentem; si stipendia differentur, ne periculosius tumultuaretur peregrinus miles, quam domesticus, qui sub Principis manuphribus modis coërceri potest.

PUBLICAM Belgarum lætitiâ ob discessum Hispanorum consecuta est privata aulæ gratulatio

De externo deque domestico milite.

latio Granvellano Cardinali creato, & nuptiarum solennia, quas in Saxonia celebraturum Orangium multi Nobilium comitati sunt. Hic enim dum sororis interesset nuptiis, suum quoque (defuncta jam prima uxore Anna Egmontia) cum Anna altera Mauritii Saxonum Ducis filia matrimonium firmaverat, communicato ante cum Guvernatrice consilio. Quæ principio averfata conjugium ab Lutherana familia petitum, negavit posse umquam probari aut Regi, aut sibi, eum puellæ jungi in Regia Lutheri natæ, quam hæresi non magis pater imbuisse jam pridem vita functus, quam Augustus patruus, qui in Septemviratum Mauritio successerat, & maternus avus Philippus Hassiæ Regulus quotidie cumularent. Verum id à se provisum affirmavit Orangius, actumque diserte cum Augusto Annæ tutore, Non ducendam à se puellam, nisi Catholice victuram: in eamque conditionem & Augustum, & ipsam obsignatis litteris convenisse, quamquam Philippo avo adverfante, impositamque de Religione conditionem respuente. Nempe quod ipse in animo haberet, iis interim nuptiis Religionis specie disturbatis, filiam suam Orangio tradere. Id quod clam cum illo per litteras egit, pollicitus pro filia, se eandem conditionem de abjiciendo Lutheriano cultu non gravate subiturum. Usq; ad eo, Religione abutuntur ii, quibus sua demum utilitas Deus est. Sed fraudem affecuto, questoque graviter Augusto, Philippum respondisse, narrabat Orangius, sibi non locupleti; & multorum liberum parenti non indecorum esse ab alio conditionem accipere: at dedecere Septemvirum Saxonix Ducem, si pateretur à Gulielmo Nassovio legem imponi: idcirco se repudiasse conditionem in nepte, admisisse in filia. Sed non ideo placatus est eo responfo Augustus: occupavitque propterea cum Orangio transigere. Et Margarita, cum toties eadem affirmasset Orangius, testatus: Nihil esse sibi, ne futurum ante animæ suæ decoris, que curam, ac debitum Regi obsequium; assensa

1562.

(Egmontiæ duxerat. an.

1530.

CONFU-

GIUM

*Orangii.**cum Anna**Saxonica.**(Landgravius Hassiæ.)**Landgravius dolus ad disturbandum conjugium.**detectus à Saxone.*

1561.

Celebrantur nuptiae cum Saxonica.

postea ab Orangio repudiata. (anno 1575. Brila in urbe Hollandiae.)

CARDINALATUS

Granvellani.

(Biretum Cardinalitium.)

(25. Feb.) Quam oblatum differt accipere.

(12. Jul.)

tandem est: non tamen potestatem fecit Provinciarum Praefectis Orangium comitandi, quod ipse flagitabat; causata eorum necessitatem in Belgio, armatis juxta Galliae Provinciis. Verum ne tristis abscederet, permisit ei ceteram nobilitatem: cujus dein comitatus septus in Saxoniam venit, secutusque Florentius Momorantius Montinii Dominus, qui Margaritae nomine nuptiam inviseret, donaretque gemmeo monili. Et Orangius Lipsiae Saxonum in urbe, celebratis ineunte Augusto mense nuptiis, quibus Rex Daniae Fredericus interfuit, praeter alios Germaniae Principes; in Belgium confestim rediit, renovato Gubernatrici promisso super uxoris religione. Cujus tamen promissi fidem tam implevit ipse, quam ipsi fidem conjugalis pudicitiae servavit uxor, quam propterea post annos tredecim adulterii manifestam remisit in Germaniam, ducta Carlota Borbonia Ducis Monpenserii filia. Sed festos nuptiarum dies majori apparatu quam laetitia in Belgio repetiit Orangius, offensus nova Granvellani Purpura, qua cum aliquamdiu abstinuisset, tunc primum iis utentem Insignibus invenit. Et enim Pius V. renunciaverat illum una cum septemdecim collegis, S. R. E. Cardinalem, IV. Kal. Martias hujus anni: cucurreratque rei nuncius in Belgium intra dies duodecim: neque post multo subsequutus est à Pio destinatus, qui purpureum capitis tegmen cum Pontificiis litteris Mechliniam attulit Granvellano. Sed is differendum putavit accipere oblatum sibi munus, donec ea super re sententiam Regis ab Hispania, quo certum hominem properare jusserat, exploraret, credo, quia praesenserat, hunc sibi honorem Margaritae opera ita deferri, nihil ut ab illa cum Rege communicatum esset, dum litteris agebat cum Pontifice. Et verò illa non modo Regem, cui gratum id esse jam noverat, sed & Granvellanum celaverat id, quod à Pontifice repetitis aliquoties litteris ac nunciis efflagitabat, ut ad Regem postea perscripsit; idcirco veritus ipse, ne Regi videre-

tur in ea re unice obstrictus Margaritæ, noluit nisi assentiente Principe, & tamquam per ejus manus beneficium capere. Nisi forte subtimuit, ne quæsitæ ex honore illo occasione à Margarita, amoveretur aliquando à gubernaculis civilium curarum; propterea expectandum sibi duxit arbitrium Regis, à quo additum se Gubernatrici sciret cum præcipuis gravibusque mandatis. Sed quidquid animo ejus infederit; Margarita certe cunctationem illam non omnino probavit, scripsitque homini protinus in hunc modum: *Consilium*, (27. Mart.) quod ex ejus litteris acceperat, à se quidem non dationem mnari: sed satius factum putare, si nulla interjecta mora non proban- ra Purpuram induisset. Neque dubitare se, quin paria te Marga- responsurus sit ab Hispania Rex, eumque pro imperio vita. coactus. Et quamquam gratum erat, quod scriberet, in bonam partem Nuncium Pontificis interpretari eam temporis moram; curandum tamen esse perquam diligenter, ne aut is, aut ejus famuli de ea re Romam litteras mittant: scilicet ne Romanis aulicis ansa detur ad cavillandum hoc ipsum modestiæ genus: aut etiam irritetur Pontificis animus, perinde quasi illius dona aliunde pretium acceptura sint. Interim se ei ex animo gratulari honorem illum, qui tanto cum Religionis Regisque commodo conjunctus esset: eoque spectasse operam ac labores suos, quod intelligeret, quantum momentum rei Belgicæ adderetur, si ea quæ ad Religionem pertinent, agitare is, cui, præter alia, conciliaret etiam Purpura auctoritatem. Hisce autem Margaritæ litteris non ante, quam responsum redderetur ab Hispania, assensus est Granvellanus, statimque Purpuram capessit, illo erga Regem obsequio, & nulla Gubernatricis offensione, ab altera beneficium, ab altero gratiam consecutus. Accessit & aliud Purpuræ honestamentum, delatus Roma à Pontificio cubiculario Theophilo Frisio, missum accipit. purpureus Galerius: quem raro mitti, plerumque in Urbe accipere mos est, quod ille beneficiū Gubernatrici quoque acceptum retulit quæsitissimis gratiis, non tam extollendo magnitudinem muneris, quàm auctoris; cujus maxime causa habendum

*Purpuram
demum in-
duit,*

*& Galerius
à Pont.
missum ac-
cipit.*

dum affirmavit à se reverenter honorem illum, in quo etiam beneficium Principis sibi colendum erat. Non tamen in privato cum illa colloquio dissimulavit, se humana reputantem, ea potissimum cogitatione Purpuram induisse, ut si quando cedendum esset Belgio, (quod ob imminentem sibi à Nobilitate procellam instare providebat animo) Romam Purpuratorum sedem haberet, quae se cum dignitate reciperet, haud inusitato hodieque consilio aliquorum, qui memores POTENTIAM in aula raro condescendere: & NON MINUS certo interitum gratiae expectandum esse, quam vitae; sacrum hunc Ordinem libenter adoptant non ambitiosi, sed providi: nempe ut liberum habeant in supremis casibus, ad Templum Aramque perfrugium.

Anno insequente, qui fuit sexagesimus secundus ad millesimum quingentesimum, intestinis Gallorum discordiis quotidie renascentibus, perferuntur à Philippo Rege mandata, quibus Margaritae imperantur auxilia Carolo Regi sollicitè mittenda adversus rebelles. Quid autem hoc fuerit, quæve ejus origo, non alienum arbitror, à principio cursim dearrare: non solum quia ante hoc tempus de hisce subsidiis agitatum reperio, sed etiam quia Gallicè tumultus partim ob privatas in aula, partim ob publicas de Religione discordias excitati, rudimenta fuere Belgarum populis eadem moliendi, tam simili utrobique successu, ut interdum, nisi locorum personarumque nominibus, admonearis, non duorum regnorum, sed unius populi facta legere te facile credas. Accedit quod aliqua ex his administrata sunt Belgicis consiliis, quæ Cardinalis Granvellanus fratri suo Thomæ Cantoneri Domino, Hispani Regis in Gallia legato idem idem suppeditabat. Quare cum mihi ea negligenda non sint, neve sæpius Gallica inferendo, Belgicam narrationem intersistam, in præsentia, quoniam res & locus postulant, excursionem nec otiosa nec producta, rem simul omnem comprehendam. Distraxerat in partes Galliae populos

*Addit
peculiarem
causam
admissi
Cardinalis.
(ut Marg.
ad Regem
scripsit 29.
Novemb.
1564.*

*Gallia laboranti
subsidia
destinantur
è Belgio.
DE
GALLI-
CIS TV-
MUL-
TIBUS.*

pulos immissa pridem hæresis : nomenque novæ religionis, veteri contempta, multi mortales arripuerant. Quamvis enim grassante per Germaniam Lutheri lue, incolumem te aliquamdiu servasset Gallia, anno tamē hujus sæculi trigesimo tertio, per aliquot Lutheri emissarios tentari primū cœpta est. Etenim Franciscus I. litterarum ac litteratorum amans, ut ferme LITERAS foveret, qui digna litteris gerunt; Lutetiæ instauraturus Academiam, magnis illuc præmiis advocaverat ex Italia Germanique, præcellenti doctrina viros. Commodum id Lutheri visum; missique propterea ex aedibus Bucerus, alique nonnulli audacioris ingenii, qui per occasionem differendi in eo sapientium cœtu, novæ Evangelii periculum facerent. Nec defuere, qui novitate caperentur: præsertim quod ii in quos Religionis causa inquirebatur, illico in Aquitaniam excurrerent ad Margaritam Valesiam Regis sororem. Quæ, sive odio aliquo in Romani Pontificis nomen hausto in Alibretana mariti familia, ob Navarra regnum, eoque Lutheranorum fraudibus obnoxia: sive ostentatione ingenii, cujus laudē adamavit ultra feminæ modum, sive potius, ut ipsa aliquot annis ante mortem Catholicè obitam testata est, non pravitate animi, sed commiseratione reorum qui ad ipsam confugiebant; patrociniū novarū opinionum adeo pugnaciter ubique tuebatur apud fratrem, ut decennio per ipsam steterit, ut Lutheriana hæresis in Gallia plane concideret. Quamquam & segniorem aliquanto reddebat ea in re Franciscum opera Germanarum Helvetiarumq; legionum, quibus adversus Cæsarem conductis bellum gerebat. Donec ipse & injuria Religionis; & hominū contumacia graviter offensus, non multis edictis, at crebra reorum animadversione, intentior quam minacior, Lutheri nomen in Gallia pene deleuit. Felicior aliquanto fuit Calvinii dolus, qui sub Francisci Regis obitum, implicito bellis Henrico, submissis continenti opera è Lemano lacu libellis, Galliam aggressus est: atq;

Lutheriana hæresis in Gallia. Qua occasione.

(Lutetia Parisiorū.)

A quibus adjuta.

(Marg. Vales. Francisc. soror.)

Ab Rege propemodum deleta.

Calviniana succedit.

1562.

ut reperit aures animosque multorum, Lutheri opinionibus suspensos erectosque, ita miram iniecit vulgo cupiditatem novæ doctrinæ cognoscendæ. Et gaudebat populus (nam Gallicè populariterque conscripti erant libri) de Religione palam arbitrari, deq; abditis Fidei controversiis ire velut in suffragia postremo, quoniam A SUMMO declinantibus facilis est prærupta ad infima quæque casus, ejecta semel ex animo avita Religione, à Luthero ad Calvinum certatim descivere: plerisque eorum non quieturis, donec omni cultu adversus Deum, quem nusquam esse opinarentur, expuncto; in profundo omnium malorū aliquando consisterent. Et quamquam ea hæresis à principio corripuit animos plebis, cujus esse solet, etiam ingruente pestilentia, prima strages, brevi tamen ultra multitudinem grassata, invasit aliquot Nobilium capita; inque ipsam Regis aulam, afflatis in ea viris quoque primariis, penetravit: nempe factiosis regni Proceribus usui opportune futura ad conciliandam sibi multitudinem, trahendamque adversus invalescentem æmulo- rum gratiam apud Regem. Nupta enim Francisco II. Maria Stuarta Scotorum Regina, Guisæ parente nata, multum momenti attulerat Guisiorum potentia. Nam & Regi annorum quindecim opus erat aliorum opera, & illi digni erant, qui adhiberentur: præsertim Franciscus Guisæ Dux, ejusque frater Carolus Cardinalis Lotharingus: ille militari scientia fortunaque, ac matura domi prudentia clarus; hic varia intimaque doctrina, sed solerti in primis facundia & quadam oris majestate conspicuus. Sed quantum hi & sua virtute & Regina impulsu ad summa quæque decora provehebantur, tantum necesse fuit commoveri alios, qui primas aut obtinuerant, aut sperabant: præcipue Borbonios, & Colinos, ut Momorantios omittam civilius dissidentes. Et Antonius quidem Borbonius, præterquam quod inter Dynastas regii sanguinis adnumerabatur primus; præferebat ab uxore Joanna Alibreta, Navarra Regis appella-

*Primum
apud ple-
bem.*

*postea apud
Proceres;
emulatio-
ne invidia-
que erga
Guisios.
Franciscum
Ducem &
Cardina-
lem Lo-
tharin-
gum:*

*quorum
nimia po-
tentia of-
fenduntur
in primis
Antonius
Borbonius
Navar-
rans,*

tio-

tionem: vir ad belli ac pacis artes æque factus, sed voluptatum immodicus, eoq; impar firmandæ dominationi. Ferocior multo, atque versutior Ludovicus frater Condæus Princeps, armisque perpetuo tractandis implicatus: majore tamen animo & confidentia, quam viribus peritiæque. Neque huic dissimile ingenium Gasparis Colini, atque Andelotti fratris: quorum ille quia mari Gallico, hic universo peditatui præfecti erant, magno sanè in pretio habebantur. Ergo hi, quos loquor, alique minorum gentium, quamvis nulla tunc quidem inter se benevolentia conjuncti; quia tamen una interim omnes angebat cura, facile convenère. Et machina, qua Guisiorum potentiam subruerent, visum est patrociniū hæreticorum, quorū partibus noverant odio esse Guisium nomen, præsertim quod illorum aliqui, exuta jam veteri Religione, non sectariorū tantummodo, sed sectæ quoq; induisse patrociniū videri volebant. Quos inter nemo hæresim audentius præse ferebat, aut propugnabat, quam Ioanna Alibreta Borbonii uxor, unica Margaritæ Valentiæ atque Henrici Navarrai filia. Hæc, quia se extorem videbat à regno, quo Ioannem avum sacrorum interdictione correptum ab Romano Pontifice, Ferdinandus Catholicus Hispaniæ Rex, armis adortus olim exuerat; tam implacabili odio ferebatur in Romanum Hispanumq; nomen, atque adeo in Romanam Religionem, quam Hispano curæ esse animadvertēbat, nulli ut operæ parceret, nulli sumptui, quo Pontificis auctoritatem & Catholicam Fidem per Galliam proculcāret. Igitur hisce capitibus firmata hæresis eo toto regno processus habuit ut Henricum, cujus arma in Belgio distinebant Hispani, Pace cum Philippo constituta, sollicitè retraxerit ad intestinas discordias componendas, erupturas haud dubiè in civile bellum. Sed Henrici mors omnino maturavit malum. Etenim Franciscus Henrici filius uti dicebam, & Medicea parens, & Regina uxor, quo magis adhibebant adversus hæreticos fidam

1592.

*Condæus
Antonii
frater.*

*Gaspar Coli-
linius, &
Andelot-
tus frater
Colini;*

*hæresi jam
imbuti:*

*Maximè
vero o-
mnium
Ioanna
Alibreta
uxor Bor-
bonii.*

*(Jul. II.
Pont. M.)*

*Cum hære-
tica mul-
titudine
Proceres
conjungun-
tur.*

1559.

1562.

*Contra
quos ab
Hispania
Rege auxi-
lium po-
stulatur.
& promit-
titur.*

Guifiorum operam, eo amplius æmulos incen-
dere, ut ad illorum dominationem deprimendam
occasione hæreticorum uti festinarent. Idq; Me-
diceam movit, ut quo tempore deducenda era-
Isabella filia in Hispaniam, à Philippo genere au-
xilium exposceret in hæreticos, ac regni turbato-
res, cui perample responsum opesque & arma
magnifice promissa. Quæ Regis litteræ coram
nonnullis Galliæ Proceribus de industria perle-
ctæ ad augendum metum, auxere potius Mediceæ
invidiam, eisque concordiam adversus Hispanum
nomen. Iamque passim libelli in Guisios, Regem
que ipsum, quasi velitationes quædam secuturæ
mox conjurationis edebantur. Et instabat Alibre-

*Alibreta
maritum
stimulat in
Catholicos,*

ta: quæ veteris offensæ memor, impatienterque
imminens regno, maritum assidue stimulabat, N-
unicam recuperandæ Navarræ occasionem elabi pater-
tur è manibus, posse illum amplissima factioni, quæ
jam pæne ex aquo Galliam scindat, ducem imponi
posse ea gratia opem expectare à Germanis ejusdæ re-
ligionis Principibus, ab Anglis, à Belgis, præter Catho-
licos Guisianis infestos, quorum omnium valida conspi-
ratione posse, ejectis è Gallia Guisianis, explicari latissi-
me hæreticorum partes eorumq; dein arma ad Navar-
ræ fines non dubio eventu circumduci. Sed ferox hæ-

*(T. Liv.
l. 1.*

Tullia mitiori Tarquinio nupta erat. Itaq; frige-
te ad ea Borbonio, Condæus frater, par Alibretæ

*Conjuratio
Ambosia-
na 1560.*

Tarquinius promovendæ conjurationis provi-
ciam suscepisse dictus est, atq; Ambosianam illa
conflasse tempestatem, tunc quidem Guisii Ducis
providentia discussam, novis tamen coëuntibus
odiorum nimbis, civili factionum sanguine longè

*Hugonoti
nomen in
ea natum.*

impotentius ruituram. Ferunt in eo primum tu-
multu auditum Hugonoti nomē, Cæsaroduni To-
ronum hoc modo natum. Solenne est Cæsarodu-
nensibus ad terrendos infantes Hugonem nomi-
nare, quem noctu pomeria urbis obequitante
inq; obvios euntem pulsantemq; commemorant.

*(Thurs.
Thuan. l.
24. Hist.)*

Cum autē hæretici quorū complures tunc erant
Cæsaroduni circa ea pomeria nocturnos coëntes
agerent, quoniā interdiu non licebat; factum est

ut tamquam nocturni lemures digito monstra-
rentur pueris, atque ab Hugone *Hugenoti*, per
deridiculum vocarentur. Quamquam alii aliun-
de originem inclinant. Unde unde tamen appel-
latio defluxerit, ludibrio illam sibi hæreticos du-
xisse constat, eoque Catholicos nominare *Papistas*
insuevisse. Sed hæc nomina sunt: illud rem tan-
git, quod memoriae proditum à multis, qui ea
tempestate hæc ipsa litteris mandabant: Primum
hunc Galliaë tumultum Geneva conceptum fuis-
se, auctoribus Calvino & Beza, inito ea in urbe
consilio barbaro juxta ac pudendo, de Francisco
Rege, deque uxore, ac parente, Regiisque fratri-
bus, atque aulae Proceribus, subita ad certum diem
aggressionem trucidandis. Quamobrem non ultra
passurus Rex tantam hæreticorum licentiam, qua
Nobiles aliquot ad privatas discordias abuterentur,
novo per Provincias delectu arma imperat,
accescit à Germania cohortes, ab Lotharingia
Duce, ab Hispania Rege auxilia requirit. Et vero
Philippus Rex Hispanum militem propere sub-
misit, qui se cum Gallorum exercitu in Lemovi-
cibus conjungeret, submissurus novas subinde co-
pias: cum audito Francisci Regis obitu, reli-
quum auxilium distulit in sequentem annum, in
quem delatum est bellum.

ET Francisci quidem excessum summa regni
conversio consecuta est. Nam Borbonii, quorum
alter capite damnatus in horas lictorem opperie-
batur: alter aula circumscriptus, fratris ruina cre-
debatur opprimendus; repente delata regni ad-
ministratio ad Mediceam parentem pro Rege
Carolo decenni puero; ad summa quæque pro-
vehuntur: Condæo libertas, locusque, & gratia
apud Regem publico edicto restituitur. Navar-
raus universi regni Præses, quippe sanguinis
prærogativa regno propior, renunciatur: Guisus
de potentia tantumde perit, hæretici numero, at-
que adeo licentia grassantur, tanto per hæc auda-
ciores, quanto id fore gratius putabant Navar-
rao Præsidi, qui idemtidem revolvi ad dotale

1562.

*(Gil. Geneb. l. 4.**Chron. & alii.)**Auctores Ambrosiani tumultus.**Axiliura ab Hispano Rege. (Limoges.)*

1560.

*Miracatastrophe. (Condæus Navarreus.)**Hugonoti gestiunt.*

1562.

*Consi-
lia
Granvell.**Sanctacru-
cius co-
natur abs-
trahere a
patrocinio
heretico-
rum Na-
varraum.**Abstrahi-
tur, & in
Hispaniam
mittit.
(Ruigo-
mez de
Silva.)**(4. April.
1542.)**Eodem
scribit et-
iam Gran-
vellanus.*

regnum per eas turbas recuperandum videbatur. Sed ut hic de ea cura, simul hæretici de securitate remitterent, non parum contulere consilia Granvellani Cardinalis è Belgio submissa Cantoneto fratri. Advenerat in Galliam Prosper Sanctacru-
cius à Pio IV. Pontifice Nuncius. Atque intro-
spectis Navarrai consiliis, ratus hominem non
tam de Religione, quam de regno sollicitum abs-
trahi posse ab hæreticorum patrocinio, si spes
adipiscendæ Navarrai ostenderetur aliunde; illum
per ea ipsa aggredi statuit, sed prius rem omnem
cum Thoma Cantoneto legato, hic cum Granvel-
lano Cardinali communicat. Tum Sanctacru-
cius regni negotium, de cujus restitutione agitatum
olim fuerat, in medio reponit: atque in se reci-
pit, dummodo ille Catholicæ Religionis causam
defendendam suscipiat, Pium Pontificem sedulo
cum Philippo Rege acturum, ut aut Navarrai re-
gno cedat, aut par aliquid offerat ejus loco: nec
dubitare se, quin Philippus, cujus pertentaverit
animum, dum ab Lusitania iter per Hispaniam fa-
ceret in Galliam: Pontifici satisfactorius sit. Id au-
tem cum Cantonetus sæpius confirmasset, statuit
cum Philippo id agere Navarraus, misso ex auli-
cis suis Antonio Almeyda Lusitano, quem sciret
acceptum esse Ebolitano Principi Roderico Go-
mesio itidem Lusitano, gratia tunc maxime flo-
renti apud Regem. Sed Granvellanus certior ea
de re factus à Cantoneto, latus ille quidem con-
siliorum suorum successu, tamen æque sollicitus
(ut ipse ad Margaritam Gubernatricem Mechli-
nia scribit) quid responderet Rex esset Almeydæ:
quod intelligeret, ex eo responso pendere in
Gallia rerum maximarum inclinationes: præ-
munierat Ebolitanum Principem, atque Alba-
num Ducem, docueratque, *Periculi plenum esse
negotium, ac plane vitreum: in quo tractando pec-
cari posset non minus aviditate atque impetu, quam
securitate ac negligentia. Proinde sibi videri, in
rem esse, Borbonio aliquid offerre, modo id ejusmo-
di sit quod offerri possit, si forte is à suscepta desle-*

eret via. Ergo post multa, Navarra tandem offertur Philippi nomine Sardinia, additurque ejus maris Præfectura, stipendiumque Præfecturæ sustinendæ par. In quo etsi aliqui conditionem laudabant utrique probabilem (quippe Sardiniam esse ex una parte majus opimiusque regnum quam Navarra; ex altera, Philippi regnis immixtum, eoque obsessum:) secus tamen alii sentiebant, Sardiniam in speciem ostentari à Philippo haud sane regnorum prodigo. Nam quid consilii esse, Borbonios induci in eam Insulam, ex qua imminere Siciliae atque Neapoli, veteresque in iis regnis factiones excitare possent? Sapienter nihilominus agere Pontificem id urgendo, sive de ejus exitu bene speraret, sive intelligeret frustra laborari: quoniam ad Religionis causam in Gallia tuendam perinde esset, seu vera seu vana spe Navarrae à fovendis hæreticorum partibus amoveretur. Et vero ita ille paulatim amotus est, ut etiam Ioannæ Alibretæ uxori minus se jam benevolum præberet. Quod fortasse aliquem movit, ut scriptis traderet, hoc quoque ab Oratore Hispano tentatum, actumque cum Navarrae de repudio uxoris, quippe hæreticorum veneno intime imbutæ: factamque homini spem Mariæ Stuartæ Scotorum Reginae, quam adnitentibus Guisais avunculis duceret, cum dotali Scotorum regno, immo cum universa Britannia, in quam, spoliata ob hæresim Elisabetha, induceretur ipse, Pontificis auctoritate, Philippi ope. Sed hæc aut vane credita, aut invideose conficta. Neque enim simile vero est, aut Granvellanum & Sanctacrucium ignorasse, non satis hæresim esse, cur, rejecta uxore, altera legitime ducatur, aut Philippum obtulisse Scotiæ regnum homini, à quo timere Belgicis rebus ob veteres inimicitias merito debuisset, si præsertim is universa insula bello potitus esset. Sane duobus post hæc annis, cum ageretur de eadem Scotorum Regina cum Archiduce, Carolo Ferdinandi Imperatoris filio, vel cum Carolo Hispaniæ Principe

1560.

Sardinia
 Navarrae
 offertur loco Navarrae.

An ex
 animo.

(Thuan. l.
 28. hist.)

Navarrae
 cum Scotorum
 Regina
 conjugium
 falso vulgatum.

1564.

1562.
(6. Aug.)
Regis Hi-
spani litte-
ris de Sco-
ta conju-
gio.

Alibretæ
indignatio.

Guisiorum
potentia
reflorescit.
& amulo-
rum inui-
dia.
de bello
atrinque
cogitatur.

(Cathari-
na M. di-
oca.)

cipe conjungenda; scripsit Granvellano Philip-
pus. Placere sibi, ut filius ea in re posthaberetur Ar-
chiduci: si vero ad ejusdem nuptias regnumque ad-
jiceret animum Gallia Rex, de quo aliquid inaudie-
rat, sollicitudinemque non leuem attulerat; tunc se
in filii cum Scota connubium ultro consensurum. Ex
quo, quæ fuerit Philippi mens de Scotia regno
Gallis offerendo, existimari potest. Immo neque
in speciem aguisse de iis nuptiis Oratorem Hi-
spanum, certum habeo ex eo, quod cum is singu-
la communicaret cum Granvellano fratre, (uti
ego in eorum litteris observo) deque Sardinia
negotio sæpe meminert, de eo tamen conjugio
nihil usquam indicavit. Sed quidquid hoc fuerit,
illud profecto constat, Alibretam marito indi-
gnatam, quod is ab hæreticis indies alienior, u-
xoris postulata pro illorum patrocínio non au-
dieret, aula furiosè relicta in urbes suas se prorip-
uisse. Verum hæreticorum causam quantum
omisso animo tractabat Navarraus; tantum Con-
dæus frater, atque Colinii mordicus amplecte-
bantur; reflorescente præsertim Guisiorum gra-
tia potentiaque apud Regem. Iamque ea erat re-
rum facies non magis in aula factionibus scissa,
quam in toto ferme regno discordia Religionis
armato, ut aperte omnia in civile bellum inclina-
re viderentur. Ad Condæum Principem, Coli-
niumque maris Præfectum undique auxilia sub-
mittebant hæretici; nec minus se Guisii, & Co-
mestabilis Momorantius Catholicorum ope fir-
mabant. Cum his faciebat quidem Navarraus
Gallia Præses, sed erat Condæi frater: Rex puer,
doli que ignarus, inter utrasque factiones interea
dистраhebatur, nutante Medicea Regina, ac rerum
exitus utrimq; formidante. In hoc autem rerum
statu cum undique Carolus auxilia conquireret,
Philippus solito intentiore cura ad opem affini
Regi maturandam animum adjecit; sive Religio-
nis jactura permotus; sive sollicitatus ab uxore,
quæ Caroli fratris periculo trepidabat; sive Bel-
gio timens, ne illuc Gallorum aut arma aut ex-

empla transfirent. Quare lectis in Italia tribus pe-
ditum millibus, commissisque Ioanni Anguiscio-
læ tribuno, qui in iis traducendis Imberto Plate-
rio Bordillonio, armorum Præfecto pro Rege
Galliæ in Subalpinis obtemperaret: totidemque
ab Hispania per Navarram transmissis, ad Mar-
garitam sororem Belgii Gubernatricem scribit,
ut duo equitum millia ex ipsis Belgarum turmis
quam primum seligat adversus Galliæ perduel-
les: immo si quid ultra aut Regina, aut Guisii ad
eam rem postulent, accurate submittat. Marga-
rita recitatis in Senatu litteris Regis, animadver-
tit contrariis omnium sententiis pro Gallia opem
exposci. Disserebant enim Orangius atque Eg-
montius, eas equitum turmas sustentari à Pro-
vinciis ad Belgii præsidium, quippe ad eum si-
nem institutas: quare ut extra Belgium eluce-
retur, expectandum provinciarum consensum.
id vero lentum esse negotium, expositumque pe-
riculo ne dissentiant, eo potissimum tempore,
quo Belgium viribus externis augeri, non exhau-
riri suis, opus esset. Sed altior fortasse cura illos
habebat. Etenim credebatur Condæi rogatu, ali-
quos Germaniæ Proceres interminatos esse fini-
timis Belgis, si Guisii novæ Religionis hosti-
bus opem ferrent, se pro communi causa tuenda
arma in Belgium illaturos. Nec procul à vero
duxerim, & Condæum id attentasse, & Germa-
nos præstitisse. Namque ex una parte sollicitos
fuisse Condæanos ob auxilia in Belgio contra-
henda, significatum est libello tunc edito, atque
à Cantonero legato cum litteris misso ad Gran-
vellanum fratrem, quo multis rationibus osten-
debatur hæreticis, Hispaniæ Regem nullam Ca-
tholicis opem in Gallia esse laturum, ex altera
parte, dum Margarita scriptis ad Regem litteris
docet, Belgas ob metum sive à Germanis sive ali-
unde conceptum ægre adduci, immo ne adduci
quidem, ut equitem in Galliam decernant, ac dira
quæque canere, id si fiat, indicare videtur hanc, de
qua loquimur, dissentienti causam. Et ipsa, quod

1562.

*Pedites ab**Italia Hi-**spaniæque**mittit Phi-**lippus**Rex:**(2. Maii.)**& à Bel-**gio ut e-**quites**mittantur,**Guberna-**trici man-**dat.**Sed Bel-**garum**Proceres**obsistunt.**Astu for-**tasse Con-**dæi.**(4. April.)**(30. Iun.)*

1362.

Guberna-
trix signis
agit.

(1. Jul.)

Reprehen-
sa a Rege.
militum
loco pecu-
niam mit-
tit in Gal-
liam.

(31. Aug)

& causam
mora expo-
nit Regi.

eam opem aut desperaret à Provinciis, aut in-
portunam Belgicis necessitatibus crederet, sibi-
que à Germanis, atque à suis juxta timeret; in
Senatu remissius rem urgebat, cum à Philippo
litteræ perferuntur, quibus perstricta non levi-
ter Gubernatricis mora, jubebat ommissa omni
consultatione, equitem extemplo mitti. Illa pa-
rendi anxia, Granvellano suadente, mutato peti-
tionis nomine, pecuniam loco militum poscit:
impetratam illico in Galliam transmittit ad Me-
diceam Regis matrem: simul Philippo exponit,
cur id fecerit, Non solum quod pecuniam multo
quam militem graviolem esse Reginae sciret,
quemadmodum illa significaverat antea, confir-
mavitque posteaquam accepit: sed etiam ne au-
toritatem, operamque perderet in ejus rei pro-
curatione, quam & experta jam erat inexplicabi-
lem ad impetrandum, & si impetraretur, perni-
ciosam; Belgio timebat in ea rerum trepidatione,
exortisque postremo Tornaci ac Valencenæ non
contemnendis de Religione motibus: qui haud
dubie invalescerent, si eam Provinciam equitatu
spoliatam homines seditiosi viderent, denique
cum equitè ducere pertineat ad nonnullos, quo-
rum fidem merito suspectam habeat, & que peri-
culum sibi visum, arma illis credere, & eos in tur-
marum delectu præterire. Accepit potius, quàm
probavit decretæ pecuniæ conditionem Rex, mi-
ssisque mille & quingentis equitibus ab Hispania,
pro quibus stipendium Margarita transmitteret
ad Mediceam, ut jam cœperat, vires Catholicorum
in Gallia firmavit. Sed ante horum adven-
tum, Navarraeus una cum Guisio ac Momorantio
Rhotomagum expugnauerat, Condæanis ejectis.
Ipse quamquam pilæ ictu saucius, lecto in quo
decumbebat, in modum currus elato, triumphali
pompa urbem invehit. Sed paucis post die-
bus, recrudescente vulnere extinctus, eodem se-
pulcro secum condidit spem Sardoï regni, quam
magno Catholicorum bono ad extremum usque
spiritum fovit. Neque propterea intermissis
belli

Rhotoma-
gum victor
ingreditur
Navar-
raeus.

(Rhoano.
& moritur.

belli curis, manente apud Momorantium armorum imperio, auctaque ingentibus copiis utraque acie, cum jam ad Regis exercitum sese adjunxissent à Philippo missa sex millia peditum, equites quos dicebam mille & quingenti; apud Drocum Normandiæ oppidum summis Catholicorum hæreticorumque viribus pugnatum est, captisque hinc Condæo, illinc Momorantio exercitus utriusque ducibus, cæsis militibus supra decem millia; victoria, majori sane gloria quam gaudio pro Regiis ad extremum fuit. Tantum armorum turbarumque excivit hæreticorum libertas, Procerum fovit ambitio. Hæc autem, quæ cursum memoravi Gallorum mala, (nam ea quoque gratia memoravi) in Belgium plane eadem transmissa facile comperiet, cui otium sit conferendi hæreticorum utrobique conatus, utriusque aulae dissidia: *Hugonotorum* illic, hic *Geusiorum* nomina fortuitu nata, atque inter turbas: Cardinalem Lotharingum cum Card. Granvellano, Condæum cum Orangio, Mediceam cum Austriaca: consimiles Nobilium conspirationes, paria Regum edicta, geminas sacrarum ædium atque urbium direptiones, eadem ferme omnia, nempe ex eisdem causis: nisi quod arma celerius à Gallo sumpta, pertinacius à Belga & perniciosius retenta.

(Dreux.)
Pugna
memorabilis.

Comparatio
Gallicorum
Belgicorum
que tumultuum.

ET primæ quidem inter Belgicas urbes, illo Religionis casu, quo latè concussa est Gallia, nutare Gallis finitimæ Tornacum, Insulæ, ac Valencena: repentinis que motibus haud ambigue portenderunt secururam inde non levem Belgio ruinam. Etenim Octobri mense superioris anni, concionatores duo è Gallis Calvinianis eadem nocte, alter Valencenæ, Tornaci alter, palam de novo Evangelio verba fecerant frequenti foro. Sub finem uterque coactam hominum turbam, (qui ad centum fuere Valencenæ, Tornaci vero supra sexcentenos) per urbem deduxerant, Davidis carmina Gallica lingua concinentes. Ad eam Psalmorum modulationem, nocturnasque

Prima
Belgii
turba à
Gallis
Calvinianis.
(Lilla.)

1562.

*Tornaci
componitur
tumultus.*

*(15. Nov.
1561.)*

*At Va-
lencena
erescit, di-
lato sup-
plicio hære-
ticorum.*

(12 Mart.)

conciones, excitato in utraque urbe aliquo inter-
plaudentes, damnantesque tumultu; res à Magi-
stratibus ad Margaritam Gubernatricem illico de-
fertur. Illa admonitos earum Provinciarum Præ-
fectos Florentium Momorantium Montinii Do-
minum, ac Ioannem Glimæum Bergæ Marchio-
nem; (qui forte Bredam sese contulerant gratu-
latum Orangio uxoriq; nuper è Saxonia rever-
sis) jubet eo accurrere, ac res quemque suas stre-
nue curare. Montinius Tornacum celeriter in-
gressus, cum Christophoro Affionvillio, ac Ioanne
Blaserio, quos ad causâ cognoscendam, ei adjun-
xerat Margarita, capto earum domino ædium, in
queis coetus habebantur: exustisque multis ibi
reperitis hæreticorum libris; ac sequenti demum
mense sumpto extremo supplicio de Lanoia, no-
cturno illo præcone; Tornaci composita res est.
At verò Valencenæ longe aliter evenit. Nam li-
cet initio contenderit eo Marchio Bergensis, o-
peraq; Philiberti Bruxellii atque Austruxii, quos
causâ cognitores acceperat à Gubernatrice, duos
Calviniani Euangelii buccinatores Philippum
Maillardum, & Simonem Faveanum vinculis co-
ercuerit, tamen dilato, contra quam à Margarita
jussus erat, eorum supplicio, needum pacata civi-
tate, Leodium ad fratrem ejus urbis Antistitem
profectus est: reprehensusque propterea à Marga-
rita, & revocatus ad Præfecturæ curam, non dubi-
tavit absentiam excusare, quod non esset muneris
neque ingenii sui plectendis hæreticis operam
dare. Quod insolens responsum illa per litteras
significavit Regi: apud quem laudata simul Mon-
tinii sedulitate, committendo auxit utriusq; me-
rita. Et sane hæresin, ut cæteras contagiones,
quæ impetu valent, celeritate præcidendam esse,
ostendere Tornacum ac Valencena: ibi ex subita
in paucos animadversione, traducto ad omnes
metu: hic verò cuustatione atque incuria, tur-
bulentis hominibus spatium ad audendum dato.
Etenim septem jam menses attinebatur Valence-
nensi carcere par illud hæreticorum, quos dice-
bam,

bam, dubio de ferenda sententia Magistratu, quod in eos augeri quotidie vulgi studia videret, acceptis etiam minacibus litteris, si quid gravius in eos constitueretur. Quin & auditæ erant noctu voces aliquorum præter carcerem euntium, captivosque adhortantium, Viros sese præstarent, non defuturam populi opem, si forte ducerentur. Sed Margarita eorum gnara quæ gerebantur, accusato Magistratus metu, quem ipse sibi septimestri mora peperisset, serio monet, ne ultra cunctando, morbum insanabilem efficiat. Quamobrem ille, sententia ex edicto Cæsaris pronuntiata, reos igni addicit. Quod vero suspectos, opifices operasque haberet, ac lanarios in primis, petulans hominum genus, miscendisque turbis assuetum; supplicium transfert in diem, quo eorum plerique Valencena abesse consueverant. Mos enim illis erat, ad Sabbati vesperum prodire in agros, nec ante diem lunæ reverti ad urbem: partim ut cum parentibus uxoribusque ferirentur in proximis pagis: partim ne observarentur, si festo die ad rem divinam cum Catholicis haud convenirent. Hoc ergo lunæ die, nondum albescente luce, damnati in forum producuntur; non tamen ita celari festinarique res potuit, quin accursu multitudinis compleretur locus, cum prope lignorum struem, quanta potest contentione, Pater æterne, Faveanus exclamat. Enimvero ad eam vocem toto foro vulgus adstrepere inconditis clamoribus: simul impetu facto, manus intentare, saxa in fatellites jacere: simul septo supplicii refracto, totum illud mortis instrumentum disjicere, ligna rapere, ac præ ira comminuere: donec impar multitudini Magistratus, retractis intra carcerem reis, non ultra audendum ratus, propere sese ingruenti lapidum procellæ subduxit. Et illi, quod sociis præsentis exitio liberatis furorem paulatim exuerant: an potius ignari sine duce quo pergerent: pacate conveniunt omnes, institutoque agmine supplicantiibus similiore, quam ut recentes à tumultu crederes, concinere

Qui aliquando damnantur.

Sed accursis multitudinis supplicio eripiuntur.

A Magistratu reducuntur in carcerem.

T S ALMI Davidis Gallico metro illigati.

1562.

Davidis carmina incipiunt, præeunte Calviniano psalterio. Inde commoti rursus animo turbidique incusant socordiam ipsi suam, trepidæque civitatis opportunitate uti furiose deliberant. Id antequam prosequar, quoniam hujusce moris concinendi Davidicam poësim iterum incidit mentio, incidetque sæpius, originem semel evolvi, lectoris interesse arbitratus sum.

*Auctor**Marotus.*

(*Ex Flo-
rim. in
hist. de
Ortu, &c.
hæres. l. 8.*)

*Mores**ejus.**dubia Re-
ligio.**Translatio**Psalterii**1540.**vetiti à**Rege.**Enga ejus.**& mors.**Beza**Psalteriū**absolvit.*

DEGEBAT in aula Francisci I. Gallorum Regis inter cubicularios Clemens Marotus, Doveana Cadurcorum oriundus, homo à natura facetus & dicax, miraque venæ facilitate ad Gallicam poësim natus: eoque Regi carus, habitusque inter instrumenta eruditæ voluptatis. Sed ut erat ingenio quam moribus aliquanto melior, ex Lutherianorum familiaritate locum suspicioni dedit mutatæ Religionis: veritusque propterea Principis indignationem, Benearnum ad Margaritam Regis sororem, vetus reorum asylum, fugit. Nec multo post, placito Rege, Lutetiam reversus, à Francisco Vatablo Hebraicæ linguæ magistro amice admonitus, ut relictis aliquando nugatoriis argumentis poësim ad sacra transferret; Psalterium Hebræi Vatis Gallicis metris illigare cœpit. Sed imperite adeo, atque perversè (quippe disciplinarum homo omnium apprime rudis) ut Rex quamvis ejus versiculos idemtidem cantitaret, ob justas denique Sorbonicorum querelas, gravissimamque censuram, edixerit, Ne quid in eo genere à Maroto publicaretur in posterum. Verum eo edicto, uti sæpe contingit, & cupido lectoribus, & celebritas operi accrevit: novisque proinde modulationibus decantari, atque ad profana transferri Maroti carmina cœpere. Ipse interim aucta ex plausu confidentia, dum linguæ moderari nequit, metu pœnæ Genevam se proripit: unde ob nova flagitia profugiens sed antea flagris cæsus, Augustæ Taurinorum extinctus est. Successus in Davidica poësi movit Theodorum Bezam Maroti familiarem, qui eidem Gallico carmine parentavit; ut ad quinquaginta, quos Marotus

eas ediderat, centum reliquos adjungeret: adju-
 xitque Gallicis ipse quoque metris, totumque
 Davidis volumen absolvit. Utque gratius populo
 foret, opera præstantium musicorum, suos cuique
 hymno modos fecit, tanto numerorum lenoci-
 nio, ut novum Psalterium ab omnibus certatim
 expeteretur. Verùm detectis in eo multis adver-
 sus Religionem erroribus, veritoque opere ob
 eas etiam causas, quod & ab impuris hominibus
 sacrosancta Vatis carmina vulgo publicata essent,
 & à Genevatibus, dolo malo, ad Calvini Cate-
 chismum adjuncta distraherentur: deserta à Ca-
 tholicis ea Hymnorum translatio atque damnata,
 mansit obfirmato studio apud hæreticos: mosque
 canendi Psalmos Gallica lingua ad modos Gene-
 vatium in cœtibus, in triviis, in officinis, propria
 exinde nota hæreticorum fuit. Cum hac ergo
 cantilena seditiosi (uti enarrare inceperam) Va-
 lencenates, veluti supplicanti agmine per urbem
 incedebant, cum medio in foro consistentes, Cal-
 vinianum chori magistrum attollunt in superio-
 rem locum, jubentque de religione extemplo di-
 cere. Tunc verò sive concionantis impulsu, sive
 complurium accessu, redintegratur seditio: utque
 se respexere multitudine validos, quippe duo
 hominum millia superabant, placet non sine
 aliquo turbarum pretio convenisse, statimque ad
 Dominicarum cœnobium inflammandum diri-
 piendumque recta procurrunt. Sed mutata inter
 eundem sententia (agebant enim sese undarum
 modo, agebanturque) subit animos indignatio,
 quod eripi sibi captivos, iterumque in custodiam
 trudi passi sint. Quid prodesse, urbem tumultu con-
 civisse, si se frustra minantibus, interim socii, quam
 necem in foro vitavere, eam in carcere fortasse subie-
 runt? Quin factum inspicerent, atque ad socios pene-
 trarent, allaturi aut vivis libertatem, aut mortuis ul-
 tionem? Ergo ad carcerem conclamant, versoque il-
 luc impetu custodiam irrumpunt, vinctos expe-
 diunt: atque ut nihil per contemptum fecisse vi-
 derentur, duos illos tantummodo educunt, ceteris
 Ad ultionem
 aut liberta-
 tem captivorum
 sese animant,
 extrahunt
 eos è carcere.

quod edicto
damnatur.

mansit ta-
men apud
hæreticos:

Valencena-
tum seditio
redintegra-
tur.

Ad ultionem
aut liberta-
tem captivorum
sese animant,
extrahunt
eos è carcere.

ris qui aliis nominibus custodiebantur, excessum prohibent. inde Magistratui significant, se non nisi ad liberandos fratres convenisse: ceterum si sibi quietè degere in iis, quæ ad religionem attinent, permittatur, ne unum quidem eorum sese unquam loco moturum. Et jam præcurrerat à Magistratu Nuncius Michaël Hoveus urbani Præfecti Vicarius ad Margaritam: quæ perculsa repentino tumultu, Hovæum ipsum, præfenti consilio, Bossuvium mittit, propinquum Valencenæ pagum, ad Joannem Henninium loci Comitem, fidum impigrumque; ut in eam urbem se illico transferat, Regisq; nomine, donec Marchio Bergensis adveniat, turbas, si quæ supersunt, pro sua prudentia componat. Simul Bergensi renunciare jubet, quo loco Valencenæ res esset, dum is publica administratione roties intermissa, privata curare nunquam desinit. Sed jam Marchionis legatus (Præpositum Comitem vocant Belgæ) cum duabus equitum turmis, quarum alteram à Bossuvio acceperat, alteram ducebat ipse pro Bergensi, Valencenam intraverat, popularibus nihil contra ausis. Quin & equitatus Philippi Croii Areschoti Ducis, jussu quoque Margaritæ, eadem facilitate illuc translatus est, tandemque Marchio ipse Bergensis atque Bossuvius Comes urbem ingressi, pacata omnia, & ne vestigium quidem seditionis, contra quam opinabantur, inveniunt. Inde velius tamen Bergensi nuper additus ad quæstiones agitando, missus à Magistratu ad Gubernatricem super fugitivis insequendis, institit apud eam, ut turbulenta civitas & privilegiis & armis exueretur: præterea seditiosorum ære conderetur arx, frenumq; contumaci nimium vulgo injiceretur, ad id verò adigi posse Valencenates, missis mille ac ducentis peditibus, qui se ad equites urbem jam obtinentes adjungerent. Margarita rem ad Senatum retulit: præpotuitque mitior sententia, Ut fugitivi repeterentur ad supplicium, atque in seditionis auctores animadverteretur: ceterum insanæ plebis furor modestis civibus fraudi ne foret.

Milites in urbem inducuntur jussu Gubernatricis.

Consultatur de civitate plebenda.

foret. Idque Margaritæ potius visum, ne civitas
 (ut ad Regem scripsit) Gallorum studiosa intem-
 pestive irritaretur, dum non procul ostentabantur
 armatæ Gallorum acies. Quamquam illa ab
 hujusmodi copiarum apparatibus, quantum pote-
 rat, abstinerebat, ne arma, atque adeo potentiam in
 manus aliquorum ex Belgarum Proceribus trans-
 ferret. Quia tamen absq; milite nihil tuto tenta-
 retur in ea urbe, Bergensi mandat, ut ex præsidia-
 riis præfecturæ suæ militibus, non plus triginta
 ex singulis oppidis carpendo, ducentos pedites
 contrahat: quibus in urbem celeriter inductis,
 sparsoque ad hæc rumore, quasi mox aliis atque
 aliis secururis, nihil omittat, quo minus, ut decre-
 tum erat, in noxios animadvertat. Paruit haud
 gravate Bergensis; & quamquam ambo illi rerum
 turbatores tunc quidem elapsi erant, eorum tamē
 alter aliquantō post reprehensus poenas dedit:
 territaque Magistratum edictis, & vulgato
 militum adventu civitate, intra paucos dies captis
 qui tumultum aut animosius fecerant, aut jactan-
 tius sibi vendicaverant, supplicium de iis severe
 sumptum est. Atque hunc demum Valencenatum
 seditio finem tunc habuit: Margarita non tam
 successu læta, quàm in posterum anxia, quod una
 in urbe tanta Calvinianorum repente colluvies
 erupisset, cum præsertim alibi cernerentur initia
 consimilium motuum: timeretque, ne, sicut Cal-
 viniana, quæ tunc Gallos infestabat lues, vicinitate
 Hannoniam comprehenderat; sic assidua cum Da-
 nis commercia, proximæque Germanorum ur-
 bes, Lutheriana contagione corrumpere Frisiam.
 Et licet hæresis, integra ferme inter Frisios
 Nobilitate, per infimos quosq; humi tantum mo-
 do serperet, quippe accomodata multitudini
 plerumque rudi incallidæque, eoque credulæ; at-
 que ex altera parte Provinciam non instrenue
 administraret Frisix Præfectus Ioannes Lignius
 Arembergæ Comes; haud tamen desitutum vi-
 debatur inquietum malum, sed implicita sensim No-
 bilitate grassaturum, nisi omni ope obviam iretur.

1562.

(12. Maji)

*militia, de-
cernuntur.**novi milites
imponuntur
urbi;**de turbato-
ribus su-
muntur
pœna;**et civitas
componitur.**Guberna-
tricis sollici-
tudo.**præsertim
de Relig. in
Frisia.*

1562.
NOVI
EPI-
SCOPI
alicubi in-
troducun-
tur.

Brabantii
recusant.

Roma non
expediun-
tur diplo-
mata.

(Pius IV.)

Abbatibus
instigant
Brabantii-
nos.

Brabantii-
ni legatos
Romam atq;

Quæ res Margaritam permovit, instante præsertim Granvellano Cardinali, ut designati pridem Episcopi in suam quisque sedem quamprimum inducerentur: exemploque, re, verbo (qua maxime ratione Religio procuratur) commissis sibi populis adjumento forent. Et res sane procedebat: industriaque Granvellani, atque Apostolici Nuncii, quorum huic à Pontifice, illi etiam à Rege demandata erat ea cura; in urbes paulatim admittebantur. Sed Brabantini, ne quid in sua Provincia immutaretur, acriter obstabant: frustra urgente Granvellano, clamitanteque, Celeritate occupandos esse illorum conatus, consiliisque haud dubie indies validioribus occurrendum. Ab Urbe tamen Pontificias de Episcoporum dote litteras, sine queis nihil confieri poterat, non submittebat Franciscus Vargas Regis Hispaniæ Legatus: non tam innata gentis cunctatione, quam indignatione Pontificis aliqua, nonnullorum aulicorum opera, qui offensi ob res in Pontificiis comitiis nuper gestas, magnum Legato dispendium afferebant. Quippe nimium se in illas Purpuratorum curas, non sine multorum odio, Vargas insinuaverat. eoque adnitente, Pacechus Cardinalis, renovata sæpius prævalida Patrum suffragatione, summum fastigium, cui sane par erat, pæne contigerat: direpta semel ejus cella à Cardinalium familiaribus, uti assolet, creato Pontifice. Inde fortasse creditum est, offensionis aliquid relictum apud Pontificis aulicos, velut adhuc horrentes memoriam tam prope erepti Domino principatus. Undecumque tamen esset illa negotiorum mora, certe spatium Abbatibus datum, (quorum intererat, Episcopos non imponi cœnobiis Abbatum loco) ut ea super re convenirent, capita sæpius conferrent, Brabantinorum Ordinum opem implorarent, ad Nobiles aliquot, privatis de causis in auxilium pronos, confugerent: quæque aut consilium excogitaret, aut metus exprimit, aut oportunitas ostendit, omnia pertentarent. Et Ordines quidem, quod nihil ad Gubernatricem satage-
rent,

rent, legationes extra Belgium adornant, clam alteram ad Pium IV. Pontificem in exitu superioris anni, alteram aperte in hujus initio ad Philippum Regem. Romam Molinæum mittunt Jurisperitum non ignobilem, qui Pontificem oret, ne Cœnobiorum bona cum designatis Episcopis communicari, contra illorum placita qui ea reliquere: ne exui monachos antiquissimo jure eligendi ex sese Abbates: denique ne Episcopos ab Rege institui alia, quàm Regis pecunia, patiatur. Cum hisce mandatis addunt privatim litteras in eandem sententiam ad Pontificem, aliosque primarios viros Orangius & Bergensis: hic in primis, quod Molinæo præceptore, usus esset adolescens, maneretque viro eadem gratia, & negotiorum usus. Præterea nummis abunde hominem communiunt, quo aditus Romæ molliores habeat: permittuntque, ut largitione aliqua, causæ patrociniū adjungat. Postremo, præter comæarum, florenis mille ac ducentis eum donant, totidemque comitem, quem ei honoris gratia addidere; & si quidem re bene gesta redeant, ingentis præmii spem faciunt. At Margarita, cui nihil horum incompertum, Brabantinis antevertendum rata, legatum Vargã ea de re certiozem facit, Pontificem occupet, Molinæum observet, conatus & Religionis bono, & pio Regis animo contrarios, pro sua prudentia frustretur. Simul Regi eadem aperit, additque, venturos ad eum propediem certos homines, qui Brabantia nomine id ipsum flagitent. Et venere Januario mense Tserclassus, & Nyssus, auditique bis à Rege, cum dubiis responsis mense Martio in Belgium rediere. Neq; feliciora ab Urbe retulit Molinæus. Quin & Antverpienses legati Godofridus Sterchius Urbis prætor, Urselius, & Wesembecius, qui profecti mense Majo ad Regem, oraturi ne Antverpia cogeretur Episcopum accipere; nequidquam in Hispania laborabāt. Nihil tamen propterea intermittebatur in Belgio; Namque Abbates querelis Margaritã onerabant; Nobilium nonnulli, Gran-

1562.
in Hispaniam submit-
tunt.

cum hisce
mandatis.

& pecunia
instructos.

Legatis antever-
tevertit Gubernatrix.

(18. Febr.
1561.)

præmissis
nunciis

Romam.

(4. Januar.)

& in Hispaniam.

Legati re
utrobique
infecta red-
eunt.

1562.

*Non desistunt Brabantini.**(2. Junii.)**Pro quibus scribit Comes Hornanus ad Regem.**Adjuvant eos plerique per Belgium Nobiles insensu Granvellano, & Regi.**Præcipue Orangius & Egmontius.*

vellani potissimum odio, querelas clam alebant: Brabantini Ordines, ne privilegia carperentur: vulgus, ne Inquisitionis Hispanicæ principia per eos Antistites ponerentur, tamquam pro aris ac focis pugnaturi videbantur. Addiditque scribens ad Regem Philippus Memorantius Comes Hornanus, (qui paucis ante mensibus ab Hispania venerat, iussusque erat à Rege, sibi renunciare quid ea super re ageretur) *Brabantia querimonias solito ferociores esse, calente in vulgus rumore à Gallis ac Germanis (uti putabatur) accepto, Absque illarum nationum consensu, à quarum Provinciis Diœceses aliquot Belgicæ præcidebantur, institui novos Episcopos in Belgio non posse: ideoque adversus hujusmodi institutionem Belgas omnia facturos, ne à Gallis simul ac Germanis intercepti, subitis utrimque excursionibus infestentur.* Neque dissimilia his scripsit ad Erasum Regis aulicum à secretis, amicum hominem, & in aula prævalidum, culpam omnem in Granvellanum denique declinans, qui rem nullum exitum habituram ambitiosè impotenterque moliatur. Nempe Granvellanus angebat oculos multorum, remoramque negotiis faciebat. Nec ego tardum dictu crediderim, in ea Sacrorum procuratione tricas ac turbas futuras fuisse propemodum nullas, si non aversa Nobilitas alio traxisset. Sed Procerum aliqui auctos Episcopos, uti memoravi, in deteriorem partem, hoc est, in detrimentum auctoritatis libertatisque suæ, præsertim in comitiis, interpretati: alii hæreticis obstricti: multi privatis offensionibus à Rege abalienati: plerique in Granvellanum, quem augendorum Pontificum auctorem ideo existimabant, quia propugnatorem acerrimum videbant, odio incensi; publicis hisce curis aut non aderant, aut adversabantur. Hanc porro abalienationem vix dum admota regendis Provinciis Margarita detexit. Primum in Egmontio atque Orangio: nempe cum delectus uterque spe administrandi universi Belgii, recentem repulsam acrius sentiebant. Cautè id tamen præ se ferebat Orangius: at

Egmont-

Egmontius, homo militaris, in amore odioque juxta apertus; adeo non dissimulabat, ut domi suæ, se coram, permitteret sermones haberi perquam indignos Majestate Regis: haud ignara Gubernatrice, quæ per litteras indicavit ea Regi: simulque Simonem Regnardum nominavit, quem fovere hujusmodi cœtus acceperat, Senatorem notæ dicacitatis astutiarumque, nec minoris auctoritatis apud Nobilium plerosque, præsertim apud Egmontium. Pervetus illi jam tum puero fuerat æmulatio cum Granvellano populari suo, in ludo liberalium studiorum: quod ingenium unilimatius, alteri esset amœnius. Atque, ut ACERTIMÆ esse solent à primis annis ingeniorum velitationes, grandi jam ætate, mutata negociorum materia, mansit eadem contentio in Belgica Philippi Regis aula. Sed quod gratia honoribusque apud Principem, sororemque Principis Margaritam longe præiret Granvellanus, crevit apud minorem invidia eo major, quia pares aliquando fuerant: repertoque tandem aditu ex Nobilium odio in Granvellanum patefacto, agere causam offensæ Nobilitatis Regnardus ubiq; dissertabundus cocepit: augendoq; illorum, apud quos plurimum poterat, iadignationem; privatim interea ultionem adornabat. Quo ardentius Margarita verita ab hujusmodi linguæ telo occultam aliquã Reipublicæ plagam, & tamquam A SICCA tempestate naufragium, Regi suadebat, amoveret hominem à Belgio, & qualibet honoris specie alio destinaret. Sed dilata ejus revocatio in quintum post hæc annū, cū superantibus malis Regnardus in Hispaniam tandem nullo pænè fructu abstractus est; satis ostendit, quantū virium morbis accedat procrastinatione remediorum. Et quamvis Egmontius (quippe qui non malo erat, cum suo utebatur ingenio) sub ea principia obsequentius ageret, fidumq; se Gubernatrici præberet; intercedentibus tamen privatis cum Granvellano Cardinali offensionibus, in numerum se dedit eorum qui ab eo dissidebant, accessitq; comes Orangio, qui

1562.

*Egmontii
libertas.*

(4. Octob.

1559.)

*quam fovet
Regnardus.**occasione
emulationis
cum**(Mart. Del-
rius lib. I.**Turb. Belgæ
Granvell.**Regnard.**Granvellano
à primis an-**nis orta qua
mansit in au-**la negotiis,
mutata in in-**vidiam ad-**versus majo-**rem.**Inde Regnar-**dus in Gran-**vellanum
agebat; &
evocari illum**è Belgio Gu-**bernatrix co-**rabat.**Evocatus
tandem, sed
sero est.*

1562.

*Orangius
stimulat
Brabantios.*

*Ambitionem
ejus
redarguit
Granvellanus.*

*Inde Oran-
gii & Eg-
montii pri-
ma ad Re-
gem con-
questio ;*

*Quod ipsi
in consiliis
prætereantur ,*

*quod unus
agat omnia.*

*Et agebat
Granvel-
lanus.*

qui per eos dies graviter læsus à Granvellano, querebat cum quo indignationem suam confociaret. Etenim Orangius, ut sibi Brabantios haberet obnoxios, jactis identidem sermonibus de illorum discordiis, ob novos præsertim Episcopos componendis; nullam esse aliam viam conficiebat, quam si Brabantinis, qui nullum præter universi Belgii Præfectum habent, Gubernatrix patronum daret aliquem è Nobilitate, qui res illorum propius inspiceret, uniceque curaret. Nec defuit, qui gratificaturus Orangio, in Senatu id attentaret: cum Granvellanus, haud falsus animi quo res pertineret, in hujusmodi consilium graviter ac pugnaciter invectus, ad extremum, *Quisquis hominum, inquit, hoc patrocinium capesseret, cogitare secum deberet, se Brabantia Principem creari, Regique socium adjungi administratione Belgica.* Neque hoc contentus, cum Margarita transegit, ut cum paulo post de Magistratu Antverpiæ renunciando ageretur, in Senatum non vocaretur Orangius, ne se Auctorem ejus beneficii Antverpiensibus venditaret, id quod in hominis animum altè descendit. Hinc primæ Orangii Egmontique ad Regem litteræ querelarum plenæ, se ad Senatum raro acciri, quæq; ad Præfecturas suas pertineant, secum non communicari, sed omnibus unius aut alterius arbitrio clam definitis, in speciem advocari; deinde se, rerum reliquias & ejectamēta discussuros: scilicet illic contemptos, hic illos. Magnum profecto irarum offensionumque incitamentum, ex quo in Rebus publicis extitere sæpe numero ingentes motus, quoties ab uno occupari partes plurium Princeps voluit. Etenim intumescat licet amnis aquarum accessione, dum suo contineatur alveo, nulli est injurius: at super ripas effusus dum vicinos campos, & messes alienas prælicenter invadit, justo nimirum dolore, & querelis agricolarum incusatur. Et vero Granvellanus nullos intra certi muneris terminos coerceretur, Gubernatrice & sua sponte & Regis jussu plurimum ei tribuente. Inter alia, litteras,

quæ

quæ ab Hispania aut aliunde mittebantur ad Margaritam, non illa ad Senatum ante referebat, quã secretis aut colloquiis, aut codicillis cū Granvellano conferret: Granvellanus expendebat apud se singula, præjudicabatque: tum ad Margaritam remittebat, aut ad Viglium privati Consilii Præsidentem qui eas (prætermisissis iis capitibus, quibus lineas Granvellanus subjecerat, volebatque clam esse) in Procerum Senatu perlegeret. Et quamquam hæc secreto agitabantur, nam fidus erat Viglius Granvellano; quia temē interdum contigit, ut Orangio aliisve eadem quæ Gubernatrici scriberentur; animadverterunt, aliqua se celari ex iis quæ perferebantur. inde suspectare omnia querique, maligne secum negotia communicari, fraudarique Provincias, ac Regem multis optimisque consiliis. Sed Margarita nihil propterea mutabat. Tantum rationem sui reddidit Regi, revocatis ei in memoriam litteris mense Junio ab ipso datis, in quibus injungebat, ut ea, quæ ad Angliam, aut ad Consilium Tridentinum, aut universe ad Religionem pertinent, clam (uti Pontifex admonuerat) haberentur. *Non tamen inficior (addebat) etiam in iis, quæ spectant ad reliqua Provinciarum negotia, interdum aliquos Procerum ad consultationem non adhibitos, sicuti nuper in Magistratu Antverpiensi demandando non advocavi Orangium de industria; ne majorem, quam ille exercet, in Brabantinos auctoritatem ex hac Magistratum creatione captaret. Ceterum dissimulare haud possum, quin Majestati tuæ significem; Non esse è re dignitateque nostra, ut omnia ad Senatum referantur; ne pericula timoresq; ac necessitates, quibus ego idemtidem premor, denudentur apud eos, quorum si quis forte non perinde animatus sit, abuti ea anticipatione posset ad negotia contrariis consiliis eludenda, successusq; rerum occulte frustrandos. In iis tamen aliisque, omnia ex litteris nutuq; Majestatis tuæ moderabor. Sed Rege nihil secus præscribente, morem suum obtinuit Gubernatrix. Ex quo rumor increbrescere paulatim cœpit, dictitantibus multis, indici oportere generalem Belgicorum*

Sed Gubernatrix illum taceat.
(18. Dec. 1561.
24. 1561.)
litteris ad Regem datis.

Neque Rex quidquam mutat.
Convocatio Generalis

1562.
*Ordinum non
 permittitur à
 Gubernatri-
 ce,*

Ordinum conventum, specie corrogandi vestigalis, ac firmandi Belgii adversus propinqua Gallorum arma, componendique simul domestica dissidia. Et fortasse id moliebantur aliqui: plures tamen convellendo presentis aulae statui publicum remedium prætendebant. At Margarita, quæ mutuata à fidis hominibus aures, istorum consiliis dictisque, ac pœne cogitationibus intererat; sermones hujusmodi præcidit, palam testata, relictum sibi inter mandata Regis, ne illo absente cogi Ordines universi Belgii pateretur.

*Sed permittitur CON-
 VOCATIO
 Equitum
 Aurei Vell.*

Quo d'asperius negatum Margarita lenivit, permissa (nam hoc quoque enixe poscebant) Sodalium aurei Velleris convocatione. Verum ubi illi Bruxellas convenere, statim apparuit, ea in re multis eorum non tam publica curæ fuisse, quam privata. Nam præter conventus coram Gubernatrice haberi solitos, in quibus plerumque agebatur de conservatione Provinciarum contra Gallicos tumultus; clam apud Orangium miscere colloquia cœperunt, Cardinalis Granvellani potentiam non ultra laturi. Hæc conspiratio ducibus Orangio, Egmontio, atque Bergensi primum inita an scripto firmanda esset, exploratis singulorum Equitum animis, attentatum; sed aliquorum discordia, qui nihil se in Cardinalem jure scripturos affirmarunt, desitum est. præsertim quod Margarita, evocatis illis apud se crebrius in Senatum, novoq; semper inquirendarum rerum onere fatigatis; omnem fere conveniendi seorsim opportunitatem adimebat; ex quo etiam maturius conventui publico finem imposuit. Summa earum consultationum fuit; Mitteretur aliquis Procerum in Hispaniam, qui Gubernatricis nomine de Belgii necessitatibus Regem edoceret. Delectus Florentius Momorantius, Montinii Dominus: litterisque, quas à Granvellano confectas Margarita ei tradidit ad Regem perferendas, ac monitis, ex quorum præscripto ipse se gereret, oneratus: acceptisque quatuor aureorum millibus ad legationem honeste obeundam, exeunte

*Ea occasione
 prima semina
 conspirationis
 in Granvel-
 lanum jacta.*

*Summa ejus
 convocationis,
 Montinius in
 Hispaniam
 allegatur.*

27.
*Premisso à
 Gubernatrice
 nuncio,*

mense Junio se via commisit. Sed Gubernatrix ante hujus profectioem, quo Rex pramonitus responsa tuto destinaret, simul ipsa vigilantiam suam ei testaretur; per certum hominem litteras arcanis notis exaratas ad illum dedit in hanc sen-

1562.

(14. Jun.)

Intendentem se sedulo in ea, quae clanculum Equites agitabant rescivisse haec demum ex Carolo Comite Barlamontio, notae pridem fidei erga Regem, Procerum indignationem ex hisce maxime capitibus oriri. Quod sibi persuadeant, regem haud multum sifidere illorum opera, eoque à Gubernatrice ad arcana consiliorum non evocari, quod Granvellanus retinenda potestatis anxius hanc Regi suspicionem injece- rit, ausus etiam eidem scribere, Numquam eum futurum Belgii Dominum, nisi recisis sex septemve Primariorum capitibus; quod idem litteris sollicitet Regem, ut in hasce Provincias formidando invadat, iisque de integro potius, quas velit leges jure belli victis imponat; quod non alio spectet auctus eodem auctore numerus Insularum, quarum primam ipse induerit, nisi ut Hispanicum de Religione tribunal in Belgium inferatur. Ad quae Barlamontii dicta respondisse; Nec Proceres ab arcanis procul habitos in iis, quae scire ipsorum intererat, ut ipsimet Barlamontio, quippe consiliorum participi, non incomper- tum erat: nec Granvellanum esse aut adeo rudem ad res gerendas, ut, qui olim juvenis Carolo Casari & Philippo Regi operam suam probaverit; nunc grandi aetate usque vir adhiberi ad negotia à Principe non possit: aut adeo invidia praecipitem, qui cum Rege moliatur eorum necem, quos Regi perca- ros esse, & se adversaturum non ignoret. Nec minus absurdum aut ridiculum videri, quod de sollicitato Rege dicerent: nempe ut sibi quis inferat bellum, summoque impendio, quod suum est emat. Postremo quod ad Episcopos attinet: procurari id quidem à Granvellano, quemadmodum ei ex designatione Pontificis mandaverat Rex, non ad sternendam Hispanica Inquisitioni viam; sed ad tuendam inter ea turbamenta Religionem, quam provinciam, sicuti alia omnia, quae sustinenda Regis auctoritati condu-

cum hisce secretis lit- teris.

Quas cano- sas offensa- nis asserant Proceres.

Quid ad eas respon- derit Gu- bernatrix.

cunt, quoniam ille spreto omnium offensionibus inirepide
administret: hinc odia multorum esse, ac futura semper
in eos, qui Principis auctoritatem acius defendant.

Com. Bar.
lamontii
fides ac
libertas.

(17. Jul.)

Ratio ali-
qua distra-
hendi ani-
mos No-
bilium,
Guberna-
trici impe-
ratur à
Rege.

Egmon-
tii &
Orangii
dissimili-
tudo.

(Orang.
Egmont.
Egmont.
Orang.

Orang.
Egmont.

Hæc sibi comperta præmisit ad Regem Guberna-
trix, oravitque addito seorsim codicillo, ut
in epistola enodanda, non nisi fidelissima ute-
retur opera. Quamquam Barlamontius ipse, ut
aperto erat animo, rebaturque in ea re non
minus Patriæ adesse, quam Regi; interrogatus ab
Orangio, qui eam moram apud Gubernatricem
observaverat, num ei aperuisset, quæ privatim
ipsi inter sese contulerant; diserte affirmavit,
quæque Gubernatrici significasset, enarravit o-
mnia. Neq; Orangius ægre id tulisse visus est, cre-
do, quod videret, suas potissimum querelas, plu-
rium nomine propositas, imputari sibi haud
posse, & à multitudine auctoritatem accepisse. In-
terim Gubernatrix ab Rege admonetur, ne pri-
vatos Nobilium cœtus uspiam pateretur; quin
rationem excogitaret, qua tantus animorum cõ-
sensus publicæ quieti perniciosus, opportune
dissolvi posset: simulque observatis Orangii con-
siliis, ne sineret eum ab aula conspectuque dila-
bi. Et Egmontium quidem atque Orangium in-
ter sese distrahere, haud permagnum videbatur:
quippe graviter olim, antequam eos commune
in Granvellanum odium conjungeret, dissiden-
tes; & natura moribusque nimium quam diver-
sos. Erat Egmontius ingenio hilari, explicato, si-
bique præfidente: tristi Orangius, inobservabili,
vitabundo. In hoc solertiam ubique laudares: fi-
dem in illo sæpius reperires. Dux belli melior
quam senator, Ajax ille: hic Ulysses domi pu-
gnacior consilio, quàm foris manu. Provisor al-
ter anxius, inque futura semper animo præcut-
rens; eoque adversus repentina numquam im-
protectus: alter plerumque curis vacuus, nisi in-
stantibus; ad subita tamen magis imparatus, quàm
aut impromptus, aut impar. Plus ab altero spera-
res: ab altero plus timeres, amicumq; tibi Egmon-
tium malle, Orangium magis inimicum nolles.

Et ne qua in re convenirent, vultu erat Egmontius perquam pulchro, validis membris, aspectu pleno dignitatis; alter ore gracili, colore fusco, capite recalvo. Summus tamen uterque populo habebatur, sed illum homines amabant, hunc colebant. Ergo gnara utriusque ingenii Gubernatrix, quid sibi promptum videretur disparandis amborum studiis perscripsit ad Regem: atque hanc præcipue viam attentandam eidem monstravit. Stipienda largitionesque (de quibus eo tempore mittendis ad Provinciarum Præfectos, ipse consuluerat Margaritam) omnino mitteret, non quidem ad omnes, sed ad Orangium Egmontiumque, atque ad hunc aliquanto, quam ad illum, liberalius: sic enim futurum, ut & Orangium suspectam haberet æmuli gratiam apud Principem, & uterque apud reliquos Proceres, qui interim prætereuntur, aliqua invidia flagrare incipiat: Et procedebat hic cuniculus, nutabantque male coherentes aliquorum animi nec desisteat ab opere Gubernatrix: sed ob eandem causam, cum ad Imperii comitia, quæ creando Romanorum Regi habebat Francofurti Ferdinandus Cæsar, mittendus esset ex Belgio aliquis Nobilius, Philippi Regis nomine, in magna Procerum expectatione, prælatus est à Margarita Philippus Croius Arechoti Dux, non tam quia in Germania educatus esset apud Carolum Cæsarem, (ut ipsa retulit in Senatu) eoque acceptus Ferdinando fratri crederetur; quam ut hominem Orangianis partibus infensum, honestissima legatione remuneraret, similique spe ceteros alliceret. Sed Orangius privato nomine ad ea comitia eundem sibi statuit; quod diceret, cum Septemviro Saxonum Duce de uxoris dote, & cum Cæsare de rebus, quæ ad familiam stabiliendam pertinerent agendum esse. Cujus discessum licet Margarita non probaret inconsulto Rege; discessit ille tamen tanta festinatione, ut nec sustinuerit uxoris operiri partem, quæ triduo post enixa filiam, baptismo lustrari Catholico ritu voluit, magna Gubernatricis gratulatione.

[Egmont.
Orang.]

Quæ dissimilitudo commoda

[10. sept.]

Gubernatrici ad eos distrahendos.

Duplex via id agendi.

Filia Orangio nascitur.

1562. *MONTINII legatio.* [Ex lit. Regis ad Gubernat. 23. Nov.] *Colloquiū ejus cum Rege. Causam abalienationis refert in Episc. & in Granvel. Rex rationem auctorum Episcoporum reddit;*

ETIAM Montinius ab Rege bis auditus reditum adornabat; cum Rex, quo die hominem dimisit, dum ei rem Belgicam commendat, quasi per occasionem sermonis, exquirere ab illo cœpit, pro fide sinceritateq; , quas in eo virtutes expertus erat, exponeret, quænam ei viderentur ab alienationis multorum in Belgio & querelarum causæ. Montinius etsi nihil allaturum se dixit, quod exploratum Majestati ejus haud pridem foret, tamen quantum ipse sciret, Videri id partim provenire ab novis Episcopis Belgio clam adjunctis, re cum Provinciis earumque Præfectis non communicata : ex quo credi vulgo cœptum, eosdem, Hispaniarum exemplo, de Religione quæsituros, partim ab odio, quod in Cardinalem Granvellanum summi juxta infimiq; gerant adeo implacabile, ut timendum propterea sit, ne qua seditione aliquando populus implicetur. Ad ea Rex, Granarum se quidem respondit eorum, quæ attulerat ; mirari tamen quotidie magis, quod tam vanis rumoribus Belgæ impellerentur. Nam profecto se non alia ad sacrorum Antistites augendos adductum causa, nisi populorum necessitate, & Caroli patris admonitu : idque non secreto aut subito procuratum, uti docere poterat Marchio Bergensis, cui jam tum, cum eum duceret in Angliam, Mariam sponsam accepturus, consilium ea super re suum impertiverat, non sine ejusdem commendatione. Affirmare autem se posse, nunquam sibi in mentem venisse, illa Episcoporum adjunctione censuram Religionis inferre in Belgium Hispaniarum more : neque ea de re subministratum sibi fuisse consilium à Cardinali Granvellano, cui etiam Episcopos augendi propositum non antè quam Franciscus Sonnius Romam allegaretur, aperuerat. Porro falli eos, qui Cardinalem eo nomine odissent, quod occultis delationibus invidiam creare Nobilitati non desisteret. id enim ab illo nunquam attentatum : neque se adhuc Granvellano detexisse ea livoris, quæ jactabantur, argumenta : quæ si depre-

Granvellanum defendit.

hendisset in posterum, neque in eo, neque in alio quoquam rerum suarum administro permissurum. Sed ut ut esset, sperare se brevi in Belgium trajecturum, presentemque non minus suis, quam Provinciarum votis satisfacturum. Digressus ab Rege Montinius Bruxellas reversus est, Decembri mense, lectisque in Senatu litteris, quibus de componendis ararii difficultatibus, de subsidiis Carolo Galliarum Rege in posterum designandis, ac potissimum de procuranda Religionis prescribatur; multa addidit ipse de Principis animo erga Provincias, sed pleraque incassum. Namque Montinio absente suspiciones increverant, contraque ea, quæ ab illo promittebantur, Orangius differebat, aliique nonnulli, qui malebant clandestinis litteris, quas ex Hispania à fidis in aula hominibus acceperant, an quærentis indignationi patrocinium videri volebant accepisse?) quam Philippi Regis, sororisve pollicitationibus fidem habere. Auxit eorum indignationem, quod inaudissent à Montinio, haberi se in Gallia tamquam Hugonotorum patronos. De quo cum Margarita ferociter exoptulantes, non omisere, eam calumniam non aliunde quam è Cardinalis officina prodire potuisse: frustra repugnante Margarita, atque ostendente, commentum id potius esse rebellium hæreticorumque Gallia, qui ut auctoritatem factioni conciliarent, Nobilitatem Belgicam apud ignaros involvebant. Denique magis magisque exacerbatis animis, cum apud Gubernatricem movere loco æmulum non possent, quippe is nullo eorum artificio & conspiratione trepidabat: propositaque sibi Regis sui gratia præ uno hoc Iove minutos reliquos Deos contemnebat; (quasi vero non possit quis non solum ictu fulminis, sed etiam gregarii telo militis interire; aut non ipsi Jovi fulmen ab infimis elementis suggeratur) statuunt Orangius in primis Egmontiusque ad Regem litteras dare adversus Granvellanum, omnium nomine; quamquam non omnes con-

*& spem ad-**ventus sui**in Belgium**facit.**Relatio**Montinii in**Senatu:**Cui non satis**fidem habent.**Proceres no-**vis de Gran-**vellano**suspicionibus**offensi.**Ille æmulos**despicit.**Æmuli con-**spirationem**adornant:*

1562.
dissentien-
tibus eo-
rum ali-
quibus.

[22. Mar-
tii.]

LITTE-
RÆ Eg-
montii, O-
rangii &
Hornani
ad Regem
contra
Granvell.

venere sive jactis antea discordiarum à Gubernatrice feminibus, sive Procerum nonnullis idcirco DIVERSIS, quia non ipsi familiam ducebant. Sane Areschoti Dux ab Egmontio stimulatus dum venatum irent, ut se aliis adjungeret; negavit sibi quidquam esse adversus Cardinalem; ac nolle Regi præscribere, quatenus ministris suis uti debeat, eoque profectus est, ut ad extremum conluserit, Non se legem ab Egmontio aut ab Orangio accepturum, quorum neutrum ducebat se suisque majorem, mirantibus, qui aderant, Arembergio ac Barlamontio, neve res ultra verba progredieretur, alio sermonem avertentibus. Nec minus inter Arembergium ipsum Orangiumque ex eadem causa dissidium intercessit; ut de utroque Regem admonuit Margarita. Sed quamvis & horum exemplo, & privatas ob causas conspiratione sese subtraherent aliqui; datae sunt tamen ad Regem litteræ, ab Egmontio, Orangio, atque Hornano, subsignatæ, quarum exemplum, uti Rex ipse Margaritæ postea transmisit, hic Latine apponam, nam Gallice scriptæ sunt. DOMINE, summopere, dolemus, cogi nos in presentia interpellare gravissimas curas tuas, sed & famulatus nostri ratio, & quæ tuis hisce Provinciis certo imminet clades, haud ultra silere patiuntur: præsertim quod speramus, significationem hanc nostram, quippe omni perturbatione animi liberam, abs te accipiendam ea clementia ac recordatione nostri, quam hominum tibi addictissimorum sollicitudo meretur, simul ut agnoscas, enixe oramus, si serius quam res tanta postulabat, ad te perscriptimus. Rationem administrandi Belgii cum viri primarii sapientesque considerant, haud dubie pronunciant, penes Cardinalem Granvellanum esse rerum publicarum summam: idque tam alte in Belgarum animos descendit, ut sperandum non sit, evelli eam opinionem posse, illo apud nos degente. Petimus itaque abs te supplices, pro ea, quam in nobis agnovisti semper erga te fide, (ut nihil dicamus de opera toties prompta Majestati tuæ) ut cogitare tecum esse ne graveris, quanti referat communi populorum

querimoniæ dolorique consulere. Hoc enim ut in animum inducas, etiam atque etiam oramus, **NUNQUAM** felicem exitum habitura Provinciarum negotia, quorum arbitrum esse homines animadvertant illum, quem oderunt. Neque huc progressi scribendo essemus, nisi ante oculos versaretur malum, quo, remedia si differas, periclitari Rempub. necesse est. Quia in re si unquam fando agendove apud te fidem invenimus, nostris ut verbis sit in presentia fides, obsecramus. Hæc quippe fuit causa, cur Optimates sane complures, harumque Provinciarum Præfecti, alique non pauci, significare hæc tibi voluere, ut ingruenti exitio in tempore occurreretur. Occurres autem, Domine, uti speramus: atque apud te pluris aliquanto valebunt tot Belgarum tuorum merita, proque publica incolumitate preces, quam ut velis unius gratia tam multos obsequentissimos Majestati tuæ famulos averfari. Cum præsertim de Gubernatricis prudentia non modo queratur nemo, sed etiam pro ejus administratione habere nos tibi immortales profecto gratias necesse sit. Ut autem non opineris (quod tibi suggerere fortasse quis posset) hæc nos moliri cupidine dominandi; impense rogamus, à Senatu, atque à tractanda Rempub. nos (si ita videtur) amoveas: cum neque de re Majestatis tuæ, neque existimationis nostræ sit, in eodem cum Cardinali consilio impostervum convenire. Quod vero ad Religionem spectat, (quæ res summi momenti est hoc tempore) de nobis ea spondemus omnia, quæ à subditis tibi Catholicisque hominibus, quales profiteamur esse, merito expectari possunt. Etenim si Nobilitati ea res cura non fuisset, profecto Religionem hoc tolerabili, quo quidem nunc est, loco non haberemus corruptis nempe vulgi animis hæreticorum lue: cui morbo persane parum medetur Cardinalis auctoritas, & vita. Denique ne diutius moremur amplissimas curas tuas, oramus, æqui bonique consulas significationem hanc nostram: quam ut ad te mitteremus, non minus observantia Majestati tuæ debita, dictumque tibi sacramentum, quam metus, ne silentium nostrum

3562.

strum aliquando culpares, si qua forte calamitas Belgas involveret, persuaserint. Atque in hac verba Regias Manus tuas venerabundi osculamur: precamurque Deum, ut te quam divitissime sospitet, ac fortunet. Ex urbe tua Bruxellis, undecima die Martii 1563.

Lamoralius Egmontius, Gulielmus Nassavius, Philippus Momorantius.

Misce de literis Regem pramonuerat Gubernatrix. (9. Mart.)

Ob id inter Egmontium & Arembergium grave dissidium.

(9. Maij.)

Responsum Regis ad trium Procerum litteras;

Quo invitatur eorum aliquis in Hispaniam;

Has litteras, subscriptis hoc modo Triumvirum nominibus, clam in Hispaniam mittit Egmontius ad Carolum Tisnacum, hominem Belgam, Regiumque rerum Belgicarum in Hispania Procuratorem. Sed antequam illæ mitterentur, gnara earum Margarita Regem pramonuerat. Neque hæc ipsa Gubernatricis pramonitio eos latuit qui conspiraverant, culpamque contulit Egmontius in Comitem Arembergium, quasi dissidentem ab aliis, & Orangio præcipue infensum. Cumque is serio negaret, quidquam ab se indicatum alicui mortalium: Neque opus esse indice earum rerum, quas ipsi ubique gloriose jactarent: & cum nihilominus persisteret Egmontius, adderetque, per certum hominem sibi constare, non aliunde prodiisse, quam ab illo; enimvero iratus Arembergius, *Et ego, inquit, ementitum assero, quisquis hoc de me retulit: paratusque hic persto, dictum ferro tueri.* Id quod ad Regem, uti actum erat, Margarita perscribens, haud prætermisit de Egmontio queri, quod is, quem Regi fidum præ ceteris habuerat, eo proventus esset, ut alios palam sollicitaret hortareturque, consociarent animos operamque: pro patriæ beneficio ac libertate. Jamque post tres menses advenire ab Hispania Regis litteræ, manu Caroli Tisnaci scriptæ, quibus ad triumvirum postulata responderetur ab Rege in hanc sententiam. *Accepisse se eorum litteras, nec dubitare, quin optimi animati erga Principem & Patriam ea significaverint: satis enim multa extare fidei eorum atque obsequii testimonia. Sed cum certam interim causam non expediant, cur amovendus sit è Belgio Granvellanus; nec sibi mos sit,*

sit, loco movere quemquam Ministrorum, indicta causa; propterea gratum sibi futurum, si eorum aliquis ad se in Hispaniam iret, & quidquid illud est, coram edoceret. Quo enim majori opus esse remedio ipsi affirmarent, eo minus agitari inter absentes rem tantam oportere. Præter hasce litteras, privatim sua Rex manu scribit Egmontio, significatque, libenter se auditurum ab illo, quas litteris non explicuerant, causas. Simul Margaritam docet, quid tribus communiter, quid separatim Egmontio respondeat, invitari ab se eorum aliquem, ut dividat: præoptari Egmontium, quod is sejunctus ab aliis facile tractari ac flecti, atque adeo ingenio suo, rationique reddi queat. Sed neque Egmontius, neque eorum aliquis adduci tunc potuit ad eam profectioem suscipiendam; sive infra dignitatem suam rati, si tantum iter ingrederentur ad Granvellanum accusandum; sive conscientia retardati, ne se Hispaniæ committerent. Quamquam Regi scribentes retulere causam in finitimos Gallos, qui pace utcumque domi composita, an alio arma converterent, expectandum erat, qua trepidatione, nefas esse ducebant, patriam deserere cujusdam deferendi gratia. Quod si nihilominus alio nomine accerferentur à Rege, illico mandata facturos. Interim non ituros in Senatum, ne cum Granvellano convenirent: ceteris in rebus neque Principi neque Patriæ unquam defuturos. Similia his respondit seorsim Egmontius, actis præterea gratiis ob præcipuam in se Regis voluntatem. Verum dum hæc agitabantur, nutabat in aula Granvellanus. Et enim **D I F F I C I L E** est, in lubrico diu stare; quem plures impellunt, præsertim injecta Principi suspicione, quasi ipse regendo impar arguatur ex ministri potentia ac societate. Nec alio sæpius telo à veteranis aulæ magistris, æmulorum gratia jugulata est, quod eos præsertim Principes, qui famam ingenii, seu pares, seu minores, modo avidi, aucupantur. Hac certe machina, paucis post hæc annis, Didacum Cardinalem Spinosam

(15. Jun.)
 & peculiaribus litteris Egmontius.

Sed omnes subterfugiunt,

causamque Regi reddunt.

Granvellanus molas.

1565

[Aloysius
Cabrera l.
9. in vita
Phil.]

mutato
Guberna-
tricis ani-
mo has ob
causas.

[29 Au-
gusti.]

Armente-
rius in Hi-
spaniam
a Guber-
natri e-
mittitur,
qui Regi
aperiat.

[12 Au-
gusti.]

inter alia,
certas No-
bilitium
querelas
adversus
Granvell.

[26. die,]

non minus Regi in Hispania, quam Regis sorori
Cardinalem Granvellanum in Belgio percarum,
de summo aulae fastigio dejectum ferunt ab iis,
qui Regem noverant, haecenus suorum gratiae
tribuentem, dum illi se consiliorum ministros,
non auctores jactarent. Et jam Gubernatrix mu-
tato in Granvellanum animo videbatur: sive ho-
minem pertæsa, quasi moderatorem sibi adjun-
ctum: sive quod odii, quo is insanabili laborabat,
afflari se contagione videret; sive demum quod
animum ejus introspeisset avidum invidumq;
ad similitates inter Principem ac populos occulte
foventem, ut ipsa Regi post aperuit. Quæ postre-
ma (nempe contraria iis quæ ad Granvellani
commendationem toties illa Regi memorabat)
verane sint, & Margaritæ comperta post diutur-
nam consuetudinem: an comperta quidem initio,
sed ut tunc ob benevolentiam occultata, ita nunc
hominis tædio, metuque impendentium malo-
rum patefacta: an potius falso Gubernatrici cre-
dita, æmulisque compellentibus ad Regem per-
scripta; equidem affirmare non ausim. Quamob-
rem Margarita, quod jam decreverat, Thomam
Armenterium, veterem aulicum à secretis in Hi-
spaniam mittit, cum accurato rerum commenta-
rio, quas Regi partim legeret, partim si se offer-
ret occasio, inter colloquia insinuaret. Summa ca-
pitum fuit, Doceret Principem rerum Belgica-
rum finitimarumque statum, & quo se modo ad
eum diem Margarita præstiterit in iis quæ ad sa-
cræ juxta ac civilem gubernationem pertinent.
Atque ubi de conspiratione Nobilitium adversus
Granvellanum mentionem faciet, sigillatim ex-
ponat, ad se venisse Julio mense Principem O-
rangium, Marchionem Bergensem, Comites Eg-
montium, Hornanum, Mansfeldium atq; Mega-
num: & Orangium quidem post multa, quibus
omnium nomine questus est de præsentis rerum
statu, de stipendio equitibus peditibusq; tamdiu
debito, de Quæstoribus regis alieno ære oppres-
sis, deque mercatorum querimoniis ob eam cau-
sam;

fam : subjecisse ad extremum, quando ea omnia
 ex Cardinalis aſſeclarumq; dominatione prove-
 nirent, decreviſſe ſe in poſterum Senatu abſtinere,
 non quidem Gubernatricis cauſa, cujus pruden-
 tiam caritatemque in Belgium prædicaturi ſem-
 per eſſent ; ſed ne in partem venirent earum re-
 rum, quæ tanto cum Regis ac Provinciarum de-
 trimento fiant : ac præterea (quod addidit Eg-
 montius) ne Senatum frequentando, & tamen
 patriæ neceſſitatibus non conſulendo, amitterent
 apud populos benevolentiam, ac nominis exiſti-
 mationem, eoque modum occaſionemque tuen-
 dæ Principis cauſæ. Neque hoc mirum videri poſ-
 ſe Regi, ſi recordeur, olim Carolo Comite La-
 linio Senatum moderante, in Senatum venire
 Granvellanum tunc Atrebatenſem Episcopum
 noluiſſe potentia Comitum offenſum. Inde acriter
 in eos invecum Orangium & Bergeniſem com-
 memoraviſſe, quibus ille artibus apud Regem eos
 inſimularet, ut dubiæ Religionis, nec Principi fi-
 dos. Quin ſibi conſtare, Telidanum Lovani-
 ſem Theologum, ut ipſe jaçtaverat, ſcripiſſe Re-
 gi, primores Belgas hæretica omnes labe con-
 ſperſos eſſe: quamque occaſionem inimicitiarum
 cum Cardinali Lotharingo arripuiſſent hæretici
 per Galliam, eam nunc ſimulationem in Belgio
 Nobiles induere. Ad hæc, alio die ſeorſim ab aliis
 Egmontium eaſdem querimonias confirmaviſſe,
 miratum, quod turbare Provincias ſineret Rex
 unius hominis gratia, qui nec Belga eſſet, ideoq;
 fortunam amoremque extra Belgium haberet: nec
 ſacramento addiçtus Regi, ſed partim Cæſari,
 quippe Imperatoria in Urbe natus, partim Ponti-
 fici, à quo purpuram accepiffet. Hæc ubi Armen-
 terius expoſuerat Regi, ſimul addat quæ ſigillatim
 reſponderit ad ea Gubernatrix : quemadmodum
 in eodem commentario præſcriptum habeat in-
 ter alia legationis capita. Poſtremo illud quoque
 ſuper eadem re dicere non omittat, affirmaviſſe ſibi
 nuper Egmontium, ſua unius opera factum, ut ad
 eam diem viveret Granvellanus; ſed in poſterum,
 Et Granvellani pe-
 riculum
 remiſ-

1563

(15. Sep.)
*Auditur
 prolixè à
 Rege Ar-
 menterius.*

*& Regis
 animum
 suspendit
 ac denique
 mutat.*

*Proceres
 Belgæ ab
 Aula dis-
 sedunt.*

1564.

remissurum se eam curam Gubernatrici, quam diserte jam monuerat, in horas illum capite periclitari. Quam ob rem cum Rex probè intelligat, quos motus secum trahere plerumque soleant hæc cum flagitia perpetrantur; pro sua sapientia consideret, quid de Cardinali Granvella- no agendum sit. Hisce cum mandatis, post mensem itineri datum, in Hispaniam pervenit Armenterius; utque Regem comperit perquam avidum noscendi rerum Belgicarum statum, ita cum primum admissus est, quatuor ipsas horas eum tenuit audientem ea, quæ ipse percurrerat è scripto. Quo in congressu, ut in aliis non multo brevioribus, & Gubernatricis operam mirificè probavit Regi, & ejus animum, propositi alioqui tenacem, de Cardinali retinendo sæpe suspendit, ac postremo etiam mutavit. Sed dum Rex deliberationem differt Tarraconensibus comitiis, quæ tum agitabat, implicitus, super innatam suspicioso Principi cunctationem: Belgarum Proceres, perinde quasi eorum postulata negligenter, ineunte anno ab aula omnes discessere, præter Egmontium; qui Gubernatrici affirmavit, eos non ante redituros, quam inde abiret Granvellanus, cum quo ne iisdem quidem mœnibus circumscribi vellent.

DE BELLO
BELGICO
LIBER QUARTUS.

ANte finem hujus anni atrox incertus-
que rumor Mantuæ Capetanorum sub-
ortus ulteriorem Hispaniam brevi per-
vasit universam, Philippum Regem
scolpeti ictu repente necatum. Quam
ille famam adeo non neglexit, ut homo cetera
cunctabundus, priusquam extra Hispaniam
evulgaretur, oppresserit: geminatis terra ma-
rique in Belgium nunciis, per quos scriptis
manu sua litteris sororem admonuit de sermone
à quopiam hæreticorum facile composito ob
occultum aliquod consilium, quod insidiosa
hominum natio machineretur. Simul eidem præci-
pit, ut si quem ejus rei alicunde rumusculum
præsentiscat, datis illico per Belgium, inde in
Galliam Britanniamque ac Germaniam litteris,
errorem omnibus eximat: non solum quo Cæsa-
rem patrum, & patrualem Romanorum Regem
liberet ea sollicitudine; sed motibus etiam ante-
vertat, ad quos excitandos, hujusmodi sermones
seu ficti, seu veri apud homines turbarum cupi-
dos juxta valent. Sed Margarita certior facta,
eam famam nusquam evulgatam, omisit de illa
mentionem facere, ne opinionem infereret, dum
conaretur evellere: præsertim quod domi gli-
scebant acriores curæ, averfa nobilitate: lege-
banturque affixi, aut traditi per manus, famosi
multorum libelli, quorum difficile remedium
semper fuit, sive dissimules, eoque impunitate
invitaveris; sive punias, nec ideo aut memoriam
factorum perdideris, aut similia dein ausuros abs-
terrueris. Et Philippus Rex pronior ad severi-
tatem, jam tunc à Valencenæ tumultu, cum
exerceri potissimum cœpit ea libertas, Margari-
tæ præceperat, ejusmodi probrosa carmina, tur-
barum:

1564.

*Rumor de
necato Phi-
lippo Rege.
[Madrit.]*

*[4. Jan.]
quem ipse
sollicite
supprimit.*

*Famosi li-
belli per
Belgium.*

1564-
[15 Jul.
1561.]
[10 Au-
gust.
1562.]

SYMBO-
LA con-
spirationis
Nobilium.
[29 Mar.]

in convi-
vio decre-
ta.

Ex Germa-
norum mo-
re tradis-
ta:

barum plerumque inertia, ne pateretur. At illa in-
quisitione reorum instituta, cito destitit: verita ne
auctores agnosceret, neve remedia (ut ad Regem
scripsit) periculosius adhiberet. Sed hoc tempo-
re ad hujusmodi probra, quæ in Religionem, ac
Religionis Antistites, ac præcipue in Granvella-
num jaçtabantur tanto confidentius, quanto No-
bilitati gratiora credebantur; addita sunt ambi-
gua Nobilium symbola, magna utique conspira-
tionis, ut multi rebantur, argumenta. Rem, uti
Gubernatrix edocuit Regem, quam paucissimis
memorabo.

INEUNTE Decembri mense superioris anni,
excepti epulo Egmontius, Bergensis, Montinius,
aliique ejus ordinis Proceres ab regio ætarii
Quæstore Gaspare Schetzio Grobendonchii Do-
mino, cum sermo incidisset inter pocula de mo-
derando vestiario famulorum sumptu (fortuito-
ne id factum, uti affirmat ex illorum dictis Mar-
garita, an meditati sermonē eo inclinaverint, ego
quidem in medio interim pono) laudare Germa-
norum consuetudinē cœpere, quibus toto anno
apparent famuli cum iisdem coriaceis femora-
libus, ac lanæ nigraque penula, seu pallio mani-
cato: nec quidquam splendidi gestant, præter
manicarum summa segmentis sericis (quæ *alas*
vocant) circum humeros variata: sumptu ad a-
lendos equos, qui bello sint usui, multo sapien-
tius traducto. Placet omnibus exemplum, sta-
tuuntq; omittere in posterum sericatam ac sum-
ptuosam synthesim, omnemque illam famularen
pompani versicoloris ornatus: quin etiam sub-
lata vestium colorumque varietate, quibus singu-
lorum Procerum familia, ac potissimum circum-
pedes internoscuntur, unum assumere concoloris
ornamenti ac symboli genus, quo pariter omniū
famuli ac stipatores utantur: sic enim futu-
rum, ut ea mutatio non alicujus avaritiæ præci-
pue tribuatur, & similitudine vestium consensus
appareat animorū. Ergo addubitantibus, quinam
eorum insigne coloremq; vestium, & tamquam
teste-

Fortito

commissa;

resseram præscriberet; visum est sorti rem com-
 mittere. Jactis itaque talis, eam provinciam susci-
 pit Egmontius: amictum imperat è panno laneo
 nigroque, atque ad pallii laxas promissasque ma-
 nicas addit superne, quas dicebam, holosericas
 alias; in quibus symbola cernantur, acu picta ho-
 minum capita, & versicolores cuculli, quales ap-
 poni solent centonibus fatuorum, scurrarumque.
 Exemplar hujusmodi alarum, ne quid Regem la-
 teret, ad eum Gubernatrix postea submitit. Jam-
 que phrygionum sarcinatorumque officinæ ple-
 næ erant iis vestibus atque Insignibus, erecto ad
 nova hæc vulgo, materiamque sermonis avide
 arripiente, neque semper aberrante. Namque alii
 cucullos ad Cardinalem transferebant, qui more
 amplissimi ordinis, hujusmodi amiculum capitis
 gestabat in humeros rejectum: capita verò dicti-
 tabant ejusdem Cardinalis esse atque ipsius asse-
 clarum, inter quos Ducem Areschorum, Comi-
 tem Barlamontium, præsidemque Viglium nu-
 merabant: conficiebantque, per eas ambages
 significare Nobiles Belgas, Non se *insana capita*,
 (uti illos interdum Granvellanus appellavit) sed
 ipsum Granvellanum, sociosque eo nomine di-
 gito monstrandos esse. Alii potius opinabantur,
 iis capitibus, fatuorumque cucullis, se tantum-
 modo Procures indicare: quasi illud acciperent
insani cognomentum: sed in elligeret interea
 Cardinalis, quam concors ea esset insania: Ti-
 meretque proinde, ne ex illo numero Brutus exi-
 steret. At Margarita licet id aliquanto mitius in-
 terpretaretur, tamen verita, ne populus, quem su-
 per ea novitate ancipitem digladiantemq; vide-
 bat, studio partium faveret augeturque turbas,
 acriter egit cum Egmontio, aliisque Nobilium,
 ab incepto desisterent, omitterentque nova illa
 factionum irritamenta. Sed quoniam & penul-
 rum plurimæ, & supra duo alarum millia perfe-
 cta jam erant; satis habuit Gubernatrix, si capita,
 cucullique (præcipua offensionis materies) tol-
 lerentur è manicis, Quibus non nisi ægre subla-

1364.

*famulorum
 vestibus
 apposita.*

(29. Mart.)

*Eorum in
 vulgus in-
 terpretatio.*

*Demit ex eis
 aliquid Gu-
 bernatrix.
 Cujus loco
 aliud Nobiles
 supplens.*

tis,

1564.

134 MARGARITA PARMENSIS
 tis, aliud eorum loco symbolum, colligatum sagittarum fasciculum, designavit Egmontius: quod diceret, eam Castellæ regni Notam esse, (quamquam non regni, sed Reginae Isabellæ Catholicæ Insigne fuit: ac postea à fœderatis separatisque à Rege Provinciis Belgarum assumptum est) affirmaretque, à se substitui argumentum illud ad Collegarum concordiam in Regis obsequio contestandam. Non ideo tamen ea res caruit obtrectatione multorum, qui conspirationem non jam cucullis, sed jaculis, & quidem in fascem implexis, eoque non perinde infringendis expositam, haud dubie funestam Granvellano canebant. Neque his Gubernatrix intentius obstabat, sperans Ex CONTEMPTU remedium: ac sæpius experta, nonnullorum contumaces animos, & plura, si inhibeantur, ausuros, laxamento aliquo melius curari. Ex quo factum, ut mos ille famularium vestimentorum, quæ bis in anno sortiti quique Nobiles præscribebant, diu post tenuerit: Donec Philippi Regis mandato, novisque rebus intercedentibus desitum est.

[Uti Rex Egmontio respondit. Orangius in Apolog. 1581.]
 Non sine plurimum offensione.

Rex & occasio stemem eis imponunt.

[20. die.]
 EVOCA-
 TIO Græ-
 vell. Card.
 è Belgio.
 Rege cur
 in eam
 consentien-
 te.

FEBRUARIO tandem mense ab Hispania reversus Armenterius Belgicæ aulæ statum immutavit. Etenim intra multa Principis iussa, quæ inde attulit, prima fuit evocatio Granvellani Cardinalis è Belgio: in quam consensit ad extremum Rex, ut hanc quoque Belgis occasionem subtraheret querelarum atque dissidii. Rex enim sicut ex aulicis habuit neminem à quo regeretur, neque cuiusquam gratiam super auctoritatem suam esse umquam voluit; ita extulit quidem aliquos ac fovit, sed sibi regnisque perutiles expertus, inter quos merito Granvellanus fuit. Tamen quod sciret in hisce potissimum regionibus diu non ferri potentiam externorum, eratque in oculis Gallicæ exemplum aulæ; occupandum putavit integra auctoritate, quod fortassis indecore necessitas expressisset: dandumque Belgarum petitioni, quod Provinciarum securitati dabat. Acce-

cedebat mutata seu voluntas, seu consilium Margaritæ, quæ sperabat, illa publici odii victima se multorum gratiæ Procerum litaturam. Et Granvellanus jam præsenferat; reversoque Armenterio statim observavit aulicorum ora (quæ maxime servire solent) non perinde blandientia, rariorem circa se comitatum, infrequens limen: amicorum multis inde fugientibus, ubi probari debuerant. Nec tamen is acceptis ea de re litteris à Rege, quidquam obstitit: quin paratum sese ad parendum, quocumque locorum admoveretur, peralacriter ostendit. Auditusque per eos dies, cum apud amicos quasi tædio curarum nauseabundus, de otio, deque avocamento à negotiis aliquo philosopharetur. *Satis se aliena curasse. Optandum homini laboribus fracto quietem: nec respiciendam obsessi adeuntium multitudine libertatem, præsertim experto, ASSECTANTIUM turbam concurrere, sicut ad lacum solet, quem exhauriunt, & turbant. Aula potentiam plus in fronte habere quam in recessu. Et HUMANA omnia reperiri plerumque minora dum possidentur, quam dum optata finguntur.* Crederes, hæc illum differere firmato videlicet animo adversus pericula ex longo metu periclitandi. Ni potius non constantia illa, sed cura fuit, mœrorem adumbrata lætitia convelandi, quo æmulorum saltem oculos cupito illo mœrentis adspectu fraudaret. Certe paucis ante mensibus (quod exitum prævideret profus indeclinabilem) per litteras egerat cum Duce Albano veteri amico, petieratque, ut si forte Belgio cedendum esset, à Rege in Hispaniam acciretur. Sed Albanus aliquamdiu dubitavit, advocaretne in Regiam hominem non incallidum artium aulicarum, & gratia fortasse præiturum: (quippe NULLA virtus in aula minus evahitur, quam quæ maxime timetur) an potius amici accessione augeret partes suas, ac saltem homine Belgis infenso uteretur (quod Armenterius Gubernatrici scripsit ab Hispania) ad eos, quos in illis Provinciis ipse quo-

1564.

*matrice optante.**Granvellanus rem presentit ex mutato aula vultu.**Non dejicitur animo.**Missionem cupere videtur.**Acciri se tamen optas in Hispaniam.**Ambigentis primum Albano Duce.**(Oct. 1563.)
Postea amicis cum adj...*

quoque oderat, ulciscendos. Præpotuit tamen apud Albanum posterior hæc ratio: vicitque metum ira, nempe acrius tormentum concitandis eorum animis aulicorum, quos longa apud Principem felicitas quantum securos gratiæ, tantum intolerantes injuriæ facit. Ad Regem frustra rogavit Albanus pro Granvellano Cardinali in Hispaniam evocando. Rex enim, cui paulo ante persuaserat Armenterius, in rem non fore præsentiam ejus in aula cujus odium comprehensurum corrupturumque esset mandata Principis, quæ subinde mitterentur in Belgium, quasi ex consilio Cardinalis illa provenirent; maluit in Burgundiam, haud procul ab iis Provinciis, concederet; unde speraret aliquando eum Belgio restituere. Et ille tanto pronius ad id animum appulit, quanto tunc quidem honestior sese species offerebat Vesontionem in patriam abeundi ad Granvellanam parentem ætate morboque gravem invisendam, una cum Cantoneto fratre, qui Gallica legatione functus, ob eandem causam in Burgundiam cogitabat. Ergo non vulgato ante discessu, quam Cantonetus Bruxellas veniret; nempe ut sponte sua, initoque cum fratre consilio abire in patriam, non Regis imperio è Belgio exire videretur, sexto Idus Martias in Burgundiam, sparsa in plures fama, quasi inde brevi rediturus, abscedit. Simul Belgarum Dynastæ acceptis per eos dies à Philippo Rege litteris, jussique in Senatum redire, ac pluris auctoritatem Principis, quàm odia cujusquam facere, in aulam Senatumque revertuntur, magna fere omnium ordinum gratulatione plausuque: nisi quod imminuit nonnihil eam multorum lætitiæ relicta de reditu Cardinalis opinio. quam etsi plures inanem credebant, compositamq; ab homine, ut aiebant, superbe misero, atque indomabili, quique etiam in fuga minaretur; secus tamen suspicabantur alii, ac Margarita in primis, non ignara quam ægrè repugnanterq; descendisset ad Granvellani abitum Rex. Cui propterea per litteras

aperit,

1564.

*vante apud
Regem.**frustra.**nam in Bur-
gundiam de-
stinatur.**(Thomas
Perenot.
Cantoneti
Dom.)**Ac tandem
abit sparsa
reversionis
fama.**(10. Mart.)**(7. Mart.)**Ed læticiam
multorum
imminuit.**& Gubernat-
ricem angit.
(29. Mart.)*

aperit, detectam sibi ab Egmontio, sed occultatis auctoribus, conſpirationem adverſus Granvella- num: ut ſi is pedem referat in Belgium, ne diem quidem victurus ſit. Quin etiam Villettam quem- dam Granvellani popularem flagitio deſtinatum memorant ſcriptores Belgæ ex incertis homi- num rumoribus. Et ego id objectum Egmontio atque Hornano tanquam Villetiæ conſciis, legi in quæſtionibus de utroque habitis, anno ſexa- geſimo octavo. Præterea inter arcana, quæ ma- trona non ignobilis è finitimis provinciis per id tempus in Belgium ſubmiſit, hoc quoque reperi de nece Cardinalis agitatum. Niſi forte hæc omnia ad deterrendam Gubernatricem compo- nebantur.

PROFECTO in Burgundiam Granvellano, alia tum viſa urbis atque aulæ facies. Populos, qui tamquam ſolatium anguſtioris fortunæ ſuæ, ſpe- ctare avide ſolet potentiorum caſum, eorum præ- fertim quos in Aula participes arcanorum novit, eoque illis imputat aſperiora quæque Principis imperia; palam exultare geſtireque, gravi ſe cen- ſore liberatum. Sed maxime Primores Belgæ, obvio uti ſit aulicorum obſequio; ejectum ali- quando æmulum gratulari: gloriari in liberta- tem ab ſe vindicatam denique Gubernatricem: ſatis eam ſub moderatore fuiſſe, ſatis ſe paſſos eſſe novi hominis inſolentiam, qui tamdiu de ſubactò Belgio in Purpura triumphaverit Exinde Margaritam multo quam ante officioſius obſer- vare, frequentes in Senatu ad eſſe, publica impen- ſus curare. Margarita ea opportunitate utendum rata, multa ſimul urgere, ac potiffimum de noven- nii ſubſidio in triennium prorogando, quod fru- ſtra ſæpe tentaverat, agitare. Et pleraque proce- debant: cum & crebris Cardinalis in Belgium litteris, queis reditum pollicebatur, & valida Cardinalitiorum factione (ſic enim Croium A- reſchoti Ducem, & Comitem Barlamontium, & Præſidem Viglium præcipue nominabant) ſuſpi- ciones in multorum animis renovatæ, ac pluri-

1564.

Quæ Regē ad adver- tendum ro- ditum ex- orat propo- ſito hominis periculo.

OB DIS- CESSUM Granvella- ni lætitia- tum populis- tum Nobi- lium.

Quorum alacritas uſui eſt Gu- bernatrici. Sed opinio reditus Granvellani interturbat.

mura

1564.

num de suscepta jam alacritate remissum. Nam ex una parte plerique Nobilium vereri sese distabant (nisi potius hujusmodi causam occultis consiliis prætexebant) ne, si difficultatibus explicatis ad exitum res ipsi disponerent; interveniens improvise Granvellanus in successu sese intrepide misceret. Ex altera parte Cardinalitii hæc ipsa segnius curabant, vel Margaritæ non nihil offensi, vel ut absentiam Cardinalis ostentarent, simulque desiderium hominis elicerent. Sed Gubernatrix obstabat, iteratis ad Regem litteris, vitæque Granvellani (credo, ut in illius discessum merito consensisse videretur) non parce perstricta. Quod fuit causæ, cur à Magistratu in Burgundiam extra ordinem misso, qui Regis nomine de ærarii administratione cognosceret, oblique in Granvellani facta inquisitum sit. Quæ de re certiore dein Regem factum orat Gubernatrix, ut quoniam multa adhuc agere Granvellanum à Burgundia in propinquum Belgium Nobiles suspicentur: ac distitent, illius personam abiisse, mentem animumque negotiis interesse, & tanquam umbram Belgio volitare; liberet in qualicumque metu Provincias, hominemque Romam, quam ille sibi sedem, olim destinavit, abducat: id, quod Granvellani sponte, non jussu Regis postea factum est.

NAMQUE Decembri mense insequentis anni, mortuo Pontifice Pio IV. ad comitia Romam profectus Granvellanus (juvat enim de eo quæ secuta sunt, & postrema cognoscere) rursus à Philippo Rege, in cujus gratia speciem non vim amiserat, ad intima quæque regni negotia Romæ obeunda, majori quàm ante benevolentia significatione admovetur. Patuitque quid intersit inter eos qui in Principis gratiam incidunt, & qui eam promerentur; siquidem illi semel desiti, perpetuo jacent, hos absentia Principi commendat, necessitas muneribus restituit. Et obvénit apprimè tempus homini curarum avido peropportunum, cum de fœdere agitabatur inter Christia-

Ad eam penitus tollendam agit eum Rege Gubernatrix;

(29. Nov.)

est hominem è Burgundia Romam transferat.

1565.

*RELI-
QVUM
vitæ Gran-
vellani.
Romam ad
comitia pro-
ficiscitur.*

*In sacrum
Principum
Christianorum
fœdus
incumbit.*

nos Principes toties incepto, toties emisso. In quo ipse, ut erat ad subitaria consilia instructo semper animo & commutabili, acceptis à Rege amplissimis mandatis, ut una cum Francisco Cardinali Paceco, ac Joanne Zuniga legato, quibus videretur conditionibus, foedus cum Pio V. Pontifice, Veneraq; Rep. jungeret; sublatis, quæ renascebantur quotidie, controversiis, impigram ac fidelem erga Hispanum operam navavit. Inde regno Neapolitano pro Rege impositus Ioanni Austriaco vexillum sceptrumque, insignia militaris imperii, missa à Pio Pontifice tradidit. Quo Pontifice vita functo, Romam ad comitia profectus, opportunitate consiliorum, præter potentiam Hispanarum partiû, quas ducebat, auctor in primis fuit, ut Gregorius XIII magno utique Christianæ rei bono, Pontifex crearetur. Cujus tamẽ Pontificis animum graviter offendit, dum reversus Neapolim, in ejus administratione Provinciæ ferri se passus est impotentius aliquanto adversus Ecclesiæ jura, contra quã de Purpurato Ecclesiæ Antistite Romæ sperabatur: at non cõtra id, quod fieri à Sacris Infulatisq; hominibus nõ raro videmus, quos longe intẽtius, quam plerõsq; Principû administratos, propugnare Politicas Dominantium causas observatũ est; siue illos declinãdæ suspitionis cura flectat in contrariam partẽ, siue intima rerũ, quæ oppugnari possint, cõscientia & æmulatione incitet, nec retardet sacri Ordinis veneratio, quæ erga habita & familiaria plerumq; est minor. Extraxerant lictores Granvellani Proregis è custodia Neapolitani Archiepiscopi Marii Carafæ, facinosũ hominẽ, cujus actionem sui esse fori Grævellanus affirmabat. Cumq; ob id ab Antistite Mario Sacris interdictũ esset regiis ministris, offensus implacabiliter Grævellanus, jussis in carcerem cõjici Archiepiscopi famulis, Præsuli ipsi sacro reditus interfuit. nequidquam obnitente, indignationemq; Pontificis interminante Antonio Saulio Pontificis Nuncio. A quo admonitus statim Gregorius, iratusque præter modum, præsertim quod eodem

1564.

Prorex Neapol. creatus vexillum tradit Io. Austriaco. 1571. 1572. In comitiis pro creando Gregor. XIII. laborat. mox illum offendit, ob violatum Ecclesiæ jus. in controversia cum Archiepiscopo.

1564.
*Quod jus
 Pontifex
 per Nun-
 cium sum-
 metur.*

*Et ipse
 Prorex
 demum
 paret.*

1575.
*Consilio re-
 rum Itali-
 carum
 præficitur
 in Hispa-
 nia, liber-
 tas ejus in
 proceres,
 & in ip-
 sum Regē.*

[2. Curt.
 lib. 8.]

eodem tempore, quo hæc Neapoli agitabantur à Cardinali Granvellano, Castellæ ab ejus consilii Præside Didaco Covarruvia Segoviensi Episcopo similia attentabantur; Saulio mandat, Cardinalem Proregem adeat, ac præcisè denunciaret, Nisi quæ in Archiepiscopum inq; familiam ejus egit, intra definitos dies corrigat, atq; acta rescindat, se, pro tradita sibi à Pontifice potestate, illum Purpuratorum Senatu protinus emoturum. Quibus à Saulio (licet ei mitiora mandata suaderent aliqui, veriti, credo, Proregis iracundiam) uti injunctum erat, intrepide peractis, enimvero exterritus improvisa denunciatione Granvellanus, eductis tandem vinctis, atq; Antistiti quæ debuerat restituis; imo reorum uno ex sua in Archiepiscopi custodiam tradito, in ejus videlicet noxii locū, qui controversiæ occasio, properato jam suspendio, pœnas dederat; Pontificia exinde jura majori utiq; studio ac reverentia cōplexus est. Adeo MINÆ si cum unoquoq; adæquentur, unumquemq; demum terrent. Porrò Provinciam quadriennio cum rexisset, magna quidem prudentiæ laude, minore tamen pudicitæ cura, quam senem sacraque ornatum Purpura condecebat, Romam rediit, placato utcumq; Pontifice. Unde post annos tres evocatus à Rege in Hispaniam (agebat tunc ætatis annum sexagesimum secundum) consilio rerum Italicarum summa cum auctoritate præficitur; aliquibus Regni Primoribus haud sane gratus, quorum in rebus agendis judicia plerumque inania & minora, ipse vetere solidaque multorum experientia prægravabat, atque indignabundus etiam perstringebat. Quin etiam Regem ipsum offendisse compertum habeo: dum apud eum Caroli Imperatoris facinora immodice prædicando, quidve ille in re consimili egerat, idem tadem admonendo; exigere præsentia videbatur ad superiorum normam odiosa Dominantibus libertate, quæque vel primarios olim viros Philippi Macedonis facta apud Alexandrum filium extollentes afflixit. Sed hominem non latebat agere

se apud Principem meritis pridem captum: cujus gratiã expertus erat adversum se cessare verius, quam deesse. Habuitque hujus rei hoc etiam argumentum: quod proficiscens ad capeffendum Lusitanum Regnum Philippus, moderandã curam Hispaniã Granvellano commisit. Rediensq; è Lusitania, dum Mantuam Carpetanorum ingenti omnium ordinum frequentia plausuque intravit in eo tamquam triumpho, unum hunc Purpuratum senem sinistro lateri adequitantem habuit. Denique tribus post hæc annis reversus Cæsar-Augusta Granvellanus, qua in urbe Catharinam Philippi Regis filiam cum Carolo Emmanuele Sabaudia Duce matrimonio junxerat; Mantuã septuagenarius fato concessit, ipso die, quo ante annos duodeviginti Carolus V. Imperator obierat: corpore post aliquanto Vefontionem translato, ac juxta patris ossa consepulto. Vir eo maxime nomine familiaribus & continuis Principum obfervandus, quod absque adulationis tormento, quadraginta circiter annos incorrupta fide arcem obtinuerit principalis aula: ex eaque semel ejectus, ab eo casu, tanquam à quiete repetito ad favorem cursu, longius quam ante processerit. quippe nactus Principem, apud quem libertatem & gratiam, rara felicitate, ad extremum usq; tenere licuerit. Sed hæc multo post evenere.

INTEREA Belgii Gubernatrix ad stabiliendam Religionem, cujus inclinatio multis locis audiebatur, animum ac vires intendit. Nam Rex eam in primis curam per Armenterium imperaverat, aliisq; subinde atque aliis litteris idem urgebat. Et sane non id à Philippo Rege in speciem curari, ostendebant litteræ (quæ apud me supra centenas) ejusdem manu, aut arbitrariis notis exarata ad Margaritam; in quibus nihil ille fama opinionique dare, sicut in iis, quæ in Senatu Belgico legebantur; sed absque fuce necessitates, metusque, & occulta quæque sorori aperire consuevit. Atqui in hisce arcanis litteris ita Religionem sedulo committit commendatque, ut ejus curam esse

1564.

1580.

*Hispaniam**moderatur**absente**Rege.*

[Madr.]

1583.

*Honor ei à**redeunte**Rege ha-**bitus.*

[Madr.]

1586.

*mors ejus.**& præcipua**laus.*

RELIGIO

*à Gubernatrix**procurata,**commendata ei**à Rege;**serio.*

1564.
 & cum
 cura ad-
 versus
 hæreticos
 pene incre-
 dibili;

nec mini-
 ma cum
 liberalitate
 in Anglos
 exules.

esse primam summamque, ac cetera post illam
 haberi velit: eo progressus, ut sæpenumero
 Gubernatricem doceret rationem hæreticos in-
 tercipiendi: eorum tamquam vestigia & cubilia
 ipse monstraret: etiam indices eorundem con-
 texeret (quos habeo regiis litteris inclusos)
 ea diligentia confectos, ita cujusque conditione,
 vicinia, ætate, statura ad unguem explicatis;
 ut mirum profecto sit, Principem in tam multas
 distractum diversumque Regnorum curas, huic
 rei quasi per otium vacasse: inquirendisque
 hominibus plerumq; obscuris, sollicitudine etiam
 in privato cive admiranda, cogitationem ma-
 numque flexisse. Quo etiam fiebat, ut quoties
 de Catholicis, qui è Britannia quotidie profu-
 giebant in Belgium, Margarita referret ad Re-
 gem, is celeritate homini insolita, præter eos
 reditus, quos alendis ejusdem insulæ sacerdoti-
 bus, Religionis causa apud Belgas exulantibus,
 attribuerat; dividi in alios sæpe duo aureorum
 millia, interdum plura, aliquando pauciora,
 numquam non aliquid imperaret. Qua liberali-
 tate Principis invitante, aliqua dein collegia
 ejusdem nationis in Belgio Hispaniaque, magno
 utique Catholicorum bono, institui cœpta sunt.
 Igitur Gubernatrix & sua sponte, & Regis impe-
 rio ad tuendam Religionem versa, præsertim
 quod Nobilitatem ob recens beneficium addi-
 ctam haberet; scriptis ea super re litteris ad ur-
 bium Episcopos, ac Præfectos, multorum studia
 mirifice commovit.

HÆRE-
 TICI ple-
 stuntur,
 eventus
 vario.
 Audax
 hæretici
 Sacerdotis
 facinus,

JAMQUE hæretici trahebantur ad ergastu-
 la, plectebanturque, territis ex eo non paucis,
 iisque, qui supplicio afficiebantur, non raro Ec-
 clesiæ restituti. Et Rupeimundæ quidem sa-
 cerdos hæresi imbutus, cum sibi nullum ex arce,
 qua attinebatur, effugium pateret, facinus sane
 desperatissimum aggressus est. Ignem admove-
 re statuit proximo conclavi, ubi commentaria ser-
 vabantur, & monumenta Provinciæ: ratus, se in
 ea trepidatione, sollicitis circa publica militi-
 bus,

bus, elapsurum. Communicato consilio cum iis qui unà custodiebantur (hi novem erant) ignem subjecit, ardebatque jam arx, cum subito militum accursu extincta flamma, ipse re-tractus à fuga, simul cum incendiariis sociis, sed iis non paulò felicior, pœnas dedit. Namque hæresim palam execratus in magna, quæ se ad spectaculum effuderat, multitudine: ac male Calvino, male malis omnibus hæresum figulis semel atque iterum precatus; populum admonuit, ut ab ea novarum opinionum scabie, quam fatigando corrumpendoque humano generi tartareus hostis immiserat, præcaverent. Ita Catholicè mori se contestatus, securi percussus est. Quorum nihil omisit, ad Regem scripta tunc epistola Gubernatrix, haud dubie gratificatura Principi talium perquam avido. Verum Antverpiæ paulo tumultuosius transacta res est. Ducebatur Christophorus Fabricius, qui deserta Carmelitana familia ductaque uxore apud Britannos, hæresi corruperat aliquos ex Antverpiana plebe. Jamque eum licitor admovebat infelicibus lignis comburendum; cum repente, dum facem subjicit, jaci hinc atque hinc lapides, (incertum, quorum manibus) incipiunt, licitor provisu periculi si cunctaretur, simul ne fontem plebi relinqueret; prompto celeriter ferro, semiustulatum occupat, conficitque: inde saltu militibus immistus, præsentis exitio se subducit. Elusi eo facinore qui tumultum inceperant, destitere tunc quidem, sive impares armatorum globo qui aderat, sive frustra minaturi, extincto jam reo. Postero tamen die, eorum aliqui mulierem nacti, quæ Fabricium indicasse prima ferebatur, infensi circumstant, ac super contumelias saxa ingerunt; necassentque, ni propere declinantem vicinæ domus latebra texisset. Eodemque die affixum in foro carmen perlectum est sanguine conscriptum, in hanc sententiam: *Esse Antverpia, qui Fabricii necem propediem sese ulturos conjuraverint. Quæ*

Sed ei ad extremum salutare.

(13. Aug.)
Fabricii
Apostata
supplicium.
[Ex ejusdē
litteris
8. Octob.]

licitoris animus in eo perimendo.

Inde excitata populi seditio:

1564.
[25. Nov.]
& compo-
sita.

Brugensium
facinus in
Quæsitore
Fidei.
[19. Sept.]

cum Rex postea rescivit, (dubium, an supra verum modumq; aucta) sororem peracriter admonuit, ne ea flagitia diu carere poenâ pateretur. Sed illa, uno ex iis, qui lapides jactaverant suspensio (nam reliqui, ut erant infimæ fortis, facile aut fugam arripuerant, aut in ipsa urbe obscuritate tegebantur) terrore potius, quàm suppliciis civitatem in præsentia composuerat. At Brugis multo adhuc contumacius per eos dies à Senatorio ordine peccatum est, si vera ad Regem scripsit, qui pleraque Brugis clanculum observabat, atque in Hispaniam trans mittebat, Hispanus monachus. Cum enim causarum Fidei Quæsitore per Procuratorem suum (nam Prætor urbis veritus indignationem Senatus, auxilium differebat) duci hæreticum in vincula à tribus satellitibus curasset; Senatus illico rapi eos satellites jussit, occlusisque carcere jejunium indixit aqua & pane tamdiu tolerandum, donec cum Gubernatrice transigeret. idque publicari in foro placuit voce præconis, emisso interim hæretico, gravi utique injuria Religioni Quæsitoreque pariter imposita. Quam profecto injuriam non satis demisse deprecari sunt Brugenses, qui Gubernatricem pro pere adiere, ultro etiam questi de tumultu, quem hæud dubie Quæsitore excitasset in civitate non passura de privilegiis suis aliquid carpi, nisi ipsi animadversione fortasse acri sed salubri, popularium animos opportune mitigassent. Qua in re quid egerit Gubernatrix, quidve Regi responderit, postquam ab eo Monachi accepit epistolam, compertum non habeo.

[25 Nov.]
DE TRI-
DENTI-
NO Con-
cilio.

OB ejusmodi credo facinora Gubernatrix agitare cœpit de ratione, qua Tridentini Decreta Concilii adversum hæreticos paulò ante illata in Belgium, (quorum aliqua ambigua videbantur) observanda essent. Cum enim sæpenumero in eandem sententiam Rex litteras daret, quibus de hæreticorum audacia, deque Præfulum indulgentia querebatur: jubebatq; propterea restitui Patris edictum, quod translato ad Ecclesiasticos viros

judi-

iudicio abolitum erat; Margarita etsi peropportu-
 num, id fore respondit, cum novorum Judicum *Pii IV.*
 Quæditorumque complures eam potestatem tam *1564.*
 avide haberent, quam timide administrarent; ne- *Pont.*
 gavit tamen usurpari edictum posse, si ratio esset *Sollicitudo*
 habenda Concilii, cujus auctoritate ad Ecclesia- *in eo promul-*
 sticum tribunal hujusmodi causarum cognitio *gando.*
 transferebatur. Accessit, quod cum Pius Ponti- *Et Philippi*
 fex hoc anno sexagesimo quarto, cujus magnam *Regis in*
 partem proponendis usurpandisque Concilii de- *suscipiendo.*
 cretis attribuerat, eorum usum ac patrocinium *1536.*
 Christianis Principibus impense commendaret; *[Paulo III.*
 visum est Hispaniarum Regi, in ea re cæteris præ- *Pontif.]*
 ire: non solum ob insitam homini pietatem, sed *DISSI-*
 etiam quia Concilium à Carolo parente, dum *DIUM inter*
 Romæ substiterat, impetratum, hæreditario ni- *Pontificem*
 mirum studio sibi suscipiendum putavit. Dum *Regemque ob*
 vero in Hispania primum incumbit in eam cu- *honorificen-*
 ram, dein in Belgium ad forem de illius usur- *tio rem locum*
 patione scribit; Romæ intervenit aliquid, ex quo *Regis Ora-*
 abalienandus à Pontifice animus Regis, eoque *toribus attri-*
 Concilii cura in Hispania Belgicoque protinus *buendum.*
 intermittenda credebatur. *[Onuph.*
 Etenim excitata in Tridentino Concilio con- *Panu. in Pii.*
 troversia de honorificentiore loco inter Orato- *IV. Adrian.*
 res Galli Hispanique Regum, quod hic superio- *l. 18. Hist.*
 rem illum pati noller, ille hunc neque parem; *Thuan. l. 35.*
 tunc quidem composita utcunq; fuerat, Hispano *hist.]*
 seorsim ab aliis Oratoribus honeste collocato. *Tridenti lis*
 Sed dimisso Concilio, controversiæ definitionem *primum ex-*
 Romæ urgente Ludovico Requesenio Philippi *citata &*
 Regis Oratore, Pius Pontifex in odiosa explica- *composita,*
 tione tergiversari primum, dein Requesenium *Romæ resti-*
 monere, ut ab ea contentione desisteret; ad ex- *tuitur.*
 tremum utrique occulte suadere, ut ad sacrum *Tergiversatur*
 Cardinalium Collegium causam integram remit- *in ejus*
 terent: interea à publicis in Pontificio sacello *definitione*
 caremoniis abstinerent. ratus ea ratione ob di- *Pontifex:*
 versa Cardinalium studia producendum infinite *transferre il-*
 iudicium, se certè à ferendæ sententiæ necessita- *lam cupit ad*
 te, atque adeo ab invidia subtrahendum, nempe *Cardinales.*

imitandum Principi Iovem facere dicebat : qui (ut est vetus Etruscorum disciplina commentum) ex duplici fulminum genere, prosperum ipse per se, ac infaustum adhibito Deorum consilio contorquere solitus sit. Verum incitatos semel animos tamquã à cursu retinere difficile tunc erat : & uterq; procrastinatione Pontificis offendebatur, Henricus Offelius in primis Caroli Regis Orator, qui ea ipsa ratione se quodammodo exæquari dolebat : præsertim cum timeret, ne sicuti per eos dies in aula Ferdinandi Cæsaris, eadem de loco digniore inter utriusque Regis Oratores composita lis fuerat, ut alterna vice apud Cæsarem præirent, (Gallo propterea ab aula digresso) idem fortasse, invalescente exemplo, Romæ statueretur. Quamobrem Pius, nequidquam Pontificiis ceremoniis aliquoties intermissis, sacro demum die Pentecostes, post Cæsaris Oratorem, Oratorem Gallum primum obtinere locum voluit. Ex uno incensus ira Requesenius, post publicam injuriæ testationem Philippi Regis nomine Pontifici factam, ejusdem Philippi jussu Romam deseruit. Id vero cum multos expectatione suspensos habuit intentosque ; quid exinde Philippus ageret in Concilii præsertim cura, quam tantopere Pontifex urgebat ; tum præcipue pupugit Austriacam Belgii Gubernatricem, quod hæc Provinciam haberet, inter omnia Philippi Regna, hæreticis undique irrumpentibus obnoxiam, ideoque Concilii sanctiones in ea promulgari usurparique apprime Pontifex optaret. Itaque sollicita de Regis animo, quid ille præscriberet, exspectabat, simulque timidius aliquanto in Religionis causa pœnas exigebat. Nec dubitabant aliqui, quin de Tridentino quidem Concilio actum jam esset in Belgio, lætis idcirco hæreticis, irritantibusque Pontificis Romani prudentiam, qui non sane in tempore irritasset Hispanum : quo Concilium respuente, quæ demum regna superessent Tridentinis legibus obtemperatura? Quamquam alii ex eodem capite contraria ducebant,

Ipse tandem explicat.

Hispana legato indignante ac Rom. deferente. Suspensis ob hac multis, mæsta Belgii Gubernatrice.

Lætis hæreticis quasi jam actum de Concilio Trident. in Belgio.

Pontificis æquitatem nulla spe metuque labefactatam prædicantes : neque de Regis pietate & constantia dubitandum esse : non recessuram ob privatam offensionem à Consilii tutela : quam si desereret, non defecturum profecto Gallum, qui eo statim nomine susciperet, quod ab ea recessisset Hispanus. Cum ecce Philippi Regis perferuntur litteræ, quibus Gubernatricem admonebat de contentions exitu longe alio, atque ipse deberi aiebat non minus æquitati causæ, quam suo erga Pium Pontificem amoris observantiæque : Ideo revocasse se ab Urbe, in qua apparere cum dignitate non liceret, Oratorem suum : siquidem nullum interea sibi futurum erat privatam cum Pontifice negotium : eorum vero, quæ ad publicam Religionis procuracionem, aut ad obsequium & obedientiam Pontifici, sanctæque Romanæ Sedi præstandam pertinent, (à quibus ne latum quidem unguem res eum ulla dimoverit) se curam demandasse Francisco Cardinali Paceco Hispaniarum apud Pontificem patrono: cum quo ipsa transigat in posterum ea, quæ spectare videbuntur ad sacrorum Antistitum designationem, aliæque firmamenta Religionis, in qua strenue propugnanda, sicuti etiam in Tridentino concilio Belgis accurate proponendo exigendoque, nihil ab ea remitti, quæcumque causa par esse. Et vero quoad Concilii curam, perspecto Regis animo, nihil illa remissura erat, nisi in ipsa operis aggressione, & tamquam in limine offendisset. Exquisito enim & Pastorum animarum, & excellentium percipiendæ Academiæ virorum super Concilii promulgatione iudicio, auditis præterea Senatorum sententiis : ab his præcipue reclamatum, suafumque; Ne Concilii decreta, quoniam capita continent aliquam adversum Regis jura, provinciarumque privilegia ; sine eorum capitum exceptione proponerentur in Belgio. Quod isti tanto liberiorius contentiusque declamabant, quanto gratiorem Regi fore credebant eam confidentiam, quæ libertatis specie, Principis demum commodis inserviret, simul à culpa Principem absolveret.

[6. Aug.]
sed falsis.
Litteræ
Regis indignati
adversus
Pontificem;
non tamen
Concilii
curam
omissuri.

1564.

Gubernatrix dubitat, an ex-
cipienda
sint aliqua
decreta in
promulgatione
Concilii.
Senatores
ajunt.

Quod

[30. Sept. 25. Nov.] Quod tamen Regi, ad quem omnia Margarita re-
 Rex ne- ferebat, haud probatum est; ideoque reiponsum,
 gat. Sibi non placere, in Concilio populis proponendo quid-
 quam excipi: ne & Roma, ubi sermonum avida, ma-
 teries obrectandi; & reliquis Christianis Principibus
 in Hispaniam intentis, occasio imitandi praberetur.
 Nam quod de Regio ac Provinciali jure dicebatur,
 consideratum abunde fuisse, cum de Concilio eodem
 publicando quaesitum fuit in Hispania, in qua illæ pla-
 ne difficultates existebant: quarum sicuti nulla tunc
 ratio habita est, sed Concilium sine ulla exceptione pro-
 positum, adhibita tamen perlevi moderatione in ejus
 usu, ita velle in Belgio idem factitari: eoque mitti
 Hispanica promulgationis exemplum, in parentes im-
 perio suo populi ad unam ubique normam pariter exi-
 gantur. Hæc autem pro Regis præscripto Guber-
 natricem agitare naviter incipientem, atque in-
 cepta patrare per Provincias conantem quam
 graves secuti sint populorum motus, in exitu se-
 quentis anni, cum illi in multorum perniciem
 simul erupere, opportunè memorabo. Interim
 Margarita, gliscentibus indies non minus ærarii,
 quam Religionis ubique difficultatibus: cum nec
 satis præsidii haberet domi, nec à Rege per litte-
 ras quidquam exprimeret; optimum factu exi-
 stimavit, celeberrimi viri legatione Principem
 adoriri: conjectisque oculis in Egmontium, quod
 is præter claritudinem generis, rerumque Belgi-
 carum usus magnis apud Regem, testatisque me-
 ritis impetraturus omnia crederetur; initio anni
 sexagesimi quinti, consulto ante Senatu, homi-
 nem in Hispaniam designavit. Et Egmontius pro-
 vinciam libentissime suscepit, quoniam sperabat
 (ut ipse Gubernatrici aperuit; & hæc Regi) occa-
 sione publicæ legationis, de privatis simul com-
 modis se cum Principe transacturum. Magnis ita-
 que mandatis, quæ Regi exponeret, instructus,
 summo omnium ordinum consensu ac spe, mul-
 tisque Nobilium, officii causa, deducentibus, iter
 ingressus est, eo ipso die, quo Francisc. Hallevinus
 Zeveghemi Dominus rediit è Germania, quo il-
 lum

Quod dif-
 ficile Gu-
 bernatrici
 reperitum
 est.

1565.
 Legatur
 in Hispan-
 niam Co-
 mes Eg-
 montius.

15. Febr.

lum Margarita legaverat, ut Philippi Regis nomine, ejus dolorem ob Ferdinandi Cæsaris, religiosissimi Principis mortem, Maximiliano filio, uxoriq̄, ac reliquis per Germaniam Austriacis Regulis, officiosi solatii loco, testaretur. Id. quod benevole factum acceptumque, eoq̄ à Maximiliano Cæsare opera est abunde promissa patrueli Regi.

Legatio ad Maximil. Cæsarem ob mortem Ferdinandi Patris.

Hoc eodem tempore nascitur Orangio ex Anna Saxonica proles altera, inditumque ei ob Septemviri Annæ parentem, Mauritio nomen. Arque hic ille Mauritius est à nobis sæpè, nec sine fortis & cauti Ducis laude memorandus: quem à conjuratis Provinciis substitutum in patris interfecti locum, postquam apud Batavos (qui finis esse plerumque solet diuturni regiminis) alio nomine dominationem propemodum exercuisset, duobus ante annis, dum hæc scriberem, conceptus ex Bredæ inevitabili obsidione mœror extinxit. Hunc baptismo expiatum Orthodoxorum ritu, scribit ad Regem Margaritam tamen omnium maximam vitiatam dolet, electis Iustrico die susceptoribus infantis: Septemviro Augusto Saxonum Duce, & Philippo Hassiæ Dynasta, Lutheranis Principibus; quorum nomine duo viri nobiles, imbuti eadem heresi, sponsores fuere. Nempe hic quoque Orangius, qui nunquam unum hominem ageret, ab hæreticis juxta atque Catholicis usurpavit aliquid, quo se utrisque venditaret, in ancipitem partium fortunam semper intentus.

MAURITIUS
Orangio Principi nascitur.

Catholice baptizatus. [15. Febr.] sed hæreticis susceptoribus. [Lantgravinus.]

COLLOQUIUM
Caroli Regis ac Regina- rum ad Baje- nam.

II S D E M litteris Margarita Regi significat multorum suspicionem sermonesq̄; ob nunciam quem ipsa cum Senatu communicavit, de congressu colloquioque ad fines Aquitanie decreto inter Catharinam Mediceam Caroli Regis Matrem, quæ cum illo Galliam obibat, & Isabellam filiam, Hispaniæ Reginam. Scripserat enim Philippus Rex ad sororem, jusseratque, doceret proceres Belgas, nihil eo congressu aliud parari, quam ut desiderio Caroli Regis matrisque finiti-

[3. Febr.] Ejus causam Rex Hispania reddit Belgis Proceribus & reliquis per Europam Principib.

150 MARGARITA PARMENSIS.
 ma Hispaniæ lustrantium satisfaceret. Idque et-
 jam compositis aut suos per Europam Ora-
 res, aut ad Principes ipsos litteris admonuerat:
 nullo in Italia Hispaniaque Dynasta, aut Ministro
 regni prætermisso, quem ejus colloquii causam
 occasionemque sollicitè non docuerit. Nec ideo
 suspiciones Belgis exemit: quin potius ea solli-
 citudine auxit: tanto pronius eorum multis,
 atque hæreticis inprimis, opinantibus, non id à
 Medicea curari caritate in filiam, sed magni ali-
 cujus consilii capeffendi gratia adversus hæresum
 factiones, ac turbamenta regnorum: præsertim;
 quod ipse Philippus Rex interfuturus dicebatur.
 Et sane rogatum ab Isabella uxore, ut præsentia
 sua gaudium cumularèt; haud alienum se osten-
 disse, certum habeo ex ejus litteris ad Gubernat-
 tricem. Et quamvis hæc dissuaderet iter affir-
 maretque, infra Majestatem ejus videri, si se po-
 testati Gallorum committeret eo tempore, quo
 partim ob Regis ætatem, partim ob feminæ Re-
 ginæ conditionem, magna esset populorum liber-
 tas erga Dominantes, responderet tamen, si doceat-
 ur ad Religionem pertinere, ut ipse intersit,
 decretum sibi jam tum esse, pro Dei causa nullis
 sese molestiis periculisve subtrahere. Tamen
 permissa Regina uxore, additoq; ei Comite Fer-
 dinando Toletano Albæ Duce, qui Torquem au-
 rei Velleris Philippi nomine Carolo deferret,
 ipse à congressu abstinuit: sive diversis alio cu-
 ris, ob nuncium obsessæ à Turcis Melitæ, ut
 Margaritæ scripsit; sive EX LONGINQUO
 melius responsa daturus. Quam fuisse causam
 crediderim, cur uxori potestatem omnem
 ademerit quidquam deliberandi, se per litteras
 non ante consulto. Ceterum in hoc colloquio
 litteris omnium, etiam Poëtarum celebrato,
 quo ad Bajonam Carolus Rex ac Regina,
 summo apparatu convenere, adnitentibus Gal-
 lis Hispanum fastum majore fastu posthabere;
 quid demum actum sit, quanto secretius inter
 eos (Albano tantummodo præsentè) agebatur,

*Suspiciones
 tamen multis
 non adimit
 præsertim
 hæreticis.*

1565.

*Et auxilii opi-
 nio interfu-
 turi Regis.*

[3. Febr.]

*Cur Guber-
 natricis dis-
 suadet hujus-
 modi iter.*

[3. Mart.]

*Cur non in-
 terfuit Rex
 Hisp.*

[27. Sept.]

*Varia hujus
 colloquii
 fama.*

tanto confidentius aliqui scriptores tamquam vacuum locum ingenio explendum occupant, ac mira imperii arcana inde deducunt. Ego, conjecturis omissis, ex litteris manu Philippi Regis ad sororem super hoc colloquio scriptis, comperta hæc habeo. Hispaniæ Reginam multis gravissimisque rationibus haud dubiè à Philippo imperanti, laboranti per Galliam Religioni remedium à Fratre, à Parente, quorum præcipue intererat, efflagitasse; illosque quàm optime animatos erga ea, quæ agitata sunt, consilia reperisse, præterea de connubiis nonnullis verba faciente Mediceæ Reginæ, consensumque & operam filia, perquirenti; ab ea atque ab Duce Albano ambigue responsum esse, quo integrum Philippo arbitrium reservarent; postremo occasione legati eisdem diebus à Solymano missi, ut renovaret amicitiam cum Carolo, sermonem à Gallis illatum de ea amicitia renuncianda, fœdereque cum Philippo ac Cæsare ineundo, adversus communem hostem. Sed neque hoc, quamquam gratum accideret, processisse; Hispaniæ Regina declinante omnia, præter causam Religionis, quam cum iterum, Albano suggerente, commendasset, post mutuos amplexus atque oscula, utrimque discessum esse: trepidis præter modum hæreticis, (quibus aliquid forte suboluerat) ne ex eo Principum, seu stellarum parum sibi beneficarum concursu, fœda aliqua procella suo capiti portenderetur. Et vero ingentem illam Hugonotorum cædem, septennio post actam Parisiis, in hoc decretam esse conventu multi sentiunt; id quod mihi neque abnuere neque affirmare promptum fuerit: potius inclinatur animus, ut credam, & mutua Gallorum in Belgium, atque hinc in Galliam adversum Religionis Principumque rebelles auxilia, quæ sæpius submissa dein vidimus: & Caroli Regis cum Elisab. Maximil. Imp. filia matrimonium quinto post anno celebratum, ab eo colloquio provenisse. Nam Philippus illa, quæ dicebã, epistola innuit, aliquid de hujusmodi subsidiis ad profligandam

[25. S. p. 1.]

*Quid in eo actum sit.**Hereticorum inde metus.*

[Thuan. lib. 36.]

*hist. Ant. Herrera. l.**12. c. 2.**vita. Phil. 2. & alii.]**Et multorum opinio de cæde.**Hugonotorum ibi decreta.*

hæresim mutuo in posterum submittebat : & aperte docet , matrimonium non plane rejectum fuisse ab Hispaniæ Regina, sed relictas, ut ipse loquitur, patentes in aliud tempus consultationi fores, quandoquidem tenera eorum, de quibus agebatur, ætas (quippe Carolus annorum quindecim, undecim Elisabetha tunc erant) moram adhuc nupturis oriumque permittebat.

[*Madrid*]
EGMONTIUS in
Hispaniam
venit.

[*15. Febr.*]

Responsa &

mandata

Regis.

[*2. April.*]

prius cum

Theologis

consultata.

in hunc

modum.

SUB initium Martii mensis Mantuam Carpetanorum advenit Egmontius, præter opinionem mandatumque Regis, qui differri ejus adventum cupiebat, credo, quod accepisset à Gubernatrice, eum libenter iter in Hispaniam ingredi privatae utilitatis spe. Excepit tamen illum perhumaniter, uti addecebat virum primarium multarumque palmarum Ducem : audivitque sæpius magna approbatione de publicis Belgii necessitatibus differentem : immo ad privata dein commoda transeunti in omnibus fere, quæ poposcit indulgit : postremo responsa, quæ Gubernatrici referret, amplissime litteris instruxit. Ea, certius ut destinaret, exploranda sibi duxerat, in iis præsertim quæ ad Religionem pertinent, ex Theologorum, quos ob eam causam coegerat, placitis monitisque. In quo doctorum hominum senatu admirationi fuisse pietatem Regis, unum eorum, qui interfuere, memorantem audivi. Evocati enim ad se primores quique Divinæ facultatis interpretes, consultique quid de Religionis libertate, quam enixè postulaverant Belgarum civitatum aliqua, ipsi sentirent; cum plerique perspecto earum Provinciarum statu, affirmarent, avertendo graviori malo, quod utique timeretur ex civitatum defectione, jacturaque obedientiæ erga Principem, erga Orthodoxam Ecclesiam : posse Majestatem ejus absque Dei offensa in libero rerum sacrasum cultu populis indulgere, negavit accitos à se illos fuisse, ut docerent an permittere id posset, sed an sibi necessario permittendum præscriberent. Illis necessitatem videri nullam asseverantibus, tum Rex in eorum conspectu, humi

positus ante Christi Domini simulacrum, Ego vero, inquit, Divinam Majestatem tuam oro, quaesoque Rex omnium Deus, hanc ut mihi mentem perpetuam velis, ne illorum, qui te Dominum respuerint, usquam esse me, aut dici Dominum acquiescam. Atque in hanc sententiam firmatus, suum de Religione consilium aperuit, in iis quas dicebant litteris, Egmontio Comiti tradendis. Cui antequam illas traderet, hominemque dimitteret, non dissimulandum putavit, offensum se non parum fuisse novissima Nobilium conspiratione, ac vestium symbolis in Cardinalem Granvellanum expositis: in eoque Egmontii imprimis, qui auctor habebatur, si non fidem, prudentiam quidem certe desiderasse. At Egmontius omni asseveratione cum affirmasset, ludicram illam ac plane puerilem fuisse super mensam hilaritatem, immo infanorum scurrarumque pileolos idcirco à se praescriptos, ut scurrile quid ac mera compositantium insania deridiculo, non metui cuiquam foret; non omisit Cardinalem hujus culpae principem nominare, quippe coetus amicorum quotidie cogentem contra Nobilitatem, eoque meritum, qui à Nobilitate paria experiretur: ceterum in hujusmodi congressibus (idque jurejurando saepius interposito testatus est) nihil se adversus sincerum Majestatis ejus obsequium meditato, quin etiam, si in aliquo eorum contrariam Regi mentemprehendisset, futurum se fuisse profecto primum, qui eum, vel si frater esset, stricto pugio confoderet. Hisce Egmontio Comite peractis (quorum singula privatis litteris Gubernatricem Rex docuit) Comiti tradidit legationis suae commentarium ita inscriptum: *Instructio earum rerum quas tu Princeps Grava, Comes Egmontii, patrius meus, meique de Imperii jure consilii, exponere nomine meo debes Duci Parmensi, sorori meae. At commentarii amplissime instructi summa haec fuit.* Reversus in Belgium Egmontius, post salutatam Regis nomine Gubernatricem actasque gratias ob sollicitudinem in administranda Provincia, legationis doque

Rex de Symbolis in Granvellanum usurpatis reprehendit Egmontianam.

Qui se purgat.

& culpam in Granvell. rejicit.

1562.

Instructio à Rege tradita Egmontio. [MI PRIMO, honoraria appellatio ab Hispanis Regibus tribui solita magna.]

*De reli-
gione ser-
vanda.*

*Et de ple-
tendis
hæreticis.*

*Et de Se-
natibus
ordinan-
dis :
(Consilium
status.)*

(8. April.)

*Et de pe-
cunia quã
mittit :*

doque in Hispaniam viro Belgarum necessitatibus unice accommodato; hæc ei ab Rege respondeat. Principio se dolore incredibile percussus, audito hæreticorum progressu : certumque ac fixum animo manere, idque testatum omnibus velle, Nullam suis in regnis mutationem Religionis se passurum, licet ea gratia sibi millies occumbendum foret. Proinde optare, ut Gubernatrix Senatum extra ordinem cogat, in quem aliquot Episcopi, ac Rythovius in primis Iprensis Antistes, totidemq; Theologi, atque ex consiliariis ii, qui Religionis quique patriæ amantiore sunt, advocentur, specie quidem de Tridentino Concilio differendi, re autem ipsa, ut rationem commonstrent, qua populi in avita Religione strenue contineri, qua pueri sincere in scholis erudiri, qua in plectendis hæreticis alia iniri via sine offensione queat: non ut ab eorum suppliciis quidquam cessetur, (id enim sibi consilium non esse, neque existimaret, gratum id futurum Deo, aut Religioni salutare) sed ut, in eos dum animaveritur, spes omnis gloriolæ, pro qua se impie devovent, præcludatur. Præterea quod attinet ad Senatus ita ordinandos, ut iis, in quo expenditur jus imperii, duobus reliquis imponatur, hoc est iis, qui juri dicundo, quique publico ærario præsunt, nolle se quidquam certi antè statuere, quam concilia rationesque Gubernatricis intelligat. Sic ille quidem in hisce litteris Egmontio traditis : at vero seorsim ad Margaritam scribens, negat placere sibi eam augeri Senatus, (in quo præcipui Belgarum erant) auctoritatem, quæ & potestati Gubernatricis officiat, & Principibus viris ærario auctis ad res novas forte moliendas (quod aliunde significatum erat) viam sternat. Ad hæc Gubernatrici testetur Egmontius curæ sibi esse necessitates, quibus Belgium premi illa toties lamentatur : ideoque mittere partim in numero, partim per syngrapham, sexaginta nummum aureorum millia in milites ordinarios, ducenta millia in præsidarios dividenda : pro

admi-

ALEX FARNESIUS PAR ET PLAC PRIN
CEPS CAR V. NEPOS BELGII GVBER

administratione verò Provinciarum, Magistratumque mercede, centum quinquaginta millia. Plura missurum fuisse pro muniendis urbibus, proque dissolvendis nominibus, nisi adversus Turcarum classem multis in locis providendum esset. Hujus tamen pecuniæ pars impetrari non potuit ab argentariis, quod in Hispania satisfactum non esset. Postremo commendata judiciorum ac tribunalium integritate, spem Gubernatrici populisque Belgarum faciat, se ad audienda Provinciarum vota, iisque præsentia sua consulendum, profectioem adornare. Compositas in hanc ferme sententiam litteras quo die Rex Egmontio tradidit accito Alexandro Octavii Farnesii, & Margaritæ Austriacæ Parmæ ac Placentiæ Ducum filio, *Inter alia, inquit, quæ Gubernatrici perferes, hunc quoque adolescentem fidei tuæ committito. Tu illi præstabis operam, quam meretur sororis meæ, & Gubernatricis vestræ filius.* Egmontius osculatus hoc quoque nomine Regis manum, eo lætior abscessit, quo magis Margaritæ gaudium ob legationem prospere obitam, accessione filii iam pridem exoptati cumulaturus erat. Et profecto cumulavit: viso enim Alexandro tam bene habito, aspectu alacri vividoque, temperato tamen ea gravitate, quæ decebat sub Philippo avunculo nutritum in regnatrice aula; gavisâ præter modum mater, præsertim quod una cum filio, ejusdem etiam matrimonii tandem ab Rege decreti nuncium attulerat Egmontius; misso in Hispan. domus suæ præfecto Theuloiæ Domino, egit quam maximas Regi gratias ob collocatum in se Octaviumque virum suum grande beneficium, tali uxore filio provisa.

Cœptum erat, quadriennio ante hoc tempus, agi cum Philippo Rege, de conjugio Alexandri. Et Octavii quidē patris sententia primo inclinaverat in Alphonsi Ferrariæ Ducis sororem, parentibus Hercule II. genitam, & Renata Lud. XII. Gal. Regis filia: quod existimaret, Ingens potentiaæ firmamentum, vicinorum Principum amicitiam,

1565a

& de adventu suo.

Alex. Farnesius à Rege traditur Egmontio in Belgium deducendus.

Gubernatricis gaudium eo viso.

(30. Apr.) & nuncio matrimonii accepto.

DE CONJUGIO

Alex. Farnesii Dux Octavius inclinatur in sororem Ferrariæ Ducis.

diceretque (id, quod à Carolo Casare, opinor, inaudierat.) Quemadmodum in terræ ac maris orbem luna plus agit, quam pleræque stellarum, non quia iis potentior, sed quia vicinior; ita de finitimorum vi censendum esse. Disserebatque, uti suspicior, in eam sententiam copiosius, ob intentatam sibi per eos dies controversiam à Pio IV. super Camertium Principatu, quo Fredericum Borromeum sororis filium, tradita ei uxore, Virginia Ruverea Varana, Pontifex augere decreverat. Ideoque Octavius apud se reputans, si quam forte armorum occasionem lis ea gigneret, quanti referret Ducis Ferrariæ necessitudo; eam nexu affinitatis adstringere opportunum ducebat. Nec dissentiebat ab eo consilio Margarita, ideoque & mariti nomine, & suo, super eo conubio scripserat ad Regem. Sed is, vel quod illam affinitatem cum Duce Gallicarum partium non probaret; vel quod aliam animo destinasset, jamque movere aliquid cœpisset; Margaritæ respondit in hæc verba: *Dux illustrissima: Impri- dem est, cum agere institui de tuo meoque Alexandro (nam habeo filii loco) cum Ferdinandi Imperatoris patrii nostri filia conjungendo; ratus id tibi, mea germana, id Octavio Duci perquam gratum. Neque sententiam mutavi acceptis litteris tuis, aut audito Ardinghelto de Ferrariensi matrimonio. Quam ipse designo, & Casaris proles, & nostri sanguinis est: Ferrariensis Ducis soror, ac Princeps Alexander state usque adeo discrepant, ut male convenire possint. Laudo equidem Octavium Duce, finitimorum amicitias in hisce affinitatibus sequentem; sed considerare quoque debet, quamdiu ille me fratrem ac patronum habuerit, neminem profecto ausurum ei quidquam negotii facere: sicuti superioribus diebus observare potuit in ea rerum mutatione, qua Pius Pontifex ab incepto destitit. Postquam enim Sanctitati ejus significandum curavi Consilium, obligationemque, qua domui Ducis prospicere partes meæ sunt, eruntque semper: respondit, se non modo molestiæ, nihil allaturum Duci, sed ejus familiam non minore quam ipse con-*

Idem sentit Gubernatrix.

[1. Oct.]

1560.

Rex dissentit.

1565.

atque aliam designat.

[9. Dec.]

1560.

Epistola Regis.

tenderem, patrocínio complexurum. Idem autem, quamvis Duce per Ardinghellum renunciari jufferim, communicare tamen tecum ipse fraterne volui, satis ut facerem germanitati nostræ, teque simul rogarem, ut sententiam hanc meam tuis quoque litteris Viro significes, atque ad me quam primum, quid uterque decreveritis, referatis. Verum dum uterque in hisce affinitatibus optandis hærent; quod splendidior ducerent alteram, alteram opportuniorem; Rex novo consilio ad Mariam Lusitanam, Eduardi Principis & Isabellæ Brigantiæ filiam, Regisque Emanuelis neptem animum adjecit: exploratoque per litteras animo Margaritæ Octaviique conjugium simul ab Rege propositum, simul ab omnibus probatum est. Etenim Lusitanorum nomen ea tempestate inclytum erat, magna terrarum orbis parte illorum armis juxta piis ac fortibus patefacta. Et Philippus Rex non modo trahebat inde maternum genus, quippe Isabellæ filius, atque adeo Emanuelis nepos, sed inde quoque ante annos ferme viginti conjugem duxerat Mariam Joannis III. filiam, Emanuelis neptem. Quamobrem Farnesiæ genti perhonorificum videri potuit, alteram Emanuelis neptem Philippo Hispaniarum Regi, alteram Alexandro Parmensi Principi collocatam, præsertim quòd hæc, & Philippus ex germanis fratre ac sorore nati erant, eodemque gradu Philippum, & Philippi uxorem Maria Lusitana contingebat. Accedebat ex materno genere, Brigantiorum nobilitas, Lusitanorum Regum sanguini sæpius immista, & splendore aulæ Regi non impar. Sed multo adhuc magis eam affinitatem Alexandro Principi optabilem, Mariæ, quam Majorum ejus claritudo faciebat.

CELEBRI fama per Hispaniam puella volitabat, & par erat suæ famæ: prædicabaturque una ingenio omnia comprehendere: Latina lingua expeditè ac perbene loqui: Græcas litteras proximè callere: Philosophiam non ignorare: Mathematicorum disciplinas apprimè nosse: divina

(Eduardus Joannis III. frater Emanuel. filius.)

1565.

Rex novo consilio Mariam Lusitanam proponit.

Illico acceptatur.

Ejus Nobilitas à genere tum paterno,

tum materno.

MARIÆ propriæ laudes.

Ingenium ejus & notitia litterarum.

1565.

*Vita san-
ctimonia.**Puellaria
ejus opera.**Pudicitie
studium,**Et cautio
in ea ser-
vanda.**Classis è
Belgio
mittitur
ad sponsam
deducen-
dam,*

utriusq; Testamenti oracula in promptu habere. Sed super hæc, innocentia morum ac sanctitas erat. Nihil ei suavius, & (quoad licebat) etiam crebrius rerum contemplatione divinarum; habebatque familiares aliquot ex sacris litteris ac Patribus sententiolas, quibus interdum vel in ipso puellari opere subtractum humanis rebus animum, Deo quam dulcissime repræsentabat. Et operi quidem nulli, sive textili, sive sutili, admovit aliquando manum alia gratiâ, quàm ut Sacrosanctæ Eucharistæ cultui, aut pauperum usui deserviret, hoc est, ipsum Christum Dominum utrobique contegeret. At vero pudicitie curam non habuit modo, sed etiam præ se tulit: dicebatque, Reliquas virtutes utcumque dissimulari feminis posse, Castimonia gloriandum. Itaque contra omnes spectaculorum illecebras, quantum impetrare poterat à parentibus, patruoque Rege, sepeferat sese. Nec minus in Poëtis volutadis (quavis hisce ingeniosis voluminibus mirifice caperetur) ne forte in aliquid amatoriè scriptum incideret, animi suspensa pergebat: cumque Franciscum Petrarcham in manus aliquando sumpisset, lectis paucis versiculis, illico abstinuit. Et eandem ob causam adduci non potuit, ut cujusquam aulicorum brachio humerove niteretur: id quod nobilibus feminis, sive ad inanem speciem, sive ad firmanda vestigia operose ac sublata gradientium, solenne est. His ergo atque aliis virtutibus commendabatur Mariæ Lusitanæ conjugium: eoque nihil morata Belgii Gubernatrix Margarita, cum jam apud se Alexandrum haberet; ad sponsam ex Lusitania deducendam regie classem adornat, militibus abunde instruit, ac Petrum Ernestum Comitem Mansfeldium, clarum bello Ducem classi præficit, addito nobilium feminarum virorumque quam maximo lectissimoque comitatu. Mansfeldium una cum conjugè Maria Momorantia Comitissæ Hornani sorore, ac filio Carolo Mansfeldio solvens à Flissingano portu, Aug. mense, sub initium Sept. appulit Ullisipponem.

Ne

Neque post multo sponsa, comitantibus è Lusitana Nobilitate quam plurimis, classem conscendit; non tamen antè vela fieri voluit, quàm in portu advocatis ad se in navem prætoriam Lusitanis, Sacerdotem è Societate Jesu, quo ad sacras conciones, atque ad expiandas animi noxas utebatur, oraret, ut se comitesque in Provincias ituros hæresium peste afflatas, præmuniret aliquot monitis, tanquam antidotis, quibus sese integros à contagione præstarent. Quod ubi ad homine eloquente juxta ac pio peractum est, secunda è portu navigatione discedunt. Sed non multum inde processerant, cum subito exasperatis cæca vi fluctibus, volvi coeptum est mare: ventoque increbrescente, navibus aliis alio dispulsis, una in prætoriam, qua Maria vehebatur, incurrit, multifque locis aperta, miserando sane spectaculo, non longe à prætoria mergebatur. Enimvero Maria miserorum discrimine vociferantium, manusque protendentium commota, advocare propere Mansfeldium classis Præfectum, atque orare, ut admoveret illuc prætoriam, acciperetque quos posset viros feminasque; antequam dehiscente navigio tam multi mortales in ejus conspectu fluctibus haurirentur. Præfectus negare id absque ejus Celsitudinis aliorumque periculo attentari posse. Idem affirmare nautæ, ac Navarchus imprimis maritimarum rerum prudens, ignarus tamen ejus navigandi artis, quam Divina spes dirigit. Tunc illa, *At ego, inquit, videte quid animus præfagit, si ad opem sociis asserendum strenuè contenderimus, spero id Deo gratum adeo futurum, ut propterea ad asserendam nobis omnibus opem, ejus bonitas provocetur.* Id autem eo sensu pietatis, gratoque aspectu oris elocuta est, nihil ut Præfectus adversari ausus, illuc obverti Prætoriam statim jussit: quæ per undarum globos eluctata, tandemque periclitantibus admota, properato scapharum trajectu, opportunum miseris perfugium fuit: ipsa vero navis obsecuta jam Regiæ Principis voto, non

1565.

(14. die.

Lisbona.)

Quæ disce-

dit magna

comitatu è

Lusitania.

(21. Sept.

Sebastia-

nus Mora-

les qui post-

ea Iapo-

nia Epi-

scopus.)

Tempesta-

te vexa-

tur.

Maria

commise-

ratio, &

tutela ad-

versus pe-

riclitantes.

post multo in omnium oculis, uno ex omnibus desiderato, superante mari, depressa est. Quin etiam eadem hora (quod Maria Deo freta sperare quoque se dixerat) ventorum truculentia remittere, quæque disjecta erat classis undique convenire cœpit. Quamquam paucis post diebus in horrescente iterum mari, atque in lavas Britannicæ oras tempestate delati, recipere se in ejus insulæ portum coacti sunt. In quo dum navigandi opportunitatem opperiantur, condecere Mansfeldius rebatur, à Maria mitti Nobilem aliquem, qui officii causa Angliæ Reginam, cujus in regnum concesserant, salutaret. Sed abnuebat illa, quod diceret: Nolle sibi quidquam commercii cum Ecclesiæ hostibus intercedere, & quamvis obloquentem fatigarent alii, affirmarentque, per eam occasionem tuto posse transmitti communia illa verborum officia, in sententia tamen perstitit, addens, Id vero esse & sibi tutius, & ceteris ad exemplum salutaris. Præter opinionem tamen iisdem diebus perquam blandam se præbuit matronæ nobili hæreticæque, quæ in portum visendæ classis causa, in magna hominum frequentia descenderat. Hanc Maria inter alios conspicata, geminos forma pulcherrima filiolos præ se agentem, invitavit ultro ad se perhumaniter, interque colloquendum, cum audisset, plurimum adhuc esse liberorum matrem, rogavit, ut sibi par illud infantium dono daret, pollicita se illis loco parentis non poenitendæ futuram. Quod eo agebat (quemadmodum ipsa narravit) quoniam sustinere non poterat, eos innocenti puraque ætatula pueros, qui Cælitum speciem illa oris suavitate referrent, hæretica parentum lue conspurcatis inter informia dæmonum mancipia æternis suppliciis addicta computari. Et Maria quidem quos tum optavit pueros, à matre non impetravit; sed paucis post annis totidem matribus liberis à Deo donata est. Ut non absurdum sit credere, conatum illum Deo alendæ sobolis alienæ, fuisse à Deo sobole dein propria liberaliter

Alia tempestate in Angliam deferitur. Angliæ Reginam salutatum mittere renuit.

Matronam hæreticam ad se invitavit:

ac geminos ab ea filios dono exposcit.

ter compensatum. Nec illud omiserim, quod in eodem portu contigit memoratu dignum. Forte excitato igne ardere prætoria navis coeperat non procul à puppi, ubi Maria degebat; illucque contendentibus ad opem aliis, aliis consulentibus, sibi, & pretiosa quæque secum asportantibus; illa è cubiculo profiliens ad proram abibat; cum paulum subsistens, At, inquit, mea ego theca sacris reliquiis insigni carebo? statimque micantibus juxta flammis, ingenti animo regressa, thecam è scrinio abstulit: gemmarum, quas magni pretii intus habebat, aut immemor, aut contemptrix. Redeunti celeriter è cubiculo (namq; ignis nihil remittebat) inter alios, qui accurrerant, unus propius accedens, arreptoque reverenter ejus brachio sollicitus hortabatur, ut festinaret, dum per incendium liceret. At illa severo hominem vultu cõtu ita, Tu vero, inquit, manum acturum abstine: quasi non minus ab hujus, quam à flammarum tactu timeret sibi: ac nullo innixa perrexit ad proram; restinctoque mox igne, è portu solventes in Belgium transmisere. Sub initium Novembris Flissingam appulsa est classis: ibique excepta deductaque Maria ab iis, quos audito adventu confestim miserat Gubernatrix; inter equitum peditumque copias, aucto per singulas urbes Comitatu, Bruxellas advenit eo majore omnium gratulatione, quo pluribus perfunctam periculis audivere. Ergo cum jam ex Italia, paucis ante diebus, Octavius Parmæ Dux ad filii nuptias advenisset; proximus Divi Andreæ solennis à Philippo Burgundiæ regulo olim institutis, cum ab se conditum aurei Velleris Ordinem, Apostoli tutelæ commendavit, ideoque ab universa Equitum familia quotannis splendide celebrari solitis; nuptiæ Bruxellis actæ sunt, ea quidem magnificentia, quæ Emanuelis Lusitaniæ Regis neptem, Carolique Cæsaris nepotem condecebat: sed ea simul Christiana pietate, quam de religiosissima Principe jam præcepta opinio, & præsentia omni major opinione præscribebat.

*Incendium
in ejus navi.*

*Sacrarum
reliquiarum
cura major
quam gem-
marum.*

*Et anima
quam cor-
poris major.*

(3. die.)

*Belgium
appellit.*

*Bruxellas
deducitur.*

1565.

(8. Octob.)

*Celebrantur
nuptiæ an-
niversario die
institutionis
aurei Velle-
ris.*

*(Philippus
Dux Bur-
gundiæ.)*

1430.

*(Emanuel
Rex avus*

paternus

Maria: Ca-

rolus Cæsar

avus mater-

nus Alex.)

Fecit in aulae sacello Conjugale Sacrum Maximilianus à Bergis Archiepiscopus Cameracensis. Interfuit Philippi Regis nomine ejus Orator apud Angliæ Reginam Didacus Gufmanus à Silva, huc propterea transfere jussus à Rege: interfuere à finitimis Principibus, officii causa legati: præter ipsam totius Belgii Nobilitatem, & maxime Procerum aurei Velleris, qui equestri Ordinis sui primordia, ante annos centum ac triginta quatuor, in Philippi Ducis atque Isabellæ Lusitanæ nuptiis instituti, consimili tunc Lusitanæ Principis conjugio, magna lætitiæ significatione omnique spectaculorum genere certatim recolebant: plane ut obliti querelarum ac partium viderentur. Usque adeo in ludos ac pompas effusa Belgarum Nobilitas est.

Ejus Ordinis Equitum lætitiæ.

DISCEDIT è Belgio sponsa.

In Italia occurritur ei regia cum pompa.

Parmæ mores corrigit.

Pium in-

Verum post hilaritatem nuptialium dierum, sponsis è Belgio digressis, quasi cessantibus induciis, ad dissidia rediere. A quibus ego dissidiis, ac tristium narratione stilum parumper abstinebo, dum de Maria Lusitana strictim aliqua subjungam, quæ per sese illustra, in regio sanguine plus claritudinis habent: & quia cum viro Alexandro ejusque prole conjuncta sunt, de quibus multa in tempore memoranda; idcirco persequi illa hoc loco, historiæ nonnihil intererit. Igitur ubi Maria venit in Italiam, insolito excepta est occursum gratulantium. Nam Parmam accedenti bina agmina processere obviam regali apparatu, nobilium virorum unum, alterum æque illustrium feminarum; illud Alexandro sponso, hoc sponsi Amita Victoria Farnesia Urbinatum Ducis conjugæ ductoribus; tanta hinc equorum, inde rhedarum, utrimque stipatorum pompa concertantibus, raro ut iis in locis quidquam magnificentius splendidiusque spectatum sit. At illa post repetitam nuptiarum gratulationem, animo ad feria converso, Parmensi civitati post paucos menses, aliam exemplo operaque sua faciem induxit. Poposcerat aliquoties à Deo propagandæ stirpi

stirpi marem filium, cum forte ea spes animum
 invasit, si quem ex derelictis atque expositiis
 infantibus alendum Dei causa suscepisset, haud
 dubie futuram se voti compotem; domi suscepit
 aluitque; ac nono postquam id egerat mense,
 Ranucium peperit. Enimvero Maria non minus
 spe quam filio aucta, statuit & alterum à Deo
 precibus contendere, quo pluribus munimentis
 constabiliret domum. Cum propterea Dei Ge-
 nitricem in ejus æde, cui nomen à Scala, preca-
 retur: ac forte eo supervenisset Princeps Ale-
 xander, conversa ad illum, *Age, inquit, Domine,*
consociatis precibus Deum obsecremus, uti pro suo in
Virginem Matrem obsequio, volens propitiusque filio
nobis altero indulgeat. Conjunxere magna spe vo-
 ta: nec mensis ab eo die nonus effluxit, cum O-
 doardum mater enixa est: Alexandri non majore
 lætitia, quam admiratione reverentiaque adver-
 sus conjugem, qua precatrice utrumque à Deo
 pignus accepisset. Inde magis magisque cœpit
 venerari sanctimoniam ejus: adeo, ut cum in na-
 vali ad Echinadas pugna; fortius aliquanto quam
 cautius in hostem ferretur, admonitus ab Joanne
 Austriaco Duce; responderit, Habere se domi
 confidentiæ suæ causam, simul & patrocinium. Et
 sane illa totum id belli tempus inter preces ac
 supplicia pro viro transegerat. Liberos vero, quod
 intelligeret singulari à Deo benignitate cōcessos,
 præcipuo studio, quoad vixit, imbueere divinis
 præceptionibus conata est: & morti vicina nihil
 accuratius, quam illorum educationem viro mā-
 davit, iis ad Deum vocibus usa, quas Gallix Re-
 ginam Divi Ludovici parentem usurpasse lege-
 rat, *Ego in hoc articulo temporis, quod mihi supremum*
est, te Parens omnium oro quesoque ut, si liberi mei gra-
vius in te crimen admissuri sunt, tu festinata illorum
morte, tua Majestatis injuria antevertas. Dignū pro-
 fecto Regiis matribus votum, quæ sibi filios esse
 nolint illos, à quibus Rex omnium Deus, patris lo-
 co non habeatur. Et Maria quidem xi. postquam
 nupserat anno sublata est, claro non minus exitu
 quam

ventum im-
petrandi à
Deo filium.

(Ranucius
Parma &
Placentiæ
Dux. an.
1569.)

Impetrat &
alterum.

(Odoard.
S. R. E.
Cardin.)
Alexandri
erga illam
veneratio;

Educatio fo-
liorum.

(Blanca R.)
quam mo-
riens viro
commenda-
vit, pulcher-
rimum voto.

1577.
Tolerantia
ejus in morte.

quam vita : ut enim hanc agendo fortiter, ita illum sustinendo constanter (quod unum morientibus superest) illustravit. Tolerantiam ejus, aggressionesque dæmonum acerrimas litteris mandarunt, qui interfuerunt. Repertum, paulo post ejus obitum, in secretiore scrinio, commentariolum perbreve & capitale earum rerum, quas in quotidiana vita, perque horas fere singulas, ipsa sibi accuratè, haustaque divinitus luce perscripserat. In quibus videre licet, (nam hoc quoque cum ejus vita editum est) quale illius fuerit de Christiana perfectione judicium, & qualem se ad eam perfectionis normam conformaret : talem profecto, cujus pulcherrima imagine, Lusitana ac Farnesia domus abunde gloriari : & Mariæ Parmensis & Principis exemplum Regiis puellis nuptisque proponi merito possit.

*Commen-
tariolum
quotidia-
nae exerci-
tationis
ejus ab
ipsa con-
scriptum.*

*Res Bel-
gica tur-
bantur.*

(2. Jun.)

*Egmontii
querelæ.*

*(22. Jul.)
Regis lit-
teræ.*

JAM vero, ut Belgica persequamur, cœperat Gubernatrix animum & operam adjicere ad ea Regis mandata, quæ attulerat Egmontius ab Hispania. Sed novis repente litteris Vallisoleti ab Rege scriptis, in quibus contraria iis, quæ per Egmontium mandata erant, præcipi videbantur, & Gubernatrix inops consilii retardata est, & Egmontius turbato præter modum animo querebatur, *Auctoritatem existimationemq; apud amulos suos ademptam sibi esse à Rege, ea consiliorum mutatione : quasi alia ipse retulisset, alia Princeps imperasset. Iniisse videlicet eam viam Regis consiliarios, qua si porro pergerent, haud dubie adacturos esse Provincias, ut quemcumque rerum statum, quam præsentem malint, atque in Germanorum Gallorumve, aut etiam in inferni, si libet, hostis potestatem citius adigantur. Sibi quidem certum esse si rata nolit ea Rex quæ in Hispania decreverit, relicta Flandria præfectura, domum concedere, atq; absentia sua testatum omnibus facere, Egmontium in hac rerum perturbatione sese opera & culpa subtraxisse.* Hæc uti audierat ab Egmontio cum scripsisset ad Regem Gubernatrix, tribus post mensibus litteras Regis accepit

Segovix scriptas in hanc sententiam. Falso queri eos, qui affirmant aliud se cum Egmontio transigisse, aliud per litteras Vallisoleti nuper imperasse. Itaque, ut quid ipse velit, explicare pronunciet, Principio in plectendis Anabaptistis, aliisque hæreticis, quarum illi cumque familiarum sint, nolle quidquam aut remitti, aut differri: cum satis constet experientia, præcepto volaticumque malum cessatione atque indulgentia imperitè curari. Dein præcipere, ut Quæstiones causarum Fidei (neque novum in Belgio tribunal, neque de Inquisitione summopere necessarium) ubique persanctè retineantur, omnique ope à Gubernatrice ac reliquis Provinciæ Præfectis adjuventur. Postremo; quoniam Concilium Tridentinum jam Belgis imperatum erat, superesse ut ejus decretis, simulque edictis tam Imperatoris quam Regiis pareatur. Orare proinde Gubernatricem, ut in iis procurandis industriam sedulitatemque, quantum potest maximam impendat; cum nihil aut sibi gratius, aut Provinciis opportunius effici à quoquam mortalium possit. Hæc summa earum litterarum, quibus omnem Belgii calamitatem Orangius, aliq; acceptam referre consueverunt. Et Gubernatrix quamvis moliri uno impetu tam multa, plenum periculi opus existimaret: idque iteratis ad Regem litteris deprecaretur: rem tamen aggressa est, compositoque ad Provincias edicto, quid Rex vellet juberetque, earum Præfectos admonuit in hæc verba, uti ex edicto ad Ernestum Comitem Mansfeldium Lucemburgi Præfectum mature transmissio cognoscitur, nam eodem exemplo scripta sunt omnia. Cum nihil Regi carius tranquillitate sit harum Provinciæ, velique obviam ire summis malis, quibus populos sane complures mutata semel Religione misere afflictatos videmus; idcirco Majestas ejus præcipit, ut edicta tum Caroli patris, tum sua: ut decreta Tridentini Concilii, ac Provincialium Synodorum integre serventur: ut sacris Quæstoribus favor omnis atque auxilium impendatur, relicta apud eos hæresum cognitione, quemadmodum humano divinoque jure ad illos pertinet. Hæc Regis in Dei cultum, Belgique

22. Octob.

de suppli-
ciis hereti-
corum.

1565.

de Inquisi-
toribus.ac de Con-
cilio Tri-
dentino.Ex quibus
edictum
componit
(9 Nov.)
Guberna-
trix:Atque ad
Præfectos
(18. Dec.)
Provincia-
rum trans-
mittit.Edicti
exemplar.

1565.

commoda intendenti voluntas est : de qua admonitum te volumus , ut eam sine ulla exceptione complectari ipse , tuæque Provincia Magistratibus statim promulges : ac strenuè cures , nequid ea observanda ab aliquo quoadcumque causa prætereatur : proposito contra violatores metu pœnarum , quas in litteris edicto subiectis recensemus . Ut vero hæc facilius exequaris , deleges è Senatu isto certum hominem , cujus sit Provinciam lustrare , seduloque dispicere , an ea , quæ edicto jubentur , à Magistratibus populoque rectè atque ordine fiant . Tuque , delectusque abs te Senator , tertio quoque mense ad nos accurate omnia referetis . Ac nostrum erit , operam hæc in re vestram omni ope ac studio promovere . Atque hæc demum partim edictorum , partim earum , quas supra memoravi , nuptiarum curæ clausere annum , qui felici ad eam diem Belgarum nationi tranquillitatis suæ supremus fuit .

DE BELLO
BELGICO

LIBER QUINTUS.

ANnum aggredior aperta conspiratione Nobilium, secuta vulgi seditione, turbidis Optimam consiliis, furiali hæreticorum incurfu, templorum violatione, Religionis clade memorabilem, & ipsis, qui ea patravere, pudendum. Edictum à Gubernatrice conceptum, transmissamque, Regis nomine promulgavere Provinciis Præfecti: sed questi prius eorum nonnulli apud Gubernatricem, professique, continendis illa edicti severitate populis impares sese esse. Quin addidere aliqui, nolle se in id operam conferre, ut quinquaginta aut sexaginta hominum millia, se Provincias administrantibus igni concrementur. Id, quod Regem Gubernatrix admonuit, testata quam provideret animo tempestatem. Et prima quidem signa tempestatem à Brabantia micuere. Etenim Regis edictum Brabantinis cum proposuisset Provinciæ Cancellarius, (neque enim Brabantia Præfectum habet alium præter eum qui toti Belgio præest) illico civitates, quæ dicuntur Provinciæ capita, Lovanium, Bruxellæ, Antverpia, & Buscoducum, coacto senatu, compositoque ad Cancellarium libello, vehementer iracundeque flagitant, ut suorum ratio privilegiorum habeatur, quibus ea Quæstorum judicia, Cæsarisque Placita cum repugnent, non debuisse edictum Regis à Cancellario tã facilè proponi, à se certe admitti non posse. Admonita ea de re Gubernatrix, iussit afferri ad se libellum, recitatoq; in Senatu, etsi audax postulatum plerisque visum, voluit tamen annales perquiri, ac monumenta Brabantia,

1566.

*Præfecto-
rum Pro-
vinciarum
sententia
de proposito
Edicto.*

(9. Iann.)

*Brabantia
parere Edi-
cto prima
recusat.*

(Boldue)

bantię, præcipueq; cõmentarios Francisci Hulstii Brabantini, qui primus Quæstoris in ea Provincia munus obierat. Quibus inspectis, responsum est. Quoniam ab anno millesimo quingentesimo quinquagesimoque, ea inquirendi ratio usurpata non fuerat in Brabantia, affirmabatque Rex, consilium non esse, decernere quidquam novi; ideo placere, ne quid immutaretur ea super re, sed tantummodo Cæsaris Placita, quamdiu de iis Rex aliud statueret, servarentur. Qua responsi mediocritate nec Brabantinis satisfactum, omnia sibi pollicitis: & Flandrenses excitati, ut paria à Gubernatrice contenderent. Sed illam trepidus repente nuncius curis sane majoribus implicuit. Certior enim fit ab homine non antea noto, sed Christophori Affonvillii egregii Senatoris opera ad colloquium clam admissio, multos in Brabantia Nobiles, ic̄to inter se foedere, decrevisse, si Rex inducere in illorum Provinciã sacros Quæstos vi vellet, se sumptis armis contra vim ituros. Eam confidentiam occulta niti conspiratione, quam cum aliquibus externis, præcipue cum Caspare Colinio Gallici maris Præfecto conflavissent. Non dissimilia his ad Gubernatricem Lugduno Batavorum post paulò scripsit Oran-gius. Idemque aperuerant Comites Egmontius & Magnus: addiderantque, Centuriones ac Tribunos à foederatis clam designatos, iisq; milites supra viginti millia, si res postularet, præsto futuros. Verum quæ conspiratio hæc fuerit, quæve ejus origo, evolvam ipse in præsentia, ex ea, quæ apud me est, aliquorum narratione, qui rebus hisce cognoscendis per eam occasionem impositi sunt. Nam cum à Gubernatrice, secuto post hunc anno, jussu Regis missi essent, qui per singulas Provincias cursim in eos inquirerent, qui tumultũ hujus anni aut excitassent aut fovissent; in arcanas invasere multorum epistolas, codicillos, ac memoriales libellos: queis in commentarium transmissis, ejus conjurationis exordia, processusque Gubernatricem ac Regem docuere, Ergo quæ

Eique satisfactum ex parte.

Rumor conspirationis Nobilium adversus edictum.

(Leyden 29. Mart.)

mei operis sunt, partim inde, partim ex reliquo tabulario mutuatus, rem totam paucis expediam.

Multo ante cladem hujus anni sexagesimi sexti, Nobiles aliquot Belgæ, plerumque juvenes (quos nominare, præter Ludovicum Nassavium, Principis Orangii fratrem, in promptu non habeo) Genevæ aliisque in urbibus aliquamdiu versati, facile in hæreticorum fraudes inciderant, quippe avitæ dogmata Religionis hæctenus edocti, quoad satis haberent ut Catholice domi viverent, non autem ut foris, si forte circumvenirentur, discrimen veri falsive dignoscerent. Et sane cum hominibus pestilenti lue contactis agere deberet nemo, cui paratum non esset ab antidoto remedium. Hi ergo hæreticorum disciplina imbuti, cum peregrinas religiones, libertatemque vivendi sæpenumero in patria collaudarent; animadvertère, se apud attentos & cupidos illa commemorare; nec alia esse complurium vota mercatorum, quibus eadem hæresi pridem occupatis grata erat hujusmodi libertas, qua, dum nemini fraudi esset quid quisque crederet, nemo à commercio causa religionis arceretur. Cum his collato demum consilio agitare clam occepere, plurium exemplo, de excutiendo paulatim à patriæ cervicibus jugo Catholicæ Religionis, quæ sola in civitatibus dominari velit. Id autem, uti conjicio, cœptum est ab anno hujus sæculi quinquagesimo nono, cum profecturus in Hispaniam Philippus Rex, edicta Patris ac sua serio servari (quod inter arma minus licuerat) imperavit. Quod quia incidit in illud tempus, quo consilium iniit Orangius de Hispanis militibus Belgio pellendis, ne eorum auxilio Quæsitores sacri in eas Provincias inferrentur: (ut ipse edita ab se Apologia testatum reliquit) haud absurdum est opinari, conscium earum rerum, quæ tunc agitentur, Orangium fuisse. Tamen haud crediderim, inter prima illa Nobilium mercatorumque colloquia certi aliquid constitutum, aut formam fœderis aliquam fuisse conceptam. Neque enim

1559.

ORIGO

*primæ conspirationis**Belgarum.**Nobiles aliquot juvenes hæresim apud exteros edocti.**libertatem**conscientiæ**expetunt in**Belgio.**Paria mercatorum vota. Vtrorumque consilia.**tunc inita**cum Hispanos**milites Bel-**gio pellere**conatur**Orangius.*

1581.

*Diu quies-**scunt.*

1566.
*occasione Con-
 cilio Triden-
 tini resurgunt
 & primum
 conspirant.*

1564.
*Et animos
 hæreticorum
 Principum
 Germaniæ
 explorant.*

*Sub initium
 1565.*

*Promulga-
 tione Ediçti
 tumultuan-
 tur.*

3. April.
*Atque editis
 libellis ad-
 versus inqui-
 sitionem po-
 pulos sollici-
 tant.*

verisimile est, plurium conspirationem per annos omnino sex occultari potuisse : sed sparsa tunc aliqua conjurationis veluti semina, quæ postea anno sexagesimo quarto, profecto in Burgundi- am Granvellano Cardinali, revixisse per occasio- nem Tridentini Concilii, certum habeo ex il- lo, quem dixi, commentario. Quin etiam eo anno sexagesimo quarto, qui Nobiles, quique mercatores una convenerant, haud ignari tan- tam molem absque armis sustineri non posse; explorandos sibi hæreticorum Germaniæ Princi- pum animos duxerunt; à quibus aut opem pro- xime capebant, aut eorum saltem nomina præ- texerent ad metum Gubernatrici ac partibus in- jiciendum. Eam ob causam agebant in Germa- nia Belgarum aliqui, ac secreta colloquia cum Palatino Septemviro miscebant, referebantque omnia ad Ægidium Clerum causidicum Torna- censem, præcipuum Ludovici Nassavii admini- strum, Augustæ in hanc ipsam curam unice in- tentum, ut ex quam plurimis ejus chirographis ac libellis compertum est. Ex quibus etiam de- prehensum, eodem tempore Ludovicum ipsum in Germania fuisse, ut eundem lapidem moveret. Hæc autem etsi ad finem usque anni sexagesimi quinti, miro silentio agitata sunt, initio tamen sexagesimi sexti, promulgatis quæ dicebam edi- ctis de sacris Quæstoribus, de Caroli V. Placitis, de Tridentini Concilii decretis, excitatisque ob eam causam multorum querelis; tunc enim vero qui conjurationem moliebantur, nacti speciem tuendæ patriæ libertatis, sparsis incredibili cele- ritate per Provinciam libellis, (eos ad quinque millia fuisse scripsit ad Regem postea Guberna- trix) Hispanicam inquirendi de Religione cen- suram ludibriis, execrationibus, maledictis om- nibus lacerare: monere populos, Ne ei sese ty- rannidi supponerent, cui ubique gentium, ac veluti quodam consensu generis humani repugnatum sit, ne Romæ quidem sine tumultu initia ejus extitisse; quid agendum esse Belgio tot privilegiis adversus nova hæc

omnia communito? Auxit hominum suspensionem fama bellicorum apparatusum, quos in Hispania Rex, & stipendia Regis facere solitus Ericus Dux Brunsvicensis apud Batavos festinabant, ad stabiliendum, ut vulgo ferebatur, novum in Belgio Tribunal, cum tamen hic (quod postea compertum est) ad sui Dominatus oppida tuenda inter eos, qui timebantur Belgarum tumultus: ille de augenda Militiæ præsidia, Turcarumque alibi conatibus occurrendum, milites conscriberent. Quod tamen persuadere multitudini frustra conata est Gubernatrix: contra differens hæreticis, affirmantibusque, consuetam illam esse ludificationem armorum, quæ OSTENDUNTUR alio, alio inferuntur. Inde hominum voces palam dictantium, vendituros se domos ac prædia, amissamque patriæ libertatem apud exterarum gentes quæsituros. Auditique præterea, qui in fabulantiis cœtibus ac circulis (ii passim in foro compitisque visabantur) haud timide dicerent, Adversus eam edicti severitatem, Ducem sibi tantummodo deesse: quem si nanciscerentur, profecto adacturos se Regem, ut Belgarum privilegia imminutum non iret. Ergo turbata in hunc modum multitudine, ambiguis nutantibusque Procerum plerisque, stimulantibus, qui edicto petebantur, plerisque, maturata conjuratio est.

NOVEM homines à Nobilitate, qui nullum in Republ. munus obtinebant, Bredæ in urbe Principis Orangii fœdus conscribunt, quod cæteris proponerent, dictante Philippo Marnixio Sanctæ Aldegundis Domino, Calviniana pridem hæresi corrupto pariter & corruptore. In eo exorsi ab inquisitionis execratione, quæ divinis humanisque legibus adversa barbariem longe superet omnium retro tyrannorum; Commotos sese affirmant ea indignitate Nobiles, ad quos privilegio Nobilitatis pertinet hujusmodi cura, societatem iniisse, qua obviam irent nefariis illorum conatibus, qui per hæc judicia, proscriptionesque accedes, in optimorum civium fortunas intenderent.

Novis armorum suspicionibus agitantur. Brunsvic.

Malta. Rex.

Et in edictum minaciter invehuntur.

Inde conjuratione maturata.

Gubernat. Reg. 25. Mart.

FOEDUS conscribitur.

Summa verborum fœderis.

Quamobrem persancte jurare, Inquisitionem se nullo modo in Belgio passuros: iratumque sibi Deum, iratos homines precari, si aut à fœdere discederent, aut sociis ob eam causam laborantibus ope operaque deessent. Ad extremum Superos testari, se nihil eo consensu moliri, præter Dei honorem, Regis amplitudinem, Patriæ tranquillitatem. Atque hæc est summâ verborum conjurationis, quæ sive à mutuis, sive à multorum promissis, vulgo Compromissum appellata est: ac variis dein linguis, quo ubique vulgaretur, prodiit in lucem, cum hac inscriptione, ut Britannice quidem edita præferebat: Exemplar fœderis à Proceribus Nobilibusque inferioris Germaniæ percussæ, ob Hispanicam Inquisitionem, hisce Provinciis intentatam. Inde missi per singulas Provincias, qui communicato consilio sollicitarent animos popularium: haud irrito conatu, quippe aggregatis quam plurimis, tanta aliquorum confidentia, ut audita Hispanica censura, ignari quid ultra pararetur, nomina certatim darent. Primi omnium fuere Nicolaus Hames Equitum aurei Velleris fœcialis, vulgo Tondorus appellatus, præcipuum conjurationis instrumentum, Baronnius, Ghibercius, Lefdalius aulicus Egmontii, Ioannes Marnixius Tolosæ Dominus, Ghisella, Meinserius, & Olhainius, uti ad Governatricem scripsit Anderlechius Megani Comitis œconomus. Aliorum numerus conditioque haud facile teneri omnium potuit: variantibus, qui libello excipiebant nomina, prout famam augere, aut facinus extenuare opportunum erat. Et Hames quidem habere se indicem Nobilium supra duo millia gloriatus est apud Anderlechium, quem in societatem eo numero pertrahere conatus est. Sed ille aversatus animo ejusmodi cœtus, non modo ad numerum adscribi noluit, sed etiam duxit civis esse boni, Margaritam condocere quidquid ageretur. Quam etsi reperit multorum non ignaram, ac nullius incuriosam; aperuit tamen aliqua, quæ ipse, ut erat

Quod Compromissum appellatum.

cujus hæc inscriptio.

Aggregantur ad illud complures.

Atque hi primi.

24. Mart.

Quam plurimi ostentati.

Occulti dubitive nonnulli.

erat partium familiaris, clam inaudierat. Inter alia, Adnumerari ab iis inter foederatos Cliviæ Ducem, Saxones Principes, Comitem Suartzemburgium, Casparem Colinium, aliosque, præter Abbates aliquot in Belgio, Proceresque nonnullos ex aurei Velleris Collegio. Quæ an ex vano jactata ad colligendam factioni famam, incompertum mihi est. Certe de Cliviæ Duce, brevi rumor evanuit, de Velleris aurei Sodalibus crevit: affirmavitque clam Gubernatrici ipse ejusdem Ordinis Eques Meganus, collegas duos cum ceteris Nobilibus conspirasse, sibi tamen ignotos. Sed de altero difficile non erat suspicari: sensitque Orangius hanc de se hominum opinionem, cum in Senatu haberi se vulgo in numero foederatorum conquestus est: alterum aut Comitem Hornanum Præfectum Belgici maris, aut Antonium Lalinium Comitem Hochstratæ designabat illorum vivendi ratio; ex qua plerumque homines conjecturas trahunt. Nec ego dubitaverim, multos esse habitos conjurationis participes (ut præter jam memoratos, etiam de Elisabetha Angliæ Regina addubitatum est) non alio argumento, quam quia credebatur, eorum interesse, si res Belgica turbaretur. Nempe valet apud omnes Cassianum illud: ut Cui bono aliquid vertitur, in eum recta collineet suspicantis animus. Sed supervacaneum sit dubios quærare, aut occultos, cum sat multi palam agerent, neque pauciores quadringentis ex Nobilitate nomina dedisse constet. ex quibus hæreticos fere centum Gubernatricem docuit Meganus, præter mercatores, aliosque de plebe haud satis constante numero. Horum omnium duces habebantur Henricus Brederodius, Ludovicus Nassavius Principis Orangii frater, Florentius Pallantius Comes Culemburgi, quod est Hollandiæ oppidum, ipse à Sequanis oriundus, & Guilielmus Bergensis Bergæ, quæ est in Geldria, Comes. omnes pari propemodum & juventutis & animi vigore magna molituri: præsertim

*Inter hos
Princeps
Orangius;
Comes Hornanus aut
Comes
Hochstrata,*

*& Angliæ
Regina.*

*Certi tamen
non pauciores
quadrin-
gentis ex
Nobilitate.*

*Quorum
Duces qua-
tuor.
Burgundia,*

Brederodius, cui primæ in ea conjuratione partes delatæ sunt, sive excellentia Belgicæ Nobilitatis è priscis Batavorum Comitibus deducta, sive ob juvenis ingenium peracre, atque LICENTIUS adversus dominantes, eoque multitudini gratum, ac tumultuantibus opportunum. Porro Nobilium, aliorumque qui se aggregaverant, non eadem mens ac finis, uti ferme accidit in cœtu plurimorum. Namque alii satis habebant, si Pontificii Quæsitores arcerentur, minuèrenturque Edictorum pœnæ: alii super hæc in libertatem Religionis intendebant; multos nulla Religionis Edictorumve cura, sed cupido agebat prædæ ac rapinarum: denique nonnulli majus interim opus movebant, ac per eas turbas excusso veteri Domino, novum meditabantur. Omnes tamen præ se ferebant, poscebantq; cessationem Inquisitionis, atque aliquod edictorum Cæsaris adversus hæreticos temperamentum: in eamque sententiam supplicem libellum, quem Gubernatrici offerrent omnium nomine composuere. Ita consilia conjuratorum tum aperta tum occulta ad Regem per litteras detulit Gubernatrix. Quin etiam sicuti nihil horum, quæ destinabantur, eam latebat: (quippe vagi per urbes, ac domorum intima EXPLORATORES, id est aures oculique dominantium; singula excipiebant, reddebantque) ita dissimulato ubique metu, intendendas sibi vires putavit, in tantarum expectatione rerum. Itaque populum edicto, Magistratum privatis litteris, muneris sui admonere: arces urbiumque Mœnia per homines fidos occulte lustrare; rumores de adventu Regis in vulgus augere, simul Hispanos Oratores, qui apud Cæsarem, Regemque Galliæ, ac Reginam Angliæ agebant, properatis nunciis condocere, quæ conjuratio in Belgio pararetur, Germanorum, Anglorumq; & Gallorum, ut ferebatur auxilio: deniq; nihil præteriere, quo se & gnaram eorum, quæ agitabantur, & validam eisdem propulsandis ostendaret. Cum certior eodem tempore fit à Comite Megano.

Finis conjurandi non omnibus unus.

Diligentia Gubernatricis adversus conjuratos.

15. Mart.

Novus rumor de eorum adventu Bruxellas. Terriera ob id Gubernatrix.

Bruxellas adventuros sub initium Aprilis. Nobiles circiter quingentos, supplicemque libellum adversus Quæsitores, atque edicta Cæsaris oblaturus. Addidere aliqui (ut ferme veris falsa permiscerentur) decrevisse conjuratos, nisi audiantur, illato in urbem milite Gubernatricem abducere Vilvordiam, eoque carcere tamdiu clausam habere, donec impetrent quæ volent. Quod etsi primo illa irrisit, dein tamen dubitasse, an relicta urbe in arcem tutiorem sese reciperet, ex ejus litteris deprehendi. Interea conventum solito celebriorem apud se indicit ad VI. Kalend. Aprilis, non tam sententias aliquorum, quam affectus exploratura: simul ne adversarios haberet, quos conscios noluisse. Inde repetitis in Hispaniam litteris; quo loco Belgica res esset exponit: queriturque, quod, cum hæc toties prædixerit, audita non sit.

Senatum indicit.

27. *Mare.*

25. *Mart.*

ETIAM, qui sollicitè evocati fuerant Provincia- rum Præfecti, atque aurei Velleris Equites, Senatoresque privati Concilii frequentes aderant ad præscriptum diem, posteroq; Senatum ingressis, recitatisque à Philiberto Bruxellio Senatore multorum litteris, in quibus Nobilium conjuratio, hæreticorumque consilia seu vera, seu credita nunciabantur; Margarita Gubernatrix paucis præfata, evocatum ab se amplissimum Senatum, ut impendentibus malis illorum consilio atq; opera mederetur; rogavit primum, admittendine viderentur, qui venturi Bruxellas propediem ferebantur, Ductore Henrico Brederodio. Deinde quid eorum postulatis (quorum pleraque vulgaverat jam fama) respondendum? Postremo qua ratione dissolvi ea conspiratio, noviq; turbidorum hominum motus componi tunc possent? Varios illuc animos attulerant Proceres, plerisque invisum erat Inquisitionis nomen: aliqui occulta consilia secum agitabant: ante privatam causam pauci publicam habebant, Philippus Crojus Areschoti Dux, & Carolus Comes Barlamontius negabant admittendos esse intra urbem ea multitudine cõjuratos:

3. *April.*

SEN-

TEN-

TIÆ. *Se-*

natorum

exquiri-

tur.

An admittendi fœderari.

Quid

Quid enim opus esse quingentis hominibus, ut libellus unus offeratur? Non sibi videri eam speciem suppliciter postulantium, mitterent cum mandatis egrégium ex suo numero aliquem, minore pompa atque invidia, denique aut portas occludendas, quod potius videbatur; aut quod proximum, admissos intentis multorum oculis observandos, deque iis, qui fortè licentius quid agerent, supplicium illico sumendum. Contra Princeps Orangius, qui utrumque tamquam Cardinalitios averfabatur, & præcipue Areschoto infensus erat, ob vetus inter Crojos & Nassavios de familiæ dignitate diffidium; vanos eos timores affirmabat adversus homines sibi non ignotos, & multos amicitia, nonnullos etiam sanguine conjunctos, gravem autem futuram eam injuriam, si nobilibus viris non permitteretur, quod LICET miserrimo cuique, rogare. Similia his de securitate memorabat Egmontius: præsertim quod si vi atque armis agendum esset, non videret, quo apparatu tunc quidem occurri posset hominibus jam pridem armatis, & ea repulsa irritandis: TUTUM non esse, eos lædere, quos perdere non possis. At vero Mansfeldius, etsi Pontificios in Belgio Quæsitores haud probabat, negavit tamen recte fieri ab iis, qui per hujusmodi conjurationes ac turbas contumacius agerent, quam ut rogare viderentur. Addiditque, increpitum à se peracriter Carolum filium, quem conjuratis immistum inaudisset. Et sane est apud me ejus epistola, qua filio, nisi quam primum ab illorum se societate subducat, iram denunciatur suam, jubetque spem omnem abjicere paternæ umquam gratiæ recuperandæ. Sed hæc monita minæque adolescentem natura ferociorem (an quia credidit, in speciem à patre illa dici?) non statim à conjuratis abstraxere. Neque aliter eas conspirationes ac fœdera interpretabantur Arembergius ac Meganus: quasi, qui illa ostentatione virium obsecrarent, coacturi Principem, non obsecraturi venirent, concludebantque,

1566.

Sententia
Ducis Areschoti & Com.
Barlamontii
contra fœderatos.

Principis
Orangii pro
Fœderatis.

& Comit.
Egmontii pro
iisdem.

Comitis
Mansfeldii
contra fœderatos.

26. Mart.

& Comitum
Arembergii
& Meganii
contra eosdem.

que, rejiciendam hujusmodi legationem, aut mitiore vocabulo differendam. neque enim, si paulum temporis intercedat, duraturam subitanea societati constantiam; cum nihil diu consistat tumultuario opere compositum. Reliqui ferè omnes ambigue aut modice de conjuratis, acerbè ac palam contra novum inquirendi de Religione tribunal: eadem sed obscurius remissiusque contra severitatem edictorum Cæsaris disse-ruere. Inde gradus ad querimonias factus adversum Regem, quas tanto confidentius ingerebant, quanto magis opus tunc esse sua ipsorum opera non ignorabant. Et habere se, quas apponeret ad veteres querimonias, agebat Orangius: (nisi forte novas offensiones metusque fingebat, quo honestius Regis causam desereret, suam ageret) quod nuper accepisset, homines genti Nassaviæ infensissimos de nece ipsius, deque fortunarum omnium publicatione agitavisse cum Rege, Regemque tempus operiri, quo facinus imperaret. *Hæcne laborum esse præmia, quos in superioribus bellis, pro asserendis Regi Provinciis Belgarum Proceres exantlassent? Quamquam expertos jam esse se, non eo loco Belgium haberi apud Philippum, quo pridem apud Carolum parentem. Nuper mississe Regem quadraginta nummum aureorum millia Reginae Scotorum ad militum stipendia: Belgium in summa æarii difficultate præteriri. Non accusari à se aut importunitatem subsidii, aut infelicitatem successus, at timendum fuisse, ne Angli, in quorum capita suppeditari ea pecunia ferebatur, odia furoremque in Belgas effunderent: præsertim cum summa illa in manus Angliæ Reginae devenerit, navi ob tempestatem in ejus portum delata.* Super hæc addere parantem Margarita interpellavit: admonuitque, Abstineret interim à privatis querelis, ubi res publica urgeret: neve tantam injuriam inferret prudentiæ suæ, ut ea sibi persuaderi pateretur de Rege omnium clementissimo, certo autem constare sibi, quod de pecunia dicebatur, commentum esse hominum seditio-

*Reliquorum
sententia.*

*Querela aliquorum
contra Regem.*

*Orangii im-
primis.*

*cujus hæc
verba.*

*Nam perie-
rat pecunia
ut dicebatur.*

*Quem placare
nititur
Gubernatrix.*

forum, qui per hujusmodi artes creare invidiam Regi apud Belgas suos, externoque apud Principes molirentur. Sed non ille propterea mitigari visus est, quamvis alioqui dissimulator, ac sui potens. Sed forsasse perseverandum putavit, ne coepisse videretur sine causa: quasi sit ARGUMENTUM justæ iracundiæ, si non cito deponatur. Eodemque modo neque Comes Hornanns, aliique nonnulli destitere, quin ipsi querelas quoque suas expromerent. Quos tamen verbis interea mollibus opportunisque utcumque placatos, atque ad spem regis benignitatis erectos, ad consultationem iterum Margarita revocavit: superantibusque suffragiis decretum est, fœderati admitterentur omnes, modo inermes, compositique ad modestiam. In quam sententiam ut ad eos scriberent, negotium datum est nonnullis ex iis, qui aderant, Præfectis Provinciarum, per quas illi iter Bruxellas facturi credebantur. Præterea portis adderentur custodes, urbemque vigiles obirent, ac turri maximæ imponderentur excubiæ, ne quid forte suspensa civitate turbaretur. Reliquorum consultatio, abeunte jam die, in sequentem dilata est. Quo die coactis in eundem locum Dynastis ac Senatoribus, verita Gubernatrix, ne aliquorum fraude, iterum per dissidia & querimonias, deliberandi occasio corrumpere; occupavit ad eos in hunc plane modum loqui, sicuti locutam se in Senatu, ad regem ipsa præscribit. Si malis ingruentibus afferre medicinam dolendo querendoque possemus, non erat quod ego vos hodie repetito consultandi labore fatigarem: cum satis querelarum fuerit hesternò die, nec fere quidquam præter privatas offensiones à plerisque vestrum in commune collatum sit. Sed ÆQUÆ licet querimoniæ, amittunt, si importunæ sint, æquitatis partem, certe avertunt alio consultantium mentes, agitatique tamquam à fundo eorum animis, veri conspectum interturbant. Postulaturus est à me, sociorum nomine Brederodius, ut Inquisitionis tribunal amoveatur, & pœnæ pro Religionis causa editæ mitigentur.

frustra primò.

postea cum aliis utcumque mitigatur:

ac restituta consultatione de fœderatis admittendis decernitur.

Nova consultatio.

3. April. in qua verba facit Gubernatrix in hunc modum.

tigentur? Ego, quid responsi dandum sit, a vobis nunc
audire de vobis, quorum fidem ac prudentiam saepe
sum experta. Sed ante sententias vestras, praefari me
pauca, neque molestum vobis, neque alienum à causa
duxerim. Audio esse non paucos, qui Imperatoris Ca-
roli parentis Dominique mei edicta (nam de Inquisi-
tione mox subjungam) carpere palam audeant, uti in-
clementia, barbara, populis non ferenda. Profecto qui
sic obloquuntur, non modo injuriam faciunt sapientis-
simo Principi, Patriaeque amantissimo; sed vestro,
Equites, collegio, sed Senatorum concilio, imo totius
Belgii Ordinibus, quorum omnium judicio consensuque
Caesarem tulisse eas leges haud dubie recordantur ali-
qui vestrum: & legere omnes liquido queunt in anni
millesimi quingentesimi trigesimi primi edicto, in
quo cetera ejus Placita Principis innituntur. Cur er-
go in praesentia severitatem Caesaris accusant? Cur ea
nunc damnant, quae ante aut ipsi probaverant, aut o-
mnium probata suffragiis non ignorant? An, quia hoc
tempore se morbus intendit, idcirco remittenda est cura?
& quae ratio persuadebit, ut exedente novas quotidie
Reip. partes haeresum contagione, nos ignem ferrum-
que mollius tractemus? Neque alio spectat Ecclesia-
stica adversus haereticos inquirendi potestas, nisi ut
per eam impiorum hominum audacia aut metus retar-
detur, aut supplicio puniatur. Scio adversus hoc tribu-
nal effuse ferri omnium odia: quae redarguere & con-
tratendere consilium mihi non est in praesentia. Quam-
quam hoc tribunal non est in Belgio novitium inven-
tum, uti scitis: & jam sexdecim sunt anni, cum
illud in hisce Provinciis statuit Pater meus. Sed quid,
oro, severitatis habet haec Quaesitorum censura, quod
edicta Caesaris non habeant? imo si recte vobiscum re-
putatis, multo haec quam illa, severiora sunt. Ut meri-
to Rex in iis, quas tribus ante annis hic ego perlegi lit-
teris, multis vestrum audientibus, miraretur, cur tan-
topere ab Hispanica Inquisitione timerent Belgae, qui in
eisdem Religionis causis, penas longe plures ac majores
in edictis Car. comprehensas haberent. Quod si ea edicta
sapienter à Principe lata, consensuq; Ordinum excepta
sunt; non video, cur adversus Inquisitionem, quae eodem
perli-

1566.

De edi. Fis.

De Inqui-
sitione.quam nec
esse novum
inventum:
nec severio-
rem edictis
ostendit.

pertinet, & mitius agit; tam acerbe impotenterque homines invehebantur. Hæc porro non ideo à me dicta sunt, quasi vobis præripere voluerim deliberandi iudicia: libera illa per me fuere, eruntque semper. Vos, ne libertatem vobis adimat aut ira, aut studium, pro vestra sapientia curabitis. Inde rogatis sententiis multi censuere, Ne quid mutaretur ex imperatoriis edictis: LEGES antequam ferantur, expendendas: ubi lata fuerint, tolerandas, nec alia re magis labefactari statum civitatis, quàm crebra legum mutatione, præsertim quod fama intersit, in ea congressione nihil cedere postulatis hæreticorum, qui, SI PRIMA ob venerint, finem postulandi facturi non sint. Acrius incitatusque plerique contra differebant, ostendebantque, Per illa Imperatoris edicta neque Religioni, cuius sensim cultus decresceret, neque civitatum securitati, quas eo ipso nomine turbatas toto Belgio intuerentur, satis consultum videri. Et tamen leges ob Religionem tranquillitatemque civium conditas esse, neutrum vero ab hisce Imperatoriis edictis plane præstari. Cur ergo nefas putarent, demptis inde aut potius mutatis aliquot penis, eas mitiores, eoque obedientia populorum aptiores efficere? Profecto Majus fama periculum subire Principem, si manere velit legem, cui multitudo non pareat, quam si eadem ad usum accommodata, populos in obsequio contineat. Quod vero ad Inquisitionem attinet, satis apparere, eam nulli hominum ordini acceptam esse, adeo ut Antverpiæ nemo sit tam tenuis fortunæ, qui scloppum aut hostile aliquod non ostendet, mineturque, illo se telo usurum in eos, qui Hispanicam Inquisitionem inferre in urbem conitantur. Imo & Episcopos non levi affectos injuria videri, dum Religionis causæ, quarum cognitio ad ipsos jure pertinet, ad posterius hoc Quæstorum tribunal transferuntur. Sed hæc frustra ad disputationes revocari, ubi sint ad portas conjurati, quorum antequam postulata rejiciantur, considerandum esse etiam atque etiam, an si illi, simulantibus hæreticis, vim forte pararent, tantum sit domi præsidium, quo subita irruptioni popularium ac finitimorum, qui se ad sædas aggregaverint, obsistat. Atque

Post hæc rogatis sententiis.

probant aliqui edicta, mutarique nolunt leges.

Plures improbant ac mutari pro re nata velunt.

In inquisitionem securius invehuntur, publicam nempe odium, & Episcoporum offensam.

Addunt & metum à conjuratis, & prævalent.

Atque horum denique sententia & numero, & quadam concitatione præpotuit. Licet enim non defuerint, qui quod obtendebatur pro animarum Pastoribus, facile refutaverint; vix tamen fuit in eo Senatu, qui opportunum tempori existimaverit ejusmodi tribunal. Quamobrem post multas altercationes, in hunc modum composita res est. Quandoquidem Cæsaris ac Regis consilium non alio spectaverit per eas de Fide Quæstiones atque edicta, nisi ut vetus Religio integre servaretur; hætenus usurpanda esse illa remedia, quoad hujus incolumitati caveatur: Porro duplex esse genus inquisitionis, alterum muneri Episcoporum adjunctum, alterum certis iudicibus à Pontifice Maximo impositum. Querelas atque odia populorum esse duntaxat in hosce Pontificios Quæstiores: quos licet Carolus Cæsar invexerit in Belgium, id tamen coactum fecisse Pastorum inopia negligentiaque, quæ ratio cum in præsentia cesset, simulque tantopere mortales abhorreant ab externæ hujus Inquisitionis nomine; non debere adversantibus populis tam violentum intempestivumque remedium obtrudi. Quare sine ulla Religionis jactura condonari aliquid posse conjuratorum petitioni. Sed ne quid hæreticis ea in re cedere, aut quidquam illorum gratiæ dare viderentur; ita respondendum conjuratis: Non esse quod de Inquisitione laborarent: ejus usum intermittendum, cum ipsi Quæstiores detrectent exercere jus suum, non petita ab novo Pontifice potestate: quam petere, ut munus suum cautius obeant, consuevere. Quod vero ad pœnas attinet Imperatoriis edictis comprehensas adversus hæreticos, non eas tollendas, sed cum capitis fere sint omnes, salubri aliquo temperamento mitigandas. Sic Episcopos, sic juris humani divinique peritos, sic ipsos Quæstiores sentire, ac dicere: imò sic Cæsarem Carolum facturum fuisse, si viveret; quando ipse ob similes difficultates, anno millesimo quingentesimo quinquagesimoque, postulante Maria Hungariæ Regina ejus sorore, easdem pœnas, quas ante statuerat,

1566.

*De utraque
re decretis.**In quo &
Inquisitio
tollitur.**verbo inter-
mittitur.**Pius V.;**& edicta
Cæs. miti-
gantur*

1566.

emendare ac lenire non inutile aut indecorum arbitratus est. Atque in hunc modum conjuratis blandius acceptis in præsentia, dissolutum iri eorum cœtus, (quod plurimum referret) ac tempus interim capi posse, quo absque hujusmodi turbis, ideoque majore cum imperio publica hæc negotia administrarentur. Gubernatrix etsi meliora desiderabat, probavit tamen quæ offerebantur: quod intelligeret, in eo rerum articulo aut condonandum aliquid conjuratis, aut eos vi armisque repellendos. hoc vero posterius attentari haud posse, non satis prompto armorum duce; cum nec Orangio fideret, & interrogatus Egmontius, negasset se adversus aliquem mortalium pro inquisitione edictisve pugnaturum: in reliquis autem Proceribus aut non multo plus fidei, aut longe minus præsidii erat. Itaque usuram se eorum consilio dixit: ac Brederodio sociisque ita responsuram, ut simul eis satisfaceret, simul integrum Regi judicium, quo inconsulto nihil confici in re tanta poterat, reservaret.

HÆC PORRO singula per celeres nuncios dum Gubernatrix Regem docet, rogatque, ut quid definiendum sit, quamprimum aperiat; eo ipso die sub vesperam conjurati Bruxellas advenerunt. Erant illi in equis omnino ducenti, forensi veste ornati, gestabantque singuli bina ante ephippium sclopetum. præibat ductor Brederodius, juxtaque Ludovicus Nassavius. Nam Comites Culemburgius & Bergensis non nisi tertio post die supervenerunt. Retulit Gubernatrici aulicus Mansfeldii non ignobilis Franciscus Verdugus, in ingressu urbis hæc Brederodium jactasse: Opinabantur enim vero aliqui, non ausurum me Bruxellas accedere: in urbi succedo, eamque sed alia ratione mox revisam. Inde ad Orangii Principis ædes Ludovicus frater, ac Brederodius diverterunt: quo se officii causa Mansfeldius ac Hornanus ante contulerant. Ea nocte, remotis omnibus præter Mansfeldium, multis Hornanus egit cum Orangio de remittendo in Hispaniam aurei Velleris

*Decretum
cur accipit
potius quam
probat Gu-
bernatrix.*

*De FOE-
DERATO-
RUM ad-
ventu.*

*3. April.
Bruxellas
intran-
t, Henricus
Brederod.
Brederodio
ductore.*

*& jactabun-
do. Diver-
tunt ad Orā-
gii domum:
in qua cum
aliis Proce-
ribus turbida
consilia mi-
scent.*

torque: eamque ob rem iussus est Verdugus libellum afferre legum ejus Ordinis, ut inspicerent, quatenus Regi, quippe supremo sodalitiæ Magistro, fidem ea causa obligatam haberent. Sed intercedente Mansfeldio nihil decretum est. Id vero alias ab iisdem agitatum, Gubernatrici aperuit Anderlechius. Postero die Brederodius, dum Culemburgium & Bergensem opperitur, in Culemburgii, quæ Bruxellis erat, domum focios convocat, in suscepto consilio firmaturus. Primum epistolam illis ostendit Hispanice scriptam, sibi recens traditam, ut agebat ab Hispania: nisi forte homo non incallidus simulaverat, quemadmodum suspicatur is, qui hæc omnia arcanis occulta notis ad Gubernatricem submittebat. qua epistola narrabatur, Moronem, hominem in Belgio notum, lento igne vivum in Hispania fuisse combustum. quod plurimum valuit ad animos fociorum incendendos contra ejusmodi censuræ severitatem. Inde in rem feliciter ingressus Brederodius quasi aciem lustraturus, conjuratorum chirographa manu attollit, recitatque una cum Nassavio: singulis adesse se, atque in sententia manere profitentibus. Pro iis qui aberant (fuere ad ducentos) presentes, qui ferme totidem erant, sponderunt. Ad hæc postulat, ut ad stabiliendam conpirationem, scripto iterum nomine, animos confocient. quod singuli fecerunt, ac renovato sacramento confirmarunt. Jurisjurandi formula erat: *Si fœderatorum aliquis ob Religionis aut fœderis causam conjiceretur in carcerem, illico reliquos, posthabitis rebus omnibus, acturos cum ambobus iis, alterove eorum qui per singulas Provincias fœdus procurabant, ut confestim universi, sumptis, si opus sit, armis, socio auxilium ferrent.* Atque in hunc modum animatos alacresque dimisit, adituros sequenti die Gubernatricem. Quo die, qui fuit Nonis Aprilis, coacti rursus in Culemburgi domum Nobiles fœderati paulum supra ducentos, inde in curiam via publica ire instituant, tota ad spectaculum effusa suspensaque

1566.

Postea in
ades Cu-
lemburgii
conjuratos
advocat
Bredero-
dius.

Et novo
iterum ju-
rejurando
conjungit.

tali formu-
la.

5. die. In-
de ordina-
tim proce-
dunt in
civi-
curiam.

1566.

civitate : plerisque non satis expedientibus, quo nomine haberent novum illud legationis genus. Nam nec supplices videbantur, qui tam confidenter imperio seque supplicatum venissent, du-
 cibis præsertim Brederodio ac Nassavio, rogare haud magnopere assuetis : nec tamen factionem aut vim præ se ferebant illa simplicitatis specie ingredientes, atque ipsa sacrorum Ordinum agmina imitantes. Bini ferme procedebant, ætate plerumque compositi, claudebantq; agmen Brederodius atque Nassavius. Observatum, alterum eorum, qui ordinem ducebat, claudum esse : id-
 que cum omine malo, nec sine risu exceptum. Aulam ingressi Margaritam inveniunt, dimisso tunc Senatu, cum nonnullis Proceribus agentem : cui propius factus Brederodius, post officia venerationesque, in hunc modum elocutus est :
Nobiles Belgæ, quos hic coram Celsitudine tua vides aliique ejusdem ordinis, qui propediem aderunt sane complures, ideo mecum una convenere, ut quanto studio à te aliqua petant, ex hac ipsa celebritate cognoscas. Hæc porro quæ sint, dum supplici hoc libello perleges, ego te omnium nomine oro, ut in animum inducas tuum, nihil aliud honestis hisce viris propositum fuisse, nisi Regis obsequium, amplitudinemque ac patria salutem. Hæc fatus libellum obtulit : addiditque, habere se præterea nonnulla, quæ cum ejus Celsitudine conferret, eorundem sociorum nomine ; ne tamen à proposita sibi sententia forte aberraret, se libenter illa è scripto, nisi onerosum ei esset, in præsentia recitaturum. Annuente Margarita, recitavit. Summa hæc erat : Plurimum dolere Nobiles, quod Gubernatrix ad Provincias scripsisset de hoc fœdere tamquam ope ac societate Gallorum Germanorumque composito, specie quidem patria salutis, re autem vera spe populationis ac prædæ. Id autem quemadmodum gravi cum injuria Belgicæ Nobilitatis Gubernatrici delatum erat, ita Nobiles enixe eam rogare, ut proferat nomina eorum qui hoc detulere : cogatque illos accusationem legitime ac palam adornare : quo aut fœdera-

eorumque nomine sic Gubernatricem Brederodius alloquitur.

Et libellum trium petitionum tradit.

hisce querelis è scripto superadditis.

derati, si criminis convincantur; aut accusatores, si crimen falso intenderint, pari supplicio castigentur.

1566.

Ad ea Gubernatrix, curas indignationemque animo utcumque premens, accepto non gravate in speciem libello, quo Inquisitionis abolitio, ac veterum abrogatio edictorum, novorumque ab Ordinibus Belgicis institutio poscebatur,

Consideraturam se illorum postulata respondit: & quando nonnisi Regis dignitatem, patriæque salutem spectabant, haud dubie postulatis satisfacturam. Ceterum, quod de litteris querebantur ad Provincias datis, non jure illos queri, fecisse se quod muneri sui ratio postulabat, ut quoniam à multis certior fiebat de fœdere nescio quo cum externis inito, Praefectos ac Magistratus commonesaceret, ne per eam occasionem, non tam à Belgis, quippe quos Regi fidos experta semper erat, quam à finitimis, quos aggregaverant, aliquid in Provinciis turbaretur.

Ad quarum partem respondit Gubernatrix.

Nec pluribus elocuta Nobiles ab se dimisit, nulla de delatoribus facta mentione, quod tamen conjurati magnopere flagitaverant. sive per speciem oblivionis transmittere voluit ejusmodi quæstiones, quæ plerumque exitus habent inexplicabiles: sive potius offensa, tamquam ab se arcana imperii poscerentur. Imo in vespertino ejusdem diei Senatu, suadenti non nemini, ut nomina delatorum conjuratis aperiret; iratior aliquanto respondit, Mirari se, quod cum ipse recusasset indicare de auctore, ex quo resciverat ea quæ paulo ante detexerat; nunc contrarium, non sine multorum discrimine, suaderet. In eo Senatu Gubernatrix recitato Brederodii libello rogavit, num de illo novi aliquid censerent. Sed cum jam super ea re consultatum esset, eadem aliis verbis sententiæ dictæ sunt. In eo disceptatum, An requirendum esset à conjuratis, ut quoniam in supplice libello generatim subscripserant, Nos humillimi Majestatis Regiæ subditi; adjungerent suum singuli nomen: ut in quos beneficium Rex conferret (an potius in quos ultionem adornaret) nominatim sciret.

partem omittit.

Dubitat an nomina subscribere sua debeant conjuratis.

Sed

Sed pluribus contrarium placuit, ne per occasionem exigendi ab absentibus nomina, circumlato per urbes libello, plures sollicitarentur. Postridie reversis numero adhuc majore Fœderatis, (nam Comites Culemburgius & Bergensis citatis equis in tempore supervenerant) Gubernatrix libellum reddidit, quem ab iis acceperat hesternodie, adjecta ad marginem responsione, qua intermittendæ Inquisitionis, edictorumque moderandorum spem, sed Rege ante consulto, faciebat. Id vero quia non perinde omnibus probatum est à conclavi in aulam deliberabundi recipiunt sese: collatisq; sententiis, ad Margaritam redeunt: atque omnium nomine Eustachius Fiennius Esquerdæ Dominus (nam Brederodius in publico verba facere, nisi meditatus, aut ex scripto, non audebat) officiose actis pro ea responsione gratiis, orat, ne gravetur testatum facere, quidquid ab eo Nobilium conventu factum esset, pro Regis obsequio utilitateque fuisse. Sed negante id extemplo Margarita, atque affirmante, tempus eorumque facta satis hoc omnibus testatura; discessere.

EXCEPIT eo die Brederodius in Culemburgianis ædibus conjuratos peramplo sane convivio, sed infausto vel ipsis parietibus, hoc postea nomine solo æquatis: fuere convivæ circiter trecenti, ideoque confidentiores, præsertim super mensam. Inter alia actum de ea societate nominanda: placuitque imponere illi nomen, *Nobilis Concordiæ, Ducem vero, Instauratorem amissæ Libertatis* appellare. quæ tamen nomina numquam post convivium audita, sive sobriis alia mens fuit, appellationesque invidiæ & offensionis proximas rejecerunt: sive potius ex nova fortuitaque voce excepta majori successu, priora illa cognomina facile oblitterata sunt. Narravit enim Culemburgio atque Bergensi Brederodius, quid ipse aliq; audierant, qui propius ad Gubernatricem accesserant, hesternodie; nempe à Carolo Comite Barla-

montio universam illam Nobilium virorum coronam,

1566.

*contrarium
satis visum.
Florentius
Pallant. E.
Culembur.
Gulielm. C.
Bergens.
libellum cum
responsione
adjecta red-
dit conjura-
tis.*

**CONVI-
VIUM** quo
conjurati ex-
cipiuntur à
Brederodio.

*Inter pocula
queritur con-
juratiõni &
duci ejus no-
men.*

*Gheusium
nomen expo-
nitur.*

ronam, voce Gallica *Gheusios* contemptim appellatos. Ilium quidem, ut Gubernatricis animum firmaret, ita locutum, quasi nihil ei à mendicis ac nebulonibus pertimescendum esset. se vero libenter appellationem illam, quæ ea cumque esset, accipere, ac Regis patriæque causa *Gheusios* se mendicosq; re ipsa futuros. Movit stomachum ea res *Culemburgio*, aliisq; qui aut non interfuerant, aut *Barlamontii* vocem non exaudierant. Placet tamen nomen illud facere factioni proprium, atque ex eo petere Insignia firmata conspirationis. Itaq; *compotantes* (& aderat forte *illac præteriens Comes Hochstratanus*) invitare se se peralacriter, & *Gheusios* invicem compellare: tum universi sumptis majoribus poculis, *Gheusio* nomini salutique fauste ac feliciter *comprecari*, *Vivant Gheusii*, plausu ingenti strepituque conclamare. Denique *Brederodius* sub finem convivii, mantica, quæ forte domi reperta est, ad collum more emendicantium suspensa, ligneoq; poculo vini pleno manu elato, convivis simul omnibus propinat: agitq; gratias, quod se ad eam diem tanta animorum consensione comitati essent: eoque sperare, conservaturos in posterum idem voluntatis propositum, studiumque: sibi eandem profecto mentem perpetuo futuram. quin etiam polliceri, se pro ea societate, proque singulis sociorum, mortem, si opus sit, libentissime subiturum. Ad ea verba magnis clamoribus ingeminatum, *Vivant Gheusii*. Inde *Brederodius* vino prægustato, cyathum ac manticam prope assidenti tradit: à quo in alios atque in alios poculo illo atque sacco circumlatis, cum singuli, resalutato *Brederodio*, inter bibendum eodem ferme carmine pro sociorum salute caput devoverent suum, è mensa consurrexere. Ac *Brederodio* ligneum vasculum & manticam (nam ad illum redierant) parieti affigente, sequuntur ceteri exemplum: & suum quique clavum parieti pangentes, ex uno in alium locum Insignia illa transmovent, deridiculis sane ceremoni-

& magna
compotan-
tium hila-
ritate sus-
cipitur.

Addunt &
insignia fa-
ctionis con-
gruentia.

& devotio-
nes mutuas:

1566.

*& repota-
tionem**& temulen-
tia laxa-
menta.**Inter qua
natum Gheu-
sium nomen
Belgis hære-
ticis pro-
prium.*

monii initiati. Quo tempore supervenientibus à Mansfeldii domo, ubi pransi erant, Orangio, Egmontio, atq; Hornano, repotatio restituta est, hospitibusque bibentibus eadem pro Gheusiis vota, permagnis acclamationibus, renovata. Hæc mihi comperta de hoc convivio sunt ex arcanis epistolis & codicillis per eam occasionem clam festinanterque submissis ad Gubernatricem ab iis, qui pleraque à Sernapulio sororis Brederodii marito audivere. Addunt aliqui, convivas jam madidos sese vino indecore perfudisse, galeros permutasse, inversos capitibus imposuisse (mente nimirum de statu jam versa) atque aliis id genus intemperiiis animum laxasse, quæ de multitudine & numero & mero corrupta haud difficile est credere. Hæc origo nominis Gheusii fuit: quod nomen per contemptum à Barlamontio supplicanti- bus accommodatum tamquam catervæ ex decoctoribus mendiculisque collectæ, ab ipsis in convivio temulentis agnitum, acceptumque, ac factioni suæ impositum, inter inconditas vociferationes, devotionesque vel pueris pudendas: postea à factione ad hæresim, vicina scilicet cogitatione transmissum, hæreticorum rebellium- que Belgarum ita proprium mansit, ut quemadmodum Hugonotii per Galliam, ita Gheusii per Belgium dicantur hæretici. Neque vero intra hæc stetit prolapsa semel hominum licentia. Etenim non solum sub vesperam ejus diei, cœnantibus apud Orangium Ludovico fratre, Brederodio, aliisque compluribus fœderatis, unaq; Hornano Comite, qui apud Orangium diversabatur, eadem pro Gheusiis vota, personante toto convivio repetita sunt, ut biennio post Hornanus ipse in quæstione ab Duce Albano habita confessus est: sed inde confidentiores effecti, statuunt privatos extra parietes non sine pompa Gheusium nomen efferre, atque ex novitate etiam plausum populi explorare: sive quod animadverterent, Procerum nonnullis ea probari: sive quod sperarent, quidquid clam fecerant, excusari, aut etiã laudi posse

1568.

*In lucem pro-
deunt Gheu-
sii.*

ver-

verti, si palam inferoque Regis nomine facerent. Ergo per dies insequentibus tota urbe appareret cōjurati vestibus è panno cineracei coloris induti: alii ligneas lagunculas, scutellasque, & caliculos (quæ pauperis suppellex esse solet) pileis affigunt: plerique nummum primo excusum è cera, vel è ligno, postea excusum ex auro argenteve instar bullæ suspendunt è collo, in cuius altera parte Philippi Regis cæolata erat effigies, hisce cum verbis, sed Gallice circumscriptis, *Fideles Regi*: in altera visebatur mantica duarum complexu manuum intercepta, circumque hæc verba legebantur, *Usque ad manticam*. Postremo genas ac mentem rasitare incipiunt, relictis in superiore tantum labro intortis utrimque productisque barbulis, Turcarum more: credo ut vilem eam mendicantiū speciem ferocitate oris attollerent: seque simul supplices, simul metuendos ostenderent. Suspensa interea civitas erat, ac sermonum plena: plerisque invalescente conjuratione lætis, sperantibusque per eas turbas conatumque Nobilium, se ab Inquisitionis metu liberatum iri: multis ad ea spectacula tantum intentis, ac præsentis theatri gestientibus, sine cura reliquorum: paucis, quæ inde secutura essent mala, reputantibus.

UNUM ex hac conjuratione provenisse sub hoc tempus invenio Christianæ rei emolumentum, quod in præsentia paucis evolvere locus admonet. Hallis, Hannoniæ in oppido, inclytum est multa per Belgium fama, Cælitum Reginæ simulacrum. Illuc religionis causa profectus Areschoti Dux Philippus Crojus pro ea, quam à Majoribus hæreditariam habebat, in Hallensem Virginem pietate, (nam sacrum illud signum genti Crojæ acceptum referunt Annales Belgii) ejus Divæ imaginem filium Jesum complexu foventis exprimendam argenteis aliquot numismatis curavit: atque illa, ut se recenti Gheusiorum factioni opponeret, ipse, quique cum eo erant Nobiles complures, in galeri spiram eleganter inseruerunt.

1566.

*cum ornatis & suppellex**etili mendicant, sed**insigni cum bulla,**Fideles au**Roy, Insque, à la besace.**Arnol. Haven. l. 1. de**novis Epis.**& Franc.**Harais in**An. Belg. &**An. Societ.**IESU in**Belg. &**rasi Turcarum**more.**Varie circa**hac affecta**civitate.**Boni aliquid**ex hoc modo.**1. Lips. in**D. Vig. Hall.**Flor. Haer.**de Init. l. 2. &**Mich. ab**Iffelt in hist.**sui temp.**Areschotus**adorata Hal-**lensi Virgine,**ejus & filii**effigiem num-**mo expressam**galero appo-**nit.*

feruere, ceu symbolum & piæ peregrinationis, & Catholicæ nobilitatis. Cumq; Bruxellis, ubi primum eo cum ornatu Areschorus apparuit, multi Nobilium seu pietate in Dei Matrem, seu potentiorum imitatione (uri plerumq; fit) in cultu vestium, hujusmodi capitis insignia jam præferrent; gavissam eo maxime studio Gubernatricem, inter alia, quæ subinde Pio V. summo Pontifici scribebat, ajunt hanc Belgarum pietatem illo præsertim rerum articulo summopere commendasse: Piumque, cui perquam grata res accidit, ad augendam Belgarum religionem, Numismata illa rite consecrasse: atque (ut Gubernatrici respondit) iis, qui sacros ejusmodi nummos Calitum imaginibus notatos pie gestarent, pro Pontificia potestate noxarum animæ veniam impunitatemque dilargitum esse. Inde factum memorant, ut aucta per Belgium rei veneratione, ac Belgarum exemplo ubique terrarum per Orthodoxorum Provincias certatim excepto: sacrorum ex metallo numismatum religio, per eam quam retuli occasionem aut originem duxerit, aut certa suam tunc primum celebritatem derivaverit. Quod si ita se res habuit, hoc quoque adscribi fastis Belgicæ Nobilitatis, interque præcipua gentis Crojæ decora non sileri par fuit. At Brederodius ante discessum ex urbe, postulata firmaturus ad Gubernatricem rediit, post ultimum congressum: aderant cum illo Bergensis, Nassavius, & Culemburgius, summates Gheusianæ factionis, oblatoque novo libello, vetera postulavit, unum addidit, Moram illam expectandi ab Hispania Regii decreti, concitatis furentibusque populorum animis importunam esse. se quidem pro ea, quam patriæ deberent, caritate, Gubernatrici aperuisse Belgarum vota in seditiones absque dubio eruptura. Si nihilominus præcipiti malo remedia tam lenta & longinqua petere obfirmato animo sederet; testari se Deum hominesque, quidquid adversi contigerit, Belgicam Nobilitatem vacuum à culpa futuram. Sed nihil his mota Gubernatrix

1566.

Excipitur imitatione multorum: & commendatur à Gubernatrice apud Pont. Roman.

I. Ant. Gabut. in vit.

Pii l. 6. c. 2.

qui nummos hujusmodi gestantibus indulgent. imperitur.

Atque hinc sacrorum metal. origo seu celebritas per Orth. omnes: magna Belg. & Crojæ gentis laude.

8. April.

Gheusii novum libellum porrigunt & moras Gubernatricis incusant.

sed illi blandis verbis exceptos.

in se recipit, præcisuram tum moras omnes, festinatis in Hispaniam nunciis: tum occasionem tumultuandi, admonitis Quæsitibus, urbiumque Magistratibus, ut rem mitius procurent. Unum se ab illis cum cura & serio flagitare, ut quando satis muneri suo factum putent, nova super hæc moliri, alios fœderi adscribere, privatos conventus agere desistant: alioqui se omnino facturam, quod asserendæ in hisce Provinciis veteri Religioni, Regiæque auctoritati convenire muneri sui ratio persuadebit. Atque in hæc verba à Gubernatrice, paulo post ab urbe, plerique conjuratorum discessere: relictis, qui clam in omnia intenti, quidquid Bruxellis ageretur, socios per Provinciam edocerent. Brederodius, Culemburgius, & Bergensis simul abeuntes cum centum quinquaginta equitum comitatu, explosis ante portas urbis militari gratulatione sclopetis, primus quidem Antverpiam, reliqui duo in Geldriam secessere, præmisso à Margarita celeri nuncio, qui de adventu Brederodii doceret Antverpiæ Magistratum, consiliaque & facta ejus observaret. Qui Magistratus, etsi modeste agere Brederodium retulit ad Margaritam, hæc tamen postea Regi scribens (facta nempe certior aliunde) narrat, ex Antverpiana plebe supra quatuor hominum millia fuisse, qui ad cauponam, quo Brederodius urbem ingressus cum quadraginta tribus equitibus diverterat accurrerunt: ipsumque, ubi eam frequentiam affusam hospitio audivit, à prandio surrexisse, atq; ingenti cum patera è fenestra conspicuum, subjectam in impluvio multitudinem ita allocutum esse. *Antverpiani, adsum hic ego, ut vos vel cum fortunarum mearum vitæque discrimine regam, liberosque asseram ab Inquisitionis edictorumque tyrannide. Vos si mecum in hoc præclaro opere consentitis, agite, & qui vestrum salvam libertatem, me duce volent, propinatum hoc sibi poculum, benevolentia mea significationem genialiter accipiant, idque manus indicio contententur. His dictis, haustaque patera, ipsum ante*

1566.

& sui muneris admonitos dimittit.

10. April.

Brederodius Antverpiam abit.

14. Maji. Ubi à magna hominum frequentia convenitur.

Quibus ille se dicem offert.

& accipitur.

alios

192 M A G A R I T A P A R M E N S I S
 alios manum extulisse, statimque illorum plerof-
 que idem factitasse, elataque manu, atque incerto
 murmure accipere sese illud amoris argumentum
 significavisse, atque urbe postea excedentem ea-
 dem frequentia comitatos esse.

FR A U S
 Gheusiorum
 mentientium
 patrocinium
 Equitum
 aurei Velle-
 ris.

edito libello.

7. die.

Trepidat pri-
 mum Guber-
 natrix ad
 hujusmodi
 dolos.

13. April.
 qui antequam
 revincantur,
 jam vulnus
 inflixere,

Et hac men-
 ze spargun-
 tur.

V I X I N urbes alii alias conjurati redierant,
 cum, (ne frustra suscepisse legationem videren-
 tur) rumorem per Provincias serunt rei ab se
 bene gestæ : in eamque sententiam libellum,
 Equitum aurei Velleris nomine, mentiuntur: sive
 ut suam apud eum Ordinem gratiam potentiam-
 que populis venditarent, sive ut Equitum fidem
 Gubernatrici suspectandam objicerent. Libel-
 li verba hæc fuere : *Fides publica Fæderatis No-
 bilibus data Bruxellis ab aurei Velleris Equitibus,
 septimo Idus Aprilis, anni millesimi quingentesimi
 sexagesimi sexti. Proceres quotquot hic sumus, jurati
 per equestris Ordinis nomen, viris à Nobilium cætu
 delectis, ac jure legitimoque in hanc urbem missis
 pollicemur, Ecclesiasticos Quasitores, ac reliquos
 Magistratus ex hoc die non carcere, non exilio, non
 proscriptionibus in quemquam animadversuros, ab
 Religionis causam; nisi ea cum populari seditione, pu-
 blicique boni jactura conjuncta sit, cujus tamen cri-
 minis non alii, præter Fæderatos, vindices sunt. Id
 vero permissum eis volumus donec aliter à Rege, as-
 sentientibus totius Belgii Ordinibus, decernatur.*
 Enimvero perculit Gubernatricis animum hu-
 jus libelli primum fama, mox libellus ipse pro-
 pere conquisitus, allatusque. Nam etsi conjura-
 torum id esse impudens commentum non teme-
 re suspicabatur, tamen summopere metuebat, ne
 pronis animis in eam fraudem sese induerent
 populi, qui facile credunt quod exoptant, aut
 CREDERE se simulant, quo securius excusa-
 tionem erratis obtendant. Certe intelligebat,
 anteaquam dolus detegeretur, multa committi
 posse adversus Religionem, auctoritatemque Re-
 gis, quæ postea revocari aut corrigi cujusdam in-
 dustria nequirent. Et sane non ea spe plerique
 concinnant ejusmodi mendacia, quasi diu fidem
 habi-

habitura: sed satis curant, si tamdiu arripiantur, quamdiu homines in errorem inducti convellere statum civitatis semel incipiant: ex quo fiat, ut temeritate dein agnita, simul desperata venia, simul gliscente licentia ac libidine peccandi, tumultum ex tumultu ferant, feroces, timidique: atque IMMINE NTIUM periculorum remedium, ipsa pericula arbitantes. Nimirum ut ligneis fulturis armamentisque parietum, sic mendaciis aliqui utuntur. Ut enim illa suspendendis fornicibus usui sunt; ubi superaggestum ædificium stetit, abjiciuntur: ita hæc dolosi homines comminiscuntur non alia gratia, nisi fraudis, quam architectantur, aliquamdiu sustinendæ, si machinato coaluit constititque, facile patiuntur figmenta sua non esse diuturna, sed tamquã sublimes atque armamenta, stante jam opere, deponi ac ejici. Et Margarita quidem nihil cunctandum rata, accitis ad se, quos tum commode poterat, Sodalibus aurei Velleris (nam plerique eorum ob Sanctioris hebdomadæ ferias expiaturi conscientiam, ad cœnobia, in sua quisq; oppida, Nobilium more, secesserant) libellũ ostendit, quo inspecto, persancte affirmarunt Egmontius & Mansfeldius, qui primi advenerant, ab Sodalium Ordine nihil eorum scriptum dictumve, ideoq; statuitur, celeritate utendum, cum multitudo errore leviter aspersa mendacium nondum penitus exorbuerit: nec expectandum, ut lana atramento infecta novo inde colori accipiendo impar fuit, edocendo ea de re quamprimum Provinciarum Præfectos, ac singularum civitatum pagorumque Magistratus, misso ad eosdem libelli, quem fœderati obtulerant, exemplo, cum adscripta ad marginem Gubernatricis responsione: simulq; admonendos, ut si quid præterea vulgaretur à quopiam commentum esse seditiosorum hominum pro certo habeant, & tamquam initia domesticorum tumultuum, pro ea quam à lege ac Principe habent, potestate coërceant. Hæ quamquam ex templo missæ provinciæ litteræ, non ideo ta-

*temporaria
parietum fulturis similis.*

Deinde negantibus aliis quot Proceribus id factum à suo Ordine.

*(15. April.)
fraudis admonet Provincias quare*

1566.

*celeriter :
nec tamen
ubique in
tempore.*

*Hinc lega-
tionem in
Hispaniã
maturat;
nominatis
Bergensi
atque
Montinio.*

*Qui an
grati fu-
turi sint
Regi
dubitant.*

*Cum pra-
sagi ma-
lorum.*

*(28 Apr.)
Bergensis
casu sau-
ciatus
differt
abitu.*

*Discedit
Monti-
nius.*

men anteverterunt auditæ multis in locis credi-
tæque jam fraudi, magna utique injuria, uti mox
dicam, & avitæ Religionis & publicæ quietis.
Quæ res impulit Gubernatricem, ut decretam
paulo ante ex Senatus consulto, legationem in
Hispaniam maturaret. Destinatus muneri erat Io-
annes Glimæus Marchio Bergensis, Hannoniæ
Præfectus. Sed is, sive refugiente conscientia con-
spectum Regis, sive itineris molestiam Guberna-
trici ostentaturus; onus primum recusaverat; dein
admisit, modo solus non legaretur. Additus itaq;
collega est, qui alias id muneris obierat, Tornaci
Gubernator Florentius Momorantius Montinii
Dominus. Uterq; quoniam ambigebant, an cordi
futura esset Regi ea legatio, cum Gubernatrice
transigunt, ut ipsa nuncio in Hispaniam festinato,
Principem occupet, doceatque de illorum adven-
tu: se interim ita moderaturos iter, donec idem
nuncius ab Hispania revertens, occurrat in via
cum regiis litteris, quibus significetur, susceptæ
profectionis laborem Principi non ingratum esse.
Et tamen hisce cautionibus, quas veluti præfaga
mali mente securitate verius quàm honori posce-
bant, non effugerunt, quo minus in ea legatione
vitam uterque reliquerit. Sed aliunde significata
est improspera legatio. Etenim biduo ante disces-
sum Marchio Bergensis in area Gubernatricis æ-
dium inambulans, casu impacta in tibiam lignea
pila ab ludentibus ex adverso, ictu non levi sau-
ciatus, affixusque lecto profectionem differre co-
actus est. Crederes id ab illius accidisse genio, qui
non contentus admonendo aurem ei vellicasse,
nunc quasi compedibus injectis, ne infaultum iter
ingrederetur, attineret pedes. Sed quæ unum-
quemque manent, præsentire, quam vitare, faci-
lius est. Interim Gubernatrix, quando in celeri-
tate tantum momenti erat, alterum legatorum,
quamvis recusantem, deniq; perpulit, ut secuturo
ubi convaluisset, Bergensi præiret ipse, doceretque
Regem rerum Belgicarum statum, præsertim poli-
ticiæ Nobilium postulata. Ob eam rem præter litteras

æ monita, reliquumque legationis instrumentum, libellum ei tradidit decem & octo capitibus complectentem præcipuas quasque res hoc anno gestas, quas ita Principi considerandas relinquat, ut ad extremum concludat, una Regis præsentia quam minimo impendio componi Belgium posse, Ante hujus tamen discessum præmisit Gubernatrix (ur̄i cum ambobus legatis convenerat) Fabium Lembum Neapolitanum, veterem aulicum fidumque, cum secretis mandatis, compositoque commentario, in quo multa ex iis, quæ Montinio commiserat, interpretatur. Præterea exemplar edictorum Caroli Cæsaris mittit, pœnis adversus hæreticos ex Senatorum ac Theologorum sententia paulum mitigatis: docetque temperamentum illud Provinciarum Ordinibus ob eam causam sigillatim coactis ostensum, earumque plerisque probatum esse, non tamen evulgandum à se, proponendumque populis, absque jussu Regis: ut vero jubeat, ac simul Pontificios Quæsitores statuendi consilium differat, impense precatur. Ita instructum præmissumque sextodecimo Kalend. Junias Fabium Lembum, secutus est decimo post die Montinius, & quintodecimo Kalend. Julias. Mantuæ Carpetanorum exceptus quidem humaniter à Rege, auditusque sæpius; pro rerum tamen definitione expectare Bergensem collegam jussus est: introspecto jam tum Principis animo ea legatione haud facile permovendo. Et vero ne Belgarum postulatis accommodaret animum Rex satis ex se Religionis ac sententiæ tenacem, non parum contulit Pii V. Pontificis auctoritas: qui per internuncium suum Petrum Camajanum Asculanorum Antistitem in eam Belgarum legationem intentum, assidue monebat, ne pateretur in Belgio quidquam imminui de Catholica Religione, sed turbulentorum hominum perfidiam præfens ipse, atque armatus ultum iret. Ob eamq; causam Iulium Pavesium Surrentinorum Archiepiscopum, quem Maximiliano Cæsari Nuncium allegabat, jussit in Belgium d-

Quem præerat nunciis secreta perferens.

(17. Maii.)
(17. Jun.)
Madrid.

Legatis postulatis acquiescit Rex. animatus ad ulciscendas Religionis injurias à Rom. Pont. qui etiam internuncium suum ad Gubernatricem dirigit.

1566.

laudans il-
lam, & adju-
menta offe-
rens.

(Culemburg)
& per eam
litteras mit-
tens Culem-
bergio atque
Orangio.

Gubernatrici
tamen haud
haud tradere
illi.

(15. Decem.
1563.

Sed huic
quam ipsa
ante disponit.

Interim pecu-
niam à Pon-
tificis oblatam
non admittit.

Suas erga
Religionem
curas.

& Episcopo-
rum mores
Nuncio de-
monstrat:

pietatem ejus
& presiden-
tiam admi-
nanti.

vertere, ac suo nomine Margaritam Austriacana
Parmensem Ducem pro Religionis studio in Bel-
garum Provinciis moderandis prolixè laudare,
animareque: atque in eam rem pecuniam atque
adjumenta omnia polliceri, verti enim ejusmodi
causam, pro qua Tiaram ipsam non dubitaret ex-
ponere. Præterea cum eadem Gubernatrice deli-
berare de litteris Comiti Culemburgio & Oran-
gio Principi tradendis: quorum alterum Pontifex
hortabatur, ut desertis, in quas transisse ferebatur,
hæreticorum partibus, a vitæ Religioni restitueret
se: admonebat alterum, ne in suo Arausiensi
Principatu tam multa ab hæreticis impune pec-
cari, magna cum civitatum, ac præcipue Avenio-
nensis pernicie regionis sustineret. Sed Guber-
natrix, cujus sequi consilium jussus erat à Pontifi-
ce Nuncius, haud probavit, Culemburgio litteras
Apostolicas committi; ne forte, ut erat juvenis
ingenio impotenti varioq; eas indecore suscipe-
ret, haberetque, minori periculo agi posse cum
Orangio; præsertim quod ea super re à Pio IV.
admonitus olim fuerat, non sine metu amittendi
Principatus, se nihilominus occupaturam ejus
animum, ne imparatum Nuncius offenderet.
Ceterum quod ad opem spectat Pontificis nomi-
ne liberaliter oblatam, agnoscere se Pastoris vi-
gilantissimi caritatem, eaque gratia cupere se ad
ejus repræsentari pedes, ac venerabundam oscu-
lari. Ea tamen subsidia admitti à se nisi facta ab
Rege potestate, non posse. Pro cerro autem San-
ctitati ejus polliceri, Religionis causam sibi per-
petuo futuram, uti ad eum diem profecto fuerat,
vita ipsa cariorem. Denique de Episcoporum stu-
dio atque industria (hoc enim quoque ab ea Nun-
cius exquisierat) scite partiteque disseruit, singu-
lorem mores ac vitam, quique objurgatione ac
stimulis, quique laude aut commiseratione digni
essent, apposite aperiens. Quæ cum vera essent, si-
mulque congressum Orangii procliviorum (nempe
ex Gubernatricis anticipatione) Nuncius com-
perisset, admiratus femine solertiam pietatemq;

pollicitus est, palam relaturum se Pontifici Ro-
 manæque Aulæ Religionem, cuius timeri casus
 quotidie posset in Belgio, Margaritæ vigilantia
 prudentiaque perstare. Sed non ideo factiones ac
 turbæ remittebant. Etenim reversis, uti supra
 memoravi, suas in Provincias conjuratis, evulga-
 taque fama impunitatis ac fidei publicæ ab Equi-
 tibus aurei Velleris propositæ; redire passim è
 fimitimis locis, qui hæresis causa ejecti fuerant:
 quique clam in Belgio delitescabant, apparere:
 excipere laudibus Gheusium nomen, illos appel-
 lare vindices libertatis, illis patrociniū sui com-
 mendare. Inde fœderatorum numerus præsertim
 Antverpiæ augeri, & Gheusiorum ornatus atque
 Insignia etiam à mercatoribus usurpari cœpta.
 Quin & nova tunc conspiratio popularium ap-
 paruit præferentium in galeris præter manticam
 nummis insculptam, tornata viatorum bacilla in
 crucem commissa: quo credo significarent, abi-
 turos sese à patria peregrinabundos, ac liberta-
 tem alibi quæsituros. Quas conjuratorum alias ex
 aliis familias sobolem esse ejus conspirationis,
 quam Dynastæ duobus ante annis adversus Gran-
 vellanum Cardinalem cucullis primum, dein ja-
 culis inierunt, scribit ad Regem Gubernatrix. Sed
 quæ tunc aulæ privatæ dissensio, atque ambitio
 paucorum fuit, postea in publicum Provinciarum
 dissidium versa est. Adeo PRINCIPES viri
 nunquam soli peccant: & VITIA dum transfe-
 runt, quasi contractis per manum sordibus in-
 gravefcunt. Neque magnopere proficiebant aut
 Gubernatricis litteræ ad Magistratus, de conficto
 Procerum nominibus libello: aut Regis ad Gu-
 bernatricem ac Provincias per eos dies acceptæ:
 quibus litteris Rex pollicebatur, securam jam se
 ab Turcarum ac Maurorum armis, iter adornatu-
 rum ad Belgas, severitatemque, si qua esset, edi-
 storum Patris coram emolliturum, interea ne
 quid turbaretur, Procerum virtuti confidere, qua
 innixus sicuti neque Parens Cæsar, neque ipse
 Rex ullus umquam hostes formidaverit; ita nunc
 eorum-

*Gheusiorum
 crescit auda-
 cia ex opinio-
 ne impunita-
 tis.*

*Nova illorum
 conspiratio.*

& ornatus.

*Unde exem-
 plum sumpse-
 rint hæ
 factiones.*

(17. Maii.)

*Quibus pa-
 rum medetur
 aut Guberna-
 tricis sollici-
 tudo.*

(6. Maii.)

*aut
 (21. Maii.)*

*Regis litteræ
 blandæ*

quidem

1566.
15. Mart.
sed veniam
importune
differentes.

1570.

IRRU-
PTIO hære-
ticorum un-
dique in Bel-
gium.

clam primum.

max aperte
concionaban-
di.

Tres eorum
Classes.

[Calviniani,
Anabaptista
Lutheriani.]

(Catholicis.)

eorum nota.

eorumdem opera, seditionem paucorum hominum facile compositurum. Veniam tamen, securitatemque, quam Gubernatrix nonnullis antea per literas flagitaverat, constantius fortasse quam opportunius distulit in aliud tempus: quo tempore ingravescentibus malis, & tamquam corrupta remediorum tempestivitate, perdidit ipse beneficium suum.

ET SANE mala non sigillatim aut per intervalla, sed nexa inter sese, atque impetu crescebant. Quippe finitimis è locis intenti hæreticorum magistri in Belgarum discordias, atque adeo in opportunitatem extrudendæ peregrinæ mercis, novique Evangelii venditandi, certatim effusi è Gallia, Germaniæque, ex illa Calviniani, ex hac Anabaptistæ ac Lutheriani, proximas quique sedes invadunt. Ac primum in agris nocturnos conventus agitare: deinde secessu blandiente, simul metu ne forte compositis controversiis amitterent ipsi rei bene gerendæ occasionem, anticipandum rati, luce palam ostendere sese, atque ad accurrentem è pagis oppidisque multitudinem de Hispanorum tyrannide, de corrupta à Pontificiis religione, de puro sinceroque Evangelio confidentissime concionari. Augebat impudentiam æmulatio, quod Calviniani majore quidem, quam cæteri concursu plausuque, sed quam Lutheriani minore assæclarum potentia frequentarentur: Anabaptistæ Lutherianis numero superiores à Calvinianis vincerentur, utrosque vero sectatorum Nobilitate Lutheriani superarent. Ex quo fiebat, ut ardenti animorum concertatione per oppida urbesque, tamquam vacuum possessionem iniriuri, festinarent, familiæ quippe suæ intenti, uni infensi omnes. Qua tempestate Belgium multo maxime visum est miserum ac luctuosum, cum ejus complures nobilioresque Provinciæ hinc atque hinc momento interceptæ, in alios atque in alios errores factionesque distraherentur lacerarenturque: cum homines impuri, fideique humanæ juxta ac divinæ desertores; cum postremi quique

apud

apud suos, ac Germaniæ Galliæque ejectamenta, regnum sibi nescio quod in Belgio pollicentes, per oppida tamquam emissæ ex inferis Furia cursitarent, turbulentis concionibus, famosis carminibus, spe, metu, suspicionibus omnia complerent: cum ad hosce novi Evangelii præcones audiendos tanta vicinorum præcipue paganorumque, dein oppidanorum etiam multitudo, aviditate incredibili convolaret; ut semel in agro Tornacensi facile superaverint octo hominum millia; frequentiore adhuc concione prope Insulas confluerint, ad Antverpiam vero una die tredecim, altera quatuordecim, neque post multo sexdecim millia excefferint: cum denique grassante licentia, multis in locis, præsertim apud Valencenam, atque in Flandriæ limite, matrimonia in campis celebrarentur, infantesque baptismo lustrarentur Calviniano ritu: idque ut tuto peragerent, ad hosce conventus concionesque armati ac minitabundi convenirent. Scio non mediocriter admiraturos, qui hæc legent, nam & dum eadem gererentur, obstupuisse Belgas ipsos accepi; unde populis tantus concionum audiendarum subito injectus ardor, ut neque edictis Magistratum, neque immissis lictoribus, neque ullo respectu legum contineri possent, quin relictis oppidis raptim in agros ad hujusmodi cœtus cum parvis liberis viri mulieresque properarent. Sed, ut in multitudine, non idem omnibus incitamentum. Etenim multi jam pridem abjecta ex animo Catholica Religione, ad accipienda hæreticorum placita, exercendaque eorum sacra peralacriter exhibant, secumque eodem impetu avocabant alios quo porro pergerent ignaros, ac prope invitos, sed qui occursum multitudinis abrepti, ceu fluminibus innantes non tam ibant, quam ferebantur. Plures traherat novitas rerum, & cupido noscendi, quid tandem Religionis externi homines afferrent è Saxonia, aut Geneva, quibus è sedibus tam multa eos patravisse per reliquas Provincias ac

Mira ad eos audientes frequentia.
L'Isle.

Et ad sacramenta ritu hæretico celebranda.

Unde tanta concionum sitis.

Aliquos studium hæresis traherat.

Multos novitas.

1564.
*Alios Psal-
 morum canti-
 lena.*

1562.
*plurimos ex
 obtreccioni-
 bus irrisioni-
 busque vo-
 luptas.*

*Ex augebatur
 frequentia
 amulatione
 nationum.*

*qua necessi-
 tate Guber-
 natrix Ber-
 gensem in
 Hispaniam
 impellit, pro-
 que illo in
 morbum re-
 lapsa,
 Oeconomum
 (Poictu)*

Regna, rumor ante pertulerat. Nec paucos allie-
 ciebant cantilenæ, quibus Davidis psalmi Gallicis
 metris ac numeris illigati à Maroto ac Beza, ut
 olim memoravimus, magnis per agros agmini-
 bus canebantur Genevatun, ritu. Sed longe plu-
 rimos obtreccionibus irrisionibusque voluptas
 cionalium ministrorum: inter quos ut quisque
 litteris illitteratioribus instructus, dummodo ad
 audendum projectior, & captare plausus circula-
 torium in morem doctior, ita grandioribus fig-
 mentis ac nugis Romanum Pontificem, Triden-
 tinos Patres, Ecclesiasticos Quæsitores, sanctissi-
 ma quæque enormiter immodiceque, sed accom-
 modate ad animos imperitæ multitudinis velli-
 cabant: applaudentibus tamquam in theatro uni-
 versis, & ea quæ dicebantur, non æstimatione re-
 cti, sed aurium voluptate metientibus, ut quam-
 vis paulo prudentiores intelligerent, inania sibi
 venditari, ac meras fabulas; gauderent tamen
 decipi, decepturi ipsi mox alios, eademque ceu
 comperta, narraturi. Usque adeo CALUMNIÆ
 ac maledicta sine ullo veri falsive discrimine a-
 vide accipiuntur, a vide communicantur. Acce-
 debant postremo factiones, in quas distractis ci-
 vitatibus, dum quæ Gallis finitimæ Calvinum,
 quæ Germanis Lutherum enixe fovent, concio-
 nes ab rerum etiam talium incuriosis, sola natio-
 num certamine frequentabantur. Neque Guber-
 natrix interea quidquam omittebat, si qua via
 posset ingruentibus undique malis occurrere.
 Marchionem Bergensem, recuperata utcumque
 valetudine, in Hispaniam sollicitè dimittit, qui
 quæ oculis spectaverit ipse, subiciat Regis ani-
 mo: suadeatque, ut Inquisitionis cogitationem
 intermittat, & severitatem edictorum mitigatam,
 velit: idque quam celerrime, ne dum consulitur
 in Hispania, Belgium penitus pessum eat. Quod
 vero Bergensis iterum morbo implicitus subsi-
 steret apud Pictones in Gallia, monuit illum, præ-
 mitteret interea fidum aliquem aulicorum, qui
 commissas sibi literas ac mandata Regi expone-
 ret,

ret, quod ab ejus Oeconomo factum est octavo
 Kalend. Augusti. Præterea cum rescisset à Magi-
 stratu Antverpiano, externis hominibus urbem
 quotidie compleri; eos edicto ex Senatorum
 sententia composito abire jussit. Quin etiam sua-
 dentibus eorum multis, ut pœnas per eam occa-
 sionem renovaret in exules qui Belgium repete-
 rent, in famosorum carminum scriptores, recita-
 toresque, in omnes qui hæreticorum conventus
 & conciones adirent; quamquam illa diu dubi-
 tavit, quod ex una parte intelligeret, insanæ mul-
 titudinis contumaciam nequaquam posse coërce-
 ri absque milite, cujus tunc cogendi facultas non
 erat, ideoque SAPIENTIUS esse abstinere à fe-
 rendis legibus, quarum injuriam ulcisci non pos-
 sis: ex altera tamen parte ne sedendo cessando-
 que indormire tantis malis, eoque turbas alere
 pervicacium videretur; vetera edicta instauravit,
 auxitque, sed incassum pleraque, Conciones certe
 nihil propterea intermissæ: imo quia prohibitæ,
 flagrantiori studio quæri cœptæ. VITIO generis
 humani majora omnia concipientis, dum vetan-
 tur: Antverpiæ potissimum contumacia grassaba-
 tur: quippe in urbe Gallos inter Germanosque
 media, ideoque factionibus obnoxia. Ex qua pau-
 cis diebus post edictum, cum ad solitos agrarios
 coetus egressi essent hinc Lutheri, inde Calvini
 fautores; cumque hi non pauciores quindecim
 millibus convenissent, aucta ex numero confi-
 dentia sub concionis finem, ipsum Calviniani Eu-
 angelii buccinatores equo imponunt, & tam-
 quam in triumpho, magno equitum peditumque
 comitatu in urbem referunt. Magistratus nihil
 tunc ausus contra repentinum malum, satis ha-
 buit Margaritam propere commonere, ac rogare,
 ut quoniam plerique verebantur, ne per eas tur-
 bas aliquo demum tumultu involveretur urbs,
 præsentia sua Antverpiæ auxilium ferre ne gra-
 varetur. Et ipsa quasi jam jam itura, Carolum
 Brimæum Comitem Meganum, fidum fortem-
 que Ducem, Antverpiam præcedere, quantum-
 que

1566.

*Advenas
edicto ejicit.
(15. Julii.)**De concio-
nibus quid
præcipue
statuat
addabitur.**Renovat con-
tra eos
edicta, &
crescunt pro-
hibita, Ant-
verpia
præsertim.**quo evocata
Gubernatrix,**præmittit
Comitem
Meganum,*

1564.

*Sed adversus
illum tumultu-
ante plebe.*

*transfertur
alio.*

*Atque à
populo efflagi-
ratur Oran-
gius,
aturque.*

*Adventanti
occurrit ma-
gna mortalium
multitudo.*

*Quorum
plausus &
hæreticorum
acclamationes
ipse cohibet.*

que opis ac fidei foret in civibus ad coërcendas hujusmodi seditiones, explorare jussit; ne præsens videre cogeretur ea, quæ minore periculo auctoritatis audiuntur è longinquo. Verum viso Comite, tumultuari civitas cœpit, vociferante passim plebe, Meganum infenso Gheusiis animo venisse, secuturum paulò post cum duodecim vexillis Comitem Arembergium, tum verò Gubernatricem occupata militibus Antverpia, superventuram, ac pro arbitrato Pontificium tribunal erecturam Hispanica severitate, arcemque valido cum præsidio imposituram urbi: quo jugo demum accepto, Brabantinos ea imperia passuros, quibus per Italiam Mediolanenses ac Neapolitani premuntur, simili artificio capti. Hoc autem vulgi tumultu indies crebrescente, Gubernatrix Meganum inde amovit, quasi Geldriæ, præfecturæ suæ, pernecessarium. Cumque Magistratus urbis, reperitis nunciis exposceret à Gubernatrice Orangium, efflagitante illum populo, nec alium facile passuro: & Orangius ipse suam in eo munere fidem operamque amplissime promitteret, Margarita inops consilii, cum intuta omnia videret, tandem ne diffidere ejus virtuti promissisque videretur, atque adeo ne in eo rerum articulo tantum virum insigni offensum repulsa penitus abalienaret, Antverpiæ motus componendos Orangio commisit. Eunti progressus est obviam ad mille passus, magno ab Antverpia comitatu Brederodius, explosisque utrimque militari salutatione scolpetis, conjuncto agmine processere, tanta mortalium frequentia partim occurrentium per vias, partim prospectantium è tumulis tectisque villarum, ut deserta à civibus Antverpia credi posset: Orangio nihil propterea in speciem elato, seu pertinere id ad magnitudinem animi existimavit, seu potius timuit, ne apud dominantes officeret sibi immodicus populorum plausus. Itaque hominum catervam circa ipsum occinere incipientem Gallica Davidis carmina, extemplo silere jussit; aliis subinde at-

que aliis quamplurimis conclamantibus, *Vivant Gheusii*, silentium manu sæpius induxit: imo confertam, pro mœnibus urbis hominum multitudinem eadem pro Gheusiis vota majori, quam usquam plausu geminantium, cum frustra nutibus inhiberet, aliquanto commorior addidit, Viderent, per Deum, quid agerent, ne, si pergerent, eos aliquando pœniteret. Sed nihil contumacius, quam cum Antverpiam ingresso, perque urbem equitante, multis in locis acclamatum est in hunc modum: *En qui nobis libertatem affert: en qui confessionem Augustanam affert. Non jam opus fœderatis Nobilibus habemus: hunc in posterum consecrabitur: huic supplices libellos offeremus.* At ille offendi se iis vocibus, præfente maxime Bredero-
 dio testatus, in curiam descendit; eaque nocte cum Magistratu agere instituit de populo ad obsequium reverentiamque pristinam revocando: de mercatoribus à discessu, quam meditabantur, abstrahendis, de turbulentis hæreticorum concionibus dissipandis, his enim cum mandatis venerat à Gubernatrice. Sed dum remedia in Senatu quæruntur, foris per eadem incrementa vige-
 bat morbus: concionesque nunquam infrequentiores quatuor hominum millibus habebantur, magno utique Gubernatricis mœrore, quæ crebris propterea litteris modo Senatam populumque promissionis admonebat, qua se Regi obstrinxerant, cum, (ne Episcopum acciperet Antverpia) Religionis curam sese habituros supra omnem Episcopi sedulitatem, sponponderunt: modo Orangium ob ea quibus ipse occurrerat mala, collaudabat animabatque: simul in mentem ei revocabat munus suum, fidem Regi, ipsique Gubernatrici in hac expeditione obligatam, adversam de illo suspicionem multorum, cujus aut alendæ aut profligandæ in manu esset occasio. Cum ecce novus repente motus avocat alio Gubernatricis animum.

Deque malis remediis agitur.

nihil remittentibus per agros concionibus.

ob qua Senatam Antverp. merito increpat Gubernatrix: & varie aggreditur.

CONVENTUS

Gheusiorum Trudonopolis.

NUNCIATUR Gheusios fœderatos nova moliri, eosque (circiter duo millia) conventuros

Tru-

1566. *(San Trudon
sive Centron.)* Trudonopolim, in eaque Leodiensis Episcopi us-
be deliberaturos, an arma suscepturi sint, animato
ubique populo. De armis falso nunciatum; con-
siliium conveniendi certum erat, scripsitque ad
vicinas ea de re litteras, exeunte Junio, Bredero-
dius, ac reliqui conjurationis Duces, conventu ad
24. die *Gerardus
Grosbechus
Episc. Leo.
eam urbem
in Leodiensi
Ep. petunt.
qui negat:* pridie Idus Iulias indicto. Susceperat partes rei
conficiendæ cum Episcopo Ludovicus Nassavius
misso ad eum Villerii Domino, uno ex fæderatis,
qui & Ludovici & sociorum nomine Trudono-
polim habendo conventui impetraret. Leodien-
sis, excusatis Cæsareis legibus quibus hujusmodi
coetus per urbes Imperii vetantur, rem totam
Margaritæ significat secretis litterarum notis oc-
cultatam; simul oppidi Præfecto mandat, ne ve-
nientes admittat. Sed oppidani, metu ne illi, si
prohiberentur, infensi messem corrumperent, &
villas & casus per agros incenderent; Bredero-
dium, ac reliquos sine contentione oppido acci-
piunt. In hoc conventu, qui medio Julio mense
coeptus, extremo absolutus est, duo agitata. Pri-
mum qua securitate cavere sibi deberent, si forte
Rex ulcisci quemquam eorum vellet? deinde,
petendumne aliud quid esset ab Rege, præter id
quod super Inquisitione atque Edictis postulave-
rant Aprili mense? Et securitate quidem postu-
landam esse à Margarita censuere omnes, in
altero dissensere: cum alii affirmarent, nihil ul-
tra moliendum, impetratis iis, quorum causa
conspiraverant; alii, quando prima succedebant,
porro pergendum, postulandumque, Ne certa
populis Religio præscriberetur, sed liberum cui-
que foret, quam vellet, sequi. Verum multis tur-
pi illa sententia vehementer offensis, eoque pau-
latim abeuntibus à fœdere, (inter quos Carolum
Mansfeldium Ernesti filium fuisse comperio) ni-
hil certi definitum est. An vero inter hæreticos
iplos, clam cæteris, agitatum sit de ea, quæ per
Belgium secuta est, violatione sacrarum Imagi-
num, à nobis in loco memorabitur. Dum hæc
agebantur, Orangium atque Egmontium qui
con-

*(Non multo
post.)*

*Disturbando
conventui,*

conjuratos ab hujusmodi cœtibus absterrent, miserat Gubernatrix: non quod ignoraret, quantum utrique credere deberet, sed ut ea significatione, fiduciæ, rerumque communicatione, sibi eos divinciret, iisque occasionem præberet rei bene gerendæ, ideoque promerendæ Regis gratiæ. Illi Brederodium, ac Fœderatorum præcipuos ad colloquium evocant in pagum Antverpiæ vicinum, *Dufflam* appellant: atque inter alia Gubernatricis nomine eos hortantur, Ne hujusmodi cœtus aliquid novi agitent, dum super ea re integrum Regis judicium expectatur: quin potius populum in dies contumaciorem, ipsi (uti sponponderant) pro sua apud multitudinem auctoritate coërceant. Brederodius ejus colloquii capita, novem erant, litteris commissa Trudonopolim ad socios defert: visumque omnibus, Ludovicum Nassavium cum duodecim Nobilium comitatu mittere ad Gubernatricem, eique libellum novem quoque capitibus constantem offerre: quo partim se perpurgabant adeo non timidè, ut oblivionem præteritorum, quam Gubernatrix polliceri videbatur omnino respuerent, dicerentque, quæ ipsi perpetrassent, prædicatione quam taciturnitate digniora esse: partim exposcebant, ut Gubernatrix publicis litteris cum suis, tum Procerum aurei Velleris, securos eos à vi armisque redderet, quæ contra eorum societatem parari vulgo dicebantur: præterea ut Oran-gium, Egmontium atque Hornanum summa cum auctoritate præficeret curandis Fœderatorum rebus, componendisque cum Rege: ut denique generalis Belgicorum Ordinum conventus indiceretur. sic enim restitutum iri pristinam Patriæ tranquillitatem certo spondebant, alioqui externa remedia quamvis invitos postremo quæsituros. Gubernatrix perlectis in Senatu litteris, auditisque eorum qui aderant sententiis, Ludovico sociisque (qui vulgari joco *duodecim Apostoli* dicebantur) respondet, Septimo Calend. Septembris Bruxellas ad futuros Equites aurei

1566.

*mittuntur
à Gubernatrice Oran-
gius & Eg-
montius:*

*qui fœderatos sponsio-
nis sua ad-
monent.*

*sed illi no-
va legatio-
ne à*

*(San. Tru-
don.)*

*Guberna-
trice multa
flagitant.*

*Ipsa re-
sponcionem
differt.*

(26. Aug.)

1566.
*Coercenda
 Antverpia
 Gubernato-
 rem se no-
 minari cupit
 Orangius, &
 nominatur:
 Impetratis
 etiam corporis
 custodibus,
 non sine con-
 cedentis cul-
 pa.
 Regis littera
 annuentis pe-
 titionibus
 Gubernatri-
 cis.*

*à conditioni-
 bus ingratis.*

*& à mora
 inutilis.*

*De TEM-
 PLORUM
 depopulatio-
 ne.*

*Unde ea
 clades im-
 missa.*

Velleris, atque una cum illis super ea re confi-
 lium inituram. Inter hæc Antverpiam reversus
 Orangius, cum remedii nihil ea urbs admitteret,
 Gubernatricem monet, sollicitari se à civibus, ut
 urbis administrationem capefferet, ad ejusque
 securitatem præsidarios milites pro imperio ad-
 hiberet. Annuente Gubernatrice, non modo mi-
 lites scribit, sed etiam corporis custodes ab ea-
 dem postulare ausus, impetrat: urbisque Guber-
 natorem lætus agit, mox & Principem acturus,
 nimia profecto Margaritæ indulgentia, dum per
 hæc benefacta studet Orangium aut efficere, aut
 saltem credi Regiarum partium. Sed auxilii tam-
 diu ab Hispania flagitati desperatio ut metum, ita
 indulgentiam Gubernatricis intendebat. Cum
 tandem, Montinii opera apud Regem agentis,
 litteræ ab Hispania perferuntur, quibus quæ tria
 toties poposcerat Margarita, ea Rex omnia, sed
 certis conditionibus, dabat. Nam Ecclesiasticos
 Quæsitores removeri permittebat, modo Episco-
 pis in suas sedes ante inductis: certum enim sibi
 fixumque, Religionem nudare illorum præsidio
 nolle, qui ejus causas cognoscerent, injurias vin-
 dicarent. Edictis Imperatoriis adhiberi placebat
 modum aliquem à Belgico Senatu, sed ab Hispa-
 no cognoscendum probandumque prius, quam
 Provinciis promulgaretur. Denique aiebat con-
 cedi veniam posse conjuratis aliisque, sed post
 illa duo in tuto posita. Verum hæc remedia sero
 proveniebant ab Hispania, cum jam in Belgio,
 inurata rerum facie, hæreticorum ac popularium
 furori in templa & sacra omnia palam invaden-
 tium, alia nempe via occurrendum erat.

ET ea quidem clades (qua profecto, si quis
 repentinam Religionis injuriam, si festinantium
 rabiem, si eorundem paucitatem obscuritatemque
 consideret, haud facile ullam legerit aliquando
 funestio-rem) quibus è locis, quorumve consilio
 importata sit in Belgium, non aliter, quàm de cau-
 sis principiiisque exortæ subito pestilentia dubi-
 tatum est. Ego ex multorum litteris, propius vero

crediderim, id malum ab Calvinianis Geneva-
 tibus illatum esse è propinqua Gallia digressis, an
 ultro immisissis? sic enim Petrus Ernestus Mans-
 feldius Gubernatricem docuit, hæc Regem; sic
 eandem clam admonuit Petrus Ceballius Hispa-
 nus vetus Centurio, Condæum Principem, tresq;
 Colinios fratres Hugonotorum Duces, ut domi-
 nante per Belgium hæresi, firmarent ipsi in Gallia
 partes suas; per emissarios quotidie sollicitare in
 hisce Provinciis hæreticos ad audendum, mili-
 temque eis & arma abunde polliceri: ac similia
 Angliæ Reginam ostentare Belgis. Idque cum eo
 congruit, quod ab Hæreticis decretum ferunt in
 conventu Trudonopoli habita à Gheusis fœde-
 ratis, quorum in numero cum Præfectus Gallici
 maris, aliique ex eo regno censerentur, facile in-
 ter illos de turbando per eam occasionem Belgio
 convenire potuit. Verum ad hæc arcana accede-
 bant alia, quæ cernebantur palam. Namque popu-
 lus partim hæresi corruptus, partim Inquisitio-
 nis metu anxius, effuse favebat hæreticis, qui
 illud tribunal eversum ibant. Multitudinis pa-
 trocinium libentissime susceperant Gheusii con-
 jurati, quod eadem labe affecti essent eorum mul-
 ti, omnes vero esse se populi arbitros gauderent.
 Dynastæ ac Proceres alii alio trahebant. quæ
 pars Religioni ac Regi fida, ea infirmior: quæ
 validior, ea turbarum palam conscia, clam adju-
 trix habebatur. Quin etiam constare jam sibi
 scripsit ad Regem Gubernatrix, Orangii confi-
 lium esse inter eos tumultus, Belgii domina-
 tum invadere, ac socios, inter quos id convene-
 rat, in partem adsciscere. Ergo pervigilio mag-
 næ Dei Matris cœlo illatæ, templorum depopu-
 latio in Belgio cœpta est, initio sumpto ab infe-
 riore Flandria, quæ intra Lisam fluvium & occi-
 dum mare protenditur. Hic homines pauci ex
 infima hæreticorum plebe, quibus se prædonum
 manus immiscuerat, ad decretum facinori diem,
 bellum, Superis moturi, non alio quam impieta-
 tis suæ ductu, conveniunt. Arma illis baculi,
 secu-

1566.

in Belgium.

(28. Aug.)

Quorum

externorum

instigatio-

nes:

(San Tru-
don.)& Belgæ
cur eam ad-
juverint.

28. Aug.

Dies Icono-
machiæ de-
cretus, locus,

conditio

Iconoma-
chorum,

arma.

secu-

1566.

*(Sant
Omer.)**A pagis
eladem
ordiuntur.**Inde in
urbes.**Ipras in-
stant.**Adem
principem
depopu-
lantur.*

secures, mallei, scalæ, funes, demoliendo quam pugnando aptiora: pauci sclopiis gladiisque muniti. Hoc apparatus tamquam emissæ ab Orco Furia, in pagos vicosque circa Audomaropolim irrumpunt: sacrarum ædium, ac cœnobiorum aditus, si quos reperiunt occlusos, illico frangunt: cultores subita vi consternatos fugant, aras everunt. Cœlitum signa deturbant, sacras Imagines discerpunt, quidquid Deo Divisque dicatum vident, disjiciunt, proculcant, comminuunt, instantibus à tergo hæreticorum antesignanis, atque ut strenue pergerent, ac vires omnes adversus idola profunderent, adhortantibus. Illi successu læti, & quoniam velitatio per agros prima successerat, proripiunt inde sese, atque unanimi consensu Ipras conclamant. Nempe urbem Calvinianis non infrequentem, & in quam, præter patrocinii spem, attrahebat illos odium adversus Episcopum Martinum Rithovium, virum egregie pium doctumque, iisque virtutibus iram hæreticorum promeritum. Quare rapido illuc cursu contendunt, aggregante passim sese in spem rapinarum egentissimo quoque. Atque ut nivium globus è montis fastigio præceps augetur novo semper accessu nivium, inter quas devolvitur involviturque; sic isti novis prædæ sociis se per viam addentibus, quo latius procedunt, eo majori minaciorique agmine debacchantur. Cumque circum Ipras, per aliquot minores pagos volitassent, ipso Assumptæ Virginis die apertis ab Iprensi populo portis, urbem ingrediuntur, rectaque ad templum maximum cursum intendentes, divisis operis, alii scalis admotis pictos templi parietes ac tabulas malleis baculisque corrumpunt: alii cancellos, subsellia, suggestum securibus perfringunt: alii prægrandes Christi Domini Sanctorumque statuas projectis funibus è suis loculamentis affligunt ad terram: sacra alii vasa diripiunt, sacros codices comburunt, sacris vestibus aras denudant: idque tanta securitate, tam nullo Magistratum Sacerdotumque respectu, ut missi illuc publico

nomine, ac civitatis ære conducti viderentur. Quin etiam eodem furore succensa Iprensis Episcopi bibliotheca, ad reliqua procurruunt urbis templa atque cœnobia, repetuntque quæ ante patrauerant scelera, & quia feliciter evenerant, majora superaddunt. Integrum diem ea Sacrorum direptio tenuit: populo partim attonito, nec homines illos, sed hominum specie funestas Inferorum larvas opinantes; partim læto, quod reperti essent qui semel ea perfecissent, quæ ipsi animo sæpius agitassent. Nec Magistratibus Senatoribusque major Religionis cura fuit; sive eis subita irruptio facultatem consiliumque præripuit; sive communicati ante facinoris conscientia desides & incuriosos domi continuit: omnes certe repentinam cladem sine ulla remediorum provisione quod in procella ac tempestate accidit, territi ac vitabundi spectabant. Postero die alia sacrilegorum catervæ vel ex composito vel capto ex iis: quæ Audomaropoli perlata jam erant exemplo, imposita Liæ oppida Menariacum, Cominæum, Viroviacum, aliaque prope Cortracum eodem impetu percurrunt, atque in templis sacra omnia, quæ tractim poterant, abripiunt: cetera ferro, aut igne disperdunt. Inde fluvium transgressi per Insulensem agrum sese effundunt, Insulensibus ipsis se ad prædam aggregantibus: direptoque opulento cœnobio, *Marquettam* vocant, lymphati furentesque pars Duacum, pars Seclinium prope-

Sed obvii Seclinenses, aliique ejus vicinæ coloni, raptis unde unde telis, paratos sese ad propulsandam Religionis injuriam ostendunt, nisi prædones cursum alio vertant. Pergentes tamen illos eadem audacia ac perrumpere conantes, infestis armis undique aggrediuntur, rustici, cæsisque eorum pluribus, reliquos palantes ac trepidos fugant, multos in paludes ac flumen præcipites agunt, nonnullos velut per triumphum captivos in oppidum abducunt. Sed quota hæc pars ultionis, cum eodem tempore tota ferme Flandria idem bellum Deo Divisque omnibus ab impuris Ico-

1566.

*Bibliothecam incendunt:**Sacra omnia viant.**Variè affectis populo ac Magistratu.**Nova iconomachorum manus per alia oppida: (Sant Orner. Menin. Comines. Verwich. Lille.)**quam Seclinenses invadunt:**& profugant.*

1566.

*Percussa
Guberna-
triciis ver-
ba ad Eg-
montium.*

*Cum eoque
altercatio.*

*Ac sum-
ptum pro
tempore
consilium.*

Lille.

nomachis inferretur, obsistente nullo? Enimvero furiosæ cladis nuncius præter modum afflixit animum Gubernatricis: quæ ingenti mœrore ad Egmontium conversa, qui eam à Sacro & concione redeuntem comitabatur in conclave, *Audis, inquit, Comes, quam lata perferuntur è Flandria, provincia tua? Infelicem me, cui Belgium moderanti, tantam Majestati Divinæ, tantam Principi suo illatam videre contumeliam contingit! Tu vero, de cujus præcipue virtute ac fide sibi Rex pollicitus semper est omnia, patieris in Provincia tibi commissa, tam immania in Deum scelera impune patrari? Respondenti, primam conservando imperio curam intendendam esse, Religionem facile dein restitutum iri; negavit non sine indignatione Gubernatrix, æquum sibi consilium ab eo dari; quin potius humanis rebus omnibus præhabendum Dei honorem cultumque: qui si deseratur, malum longe gravius id esse, quàm cujuslibet potentia fortunatumque calamitatem. ita sentire se, Regemque ipsum, cui nihil ante Religionem habere decretum sit. Cum ad hæc subjecisset Egmontius, non ita sentire eos, qui possident in hisce Provinciis aliquid, cujus jacturam timent; eadem constantia respondit. Optandum quidem esse, idque multo fore consulius, Religionem pariter ac potentiam posse retineri: sed ubi alterutro carendum sit, incolumitati Religionis ante omnia caveri oportere, cujus unius jactura nullo unquam aut opum aut imperii additamento representari possit. Similia his in Senatu propere accito differuit. Decretumque, ut Maximilianus Rassinghemius, qui in Gallicanæ Flandriæ præfectura Joanni Currierio vita functo successerat, quamprimum Insulas ingrederetur cum Montinii (qui tum in Hispania agebat) equitatu redeuntemque à Sacrorum violatione Insulensem plebem non ante in urbem admitteret, quam armis traditis atque in arcem comportatis. Et quamvis id consilium haud perinde probaretur Egmontio, affirmanti, si Gubernatrix iniret armorum viam,*

non

non composituram eum tumultum, nisi ducentis hominum millibus contrucidatis; non tamen illa destitit à proposito: responditque, Satius esse, eam mortalium turbam facemque, si ab hæresi cessura non erat, in alias terras exigere, aut ferro delere, quam adeo execranda patrantur flagitia tolerare: non sine metu, ne quantum bonorum in Belgio sit, improbi aliquando aut contagione involverent, aut superante multitudine profligarent.

HÆC DUM in aula parantur, per Belgium nihil remittebat hæreticorum furor, sed tamquam *Antverpiæ iconoman-
chia.* procella modo in hanc partem, modo in illam impetu delata terrebat omnes. Antverpiæ in primis, ubi dum Virginis cœlo receptæ die (nam sub Virginis tutela vivunt Antverpienses) simulacrum ejus festa supplicatione, per urbem sublatum humeris è templo maximo circumfertur, apparuere indicia illius mali, quod propediem securum est. Procaciores aliquot ex opificum plebe sacram pompam cachinnis ac sibilis primum *cæpta à
contemptis
sacra sup-
plicationis.* illudere, dein impie inverecundi ipsam Dei Matris effigiem ludicris salutationibus, neque obscuris verborum contumeliis incessere, ausuri & manus sacrilegas inferre, nisi facinus veriti, qui supplicationem procurabant, simulacrum in medio, ut assolet, templo locassent, sed in Odæum *(Chorus.)
& à ludi-
briis.* propere intulissent. At postero die (nam VI-
LISSIMO cuique; crescit audacia, si se timeri sentiat) plures veniunt in templum, ac ludibundi alii ante sacellum Virginis petulanter interrogant, Quo illa metu tam mature se in nidum suum recepisset? alii toto excurrunt templo, arisque & Imaginibus minantur. Ex quibus projecta audaciæ fellularius, suggestu conscenso, posteaquam Concionatorum verba ac gestus ridiculis modis sanio impurus expressisset, postulato utroque *& à rixis
in templo
maximo.* crarum litterarum instrumento, Catholicos Sacerdotes in certamen vocat. Dumque aliorum plausibus, aliorum jactis ruderibus lignorumque fragminibus excipitur, & ipse in circumstantes eadem rejicit, crescente tamquam in triviis petu-

1566.

petulantia, Catholicus nauta indignatus hominis insolentiam, è latere suggestus irrupit, ac scurram complexus, ut prævalidus erat viribus, humi allidit. Sed ipse gliscente rixa, intentas in se multorum manus declinans, brachio plumbea pila trajicitur: reliqui metu satellitum, quos adesse succlamatum est, è templo dilabuntur. Neque propterea cessatum in sequentes dies, quominus eodem velut in theatrum digladiaturi convenirent. Donec duodecimo Kalend. Septembris, auctæ impiorum catervæ templum ingrediuntur occultaris telis, quasi post leves aliquot excursiones præcedentium dierum, de rei summa peracturi. Atque expectato vespertinarum precum fine, inconditis vocibus conclamant, *Vivant Gheusii*. quin etiam eandem acclamationem secum iterare ipsum Beatæ Virginis simulacrū jubent: ni faciat, plagas ei & interitum insane minantur. Nec Joannes Immerfellius urbis Prætor, qui ad turbam componendam accurrerat cum aliquot apparitoribus, effecit ne non illi, digrediente populo, ac tumultum declinante, clausis interea valvis victores templum soli obtinerent. Ergo ubi se loci potitos vident, audita hora diei ultima, addentibusque animum tenebris; ab eorum aliquo (ne scelus non rite fieret) Davidis psalmus inchoatur in Genevatum modos: eoque veluti classico una omnes in Dei Matris simulacrum, inque Christi Domini, Sanctorumque signa, emota mente impetum faciunt: alia deturbant ad terram proculcantque, aliis gladios in latus infigunt, aliis securi caput abscindunt, tanta in scelere concordia provisuque, ut partiri inter se operas ante viderentur. Nam meretriculæ, vulgare ganeonum prædonumque additamentum, sumptis è proximis aris atque è Sacrario cereis, prælucebant operantibus viris. Virorum alii in aras insipientes sacra inde vasa projiciunt, tabulas dilacerant, pictos ubique parietes fœde conspurcant, simul alii scalis conscensis organorum molem sane pulcherrimam, specularia novo

(21. Aug)
quod sa-
crilegi ex-
clusis aliis
soli occu-
pant;

Et cum
cantu vio-
lare ag-
grediun-
tur.

fractisque
sacris om-
nibus de-
populan-
tur.

picturæ genere illuminatâ baculis confringunt :
 ex epistyliis pegmatibusque ingentes Divorum
 statuas revellunt, præcipitesque comminuunt. In-
 ter quas per vetus ac prægrande Christi Domini
 signum è Cruce pendentis inter duos latrones
 contra arcam maximam, inductis funibus moliū-
 tur ad terrâ ac bipennibus dissecant distrahunt-
 que: intactis utrimque latronibus, quasi eos uni-
 ce venerarentur, optarentque sibi propitios Deos.
 Quin etiam ausi in sacram Panis cælestis Arcam
 inferre pollutas manus, detractum in sacrosan-
 ctum Domini Corpus, adoratum illud formida-
 tumque Cælitibus Numen pedibus subjiciunt
 mortales impurissimi; Pyxidem, ac reliquos è sa-
 crario Calices vino, quod forte reperiunt, per la-
 sciviam complent, exsiccantque: sacro Chrismate
 calceos inungunt: omnium rerum detrimenta
 postremo ludibriis cumulant. Non mihi consi-
 lium est, ne convicium hic faciam generi huma-
 no, sed neque historiæ refert, fœdissima quæque
 memorare, quibus in ea Sacrorum vastatione ex-
 plevisse rabiem in Deum Divosque scelestissimi
 perduelles visi sunt. Illud profecto mirum, hæc
 omnia tanta celeritate impetuque peracta, ut in
 templo per Europam celeberrimo, amplitudine
 maximo, Signis atque Imaginibus refertissimo,
 Altaribus, quæ septuaginta circiter extabant, or-
 natissimo; à paucis hominibus, (neque enim ex-
 cesisse centum, pro comperto scribit ad Regem
 Gubernatrix) ante mediam noctem, cum cæ-
 ptum esset vesperi, nihil uspiam integrum invio-
 latumque relictum sit. Sane si non centimani fu-
 ere, qui tam brevi tam multa demoliti sunt; non
 absurdum sit credere, (quod aliquos tum suspi-
 catos scio) dæmones hominibus immistos ope-
 ram in id suam prævalide consociasse, aut saltem
 furialem illum impetum, quo ædes locupletissi-
 ma amplissimaque intra quatuor horas spoliatis
 Aris, disjectis Statuis, fractis Imaginibus, sub-
 versis Sepulcris, illis Sacris omnibus, direpta,
 expilata, ac devastata est, non aliunde fuisse, quam
 à præ-

(*Proh sce-
lusi*)

*Vide quan-
tum tem-
plum.*

(*23. Aug.*)
*a quam
paucis.*

*quanta fe-
stinatione
vastatum
sit.*

*Ut merito
dæmonum
manibus
tributum
sit facinus;*

1566.

maxime
sine sacri-
legorum
damno per-
actum.

Ex templo
egressi ur-
bem inva-
dunt,

autique
templa ac
cœnobia
urbis o-
mnia de-
pradantur.

incredibili
securitate.

et aliorum
pavore;

à præsentissimo afflatu rebellium infernorumq;
spirituum, qui sacrilegis hominibus opus omniū
gratissimum molientibus furorem juxta ac vires
intenderent. Præsertim quod in ea festinatione
conflictuque properantium, dum toto bacchantes
amentesque templo cursitant; dum scalis in fasti-
gia certatim enituntur; dum marmora atque ara
ab alto operose præcipitant; dum optima quæque
avidè diripiunt expilantque; nullus ex eo nume-
ro aut casu afflictus, aut ruina oppressus deciden-
tium ac transvolantium fragmentorum, aut oc-
cursu collisus; festinantium cum fabrilibus armis
levissime sauciatus sit. Haud leve argumentū (uti
dicebam) præfuisse operi, Deo ita permittente,
Erebi monstra, eorumque ope scelus tam impi-
um, quàm arduum, præcipitanter atque innoxie,
eoque prodigialiter exantlatum esse.

VERUM multo adhuc plura per urbem patra-
vere sacrilegi prædones, aucta ex successu auda-
cia. Raptis enim è templo funalibus foras erum-
punt, solemniq; & tamquam triumphali carmine,
Vivant Gheusii, perstreptentes, excipiuntur ab aliis,
qui juxta templum opperiebantur, ex eventu ea-
dem ausuri. Ergo conjuncto celeriter agmine
(nam præda invitabat) proxima quæque templa
invadunt, valvas subruunt, Sacra omnia disper-
dunt, aut abripiunt; in Religiosorum cœnobia
conscendunt, in interiores ædium partes, in apo-
thecas penetrant, in cibaria involant, vino inun-
dantur, pecuniam, vasa, vestem, seu sacra seu pro-
fana perinde auferunt: tanta super scelus impu-
dentia atque impunitate, ut profecto haud sciam,
an eorum animos, qui hæc legerent, indignatio
subitura sit major adversum nefarios ganeones,
qui nulla Dei hominumque reverentia, per ædes
sacras, atque aliena tecta debacchantes, templo-
rum supellectilem, cœnobiorumque bona pro-
libidine consumerent, asportarentque: an adver-
sum ipsos Sacrorum custodes, Religiosasque fa-
milias, quibus inspectantibus, homines abjectissi-
mi pollutis omnia manibus violarent. Sed occu-
pave-

paverat cuncta ubique pavor, intempesta nimirum nocte, ac civitate somno arctiore capta, eo-que magis exterrita ad repentinos dissonosque clamores. Itaque ut SUBITA quæque ac incerta æstimari atrociora solent; mercatorum multi communem direptionem populationemque veriti, occludere sese, ac firmare domorum aditus; Sacrorum administri tamquam impares prædatorum catervis, quarum paucitatem animadvertere non poterant, omissa templorum cura, sibi interim prospicere: nec Religiosis hominibus in ea trepidatione atque aliorum fuga præsentior animus: nec ceteris alia contra hoc infortunium, quam contra fulmẽ cura, quod omnes optant ne in se ruat, nemo laborat ut prohibeat. Maxime tamen omnium perculsæ exanimatæque Sanctimoniales; quarum claustra licentius ingressæ nocturnæ illæ furæ, dum obvia quæque dissipant, dum secretiora rimantur, unã salus plerisque earum Virginum fuit, sacrilegis ira occupatis, ut in rapinam intentis, clam fugam arripere, atque indutis utcumque vestibus evolare ad parentum domos; factumque inde, ut rariora ex iis, quæ nocturnas plerumque populationes flagitia committantur, patrata sint ab illis, superante cura festinandi, continenterque omnia discerpenti. Quæ profecto festinatio tanta fuit, ut quotquot erant paulo celebriora Antverpiæ templa ac Religiosorum ordinum sedes, ante solis ortum complures illi greges infamium balatronum eodem furore præcipites percurrerint, violaverint, diripuerint. Quin etiam adulto jam die, cum viderent, nihil adversum se parari à civitate repentino metu attonita, Catholicisque ac hæreticis æque latitantibus: nempe quod illi timerent sibi ab hæreticis quos victores opinabantur: hi autem gnari referendam in sese invidiam facti, Magistratum iram, Catholicorumque impetum vererentur: omnes vero eam vilis plebeculæ licentiã alius habere principium suspectarent; hinc sacrilegi effractarii que alieno pavore secu-

*Mercatores
domi se
muniunt.*

*Sacrorum
custodes autem
fugiunt: re-
ligiosi latent.*

*reliqui tre-
pidant;*

*Sanctimo-
niales ad pa-
ternas domos
evolant.*

*Sacrilegi
vero festi-
nant.*

*& Catholi-
cis hæreti-
cisque.*

*mutuo metu
latentibus, illi
Sacrorum
populationem
licentius re-
petunt.*

*ac triduo
continuant.*

*Expergi-
suntur de-
nique cives.*

*Et armati
sacrilegos
terrent, ac
fugant.*

*EADEM
clades eodem
tempore.*

*Terramotus
instar omnes
Belgii
(Over-Iffel)
provincias
pervadit,
vix quatuor
exceptis.
(Tac. lib. 2.
Annal.)
strage tem-*

securi, luce palam redintegrant populationem; ad templa, ad cœnobia ferociores redeunt: sacras vestes turpificatis ipsis animis corporibusque indigne ac spurce fœdant: bibliothecarum libros butyro inunctos incendunt, in Divorum statuas armis per ludibrium indutas hastis incurrunt, ac dejectis insultant: ubique ceu victores capta non minus pietate quam urbe, prædas agitant. Tres ipsos dies Antverpiæ tenuit ea sacrorum strages atque direptio, tam grandi jactura operum pulcherrimorum, ut non desint, qui scribant; Unius principis templi damnum quadringentis circiter aureorum millibus æstimatum esse. Verum invalescente suspitione, ne spoliatis jam templis, auctæ improborum catervæ rapinarum spe, postremo invaderent prædivitum mercatorum domos; (ut PRO FOCIS pugnatur interdum acrius quam pro aris) cives non ultra cessandum rati, animadversa præsertim vilium capitū paucitate, præ foribus apparent armati, & tamquam ulturi publicam injuriam, portis urbis, una excepta, occludunt omnes ex qua videlicet una proripuit illico sese ea nefariorum colluvies, conceptamque rabiem in suburbanis pagis ac vicis, eodem genere sacrilegæ populationis explevit.

NEC minus, dum hæc Antverpiæ, juxtaque gerebantur, iisdem plane diebus Gandavi, Aldenardæ, aliisque in urbibus per Flandriam, quæ à Lysa ad Scaldim ac Tenaram usque pertinet, idem perduelliū furor in templa & Sacra omnia impune grassabatur. Quippe terræ motui cuncta pariter voranti, quam contagioni paulatim, per vicina serpenti similior hæc clades fuit. Siquidem eadem labes ac turbo Religionis simul Brabantios nos ac Flandros, simul Hollandos Zelandosque simul Geldros, Frisios, Transiselanos, simul Belgium propemodum omne, si tres quatuorve ejus Provincias, Namurcum, Lucemburgium, Artesiam atque Hannoniæ partem excipias, miserum in modum involvit, ac devastavit. Atque ut olim Tiberii Cæsaris principatu, duodecim Asiæ urbes

simul hausta memorantur nocturno motu terræ ;
 ita in Belgio non urbes , sed Provincias totidem,
 eluctatus ex inferorum cavernis spiritus funesta-
 vit usque adeo subita , usque adeo ingenti strage,
 ut Belgium tot urbibus, oppidis, pagis (si qua Eu-
 ropæ alia regio) frequentissimum , intra decem
 dies calamitas universum comprehenderit , vel
 in Provincia una Flandria, quadringentis adibus
 sacris violatis , aut etiam incensis. Ut profecto
 non ab re Gubernatrix Mansfeldio jam crederet,
 eam conspirationem appellanti certissimam uni-
 versi Belgii proditorem , ab hæreticarum partiū
 ducibus initam in Gallia , unde novi Evangelii
 præcones proveniebant fere omnes , eorum
 quippe opera turbari Belgicarum urbium statū ,
 quo facilius , veluti confusa primo funditorum
 impetu acie , succederent deinde, qui debilitatas
 hæreticorum vexatione Provincias invaderent
 subigerentque. Neque ab hoc discrepabant , qui
 sentiebant Sacrorum populationem ea consen-
 sione , ea impunitate peractam , non fortuitum,
 neq; paucorum fuisse facinus: sed antea collatum
 inter hæreticos , ac Trudonopoli distributum :
 nempe ut per eam cladem cladi anteverterent ,
 quam impendere sibi ex Gallorum Hispanorum-
 que ad Bajonam colloquio metuebant, annuenti-
 bus interea Gheusianæ factionis principibus, quo
 citius à Gubernatrice per eos tumultus exterri-
 ta, quæ libello flagitaverant, extorquerent. Sane
 cum Gandavi diriperentur templa atque cœno-
 bia , continuata ad tertium usque diem spolatio-
 ne Sacrorum , sicuti Antverpiæ eodem tempore
 contingebat ; supervenit à Ludovico Nassavio ,
 atque à sex aliis epistola ad ministros , ad confi-
 storia, & ad mercatores Belgii : (sic enim inscri-
 bebatur) qua eos monebat, ut quia reformatæ re-
 ligionis causa fatis videbatur in tuto esse, populi
 petulantia turbis que opponerent sese, certos, in
 posterum neminem futurum qui eis in religionis
 usurpatione negotium facesseret, ceterum ei, qui
 epistolam redderet, fidem haberent. Is erat Agi-
 dius

1566.

plorum innu-
 merabilium.
 præsertim in
 Flandria,

Opinio ali-
 quorum de
 hac icono-
 machia,
 tanquam de
 prodicione
 Belgii.

(Martinus
 Delrius in
 Alter. Belg.
 lib. I.

San. Truden.
 l. 4)

inita ab hæ-
 reticis tum
 Gallis, tum
 Belgis.

consentienti-
 bus Gheusia-
 rum antese-
 gnans,

Quod ar-
 gnunt Lud.
 Nassavii in-
 primis lit-
 teræ.

1566.

dus Clerus, Tornacensis caufidicus, cujus nomen in ea epistola notis occultabatur. Quo accepto nuncio, à profanandis Gandavi templis cessatum est. Accedit ad hæc Mansfeldii Comitis cum Gubernatrice colloquium, quod illa secretis litteris Regi aperuit. Admonitam se à Mansfeldio, ut Ludovicum Nassavium caveret ante omnes; illum proditorem esse mortalium nequissimum: cum illo omnia communicare consilia ministros atque antistites hæreticorum: in illius manus comportari prædas ac spolia templorum cœnobiorumque: atque hujusmodi instrumento, hominem turbulentum ac perditum, adversus Regem meditari bellum. Et verò constat, Ludovicum (quidquid de sacris spoliis actum sit) concitato-rem turbaram fuisse primarium, ejusque opera Bruxellis cohiberi nequivisse hæreticorum plebem, quin urbe contra justam Magistratus egressi, Vilvordiã ad conciones audiendas furiose convenirent.

(8. Sept.)
 & ejusdem
 patrocinium
 iconomachis
 impensum.

SENATUS
 TUM ad-
 vocat Guber-
 natricem.

(Arcschot.
 Megan.
 27. Aug.)

& in eo ver-
 ba hæc facit.

GUBERNATRIX, audita ex omni parte popu-latione Sacrorum, non minus futurorum metu anxia, quam præsentium mœrore consternata propere Senatum vocat: consuetum nempe remedium, sed plerumque postumum & inane. Et aderant Præfecti Provinciarum, ac Proceres propemodum omnes, præter Philippum Croium Areschoti Ducem, & Carolum Brimæum Comitẽ Meganum; excusata ab illo valetudine, ab hoc suspicione insidiarum, Cum Margarita in hæc ipsa verba (quæ ad Regem litteris misit) orationem habuit, suggerente vim auctoritatemque dolore, atque ingenita nobilitate. Quo sit loco res Belgica paucorum hominum scelere, nos intuemur, absentes audient, posteri mirabuntur, ingenti cum meo vestroque dedecore. Scio equidem mihi pleraque tributum iri: nam & GALAMITATUM fasti nominibus Principum notantur. Vos tam multa domi forisque præclara gessistis, ut vestra jam nomina latere nequaquam possint. Nec ita mihi traditum est unice Belgium, ut vos in ejus partem administrationis curarumque asciti non sitis, Vobis & Præfectura

Provinciarum, quibus impositi estis; & aurei Velleris
 Ordo, cui nomina jurati dedistis; & civium Regi sub-
 ditorum fides, in quæis principem locum tenetis; onus
 profecto multiplex tutandæ amplificandæque regie di-
 tionis imponunt. Et tamen in vestris hisce Provinciis,
 vobis inspectantibus, sacra Dei cœlitumque templa,
 quæ vetus Belgarum Comitum religio fundavit, quæ
 Majores vestri, vosque ipsi victoriarum vestrarum
 Insignibus exornastis; ab sacri legis impiisque perduel-
 libus barbære incensa ac profanata: violata Majorum
 vestrorum sepulcra: vestri Ordinis vetustissima mul-
 tis in locis statua, familiarumque Signa confidentissi-
 me disjecta, proculcata, comminuta sunt. Ut omittam
 sacras Deo Virgines, expilatis earum gynæceis, dive-
 xatas: Religiosos quosque Ordines, Sacerdotesque, ad
 ceteras contumelias, ex suis sedibus, ex urbibus fero-
 citer exturbatos. At quid genus hominum tempe-
 statem hanc tantam Belgio concivit? quam infima
 populi fœx, quam viles abjectique nescio qui transfu-
 ga Religionis? truculenti scilicet adversum timidos,
 mancipia quam ignavissima si in Dominos incurrant.
 Pauci Seclinienses ac rusticani, armis fortuito indutis,
 permultos ex hisce Sacrarum populatoribus deleve-
 runt. Unus homo hesternæ die nonne conglobatos ali-
 quot ex hoc numero proditores ad urbis portam arrepto
 hastili, protinus à sacello, cui minari videbantur, imo
 etiam ab urbe longius abegit? vos pestem hanc impune
 grassari, convelli statum tranquillitatemque civitatũ,
 Sacrorum religionem ante oculos vestros labefactari,
 externisque hostibus hæc turbamenta sterni viam pa-
 tiemini? Quid, quod hæc patrari scelera nonnullis
 vestrum non modo non repugnantibus, sed etiam con-
 sciis juvantibusque; vulgo circumfertur? Non ignoro ve-
 ces hujusmodi spargi à sceleratis hominibus, quo bonos
 cives in vindicanda Religionis injuria segniores effi-
 ciant: meque ipsam magnis fortasse nominibus deterritã
 ad iniqua eorum postulata quoquo modo admittenda
 compellant. Sed existimationem vestram quid deceat,
 vos videritis. Quod ad me attinet, persanctè juro, non
 me cujusquam minis adductum iri, ut in hisce Provin-
 ciis cum veteri orthodoxaque Religione novitia istorum

1556.

figmenta componam. Imò si Rex ipse, cujus ab nutu pendeo, in Religione pro arbitrio consuetanda Belgis indulgeret, (quod ab illius animo quàm alienum sit, ignorat nemo) illico pedem è Belgio referrem, ne ipsa forem hujusce interpretes indulgentiæ atq; administra. Quod si hic armis injectaque vi (quod audio vane interminatos) attineret, testor Deum, cedi me dilacerarique in frustra potius, quàm ritus Catholicæ Fidei contrarios esse passuram. Verum ne hæc eveniant, agite, oro vos, Proceres pro vestra & in Deum Religione, & in Regem fide, & in Patriam caritate. Et quoniam adversum perditos homines mitiora non valent, seque Nobilium fœderatorum patrocinio tutos arbitrantur; vim atque arma, quod sæpenumero polliciti estis, quodque jam pridem factum oportuit, aliquando comparemus. Ut cum Rex aderit, aderit autem brevi, pacatas inveniat vestra ope Provincias: nec minus virtutem vestram Regia liberalitate, quam aliquorum perfidiam severa animadversione compenset. Hæc Gubernatricis oratio pro cujusque ingenio valuit: & studia, quæ reperit in singulorum animis, auxit, nova non inseruit. Itaque Comites Mansfeldius, Arembergius, Barlamontius, fidiissimi quique Regis causæ, obtulere peralacriter in id operam suam: Egmontius, Orangius, Hornanus, aliique complures adversus arma disse-rere. Quorum sententiam confirmare visus est numerus hæreticorum supra quindecim millia Bruxellis agentium, quos armis irritare haud tutum videbatur in præsentia. Sed præcidit eam altercationem Gubernatrix: omissaque à sermone, non ab animo armorum mentione (statuerat enim apud se ab armis consilium petere) de cõponendis alia ratione turbis, sententias rogavit. Fuitque eo ac postero die, hæc consultationis summa: Oblivionem præteritorum, securitatemque in posterum Gubernatrix offerret: modo fœderis chirographum, (compromissuræ vocabant) ipsi ante comburerent, seque Catholicæ Religionis cultores, ac fidos Regis subditos perpetuo futuros jurejurando pollicerentur.

Ex oratione
Gubernatri-
cis varii Se-
natorum s. n-
sus promissis
aliis ad ar-
ma, aliis ea
incusantibus,

h omni-
missa alter-
atione fa-
tum est hoc
enatus con-
sultum.

SE D in his conficiendis Margarita moras ne-
 stente, quasi adhuc ambigua, gliscebat in horas
 turbulentorum hominum vis, agitarique seditio-
 num undis etiam quietos impellebant. Audie-
 banturq; voces, instigante Ludovico Oranzii fra-
 tre, Nisi fœderatorum Nobilium securitati cave-
 retur à Margarita, nisi liber cuique aditus pateret
 ad conciones, ac sua nemini Religio fraudi foret;
 Gubernatricem suismet oculis inspecturam esse
 templorum, quotquot Bruxellis essent, incendia,
 Sacerdotum cædes, suam ipsius captivitatem. Quæ
 quoniam palam verbis, occultè re intentari dice-
 bantur, Margarita Bruxellis clam egredi, Mon-
 tesque Hannoniæ in urbem inferre se statuit: par-
 tim ne stragem sacrarum Imaginum spectare
 Bruxellis cogeretur, partim ut tuto in loco ad
 iniquas condiciones pertrahi non posset. Verum
 dum Oranzius atque Egmontius, quibus insalu-
 tatis abeundum illa sibi non putavit, huiusmodi
 consilium pluribus dissuadent, re Bruxellis evul-
 gata, civium alii portas urbis occludere, alii Gu-
 bernatricem supplices adire, orareque, Ne per
 eam fugam sceleratis hominibus augeter auda-
 ciam, fidamque civitatem huiusmodi nota quasi
 conjurationis consciam apud Regem damnaret.
 Nec ideò à proposito illa movebatur, quamvis
 ei relatum esset à viro primario, de ea profectio-
 ne differentem in aula Oranzium inter alia dixis-
 se; Id si perageret Gubernatrix, remque publicã
 ea ratione desereret; nolle se oppidis fortunif-
 que suis per cujusquam injuriam spoliari: &
 Flandriæ quidem commodè potituros finitimos
 Gallos, Artesiæ vero Hannoniæque jampridem
 eosdem sese profiteri candidatos: reliquis au-
 tem Provinciis Dominos non defuturos. Sed
 eam multo plus impulit qui Bruxellis increbue-
 rat rumor, Per Gubernatricem stare, ne Gheusio-
 rum postulatis indulgeretur: posse illam omnia
 per sese, accepta à Rege facultate, quibus videat-
 ur conditionibus, tumultus Belgicos componen-
 di; si persistat obtendere ab Hispania responsum,

1566.

*Gheusiorum
 mina in Bru-
 xellensem ur-
 bera & Gu-
 bernatricem.*

[Mins.]

*Quibus ipsa
 permota
 Bruxellis a-
 bire cogitat.
 [Sic illa ad
 Regem scri-
 bit. 28 Aug.]*

*sed precibus
 ac vi retine-
 tur.*

*Crescunt in-
 ter ea mina in
 Gubernatri-
 cem.*

1566.

(Ulricus
Viglius.)
quæ egredi
prohibita,

et metu cor-
rupta remit-
tit aliquid
(18. Aug.)
Gheusis fœ-
deratis, &
Regi scribit,
quas ob cau-
sas id feceri:

Indulgen-
tiam tamen
suam ipsa
damnat: Re-
gemque orat:
ratam ne ha-
beat; imo Re-
ligionis inju-
rias ultum
veniat;

atque hujusmodi ludificationibus moras trahere; paratos esse, qui Gubernatrice capta, una cum Viglio signatorii annuli custode, atque ipso Egmontio, vi extorqueant, quod modestia nequisissent. Quæ talia licet vanas hæreticorum minas suspectaret initio Gubernatrix, atque Eginontium callide nominatum, ut ipsa conjuratis infensum haberet: ubi tamen id affirmari vidit à multis magnam rerum desperationem præ se ferentibus; tentato iterum egressu, prohibitaque, superante jam metu, stavit ad extremum, fœderatis aliqua remittere, quæ Regi post alia narrat in hæc verba. Addenti nunc mihi, quæ postremo fœderatis concesserim, indigna proposito meo, indigna religione Majestatis tuæ; animam profecto exedit dolor, atque ora suffundit rubor. Deum testor animæ consciis meæ, sæpe multumque restiti, non Fes complures insomnes duxi, etiam febri ac doloribus direxata: tandem, cum super templorum populationes undique auditas, atrociora impenderent huic urbi: cumque palam mihi caneretur à multis, finem non habituram Sacrorum stragem, nisi fœderatis, quæ duo peterent, indulgerem; obsissa domi, agro animo, corpore decumbens, advocatis ad me Orangio, Egmontio, atque Hornano, testata consensus illum vi extorqueri; veniam securitatemque fœderatis asserui; reliquis verò potestatem feci suorum conciones audiendi, in iis tantummodo locis, in quæis habita fuerant ad eum diem: modo inermes, nec infesti Catholicis convenirent, addidique, hæc duo tamdiu permitti, quamdiu Rex, assentientibus Belgicis Ordinibus, permissa voluerit. Virumque autem non Majestatis tuæ concessi nomine, sed meo: ut liceat tibi cum libuerit, illa rescindere, integra fide: nempe quam nec ipse obligasti, & vale obligatam à me tueri non debes, & uti spero, noles. Immo te ego, Potentissime Rex, per istud, quod tibi vita carius est, defendendi Catholici nominis studium, oro atque obtestor, ut quamprimum non expectata verni temporis opportunitate, ultum ipse venias afflictæ Religionis injurias: quas in te dolenter uniceque conversa, ab ista dum dextera, fide imperioque

præstante, malis non alioqui cessuris remedium expectat. Equidem, nisi hæc mihi spes una superesset; haud dubie vita, quam in miserum hunc modum traho, me brevi desereret. Si tamen spes hæc ipsa diutius arcere à me poterit supremum diem. Hæc illa, quamvis dolore victa, ad Regem secreto scriberet, tamen haud palam mœrori muliebriter indulgit, quin publico intenta, nominatoque Comite Mansfeldio, qui Bruxellas vicario munere gubernaret: atque advocato in urbem novo equitum ac peditum præsidio, armataque aula; nihil omisit ad sui urbisque custodiam. Et vero re ita composita cum Fœderatis, paulum ab ea trepidatione respiratum est. Namque illi Gubernatrici in verba, qua antea diximus ratione jurati, operam suam præstitere, ne quid eo ipso die (quod moliebantur) adversus templa tentarent Gheusii, quin etiam reversus Antverpiam Orangius, tribus è Sacrorum violatoribus suspendio, totidem exilio multatis, aperto principe templo, iussisque in eo Sacerdotibus rite operari, atque ad populum tuto dicere, Gubernatricem non mediocriter exhilaravit: nisi quod in ea, qua hæc narrabat epistola, inclusis geminis libellis traditis sibi à Germanorum natione, poscentium in urbe templum aliquod exercendæ confessioni Augustanæ percommodum: imminuit Gubernatrici gaudium; præsertim quod uno post die, ex aliis Orangii litteris cognovit, potestatem ab eo atque à Senatu Antverpiensi factam hæreticis, conciones in urbe reliquosque Lutheri & Calvinii ritus celebrandi, tribus propterea locis attributis. Cujus facti rationem Margaritæ, quæ peracriter quærebatur, exponens tribus continenter litteris Orangius affirmat, Ægre se quidem cum hæreticis consensisse, sed adductum ob causas; primum quo sacris ædibus cultus, & cultoribus securitas restitui posset: deinde quod, cum non pauciores viginti hominum millibus ad conciones egrederentur; magnopere timeret, ne in urbem redeuntibus associarent se homines facinorosi,

1566.

Ipsa interim urbi & sibi cavet.

& respirat mutatis paulum rebus.

Opera fœderatorum Bruxellis: & Antverpiæ Orangii opera.

(3 Sept.) qui postea templa hæreticis attribuendo offendit Gubernatricem.

(4. Sept.) cuius facti causas exponit, nec satisfacit.

(4. 5. 7. Sept.)

1566.

rapinarumque cupidi, ac prædivitum mercatorum domos, multitudine superante, diriperent: postremo quia conciones Antverpiæ jam habuerant hæretici, eoque nihil adversus conventa peccatum erat, locis ad eas in urbe constitutis. Non ideo tamen factum Gubernatrici probavit Orangius, sive quod illa facilitatem suam agnosceret, ac reprehensionem timeret in aliena culpa; si, e quod revera Orangius attribuisset hæreticis adhuc plura, quam per conventa liceret: quibus in conventis conciones quidem intra urbem, non tamen Baptismus, Matrimonium, ceteraque hæretico ritu ministeria permittebantur. Quæ dum objicit Orangio Gubernatrix, monetque hominem ut factum corrigat; audit Hochstratanum, Hornanumque Comites exemplum Antverpiæ secutos esse, Mechliniæ illum, hunc Tornaci: reprehensaque à Margarita rationem sui reddidere ambo, Hochstratanus quidem, Quod non aliter potuisset à se modus imponi perbacchanti populo, quem eo ipse die, quo urbem intraverat, reperisset templa omnia furiose spoliante: Hornanus vero (quem culpæ idcirco propiorem arguit apud Regem Margarita, quia cum Tornacum ultro sibi poposcisset, impetrassetque certis cum mandatis, ex quorum præscripto rem gereret; iis nequaquam paruisset) urbem culpavit tam multis refertam hæreticis, ut ex quinque ejus partibus, vix una Catholicis superesset. Sed pejora his audit patrari à Trajectensibus ad Rhenum; & adhuc graviora à Buscoducensibus, quorum illi arcuerant Catholicos à templis, hi etiam Episcopum ab urbe. Nec multò post Antverpiæ trecentos è plebe arreptis armis cœnobium Franciscanorum aggressos, ejus potiundi spe, accurrente illuc Orangio cum militum globo deterritos fuisse, scribit ipse ad Margaritam. Felicius tamen scelus idem cessit Amstelodami: ubi homines pauci ex ultima hæreticorum face, sed multorum ac potentium ope civium subnixi, templum domumque Franciscanorum subito ingressi, fractis

[Ant. Latin. Hochstrate Comes.]

Idem peccatur.

[8. Sept.]

Mechlinia, excusante se Hochstratano. Idem

Tornaci, Hornano quoque se purgante.

Idem Trajecti.

[Utrecht.

Bolduc.

26. Sept.]

Idem Buscoduci.

[17. Sept.]

Franciscani ab hæreticis ericlitantur Amstelodami.

ctis dissipatisque Sacris omnibus, lapidatione ac fustuario abire inde coacta Religiosorum familia, fauciis urbis Consule ac primario Senatore, qui sese opposuerant, cœnobium victores obtrinuere. Quo tempore memorandum edidere facinus mulieres Amstelodamenses. Dum enim sacrilegi in reliqua urbis templa insane decurrunt, inchoata semel victoria usuri, eorum pars ædem irrumpit sacrosanctæ Hostiæ miraculis per ea loca celebrem, Irruentesque ac manus ipsas in cœli Panem intentantes, insurrexere virili animo feminæ, quæ aram plurimæ circumstabant, certæque ante commori, quàm scelus illud execrandum se coram pati, qua minis auctoritateque (erant enim primariæ illarum aliquæ) qua vi clamoribusque, nefarios balatrones inopinato occursum perterritos non modo ab aræ contactu, sed etiam à templi foribus abstraxere. Dignæ profecto conscientia & commendatione posteritatis; nisi forte earum præconium, virorum convicium videri possit. Sed quantum laudis meruerit Amstelodamenses, tantum dedecoris eidem generi mulieres attulere Delphis, quæ urbs est in eadem Batavia. Etenim earum complures, haud dubio dæmonum instinctu actæ, communicato inter sese consilio, repente bacchantiû ac furentium similes, Franciscanorum templum una invadunt. Divorum imagines, ac sacram in aris suppellectilem pari celeritate ac rabie perfringunt atque projiciunt. Inde furiali incessu cœnobium irrumpunt tantoque impetu, velut emissæ ab inferis Eumenides, loca omnia percurrunt populanturque; ut Franciscani omnes, insolita perbacchantium specie territi, & cædis principium rati (quippe rumor percrebuerat, intra biduum triduumve sacerdotes Catholicos interfectum iti) partim fuga, partim latebra sibi consulere coacti sint. Scio esse, qui non mulieres id ausas affirmant, sed viros muliebri veste occultatos. Hujusmodi tamen facinora à Batavis mulieribus patrari potuisse, non abhorret ab earum supra vi-

Pium Amstelodamensium feminarum facinus.

at feminarum Delphensium impium.

Remedium exposcit Gubernatrix à Rege sed armato.

1566.
(17. Sept.
10. & 16.
Octob.)

ros audacia: & patrata tunc esse, Gubernatrix hanc incallida rerum indagatrix asseveravit. Quæ, dum complura hujus generis portenta sigillatim, multisque complexa litteris Regi enarrat: ac lamentatur rerum infelicem statum, cui nulla superesset ultra remedii spes, nisi ab Regis præsentia: illum orat obsecratque: Ut, si salvam rem Belgicam velit, moras præcidat omnes, exemploque Caroli Patris, qui summa hieme per Galliam properaverit in Belgium, ut vel unam civitatem tumultuantem pacaret; armatus ipse in summo civitatum omnium periculo cum exercitu advolet, contumacibusque Provinciis jure belli subactis, uti Gandavum subegerat Pater, eas leges imponat, quas victor atque ultor volet. Et jam Rex aliis Margaritæ litteris ad arma animum verterat. Itaque binis earum fasciculis mense Augusto Segovia missis, quantum militum, quo loco, quaque pecunia legi oporteret, illam admonet sigillatim. In prima tamen epistola, antequam consilium armorum explicet, certiore facit de Regine partu quæ filiam biduo ante in lucem ediderat, lustratamque sacro fonte à Pontificis Nuncio Joanne Baptista Castaneo, qui postea Urbanus VII. dictus est, CLARAM ISABELLAM EUGENIAM appellavere, primum sibi nomen vendicante Divæ natali die, alterum ISABELLA mater imposuit, tertium honori datum est Toletani Antistitis martirisque, cujus sacrum corpus avectum ex Gallia suis gestavit humeris Philippus Rex, quo die uxorem utero ferre animadvertit. Atque hæc est ISABELLA, quæ sicuti flagrante tumultibus Belgio nata, ira dein ALBERTO Rodulphi Imperatoris fratri nupta, Belgicas & Provincias & tumultus dotales habuit. His autem officiis breviter cum sorore transmissis, ei præcipit, tria millia equitum, peditum vero decem millia scribenda curet in Germania: eosque duorum mensium stipendiis solutis, paratos habeat, si accersendi sint in Belgium. Ex his equitibus, mille Erico Duci Brunsvicensi legen-

1539.
(Gandavum.)

14. & 24.
& Rex post
communicam
letitiam
ex nata filia,

Clara Isabel-
la Eugenia.
(12. Aug.)

armorum
consilium pro-
bat.

Docet, quot
egendi &

legen-

legendos regendosque tradat, quingentos Philip-
 po ejus fratri, ducentos quinquaginta Joanni
 Barniso, reliquos Joannis Valharti. Pedites in ve-
 xilla tria atque triginta distribuatur, quorum decem
 Comiti Joanni Nassavio Orangii Principis fratri,
 totidem Comiti Othoni Eberstenio, octo Tribu-
 no Grembergensi; quæ supersunt quinque
 Centurioni Valdersongio committat. Ad ho-
 rum autem singulos litteras delati muneris te-
 stes Gubernatrici Rex mittit: simulque trecenta
 nummum aureorum millia, quos ipsa dividat
 partim in hosce militum Ductores, partim in al-
 ios, si aut plures, aut alii, nominatorum loco,
 legendi videantur, in quem usum pura aliquot
 folia Regio munita nomine adjungit. Denique,
 ne quis Germanorum principum eum copiarum
 apparatus secus interpretaretur; ad illos quoque
 consilii sui rationem scribit, missis Gubernatrici
 litteris. Præcipuè vero Maximilianum Cæsarem
 & epistola & verbis Oratoris apud illum sui,
 rem ipsam docet: rogatque pro ea, quæ inter
 illos intercedit, amoris sanguinisque conjun-
 ctione, juvet auctoritate sua eum militum Du-
 cumque delectum. Sed Cæsar, quia inaudierat,
 inter Gubernatricem & Nobiles fœderatos jam
 convenisse, laudato consilio, arma delectumque
 dissuasit: sive in iis militibus spoliaretur ipse ad-
 versus imminetia Turcarum arma: sive deco-
 rum putavit, se arbitro aliena pacari. Itaque Gu-
 bernatrici perscribens, operam suam ultro pol-
 licitus est, si quid componendæ adhuc discor-
 diæ superesset, simulque ad fœderatos litteras
 dedit in hanc sententiam: *Magna se affectum esse*
molestia, audito illorum cum Gubernatrice dissidio,
secutisque inde populorum motibus, qui quod in si-
nibus imperii, quod in dominio Patruelis Regis,
quod in amicissimis Provinciis evenissent; existimas-
se ad Imperatorem pertinere, opera auctoritateq; sua
populorum obedientiam Principi asserere, Sperare au-
tem eum conatum Catholico Regi non ingratum, salu-
terem quidem certe fœderatis futurum; ideoque illos

1566.
 quibus duci-
 bus

*Ad quos lit-
 teras patentes
 mittit: & ad
 Gubernatr.
 & Principi-
 bus Germanis
 rationem red-
 dit apparatus
 bellici:*

*præcipue Cæ-
 sari, qui dis-
 suadet arma:*

(13. Oct.)
 & sequestrum
 concordie se
 offert Guber-
 natrici & fœ-
 deratis.

1566.

monere, ne quid interim novi pertentarent, populosque à turbis pro debita Regi fide coercerent. Hanc porro Imperator Epistolam, aliasque Orangio, ac nonnullis Proceribus simili argumento ab eodem scriptas, ad Gubernatricem misit, quas ipsa perlegerit, & si ex usu essent, reddendas curaret.

Sed Gubernatrix, missis ad Regem harum omnium litterarum exemplaribus, responsum aliquamdiu expectavit: donec gliscentibus quotidie turbis iussa iterum ab Rege parare externum militem, actis Maximiliano Cæsari gratius ostendit, eò jam ventum esse, ut armata cum factione nihil componi tuto possit absque armis. Quamobrem expeditis Regis litteris ad Imperii Septemviro, aliosque, & eos in primis, à quibus legendi erant milites, Cæsarem obsecrat, ut quam operam benigne obtulerat in Belgio, dignetur eam apud Germanos Principes, militumque ductores nunc certe opportunius Regique gratius, adhibere. Et Cæsar quidem non id solum præstitit, sed vetuit etiam edicto, voluitque capitale esse, si quis Germanorum militatum iret adversus Regem. Quod quam ægre tulerit inter omnes Orangius, quamvis cetera callidus testusque, aperuit super mensa, denudante scilicet vino animi sensa. Invitatus enim à Gresserio Reginae Anglorum procuratore, postquam mero incaluit, in vehi magno coepit impetu in Imperatorium edictum; Falli Cæsarem Regemque, falli quotquot pro Rege pro Cæsare sentirent: non solos Germanos arma inducere, esse multas juxta fines Imperii nationes: Non defuturos Danos, non Suecos, non alios, qui fœderatis Belgis opem ferre possint ac vellent. Hæc iracunde minantem cantuancula sub finem epularum ad numeros dicta linivit. At vero litteris, quas dicebam, à Rege atque à Gubernatrice scriptis ad Germaniæ Principes, varie ab iis responsum est. A Trevirensi quidem & Moguntino Septemviris, Magnopere sibi probari consilium Regis adversus rebelles, & Religionis Catholicæ perturbatores; seque in ea re operam quoque suam

Sed Gubernatrix operam Cæsaris orat in delectum militum.

& impetrat plus quam orat, Orangio ægre id ferente.

& minante.

Reliqui per Germaniam Principes varie respondent Regi. Trevirensis & Moguntinus consilium militibus offerant.

posituros, uti bonos finitimosque Principes, & imperii custodes, & societatem professos Majestatis ejus. Ideo permissuros se, sua per oppida jurisdictionesque liberum iter iis militibus, qui ob eam causam, assentiente Cæsare, contraherentur. Similia his reliqui per Germaniam Catholici Antistites respondere. Addiditque Bavarix Dux, Hujusmodi turbis, ceu pesti civitates exedenti, occurrendum esse omnium armis: Regemque, ne quid omitteret in ea cura, etiam animavit. Longe his contraria ab hæreticis Principibus scribebantur. Nam & Hassiæ Regulus, & Dux Wirtembergensis excusata Religione, qua Belgis eandem profitentibus nocere impediabantur, Gubernatricem hortati sunt, ut depositis armis, ab Augustana confessione atque à conscientia libertate remedium unice quæreret. Omnium tamen confidentissime longissimeque scripsit Palatinus Comes, Fridericus III. qui se novi tutoris Evangelii per Germaniam venditabat. Non enim solum Belgarum causam apud Gubernatricem egit, atque eorundem innocentiam commendavit; sed execratus Romanum Pontificem, cultum sacrarum Imaginum, Inquisitorum tyrannidem, ad extremum confecit, obligari se religione, quominus fratribus suis confessionem Augustanam, purumque Dei verbum purè sectantibus adversaretur. Neque hoc contenti Hassius ac Palatinus, etiam persuadere conati sunt Brunsvicensi Duci, ne se bello, quod Religionis causa susciperetur, implicaret, oblatumque regendorum munus equitum ne admitteret. Admisit is tamen: Nec quisquam aliorum, qui invitati sunt à Rege Ductores militum, subtraxere se oneri, præter Joannem Nassavium Principis Orangii fratrem. Nec minus in Gallia Carolus Rex, rogatu Gubernatricis, infensum se hujusmodi turbis ostendit, e dicto proposito, Ne quis suorum tueretur armis partes rebellium Belgarum: memor, ut opinor, mutux opes apud Bajonam decretæ, accedente præsertim metu, ne superantium in Belgio hæretico.

*Idem & alii
Catholici: &
Bavarus in-
primis.*

[*Langravius
Hassie.*]

*Contra Lant-
gravius, alii-
que:*

[*II. Nov.*]

*& maxime
Palatinus.*

[*Carolus
IX. Rex.*]

*Rex Caro-
lus causam
tuetur Hi-
spani Regis.*

1565.

*qui grates
Gallo scribit.*

ticorum eluvie Gallia inundaretur. Certe ad eam plenas gratiarum litteras Philippus dedit, simul Gubernatricem admonuit de adventu suo, quo jã adornato, nihil deesse, nisi ut ex tertiana, qua diu laboraverat, convalesceret: quamquam ne hoc plane expectaturum se, sed è vestigio Mantuam Carpetanorum petiturum, ut inde compositis rebus, spreto quocumque vitæ periculo, Belgium proficiscatur. Is verò nuncius quia occultis etiam litteris Bergensis Montiniique Legatorum scribebantur ab Hispania, credi coeptus est.

1566.
(2. Octob.)
Gubernatrici advent.
suum.
(Madrid.)

CONVENTUS Procerum arcanus Teneramunda, in quo resciente omnia Gubernatrice.

(12. Nov.)
conferunt in
eomune lit-
teras de Regis
ira ultionem
adornantis in
tres Belgarum
Proceres.

TURBATUS propterea multorum animis, Princeps Orangius, Ludovicus ejus frater, Comites Egmontius, Hochstratanus, Hornanusque, Teneramundam inter Antverpiam & Gandavum cõvenere, quid singuli de adventu Regis accepissent, communicaturi, capturique inde de rei summa consilium. Is autem conventus, quamquam secreto indictus, secreto coactus, non tamen fugit Gubernatricem singula in dies anxie spectantem. Atque, ut SUSPICACI sub Principe gliscit exploratorum numerus, ita non defuere hoc genus homines, arcanorum captatores, aruscatoresque, & quorum vitæ compendium est, SCIRE ac nesciri; qui secreta consultantium dicta decretaque in eo cœtu omnia penetrarunt. Et quantum se indagasse scribit ad Regem Gubernatrix, multorum ab Hispania litteris in illo conventu prolatis, confirmatum est, incensum ira Regem ob templorum depopulationem decrevisse, armatum provincias adire, pœnas exacturum ab iis, qui scelus aut admisissent, aut dissimulassent. Addebatur ex aliorum litteris, turbatum omniũ, conscios fautoresque in aula decantari Orangiũ, Egmontium, atque Hornanum: ideoque hæc præcipue capita respicere Regis iram. Eodem argumento lectæ sunt Francisci Alavæ Oratoris Hispani apud Carolum IX. litteræ, quæ Parisiis scriptæ ad Gubernatricem, interceptæ ferebantur. In iis certior fiebat Gubernatrix de adventu Regis, valido cum Hispanorum

Italorumque exercitu: deque novo foedere, quod cum Carolo Philippus icerat: quo facilius in rebelles, inque Proceres quatuor animadverteret, hoc est, præter Triumviros dictos, in Petrum Ernestum Comitem Mansfeldium, ut ipse se audivisse à nōnullis aperuit Gubernatrici. Quæ fictane callide sint à conjuratis, ad sollicitandos populos, veniæ desperatione irritatos, an vere ab Alava atque ab Hispania perscripta, in medio ego quidem relinquo: certe hoc Regi significans Gubernatrix negat de litteris ab Alava missis interceptivæ, uti dicebatur, adhuc se quidquam certi comperisse, Mansfeldio autem affirmavit, esse illum Regi quàm carissimum, à cujus partibus ut abstraheretur, ea nimirum figmenta spectare. Ergo, cum jam ex multorum litteris constare de Regis adventu videretur, consultatum est in arcano illo Procerum congressu, quo modo Principi cum exercitu venienti præcludi posset aditus ad Belgium. Cumque hinc variæ monstrarentur resistendi viæ, inde bellum longe impar eorum viribus formidaretur, nec deessent, qui credendos sese clementiæ Principis existimarēt; contra tamen plerisque illorum visum est, variantibusque sententiis in eo conveniebant, Arcere Principem ab ingressu Provinciarum, certæ id esse contumaciæ, incertæ victoriæ: admittere, periculo propius videri, eo enim offensiones jã processisse, ut EXTREMÆ dementiæ sit, sperare clementem, quem iratum armatumque suscipias. Aut vertendum igitur solum, vacuumque victori patriam relinquendam, aut novum in eam Dominium, sub quo tuti viverent, inducendum. Hoc postremum verò optimum videri: occasionemque in promptu esse, si quoniam Maximilianus Imperator operam suam obtulit componendis hisce discordiis, per speciẽ ejus arbitrium deponendi, clã interim agatur, ut in Cæsaris manus hæ demū Provinciæ devolvantur. Id vero & minus expositum contumaciæ: neq; enim abigi à se Dominū, sed mutari, præsertim non extra Domū

addunt & quartum. sed falso & callide.

(12. Nov.)

Dubitant, armisne arceant venientem Regem an admittant.

utrumque periculosum. Mutare Dominum decernunt.

Austriacam quaesitum, & hoc inde commodi secuturum, ut aut novum Principem sponte accersitum demereantur, si forte res successu careat, conatus ipse Casarem Belgis devinciat, eorumque patrocinium apud Philippum Regem numquam ille deserturus sit. His in hunc modum agitatis, Teneramunda discessere solliciti suspensique, in primis Egmontius; qui sive ut causam suam plurimum accessione firmaret, sive ut incertus animi exploraret amici hominis sententiam, Mansfeldio scripsit epistolam: qua revocans illi primum in memoriam, quid sub initia turbarum ipsi agitaissent; queritur, quod immerito ille se ab eorum amicitia secrevisset, deinde, Gubernatricem accusat inconstantiae in iis servandis, de quibus ipsa foederatique convenerant, quin etiam eandem Regi auctorem esse, ut hujusmodi acta quasi non libera quam primum rescindat, ideoque huc sese armatus ostendat, deque seditiosis ac rebellibus formidandum posteris supplicium aliquando sumat. Denique certiozem illum facit, constare sibi ex multorum litteris Teneramunda collatis, Regi in animo esse, abscissis quatuor Procerum capitibus, (in iis Mansfeldium ipsum numerari) ceteros in officio continere. Ad extremum addit, pergratum fore, si super iis rebus, quid sibi consilii capiendum sit, ex ejus litteris condoceriat. Hanc epistolam Egmontii ubi legendam Gubernatrici Mansfeldius secreto dedit, eidem ostendit eadem fide, quid homini ipse responderit quod hoc demum erat. *De se queri posse merito neminem, cum à principio non alia ratione cum eo aliisque consensisset, nisi quia videbatur Religionis ac Patriae interesse, si & Cardinalis Granvellanus Belgio moveretur, & sublato Quaestorum Tribunali, temperamentum adhiberetur aliquod Imperatoris edictis; & venia demum, quibus Gubernatrix poposcerat, impertiretur: quae cum ab Rege tributa sint omnia, nullam superesse causam querelarum. Quo in genere libere se dicturum, quod sentiret, praesertim ab illo rogatum. Nimirum jam processum esse, magna utique*

[9. Nov.]
Egmontii e-
pistolae ad
Com. Mans-
feldium sum-
ma.

Responsio.

cum Divina Majestatis injuria, & Christiani nominis offensione. Esse tempus medelam malis aliquam afferendi, eamque inter hæc turbamenta viam ineundi, ut venienti Regi, non obvoluta fronte, nec mente ulli redarguenda, possint occurrere. Quod autem de irato Rege, suppliciumque sumpturo dicebatur, se quidem extra metum esse, ea se fide erga Principem fuisse futurumque, ut ad ejus nutum in Hispaniam advoluturus esset, redditaque factorum ratione speraturus à benignitate Regis haud minimum commodi decorisque. Neque hæc dici, quasi non idem predicare de se secure posset Egmontius: sed ut securitatem illi sibi majorem in dies paret, occasiones nempe omnes, suspensionesque præcidendo: & quando jam Regi toties ingesserint necessitates Belgii, desinant aliquando Principem cogere alieno arbitrato Provincias suas administrare. Postremo (sic enim Mansfeldius concludit) si illum amice ita monentem Egmontius audierit, numquam se ab ejus amicitia recessurum: secus vero si contingat, decretum sibi esse, honori suo humana prosum omnia posthabere. Visis hisce epistolis, laudataque impense Mansfeldii constantia, earum capita litterarum misit ad Regem Gubernatrix, illum obsecrans, ut quando totum fidei in Mansfeldio, eo maxime tempore comperisset, ne gravaretur, æqua viri postulata (quorum indicem ipsa atrexerat epistolæ) quam primum abunde remunerari. Quæ Margaritæ petitio suspectas fortasse, quas memoravi litteras, facere alicui posset, quasi Mansfeldius, quo gratiam apud Gubernatricem iniret, impetraretque facilius, quæ diu avideque postulabat à Rege; Egmonti epistolam, certè responsionem callidè finxisset. Nisi in promptu essent multa, quæ hujusmodi suspicionem plane reprimerent; nempe & ipsum Egmontii chirographum Gubernatrici notissimum & ejusdem facilitas ab Egmontio verum explorandi, quæ facilitas audacissimum quemque ab hisce figmentis absterruisset: & super hæc, Mansfeldii dignitas, moresque (qui profecto MORES unumquemque absolvunt, aut damnant) longe ab hu-

Quam mittit
Gubern. ad
Regem.
[12. Nov.]
& illi Mansfeldium commendat.

certa de Comitibus fide.

jusmodi fraudibus alieni: & denique ejusdem viri constantia, qua Regias partes eodem semper tenore propugnavit. Ut merito nihil doli suspicata Gubernatrix hominem, quam maxime potuit regi commendatum voluerit. Illud quidem admirata est; ea quæ ad Regem arcano ipsa præscripserat, in Epistola Egm.ontii diserte omnia reperisse. Queritur propterea cum Rege, quod ab ejus aula hæc in Belgium secreta perferrentur.

Querela Gubernatricis de litteris suis in Regis aula proditis & quidem gravissima.

Esse ex intimis ministris aliquos ingenio aut ita incallido apertoque, ut hæc Imperii arcana extrahi sibi ex ore, ex manibus patiantur? aut ita malo ac perfido, ut abdita quaque consilia Principis, ejus hostibus patefaciant? Sibi quidem constare, multa litterarum exemplaria, aliqua etiam autographa, quæ à duobus jam annis ad Regem miserat, in manus Belgarum Procerum devenisse, quanta cum pernicie negotiorum? quanta cum jactura Regis dignitatis? Orare proinde Regem, ut videat, quæ in posterum scribantur ad se litteræ, aut igne corrumpantur, aut per explorata fidei ministros clam ceteris afferantur.

nec tamen quidquam profectum

Orangio in secreta Regis penetrante.

pecunia vi.

NOVO
conventu

Amstelodamensi statuunt Nobiles, implorandum patrocinium Cesaris apud Regem.

Et tamen compertum habeo, post hæc gloriatum esse Orangium apud Christophorum Assonviliam, Nullum prodire è Regis ore verbum seu private seu publice, quin ad ejus aures in Belgiû fideliter afferatur. Hanc porro intimam scientiam magna quidem sibi pecuniæ summa comparari, sed nusquam æra fructuosius impendi. Quippe HANC esse Principum Philosophiam, consiliorum secreta rimari: naturæ vero abdita otiosis relinqui. Quod si ita est; & quid usquam inaccessum pecuniæ imperviumque fuerit, quando prudentis adeo circumspectique Regis aula à privatis hominibus emi potuit.

VERUM haud contenti rebus ambigue deliberatis Teneramundæ à Procerum cœtu Nobiles fœderati, eorum primarii, quique contrahi repente potuere, conveniunt Amstelodamum, inscio, ut ad Margaritam scripsit, aut dissimulante, qui tamen prope Amstelodamum agebat, Orangio. Creditum est in eo conventu statutum, omni

ope

ope conniti, ne Rex milite instructus adveniret: idque aut precibus Maximiliani Cæsaris apud Regem, aut exuta palam obedientia armis impetrandum. Er commodum Imperii comitia Augustæ celebranda tunc erant: in iis orandum Belgarum nomine Cæsarem: si renuat, ad Imperii Septemviros confugiendum, Cæsari ut significant, nisi hoc ipse impetret à Rege, se opem ei ferre non posse adversus Turcam: neque enim decere, dum Rex Belgium lustret armatus, se & milite & pecunia destitutos finitimi exercitus injuriis patere. Id nisi succedat ex sententia, extrema omnia retentanda: fœdus cum Helvetiis hæreticis firmandum, eorumque opera (uti jam spondisse dicebantur) Philippo Regi Sabaudiam ineunti aditum intercludendum, immo, ut satis negotii Regi sit domi suæ, mittenda Hispali quam primum triginta illa Calvinianorum codicum millia, de quibus jam pridem consultaverant: atque addendos Calvinianos aliquot ministros (hi duodecim decreti sunt) qui ea per Hispaniam volumina distrahentes, Regi à longinqua peregrinatione curas interim averiãt. Huic autem negotio conficiendo præfectum fuisse Hispanum Antverpiæ mercatorem, hominẽ Catholicis infestum turbulentumque, scribit ad Regẽ Gubernatrix: additque, nihil se per omnes portus omitturam, ne illa morum pestis naviget in Hispaniam. Sed hisce consiliis, quippe subitariis trepidisque, plus minarum quàm malorum inerat. Illud tamen in eo conventu perfectum est, Nobiles fœderati (nam PERICULI societas perquam facile homines jungit) cum mercatoribus, reliquaque plebe hæresi imbutis: solenni utrimq; sacramento conspirarunt in hunc modum: Ut illi horum patrociniũ susciperent adversus omnes, qui libertatem Religionis oppugnatum irent. Hi vero pecuniam illis operamq; pro communi securitate subministrarent. Ne verò sectarũ varietate distraherentur heretici, egit per litteras cum Antverp. Lud. Nassavius, eos ad-

& Electorum apud Cæsarem:

aut arma tentanda.

istò cum Helvetiis fœdere:

& turbandam in Hispania

(Siviglia) Religionem destinatis illuc Calvinianis libris & ministris, De quo Regem præmonet

(18. Dec.) Gubernatrix

& in Belgio vigilat.

Nobiles ac mercatores spondent sibi mutuam operam.

(Nobiles, Mercatores.)

(7. Nov.)

1566.
 & una con-
 fessio Augu-
 stana prescri-
 bitur omni-
 bus.

Consistoria, &
 hereticorum
 Resp. consti-
 tuitur.

Fœdus cum
 hereticis Ger-
 mania Prin-
 cipibus initur.
 (2. Nov.)

& arma of-
 feruntur ex
 Gallia.
 (4. Nov.)
 Imo ex ipsa
 urbe Constan-
 tinopoli.

hortans, Ut depositis parumper, dum res firma-
 rentur, privatis de religione sententiis, in Augu-
 stanam confessionē concederent omnes: sic enim
 & Imperii Septemviros, qui eam profiteantur,
 ipsorum causam impense acturos apud Cæsarem,
 & Germanos milites non facile in Belgas ejus-
 dem religionis socios arma sumpturos. Idque ef-
 fectum est. Quamvis enim Calviniani ab Augu-
 stana confessione abhorreant, tamē (ut RELIGIO
 apud hæreticos alieni juris est, ac translatitia) ex-
 plorato Theodori Bezae abusq; Geneva consilio,
 probatisque ab eo hinc religionis induciis; novæ
 professionis formulam ad Augustanæ similitudi-
 nem concepere, Cæsari proximis comitiis offe-
 rendam, una cum supplici libello, quo ejus apud
 Regem operam ac patrocinium orabant. Præte-
 rea consistoria, id est senatus ac cœtus, multis in
 urbibus, sicuti jam Antverpiæ cœperant, institue-
 runt: creatis Magistratibus, Senatoribusque, quo-
 rum consiliis (sed antea cum Antverpiana curia,
 quam esse principem voluere, communicatis) u-
 niversa hæreticorum Respub. temperaretur. Ini-
 tum ad hæc fœdus cum Palatino Septemviro; reli-
 quisque Germaniæ hæreticis Principibus, in sen-
 su Austriacæ Domui, eoque pronis in eam societate,
 qua sperarent Hispanum Regem (uti ei scribit
 Gubernatrix) Belgii possessione per hujusmodi
 turbas evolutum iri. Imo in Saxonia mille ac du-
 centos equites scribi jam cœptos à Vesterholtio,
 jussu Orangii, Gubernatricem clam docuit Co-
 mes Meganus. Quo tempore Hugonotos in Gal-
 lia agitasse, Gaspare Collinio turbatore, de ope
 Belgis afferenda, hoc est, uti ferebarur, decem e-
 quitum, triginta peditum vexillis, iisque in Germa-
 nia contrahendis, ob Caroli Regis edictum ne
 hujusmodi delectus in Gallia haberentur; secretis
 ex eo Regno litteris Gubernatrix admonita est.
 Denique sub hoc idem tempus etiam ab urbe
 Constantinopoli (adeo è multis remotisque lo-
 cis ad defectionē ac turbas, odio sive Catholicæ
 Religionis, sive Austriaci nominis, incitabantur
 ultro

ultrò Belgarum populi) perlectæ sunt in Con-
 stantino Antverpiensi litteræ Joannis Michesii, hominis
 præpotentis, ac Turcarum Imperatoris familiaris-
 simi: quibus, ille Calvinianos Antverpienses hor-
 tabatur, incēdebatque: *Properarent in ea, quam for-
 titer inierant, conspiratione adversus Catholicos. Ma-
 gna meditari Turcarum Principem in Christianum
 nomen: brevique Othomanicis armis adeo implicatum
 iri. Philippum Hispania Regem, ut de Belgis ne cogi-
 taturus quidem sit.* Et vero non vane hæc denun-
 ciabat Michesius. Erat hic genere Judæus, (juvat
 enim de homine sceleribus illustri, quem & belli
 Cyprii, & aliarum cladum Annales sæpe loquun-
 tur, hæc pauca semel cognoscere) profugeratque
 Adolescens ab Hispania, metu ne detegeretur
 male dissimulata superstitione, atque Antverpiæ diu
 versatus, primariis viris, ipsique Maria Regina
 tum Belgium obtinenti percarus, rapta inde per
 summam impudentiam nobili puella, Venetias
 contendit. Ibi ausus cum Senatu agere de attri-
 buenda Judæis sede, in aliqua insularum Venetiis
 adjacentium, rejectusque, primum Constantino-
 polim, ubi opulentissimæ Judææ nuptiis ditatus
 est, dein in Ciliciam ad Selimum Solimani filium
 venit: nactusque Principem tunc quidem va-
 cuum, aut imparem gravioribus curis, fœdarum
 certe mancipium voluptatum: ipse, ut omnes
 callebat articulos illecebrarum, exquisitis ad il-
 lius ingenium novis indies oblectamentis, inter
 paucos familiarium Selimo assumptus est: quan-
 tumque assentandi aucupio, ac voluptatum arti-
 ificio, tantum apud Principem gratia præibat o-
 mnes. Itaque facile à Solimano Turcarum Impe-
 ratore, filii opera, urbem atque agrum (quod à
 Venetis nequiverat) Judæis impetravit. Quin etiã
 Selimo rerum potito, ad belli consilia admitti
 cœpit, ea ferme tempestate, qua belli consilia
 incœptantes in Hispania Mauri, à Turcarum Im-
 peratore opem pro hominibus imploravere, qui
 iisdem sacris obstricti, Turcici auxilii spe arma
 meditarentur adversus Philippum Regem. Nec

1566.

*Michesio inde
 incitante ha-
 reticos Bel-
 gari.*

*Quis iste
 Michesius?
 Judæus pro-
 fugus ex Hi-
 spania Ant-
 verpiam:
 (Maria
 Hungaria
 Reg.)
 & hinc Vene-
 tiis ob puellæ
 raptum:
 & Venetiis
 Constantino-
 polim, ubi Se-
 limum demer-
 retur.*

*& ad opem
 ferendam
 Mauris bel-
 lum adornan-
 tibus in Hi-
 spania impel-
 lit.*

Selimus aspernabatur occasionem inferendi in Hispaniam belli; dumque ea super re disceptatur, Michesius, quod videret id bellum maxime velle Selini generum Mehemetem, qui Selimum, ob celatam incredibili solertia apud Seghetum Solimani patris mortem, summo beneficio obnoxium habebat; non dubitavit, rem brevi successuram: ideoque ea, quam dixi, epistola familiares olim suos Antverpienses, spe nimirum Maurici tumultus, animavit. Verum prævalente apud Selimum Mustaphæ aliorumque sententia bellum Cyprium suadentium; in hanc partem se quoque Michesius transdidit, nutantemq; interdum Principis animum unus ipse firmavit, nempe Venetis infensus, à quibus illiberaliter habitum rejectumque se, sine fine querebatur: Accidebat quoque spes, qua se Cypri Regem creandam, ex ambiguo Selimi dicto super mensam sibi homo vanissimus persuaserat. Atque, ut huic bello non consilium modo, sed operam etiam præstaret, magni illius Venetiarum incendii, quo turres sulphurei pulveris receptacula tanta vi conflagrarunt, ut non solum nutantibus urbis fundamentis, multa circum ædificia, foeda strage corruerint, sed etiam oppida procul urbesque quatefactis domibus extimuerint supremum casum; auctorem fuisse Michesium, ejusque consilio missos à Turcis qui facinus patrarent, eaque clade attritas Venetorum vires bello impares redderet, affirmant hujusce belli scriptores. Quod si paucis ante diebus, multo pars major confecti jam pulveris, ex iis navibus Corcyram asportata non esset; excisa funditus urbe urbium pulcherrima, unus homo bellum Cyprium momento confecisset. Tantum excitare vel in aquis incendium valent accensæ unius in pectore odiorum faces. Et apud Belgas quidem non parum Michesii litteræ atque hortamenta valere. Etenim ad ejus rei nuncium erectis animis, in Antverpiæ Consistorio decretum est, ut quoniam certa jam aderat firmandæ factionis occasio, ab universa societate,

(Zighet.)

et Belgas rebelles monet, eidem Selimum in bellum Cyprium converso faces subdit: odio Venetorum.

et spe Cyprii regni.

Quin et Venetias incendere per emissarios suos parat.

(Ant. Mar. Gratian. de bel. Cypr. Corsu)

Michesii iiteris animati Belgæ.

quanta posset maxima pecunia conflaretur, ad subita rerum eventa. Idque summa contentione coeprum est agi. Quo tempore, cum à Comite Hochstratano (qui præerat Antverpiæ pro Oran-

gio) missus esset ad Margaritam libellus Comiti traditus ab ejus civitatis hæreticis, quo facultatem fieri poscebant sibi, ceterisque per Belgium sociis, sectas suas sine fraude cujusquam exercēdi: offerentes propterea Regi tricenas centena florenorum millia: creditum est, artificium fuisse nonnullorum, ut minore suspicione huc atque illuc corrogandæ pecuniæ causa commearent: fallerentque interea simul Hispanum ea summa facile alliciendum, simul conjuratorum multos libentius pro libertate Religionis impetranda, quàm pro bello gerendo ara soluturos. Nisi forte ingens illa pecunia plane in speciem ostentandas partium vires offerebatur: ideoque complura ejus libelli exemplaria per Belgium evulgata sunt, adscriptis Nobilium mercatorumque nominibus, qui se persolvendæ certæ pecuniæ damnabant, nempe ut famam factioni amplæ colligerent, Gubernatricemque tantæ metu potentiæ detererent. Sed illa nihil eo inanis pecuniæ sonitu mota, ne responso quidem Hochstratanum dignata, libellum ipsum Regi misit, quo pluribus irritamentis incitaret Hispani Principis moram.

INTERIM ipsa omnium gnara, quæ in hujusmodi consistoriis ac cœtibus destinabantur: cum animadvertisset, evulgato creditoque adventu Regis, aliquos è conjuratis timidius agere: adjuvandam artificio hanc partem existimavit: missisque ad eos litteris benevolentia ac fiducia plenis, promissa quoque per certos nuncios clam adjecit: ad aliquos etiam, quos sciret Religioni haud infensos, epistolas dedit ex earum numero, quas illa apud se habet Regis nomine subscriptas, ceterum vacuas, quas verbis composuit tempori accommodatis, eos adhortans ad Religionis causam propugnandam, populosque in pristina obedientia modestiaque continendos.

pecuniam corrogare incipiunt,

[*Miliones tres.*]

quam offerentes Regi quid callide moliantur.

Eam tamen pecuniam negligit Gubernatrix,

[*28. Nov.*]

OR. F. A. M. A. M. professionis Regis in Belgium conjurati nutant quos litteris ac promissis allicit Gubernatrix.

*non sine arti-
ficio:*

& successu.

*Ex qua ere-
cta Guberna-
trix: sumpto
à placatione
numinis ini-
tio, Regem
Galliae de
Hugonoto-
rum appara-
tu: Caesarem
de petitione
Belgarum in
comitiis:*

*deque minis
Electorum
monet. Consi-
lium Mans-
feldii ad hanc
rem.*

Has vero ita singulis tradendas curavit, ut alios nullo invitatu præteritos id non omnino lateret: quo inter eos suspicio atque abalienatio subori- retur. Et commodum accidit, ut eodem tempo- re Gubernatrix acciperet ab Rege litteras ali- quot, ipsius manu exaratas ad Oranium, ac non- nullos Belgii Proceres benevolentiae significa- tione refertas, ideoque mox editas typis evulga- tasque. Ex quibus omnibus factum est, ut conju- ratorum multi partim metu ne à Proceribus de- fererentur, quorum nutu consilium animadver- tebant; partim spe, cujus pleni erant, quod se præcipue appellatos à Rege honoratosque vide- bant; partim offensione aliorum, quibus se su- spectos atque invisos facile rebantur; omissis foederatorum cœtibus, aut domos suas revise- rint privata curaturi, aut transgressi Gubernatricis in partes, gratiam Principis promereri, quàm in- dignationem experiri maluerint. Qua successione multorum, erecta animo statuit Gubernatrix, vim extremaque adhibere omnia ad seditioso- rum contumaciam seriò profligandam. Atque, ut rite caperet à Deo principium, ad civitatum omnium, rerumque sacrarum Antistites, Regis nomine litteras misit, ut jejuniis, ac supplicatio- nibus, aliisque cœlestis iræ placaminibus cle- mentiam Divini Numinis implorarent. Simul certos homines in Galliam ad Franciscum Ala- vam Hispani Regis Oratorem, & ad Cæsarem in Germaniam legat, ut illum quid Hugonoti pa- rent, hunc quid Belgæ petituri sint in comitiis, quidve Septemvirii Augustus Saxoniae Dux, & Fridericus Palatinus mimentur, admoneant. Et ad Cæsarem quidem se Mansfeldius obtulerat, pollicitus remoturum se Saxoniae Ducem ab ea mente, aut certe à facultate nocendi, nempe ope- ra filiorum Joannis Friderici, qui jam pridem Augusto infensi ob Septemviratum patri ademp- tum, si ad bellum spe aliqua sollicitarentur, haud dubie illos in arma tracturos Saxoniam univer- sam; Augustumque facturum satis, si circa se fa-

ces extingueret, nedum in alienas terras inferret. Sed quoniam Mansfeldii præsentia tunc minime carere poterat Gubernatrix, satis habuit laudare hominis consilium, illudque & promptum ejus animum Regi significare: occasionem prætermittens omnino nullam, quo Regem ad antiqua Comitibus postulata pertraheret. Et fortassis eodem ipse spectavit ea pollicendo, quæ plus commendationis apud Principem, quam laboris apud Saxones habitura tunc erant. Nimirum **PLERIQUE** homines abunde offerant operam repudiaturis, præsertim si absque illius usu sperant se præmium fructumque operæ consecuturos. Præterea eodẽ Mansfeldio auctore, accedentibus ad eandem sententiam Comitibus Arembergio atque Megano, numerum militum per Provincias auxit, illarumque Præfectos majori præsidio firmatos ad eas remisit, & statim compositis litteris, unumquemque admonuit: *Viderent, ne quid ultra conventa usurparent hæretici. Scire se, præter conciones, quas audire permissum ut cumque erat, eos & nescio quæ consistoria celebrare, & apertis gymnasiis adolescentiam pravis opinionibus imbuere; & matrimonium, sepulturam, baptismum novo ritu accipere, & libros impurissimos evulgare; & picturas contumeliis ludibriisque in Deum Regemque infames exponere; & in calvinianis cœnis magna eorum multitudine frequentari solitis, palam solemnibusque verbis profiteri, se nuncium religionis Catholicæ ex animo remisisse, nec aliquando cum ea redituros in gratiam, imo quantum possint, in illius exitium perpetuo conspiraturos. Et tamen hæc adeo detestanda cum sint, fieri posse, ut homines modestiæ ac verecundiæ omnis obliti affirmare audeant, permissa à Gubernatrice tunc esse, cum permiserit conciones? Se non adeo stolide impiam, ut hæc aut tam inter se dissimilia non discernat, aut tam execranda permittat. Itaque Regis nomine Præfectis Provinciarum imperare, ut quoscumque compererint; præter conciones, hæreticum quid in posterum usurpantes, in illos, tamquam in Majestatis reos, pacisque publicæ perturbatores anim-*

Quod Gubernatrix laudat, non eo vitatur.

Milites auget per Provincias.

(85. Dec.) earumque Præfectis ad tollenda hæreticorum exercitia scribit in hunc modum.

1566.

*Edictum
adjungit, cur
aliquanto
severius.*

(16. Dec.)

*Egmontio non
probante.*

*Inde festina-
tum à conspi-
ratis consi-
lium armo-
rum.*

*Ducibus
Brederodio*

1507.

*& Ludov.**Nassavio:**qui pecuniam**in Belgio**colligunt,**militem in**Germania**lecturi.*

advertant. His autem litteris adjecit edictum quo singula planius expendebat, ac pœnas contumacibus irrogabat, aliquanto quam mitis ejus natura ferret, acrius severiusque. Credo, quod infixus animo hæreret dolor, quasi ea mala ex concionibus nimio metu indulgentiaque permixtis emanarent. Quare exempla edicti ad Regem mittens, ait, illud à se ea ratione conceptum, quia hæreticorum exercitia plane detestanda, partisque contraria ita requirerent: speraretque si ea tollerentur, etiam conciones, quodcumque eas male permissas Rex pronunciet improbetque toto Belgio exterminandas. Additque in edicto conscribendo, qui aderant in secretiori Senatu, consensisse omnes, præter Egmontium, affirmantem, edictum illud concitandis ad arma Belgarum populis, classicum haud dubie futurum. Et sane si per eam occasionem, si quod multis in locis plectebantur ædium sacrarum populatores, quippe alio, quam quo cautum erat, loco conciones habebant, armorum consilia, quæ antea in longum designaverant, properata sunt. Inde frequentiores ad consistoria concursus haberi, attentiores celebrari cœtus: crebræ mercatorum ad Nobiles fœderatos, Nobiliumque ad mercatores & consistoriales, Ægidio Clero internuncio, literæ commeare. Ex his consilium denique captum, ut quando Gubernatrix vim meditabatur, ipsi quoque arma ostenderent, militesque partim ex Saxonis, partim ex Palatini Provinciis legerent: priores tamen, quos Palatinus offerebat. Id Henrico Brederodio commissum: oblataque ei Antverpiensium mercatorum nomina pecuniam pollicentium, quanta contrahendis militibus satis foret. Brederodius nihil cunctatus coactores nominat, & Philippum Marximum à Sancta Aldegunde ærarium Quæstorem creat. Cum Augusto autem Saxonum Duce agendi munus suscepit Ludovicus Nassavius. Quamquam enim Saxonia implicita tum erat armis inter Johannem Fridericum Johannis Fri-

deri-

derici olim septemviri filium, & Augustum patrualem; id tamen opportunum rebatur Ludovicus, quod speraret, Principum Germanorum, qui id agebant, auctoritate, rebus breviter compositis, se inde milites armatos animatosque in Belgium traducturum. Sed quoniam bellum trahebatur, Joanne Frederico pacis conditiones aspernante, & Gubernatrix haud ingnara consilii foederatorum, in Augusti exercitu Gotham urbem obsidentis, fidos aliquot habebat, quos jussit Ludovici consilia interturbare; idcirco foederati lenta hæc subsidia omittentes, Bredam in oppidum Orangii convenere; ubi tria hæc potissimum decreta esse, Gubernatrix per Alphonsum Lopium Gallum admonuit Regem. Ut compositis litteris Egmontium ad partes vocarent, simulque novo libello rationem rerum suarum Gubernatrici redderent; atque interea militem ex ipsis Belgarum Provinciis festinato contraherent. Et ad Egmontium quidem scripsere communi epistola Orangius, Hochstratanus, ac Brederodius, orantes ut foederis nomen suum adderet; hac enim nova conspiratione consociati pollicebantur, effecturos se, ut conciones toto Belgio conticescerent. quo facto, aut Regi occasionem sese ademturos Belgium cum exercitu adeundi: aut, si nihilominus quamquam compositis rebus, quamquam rogatus, tamen armatus in Provincias Rex pergeret; jure se operam viresque conjuncturos, ut intercluso Regi aditu, patriam haberent integram à tyrannide, quæ suppliciorum acerbitate, arcium molitione, Hispanorum praesidiis, Provinciarum expugnatione, Belgio parabatur. Epistolam amico Egmontius ostendit, seu familiaritatis seu consilii gratia: an potius ut eam Gubernatrici aperiret, & quid ipse responderit, simul referret? Nam & responsionem eadem ostendit, qua accessurum se illorum foederis pernegabat. Non ideo tamen Egmontius se Gubernatrici omnino probavit; quæ, ut omnia jam verebatur, artificium fallaciasque suspicata est.

sed Gubernatrix interturbat. Illi Breda conveniunt.

Conantur ad novum foedus Egmontium trahere:

scriptis litteris.

non persuadent.

1566.

*Novum Gubernatrici
libellum
oblatus non
admittuntur.*

*Mittunt illi
luna multa
querentes:*

At vero supplicium foederatorum libellum oblatus ipse Brederodius, petiit à Gubernatrice facultatem fidemque publicam veniendi Bruxellas cum quadraginta equitum comitatu. Quod cum illa jampridem offensa hujusmodi legationibus illico vetuisset, simulque imperasset, ut veniens, portis arceretur; Brederodius libellum mittere cum privata querimonia satis habuit. Memorabant foederati, quod ipsi pro eo ac jurati convenerant Augusto mense, in exarmandis pacandisque populis laborassent. Querebantur, quod missis ab ejus Celsitudine litteris ad Magistratus, vetita essent nova Religionis ministeria iis in locis, in quæ conciones haberi fas erat: cum tamen concionum nomine, reliqui quoque ritus comprehendantur. quippe solemne id esse, ut ubi conciones permittuntur, ibi cetera ejusdem religionis perinde tolerentur. Ita se, sicuti res erat populis interpretatos esse: eisque in concionum, reliquarumque coerectionum usurpatione impunitatem promississe. Qua populos impunitate frustratos repetere nunc foederatorum promissa, implorare fidem novis quotidie expostulationibus litterisque: quarum aliquas cum hoc ipso libello conjunxerant. Mirabantur denique dolebantque, magnis in dies copiis terreri Belgium, se urbibus arceri, in agris observari, ubique uti hostes haberi. Quæ omnia cum fidei dignitati que suæ, ac populorum tranquillitati adversentur; orare ejus Celsitudinem, atque obsecrare ut (quemadmodum ob signatis litteris fidem ipsa suam obligaverat) & foederatis securitatem afferat, & populis conciones, quæque sunt concionibus annexa permittat. Id vero futurum, si ipsa, uti supplices rogant, milites nuper contractos dimiserit & edicta pactis contraria revocaverit. Hac enim ratione adeo se Regi ejusque Celsitudini obstringendos, ut fortunas suas ac vitam utriusque dignitati posthabaturi sint. Secus, prævidere se animo magnam populorum cædem, imminentemque patriæ ruinam: quam prædixisse, & quantum in

*et multa
postulantes.*

se fuerit, advertere curasse, satis futurum esse, ut culpa, si non dolore liberentur. Hæc postulata recitavit in secretiori Senatu Gubernatrix: paucisque post diebus communicatum cum eisdem Senatoribus responsum Brederodio misit, ac simul typis divulgavit, ideoque paucis hic mihi attingendum existimavi. Non assequi se (ajebat) qui Nobiles sint ii, quique populus Belgarum, quorum nomine hæc litteræ mitterentur; cum plerique eorum Nobilium, qui Aprili mense supplicarunt, non modo satisfactura jam sibi contestentur, sed etiam quotidie operam suam Regi oblatum veniant. Conciones à se tantummodo esse permissas, idque adeo repugnanter, ut constare possit, quam fuerit aliena, potestatem ut fecerit consistoria instituendi, creandi Magistratus, tributis imperandi, corrogandique super vices centena florennum millia, Catholicorum hæreticorumque matrimonia, atque adeo successiones honoresque confundendi, præter Calvinianas cœnas, & quotidianos cœtus: in quorum plerisque cum Principis & Magistratum auctoritati palam derogetur, ac nova paulatim Resp. inducatur; videant quam verisimile sit, hæc (quæ tamen ipsi væremônias Religionis interpretentur) tanta cum divinæ Majestatis & Regis injuria Gubernatricem permisisse. Securitati eorum cautum à se esse: cautionemque servatam, ac servandam etiam fuisse, non tamen in iis, quæ adversus Religionem ac Regem exercerentur. Nam cur ii, qui violatam fidem queruntur, silentio transmittant, post pacta conventaque Augusti mensis, tam multa perfide ac sacrilege purata, templa direpta, ejectisque inde Religiosis familiis occupata: conciones, advocatis aliunde hæresum buccinatoribus, eo, ubi audita ante non fuerant, vi atque armis inductas: urbes atque Prævincias ad seditionem defectionemque litteris aut per emissarios sollicitatas; aliaque, quorum auctores fuerint ipsi qui supplicent? Horum nimirum patrocínio populum ausum esse in tormenta bellica, munitionesque Regis invadere: Principis ministros expellere; ad tympanorum signum in aciem prodire; canobia, adque Nobilium ferro flammaque vastare, urbes obtinere,

[16. Febr.]

Catholicos omnes, ne se quidem Gubernatrice excepta, ad eadem designare, ingentemque Belgio cladem occulte moliri, nisi interceptis nefariorum litteris ad Valencenates, execrandis adeo consiliis Divina bonitas intercessisset. Ex his eos intelligere, quam importune postulent, ut abrogentur edicta, ac milites exauferentur, id est, ut exarmata in hunc modum Justitia, improborum injuris exponatur. Neutrum se, ne ignorent, esse facturam: quin novis si opus fuerit, legibus atque militibus firmaturam inde rempublicam: gladiumque quem portare Principes voluit Deus, hoc maxime tempore non deposituram. Suadere itaque illis ut à publicis certe negotiis abstineant, ac res quique suas in posterum curent: neve Regem brevi affuturum ingenite bonignitatis oblivisci cogant. Se quidem omni ope curaturam, ne, quam ipsi ruinam comminentur, per hæc vulgi turbamenta Belgium patiatur.

DE BELLO BELGICO

LIBER SEXTUS.

SED hæc dum litteris agebantur, jam cohortes aliquas Antverpiæ contraxerat Brederodius: acceptis vero hisce Margarita litteris, festinavit aliunde augere milites, ex iisque supra mille ac quadringentos partim terrestri itinere, partim septem navibus impositos, quos oneraria sequebatur armis instructa, Vianam traduxit, oppidum suum in Hollandia ob eam causam paulo ante munitum. Eoque mille ac quingentos equites adducturi dicebantur ex fœderatis Gulielmus Comes Lumejus à Marcha, Euscaubechius, Villerius, & Mulberga. Quin & eodem ventura, ductore Ludovico Nassavio, Germanica expectabantur auxilia: ut Vianæ lustrato exercitu, inde arma in quam se cumque partem daret occasio, promerentur. Latius ad hæc hæreticis, palamque jactabundis. Nunc demum curari partes suas, cum deficientes à Rege Nobiles spem omnem veniæ præclusissent: dubitandum non esse, quin pro ipsis jam faceret præter Comites Hochstratanum Hornanumque, Oran- gius ipse: neque enim ausurum ea fuisse Brederod- ium, nisi majorum gentium Diis innixum. Quan- quam is inter eas turbas ad Hollandiæ dominatum jure gentilitio respicere, ad eumque repetendum occulta illa procerum ope credebatur uti. Ale- bantque hominis ambitionem conjurati propriis interim, quæ quisque destinaverat, consiliis ob- sequentes.

ERGO non multo post præcipuæ quæque Bel- gii civitates, Antverpia, Buscoducum, utrumque Trajectum, Amstelodamum, Groninga, Torna- cam (præter Valencenam, aliasque) militibus au- ctæ defectionem à Rege minitari visæ sunt. Bus- codu-

*Brederodius
milites atque
arma parat.*

*aliique fœde-
rati.*

*Gestiantibus
hæreticis:*

*& multis
Brederodium
animantibus.*

**D E F E C -
T I O** prima
civitatum.

[*Boldæc.
Mastricht &
Utrecht.*]

coducum Brab. urbem invaserat Brederodii nomine, obtinebatque adjutus hæreticorum dominantium ope, Antonius Bombergius, Antverpiensis: qui nuper à tempestate Gallicorum tumultuum, in quibus Condæo Principi militaverat, ejectus in patriam, ut erat irrequieti turbidique ingenii, Belgicarum seditionum undas repetiit, & conjuratorum numerum auxit. At Margarita, missis antea Merodio Petersemii Domino, & Scheiffio Brabantia Cancellario, qui civitatis motus componerent, cum parum profici audisset, jussit Meganum Comitem cum aliquot cohortibus illuc accedere: simulque compositis ad Buscoducenses, & ad legatos suos litteris; illos de milite intra urbem accipiendo, deque pristino civitatis statu revocando, hoc de eadem re cum Magistratu perurgenda humanissime admonet. Litteræ ad Bombergium perferuntur. Is earum loco alias ementitur, tamquam à Gubernatrice scriptas superbe ad cives, fraudulentè ad legatos; easque cum Magistratui legisset, sparsissetque in vulgus prodendam à Merodio & Cancellario fuisse civitatem; à furente plebe ambo circumveniuntur, indignisque contumeliis ceu proditores affecti, die noctuque domi obsidentur, donec Bombergius aliud quid statuat. Ipse autem ardenti populo, quo maxime tempore scelera conflantur, persuadet, Meganum esse proditionis Ducem: in eum, dum signum expectet invadendæ urbis, arma vertenda, creditumque facile de Megano, quasi ulturo privatas injurias, quibus oppidum Mega à Buscoducensibus, ut inter vicinos & impares, premebatur. Ergo militiæ imperium Bombergius capit octingentos milites propere scribit, ac majora aliquot tormenta in mœnibus collocata in Meganum instructo agmine adventantem, inopinato explodit, atque illæsum quidem, sed irritò accessu acriter offensum ab urbe procul habet. Meganus quando tunc quidem non erat tantarum virium obsidendæ prævalidæ urbi, Trajectum ad Rhenum arma convertit; jusserrat enim hanc

1567.

*Bombergius
vnius conspi-
ratorum.*

[*Buscodu-
censes Lega-
tos.*]

*Qui dolo ac-
ceptos cives
impellit con-
tra Legatos
Gubernatri-
cis.*

*contra
Cm. Mega-
num;*

*quem arceat à
mœnibus.*

[*Virecht.*]
*Trajectum
Meganus
intra.*

hanc quoque expeditionem Gubernatrix tanto impensius, quanto magis urbi meruebat ob Vianæ vicinitatem, quo conjuratorum copiæ undique confluebant. Ac trajectenses, quod ipsorum agrî à Brederodii milite quotidie vastarentur, excipere ultro Megani præsidium: ejusque ope subitariam arcem, ad ripam Leccæ fluminis, Vianæ imminentem excitarunt. Nec segnius interea Brederodius clam evocatus Amstelodamum à Gheusiana factione, rebus Vianæ compositis, mutata veste in eam sese urbem infert, exceptusque ingenti hæreticorum plausu, spem potiundæ Bataviæ tunc profecto confirmasse visus est.

& Amstelodamum Brederodius.

EODEM tempore Jacobus Marnixius Tholosæ Dominus, unus ex conjuratis, sexcentos milites tribus navigiis impositos Antverpia pronò flumine in Zelandiam subvexit, eo consilio, ut dum alibi alia turbabantur, ipse per eas seditionum tenebras inobservatus, simulque Prætoris Middelburgensis ope adjutus, Flissingam, totamque Walacriam insulam, quæ Zelandiæ est caput, invaderet. Sed anteverterat Margarita. Nam Catejum, fidum hominem strenuumque Flissingæ constituerat armorum Præfectum: & ex finitima Flandria cohortes aliquot ante Walacriam, promptis in hostem armis, apparere jusserat. Itaque ubi venere in Insulæ conspectum Tholosiani, facile rejecti sunt, expectatoque frustra Brederodio, quem Meganus Comes nunc Amstelodamum, nunc Vianam obequitans distinebat, in Brabantiam eodem fluvio remearunt, atque ad Ostervelam, pagum Antverpiæ proximum consistentes, in ripa Scaldis majora viribus agitantibus castra ponunt, fossis atque aggeribus communiunt: auctique in dies exulum ac fugitivorum catervis, tamquam asylo omnibus patefacto, in vicina oppida vicosque manipulatim procurrere, templa incendere, spoliare, prædis onusti redire in castra, Antverpiæ ipsi, ut factionibus discordi, ita confidentiæ aut terrori esse. Et Antverpiæ potissimum metuens Gubernatrix, ne Tholosius,

[2. Mart.]
THOLOSIVS ad
Zelandiæ caput aspirat.
[Walcheren.]

rejiciuntur.

Prope Antverpiam se munit.

unde vicina, territat.

In illum Gu-
bernatrix
immittit
Beavorium
hisce verbis,

illato in urbem exercitu firmaret Gheusiorum partes, accito ad se Philippo Lanojo, Beavorii Domino, nobili impigroque Duce, Testor, inquit, Deum, ad arma me invitam atque obluentem pertrahi: famamque victoriae (cujusmodi cura & scæminas non raro tangit, & mihi aliquem hujusce gloria sensum ingenerare potuit Patris invictus martiusque sanguis) adamatam à me in Belgio meo nunquam fuisse. Verum cum apud homines ingenio contumaci, atque implacabiliter improbo, nec dissimulatione nec venia quidquam aliud effectum sit, quam ut auctoritatem nobis, metum illis ademerimus, profecto male mihi Religionis, Regisque ac Patriæ causa cordi fuerit, si istorum ego perfidiam nimis indulgentia invalescentem novissimis aliquando exemplis non coerceam: hostesque ac perduelles modo procurata hæresi discordiam, modo sumptis armis defectionem molientes, vi atque armis, vestraque, quam facile possum, virtute non frangam. Age igitur, Beavori, te enim læsæ Majestatis divinæ humanæque vindicem hic volo: & quando ad Ostervelam festinatione opus est, illuc cum imperio contende, Tholosumque cum tumultuario exercitu impune prædandum, & tantum hospitibus metuendum, armatus aggredere, nec ullis conditionibus flecti te patere ad clementiam, sed homines scelestos, atque indeprecabile supplicium commeritos, ferro & igni quam primum dele. Ita Ducem allocuta jubet illum è Bruxellensi præsidio trecentos sclopetarios seligere: ad hæc Flandricas cohortes è Valacria revocatas ductore Valentino Pardeo Motteæ Domino; præterea Comitum Arembergii & Barlamontii gravis armaturæ turmas: quin & plerosque Prætorianos suos eidem attribuit, atque hisce copiis instructum adversus Tholosum propere immittit. Sensit Margaritæ consilium, qui Antverpiæ moderabatur Orangius: ac pridie quam illuc accederet Beavorius pontem, quo ab urbe Ostervelam transmittebatur, excindi jubet, ne Gheusii Antverpia erumpentes Tholosianis opem ferrent, ut ipse per Mariam Carduinum Margaritæ significavit:

(Valentinus
Pardien.)

Orangius
egressum
prohibet
Antverpien-
sibus.

cavit : an potius, ne eodem ponte auxilium
 laturo Beavorio prodirent Catholici, quorum
 causam deserere ipse non poterat, tueri volebat?
 Eiusdem quoque jussu sequenti die occluduntur
 portæ, ignaris, quo ea cura spectaret, Antver-
 piensibus. Cum repente vicino tormentorum
 strepitu exciti procurant in mœnia : vident ad
 Ostervelam infestis armis cieri pugnam, agno-
 scunt utriusque exercitus fulgentia per ripam
 fluminis vexilla, ipsas propemodum cedentium
 caforumque voces exaudiunt. Nec iisdem votis
 illum Martialem ludum spectabant omnes, sed
 variis tanquam in theatro studiis & clamoribus
 adstrepebant, modo alacres hortantesque, modo
 suspensi atque incusantes, manibus innue-
 re, corporibus niti, ceu pugnae immisti tela ipsi jace-
 rent, aut declinarent. Donec fugari proterique
 Tholosiani cœpere. Quippe improvisa Beavorii
 celeritate circumventi vix indutis armis ad si-
 gna concurrere, vix super aggeribus explicare
 ordines, aciemque conferere potuerant. Restitere
 tamen aliquandiu numero primum feroces, dein
 abscessu in domos ac munimenta securi. Sed ad-
 moto domibus igne pars intra testa combusti,
 pauci pugnando in acie trucidati, plures è ripa
 in subjectum amnem præcipites acti, aut dum
 aquas tranant, pilis certo collineatis è tergo tra-
 jecti; ipse Tholosius in horreo, quo se desperatis
 rebus forte intulerat, crematus est. Periere in
 ea pugna, quæ prima cum rebellibus commissa
 est in Belgio, Gheusiorum mille ac quingenti:
 capti circiter trecenti, jugulatique pæne omnes
 Beavorii jussu, quod erupturi Antverpienses,
 opemque reliquiis victæ factionis allaturi crede-
 rentur. Et vero ubi socios fundi ac profligari
 conspexere Calviniani, (Lutheriani enim odio
 Calvinianorum, à quibus longe acrius quam à
 Catholicis dissidebant, non ea sane cura tange-
 bantur) armis repente correptis, ad pontem, ut
 laborantibus sociis adesset, recta iter intendunt.
 Sed ubi hunc excisum, portas occlusas videre,
 cœperunt :
 Pugnatur ad
 Ostervelam.
 Prospectant
 è mœnibus
 Antverpien-
 ses contrariis
 votis,
 Vincuntur
 Tholosiani,
 Dux ipse
 combustus.
 Calviniani
 egredi Ant-
 verpia ad
 opem sociorum
 tentant, clausi
 in urbe fre-
 mynt :

lymphari per urbem arma conclamant, quatuor-
 que horarum spatio, quatuordecim hominum
 millia conveniunt, nullo certo Duce, nec satis
 certo consilio, eruptionem ne facerent portis vi
 effractis, an iram in eos, à quibus clausi attine-
 rentur, effunderent. Ajunt ad hæc turbas con-
 tulisse plurimum Tholosii conjugem Antverpiæ
 relictam. Quippe audita exercitus clade, virique
 sui periculo, (mortem nondum rescierat) mota
 mente per urbem volitasse, Calvinianos aut ad
 opem, aut ad ultionem, ejulatu ac precibus con-
 civisse. Et jam furentibus occurrerat Orangius
 cum Hochstratano, ratus majestate tantum, &
 qua erat apud eos gratia, facile se concitaram
 multitudinem complacaturum; cœperatque cau-
 sas intercisi pontis exponere, ne scilicet victor
 exercitus urbem invaderet, additusque partibus
 omnia permisceret. Sed inconditis vociferationi-
 bus, ac maledictis plura dicere prohibitus, appel-
 latusque palam partim proditor, expertus est,
 APUD furentem multitudinem parum tutam esse
 majestatem sine viribus. Quin etiam fuit ex Cal-
 viniana illa fæce, qui minaciter in Orangii pe-
 ctus sclopetum tamquam explosurus admove-
 rit. Usque adeo CRESCIT ignavo cuique confi-
 dentia ex aliorum contagione. Ergo inde evolve-
 re se satius Orangio visum; augebatur enim Cal-
 vinianorum numerus, atque audacia. Jamque
 occupato Merio ponte, & curulibus aliquot tor-
 mentis illuc ex armamentario comportatis, in-
 vadendam Curiam, Magistratum in alios trans-
 ferendum, Clerum omnem ac Religiosas quas-
 que familias ex urbe amandandas insane feroci-
 terque conclamant. Nec minus ex altera parte
 Orangius periculo suo doctus, sex præfidiariis
 urbis cohortibus circa forum ac monetales ædes
 distributis, ingentem Lutherianorum multitu-
 dinem trahens, ad Catholicos sese adjunxit, qui
 non pauciores octo millibus induerant arma. Ita
 Catholici Lutherianis immisti, explicatis signis
 in curiam vadunt, insidentque, parati armis
 eam

*uxore Tholosii
 esncitante.*

*Occurrit
 Orangius.*

*Crescit Cal-
 vinianorum
 seditio & ar-
 ma expedit.*

*Opponunt se
 Catholici &
 Lutherani.*

eam tueri, si quid attentarent Calviniani. Et hi agmine instructo jam in conspectum venerant, dispositisque tormentis pugnae signum expectare videbantur; cum Orangius cuncto Senatu, validoque militum manipulo comitatus Calvinianos adit, imperantique propior monet, Arma depolant, si quid postulent, sine tumultu facilius impetraturos; secus si faciant, hostem se Calvinianae factionis perpetuum jurat. Ad ea submittere animos Calviniani, quasi id honori Principis Orangii darent, cum revera longe impares sese conspicerent Catholicorum ac Lutherianorum copiis, ad quas institores Itali atque Hispani magno armatorum numero stipati passim confluebant, veriti ne ipsi denique praeda forent Calvinianis, ea gratia tumultum aut aggressis, aut certe finituris. Itaque data utrimque acceptaque securitate, certis conditionibus à Calvinianis, atque ab Orangio Principe jurejurando firmatis, tunc quidem ab armis discessum est. Ad quae tamen arma, conjunctis animis, brevi redire Calviniani Lutherianique ubi de obsessae jam pridem Valencenae periculo nuncium acceperunt. Et ea quidem res ita habeat.

INTER urbes, quae post Sacrorum depopulationem gerebant adhuc contumaces spiritus, Valencena erat, quippe validis haereticorum factionibus incitata, & suapte natura quemadmodum reliqui Hannoniae populi, Dominorum impatiens; adeo, ut superbo gentis proverbio jactetur, *Deo ac Soli subjectam esse Hannoniam*. Et pars libertatis erat Galliae vicinitas, cujus causa mollius, sed attentius regebantur Valencenates. Atque hinc Margaritae sollicitudo, ne Belgicarum ille Provinciarum limes Gallis, si quid molirentur opportunus praeter ceteris videretur: praesertim quod sciret, Orangium nescio quem Narbonensem Calviniani Evangelii ministrum, professoria lingua in ea civitate permiscere omnia, & jam commercia inter Valencenates & Gallos plurimum accrevisse, Itaque Magistratum ea super re saepe

1567.

quorum armis Orangius Calvinian. terret;

& componit.

De V ALENCE-NAE obsidione,

Civitatis status.

1567.

*(2. Decemb.
1567.)**Valencenates
jubentur à
Gubernatrice
præsidium
accipere.
ostentant se
accepturos.
fallunt,**has ob causas.**Offendunt hæc
causa Egmon-
tium:**& multo ma-
gis Guberna-
tricem,*

sape ante commonitum, postremo ubi se satis viribus firmatam videt Gubernatrix, scriptis literis jubet, intra urbem accipere præfidiarios milites, quos Philippus Norcarmius à Sancta Aldegunde, qui pro Marchione Bergensi, in Hispaniam misso, Hannoniæ præfectum agebat, illa:urus erat: eo enim nihil aliud spectari, quam ipsius Magistratûs auctoritatem, & populi concordiam tranquillitatemque. Norcarmio ad urbem accedenti occurrere sub vesperam à Valencenæ Magistratu oratores, affirmantes se Regi ac Gubernatrici fidos fuisse ad eam diem, atque in posterum futuros: simul interrogantes, quo milite; inducturus esset; rogantesque, ut quam paucissimis contentus esset. Sed mane, quo tempore accepturos se præsidium polliciti erant, alii à primis oratores veniunt, narrant, hæreticorum opera per urbem eâ nocte volitantium effectum esse, ut populus mutata sententia decreverit præfidiarios non admittere, causas Gubernatrici perscripturus. Enim vero offensus ea inconstantia injuriaque Norcarmius, urbiq; multa interminatus abscedit, legatos interim secum trahens, quos tamen, quippe contra jus gentium retentos, Margaritæ jussu, quarto post die remisit. Et causas quidem non admissi præsidii afferebant, tum quod metuerent, ne ab eo inclementer ac prope hostiliter ob Religionis dissidium tractarentur; tum quod sibi persuaderent, præsidium illud imperatum esse ignavis Orangio, Egmontio, Hornano, atque Hochstratano; quibus quatuor sponsoribus si securi redderentur, illico se imperata facturos: Quæ sane verba & Egmontium pupugere, qui solus è quatuor aderat, dum hæc literæ legerentur in Senatu, ideoque gravem sibi collegisq; fieri ab illis injuriam testatus est: & Margaritæ contumeliosa in primis visa sunt, quasi post illorum Procerum auctoritatem haberetur ejus imperium. Itaque implacabiliter offensa, eoq; certa armis ulcisci contumaciam, non expectandam Regis sententiam amplius existima-

istima-

istimavit: evocatoque ad se Norcarmio, una cum Cressonerio, nobili bellicorum operum machinatore, cum his de obsidenda quamprimum Valencena constituit. Designatisque Tribunis, ac reliquis obsidione necessariis, litteras, (qui stilius est iræ) perbreves ac decretorias Norcarmio tradit, quas Magistratui mittat, antequam militem circa urbem explicet. In his jubebantur Regis nomine Valencenates, quatuor equitum turmas, totidemque signa peditum protinus accipere, ac Norcarmio Provinciæ Præfecto parere: si abnuerent, pro Regis ac patriæ hostibus habendos. Illis obstinate recusantibus, ideoque edicto Regio proscriptis, ac bonis eorum publicatis, scribit ad singulas Provincias facti rationem Gubernatrix: *Sæpe à se admonitos Valencenates, ne paterentur, hæreticos occupatis, contra id quod cum fœderatis Nobilibus convenerat, Catholicorum templis, in urbe concionari: neve seditionum principes, ac præcipue Orangium, sociumque ante annos quinque Tornaci damnatum, apud se alerent. Hæc si minus possent ipsi per sese, præsidarias cohortes ob hanc causam à Norcarmio ductas acciperent, utrumque contemnentes, Regis nomine perduelles ab se iudicatos, atque ad frangendam contumaciam obsidione conclusos. Quamobrem edicere, Ne quis consilio, armis, pecunia, aliave ope Valencenates juvet: neve per agrum Valencenatem cum telo incedat, aut cæcum cogat intra eorum fines, secus qui fecerit, eum adversus Regem ac patriam facturum.* Commovit ejus rei nuncius universam Gheusiorum nationem: & quoniam momenti plurimum inerat, in eo eventu ad factiones firmandas, multæ è multarum Consistoriis civitatum ad Valencenates illico datæ sunt literæ; Forti ac securo animo essent, brevî & auxilium obsessis super-venturum, & obsidentium copiolas, excitato alibi incendio, distrahendas.

NEC minæ ex vano jactatæ: nam paucis post diebus circa Tornacensem agrum quatuor Gheusiorum millia sub signis apparuere, Duce Joan-

1567.

*qua decernit
obsidionem.*

*Sed ante illos
monet præ-
sidium ut
accipiant.*

*renuentes
rebelles
pronunciat:
(14. Decemb.
1566.)
& ad Pro-
vincias
scribit,
(Guido Bra-
jus Monten-
sis.)*

*Commoven-
tur ubique
locorum
Gheusii.*

TORNACENSIS
Gheusii ar.

256 MARGARITA PARMENSIS
ne Soreano. Consilium iis erat, Insulas urbem
Gallicanæ Flandriæ principem invadendi. Et spem
fecerant consistoriales aliqui mercatores, qui in
ea urbe plures ac ditissimi. Resque ita composi-
ta, ut certo die, quo Maximilianus Rassinghemius
Insularum Governator abfuturus erat, proce-
derent ad agrarias conciones Calviniani solito
frequentiores; in reditu miscerent se, quos dixi,
milites Tornacenses: curam penes mercatores
futuram, ne redeuntibus portas occluderent In-
sulani cives. Distinendo autem interea Rassing-
hemio, cohortes aliquot ex oppido Armenterio
deductæ erant, quæ agrum Insulensem infestæ
obtinerent. Horum, quæ parabantur, omnium ad-
monita in tempore Governatrix Norcarmio scri-
bit, cum parte copiarum, quibus ad Valencenam
assidebat, occurrat hostium consiliis, remque
cum Rassinghemio ante communicet. Et Rassing-
hemius de Armenterensi milite jam inaudierat:
nihilque moratus, selectis centum quinquaginta
peditibus, & equitibus sclopetariis ferme quin-
quaginta, prope Waterlocum pagum pugnam
committit. Erant Armenterenses paulum supra
trecentos, plerique militiæ rudes, duce rudiori
Cornelio nescio quo Calviniano Magistro, qui ex
fabro ferrario factus repente concionator, ex con-
cionatore miles, non magis perite tunc arma,
quam Evangelium ante tractavit. Nam primo con-
gressu turbatus, relicto prælio, fugam lepus galea-
tus arripuit: ex ejus militibus ducenti ac triginta
interfecti; ac protinus armis exuti, incruentam
Rassinghemio victoriam concessere. Qui læto
milite, ac spoliis hostium onusto, Insulas ingres-
sus majorem civitati metum ex inopinata clade,
quam sibi ex hostium ignobilitate gloriam pepe-
rit. Quamobrem & consilia consistorialium di-
sturbata sunt: & Tornacensis exercitus, audito
Armenterensium fine, ab Insularum conspectu
Lanoium divertit, quod oppidum occlusis muni-
tisque portis expugnare dum frustra nititur ejus
ductor exercitus Soreanus, spatium sui assequen-
di

1567.

ma capiunt,

[22. Dec.

1566. Lille.]

Insulas insi-
diis invasuri.

Conspirant

Armenter-

rienses;

Detegitur

proditio,

Rassinghe-

miius Armen-

teriensis ag-

greditur.

[25. Decemb.

1566.]

delet?

ac victor

Insulas in-

greditur.

di Norcarmio dedit. Sed antequam Norcarmius superveniret, Rassinghemius audito ex Armentensibus captivis adventare Gheusios Tornacenses, collectis quas maxime poterat popularium rusticorumque cohortibus, hostem adoriri quam primum statuit, ignarus ex Valencenati obsidione adesse Norcarmium idem agitantem. Acciditque, ut præmissi aliquot à Rassinghemio equites qui viam viresque hostium, ut assolet, explorarent in equites fere totidem inciderent, quos eandem ob causam Norcarmius præire jusserat. Atque, ut nox & suspicio animos turbant, rati alteri alteros hostium exploratores esse, explosis utrimque sclopis, uno alterove faucio, terrentes pariter ac territi recessere. Ea res dum Rassinghemium suspensum habet, Norcarmius aliunde certior factus hostem prope Lanoium esse: eo confestim advolat, aciemque instruere aggressus, animadvertit Gheusios campestri apertoque prælio impares, in locum impeditum clausumque, ac saltui proximum paulatim abscedere. Ergo tres immitti illuc sclopetariorum cohortes, manipulis aliquot hastatorum immittas, ipse cum equite secuturus. Sustinuere Gheusii non instrenue impetum à principio, explosis aliquot, quæ disposuerant in aditu, minoribus tormentis: quin licet deinde multi eorum caderent, submissis tamen aliis atque aliis, facile inter eas loci angustias Norcarmianos ingressu arcebant. Sed aperto tandem hastarum vi aditu, irrumpentibus equitum pedumque signis, illico pedem referunt, confusisque ordinibus terga vertunt: in fuga, in qua plus periculi quam in conferta constantique pugna, pecorum more cæsi, paucissimi ex tanto numero diversis per saltum itineribus evasere, cum Duce Soreano. Norcarmius sex tantummodo suorum desideratis, novem hostium signis, viginti campestribus tormentis, doliisque duobus nitrati pulveris potitus, opportunitate utendum ratus, militem successu ferocem incitatumque ex sese ad victoriam, Tornacum admovet: missoque tubi-

1567.

Inde ad insequendos Tornacenses se convertit.

Mutuis exploratorum error.

Norcarmius antevertit.

cum Tornacensibus confligit,

ingenti illorum strage.

1567.
Inde Tornaco
præsidium
denunciant.

Paret civitas.

eam victor
intra:
(1. Jan.)

punit.

ad obsidionem
Valencenæ
redit, super
oppugnatione
urbis Guber-
natrix Re-
gem consulit.
(3. Januar.)
(1. Febr.)
Rex eam
abnuvit.

cine, jubet Gubernatricis nomine, Tornacenses præsidarium militem protinus accipere: si abnuant, aut morentur, se armis victricibus usurum. Tornacenses, audita ab iis, qui profugerant, suorum strage, ac repentina armataque Norcarmii denunciatione percussi, cum spatium rationemque consultandi & victor ad portas, & intra animos pavor excluderet, Ducis sese fidei clementiæque committunt. Ille triumphanti similis urbem ingressus, statim populum exarmat, missis qui per urbis domos (quod etiam postea per Tornacense territorium fecit) arma telaque omnia inde auferrent, atque in arcem comportarent. Dein rebellionis incentoribus in carcerem abreptis, Episcopo & Clero in locum gradumque revocatis, postremo consistoriis, atque hujusmodi cœtibus, plerumque seditionum officinis, serio disturbatis interdictisque hæreticæ factionis nervos in ea civitate omnes plane succidit. Exinde jussus à Gubernatrice Tornaco præficere, pro Montinio in Hispania degente, Joannem Croium Reufii Comitem, atque octo militum signa in urbe relinquere, præter quadringentos & quinquaginta arcis præsidarios, ad Valencenæ obsidionem confestim rediit, oppugnationem aggressurus, si Gubernatrici videretur. Sed hæc Regem consultura, statim post receptum Tornacum, illi scripserat una cum victoriæ nuncio, consilium suum de Valencena armis aggredienda: quoniam obsessi addentes culpæ pervicaciam, & jam urbe hostiliter egredi, illatisque interdum præliis Regios quasi per contemptum laceffere auderent. Rex etsi obsidionem non improbavit, ostendit tamen, futurum sibi gratius fuisse, si incepta obsidio non esset. nunc. quando eo ventum erat, famæ quidem interesse, eam non omittere, ad clementiam tamen suam, civitatemque erga subjectos sibi populos pertinere, ut à quatienda machinis urbe, ferroque invadenda abstineatur: ne militaris populantium furor innocentes reosque juxta involvat. Inire itaque Gubernatrix vias omnes,

omnes, quibus sine pugna ac cæde ad dediti-
 onem obsessi alliciantur: idque non difficile futurum
 exemplo Tornacensium. Quod si rebellium ob-
 stinatio non nisi armis frangi possit, nolle urbem
 oppugnari nisi se ante consulto, ac duabus è Ger-
 mania legionibus evocatis. Verum hæc à Rege
 frustra monebantur, gliscente in die obsessorum
 contumacia. Quare Gubernatrix Norcarmio man-
 dat, arctiore urbem obsidione circumvallet,
 com meatu commercioque intentius intercludat,
 tormenta atque acies tamquam aggressione pa-
 ratas ostendet: ac tempus terrendo hostem fati-
 gandoque trahat, donec evocata è Germania
 legiones, Tribunis Oberstenio & Schouwenbur-
 gio, advenirent. Simul Regi scribit, *Clementia*
nihil profici. Sibi quidem ac Senatui necessarium vi-
deri urbem invadere, dum nullis auxiliis firmata ex-
pugnari posset, Norcarmii iudicio, intra dies octo.
Mora verendum esse, ne per Belgium fremmentibus
Gheusis, finitimisque Gallis spatium daretur exercitus
contrahendi. Neque propterea dimovit à senten-
tia Regem, festinatis præter solitum litteris mo-
nentem hortantemque: Cunctarentur, atque insi-
sterent metu potius quam armis adoriri urbem, tadio
fortasse ac fatigatione flectendam. Sin ista, sine armis
numquam processura viderentur, (in quo standum esse
iudicio rem præsentem aestimantium) hæc omnino ser-
varent in aggredienda urbe. Primum admotis aggeri-
buss, dispositisque tormentis, contenti essent hisce quasi
tentamentis atque præludiis oppugnationis: spatium-
que interim aliquod pœnitentiæ relinquerent. Deinde
si deditio non sequeretur, invaderent quidem urbem,
quodque militum est, agerent: à cadibus tamen non
puerorum modo, senumque ac mulierum abstinere-
nt: sed civium nullus, nisi dum inter propugnandum se
hostem gereret, enecaretur. His permota Guberna-
trix, quamvis intelligeret, hæc dici clementius
quam opportunius (quippe per eos dies Valen-
cena egressus sacrilegorum manipulus, aliquot
cœnobia non procul ab urbe succenderat, præda
Valencenam relata) tamē & Regiæ moderationis

ex quo Gu-
bernatrix op-
pugnationem
difert, &
arctius urbem
opsidet.

(17. Febr.)

& Regem
litteris urget.

(13. Mar.)

Rex mitiora
suadet, &
modum oppu-
gnantibus
præscribit.

Obsequitur
Gubernatrix.

memor & suæ, nihil intentatum voluit. Audierat Valencenares odio in Norcarnium pertinaces esse: vitium est ad eos mittere è Proceribus duos Lamoralium Comitem Egmontium, & Philippum Croium Areschoti Ducem: si forte, quaerant auctoritate, ad saniora consilia retrahere illos possent. Et hi quidem evocatos ad colloquium Valencenatum legatos blandè hortantur, Ferociam ac pertinaciam exuant, non profutura, ubi tormentis quati mœnia imperetur. Quippe ad eam diem stetisse urbem non eorum virtute, sed Gubernatricis Regisque clementia. Externum vero subsidium, satis expertos esse, frustra ab se expectari. Gallos nihil moliri, & si moliantur, eorum, uti veterum hostium, opem nec Belgis decoram nec salutarem fore. Antverpiensium consistoria factionibus scissa, quid adhuc expediisse? Tornacenses movisse aliquid, sed simul oppressos: Buscoducenses, aliosque domi suæ satis habere quod curent. Spem omnem in Tholosis superfuisset: at hunc exercitumque omnem (ne ignorarent) à Beavorio in Antverpiæ conspectu casos. Quem jam, aut unde liberatorem adventurum? Itaque contumaciam pœnitentia redimerent: ac Principis indignationi, excidioque patriæ, obedientia, dum licet, atque obsequio anteverterent: Hæc præfati, condiciones recitant sibi traditas à Gubernatrice: ut Valencenates urbem dedant, præsidiarium militem accipiant: urbe dedita, ac præsidio accepto, qui Regi obtemperaturi sunt, iis Valencenæ esse impune liceat; alii statim ab urbe jam tradita decedant, permessa illis omni translatitia suppellectili. Legati, quæ audierant, referunt ad Senatum populumque occupatum jam obfirmatumque pravorum consiliis, ac potissimum Orangii concionibus, hominis malo publico facundi. Juvit pertinaciarumor Tholosianæ victoriæ, fugatique Beavorii, fictus opportune ab hæreticis, ut nuncio de Tholosi clade fidem aut præcluderent, aut tamdiu certe suspenderent, dum legati de restituenda urbe consultabant. Qui, re infecta, ad Areschorum Egmontiumque redeuntes, cum nihil pacati retulissent,

1567.
missis Eg-
montio &
Areschoto:

Qui Valen-
cenatibus
obedientiam
suadent.

propositis con-
ditionibus.

frustra.

lissent, ab iratis minantibusque Proceribus, quod nihili se factos à Valencenatibus viderent, illico dimissi sunt. Et Egmontius (cujus militarem animum, offensivonique propiorem acrius irritaverat obsessorum pervicacia eo ipso die, secutaque nocte cum Cressonerio mœnia contemplatus, atque ipsas urbis fossas ingressus) Margaritæ affirmavit, brevi Valencenam expugnari posse. Illa, quoniam admonendo terrendoque videbat satisfactum jam Regi, & adventare Germanorum copias nunciabant: irata præsertim, quod inaudisset, nocturna nuper eruptione cohortes aliquot Valencenatum subitanea pugna castris obsidentium insultasse; jubet Norcarmium sine ulla cunctatione contractis obsidii claustris, urbem, sed ex præscripto Regis, invadere. Situ non valido minus quam amœno fruitur Valencena, paulumque alicubi assurgens, cetera æquo planoque jacet loco: mœnibus, turribus, fossis, & Scaldi flumine mediam perlabente: unaque cum Ronella rivo mœnia circumvallante, externis prope viribus inaccessa. Sed Norcarmius haud ignarus imperitocum hoste sibi agendum: urbique ceu robusto corpori inesse imbellum animum, lustratis alicubi angustioribus fossis, campoque per incuriam propemodum exæquatis; magno fidentique animo oppugnationem aggreditur. Et revocata copiarum parte, quas ad obsidendos viarum aditus, atque ad arcendos com meatuum subvectiones, ductore Gaspare Billio, sparsim habebat, Montensis portæ suburbiū nocte occupat. Inde cum aliquot signis Hannoniorum militum prægrandes tubos assidue displodentium, dum hostem per muros dispositum continenti pilarum procella proturbat ac distrahit; Cressonerius admirabili celeritate ad mœnia producit aggerem, minimaque suorum jactura, ante hostis oculos stationes obsidentium ex castrorum disciplina communit. Ergo distributis partibus inter Maximilianum Bossuvii Comitem, Carolum Mansfeldium Ernesti filium, & Aegidium Hiergii Dominum, oppugnatio cœpta:

*Decernitur
oppugnatio*

Situs Valencenæ.

*(Gasper Ron-
bes Billii
Dominus:)
Ejus subur-
bium occupat
Norcarmius,
et agger ad
mœnia pra-
moveretur.*

*Urbsquatis-
tur.*

*(Aegidius
Barlamon-
pri-
tius.)*

1567.

primum decem muralibus ingentibusque tormentis, dein viginti, præter minores bombardas tanta impressione, ut intra quatuor horas, dejecta, quam in muro constituerant, præcipua munitione; territi eo principio cives, misso tubicinum pari, Norcarmium rogaverint, Ne gravaretur audire fide publica Valencenæ legatos de tradenda urbe mox acturos. Illis permissis, ut venirent; nihil tamen à quatiendis mœnibus propterea cessatum voluit. Quo celerius oratores (viginti omnino erant) sub vesperam advenere, deditio-nem urbis pollicentes iisdem conditionibus, quæ nudiustertius ab Areschoto Egmontioque fuerant oblata. Sed irridens eos Norcarmius: *Quasi vero, inquit, vestra conditio eadem hodie sit, ac nudiustertius. Sero sapitis Valencenates: ego certe conditionibus non transigo cadente cum hoste.* Continua-vitque nocte tota oppugnationem, nullo temporis spatio relicto ad muros reficiendos, multis in locis adeo dirutos, ut jam fossa alicubi ruinis exæquata, subeundæ urbis gradum militi præberet. Cum repente post secundam diei horam præfsto adsunt legati Valencenatum, ac se urbemque clementiæ Gubernatricis sine ulla exceptione dedunt. Tunc Norcarmius, signo receptui dato, militem jam iam in muros evadentem, ac prædæ inhiantem pro imperio continuit, admonuitque modestiæ quam Regis nomine imperaverat Gubernatrix. Tenuit ea oppugnatio triginta sex horas, perpetua contentione, feruntque ter millies explosas murales machinas, mœnium quam hominum majori strage. Eodem die, qui Dominicus Palmarum plane palmaris fuit, ingressus urbem cum tredecim signis peditum Norcarmius, obvios per vias habuit mulierum ac puerorum cœtus, arborum ramos manu præferentium, simul miserabili voce fidem misericordiamque victoris implorantium. Quibus benigne submotis, sine cujusquam cæde, aut direptione domûs, quamvis civium opulencia invitaret, contumacia mereretur, in curiam ascendit. Ac primum ut in manda-

Et legatos mittit de conditionibus deditio-nis:

Illæ non accipiuntur.

Ideoque victoris clementiæ se civitas dedit.

Norcarmius urbem victor ingreditur:

Exarmat:

tis habebat, cives exarmavit, tormenta bellica (ea octoginta reperta sunt) ac reliquum belli instrumentum apparatusque civitati abstulit. Dein instituta quæstione adversus rebellionis principes, sectarumque hæreticarum buccinatores; ex illis sex & triginta in carcerem protinus conjecti: horum nemo capi tum quidem potuit, clam urbe egressi, quamvis portæ aut statim clausæ aut infessæ militibus fuissent. Sed ad oppidum Sancti Amandi ex fuga retracti, & custodia diu retenti, postea cives quidem gladio, hæresum vero præcones, atque ex militibus aliqui, suspensione cæci. Postremo Magistratus, Quæstoreque, ac rerum publicarum curatores gradu omnes moti, ademptisque publicis immunitatum tabulis ac privilegiis, civitas mulctata, donec à Rege illa iterum instaurentur. Hæc, uti gesta erant, omnia Regi perscribens Gubernatrix, adjectisque eorum Ducum militumque nominibus qui in obsidione oppugnationeque laudem præ cæteris meruerant; rogat, ut ex reorum bonis Regio fisco additis remunerari sibi liceret illorum virtutem ac fidem: quo fructum victoriæ modestiæque sentiret miles, atque alii promptiora interim obsequia condocerentur. Rebus in hunc modum Valencenæ compositis, ac sacris ædibus earumque cultu rite restitutis, evocatoque ob eam causam ex Arthesia Atrebatensium Episcopo, atque octo militum cohortibus urbi impositis, ut ille Religione, hi metu populum continerent; mirum, quanta & Norcarmius inclaruerit exinde gloria, & per omnes rebellium atque hæreticorum ordines mutatio, subjectis semel Valencenatibus consecuta sit. adeo, ut hac una in urbe, urbium claves omnium repertæ esse vulgo dicerentur.

INTEREA Gubernatrix aliis rursus litteris admonita, Regi profectionem adornanti Ferdinandum Toletanum Albæ Ducem facile præiturum; dum res in Belgio fluebant ex voto, urgendum putavit, quod jam pridem moliebatur de Magistratibus, bellicæ ac pacis administris adi-

1567.

& punit:

[Cives
Ministri.]& privilegiis
exiit.[2. April.]
Victores Regi
commendat
Gubernatrix.Ex hujus
civitatis statu
tum sacrotum
civili restitu-
to, laus
Norcarmii.

[15. Mart.]

& rebellium
consternatio.

1567.
DE JURE
FURAN-
DO à Pro-
ceribus Bel-
gii postulato.
Cur illud
poposcit.
Gubernatrix.

Qui jurarunt.

Brederodius
recusat.
[2. Febr.]

& privatæ
equitum
regimine.

& præfectura
Mechliniæ
Hochstrata-
nus.

[6. Jan.]
Qui cum Gu-
bernatrice in-
dignationem
dissimulat.

[12. Jan.]

gendis, ut jurati sponderent, *Se Regi navaturos ope-
ram adversus eos, qui Regis nomine designarentur, sine
cujusquam exceptione.* Quod agebat, non ut explo-
raret aliquorum animos, satis sibi perspectos; nec
quia ignoraret, **NULLIS** constringi vinculis
posse perfidiam; sed ut eos minore invidia aut ex-
auctoraret, si sacramentum abnuerent; aut ple-
cteret, si fallerent fidem, eoque Belgium nulla im-
pacatum ex parte Regem acciperet. Cœperat id
Gubernatrix anni hujus initio: reque ad Senatum
relata, addidit, gratissimum sibi fore, si Proceres
ipsi præirent ceteris, dein facilius secuturis. Pri-
mus rem probavit, promissi que sacramentum Co-
mes Petrus Ernestus Mansfeldius: secutique ex-
emplum Areschoti Dux, & Comites Egmontius,
Meganus, ac Barlamontius, uti tunc spondere,
ita postea jurejurando firmarunt. At Henricus
Brederodius, à quo Gubernatrix per certos nun-
cios, & compositis deinde litteris exegerat sacra-
mentum fidelitatis, tamquam ab eo, qui & in di-
tione Regis esset, & Belgicorum equitum centu-
riam ex quatuordecim unam duceret; diu tergi-
versatus, postremo, quoniam jubebatur regimen
equitum deponere, questus agi secum inclemen-
ter & injuriose, centuriam recusato jurejurando
remisit. Abnuerunt quoque sacramentum, quam-
quam paulo civilius, Comites Hochstratanus
Hornanusque; quod dicerent, sacramento, quo se
superioribus annis obstrinxerant, satis esse. Mo-
derabatur Antverpian Hochstratanus loco Princi-
pis Orangii apud Hollandos agentis, atque ex ea
urbe Mechliniam Præfecturam suam administra-
bat: Ergo Margarita, quæ jam pridem in Hoch-
stratanum intenta, minus homini fidebat; Me-
chliniæ Præfecturam Semerii Domino demandat,
viro integræ Religionis ac fidei; scribitque Hoch-
stratano, provisum à se urbi, quæ Gheusis ad in-
vadendum nuper designata, præsentis Gubernatore
opus habebat. Et Hochstratanus, perinde quasi
non intelligeret Gubernatricis indignationem, non
suam quoque culpam agnoscere videretur, egit ei
per

per literas abunde gratias, quod se illo tunc onere liberasset, addiditque, In deponenda præfectura, deberetne coram convenire Mechlinienses, an compositis ad eos litteris id officii præstare, expectaturum quid ejus Celsitudo imperaverit, imo si eidem videretur; alium pro Orangio Antverpiæ regendæ præficere, sibi hoc etiam beneficii loco futurum. Sed dissimulationem deposuit Mansfeldio scribens. Cum enim Gubernatrix significasset, satius sibi videri, si ipse scriptis ad Melchlinienses litteris, de præfectura deposita illos admoneret; ad eamque Gubernatricis Epistolam, cum suam quoque Mansfeldius adjunxisset, Hochstratanum pro affinitate (nam Momorantias sorores duas Helionoram & Mariam duxerant, Hochstratanus illam, hanc Mansfeldius) sollicitè adhortans, ut Gubernatricis indignationi satisfaceret; subacerbe respondit, *Agere se homini gratias, qui tam multis negotiis implicitus, quibus Margaritam in Imperii cura magnifice sublevabat, prospicere affini, & consilium dare voluisset: quo tamen consilio se quidem non egere, satis per se gnarum quid factò opus esset. Interim gratulari occupationibus ejus supra quam vellet augendis, adventu tot catulorum ex Hispania Italiaque. Tardius aliquanto molestiusque cum Orangio acta res est. Is enim, recusato sacramento, Gubernatrici inter alia scripserat, Hollandis Zelandisque atq; Burgundis Præfectum designaret; quando se hisce præfecturis cecidisse ex Regis sententia intelligebat. Id vero Margaritæ animum suspendit, quod aperte inimicum nollet, cui subigendo satis virium nondum haberet. Mittit igitur ad eum Antverpiam Ioannem Baptistam Bertium à Secretis: qui hominem privata curantem reperit, oblataque Gubernatricis epistola, qua Bertii dictis fidem habebat, multis ostendit, Consilium deponendi Præfecturas nec Gubernatrici, nec cuiquam Procerum probari: non solum quod esset Provinciarum necessitatibus importunum, atque ipsi Orangio indecorum; sed et-*

(15. Jan.)

(20. Jan.)

eam tamen Mansfeldio aperit in hunc modum.

(18. Mart.)

Idem recusat Orangijs seque præfecturis ultro abdicat.

Ad quem mittitur à Gubernatrice Bertius.

(Ferdinandus à Toledo Alba Dus.)

qui docet, cur sacramentum ab illo exigatur.

jam

1567.

*Orangius
non audit,
promptis
causis.*

prima,

secunda,

tertia,

quarta,

*(Feudata-
rius.)*

ultima ex

Albano

Duce, eaq;

sola vere

causa.

jam quod hujusmodi præfecturas à Rege tradi-
tas nec Gubernatrix alicui posset adimere, nec
ipse inconsulto Rege deponere, ideoque resume-
ret quam primum publicas curas: cogitaretque
non temere postulari à Rege, ut in communi Pro-
vinciarum tumultu, ipsi Provinciarum Præfecti,
instaurato sacramento, studium operamque suam
ostentarent. Ad ea Orangius (præsentem, qui forte
supervenerat, Hochstratano) respondit, Multis se
gravissimisque de causis, quas indicaverat adhuc
nemini, sacramentum abnuisse. Primum, quod
ex iis, qui præcesserant, Provinciarum Præfectis
nunquam exactum id fuerat: deinde, quod cum
fidem suam jam pridem Regi juratus obligave-
rit, sicuti Proceres alii, qui Regis in ditione cen-
sentur; videri posset adversus promissa peccasse
si ad ea rursus jurejurando adigeretur, præterea
quod cum juraverit, suarum se Provinciarum
privilegia servaturum, si forte quid contra illa
imperaretur, parere imperanti non posset; impe-
ditus jurisjurandi religione; & tamen parere de-
beret, si juraret in præsentia, facturum se quid-
quid Regis nomine adversus quoscumque impe-
ratum sit: addidit ad hæc, in oblata sibi jurisju-
randa formula Imperatorem non excipi, cui bene-
ficiario jure cum esset obstrictus, nunquam se in
illum arma sumpturum: immo nec excipi filios
aut amicos, uti Cliviæ Ducem, aliosque non pau-
cos, quibus bellum inferre quæ posset? adjunxit
& hanc causam: multa quotidie in eos, qui Ca-
tholicorum in numero non essent, edicta proponi
capitalia; quorum ipse minister esse nollet, refu-
gente animo ejusmodi supplicia ob causam Re-
ligionis irrogari solita, quin etiam ex eo sacra-
mento cogi se posse, ad uxorem ipsam ultimo
supplicio mactandam, quippe Lutheri sacris im-
butam: denique & hoc sibi cogitandum, posse
illum, qui Regis nomine aliquid imperaret, esse
hujusmodi, cui subicere sese haud sane decorum
generi suo duceret. Atque hic Duccin Albanum
nominavit indignabundus, ac siluit. Nempe Alba-
ni

ni, uti ferebatur, adventus hominem turbabat: ceteræ causæ in speciem erant, & quia invalidæ, cumulo firmabantur. Neque enim is erat Orangius quem à provinciarum administratione jurisjurandi religio removeret, sed intutum existimavit credere sese Hispano Duci, natura tristi asperoque, & pro veteri æmulatione superbius imperaturo. Immo vel si se amice Albanus gereret, non videbatur Orangius laturus hominem, qui amicitiam loco veniæ imputare posset. At Bertius, ut erat ab ingenio & à mandatis instructus, singulas à capite causas expendens; Mirum non esse dixit, cum tanta Provinciarum necessitas non ingruerit superiorum Præfectorum tempore, si ex eis hujusmodi sacramentum exactum non sit. Iterari jusjurandum, non ad superius sacramentum, quasi corruptum, nova professione refarciendum; sed ad majorem alacritatem in novo periculo suscitandam. In privilegiis Provinciarum conservandis fidem suam obligasse Regem non minus, quam Orangium: ideoque ne quid adversus illa imperetur, Regi curæ futurum. Neque hîc agi de bello in Cæsarem, aut in Impérium, aut in Cliviæ Ducem inferendo: quos ut ipse in sacramento exciperet, Gubernatricem libentissime consensuram. Curam edictorum ac pænarum, quæ in hæreticos statuuntur, non ei committendam: multo vero minus, ut in uxorem animadvertat, illum cujusquam imperio adigendum. Sic Bertius rationes Orangii refellere conabatur, omiſſa Ducis Albani mentione, sive responsi dubius, sive quia nominata uxore, interfatus Orangius non expectavit illum devenire ad eum locum, addiditque, Se pro certo habere, Regem, si in Belgium advenerit; non passurum cujusquam uxorem aliis religionibus inhærentem: ideoque decretum sibi esse in Germaniam cum familia migrare, ante Regis adventum, ne illo præſente ejectus è Belgio, non sponte cessisse videretur. ubi tamen cumque locorum esset, victurum se uti Regi subditum deceat: nec quidquam, quod

Ad singulas causas Bertius respondet.

non persuadet.

1567.

collo-
quium ta-
men im-
petrat:

re infecta.

Orangii
discessuri
verba ad
Egmon-
tium.

(4 April.)
& epistola
ad Guber-
natricem.

Post illam
Belgio
abit Oran-
gii.

ad ejus Majestatis amplitudinem pertineat, omif-
surum. Bertius, quando obfirmato hominem
animo videt, ad extremum quasi inducias rejecta
pace impetraturus, orat (nam & hoc in manda-
tis habebat) ut antequam discedat, cum Egmon-
tio, aliisque nonnullis, quos vellet, Proceribus
colloqui ea super re sustineret. Cui libenter as-
sensus, Willebroucum pagum, Bruxellas inter
& Antverpiam, colloquio designat. Quo cum
hinc Orangius, inde Egmontius ac Mansfeldius,
& Gubernatricis jussu Bertius convenissent, ea-
demque rursus ac sæpius agitassent; infecta re
abiire. Ferunt Orangium, antequam inde recede-
ret, cum Egmontio seorsum abducto de immi-
nentibus periculis locutum, orasse illum, subduce-
ret sese, gravidamque cruore tempestatem ab Hi-
spania impendentem Belgarum Procerum capiti-
bus ne opperiretur. Et cum Egmontius meritis
ferox eoque periculi negligens, contra differeret,
ac Regis clementiæ, si pacatas reperiret Provin-
cias, omnia tribueret; *Perdet te*, inquit Orangius,
hæc quam jactas clementia Regis, Egmonti; ac videtur
mibi prævidere animo, utinam falso, te pontem sci-
licet futurum, quo Hispani calcato, in Belgium trans-
mittant. Quo dicto tanquam prælagitionis cer-
tus, hominemque supremum visurus, arcte, nec
sine utriusque lacrymis complexus, abscessit. Ac
postridie datis ad Gubernatricem litteris oravit,
Qua nunc egisset, quosque sæpe labores domi militia-
quo, pro Regis commodo ac dignitate pertulisset; be-
nigne interpretaretur ipsa, & Regi in memoriam
revocare dignaretur. Se certe Celsitudini ejus, qui-
bus in terris ageret, addictissimum perpetuo fore. Sta-
timque cum uxore ac familia, præter Philippum
filium natu maximum, Lovanii studiorum causa
relictum, plurimisque officii causa comitantibus,
Bredam oppidum suum petiit: ubi paulum mo-
ratus, Cliviam, postremo Dilemburgum, anti-
quam Nassaviorum sedem, exeunte Aprili se re-
cepit. At Egmontius etsi animo paulisper com-
moto ob amici discessum, inde tamen latior,
quali

quasi absque veteri æmulo unice securus partium primarum, adesse Gubernatrici, ultro operam expromere, remque curare publicam solito intentius cœpit. Nam & sacramentum, uti pollicitus erat, peculiari forma dixit: & disturbatis per inferiorem Flandriam consistoriis, oppida nonnulla ipse sex peditum signis comitatus exarmavit: & alienum se adeo ab aliquorum consilio collegarum ostendit, ut per Hochstratani Comitis aulicum, qui sermonum minister erat, horratu sit eos, Ne quid adversus Religionem, ac Regem, decusque proprium molirentur; si secus agerent, se illos inimicorum loco non minus, quam fascia amictos Alba (quod Bellicum est Gallorum gestamen) habituros. Ex quo factum, ut Hochstratanus, aliique, sua litterarum libellorumque autographa, quæ unquam Egmontio dederant, reppererint: simul illa, quæ ab eodem acceperant, omnia remittentes, haud dubium dissolutæ familiaritatis argumentum: quæ tamen ne forte ad se ludificandum agerentur, subvereri Gubernatrix videbatur. Sed ea sive ex animo faceret Egmontius, fœderatorum mores jam exosus; sive Gubernatrici ostentaret, adversam sui opinionem adventante Rege deleterus; certe momenti plurimum attulere Catholicorum partibus. Etenim conjuratorum Nobilium sane complures Orangio destituti, Egmontio adversante conterriti, dissidentibusque majorum gentium Proceribus, ipsi quoque suspecti invicem, disparant animos, certatimque per amicos alii, alii coram à Gubernatrice veniam petunt, fœderis compromisso renunciant, seque novo auctoramento, uti rogabantur, obstringunt. Imo non multo post polliciti sunt Hochstratanus Hornanusque, scriptis ad Gubernatricem litteris, se sacramentum præsentem illa dicturos: atque hic posterior etiam jurisjurandi exemplar una transmisit. Comites Culeburgius ac Bergensis Belgio jam cesserant: Ludovicus Nassavius Principem fratrem secutus erat. Itaque illos quatuor primi fœderis ductores, præter Henricum

Egmontius sacramentum dicit: Regiis partibus studet.

Contraria se fœderatis ostendit:

dissoluta cum iis amicitia.

Inde magna rerum conversio.

Compromisso multi renunciant.

(Hornan.)

Contumaces Belgio abeunt.

270 MARGARITA PARMENSIS
 cum Brederodium spei retinentissimum, omnes
 timor abstraxerat. Inde consternatio, & querelæ
 mercatorum hæreticorumque, desertos se con-
 tra quam convenerant, proditosque à Nobilitate,
 lamentantium: inde multorum, ac præcipue con-
 cionalium Ministrorum fuga, inde Margaritæ
 spes, ac festinatio, dum trepidis ac discordibus fa-
 ctionum capitibus, contumaces populi ad pristi-
 nam obedientiam revocari facilius possent.

1567.
 præsertim
 hæreticis,

TRA-
 JECTI
 recuperatio
 (Mae-
 stricht.)

ETIAM Gubernatricis jussu Norcarnius cum
 viginti & uno peditum signis, ac decem murali-
 bus tormentis Trajectum ad Mosam expugna-
 turus in Brabantiam contendebat. Sed Traje-
 ctenses audita Valencenæ urbis deditioe, con-
 cionatores hæreticos, doctoresque ejus factionis
 omnes urbe protinus expulerant. Dein certiores
 facti de adventu Norcarnii, festinata ad Guber-
 natricem legatione veniam orant, antea facta de-
 precantur, seque in potestate Regis atque Episco-
 pi (Trajectum enim partim Leodiensi paret Anti-
 stiti, partim Brabantia Duci) futuros pollicentur.
 Margarita paucis increpitos ad Norcarnium di-
 mittit, ab eo audituros quid facto opus sit. Vix
 abierant Trajectenses, cum legati ab Gerardo
 Grosbecho Leodiensi Episcopo succedunt, Gu-
 bernatrici affirmantes, Iam sentinam omnium
 hæresum Trajecti exhaustam: Magistratum, ac ci-
 vium plerosque à lue, etiam cum maxime grassa-
 batur, integros perstitisse: Nobilitatem, ac reli-
 quam plebem ingenio insanabili non esse: idque
 ostensum facili subitaque conversione civitatis,
 opera vel unius potissimum viri è Societate Jesu
 illuc ab Episcopo Colonia accersiti, qui hæresum
 doctoribus ad certamen quotidie provocatis, quo-
 tidie devictis; pristinae & Religioni & obedientia
 momentum prope omne restituerit: ideoque po-
 pulum, quidquid contagione peccaverit, deletu-
 rum acriori obsequio: præsidiumque, modo ve-
 niam impetret, non detracturum. Quamquam
 Leodiensi Episcopo videri præsidio non magno-
 pere indigere civitatem, turbarum incentoribus
 jam

Idem per
 legatos E-
 pisc. Leo-
 diensis pro
 Trajecten-
 sibus pre-
 catur.

[Henricus
 Dionysius]

jam liberam : aut certe unam alteramve cohortem, si famæ inter sit distincta non mutare, satis loco futuram Illum quidem (quod ad se pertinet) Trajectensibus præterita condonasse: imo pro eadem venia apud Gubernatricem impetranda operam suam spondisse, tanto libentius, quanto se præter Principem, etiam Patrem meminerat, & Margaritæ clementiam non ignorabat. Ad ea Gubernatrix actis Leodiensi gratias, ob legationem plenam officii & caritatis; negavit posse se imitari illius factum, præcisa sibi ab Rege facultate delicta hujusmodi condonandi: id tamen ab Regis clementia non dubie sperandum, interim necessarium esse nova fidaque militia Trajectum communire, conatibusque occurrere perduellium, qui eam urbem accipiendis à Germania subsidiis opportunam non minus, quam Valencenam à Gallia, spe certissima devoraverant. Ideo à se missum expugnando Trajecto Norcarnium, jussu tamen consilia cum Episcopo communicare: eandemque ob causam destinatum à se Turrium, privati Consilii à secretis, qui susceptæ illi expeditionis admoneat. Subjicientibus legatis, Non ejusdem conditionis cum reliquis per Belgium urbibus esse Trajectum, in cujus administratione jus quoque suum Leodiensis obtineat; nihil à Margarita responsum est, nempe solita silentium responsi loco reddere: quod diceret, NON MALE auritis satis responderi non respondendo. Exercitu interim festinante, consuetam victoribus alacritate, & prædandi spe. Sed deditio- nem properavere Trajectenses, nihil abnuendo ex iis, quæ Gubernatricis nomine Notcarnius imperasset. Qui urbem ingressus, acceptis à Magistratu clavibus, tormenta majora, atque omne bellicum instrumentum civitati adimit: civium singulos telis atque armis spoliat: rebellionis auctorem in foro suspendi jubet: ac relicto Ægidio Barlamontio cum parte legionis ad urbis præsidium: ipse cum reliquo exercitu, ut se Carolo Brinæo Comiti Megano, ex præscripto

*Gubernatrix cur non annu-
nti.*

Trajectenses se Norcarnio dedunt.

& puniuntur.

(Hiergii Dominus.)

1567.

Gubernatricis adjungeret, in Bataviam iter intendit.

*DEDI-
TIO Bu-
scoduci &
Antver-
pis.
Timent
armatam
Guberna-
tricem
Buscodu-
censes.*

*& placare
student.
(8. Apr.)*

*non pla-
cant.*

se dedunt.

BUSCODUCENSES solliciti quo arma victor inferret, tanto in se certius iram Gubernatricis extimescebant, quanto justius meruerant. Etenim illa ob Merodium, & Scheiffium Brabantiae Cancellarium, nuncios suos, à Buscoducensibus contumeliose habitos retentosque; ob rejectum hostiliter Meganum, admissumque Bombergium; eos gravi edicto hostes pronunciaverat, bona proscriperat, ac dum nuncios ad se liberos non remitterent, privilegiis omnibus civitatem exuerat. Cives etsi primò edictum contempserat, dein tamen propiore periculo admoniti, in scio Bombergio, Gubernatricem rogarunt, ut certis hominibus civitatis nomine ad eam venturis, publica fide caveretur. Negavit Gubernatrix, se illos audituram, nisi ducerentur à nunciis, qui Buscoduci attinebantur. Nec multo post soluti Cancellarius ac Merodius in Curiam veniunt; Gubernatrici narrant, Bombergium deficiente in dies factione diffusum, urbe cessisse cum militum manipulo, coactis utcumque civibus, ejus ut acta comprobarent: expressisque donativi nomine mille florenis. Hæc enarrantibus præsto adsunt Buscoducensium legati, poscentes omnium, quæ admitterant, veniam; simul ut & revocaretur edictum, & accipiendi præsidii onere liberarentur. Enimvero offensa Gubernatrix superbis legatorum postulatis, respondit, Non eam sibi videri legationem supplicum reorum; remisitque in alium diem. Nec passa iterum audire, per Cancellarium Merodiumque jubet eos redire domum, ac civibus edicere, in reddenda civitate conditionibus abstineant, præsidium uti imperabitur accipiant, culparumque memores se resque suas Regis clementiæ committant. Addebant animos Gubernatrici & præteritæ victoriæ, & auxilia jam præsentia Germanicarum legionum: iisdemque territi Buscoducenses, remissis legatis sese Gubernatrici sine ulla exceptione dedunt, tantum orant, ut ad

ad rixas inter cives ac milites præcavendas, ex sua ipsorum natione præsidium accipiant. Et acceperunt partem Germanicæ legionis, ejusque Tribunum Comitem Schowenburgium, qui una cum Senatore ad eam rem à Gubernatrice attributo, Remp. ordinavit, abrogato quidem edicto, sed pœnis juxta ac venia, Regis adventui reservatis. Eodem tempore Antverpiensium legati Gubernatricem adeunt, præteritorum veniam precantes, civitatemque turbarum concitatoribus vacuam in officio futuram pollicentes. Et vero licet omnium postremi ad obsequium redirent Antverpienses, primam tamen laudem, nedum veniam merebantur, quippe in expellendo concionalium hæreticorum grege diu multumque optimo cuique desudandum fuit. Quamvis enim illi ingenio plerumque rudes, ac magis improbi quam callidi, vix ultra popinalem doctrinam saperent: tamen usque adeo & numero jam excreverant, & factiosorum malæque notæ hominum fovebantur ope, & inimicis popularium animis inhæserant civitatemque obsessam atq; obnoxiam mordicus obtinebant; ut profecto extrahi inde nequirent absque ingenti conatu ac turbis, vexataque miseris modis Antverpia. Sane non magis defectum viribus, atque intermortuum relinquunt eum, cujus obsessio è corpore desertores spiritus, importunique hospites exiguntur sacrorum vi carminum; quam illa ministrorum transfugarumque legio diu obluçtans ac pervicax coacta demum abscedere, civitatem omnem minis imprecationibusque concussit. At Gubernatrix, etsi lætissime legationem tantæ civitatis excipiebat, dissimulato tamen gaudio, præterita graviter incusat, negat agendum esse de venia, priusquam præsidium intra urbem admittatur: admissio, spondet operam suam, quo illorum precibus Rex placetur: seque interim ab animadversione in contumacem ac rebellem civitatem, præterquam in sacrarum Imaginum violatores, ac seditionum capita, cessaturam. Vix hæc

(18. Ap.)

*Antverpienses veniam orant.**merito ob hæreticos ejectos, non sine conatu magno.**Non impetrant veniam, nisi se dedant.**Deditio-nem offerunt Gubernatrici.*

1567.

responsa retulerant Antverpiensibus legati, cum redire iussi offerunt deditioem: affirmant, cives in potestate Gubernatricis esse, præsidium imperet, accepturos. Illa, consilio prolixè laudato, addit (quasi honori daret, quod securitati obtendebat) venturam se Antverpiam, carissimique populi deditioem præsentia utiq; sua cohonestaturam. Postridie sexdecim lectissimorum peditum signa præire jubet, Duce Mansfeldio: qui, ne aut exautorati Antverpiæ milites, aut factiosi cives aliquid forte turbarent, præmissis vehiculis militarium impedimentorum, atque ad viarum capita objectis, veluti pugnaturo agmine urbem intravit. Ac dispositis continenti ordine per vias ac fora majoribus minoribusq; sclopetariis, Gubernatricem excepit, extremo mense Aprili secutam, ingenti pompa non armatorum modo, qui mille ac ducenti fuere, sed Magistratum etiam, Præfectorumque Provinciarum, ac Procerum aurei Velleris, Conciliique triplicis Senatorum. Ingressa triumphi in modum magno mortalium accursu acclamationibusque, recta principem Dei Mariæ ædem cum eo comitatu petiit, hausitque oculis illa furialis vestigia impietatis, templique paulo ante pulcherrimi dehonestamenta. Nimirum expressit ea species ubertim lacrimas; quas tamen oblata qualiscumque instaurationis occasio temperavit. Itaque decantato solenni Gratiarum carmine, egit ipsa privatim magnæ Virgini grates, quod ejus ope tantam urbem sine prælio ac sanguine Religioni Regique reddidisset. Inde animum ad ordinandam Rempubl. intendit, ac prima Sacrorum cura fuit; evocatoque Cameracensi Episcopo, aræ ac templa, quæ sacrilegi aut diruerant, aut profanaverant, restitui cœpta, stasque ceremoniis expiata, & (quod caput est) impigris animarum Pastoribus attributa. Deinde ad civitatis administrationem conversa, quæstiones instituit de rebellionis capite, deque Magistratum sive ignavia, sive perfidia: simul indicem armorum, quibus populum exueret, confici jussit.

*Et illa
præmissis
exercitu,
(Petrus
Ernestus
Com.
Mans-
feld.)
urbem in-
tratum
phantis in
modum.*

(Te Deum)

*Sacra re-
stituit.*

*statum ci-
vitatatis or-
dinat.*

Quæ dum curat impense Gubernatrix, audit
 adventare legatos à Saxone & Brandenburgico
 Septemviris Imperii, à Wirtenbergensi Duce, à
 Marchione Badensi, atque ab Hassiæ Dynasta; à
 quibus supremam nempe opem imploraverat hæ-
 resis male in Belgio accepta & fugitiva, Guberna-
 trix rata id quod res erat, illico Scaremburgium à
 Germaniæ secretis obviam mittit: qui legatos
 oret, ne ultra tendant, illorum adventum nec ci-
 vitati adhuc tumultuanti nec Gubernatrici in eam
 curam intendenti tempestivum esse: satius inte-
 rim fore, si legationis capita cum ipso conferant,
 opportunius deinde redituri. Sed illi negantes ex
 dignitate Principum suorum id esse, admissi sunt;
 additique eis aulici, ac prætoriani milites, per
 speciem honoris, custodes exploratoresque. Po-
 stero die, frequenti Senatu audiuntur: unusque
 illorum, post solennia verborum officia, libellum
 Germanice scriptum legit, cujus sententia, quam-
 vis fuscè odioseque petraçtata, hæc demum erat.
*Professionem Augustanam Evangelio consentaneam, etiam supra Religionem Catholicorum, in inferiori
 Germania libere complectendam esse: editis certe suppliciiisque non vetandam. Proinde à superioris Ger-
 mania Principibus orari Gubernatricem, ne populos
 cetera innoxios divexari hoc nomine, Hispanicaque
 censura minis, ac pœnarum immanitate plecti patia-
 tur. Hæc omnium, qui aderant, indignatione fa-
 tus, libellum tradidit Gubernatrici: quæ amotis
 legatis, ea de re in Senatu deliberans (ut erat a-
 critè offensa) remittendos absque responsione
 sentiebat; civilius tamen visum, si Scarembur-
 gius in hæc verba responderet. Quæ legati de
 Religione præmiserint, responso indigna esse. Quæ
 pro excusanda rebellium impiorumque contumacia
 differuerint, ostendere Germanos Principes, minus fi-
 dei habuisse litteris Hispaniarum Regis, ac Belgii
 Gubernatricis; quam seditiosorum hominum queri-
 moniis, contra quos & eversa expilataque templa,
 & illata vis Magistratibus, & excitati ad arma po-
 puli, magnam scilicet innocentiam contestentur.*

1567.

LEGATIO

Germaniæ

hereticorum

Principum.

(Lantgravius

Hassie) quam

Gubernatrix

studet non

admittere:

admittit

tamen.

auditque hæc

in summa

orantes.

Ad quæ ita

responsum.

1567.

*Et remissi
legati, sed
palam of-
fensi, pra-
ter Saxo-
nicum.*

*Fœdera-
torum ad-
versa per
Hollan-
diarum:
ex qua fu-
gantur à
Megano.*

*Eorum
navis ca-
pitur ab
Arember-
gianis.*

Proinde Gubernatricis nomine illos, à quibus missi erant, admonerent, ut Regnorum curam suorum Regi permitterent, neve per ea turbulentorum patrocinia turbas in alienis Provinciis foverent. Ad ea subjicientibus legatis, se tantummodo oratum venisse pro sociis Augustanæ confessionis, qui culpa vacui habebantur, nihil ultra responsum; quartoque, ex quo venerant, die rediere, non dissimulata offensione, præter Saxoniam legatum; qui, clam ceteris, indicavit Gubernatrici, Septemvirum suum aliorum suasu iniisse eam legationem; se enim Austriaco Regi addictum & esse, & haberi velle. Nondum legati cesserant urbe, cum nuncii de conjuratis in Hollandia fuis, deque ejecto inde Brederodio perferuntur. Hollandiam obtinebant, atque excursionibus prædi que vexabant rebellium ferme quatuor millia, ducibus Andelotto, Vinglio, atque Lefeldio, Nobilibus fœderatis. Horum plerique Amstelodamum invasuri, prodeunte obviam Megano Comite, cum tredecim strenuorum militum signis, non modo spe potiundæ urbis frustrati, sed etiam, eodem insequente, in Waterlandiam compulsi sunt, Hollandiæ partem aquis interclusam, eoque inaccessam. Sed neque hic diutius securi ab armis Megani, cui accessurus Norcarnius dicebatur, concensis navibus Frisiam petebant; cum, vento obnitente, in Geldriam delati, displicatique alii in alias terras, omnes è Regiis Provinciis elapsi sunt. Vna tantummodo navis, in qua præda omnis ex Hollandiæ templis erepta, centumque ac viginti milites, Dunchero Harlingano navarcho vehebantur, una cum Andelotto, Vinglio, ac duobus Batemburgicis fratribus Gisberto ac Theodorico, seu tempestatis vi, seu navarchi dolo, devenit in Ernesti Mulartii manus: quem insequendis fugitivis, instructissima cum triremi, paulo ante miserat Arembergius. Milites spoliati omnes armis ac præda, aliqui etiam vita: Duces ac primarii quique partim Harlingæ custoditi, partim in Vilvordianum carcerem, Margaritæ jussu, tradu-

traducti, ac paucis post mensibus, Albano Belgii Governatore, ultimo supplicio affecti. Supererat è conjuratis Brederodius, spe recuperandæ Hollandiæ contumax, ac principatu conjuratorum tumidus. Is admonenti Governatrici, ut abiret Amstelodamo, non modo non paruerat, sed etiam missum à Governatrice Turrium à secretis privati Concilii, qui Regis nomine juberet illum urbe protinus abscedere, non exaudito Regio edicto, legatum litteris & commentariis exutum attinuerat domi. Sed Magistratus rei indignitate commotus, & accepta Valencenæ nuper expugnatione percussus, noctu Turrium urbe dimisit, ignaro Brederodio. Qui cum videret undique fugari cædive Gheusios; dilabi, aut redire in gratiam fœderatos; sibi uni & periculi & invidiæ molem incumbere: tentata incassum reconciliatione, auditaque demum eorum, qui reliqui in Hollandia fuerant, militum fuga & clade, fractus animo, sparsoque adventu Regis exterritus, patria cedere spemque Hollandiæ in præsentia deponere tandem statuit. Itaque rebus propere compositis, paucisque famulis in arce Vianæ oppidi sui relictis; cum uxore, ac reliqua familia, Emdam Frisiæ Orientalis urbem, ad Amisiæ fluminis ostium appellit. Sed Emdæ parum honorifice susceptus, Bremam in Westphaliam contendit: atque inde mutata iterum sede, incertus animi pariter ac loci, nempe quod se ludificatum spe Batavi regni, principemque fœderis vane ostentatum ferre non posset; dum copias aliquot in Comitatu Schouwenburgio, & Iustum loci Comitem in Belgium sollicitat, morbo correptos, motaque furiis mente, Schouwenburgi extinctus est. Brederodii fugam secuta est universæ Hollandiæ deditio. Non enim solum Vianenses, properatis nunciis, veniam ac militare præsidium proposcere, neutro impetrato; quippe in Regis adventum dilata est venia, & nudari Vianam mœnibus, exstructamque contra Governatricis imperium, deponi arcem placuit: sed etiam Amstelodamum,

Brederodius conjuratorum reliquos diu restitit.

Tandem animo cecidit,

& Belgio abit.

(1. Maji.)

(Ex literis Assonvil. ad Marg. Parm:

26. Feb.)

& vita.

(13. Febr.)

1568.)

Hollandiæ se dedit.

Lug.

1567.
 (Leyden.) &
 Zelandia, &
 Groninga, &
 Frisia, &
 quidquid in
 Belgio nuta-
 verat.

Gubernatrix
 deditas urbes
 praesidiis fir-
 mat.

mulctat,
 arces desi-
 gnat,

reos plectit,

templa Ca-
 tholicorum
 reficit:

haereticorum
 destruit;

idque mi-
 ra populorum
 contentione
 & alacritate.

Belgium
 denique to-
 tum pristina
 tranquillitati
 restituit.

Lugdunum, Harlemum, Delphi, reliquæ civi-
 tetes, volentes flagitantesque, partim à Megano,
 partim à Norcarmio Ducibus praesidium accepe-
 re. Idem Middelburgi, aliisque in Zelandiæ ur-
 bibus. Idem Groningæ, idem Daventriæ, totaque
 Frisia factum ab Arembergio Provinciæ Præfe-
 cto. Postremo nulla per Belgium urbs, oppidum-
 ve nullum, nulla uspiam arx aut pagus fuit: qui
 certatim ejectis hæresum magistris, ac seditio-
 num incentoribus, non sese Regis arbitrio cle-
 mentiæque tradiderit. Nec ideo segnem securam-
 ve reddebat ea prosperitas Gubernatricem, ab
 secundis adversisque rebus annos jam plures e-
 ruditam. De firmanda magis, quam de fruenda
 felicitate sollicita, praesidiarium militem deditis
 urbibus imponit: stipendium, quo miles alatur,
 mulctæ loco civibus imperat: alicubi arces de-
 signat, Antverpiæ praesertim, ubi situm posi-
 tumque inspexit ipsa, nec mutavit postea Dux
 Albanus: sacrarum Imaginum violatores, quot-
 quot inveniri potuere, ac seditionum auctores,
 habitis quaestionibus convictos, supplicio affici,
 templa refici ex reorum bonis, aut publica civita-
 tum rebellium pecunia; hæreticorum fana, quæ
 structa erant multis in urbibus, destrui mandat:
 tanta populorum in id festinantium contentione,
 ut Gandavi (quod fidem propemodum excedit)
 unius horæ spatio Lutherianum templum sane
 per amplum solo æquatum sit. Diceres, alias fu-
 isse civitates, alios homines; qui paucis ante
 mensibus tanto hæreticorum partes susceperant
 studio, defenderantque. Adeo mutati in earum
 strages ædium incumbebant, tamquam eo mini-
 sterio semet absolverent: culparum certe vesti-
 gia, & monumenta debebant; eo in Provincia
 praesertim Flandria processu, ut ex trabibus de-
 cidentium templorum, infelicia confirmarent
 paribula, ex quibus ipsi templorum fabri cultor-
 esque penderent. Atque in hunc modum incen-
 dium illud populorum offensionibus conceptum
 hæreticorum flabellis eventilatum, annulatione

Nobilium enutritum, & Gheusiano demum foedere per Belgium omne rebellionibus populatio- nibusque grassatum, Gubernatrix Margarita extinxit adeo distraxitque, ut Religione atque obedientia ubique reddita, hæreticis aut poena coërcitis, aut solum vertere coactis, Gheusiis conjuratis partim in gratiam receptis, partim bonis ac patria exutis, atque ad manticam mendicitatemque redactis, hoc est vere Gheusiis effectis; universo demum Belgio pacem tranquillitatemque pristinam restituerit. Vna res in tanta felicitate Gubernatricem non mediocriter angebat. quod Belgorum plurimos videret, non impetrata prætorum venia, ac venturi ab Hispania exercitus fama perculsos, alio commigrare quotidie, in gentique damno civitatum, ad finitimos populos opificia & mercaturas, atque adeo lucra transferre. Idcirco Regē sæpius admonuerat, ut aut sibi eam facultatem condonandi componendique omnia tribueret; aut potius ipse, non tamen adscita ab armis formidine, sed innata clementia, nempe in Provincias suas jam pacatas, jam obsequio promptas adveniret. Et Rex quidem hanc posteriorem viam initurum se, repetitis sæpe ad sororem litteris, affirmaverat: verum cur hoc sive consilium, sive consilii speciem ille mutaverit, ac pro se Ferdinandum Toletanum Albæ Ducem miserit: quoniam res celebris per Hispaniam fuit, annumque ea deliberatio tenuit; ego, congestis unum in locum omnibus, non indiligenter expediam.

OBTESTATA Regem fuerat à principio Gubernatrix, docueratque malis, quibus Belgium conflictabatur, conflictandumque validius in posterum prospiciebat, medicinam afferri nullam posse nisi ab Regis manu. Et Belgas ipsos habituros beneficii loco curationem à Principe, ne videlicet secantem servum patiantur. Nec aliter suadebant Hispanorum Procerum multi, qui ab Rege in consilium adhibebantur. Imo Pius Pontifex Quintus & compositis litteris, & misso Asculanorum Episcopo Petro Camajano,

1567.

*Gheusiis
vere Gheu-
siis effectis.*

*Discessio mul-
torum è Bel-
gio angit Gu-
bernatricem.*

*Ad cujus re-
medium Re-
gem orat, in
Belgium ut
veniat.*

*DE PRO-
FECTIO-
NE Regis in
Belgium,
quam ne-
cessariam
putat Guber-
natrix.*

horta-

1567.

*Idem sen-
tit, & sua-
det Pius
V. & va-
ticinatur.*

*Assenti-
tur Rex
& profe-
ctionem
parat.*

*De ea
Principes
per Euro-
pam mo-
net.*

*(Lyon)
Et Sa-
bandum
in primis,
à quo do-
ceri cupit,
quæ ad
iter in
peragen-
dum.*

*in speciem
tamen,*

*ut reor ob
has causas*

hortatus est Regem, Belgio sese armatus osten-
deret: compositurum haud dubie præsentia sua
populorum motus, & occulta nonnullorum con-
silia maturè disturbaturum. Sin autem in præci-
piti malo aut cunctaretur, aut quemvis ex Regiis
administris rei conficiendæ præficeret, se magno-
pere quidem vereri, ne Belgum Religione, Rex
Belgio exueretur His aliisque, quæ eadem in Bel-
gio, eadem in Hispania, eadem Romæ dicebantur,
auditis; profectioem Rex indicit, Tribunos legi,
naves instrui, familiam describi jubet. Et ne is
armorum apparatus Principum aliquos forte sol-
licitos haberet, per Oratores suos, quid sibi consi-
lii foret ea in Belgas expeditione, illos edocuit.
Regem Galliæ etiam transitum per Narbonen-
sem & Lugdunensem Provincias oravit. Sabau-
diæ vero Ducem Emmanuelem Philibertum, cui
multum tribuebat, Ioanne Acugna illuc delega-
to consuluit, qua temporis, qua viarum opportu-
nitate suaderet ingrediendum iter, doceret, qui-
bus loca difficultatibus insidiisve essent obnoxia:
mitteret ad se indicem urbium atque arcium, per
quas singulis diebus traduci oporteret exerci-
tum, adnotatis intervallis dimensionibusque lo-
corum: ob eamque causam cupere se, totam eam
regionem, qua transeundum sit à Sabaudia in
Burgundiam usque, accurate delineari atque
expingi. Propterea venturum esse ad illum à
Gabriele Gueva Duce Alburchero Midiolanen-
sis Provinciæ Governatore, Campinium Cen-
turionem, Bellicorum operum intelligentem, u-
na cum pictore mensoreque: ne quid novi, quod
oculis non præcurrerit, offendat in via. Hæc au-
tem quanto cumulabantur intentius exquisitiuf-
que, tanto minus securitati, sed famæ dabantur:
in eaque tam anxia, tam curiosa jam jam profi-
ciscendi sollicitudine, nihil profectioem inerat,
præter speciem. Neque enim mihi quis facile per-
suaserit, Philippum regnandi æque callidum &
cupidum omittere voluisse caput arcemque re-
rum eo tempore, quo in Hispania & Mauricæ re-
bel-

bellionis initia ei suboluerant aliqua, & adversus Carolum Hispaniæ Principem multa pater animo premebat. Nam filium duceretne secum in Belgium, & illorum Procerum causæ, cui clam favere Carolus dicebatur, patronum cominus admoveret? an relinqueret, Hispaniamque forte tumultibus involvendam ejus libertati crederet, cujus ferocia moderari vix in pace potuerat præfens? Occultabat hæc tamen Rex, atque novis in dies argumentis spem profectiois alebat; ut ea scilicet expeditione & Belgarum Dynastas in officio contineret, & Maximiliani Cæsaris operam, cujus arbitrio se commissuri Belgæ dicebantur, honestius recusaret; & reliquos omnes à fovenda Gheusiorum factione, ostentato exercitu deterreret. Et jovit hanc Regis simulationem tertiana febris, qua diu implicitus, habere potuit, quo causam referret dilatae dubitatæque profectiois: præsertim cum eam curam interea non omitteret. Quamquam non deerant ex interioribus aulicis, qui totam illam rerum scenam ludificationemque intelligentes, etiam morbum obtendi suspicarentur. At vero ubi Rex convalluit, simulque de rebellione aliquot oppidorum, deque totius Belgii discrimine, nisi ipse accurreret, ex reperitis Margaritæ litteris cognovit; tanto cum dolore tum ira succensus ad expeditionem festinavit omnia, ut nemo in aula, nec ipsi quidem Belgarum legati Marchio Bergensis atque Montinius, qui Regis apparatus ac fabulam sæpe irriserant, jam de profectioe dubitarent. Et tamen ne tunc quidem deponerat personam, nec serio Rex agebat, Quippe ad alia, quæ dissuadebant iter, accesserant Gubernatricis literæ, quibus admonebatur, deliberasse fœderatos, si Rex armatis, uti inaudierant, in Belgium meditaretur; se, ex utraque Principis reverentia, externorum ope adjutos, in ipso Provinciarum aditu arma Regi opposituros. Quæ licet ille dissimularet, aut palam contemneret, haud dubium tamen, quin alte pupugerint hominem dignitatis tenacissimum suæ, quam

Quid commodi caperet ex ea scena Rex.

Non omnibus imponit. Novis argumentis profectioem suadet: & persuadet.

Cum tamē hic quoque ludere persuasum habeat ex his.

CONSULTATIO
Super Regis
profectione
(Madrid.)

Consilarii,
eorumque
Notæ. Alba-
nus Ruigome-
sius,
(Albanus
Ruigomez.)
Spinosa Card.

(Prior de
Leon)
Feria Dux,
Manr. de
Lara, Ant.
Toletanus.

Fresneda
confessarius.
Ant. Pere-
zius.

Rex interesse
cur voluit.

quam intelligebat in discrimē dari, si Provincias armis appetendo, armaret: seque propterea palam à suis contemptum ostenderet, finitimis circa Principibus avidè spectantibus, aut etiam factioni occulte faventibus. Itaque in ea consultatione, quam super hac re postremam Rex habuit Mantuæ Carpetanorum, deliberari hoc unum voluit, Absque armisne, quod suadebant aliqui, an instructo exercitu, quod in primis hortabatur Pontificis Nuncius, ire ipsum in Provincias expediret. Ex Consiliariis, quos uti prima regnorum instrumenta, habebat Rex sane plurimos, nempe quia illos plurimi faciebat; adhibiti tunc quidem fuere Ferdinandus Toletanus Albæ Dux, & Rodericus Gomezus à Silva Eboli Princeps, magnæ uterque potentia apud Regem: sed ut æstimatio post gratiam erat, ille præhabebatur, hic præibat. Præterea Didacus Card. Spinosa ex modicis initiis summus causarum Fidei Quæsitore, & concilii Castellani Præses, tantæque aliquando auctoritatis in Philippi Regia, ut vulgo Hispaniæ Monarcha diceretur. Aderant Gomezus Figueroa Dux Feriæ, & Ioannes Manricus de Lara, & Antonius Toletanus Legionensis Prior ex Equitibus Hierosolymitanis: præsentem omnes ingenio expeditoque. Sed Ferianus, præter animi dotes, elegantia suavitateque morum ante alios erat: Manricus sagacitate pollebat: Toletanum in primis religio commendabat. Aderant Bernardus Fresneda conscientia Principis moderator è Franciscana familia, Antonius Perezus secretioris scrinii custos, aliique nonnulli; spectata plerique fidei Senatores, quique præ oculis dignitatem Regis sedulo haberent: quam tamen ut quisque natura tristior aut clementior, pro ingenio interpretarentur. Ita enim fit, CONSILIA sibi quisque attemperat, & iudicium natura extorquente, putamus causæ tribuere, quod nostris interim moribus indulgemus. Porro interesse deliberationi Rex voluit, ut apertis perpetuisque dissidiis Albani Ducis & Ebolitani Principis,

cipis, non minus in Senatu sententiis, quam gra-
 tia in aula concertantium, præsentia sua mode-
 raretur. An potius, ut si quis ad eam expeditio-
 nem Carolum filium (id quod inaudierat) desi-
 gnaret sermonum initia ipse præcideret? Nec de-
 fuit, qui arma suadendo, Tiberii Cæsaris memi-
 nit externa bella componentis filiorum ductu.
 Sed illico Rodericus, ut erat Principis intelli-
 gens, quasi probaturus eam partem, qua Regis
 securitati consulebatur, sermone excepit, ac pau-
 latim eo deflexit, ut, *Intempestivum*, diceret,
quietos obsequentesque populos armis laceffere, simul-
que finitimos hereticos ad opem sociorum pronos irri-
tare. Cavendum eo maxime in loco belli civilis incen-
dium, ubi circa sint qui illud alant, procul qui extin-
guant. Quamquam ne extinguere quidem posse sine
ruina victoris. Nimirum inter civiles urbium, homi-
num, fortunarum strages, adimi demum Principi,
quidquid victis perit. Quantumcumque peccatum à
Belgis ad eam diem, ab Regis sorore abunde fuisse
correctum, subactumque: & si quid vincendum su-
peresset, animos utique esse, non corpora; at illos non
armis sed beneficiis expugnari. Id vero & clementiæ
Principis accommodatius: & Belgarum ingenis, de
quibus verissime dictum à Carolo patre, NULLOS
esse populos (modo paterne habeantur) qui servitutis
nomen magis execrentur, magis patiantur. Inde di-
gressus ad impensas deducendi exercitus, ad pe-
ricula, ad Principum offensiones, conficiebat ad
extremum, Nihil in Belgio videri adeo implicatum,
neque nodum inde offerri implexum adeo, ut absque
ferro sedate placideque dissolvi nequeat. Certe quid-
quid foris existeret, à Principe componi è longinquo
posse, integra auctoritate, dilata interim præsentia,
quam extremis malis reservari satius esse. Quod Ro-
derici consiliū, hominis erat in aula dominantis,
cui pax & quies imprimis curæ, nec quidquam an-
tiquius, quam ne turbatis bello rebus, penes alios
negotiorū arbitria, atque adeo potentia transfe-
rantur. Similia censuere Bernardus Fresneda, miti
rectoque vir ingenio, & Anton. Perezus ubique
 Rode-

(Ioa.
 Manr. de
 Lara.

Ruigome-
 si senten-
 tia.

Cui Fresne-
 da & Pe-
 rez. acce-
 dunt.

1568.

*Albani
sententia
contraria.*

Roderico addictus, ejusque fortunæ innexus. At vero Dux Albanus arma & ultionem contende-
bat, unicum læsæ Religioni auctoritatique Prin-
cipis remedium. Quippe ceteris artibus ac diuturna
facilitate nihil aliud effectum, quam ut Regi obedi-
entia, rebellibus timor adimeretur. Postulasse principio
Belgas, ut Hispanus è provincia miles excederet: id
scilicet unum deesse contestantes ad quietem popu-
lorum. Num propterea impetrata externorum missi-
one quievissent? An potius, & quidem confidentius,
efflagitasse, ut è Gubernatricis latere, è Republica,
quem rectem teneret, clavo deturbaretur Granvel-
lanus? nec umquam destitisse, donec contumacibus
libellis, deridiculis, flagitiosis conspirationibus ad
extremum extorserint, quod averent. At unius for-
te naufragio complacatos fuisse ventos, qui popu-
larem illam tempestatum concitassent. Quin immo,
ut LICENTIA crescit facilius, quam incipiat gradum
inde factum, ut homines à nostra jam facilitate se-
curi, contra auctas sacrorum Antistitum præfectu-
ras, contra restituta Caesaris edieta, Tridentinas san-
ctiones, Pontificios Quasitores, improbis palam car-
minibus insurgerent, preces sed armatas aggererent,
minis Gubernatricem perterrerent, obstinatis invere-
cunde legationibus Hispaniam fatigarent. Hic quo-
que visum clementiæ Principis, qui se patrem cogita-
ret, ex destinatis interim aliqua moderari, visum
Gubernatrici plus aliquanto, quam debuerit, indigna
poscentibus indulgere. Enimvero quid ex ea demum
indulgentia relatum, nisi ut votorum ubique compo-
tes, non parendo, subditos sese obliviscerentur, obse-
quium dediscerent, atque exuta Principis reverentia,
communicata provinciatis defectione, tamquam
CULPÆ societate tutiores, humana divinaque o-
mnia contrectata semel libertati posthaberent? Præ-
monstrasse profecto Carolum patrem, nationis hand i-
gnarum, quid esset Belgarum ingeniis accommodatum:
dum contumacem patriam omissis interea mitioribus
remediis, armis adortus, obsequio restituit. Nunc
vero non unius civitatis, sed Provinciarum consensu
peccatum esse in Deum pariter ac Regem. Nec quia

*rebelles in prasentia conquiescant, minus ferocia animis inesse, resumpturos utique vires, ubi metum ultionis abjecerint. Nam serpentes etiam pestiferas tuis per hincem tractari, quibus tamen haud desunt venena, sed torpent. Nimirum exploratum jam esse, NUNQUAM bona fide haeresim mansuescere. Sic ille pronus ad asperiora differebat, ea de militis legendi ducendique modo, deque tota expeditione scite partiteque superaddens, quæ vetus militiæ Dux, in eo Procerum non sane bellicosorum cœtu, præ aliis disceptare unus poterat. Et juvit hominis sententiam Spinosa Cardinalis, sacrum inquisitionis tribunal in Belgio violatum gravi oratione conquestus. Reliqui eodem inclinabant, præter *præter Ferianum Ducem.* Ferianum Ducem: qui sanguine quam benevolentia Albano propior, & ab ingenio mitior, haud gravate dissentiebat: non quidem inficiatus, *cujus orationis hæc summa.* Egere curatione aliqua Belgium, (in quo aliquantum à Roderico Gomezio, cætera concors, discrepabat) sed curationem à dexteritate potius agendi, quam ab armorum tractatione petendam. Idque & Principi honorificentius, tamquam ex facili sua componenti, nec in partes transeunti, seque sibi subditis, dum cum iis congreditur: ex æquanti: & tutius adversum finitimos æmuloque usuros haud dubie Belgicis discordiis, ad Hispanam potentiam suis ipsam victoriis atterendam. Neque quod de Cesare Gandavum armis aggresso obtendebatur, satis evincere. Civitatis unius contumaciam facile tunc frangi potuisse, reliquis obediente Belgio: nunc Provincias nutare propemodum omnes, eoque in communi tum causa, tum periculo, ad defensionem sui consociandas. Multa expeditionem illam juvisse, quæ hanc hodie retardent. Germanos ad Imperium Cesaris tunc spectasse, conjunctos fœdere Anglos fuisse, Gallos Cesarem etiam invitasse. Nunc eosdem nullo aut domini jure, aut societatis nexu, plerosque dissensu religionis, omnes consensu invidia, ut moram nobis ita opem tumultuantibus allaturos. Itaque ommissa inprasens ultionis armorumque mentione, allegatis in Belgium, qui Provinciarum statum propius inspiciant, referantque quie-*

tem interea spatiumque coalituris melius Belgarum animis tribuendum, cavendumque, ne arma, quæ toties illi pro nobis induerint, eosdem exercere adversum nos intempestive doceamus. Hæc porro non dissimilia demum iis quæ primus attulerat Rodericus, de industria, opinor, distulit in hunc locum Feriæ Dux, ut per speciem novæ sententiæ Roderici partes, cui plurimum tribuebat, audito Albano, certius firmaret. Rex autem interea etsi in Albani sententiam flecti visus est, tamen ob contraria suorum consilia tamdiu definitionem distulit, aut distulisse potius credi voluit, donec diversas ipsas pugnantelq; sententias, sua quamque utilitas conciliavit. Sic mimirum quotidie gignuntur rerum corpora, dum eorum elementa post diuturnum certamen, remittente ac pereunte aliqua singulorum parte, coæquantur. Etenim de Rege in Hispania continendo laborabat Rodericus; adire cum armis Belgium, licet improbareret ipse ceu periculosum, certe supervacaneum; in eo tamen id commodi reperiebat, quod tradita Albano armorum provincia, (uti tradendam facile prævidebat) æmulum ab aula distraheret, curis profecto non levibus implicandum. Atqui Albanus quamquam avebat in primis abducere ab Hispania Regem, apud quem non ignorabat armatum se unice dominaturum; minime tamen abnuebat, universam illam expeditionem sibi à Rege vel absente committi, relicto qua vellet in parte graduque Roderico: cujus apud Principem gratiæ sicut postponi merita sua ægrius ferebat præsens, ita locum præoptabat, ubi, quos Pax & aula æquabat, campus & arma secernerent. Ergo conspirantibus in hunc modum sententiis. Rex haud ultra cunctatus, aperit quid ipse consilii ceperit. Deliberatum jam pridem sibi ad Belgas ire: idque in præsentia, quidquid contra disseruerint, non mutasse: se tamen haud ante profecturum, quam præmisso, qui Provincias delecto cum exercitu ingrediatur, non ut populorum obsequium & pax armis interturbetur, sed ut affu-

Rex mutare videtur inter contrarias sententias.

quibus ab utilitate cujusque conciliatis.

Rex deæternit, qui profectio- nem suam præcedat,

turi dein Principis securitati decorique, armatorum comitatu caveatur. Nee post multo, accitum ad se Albanum expeditioni præficit, ceteris veterano Duci, multisque victoriis claro facile concedentibus. Statimque designato jam Duce, scribit Rex ad Siciliæ, Neapolis, Sardiniaque Proreges; tres Hispanorum legiones ex præfidiis legant, triremibus Garfiae Toletani in Insubriam transmittendas, ad Insubriæ vero Gubernatorem, ut ad eas unam ex sua quoque Provincia legionem adjungat: ad futurum brevi Albanum Ducem cum tyronibus Hispanis, ex quibus præfidia veteranorum per ea regna suppleantur. Simul ad Sabaudia Ducem mittit, sicut antea Ioannem Acugniam, ita nunc Franciscum Ibarram, ut venturo exercitui transitum, hic annonam procuraret. Præterea Comitem Ioannem Anguisciolam ad Helvetios, & Antonium Mendozam ad Lotharingia Ducem legat: ut & de Regis consilio certos eos faciant, & bona illorum gratia transeuntibus per ea loca Regiis copiis, ne quid turbetur, intendant. Nam Rex iter habere per Lugdunensem agrum mutaverat, excusante Carolo Gallorum Rege domesticos tumultus atque adeo inturum iter. Etenim rumor Hispanici exercitus cum multos terruerat, tum præcipue Genevates, clam admonitos, egisse Pium Pontificem cum Duce Albano, ut in ea expeditione arma in Genevates facili flexu converteret: eamque occasionem non prætermisurum esse Saubaudum pro certo habebant. Quam suspicionem ego quidem natam crediderim ex subita legatione Bernardini Mendozæ ad Pium Pontificem missi ab Duce Albano, dum in Insubria moraretur. Quamobrem Genevates non modo à Bernatibus, quorum res proxime agebatur, sed etiam à Calviniana per Galliam factione tamquam à Genevatum Colonia in primisque à Condæo illarum principe, pro communi causa opem imploraverit. Et Condæus, cui gratissima ea fuit occasio scribendi exercitus, omnia Genevatibus pollicitus, jussisque aliquot militibus

1578.

Ferdin.

Toletani

Alba Ducem

Cui par est

exercitum ab

Italia.

& annonam

à Sabaudia.

& via secu-

ritatem per

Helvetios &

Lotharingos.

(Lyon. Car.

IX.) Fama

Regis exerci-

tus terret

Genevates.

(Bern. Men-

doza lib. 2.)

opemque

petunt à Cal-

vinianis Gal-

lis, quorum

partes susci-

pit Condæus

Coliis, &

milites legit.

tibus Mombrunio Duce Genevam ingredi; habere per Galliam delectum ipse, & Caspar Colinius palam cœpere, simulato apud Regem Carolum metu, ne à transeuntibus Hispanis, à quibus ipsi habebantur hostium loco, imparati opprimerentur. Quin etiam Regi persuadere conati sunt.

*Regi
Carolo arma in Hispanos
suadet.*

Arma ut capefferet, opportunitatemque ne sibi pareretur è manibus elabi, qua nullam aliquando majoris fors obtulerit, ulciscenda nationis Gallico nomini semper iusensa. Esse illum quidem exercitum & virtutem militum, & claritudine Ducum longe lectissimum, posse tamen universum per viarum angustias ac prae-rupta nitentem, hinc à Gallis, inde à Genevatibus atque ab Helvetiis quam facillime intercipi, atque internecone deleri. Quod si fieret, si quantum est virum Philippo Regi in Hispania Italiaque concideret, dubitandum non esse, quin aut aperiretur aditus Insubriae recuperanda, veteranis militibus denudata: aut translata in Belgium Gallorum signa exciperentur ultro ab iis populis, qui se ab Hispanorum liberatos Gallicis armis agnoscerent: & si neutrum ex sententia succederet, certe in multos annos posse non immerito bellum ab iis; qui amisso tanto exercitu, sero vires huiusmodi reparaverint. Addidit ad hæc Condreus se quidem ad eam expeditionem, si Rex scriberet militem jubeat, cum quinquaginta hominum millibus affuturum. Sic illi copias, quas in rebellionem clam intenti cogebant, specioso Regis nomine venditabant: more Hugonotorum, quibus SECURITAS Regis appellatur, tum captivitas est. Sed Carolus illorum consilii non ignarus, ne irritato potentissimo Rege, externis armis pariter ac civilibus implicaretur; negavit esse aut dignitatis suæ aut Gallicæ virtutis; circumvenire Regem affinitate amicitiaque conjunctum: ceterum ne quid regno timeretur ex Hispani accessu, se novo militum delectum cauturum. Simul Philippo, Regi significavit, quo loco essent civiles discordiæ, quarum causa transeunti exercitui securitatem præstare non posset. Et jam triremibus Andree, & Dorie, & Cosmi Florentiæ Ducis Genuam

Carolus agnita Hugonotorum fraude, non movetur.

Genuam appulsus erat Dux Albanus cum tyronibus Hispanis per Italiae praesidia tribuendis; cum febrī correptus, Mediolani subsistere coactus est. Quo tempore Gubernatrix Margarita certior facta de exercitu, quem Albanus in Belgium ducturus erat, secuturo dein Rege, (sic enim ferebatur) abducere conata est Regem ab eo apparatu armorum, qui nulli jam usui nisi rebus iterum turbandis futura essent. *Belgium ut tunc erat; magna pace frui, Religione atque obedientia restitutum: nec vires, aut militem deesse, quibus hic rerum status ut partus est, ita conservetur, & praesentia Regis etiam augeatur. At vero novum maximumque exercitum, quid nisi magnos Regi sumptus, & parem Belgio paupertatem importaturum? Certe audito externarum legionum apparatu, multas opificum ac mercatorum familias alio jam concessisse, plures, ubi vicinas copias audierint, concessuras: quod intelligant, navigationibus inter arma cessantibus, se tamen alendis magnis exercitibus damnandos esse. Accedere & metum populorum, qui non nisi ad pœnas tot militibus experantur: & Nobilium indignationem, quorum sedula in componendis ante seditionibus opera negligatur: & certissimam instaurationem heresis, quae cum Germanis legionibus Luthero addictis, in Belgium reditura sit: & (quod secuturum ex his animo ipsa prospiciat) civile cruentumque bellum in multas aetates, inexpiabili populorum odio ac pervicacia committendum. Quamobrem enixe orare, ut omisso intempestivo armorum consilio, pacatus in Provincias Patri quam Regi similior adveniat: rebusque feliciter inceptis addat ipse praesentia sapientiaeque suae, quod unum superest, perpetuitatem. Hanc epistolam extra ordinem perferendam Margarita dedit Gaspari Roblæo Billi Domino Philippopolis Gubernatori, quo latoris dignitas plus haberet auctoritatis apud Regem. Sed nihil propterea Rex mutavit, affirmans exercitum non aliam ob causam in Belgium mitti, quam stabiliendae paci. Eademque Regis nomine Gubernatrici perscripsit Rodericus Gomezus à Silva Ebolitanus Princeps: simul*

1567.

*Albanus deportata in Italiam**parte copiarum agrotat**Mediolani;**Gubernatrix Mar-**garita non**probat tantum exerci-**tum, ac de**Regem scri-**bit,**(12. April.)**(Philippi-**villa.)**Rex missi**exercitus**causam red-**dit Guber-**natrici.**(21. Maji:**Madrid)*

1567.
(Bergen
op Zoom.)

de morte commonuit Marchionis Bergensis
quæ Rege Mantua Carpetanorum absente co-
tigerat.

DE
MORTE
Marchio-
nis Ber-
gensis. Im-
prospera
Bergensis
legatio:

MISSUS fuerat in Hispaniam Ioannes Glimax
Bergæ Dynasta, quod est oppidum ad fluvium
Somam in extrema Brabantia, una cum Florentio
Momorantio Montinii Domino, superiore anno
nec satis prospere legationem obierat, irrita
præter modum Rege, ob violationem tempo-
rum, defectionemque civitatum. Itaque per
sæpius venia in Belgium redeundi, nec impetra-

Morbus
ejus.
(Ruigo-
mez.)

(quia Regem clam admonebat Gubernatrix, in
eos tumultus ne legatos remitteret) cum jam
tis animadvertisset, & consueta Hispanæ ac-
cunctatione, & vana spe, quasi propediem a
Rege profecturus in Belgium, ludificari quoti-
die, rerum pertæsus, ac Ducis Albani designatione
perculsus, in morbum incidit. Ac desperata
letudine, accito ad se Ebolitano Principe, ve-
ram amicum, ferunt graviter questum esse adversus
Regem, orasseque ut ei referret hæc hominis ve-

Querela
adversus
Regem:

non ultra Regem appellaturi. Magno sibi ma-
gnæ esse, quod nihili aestimatis, quos pro ejus Maje-
statem pertulerat sæpe, laboribus, etiam suspectus ha-
bitari, atque observari infenso jam animo cœpisset. Spe-
ram tamen futurum, ut sua aliquando fides, & in-
fidium perfidia, criminationesque sera tamen retrac-
tatione clarescerent. Nec multo post, compositis

Mors
(21 Maji.)
an accer-
sita.

manis curis, duodecimo Kalend. Junias, fato
cessit. Sunt qui veneno sublatum scribant: per
quasi nemo Principi offensus invisusque de-
cessit nisi accersita morte. Mihi absque conjectura
affirmare, consilium non est. Fuerat Bergensis
Carolus Cæsari, ac Philippo filio peræque carus
illo Marchionis appellationem acceperat: hic
navatam fortiter operam ad Sancti Quintini
oppidum, inter Belgarum Proceres comitem ad-
pulerat in Britanniam ad Mariæ nuptias. rever-
& Equitibus aurei Velleris adscripsit, & ven-
erabilis supremum nominavit, & Hannoniæ præ-
fuit.

Munia
ejus.

(Granve-
neur.)

In cujus administratione Provinciæ quod reman-

Catholicam non serio fovisse, uti debuit, visus sit,
 (quamquam serio ipse Catholicus) Gubernatri-
 cem non nihil tunc offendit, & aliquot post ejus
 mortem mensibus, habita de eo quaestione, Ma-
 jestatis reus damnatus est ab Duce Albano. Hujus
 de obitu quam celerrime, hoc est intra octo dies,
 à Principe Ebolitano, uti dicebam, certior facta
 Gubernatrix illico, antequam mors ejus evulga-
 retur, Mandevillium cum delecta Sclopetario-
 rum centuria, Bergam immisit, compositis ad
 Marchionis uxorem litteris: *Inaudisse se, illius*
oppidi hereticos offensos edicto superiorum dierum,
moliri aliquid novi: ideo missum extemplo militem
ejus corporis oppidique custodem, idque ut gravior
accideret, delectum à se Centurionem Mandevilli-
um, ex legione Beavorii ejus patrum, jussuque in
omnibus imperio ipsius ac nutui obtemperare. De
 mariti obitu siluit, ne beneficium amitteret, spe-
 ciem, suspicionemque moveret ejus rei, quæ age-
 batur. Namque abeunti Centurioni, ut erat notæ
 jam fidei, explicaverat, eum mitti ad oppidum
 Regis nomine obtinendum. inserviret quidem
 Marchionis uxori in iis quæ ad illius præsidium
 pertinerent: ceterum, si illa militem aut abnueret,
 aut oppido excedere juberet: negaret id licere si-
 bi, inconsulta Gubernatrice: interim scribendo,
 ac responsa opperiendo moras traheret, donec a-
 liquid certi mandaretur ab Hispania. Etenim Ebo-
 litanus Princeps Regis nomine, ac postea Rex
 ipse Gubernatrici scripserant, cognosci oportere
 Marchionis causam: & si quidem tumultui re-
 bellionique civitatum immixtus reperiretur, ejus
 bona proscribenda; si secus, hæredibus conser-
 vanda. Addideratque manu sua Rex, Quoniam
 relicta fuerat hæres à Marchione sororis filia, quæ
 haud sincera Catholicæ fidei documenta fereba-
 tur hausisse domi, conaretur Gubernatrix à patre
 eam abducere, donec eo cum agnato, quem Mar-
 chio testamento mandaverat, in matrimonium
 collocaret. Sed oppidum in potestatem illico reda-
 tum est: de hærede tradenda diu parens dubita-

*Majestatis
 reus dam-
 natus post
 mortem ab
 Albano.*

*(30 Maji.)
 Bergam
 Regis nomi-
 ne capit
 Guberna-
 trix.*

*re dissimu-
 lata.*

(21. Maji.)

(30. Maji.)

*Mandata
 Regis de bo-
 nis & hæ-
 rede Ber-
 gensis.*

*Supplicatio
celebris Ant-
verpiæ.*

*Gubernatrix
agrefert Al-
bani adven-
tum.*

*multis odium
in illum an-
gentibus.*

*Scribit Al-
bano de exer-
citu minuen-
do.*

*(15. Jun.
Ruigomez.)
Negat ipse
fieri à se id
posse. Causam
adventus ejus
Gubernatrici
scribit Rui-
gamesius.*

*(30. Jun. &
1. Jul.)
Et Rex ipse,
adventum*

vit. Et Gubernatrix postquam Supplicationi inter-
fuit delati per urbem Corporis Domini, quæ tunc
quæsitore, quam umquam, apparatu ac pompa,
mortaliumque frequentia, cultuque tanto peracta
est, ut Antverpiæ ne vestigia quidem hæresis ex-
titisse aliquando viderentur: relicto ibi Comite
Mansfeldio cum tredecim militum signis, ipsa
cum reliquis cohortibus, Nobiliumque comitatu
Bruxellas rediit, Albanum Ducem exceptura.
Cujus adventum & ægrius quotidie præ sese fe-
rebat. & multi Albano infensi invidiam acrius
cumulabant, quod dicerent: Superbo hominem
ingenio omnia, quæ tanto composuisset labore
ac sapientia Gubernatrix, repente turbaturum; ut
turbas habere aliquas, quibus sedandis advenisse
videatur ab Hispania; pacatque Belgii laudem
uni Margaritæ debitam, ipse ad bellicos suos fa-
ctus gloriosus adjungat. Itaque Gubernatrix non
modo per Gasparem Roblæum hanc Regi quere-
lam significandam curavit, sed etiam Albano ad-
ventum in Insubriam gratulata, ostensoque rerum
Belgicarum statu adjecit, *Consideraret, an consultius
foret, partem ex tanto exercitu dimittere, pacatasque
ac Regi obsequentes Provincias importunis viribus
ac sumptu non irritare: remedium quidem certe ma-
jus malo omnibus videri.* Sed Albanus imperium
Regis obtendebat. Et Regis nomine Princeps E-
bolitanus per Roblæum, qui exeunte Junio re-
dierat ab Hispania, respondit: *Regi cura esse sorori
existimationem, quam illa sibi apud omnes summa
prudencia comparaverat, Moderandis ea tempestate
Provinciis, expugnandisque urbibus, ac rebellibus edo-
mandis, universoque demum Belgio Religioni ac Regi
strenue restituendo. Nec eo mitti Albanum, ut ex
ea laude, quæ tota ejus Celsitudinis est, quiddam de-
cerpat: sed ut operam illi suam consiliumque præstan-
do, & minore Gubernatricis labore ad eam diem acta
conserve, & nulla ejusdem invidia de noxiis suppli-
cium sumat.* Sed nihil eam æque placavit, atque
Regis litteræ à Lopio Gallo post Roblæum alla-
tæ, quibus ille agens sorori gratias, ob res impi-
gre

gre sapienterque compositas, addebat, Brevi se easdem coram aucturum majore animi sensu, spectatoremque virtutis ejus avide futurum, ac post aliquot rerum monita jubebat, naves minimum octo instructas habere, quas obviam mitteret, cum primum solvisse illum ab Hispania certior fieret. Et naves quidem Gubernatrix adornavit: ac, decernente Senatu, pro navigaturo Principe supplicationes indixit, quibus tamen illum maris utique securum non egere dictitabant aliqui, Tiberium Cæsarem memorantes, qui quasi propediem Roma discessurus, similia pro itinere suo vota suscipi à municipiis non semel passus, Romanas Provincias expectatione diutissime suspendisset. Sed nimirum Regiæ profectio- ni, opinio, ne scena fidem perderet, redintegratis hujusmodi argumentis, sustentanda erat. Certe Albani Ducis adventum nobilitati juxta plebique gravem multo iniquius tulissent Belgæ, nisi securum mox Regem, ostentata ex propinquo spe, sibi persuasissent.

suum promittens, cui propterea naves adornantur, & vota concipiuntur.

(Suet. in Tib.)

Frustra omnia

Jamque recuperata utcumque valetudine Dux Albanus apud Astam lustravit exercitum; qui virtute quam numero major (quamquam & numerum apud anxios extulerat metus) peditum octo millibus ac septingentis, equitum vero mille ducentisque constabat. Neque enim turbam circumducere, itineris plerumque impedimentum, sed egregios quosque, & manus videlicet, non multa nomina, voluerat Albanus: aucturus dein opportunius in Belgio, & veterano exercitui, & ceu corpori magnis ossibus nervisque prævalido, quantamcumque carnis molem, tyrones, inquam, ac multitudinem innoxie additurus. Peditatum, Hispanorum fere universum, in quatuor legiones tributum, quippe è quatuor abstractum Provinciis, Tribuni totidem Hispani, bellica omnes laude conspicui, ducebant. Alphonfus Ulloa Neapolitanam: ea decem ac novem signorum, hoc est trium millium ducentorumque ac triginta militum erat. Insubricam Sanctius Londognius, quæ

RECENSUS exercitus Albani. Numerus peditum, equitumque.

Tribuni quatuor, Alphonfus, Ulloa, Sanctius, Londognius, Jus- (2. Jul.)

*lianus Romer-
us Consal.
Bracamont.*

*(Albanesi)
Magister
equ. Ferdi-
nandus Al-
bani filius.
Præf. Ca-
strorum Chia-
pinius Vitel-
lius. Machi-
nator Franc.
Paciottus.
Tromentorum
Magister
Gabriel Ser-
bellonius.
(M. Azius l.
1. cap. 7.)
Commissarius
Equitum
Antonius
Olivera.*

*(1561.
In Senen.
1553.
in Ferarien.
1557. in
Finali 1558.
in Gerbenfi
1560)
qui novam
hanc belli
præfecturam
in Belgium
primus intru-
lit. Alii belli
Duces Car.
Davalus,*

quæ sub decem vexillis duo millia ac ducentos habebat. Sicula sub toridem signis, mille ac sexcentos & viginti numerabat, ductore Juliano Romero. Eodem signorum & militum Sardorum numero, Tribuno Consalvo Bracomontio, Sardo censebatur. Equitarii ex Hispanis, Italisque, & Epirotis conflato Ferdinandus Toletanus Castellæ Prior, Ordinis Hierosolymitani, nothus Albani filius præerat. Castris autem Chiapinius Vitellius Cetonæ Marchio, quem multarum palmarum Ducem Philippus Rex ad hanc expeditionem impetraverat à Cosmo Florentiæ Duce, sicuti à Duce Sabaudia Franciscum Paciottum Urbinatem, Montisfabri Comitem, arcium bellicarumque machinarum peritissimum. Tormentorum verò atque armentarii Magister erat Gabriel Serbellonius, Eques Hierosolymitanus, Hungariæ Prior, militaris ingenii, operumque præclarus. Ad hos belli primarios administratos additus est equitatus universi Commissarius: nova militiæ præfectura, quàm paulò antè Ferdinandus Gonzaga Insubriæ armorumque pro Carolo V. moderator instituerat: ac primus hoc tempore transfudit in Belgium Dux Albanus, tradiditque Antonio Oliveræ, à Marino illo Olivera originem trahenti, quem Petrus Castellæ Rex evocarat è Gallia, una cum aliquot ordinum ductoribus ad Mauros Hispania depellendos. Et erat novo huic regimini longa armorum tractatione per Italiam Africamque par Antonius: agebatque tunc militum in Insubria Tribunalum, cum generalis equitum Commissarii nomen ac munus ab Italia primus eduxit. Nec minus egregii singulis quibusque cohortibus turmisque præfecti numerabantur; Carolus Davalus Vastii filius, in Subalpinis Insubricisque præliis cum Piscario fratre dux exercitus, bellicamque Majorum suorum in iis præcipue campis gloriam, æmulatus, Bernardinus Mendoza rerum militarium usu, postea & commentatione clarus: Camillus à Monte, Ioan. Baptistæ Marchionis, qui jam in Belgium

gium præcesserat frater, militiam sub Chiapinio avunculo ab ann. xii. viriliter auspicatus: Christopho. Mondragonius in Italicis, Tunetanis Germanicisque bellis Carolo V. Imperatore meritis. isque fuisse unus dicitur è decem viris illis Hispanis qui memorabili audacia, gladiis ore mordicus arreptis, tranavere Albim: raptisque ex adversa ripa cymbis, atque inter hostilium pilarum tempestatem retractis ad Cæsarem, transmittendæ per eas in pontem firmatas Cæsarianæ legionis, atq; inde festinandæ Saxonicæ victoriæ primas egere partes. Præterea Sanctius Avila ab Duce Albano puer educatus ad bellum, ejusq; perpetuus vel in obitu affectator: Curtius Comes Martinenghus, Nicolaus Basta, Franciscus Verdugus, aliique veterani fere omnes multorumq; non magis stipendiorum, quam victoriarum. Lustratus exercitus, divisusque in partes tres, per Cenisium montem, Pœninarum Alpium summum, in Allobroges movit. Primum agmen, in quo erat Neapolitana legio cum turmis equitum Itatorum atq; Hispanorum quinque; Albanus ipse ducebat. Medio, cui attributa Londognii legio cum quatuor Hispanorum equitum turmis, præerat Ferdinandus filius, ducebat ultimum agmen ex Sicula & Sardoa legionibus, ac duabus turmis Epirotarum equitum, Marchio Vitellius. Frontem cujusque centuriæ, novo invento, tegebant extra ordinem milites quindenarii, armati grandibus sclopis, furcisque bicornibus, quarum fulcro tubi non sane manuales librarentur. Antea enim hujusmodi fistulæ tamquam ingestabiles, non nisi insistentes ligneo tripodi promuris explodi consueverant. inde translatum earum usum ad campestram militiam, immistosque qui eas ferrent, minoribus sclopetariis; momenti plurimum habuisse compertum est. Præmissi cum militum fabrûmq; globo Gabriel Serbellonius, & Franciscus Ibarra: parando hic com meatui, ille itineri explorando sternendoque curavere ex præscripto Vitellii, ut exercitu tripartito incedente, unde castra movebat primum agmen, illic

1567.

Bernardin. Mendoza, Camillus à Monte, Christophor. Mondragon.

1547.

Sanctius Avila, Curtius Martineng. Nic. Basta Francisc. Verdugus,

Dispositio tripartiti agminis.

novo invento communiti. (Mosqueta.)

Ejus iter.

296 MARGARITA PARMENSIS
illic castra poneret medium; atque in hujus abe-
ntis locum succederet, stationemque haberet ul-
timum. Atque in hunc modum mense Julio, mo-
dicis itineribus, per Alpes Allobrogesque in Bur-
gundiæ Comitatum descendit exercitus: auctus-
que quadringentis equitibus Sequanicæ juven-
tutis, per Lotharingiam sub initium Augusti in
Belgium pervenit, nulli, finitimorum infensus
aut obnoxius. Quamvis armatæ Gallorum co-
hortes sese ostenderent in finibus Sequanorum;
Tribunusque Tanavius, jussu Caroli Regis, cum
quatuor peditum millibus, atque aliquot equi-
tum turmis, tuendi limitis causa ad latera Hispa-
ni exercitûs semper incedere. Et sane haud scio,
an ullus umquam exercitus tantum itineris ma-
jori disciplina confecerit: adeo, ut ab Italia in
Belgium usque, non modo oppidorum nulli, sed
ne uni quidem rusticorum casæ illata vis à quo-
quam aut injuria memoretur; si facinus unum
excipias, quo equites sclopetarii tres in aditu
Lotharingiæ, totidem verveces à grege vicino
abegere: qui statim ab Duce Albano, re comper-
ta, suspendio damnati, ac pecudes remissæ sunt.
Quamquam intercedente Lotharingo Centurio-
ne, qui Ducis sui nomine Albano in limite occur-
rerat, duorum vita, Ducis honori concessa, terti-
us, aliorum exemplo, in furcam actus est, talis in-
ter eos super tympanum jactis, fatoque non te-
mere in eum cadente, qui sociis auctor extiterat
maleficii.

(Burgundi.)

Summa disci-
plina confe-
ctum.

Militari
maleficio non
impunito.
(Bern. Men-
doz. lib. 2.)

(Theonvilla.)

INGRE-
DITUR
Belgium
Albanus.

Salutatur à
præcursoribus
Gubernatri-
cis, ad quam
salvandam
ipse præmise-
rat.

Ingredientem Albanum Theodonisvillam Lu-
cemburgeusis Provinciæ, Comites Albericus
Lodronius, Otho Oberstenius, & Schauwen-
burgius, cum suis quisque Germanis legionibus
excepere militari plausu. Aderantque Carolus
Barlamontius, & Philippus Norcarnius, ille Na-
murci Præfectus, hic Hannoniæ, delecti qui Mar-
garitæ Gubernatricis nomine Albanum primi
salutarent. Et Albanus præmiserat Franciscum I-
barram, idem officii genus cum Margarita pera-
cturum: simulque ut cum ea conficeret, quibus
in

FERDINANDVS TOLETANVS,
Albæ Dux, Belgii Gubernator.

in urbibus essent collocandæ legiones. In quo etsi dissentiebat ab Albano Gubernatrix, quod hæc Bruxellas Regi fidelem urbem excipi ab hoc onere volebat; ille tamen securitatem dignitatemque Regis obtendens ea in urbe mansuri, partim in illius suburbiis, partim Gandavi, aliisque in oppidis stationes militum designavit. Lodronius vero cum sua legione (hæc duodecim signorum erat, singulis verò sub signis milites trecenti numerabantur) missus Antverpiam, jussusque Mansfeldius, quem Germanorum equitum Magistrum ex Regis præscripto nominaverat Gubernatrix, dimissis Belgis militibus, Antverpiam Lodronio tradere. Nec multo post Albanus multis Nobilibus, qui obviam ei processerant, comitatus, Bruxellas ingressus, recta ad Gubernatricis sedem vadit, ejusque manum cursim osculatus, in ædes Culeburgicas divertit, Gubernatrice Palatium obtinente. Cui, consequenti die, legendas misit, quas tulerat ab Hispania, Regis litteras, exemplumque mandatorum, in quibus summa armorum præfectura per Belgium Albano tribuebatur, integra rerum civilium administratione penes Gubernatricem. Eodemque die magna equitum famulorumque pompa ad eam invisendam splendide processit: observantibus aulicis, qui offensum Gubernatricis animum introspexerant, aut offensum volebant: qua fronte hæc prima officia transigerentur. Et Margarita quidem torminibus ac febricula per eos dies tentata, cum parum se ad excipiendum hospitem promovisset, simulatum id, aut certe opportunum ad calcandum Albani factum credebatur. Sed ille coram nihil venerationis omisit, quæ Caroli V. filiam, Regisque sui sororem addeceret. Remotis vero arbitris, ampliora, quam quæ paulo ante protulerat, mandata Regis exhibuit, non modo bella pro arbitrio administrandi, sed arces etiam extruendi; Magistratus ac Præfectos exauctorandi, præteritorum causas tumultuum cognoscendi plectendique. Et cum

*Dividit per
Belgium
legiones.*

*(22. Aug.)
Gubernatricem magnifice ac
reverenter
invisit.*

*Regias muneris sui litteras ei
ostendit:
(19. Mart.)*

*alias adhuc
iocupletiores
ostensurus.*

298 MARGARITA PARMENSIS
 cum à Gubernatrice interrogaretur, num quid
 super hac haberet; habere se pluscula respondit,
 quæ simul omnia in eo congressu exponi non
 possent, pro re tamen nata se cum illa communi-
 caturum. Quo responso nihil in speciem turbata,
 laudavit tunc quidem Regis consilium, modo ita
 tractaretur, ne recens Belgio restituta pax, ceu te-
 nera dubiaque adhuc arbuscula irritaretur vio-
 lentiori cultu. Addiditque optimum factu sibi vi-
 deri, si postridie Regiarum exempla litterarum
 in Senatu legerentur: quod & factum est. Ad Re-
 gem tamen scribens conquesta est, *Tantum aucto-
 ritatis, tantum militum Albano Duci attributum:*
*illud existimationi suæ, hoc composito Provinciarum
 statui multum officere. Iam enim ex iis, qui aut præ-
 senti hospitiorum onere, aut veniæ desperatione, aut
 futurarum calamitatum metu in alienas terras pro-
 fugiebant, secumque pecuniam, suppellectilem aspor-
 tabant; centena circiter hominum millia numerari.
 Una re sustentari se pariter ac populos, adventu Re-
 gis, qui quò certius speratur à Provinciis, quatuor
 ante diebus Wackenum pro Hornano maris Præfe-
 ctum, cum novem instructis milite navibus in Hispa-
 niam properasse. Quod si, mutata forte sententia,
 differre adventum in aliud tempus satius haberet;
 orare ex animo, ut se nono jam anno moderantem
 Belgio, diuturna administratione liberatam velle,
 pro sua indulgentia ne gravaretur. Id vero ipsum
 ut ardentius multo exposceret à Rege, repentina
 Egmontii aliorumque captivitas effecit.*
 Initia præfecturæ ab animadversione in susce-
 ptos aliquot Belgarum Proceres auspicianda sibi
 duxit Albanus, quod dimissis iis qui eminentes
 non habiturus esset populus ad quos facile con-
 verteret oculos. Itaque Nobilitati principio se-
 per honorificum præber, Egmontio imprimis,
 cujus exemplo allicere Hornanum institit, tergi-
 versantem initio, ac libentius primos illos con-
 gressus procul auditurum. Feruntque, cum Al-
 bani conspectum ceu præfagus averfaretur, in-
 crepasse timorem ejus Egmontium, atque in se
 rece-

*Probat illa
 in speciem
 Gubernatrix.*

*(8. Septemb.)
 offensa tamen
 queritur
 apud Regem.*

*De CAP-
 TIVITA-
 TE Comi.
 Egmontii &
 Hornani. Al-
 banus Eg-
 montium al-
 licit.
 Et per hunc
 retrahit Hor-
 nanum. Pro-
 ceres omnes
 ad ordinan-
 dam Remp.
 vocat.*

recipisse, Nihil ei, quod non & sibi pariter, even-
 turum. Dicti omen eventu mox secuto. Quin
 ubi Hornanum allectum Albanus videt, Hochstra-
 tanum quoque cum ceteris ad ordinandam Rem-
 publicam Bruxellas evocat. Et hic in viam se de-
 derat : sed recens à morbo dum lentius vehitur,
 aut de industria cunctatur; audito quod acciderat,
 citius multo quam venerat, aufugit. Reliqui Op-
 timates Bruxellis adfuere quinto Idus Septem-
 bris. Quo ipso die mandarat Albanus Andreæ
 Salazario atque Ioanni Espuccio Centurionibus,
 ut citra tumultum caperetur Ioannes Casembro-
 tius Backerselii Dominus, qui è foederatis unus
 multorum conscius habebatur, quippe Egmontio
 à secretis. Simulque datum negotium Comiti
 Alberico Lodronio, ac Sanctio Londognio Tri-
 bunis, ut Antonium Stralium Antverpiæ Consu-
 lem, Orangianis consiliis intimum, eodem die
 Bruxellas asportarent. Quod ne turbas forte con-
 ciret ea in urbe, in qua Stralius gratia pollebat
 opibusque, oravit Albanus Gubernatricem, scri-
 beret ad Magistratum Antverpiensem, doceretque
 Bruxellas acciri Consulem, ut de statu illius ur-
 bis ageret cum Albano. Quod ipsa fecit, episto-
 lamque Lodronius tradidit Magistratui, capto
 jam Consule: qui sibi jam metuens, carro imponi
 se iusserat multa sub veste, ac telarum involucris
 occultatum. Sed vix dum porta urbis egressum
 Lodronius per exploratorem admonitus com-
 prehendit. Hæc dum gererentur, consultabat in
 ædibus Culemburgicis Albanus cum Bergarum
 primoribus, Areschoto, Egmontio, Hornano,
 Mansfeldio, Arembergio, ac Barlamontio: ade-
 rantque præterea Ferdinandus Albani, filius, Vi-
 tellius, Serbellonius, & Ibarra. Trahebat au-
 tem data opera consultationem Albanus, de
 Consule deque Casembrotio captis nuncium
 opperiens : ideoque Comitum Paciorum de
 vestigio formaque arcis Antverpianæ dissertu-
 rum evocaverat in Senatum, cum, factum esse
 quod imperayerat, admonitus Senatum dimittit.

(9. Septem.)
 Alios mi-
 nores aliam
 viam aggre-
 ditur præci-
 pue Casem-
 brotium.

& Stra-
 lium.

Consultant
 illi inconsu-
 tē cum Al-
 bano.

1566.

*Detinetur
atque ex-
armatur**Egmontius**& Horna-
nus.**Civitatis
timor, &
querela,**Granvel-
lani Car-
dinalis di-
sum.**Excusatio
Albani
cum Gu-
bernatrice.*

Abeuntibus aliis, ipse Egmontium seorsum evocat, quasi aliquid secreto allocuturus. Atque ex adverso cubiculo ostendentibus se aliquot Centurionibus; tum Albanus, *Siste, inquit, Egmonti: custodire te Rex jubet, ejusque nomine gladium pone.* Ille inopinata denuntiatione percussus, armatosque circum se complures aspiciens, gladium tradidit, addens, *Et tamen hoc ferro saepe ego Regis causam non infeliciter defendi.* Nec plura fatus, à Centurionibus in conclave traductus est. Eodemque tempore Hornanus ab Ducis Albani filio, à quo honoris causa deducebatur, jussus est, posito gladio, sese in potestatem Albani, Rege ita imperante, committere. Statimque in aliam aedium partem Centuriones, qui praesto accurrerant, inermem seduxere. Interea Sanctius Avilla praetorianorum praefectus, quos Albanus elegerat sibi lateris custodes, Culemburgicas aedes, atque aditus viarum armatis sepeferat, ignara suspensaque civitate quo terror ille pertineret. Ubi vero patuit, Egmontium Hornanumque attineri apud Albanum, tristi primum silentio populus haerere, mox Albani artes agnoscere, nimiaeque praesertim Egmontii fiducia subirasce: multi captum ea Procerum captivitate Belgium dicere; tantoque magis laudare alii praecautum Orangii consilium, eique incolumi, ac Belgio per illud non plane destituito gratulari. Quin & Cardinalis Granvellanus Romae audito, quod Bruxellis acciderat, sciscitatus ab eo qui rem denarrabat, an captus quoque fuisset Taciturnus, (sic Orangium nominabat) atque eo negante, dixisse fertur: Uno illo retribus non concluso, nihil ab Duce Albano captum. Haec porro quoniam clam Gubernatrice Albanus egerat, ad illam, priusquam aliunde resciret, Mansfeldium ac Barlamontium percaros ei viros Senatu vixdum egressos illico misit, qui factum exponerent, ac silentium excusarent: id enim calamum à se ex mandato Regis, ne qua pars invidia perveniret ad illam, quam caritate apud populos, quibus praerant, valere potissimum, decebat.

Sed

Sed non ideo Margaritam placavit, quæ quamquam illis præsentibus indignationem textit, offensa tamen non leviter, vereri cœpit, ne similia in posterum multa provenirent, & gubernatione ad Albanum translata, personam Gubernatricis ipsa referret, nempe ut videretur aliquis Austriaci sanguinis Belgio præesse. Itaque cum super hæc accepisset, à Rege differri adventum ejus ultra sex menses, hoc est ad Veris initium; destituta ab ea spe, torminibusque indies acrioribus conflictata, Machiavellum aulicum suum legat ad Regem, deque captis Egnontio & Hornano breviter & citra querelam differens (credo ne inde offensa videretur, illum obsecrat, *Ut sibi valetudine curisque gravi liceat abire tandem Provincia, quam adeo contracto ac pene nullo cum imperio moderari, an utile Regi, an decorum ei quam Rex sororem appellare non dedignatur, illius meditationi relinquere. Sibi certum esse, vita momenta sua ex illius nutu (ut addictam ejus Majestati famulam decet) perpetuo temperare.* Nec tamen interea Gubernatrix quidquam omisit, quod ad rerum curam civilium pertineret. Nam ex sententia Senatus, quem ad se vocavit, præsentem Albano, Belgarum fugam, quæ numero quotidie gliscebat, edicto sistere conata est. Statimque mercatores decem primarios Tornacenses è portu Flissingano fugam in Britanniam adornantes capi, ac bonis exutos custodiri jussit. Pauloque post invisente eam lecto decumbentem Caroli Gallorum Regis Oratore, ac multum querente, quod è Belgio plurimi transfugerent ad Condaum, aliosque contra Regem arma iterum molientes; instaurari edictum voluit adversum Belgas, qui rebellibus in Gallia militatum irent. Neque hoc contentus Orator (admonente illum Carolo Rege ab Regni conjuratis pæne oppresso) subitum aliquod è Belgio subsidium militarium copiarum Margaritam poposcit. Et sane non immerito poscere videbatur. Namque Gallici hujus belli (quod secundum civile scriptores ejus gentis appellant) etsi non aliæ quam primi

1567.
*Quæ non
acquiescit.*

(20. Aug.)

(11. Sept.)

*Sed petit
missionem à
Rege.*

*Interim in
presentem
administrationem in-
cumbit.*

*Edicto revo-
cat fugitan-
tes è Belgio
& punit.*

(Carol. IX.)

*Aliud edi-
ctum condit-
in gratiam*

*Leg. Galli:
qui etiam
auxiliares*

*copias à Bel-
gio poscit.*

*contra novas
in Gallia*

fue- turbas.

1567.

*occasione Al-
bani adven-
tus excitatas:*

*& magnis
utrimque cla-
dibus exerci-
tas.*

*(Meaux
Parisi.)*

*Dubitat Gu-
bernatrix de
mittendis
subsidiis. At
non Alba-
nus;*

fuere causæ; occasionem tamen arripuere par-
tium ductores Condæus atque Colinius ex trans-
itu exercitûs Albani, quem dissimulato itinere
irrepturum in Galliam ad novæ Religionis per-
niciem affirmabant. Sic enim convenisse in arca-
no illo Bajonæ colloquio inter Carolum Regem,
matremque Catharinam, & Isabellam filiam Re-
ginam Hispaniæ, præsentem Albano Duce. Eo spe-
ctare vexatam ac subjectam in Belgio hæretico-
rum factionem à Margarita Gubernatrice. Eo-
dem Albani adventum cum robore Hispanici ex-
ercitûs: ut simul Carolus Hugonotos in Gallia,
simul Hispanus in Belgio earumdem partium ho-
mines profligarent. Itaque magnis comparatis
copiis, quasi acceptæ injuriæ ultores, aut in poste-
rum cauti: primum oppida complura urbesque
capiunt: dein Regi ipsi Meldis agenti insidias
struunt; vixque noctu elapsum, ac Lutetiæ rece-
ptum, valida obsidione, omnique ad com meatum
aditu intercluso, in potestatem redigere conni-
tuntur: denique instructa acie, commissaque apud
Sancti Dionysii oppidum pugna, etsi campo exu-
ti fugatique concedere Catholicis victoriam visi
sunt, cruentam quidem illam, interfecto Anna
Momorantio Regii exercitûs ductore; tamen
majori adhuc viriû apparatu, quippe subolescen-
te in dies hæresi, magnisque è Germania acceptis
auxiliis, instaurare bellum. Quæ res Carolum mo-
vit, ut præter delectus toto regno habitos, ab Ita-
lia, Germania, & uti dicebam, à Belgio, propu-
gnandæ Religionis subsidia postulaverit. Et Mar-
garita quidem Belgii Gubernatrix de subsidiis du-
bitavit, non consulto ante Philippo Rege, remque
propterea totam Albano libentius remisit: qui
memor eorum, quæ Bajonæ agitaverant de mu-
tuis auxiliis: ratusque Galli Oratoris postulatam
& Hispano perhonorificum, & alendis Belgas in-
ter & Gallos hæreticos inimicitias opportunum,
dum instauratis subiinde armatorum offensionibus
distraherentur animi; ex sententia Senatus.
Oratori spondet, auxiliares copias, uti rogaverat,

præ

præsto futuras: reque cum Gubernatrice communicata, duo millia peditum Hispanorum, & mille ac ducentos equites, plerosque ex Hannonia & Artesia nobilitate, Ioanni Lignio Comiti Arembergio committit. Scribunt aliqui, Albanum obtulisse sese Ducem expeditionis: sed ejusmodi auxilium uti obvium, ita suspectum Gallo fuisse, nec tam opem illam, quam explorationem regni visam, ideoque, quasi neutri Regum expediret absentia ejus in Belgio, modeste rejectum, tunc alium pro se Ducem ab Albano submissum. Ut ut fuerit, exeunte Novembri, Cameraco discedens Arembergius, triduanis supplicationibus pro ejus expeditione antè peractis, cum Marchione Villerio conjunctis apud Ambianum copiis, inde ad Regis exercitum profectus est, opera in pugnis aliquot egregie posita, donec rebus in Gallia compositis, ac pace utcumque firmatis, in Belgium est revocatus Albani jussu, tunc maxime eo Duce atque militia indigentis.

PER id tempus Machiavellus ab Hispania reversus attulit Regis litteras: quibus postquam auctum se filia tribus ante diebus significasset, (hæc Catharina est, quæ postea denupsit Carolo Emmanueli Sabaudia Ducis) potestatem ei facit, Belgio abeundi: testatus, dare id se sororis petitioni, non commodo Provinciarum: quas ob Provincias in summa temporum difficultate prudenter ac strenue gubernatas, agit quæsitis sane verbis ejus virtuti gratias, cumulateq; relaturum pollicetur. His acceptis litteris Gubernatrix, tradito Belgicæ Præfecturæ diplomate Albano Duci per eundem Machiavellum ab Hispania misso, admonitisque Philippi Regis apud Imperatorem, Regemque Gallia, & Angliæ Reginam Oratoribus, qui Principes illos de ipsius discessu certiores faciant: epistolam componit ad Belgicos Ordines, ut quæ coram dicere in publico illorum conventu peroptaverat, antequam è complexu abiret popularium suorum; ea (quando Ordines cogere per Regem non liceat) litteris ut-

1567.

qui & milites legit, & Ducem, Com. Arembergium. Imo se offert in eam expeditionem; sed Hispanus à Gallo non admittitur.

(Amiens)

DE DIS-
CESSU
Gubernatrici.(10. Octob.)
Potestatem à
Rege accipit
abeundi.Tradit Al-
bano Belgicæ
Præfecturæ
diploma.(7. Dec.)
Admonet
Principes de
suo discessu.

cumque

1567.
Scribit de
eo ad Or-
dines.

cumque suppleret. In quarum summa, enumeratis nec pace, nec falso, quæ fere novennio in Provinciarum administratione gesserat; quaque ratione turbas duobus postremis annis excitatas, ante Aprilis exitum ita composuerat, ut Belgium universum ad obedientiam Regi debitam, bonorum civium consilio operaque redegerit, orat, ut eum tueri rerum statum conjunctis animis connitantur, integra majorum Religione, obsequioque adversus Principem: à cujus clementia sperandum esse, de ipsis quoque perduellibus, quod unum speraret, pœnas quam mitissime exactum iri. Se quidem ea super re sententiam suam misisse jam ad Regem, idemque iteraturam priusquam discedat: nec usquam in posterum aliquid omissuram, quod pro Belgarum sibi carissimorum salute ac tranquillitate apud fratrem impetrare posset. Et sane haud post multo litteras ad Regem dedit in hunc modum: *Felix Regina Domina mea partus cujus ob nuncium osculor Majestatis tuae manus, affecit incredibili me voluptate, cernentem sanguinis immortalitate dignissimi propagationem. Quod vero mihi abeundi potestatem dum facis, cumulare beneficium volueris; addendo, Ob administratam à me Provinciam ad votum tuum, esse te mihi (sic enim Clementia tua visum est loqui) magnopere devinctum; mihi profecto jucundius accidere nihil potuit; cum in omni negotio satis ut facerem tibi, propositum ante oculos habuerim, atque ad hanc normam ubique me ac naviter exploraverim. Quod si affecuta sum, praeclare omnino peractum puto cum laboribus meis. Etenim inficias non ibo, in hoc annorum prope novem spatio, labores oppido multos & prae graves subiisse me, inter hujusmodi consiliarios constitutam, quorum plerosque aut amulatione discordes, aut fide dubios, aut Hispanorum odio infensos habui: plane ut eorum sententiam nec mihi integrum esset non audire, nec tutum sequi. Et tamen inter hasce tenebras, succedentesque rebellium tempestates, in portum tranquillitatemque subductam esse Reipublicae navem, unius fe-*

(20. Dec.)
& respon-
det Regi
in hunc
modum.

mina gubernatione : enimvero non opis humana fuit, est omnino quod agnoscam ac venerer pietatem tuam : cujus gratia me tuis auspiciis Belgio moderantem divina Bonitas presenti ope gubernavit. Iam vero quando huc Dei beneficio adducta res est, nec aliud quam animadversio superest in eos qui Provincias turbaverunt : non omittam significare Majestati tuae, quid evertere presentem rerum statum maxime potest. Suppliciorum terror tanto exercitu quaesitus sicuti jam perquam multos desperatione venia fugavit in alias terras, magno utique cum Belgii detrimento ; ita vereor, ne reliquos, dum à fuga sistuntur, intra Belgium conclusos coactosque, in factiones ac turbas acrius impellat. **M A T F.** apud Belgas terrore veneratio comparatur. Qui hanc forte viam severitatis institerint, (utinam ipsa me fallam) Hispano quidem nomini plus acquirent invidia, quam potentia : Provinciis certe & civilia bella, & externorum arma, & postremo solitudinem adducent. Quam ob rem Majestatem ego tuam oro obtestorque, ut Clementia divina, ac tua memor, ultione in quam paucissimos contracta, tuorum poenitentiam, quam poenam malis. Sic te, Reginamque Dominos meos, cum recenti prole Deus Optimus Maximus divitissime fortunet. Interea evulgato Margaritæ discessu, proveeniebant quotidie è toto Belgio honestissimi quique, publico civitatum nomine contestantes dolorem, jacturamq; Provinciarum ex illius absentia: iterque illi faustum anxia uti fit, cura comprecantes. Finitimi quoque Principes officiosis tum litteris tum legationibus idem praestabant. Superavitque omnes Elisabetha Angliæ Regina, tam bonæ caræque sororis, uti scribebat, vicinitate in posterum caritura : sive is amor fuit in Margaritam, sive sollicitudo ex Albano successore. Illa autem adornato jam discessu, aucta ab Rege quatuordecim millium aureorum reditu, Februarii mense, Albano deducente ad Brabantia fines, ac Belgica Nobilitate in Germaniam usque comitante, in Italiam venit : ubi magna occurrentium pompa ab Octavio marito excepta est, relicto

1567.

1568.

Officia civitatum.

& finitimorum Principum erga illam : praesertim Angliæ Reginae. (10. Febr.) Abit è Belgio Margarita aucta certo reditu à Rege,

ac relicto apud Belgas

1567.
*ac relicto
 apud Bel-
 gas deside-
 rio sui:
 quod illi
 constanti-
 bus argu-
 mentis
 ostende-
 runt.*

1574.
*(Ex litte-
 ris Ioan.
 Gaugerici
 Francisca-
 ni & alio-
 rum.)*

apud Belgarum animos incredibili desiderio sui, quod secuta deinceps calamitates tantopere cumularunt, ut res ab illa gestas non dubitarent idem talem Belgæ Albano ipsi, ac Requesenio, multo quam apud successores consuevit, honorificentius jactantiusque denarrare, ac propemodum obtrudere, immo Duaci cum restituto studiorum causa Franciscano cœnobio ex Margaritæ Parmensis ære, adjecta essent, uti assolet, gentilicia ejusdem Signa; numquam illas populus præteriret, quin ad eorum adspectum denudarent, reverenterque submitterent caput. Quod deinceps studium maxime patuit, cum scriptis ad Regem literis, Parmensem velut unicum rebus afflictis modum remediumque efflagitarunt Belgæ, atque aliquanto post obitum Ioannis Austriaci, cum Alexandro filio receperunt.

D E B E L L O

B E L G I C O

L I B E R S E P T I M U S .

HACTENUS res Belgicas, etsi non pace florentes, haud perennibus tamen turbis agitatae, certe ad extremum compositae, pristinaeque tranquillitati prope modum restituta; nunc aperta Provinciarum defectione, magnis utrimque exercitiis, majoribus odiis, plurima Ducum militumque clade funestatae dicere aggredior. Nec sum nefcius, horum causas malorum in Albanum Ducem vulgo referri: nam etiam antequam ad haec Provincias regendas accederet, ejus nomen Belgis ingratum erat. Ferebaturque, cum Carolus V. Imp. rebellionem Gandavensium ulturus petiisset ab Albano, qua illos animadversione dignos existimaret; respondisse, Meritam esse contumacem patriam, ut funditus everteretur: offensumque imitari responso Caesarem, jussisse illum in turrin ascendere, urbemque inde totam aestimare: tum interrogasse, quot pellibus Hispanicis ad conficiendam eque grandem chirothecam (hoc enim sonat Gallicum Gandavi nomen) opus esset? neque Albanum, quippe Imperatoris offensionem ex vultu cognoverat, quidquam addidisse. Quae res quonia cum Principis & Urbis laude pariter conjuncta erat; seu vera seu ficta, facile Gandavensibus credita, ab iisque in reliquum Belgium cum Albani odio propagata. Et auxit ille praesentia opinionem severitatis, dum ad Provincias veluti subigendas armatus accessit: dum Hispanos milites in Belgium reduxit, eosque & arces urbibus imposuit: dum captis Egmontio, viro Belgis gratissimo, atque Hornano maris Praefecto, vocatisque ad causam dicendam Orangio, ac reliquis conjuratis, auctor Regi fuisse dicebatur, ne cuiquam illorum ex nimia facilitate,

1568.

*Malorum
insequentium
propositio;*

*Quorum causa
vulgo ad-
scribuntur
Albano Duci
nempe ex
odio in illum
concepto:*

*ob ejus dis-
tium.*

*ob reductos in
Belgium
Hispanos:*

*ob damnatos
proscriptosque
Proceres.*

1568.
Ex quo
deducunt
belli causam.

(lib. 3 hist.)
sed immerito.

Aliunde
illa deducenda.

Consilium
narrandi
praefecturas
Albani &
Requesenii,

cilitate qua satis peccatum erat, aliquid condonaret. Et sane (sicuti nonnulli differebant) si possenti Orangio, ut sua ipsius aedificiarumque causa a Rege torquati Ordinis Principe, non ab Duce Albano, ejusque concilio, cognosceretur, annuisset Rex; bellum tunc quidem ab iis haud inceptum fuisset. Sed irati Regis sententia per invisum ministrum, eoque invidiose prolata, qua Orangius sociique Majestatis damnabantur, bonisque exuebantur, justo nimirum dolore illos ad arma compulsisse videre potuit: atque adeo belli, quod insecutum est, gravissimi ac diuturni, ad Hispanos quam ad Belgas referri potius causam oportere, aliqui conficiebant; nempe homines ex eorum numero, qui, uti Polybius agebat, belli causas atque principia perinde habent. Ego vero Albano perseveranti invisamque Belgis administrationem sicut fuisse belli occasionem principiumque non abnuerim, ita non fuisse causam belli certum habeo. Altius enim multo haerebat causa Nimirum insita Orangio dominandi libido indignatione ac dolore stimolata, aucta accessu haereticorum, opportunitate partium, omnium ferme ordinum offensione, haec profecto fuit causa: quae si non hinc ad bellum faces accendisset, aliunde materiem incendii quaesitura demum erat. Nec enim deesse diu potest occasio improbitati. In hoc autem felix Orangi facinus fuit, quod ab alterius odio atrocitatem habuit. Nactus enim ille occasionem ex Regis sententia adversum se, fratremque, & primarios quam plures lata ab Duce Albano; arma corripuit, tanto honestiori specie, quanto se tueri, sua repetere, socios, filium, patriam in libertatem asserere non aequum modo, sed etiam gloriosum videri potuit. Haec autem mihi, qua se ratione habuerint, enarraturo, Albani quidem Ducis, & qui secutus est, Ludovici Requesenii res in Belgio gestas breviori aliquanto circuitu persequi consilium est, ubi ipse non habeam aut alia, aut ferme certiora quam alii. Quae duo & in Margaritae praefectura latius ut progrederer suasere, & in

in Joanne Austriaco, atque in Alexandro Farne-
 sio suadebunt. Quorum multa, aliis non perinde
 nota, ex arcanis, quæ apud me sunt, litterarum
 monumentis polliceri possum. In hac tamen ipsa
 rerum veluti summa, si quæ mihi explorata præ-
 ceteris erunt, & erunt sane non pauca, explicate
 dicere non gravabor.

ET futurarum quidem calamitatum prænun-
 cium interpretati sunt aliqui, puerum Leodii na-
 tum bicipitem, quadrupedem, quadrimanum:
 quo portendi caneant monstruosum foedus,
 complurium populorum viribus conflandum,
 quod brevi sane conflatum est. Auxitque metum
 apud obnoxios jam animos, secutum mox incen-
 dium Mechliniense. Etenim in sulphurei pulveris
 molas ignem casu, seu dolo injectum sexaginta
 confecti pulveris doliola comprehenderunt, tam
 ingenti quatefactæ motu terræ atque fragore, ut
 pleræque Brabantia urbes, exaudito procul toni-
 tru, nutantibus ædificiis trepidaverint. Quamquã
 ut arceri solent ab urbe hujusmodi officinæ, non
 magna infecuta est hominum pernicies. Minor
 tamen fuisset, & rariores quotidie deplorarentur
 hæc strages, si quemadmodum seditiosi invicem
 disparantur, ne ex illorum coitione conflatur re-
 bellionis incendium: ita quæ tormentariam hanc
 pestem componunt elementa, seorsim haberen-
 tur. Sed Albanus jactura potius, quam præfagi-
 tione commotus, Antverpiæ arcem fundabat,
 Paciotti machinatoris ingenio, Serbellonii judi-
 cio, quam maxima duorum millium operarum
 festinatione pariter ac successu: nempe quod uni-
 us artificio, atque unius consilio utebatur. Penta-
 goni forma extructa est moles, propugnaculis ad
 singula latera quam amplissime projectis: quorum
 quatuor, ab se Gubernator appellari voluit, Ferdi-
 nandum, Toletanum, Ducem, atque Albam: quin-
 tum Paciotto permisit. Hæc autem arx licet arci-
 bus per Europã postea fundatis exemplar diu ex-
 titerit: ac Paciottum, clarum exinde nomen, ea
 potissimum gratia *Invenorera nova munitionis ap-
 pel-*

*PRÆ-
 SAGI-
 TIONES
 futurorum.
 Monstrum
 Leodii.*

*Incendium
 Mechlinia.*

*Arx Ant-
 verpia.*

Forma ejus.

*quinque la-
 terum.*

Artifex.

1568. *Situs non probatur ab aliquibus.* pellaverint; haud tamen omnibus perinde probata est: cum ob alias causas, tum quod eo posita sit ad Scaldis ripam, quæ Brabantiam reficit, ut accedentes ab Hollandia hostes, urbem invadentes arcere non possit, arcuisset autem illam in opposita urbis parte, versus ostium Scaldis, contra Hollandiam statuissent. Excusant tamen aliqui, affirmantes in exstruenda molebitam tunc Albano rationem, qua sibi potius urbe, quam urbi ab hoste præcaveret, addunt præterea, sapienter eo fabricatam loco, quo incem inferre subsidium ex subjectis circa Provincias promptum esset Hispano, quæ sane cura fabricatoribus arcium prima censeretur. Hujusmodi autem opportunitate caruissent, si Hollandiam versus, munitionem excitassent. Ego vero hoc potissimum spectasse Serbellionum arcis magistrum mihi persuadeo. Neque enim, cum fabricabatur arx, Hollandia Regi parebat minus quam Brabantia: ideoque subsidio utrimque inferendo patuisset aditus. Sed arcis securitati consuluisse crediderim eo maxime positu. Nam cum

(*Hier. Conestag. l. 2.*)

Defenditur ab aliis (Adria. Stopernus contra Conestag.)

non bene.

Causa cur eo loci posita sit Arx.

omnis late planities, qua ad Hollandos itur, depressior aliquanto jaceat, adeo ut aggerum obiectu sustinendus sit fluvius, ne se campis infundat ingenti vel pagorum strage; imperitè ea in parte collocassent arcem, ubi hostes corruptis facile obicibus, illam aquis invadentibus cogere ad deditionem ultro possent, cui obnoxia quidem malo minus est in præsentia, solo altiore sita. Quamquam secto dein Belgio, redactaque in hostium potestatem Hollandia, illa quoque extitit, quæ non tum quærebatur, utilitas inferendi in arcem auxilii ex Provinciis Hispano subjectis.

CONCILIUM turbarum.

Ab eo vocantur ad causam di-

EODEM tempore à Duodecimvirili concilio, quod Albanus instituit, criminibus præcedentium tumultuum sine provocatione cognoscendis, vulgo ob crebra supplicia, *concilium sanguinis* appellatum; Gulielmus Nassavius Princeps Orangius, Antonius Lalinius Comes Hochstratanus, Florentius Pallantius Comes Culemburgius, Gulielmus Comes

nes Bergensis, Henricus Brederodius, aliique à Belgio profugi Dynastæ, Albani jussu vocantur ad Regii Procuratoris accusationes exostulationesque audiendas, seque ab objectis criminibus explicandos. Sed illi, misso statim libello ad Albanum, cujus concilium negabant legitimum tribunal Sodalium aurei Velleris, procul tueri communem causam fatius habuere. Addidit preces Orangiæ ad Maximilianum Cæsarem, ejusque & Principum Germaniæ patrociniū imploravit, ut illorum auctoritate componeretur cum Albano controversia: nisi forte id agebat, ut per se speciē rei componendæ, suspicionem armorum, quæ jam parabat, Hispanis adimeret. Nec Cæsar, aut Imperii Principes abnuere Belgarum patrociniū. Sed Albanus & Maximiliani litteris, & legato Baviaræ Duci, (quem reliqui Germani Dynastæ ut Regi gratum delegerant) non suo, sed Regis hæc fieri mandato respondit. Statimque festinata causa, exspectato tamen quem præscripserat dierum numero, cum intra eos dies nemo se sisteret, Albanus pro ea, quam Rex in illum transtulerat ad hujusmodi quæstiones vicaria potestate, Orangium, Ludovicum fratrem ac reliquos edicto compellatos Majestatis reos pronunciat, adjudicatis fisco eorum bonis. Simul Bredæ Orangiæ oppido imponit Hispanum præsidium: simul ejus filium Philippum Galielmum tredecim annos natum è Lovaniensi Academia, in qua litteris operam dabat, in Hispaniam mittit: ubi per occasionē Catholicæ educationis, nomen obsidis occultaretur. Id quod impotentius accepisse Orangius visus est: execratus assiduis vulgo querimoniis immanitatem erga tredecennem filium, quem neque ætatis innocentia, neque implorata Lovaniensis gymnasii privilegia ab injuria texissent. Dum tamē plures haud dubie sentirent, gratum fuisse homini præcallido, omniaque proprio ex usu metienti; captivitatē filii apud Regem: nempe, ut res Hispana superior foret eoque suis ipse dominiis exueretur, esset in quem Hispaniæ moribus innutritum suam Rex

1568.

*cendam Proceres Belgæ.**Non parent.*

*Implorat
Orangius patrociniū
Germanorum
Principum.
qui pro reis
agunt cum
Albano.*

frustra:

*Pronunciat
Albanus
sententiam.*

*Mittit Orangiæ
filium in
Hispaniam:
(Educator
fuit Ambr.
Morales nobil.
Theolog. ac
Philosoph.
Ipse in Apol.
cum 1581.
Execrante id
patre, sed in
speciem.*

1568.
*Damnat
 ex eodem
 concilio
 quamplu-
 res alios.*

*Diruit
 Culenburgii
 domum.*

*Novus ter-
 ror ab Hi-
 spania.*

*Ob Caroli
 Principis
 infortu-
 nium.*

*(Monti-
 nius Caro-
 lus Princ.)
 & Monti-
 nii necem.*

*DE CA-
 ROLO
 Hispan.
 Principe.*

clementiam ostentaret. Nam si secus, uti sperabatur eveniret, adesse sibi minorem natu Mauritium paternæ fortunæ comitem, & bonorum hæredem. Ex eodem concilio duodecim-virali, criminis ejusdem rei quam plurimi damnantur, quos Albanus emissis per Provincias Quæstitoribus compererat aut tēpla & sacras imagines violasse, aut conciones, consistoria, turbulentosque coetus habuisse: aut in Regem sive obscuris symbolis, sive Gheusiorum nominibus, sive indutis palam armis conjurasse: aut demum iis operam, consilium, vires præstitisse. Quæ tamen intempestive parata in populum, prudentiores differebant. Quin potius, dum plectebantur capita, blande corpus haberi & consopiri debuisse: ne si se commoveret agitatione sui facile ictus à capite declinaretur. Eodem impetu funditus excindi Albanus jubet Culenburgii Comitæ ædes, Gheusii quondam nominis natalem domum: excitataque ibi maiore columna, addidit in basi, & quidem quatuor linguarum, monumentum, ea in arca ad Florentii Pallantii solo æquatas esse, ob execrandam memoriam repetita in illa conjurationis adversus Religionem, Ecclesiam Catholicam Romanam, Regiam Majestatem, ac patrias Regiones. Ad hæc terrorem paulo ante addiderant nuntii ab Hispania, Carolum Regis filium à patre custodiri jussum; simulque Florentium Momorantium Montinii Dominum, quem allegatum à Margarita in Hispaniam supra narravimus, in Segovianum carcerem imperio Regis abductum. Credebaturque, huic eadem, quæ Hornano fratri, objecta esse: illi aurea Belgarum patrociniū plurimum obfuisse. Et de iudicio quidem Montinii post annum capite damnati dubitatum non est: Caroli vero mortis, quæ hoc anno contigit, causa, quanto incertior atque obscurior, tanto avidius contumaciusque à scriptoribus investigata: **INSITA** hominum plerumque libidine, abdita rimandi, obvia prætereunda. Ego, quæ mei operis in Caroli causa reperi, jure re persequar sine cura reliquorum.

FEROX ac violentum Carolo ingenium fuit
 que statim à pueritia observatum: cum obla-
 tos interdum ex venatione lepusclos sua jugu-
 raret ipse manu: eorumque aspectu palpitantium
 expirantiumque frueretur. Quod à Veneto Le-
 gato fuisse animadversum, factamque inde con-
 jecturam indolis videlicet inclementis, non mi-
 nus quam de puero eruente oculos coturnicum
 iudicavere olim Areopagitæ; in commentatione
 regi rerum Hispanarum ab eodem Legato ad Se-
 natum missa. Nec vero vanos ipse conjectores o-
 tendebat in dies trucibus vastisque moribus, ac
 mente non usquequaque sui compote: ut multa
 de eo scribens ad Cardin Alexandrinum Nuncius
 Apostolicus Archiepiscopus Rossanus affirmat.
 Et auxerat puero libertatem Philippi patris ab-
 sentia; simul indulgentia Maximiliani Boëmiæ
 Regis, qui cum conjugè Maria Caroli V. filia, pro-
 Philippo Hispaniam moderabatur. Idq; persensit
 Carolus Imperator, cum è Belgio, abdicatis
 regnis, in Hispaniam reversus, inspecto nepotis
 (erat tunc annorum undecim) ingenio, atq; edu-
 catione, vehementer indoluit. At vero Philippus,
 multis nequidquam in ea cura pertentatis, hoc
 quoque adjecit, ut Carolum cum Ioanne Austria-
 co, & Alexandro Farnesio, Complutum mitteret,
 si forte in illa Academiæ celebriate, ut corpus
 cœli mutatione, sic animus nova hominum con-
 suetudine convalesceret. Sed Carolus ALIBI ma-
 gis, quam alius fuit, mentisq; morbum locus non
 curavit, casus nonnihil auxit. Nam è scalis altè
 prolapsus læso non leviter cerebro, mox etiam
 vita à medicis deplorata, prope erat ut deponere-
 tur; cum allato in morientis cubiculum B. Didaci
 corpore, vovente Philippo, qui Mantua illuc ad-
 volarat, enixe acturum se cū Romano Pontifice,
 ut ejus oraculo Sanctorum cultus Didaco libera-
 tori decerneretur; repente præter omnium opi-
 nionem vitæ restitutus est. Sed non ideo mores
 mutavit inconstans animi adolescens, patrique
 per omnia dissimilis. Quo fiebat, ut & Philippus

1563.

*Indoles ejus.**Deque ea
quid conje-
ctum sit.**[Quint. 5.
cap. 9.]**[I. B. Casta-
neus postea
Urban. VII.**4. Feb. Aloys.
Cab. in Phil.**2. in l. 2 6. &
8. & Adriã.**l. 19. & 20.
hist.]**Educatio: nõ
probata Imp.
Carol.**[Aloys. Cab.
in Phil. 2.
lib. 6.]**Complutiũ
mittitur.**[Alcala.]*

1562.

*morti proxim-
us.**S. Didaci
ope conva-
lescit.**[Madrid]**Dissimilitudo
ejus, & Pa-
tris, & aver-**sio mutua ob
hæc potissi-
mum duo.*

(*Ex litt.
Christum
Nun. Apost.
ad Car. Alex.
30. Apr.*)

(*Ex litt. ejus-
dem ad eun-
dem 4. Febr.*)
Odium in in-
miliares pa-
tris.

Patrocinium
Belgarum
ardentius
quam oportuit.

(*vid. an. 66.*)
Propositum
abeundi in
Belgium.

Conatus reti-
nendi Alba-
num Ducem
ab expeditione
Belgica.

prædurius illum acciperet, & Carolus nihil ha-
ret patris aspectu molestius. Crevitque cum
dissidium, cum offensus quotidie magis, diffi-
que ejus moribus Rex, conjugium filiaë Maxi-
liani-Cæsaris Carolo destinataë sine fine differ-
eumque ab rerum cura publicarum procul ha-
ret, eo nimirum tempore, quo Carolus per-
deste sese agere putabat, si duorum & viginti
annorum juvenis expectaret imperium. Hinc
odium ejus in familiares & continuos patris
quibus observari se, referrique ad Regem omnia
atq; eorum consilio differri nuptias, seque arce
regnorum cura suspectabat, atq; interdum etiam
minaciter objiciebat. Hinc quoque patrocinium
studiumque in illos, quos patri offensos ejectos
que sciret: in Belgas præcipue, quorum Legatus
Marchionem Bergensem, atque Montinium
licite complexus clam evocare ad se, tuerique
illorum causam ferebatur ardentius, quam
erat: pollicitus iis, iturum sese in Belgium ad com-
ponendos Provinciarum motus. Neque dissimulans
vero crediderim, illam Margaritæ Gubernatrix
querelam, qua complures litteras ab se gravissimas
de rebus ad Regem scriptas, dolebat in
Hispania in Belgium rediisse in eorum manu
contra quos scriptæ fuerant; ex hac Principis
Belgarum qui in aula tunc agebant, familiariter
originem habuisse. Certe cum Albanus ex
in Belgium discessurus, Caroli manum osculatus
isset, attinuit illum minaci aspectu Princeps,
gavitque alium præter se illuc abiturum. Cum
Albanus à parente præmitti se diceret, ut Belgarum
componeret turbas, in quas dare se filium
Regis unicum Imperii heredem, haud tutum
esset; ira incensus: prompto pugione, Ego vos
inquit, hic te ante confodiam: vixque ictum
clinavit Albanus, cum iterum peti se à furem
juvene conspiciens, arcte illum complexus
speciem supplicantis, ut à vi abstineret erga ve-
stem fidumque famulum; quantum poterat, ferocem
ac juvena prævalidum coërcebat: donec
lucta-

instantium strepitu exaudito, accurrentibus qui
 ad velum præsto erant, Carolus in secretiora
 domus abscessit. Ex eoque tempore decrevit in
 Belgium proficisci, parète vel invito, atq; inde ad
 sponsam in Germaniam. Reque cum Joanne Au-
 striaco patruo, ac duobus aliis communicata, ut se
 comitarentur, oravit. Austriacus, cum omnia diffi-
 cultatibus impedita, atque inexplicabiles exitus
 ostendens, nihil persuaderet; observaretque Prin-
 cipem pertinaci animo in id incumbere; ratus
 haud dubie patrem ab aliis resciturum, quæ præ-
 ceptis inconsultusq; juvenis agitaret, occupavit ipse
 Regis gratiam promereri: præsertim veritus, ne si-
 tendo, fugæ particeps haberetur. Rex collaudata
 Joannis Austriaci fide, compertoq; dein ex aliorum
 iudiciis filii consilio: ac postremum à Raymundo
 de Tassis, regio tabellariorum Præfecto, admoni-
 tus festinationis, qua Carolus equos poposcerat
 ad longinquum iter celeriter, commutandos; in
 summa animi fluctuatione, per omnia urbis tem-
 pla preces ac supplicia imperavit: simul consilium
 aliquorum insignium doctrina virorum, quibus
 uti consueverat, exquisivit. Et Martini quidem
 ab Azpilcueta Navarri Doctoris sententia (hanc
 enim tantummodo vidi ex omnibus) hæc sum-
 matim fuit: non posse ab Rege, absque gravi ani-
 mæ noxa, negligi salutem regni: negligi autem,
 Carolo abire permisso: qui procul, eoque con-
 fidenter aperteque dissidens à patre, regnum in
 studia partesque distracturus esset, non minus
 quam Carolo VII. Gallix Regi contigit, ex Lu-
 dovici filii dissidio, atque ad Burgundos fuga. Sed
 patris dubitationem exemit filii festinatio, quem
 postridie discessurum Regi propere aperuit Ray-
 mundus. Ergo Rex non ultra deliberandum ra-
 tus, Ebolitano Principe, ac Feriano Duce, aliisque
 duobus comitatus, filii conclave profunda nocte
 dormientis ingreditur: ereptoque, qui sub pul-
 vino latebat, gladio, surgere illum confestim
 iubet: increpitumque, quod patrem lenibus fru-
 stratum toties remediis, ad asperiora sed filio op-
 portuna

*(Ex ejusdem
 litt. ad eun-
 dem 30. Ap-
 Marchio
 Pescara &
 Dux Med.
 Riosicci.)
 Abeundi
 propositum
 aperit Joanni
 Austriaco:
 qui primus
 dissuadet;
 deinde Regi
 rem detegit:
 Rex à Deo
 auxilium, &
 à sapientibus
 viris consi-
 lium exposci
 super filio.
 (1456. Paul.
 Aemil. in
 Car. 7. &
 Haraus in
 Phil. Bono.)
 Quem mane
 discessurum
 noctu occupat.
 (18. Jan.
 Ruigomez
 Eb. Prin.
 Gomes. Fi-
 gueroa Dux
 Fer. Ant.
 Tolet. Prior
 Legion &
 Aloy,
 Quisciada.)*

1568.
 & domi cu-
 stodiendum
 sistit. Ejus
 infelicitas.

& mors,

(Ex lit. Ca-
 stan. Nunc,
 Apost. ad
 Card. Alex.
 27. Jul.
 Didacus de
 Chiaves.)
 & obita.
 & cause, que
 super custodia
 & morte Ca-
 roli in speciem
 afferri possent.
 Maurorum
 tumultus in
 Hispania:
 (Ann. 1566.
 in fine.)
 Belgarum,
 factio adjuncta.
 (Ann. 1566.
 Lyon. Ant.
 Gabr. in vita
 Pii. 3. cap 3.
 Noverca &
 privigni
 nimia sa-

portuna compulerit; scriniis apertis, ac libell
 inde substractis, remotoque consueto aulicorum
 ministerio, custodiendum certis ab se tradit
 hominibus relinquit. Qua incustodia infelix Prin
 ceps, qui se paulo ante perpetua Procerum ub
 que apparentium, certatimque adorantium co
 rona cinctum viderat: tunc à paucis, iisque
 visis, ac verba; nutus, propemodum & cogita
 observantibus circumseptus; post menses omnino
 sex, cum nullis aut Europæ Principum legation
 bus, aut Hispaniæ regnorum precibus placaretur
 immotus pater; ex morbo ob alimenta partim
 obstinate reusata, partim intemperanter adged
 nimiamque nivium refrigerationem, super anim
 ægritudinem, (si modo vis abfuit) in Divi Jaco
 pervigilio extinctus est. Quarto ante obitum
 cum animæ æque ac corporis curationem ab
 quo jam tempore respuisset, mutata divinit
 mente, Confessarium sponte accersit, expiati
 magno doloris sensu animæ noxis, ac misso
 erratorum veniam flagitaret à patre sacrum ma
 cereum tenens decessit è vita. Scio hæc, uti et
 rata sunt à me, non placitura iis, qui atrocit
 quæque avide arripiunt, sine ullo veri falsive
 spectu. Quorum si palato servire cura mihi foret
 in promptu erat Maurorum tumultus, tam
 excitus hoc ipso tempore fuisset à Carolo, sol
 tato ob eam causam Selimo Turcarum Imper
 tore per Michesium Judæum ex Hispania pro
 gum; ut olim narrare me memini. Moverem
 hæc suspicionem adjunctæ à Carolo conjuration
 factionis in Belgio; eamque occasionem inter
 tarer fuisse arreptam ab hæreticis, in Hispani
 destinandi multa libellorum millia ex Calvin
 nis Catechismis Hispanicè conscriptis; de quib
 admonitum à Gubernatrice Margarita Phil
 pum Regem supra memoravi; & Lugduni Te
 sæque repertas esse aliquot illorum arcas, scrip
 ad eundem Regem Pius V. Nec ommitterem
 bellæ Philippi conjugis mortem, paucis
 mensibus post Caroli obitum secutam; quasi

libell
corum
radia
xPri
m ubi
um co
queis
ogita
mnin
ation
care
part
dgel
an
Jac
m d
ab
vini
iati
flo
ma
ent
oc
ive
i fo
nq
Oli
npe
pro
em
to
er
am
vini
u
hil
To
cr
n
i
illu
edocuit, Novitatis ejus causam non esse

ma familiaritas inter eas (nam Carolo designa-
ta uxor antea fuerat Isabella) utrique fatum ac-
cerferit. Denique agitatum à Carolo de Paren-
tis nece, sive ob regni cupidinem, sive ob Regis
odium, docerem ex ipso, qui tunc adeo percre-
buit, vulgi rumore, ut in Belgio Ovidianum illud
ad hanc rem usurpatum sciam, auctore, ut aiant,
Opmero,

1568.
miliaritas:
Regis mors
agitata.
(Fran. Har.
Annal.)

FILIIUS ante DIEM patris InqUIRIT In annos.

(l. I. Metam
M D
LXVIII.)

quo & Caroli facinus, & mortis ejus annum, lit-
teris numerorum loco positus exprimerent. Sed
hæc, uti arcana atq; inaccessa, facile iis ego scripto-
ribus reliquerim, qui per ejusmodi oraculorum
interpretationes, acuti diviniq; famam aucupan-
tur. Mihi, super id quod incomperta sunt, etiam
veris dissimilia videntur. Namque, ut omittam il-
lud de Caroli amoribus; ad quos distrahendos, si
qui fuissent, non utiq; distulisset Rex filii nuptias
cum Germana; si moliri aliquid adversus Patrem
Carolo insedisset in mente, profecto aut ipse quo-
tidie per se suaq; manu conficere potuisset, juve-
nis videlicet firmatusque animo contra impar-
tum ac senem; aut si tumultu excitato, adscitaque
aliorum opera decrevisset uti, multorum haud
dubie manibus eguisset. Cadenti igitur Carolo,
non stetit opinio, reliqui; cum tamen Princi-
pis mortem nullius exitium consecutum sit. Quin
Rex ipse ad minuendam ex filii tum custodia tū
morte invidiam, qua tunc laboravit apud mul-
tos, præsertim apud Mariam Augustam Caroli
amicam, quæ filiam libentissime desponderat tot
regnum hæredi; nonne tam severæ animad-
versionis causam in scelerata filii consilia retu-
lisset? Et tamen ad eandem Imperatricem scri-
bens, negat filium ullius sceleris compertum, sed
ob ipsius, certe ob regni bonum custodiri debuis-
se. Et paucis post filii custodiam diebus, misso ad
Archiepiscopum Roslanum Pontificis Nuncium,
Concilii Castellani Præsidem, suo Rex nomine
illum edocuit, Novitatis ejus causam non esse
aliam,

Incerta tã-
men hæ cau-
sa.

aut potius
falsa.

[21. Jan.]
Philippus
de filii custo-
dia quid
scripserit.

(Didac.
Car. Spin.
sa. 24 Jan.)

Et quid referri,

Et scribi voluerit.

(Idē Nunc. Apost. ad eundem

Card. 27.

Januar. Carolus V. Imp.

Et Car. Princeps Hisp.)

Belgarum timor, Conjuratio in Albanum.

EXPEDITIO prima Orangi ex Germania in Belgium. Tramittuntur qui bellum inferant ex Frisia,

Ex Juliacensi territorio, ex Artesia.

Sed vincuntur primi ab Avila,

aliam, (ut Nuncius ipse ad Cardinalem Alexandrinum scribit, Præsidis verba referens) quam quod Religionis populorumque conservationem sanguini suo præhabere voluerit; coactumque propterea se, filium sibi unicum ea ratione prope modum sacrificare; quibus affluebat à Deo beneficiis nimis quam ingratis responderet. Immo addi Rex postea jussit in litteris ad Principes ad Regna, Rumorē alicunde incrementem, Carolum filium agitasse aliquid in Regis caput, ex veritate ac falso esse. Sed fuerit hoc duobus Carolis avo & nepoti proprium; alterum in deponendo in admittendo alterum Imperio, scriptorum ingenia fatigasse. Ergo externo domesticoque rigore pariter exterriti Nobiles, populusque Belgarum ut quisque culpæ prior, fugam late capefferent pauci sperare veniam, plures vim ac vindictam cogitare, parumque abfuit, quin Albanus ipse à Monasterium Vallis viridis, religionis causa proficiscens, structis per silvas insidiis, caperetur à Risorio Nohotio: mox in ipso monasterio à Carolo Risorii fratre, monachi vestem quasi ob Albanum metum induto, necaretur.

AT vero Princeps Orangius hostem jam professus, aditis Germaniæ Principibus, ac partim religionis, partim propinquitatis gratia ad armis concitatis, præter Belgas & Gallos, ita rem composuerat, ut tripartito Provincias invaderent. E Juliacensi agro transmitterent Mosam Nohotio fratres, Duius, Villersius, alique, ductore Hochstratano. Francisco Cocquevillo, qui aliquot signa ex finitima Gallia ad exules Belgas adjunxerat Artesia attributa est. Frisia Ludovico atque Adolpho Principis Orangi fratribus cum Justo Schöwenburgio commissa. Ipse post hæc principia, Brabantiam caput sibi delegit: magna multorum spe, belgarum Albanum Hispanosque è Belgio ejectum iri. Sed Hochstratani copiæ à Sanctio Avila trans Mosam rejectæ primum, commissoque dein prælii, Villersio ac Duio captis. Cocquevillii ex-

citus, in quem Albani rogatu Cossæum equitum
 Tribunum immiserat Carolus Gallix Rex, intra
 oppidum Sancti Valerii compulsus expugnatus-
 que, ac Duces Lutetiam traducti, gladioque per-
 cussi. Sic & ab Rege Carolo reddita est Albano
 Duci gratia, ob Arembergium cum auxiliaribus
 copiis missum in Galliam: & conceptum Bajonæ
 fœdus utrimque religiose habebatur. Longe ta-
 men aliter in Frisia cœpta res est. Intraverat eam
 Provinciam Ludovicus Nassavius, cum Adulpho
 fratre, aliisque Ducibus, ac Dammo oppido, vicis-
 que aliquot occupatis, confederat prope sinum
 Dullartum: quem olim sinum memorabili clade,
 tribus ac triginta pagis simul haustis, effecerat
 mare. Huc, ne progrediretur, occurrerat Frisix
 Præfektus Arembergius cum Sardoa Hispana
 Gonsalvi Bracamontii legione, suoq; cum agmine
 Germanorum: quibus addiderat aliquot vexilla
 Hannonix atq; Artesix nobilitatis, reducta per id
 tempus ex Gallia. Et primæ quidem velitationes
 feliciter obvenerant: animatiq; in primis Hispani
 ad Dammi conspectum, ex quo ante annos tri-
 ginta Geldrum ejecerat insigni relata victoria
 Casarianus exercitus oppidum pari fortitudine
 recuperant, fugatis Nassavianis. Quos postera die
 assecutus Arembergius, exercitum continuit pro-
 pe Winschotum, & Hilligelæum cœnobium: gna-
 rus latere inibi cæcos passim hiatus, levi solo fo-
 ras obductos, intus aquis restagnantibus fallaces,
 Ideoq; quoniam & loco & equitatu erat inferior,
 levibus præliis contentus, oblata à Ludovico
 Nassavio universi exercitus pugnam sedulo diffe-
 rebat, dum Comitibus Megani copix, cum Marti-
 nenghi equitatu, quæ Groningæ substiterant, ad-
 venirent. Sed ob eam moram cum Arembergius,
 tamquã cū Nassavio tacite colluderet, palam car-
 peretur ab Hispanis pugnx cupidis; impar invidiæ
 Dux, testatus omnia in discrimen ea festinatione
 dari, salutem rumori posthabuit. Eductoq; milite,
 aut verius militē secutus, paludibus quantū licuit
 evitatis, sed insidiis à Ludovico sub imo colle

1568.

*Secundi à
 Cossæo Tribu-
 no beneficio
 regis Caroli.*

PUGNA
*Aremb. &
 Lud. Nass.
 (Dam.
 1277.)
 Arembergii
 copia.*

*(Carol. Dux
 Geld. ducto
 Schenckio.)
 initio victri-
 ces.*

*Locus certa-
 minis.*

*Cunctatur
 Arember.
 (Com. Cur-
 tius Marti-
 nenghus.)*

*Carpitur ab
 Hispanis.*

1568.

*Pugnat.**(Ex lit. Mic.**Barbanfon.**ad Marg.**Par. 30. Mai**Delr. l. 1.**. Alt. Belg.**Tit. Liv.**lib. 2.)**Exercitus**Hisp. cesus.**Ut, Re, Mi,**Fa, Sol, La.**Elogium**Arembergii.**Mors ejus**aliter ab aliis**dicta.*

dispositis tantumdem admotus, aciem instruit; pugnam capessit: ac certus aliquo documento redarguere obtrektorum voces, conspicatus Adulphum Nassavium strenue redintegrantem ex adverso praelium, quanta vi potest, in eum vadit. Et quamquam pila exceptus, inde tamē ferocior, sclopeto primum, stricto dein ferro, Adulphum trajicit: simul ipse infestis ab Adulpho vulneribus peritus, (renovato Bruti ac Tarquinii Arantis exemplo) confosso prius equo, exanimis concidit, Adulphoq; non procul expirante commoritur. Reliquus Arembergii exercitus, dum locorum ignarus in insidias sese induit, à Nassavianis circumventus, ac magnam partem aut cæsus, aut faucius, intempestivæ fortitudinis poenas dedit. Et quamquam flos ibi cecidit Hispanæ legionis, septem ejus Signiferis, quinque Centurionibus interemptis: ac præterea sex Groningensibus tormentis, quibus nomen à primis Musices elementis indiderant, ac multo ære ad stipendia militum amissis; unius Joannis Arembergii, quam reliquorum omnium, jactura major fuit. Erat is familia Lignia, Barbansonii Dominus antè appellatus, quam in Comitibus Arembergii nomē ex dote germanæ uxoris immigraret. belli, si quisquam alius, fideique præclarus: eoque donatus aurei Velleris torque à Carolo Imp. atq; à Philippo filio Frisiz Transilalaniaq; Provinciis impositus, ac postremum à Maximiliano Cæsare inter Imperii Principes adlectus. Ducis tamen constantiam, quam ille semper in bello tenuerat, in supremo hoc certamine, conviciorum impatiens amisit. Quæque causa paucis ante hanc pugnam mensibus Momorantium Galliz Comestabilem, virum summis parem, exitio dedit, scilicet ne videretur, uti aiebant, affini Condæo, cognatisque Coliniis parcere; eadem Arembergium periculi certum, ne fidē dubius haberetur, animosius quam prudentius in certamen ac mortem extraxit. Scio id à non nemine aliter enarrari, atque infelicis exitum pugne Arembergio tribui; qui sive contem-

I. LIGNIVS, Comes Arembergü,
Friesiæ Præfectus, expeditionis
Hiligerlææ Dux.

ptu hostium ex pridiana velitatione concepto, si-
 ve cupidine gloriæ, quam cum Megano commu-
 nicatam nollet; fatum sibi atque exercitui pro-
 peraverit; sicuti & vulgo scriptum esse, mortem
 ejus non manu Adulphi Comitis, sed gregarii mi-
 litis contigisse. Sed ego præsentis pugnæ auctores
 secutus sum. Illos autem facile falsos arguerim,
 qui scribunt, paucis interjectis diebus, dum Nas-
 saviani victores à Groningensi obsidione submo-
 ventur, sclopo ictum obiisse Comitem Meganum;
 qui tamen annos ab hac pugna fere quatuor, Al-
 bani jussu, Frisiam gubernavit, Arembergii ex-
 tincti loco, legiturque Caroli Brimæi Comitis
 Megani nomen votivo monumento, quod ipso
 Frisiam moderante positum est Leovardiæ, post
 enormem illam anni septuagesimi primi supra
 sesquimillesimum, aquarum eluvionem; ac non
 ante sequentem annum ab ea exundatione, sexto
 Idus Ian. Swollæ, ut Frisiorum annalibus confi-
 gnatum reperio, Corolus Brimæus occubuit, vir
 belli sane sciens, & consiliorum opportunitate
 Gubernatrici Margaritæ apprime carus.

HÆC porro Arembergiana clades non magis
 extulit Orangii ac Fœderatorum animos, quam
 stimulavit Albanum Ducem, ut festinaret ipse in
 Frisiam cum exercitu, Ludovici conatum, ante-
 quam cum Orangio consociaret copias, impedi-
 turus. Sed veritus, ne per absentiam suam tumultus
 cieretur aliquis, captivorum Nobilium causa,
 eo se metu liberare statuit: ira præsertim accen-
 sus ob Arembergii cladem, irratuque præter-
 ea, quod inaudisset, à Ludovico Hispanos quam-
 plurimos suspendio necatos ob dolorem ex A-
 dulphi nece. Et quamvis amicorum nonnulli,
 quibus haud perinde probabatur Albani consili-
 um, persuadere homini adniterentur; Frustra ti-
 meri Belgarum tumultum, à quibus ipse haberet
 securitatis obsides; dum captivos haberet. Neque
 enim magis verendum, ne Belgæ, studio in reos
 Dynastas, vti attentarent illorum libertatem: quam
 sperandum, ob eandem benevolentiam nihil eos

1568.

[Thuan. l.
 41. & alii.]
 Megani mors
 non hoc
 tempore.

(Ann. 1572.
 8. Januar.
 Pierius Vin-
 semius l. 2.
 hist. Frisia.)
 Sed quatuor
 post annos
 contigit.

SUPPLI-
 CIA No-
 bil' ab Al-
 bano.

Dissuadent
 illa amici.

*Ipse non
moveretur,*

[1. Junii.]
*Plectit pri-
mum novem-
decim.*

*Deinde alios.
(Risorius,
Carloius,
Duius, Vil-
lersius.)*

& alios.

*(Joan. Gro-
nelt Spel,
provost de
compagna, co
Drossart re
val.)*

*Pro Egmon-
tio, & Hor-
natio.*

moturos, ne populari culpa privatam Procerum
causam pręgravarent. His tamen Albanus facile
contemptis, quippe à diuturna rerum experientia
suspıcax, & suopte ingenio ab aliorum consiliis,
si ultro pręsertim offerrentur, averfus, ac fidus
plane retrogradum; ipsis Calendis Junii, undevi-
ginti ex Nobilibus conjuratis, Duodecim virali
judicio, perduellionis damnatos, Bruxellis in foro
arenario, capite plecti jubet. Octo ex his Catholi-
ce religioſeq; reliqui undecim, ut erant hærefim
complexi, pertinaciter obiere: eoque illorum ca-
davera humo contecta, horum vero (pręter qua-
tuor primarię nobilitatis) stipitibus alligata super
affixis capitibus, per agros relicta: Idque sequen-
tibus quoq; diebus servatum est. Namque postri-
die eodem in loco, eodemque supplicio Nobiles
quatuor damnati. Ex quibus Villertius, ac Duius,
qui nuper in Juliacenſi prælio Duces capti fue-
rant, etſi pari uterq; hoc est integra religione, non
pari tamen ſenſu deceſſere. Villertius enim palam
teſtatus eſt, ſe quidem ob benefacta ab Albano
dñatum, ſed illum non diu vindicta cariturum.
Contra vero Duius, actis Regi Albanoque pro eo
ſine gratiis, populum oravit, ſibi ut ignoſcerent,
ac divinam tunc maxime clementiam precibus
conciliarent. Ad hæc, Vilvordix, ubi Antonius
Stralius, Antverpię nuper Conſul, Caſembrotius
Egmontii aulicus à ſecretis, aliique eandem ob
cauſam attinebantur, conſimili per eos dies pœ-
na finire, Pręfuitq; horum ſuppliciiis pro Albano
Joannes Spellius, celebris ea tempeſtate per Bel-
gium Quæſitor capitalium cauſarum, quem pau-
lo poſt multorum criminum reum, Albani juſſu
in furcas actũ magna Belgium gratulatione ſpe-
ctavit. Verum hiſce ſuppliciiis proludebatur duo-
rum Comitum neci, qui ſupremum funeſtiſſimę
tragœdię actum, magno hominum terrore, &
majori (quod auctor nollet) indignitatione com-
plerent. Novem jam menſes in arce Gandavenſi
cuſtodiebantur Egmontius, atque Hornanus.
Quo tempore apud Albanum, Regem, Caſarem,
Septem-

Septemviros Augustales, omnes ubique locorum aurei Velleris Collegas, (quibus videlicet inconsultis damnari posse neminem ejus Ordinis asseverabant) nulla pro reis prætermissa cõperio officiorũ genera: præsertim ab Hornani sorore Maria Momorantia, atq; à Sabina Palatina Bavarica Egmontii conjugē. Et hujus quidem libellus per Octavium & Margaritam Parmæ Duces in Hispaniã transmissus, haud facile sine commiseratione legi à quoquã potest; dum aut jura Regi commemorat in causis Sodalium aurei Velleris servari solita, adnotatis legum capitibus, promptis exemplis: aut dum eidem revocat in memoriã labores singulos, quos vir ejus annos nondum octodecim natus pro Carolo Imp. ipsoque Philippo Rege, in Algerianis, Geldricis, Gallicis expeditionibus ac bellis, cõtempta toties morte, pertulisset: aut postremo dum clementiam Principis obtestatur, ne velit infelicem matrem cum undecim innocentibus liberis, tanta cum jactura, atq; dedecore, miserum diuturnumq; per omnes gentes exemplum circumferri humanæ calamitatis. Sed non ideo minus interea quæstionibus insistebat Regius Procurator, ex eo novẽ mensium spatio, menses quatuor conficiendæ accusationi accipiens sibi, quinque concedens ad defensionem reis. Hæc porro acta si, uti apud me sunt ingenti explicata volumine, hic ego per otium referrem: non dubito quin avidis talium in loco satisfacerem. Sed satius sit, indicata quam paucissimis eorũ summa, historiæ dignitati, ac lectoris festinationi juxta consulere. Objectũ est Comitibus Egmontio atq; Hornano, voluisse illos cum Orangio aliisque Nobilibus, excusso Rege à Belgii dominatu, Provincias inter se partiri. Eo spectasse conatũ ejiciendi Granvelani Cardinalis, qui eorum consilia introspeisset: nec unquã aut Cucullorum, aut Sagittarum symbolis conspirationem utique indicantibus cessatum, donec Regem coëgerint, Cardinalem è Belgio revocare. Fœderis non modo conscios fuisse, sed etiam ab Egmontio Casembrotius à secretis inti-

1568.

*multorum
preces.**(Maria Pe-
tra Ernesti
Com. Mans-
feldii con-
jux.)**ac Sabine in
primis pro
marito Eg-
montio.**[1. Octob.]
Suplex ejus
libellus.**Non desistit.
Regius
Procurator.**Objicit hæc
utrisque inter
alia quæ
plurima.*

intimum, qui ei aperuerat, se nomen foederi dedisse, domo non ejectum, imo ad omnia uti solebat, adhibitum. Hornanum vero, cum misso à Gubernatrice ductori militum Beavorio ad expellendum Tornaco Villerium aliosque conjuratos, favere debuisset, uti loci Gubernator, de illo urbe ejiciendo cum Magistratu consultasse. Foederatis, consistoria libus, mercatoribusque patronos sese ambos praestitisse, pollicitos iis operam vitamque suam, Teneramundæ cum Orangio, Ludovico ejus fratre, Comite Hochstratano & paucis aliquot Foederatis, de intercludendo Regi aditu in Belgium agitasse, ac sæpe hujusmodi conventibus interfuisse. Gheusis templorum populatoribus, à Flandria Egmontii Provincia Iconomachiam exorsis, non obstitisse: Hornanum, eorum aliquos, ac præcipuum inter incendiarios Ferdinandum Martinum violatæ Religionis causa non semel sustoditum, è Tornacensi carcere abire permisisse. Magistratibus civitatum, quarum ipsi Gubernatores essent, opem in sacrorum violatores efflagitantibus, eos non tulisse: mandata Gubernatricis adversus hæreticos, contra ipsius Gubernatricis mentem hæreticis explicuisse: templis eisdem ad conciones concessisse: aliaque (hæc sane per plurima numerabantur) contraria hominibus, qui Provinciarum Præfecti, Senatorum intimi, Velleris aurei Sodales, subditi que Hispano Regi forent, admisisse. Ob quæ legitime objecta probataque, jure in Egmontium Hornanumque, (conficiebat Procurator) ut in Majestatis reos, pronuntiandam esse sententiam, eosque fortunis & capite plectendos. Ad hæc autem Egmontius atque Hornanus (siquidem par erat ferme amborum causa) præfati, nolle sibi fraudi esse, si ipsi, qui legitimum Ordinis aurei Velleris judicem tantummodo Regem haberent cum ejusdem collegii Sodalibus; redderent aliis rationem sui, ita seorsim respondere, ut pleraque ab se facta pernegarent: multa interpretarentur: aliqua non abnuerent, sed jure patrata confirmarent.

Ex quibus animadvertendum in eos conficit Procurator.

Respondent illi ad singula.

marent. Agitatum à se de mutando Principe, constanter inficiati sunt: Hornanus etiam querimonias super eo addidit, veluti offensus. De intercludendo Hispanis aditu in Belgium, non negavit Egmontius in Teneramundano congressu dictum aliquid fuisse à Ludovico Nassavio, dissentientibus tamen ceteris: ideoque de colloquio, in quo definitum nil fuerit, non habuisse quid Gubernatricem admoneret. Cum fœderatis Nobilibus quatenus egerint, explicavit. Nempe conjuratis, iconomachis, hæreticis à se aliqua permissa, sed necessitate ac bono Religionis: quum in Flandria quidem non pauciores sexaginta hominum millibus, qui conciones armati adibant, absque dubio extixissent, nisi eis aliquid indulgentum esset, quo templa Catholicis erepta restituerent, uti factum est. Nec minore necessitate Tornaci, atque in Tornacesio condonatum fuisse aliquid superanti per ea loca hæreticorum multitudini. In Cardinalem jure se commotos, uti Provinciarum regimini perniciosum. Casembrotium in familia retentum ob partes contra sacrilegos ab eo susceptas. Beavorio non eguisse Tornacum satis tunc quidem compositum, ideoque de illo Flandris præsertim rogantibus tribuendo consultatum. Sic per alia accusationis capita (namque omnia vel cursim delibare infinitum foret, siquidem unius Hornani causa sexaginta capitum erat) eo, quo objecta fuerant, ordine, figillatim partiteque ipsi percurrerunt. In quibus quantum crimina eluerint purgaverintque, mihi certo definire promptum non est. Scio equidem nonnulla ex iis à Margarita Gubernatrice utrique objecta apud Regem: imo consilium illud partiendi Regias Provincias video etiam Osnaburgi Episcopo in Westphalia suboluisse, significatumque ab eo Margaritæ per Cobellium ejus consiliarium: idque agebat, se multo ante à Comite Suarzburgensi, Orangii Principis affini, atque à Georgio Hollio Tribuno Germano sub cœnam exhilaratis audivisse, cum Daniæ quoque Regem in ea partitio-

(Egmontii
Provincia.)

(Hornani
Provincia.)

Aliqua ex
his etiam
Gubernatrix
illis objecerat.
[20. Aug.]
1566.

[28. Aug.]
Populus innoxios habet, relata in Albanum culpa uti æmulum, & victum.

Albano quantum culpa in hac causa. (apud Adrianum Stopernum.)

(vide ann. 65.)

An dissimulat aliqua Egmontius accepta pecunia.

tione nominarent Quod & Margarita compositis ad Regem litteris non omisit, uti nos in anno sexagesimo sexto memoravimus. Populus tamen, sive ex odio in Albanum, sive in Egmontium amore, judicium ferens, reum absolvebat, culpamque omnem transferebat in Albanum invidiæ retinentem adversus Egmontium, veterem belli æmulum, offensumque super hæc memorabant, quod olim alea ludenti multa aureorum millia victor Egmontius abstulisset: ac postea in publica lætitia, dum uterque explodendo ad signum sclopo ex provocatione contenderent, superatus esset Albanus, ingenti Belgarum plausu ad nationis suæ decus referentium victoriam ex Duce Hispano. Quæ quamquam aut vana, aut minora, vulgus tamen commiserationi pabula undecumq; congerebat. Neque ego alienum à vero crediderim, in hac reorum causa congestum plus invidiæ in Albanum, quam ipse commeruerit. Quin etiam viros sane quam graves affirmasse legi, post allatam ab Hispania capitis sententiam, scripsisse Regi Albanum, in ejus patratione supplicii tardiolem effici quotidie se, ob ea quæ inde secutura prævidebat: Regemque iratum Egmontio partim ob fidem, quam is in Hispania dederat, non servatam, partim ob Margaritæ Gubernatricis iteratas de illo querimonias ad Regem, accedente Spinolæ Cardinalis, qui pleraque tunc moderabatur, impulsu; in crepasse Albani moram, remque protinus confici, ut pridem mandaverat, imperasse; distulisse tamen Albanum tamdiu supplicium, dum Orangio Brabantiam invadenti obviam ire coactus est. Hæc autem quamquam non perinde apud omnes fidem habitura, ego tamen à plurium in Albanum odio deterreri nequaquam debui, quin uti acceperam, memorarem, Sicuti neque populari favore in Egmontium præterire habeo, quod video ei à nonnullis crimini datum: nempe accepta illum pecunia dissimulasse in Provinciis suis aliqua, quæ homo militaris, nec magnopere expendens, quo traherent hujusmodi mo-

momenta Religionis, obfutura solido sacrarum rerum statui nunquam existimaverit. Hanc tamen culpam, cujus ego vestigium nusquam viderim inter accusationis capita, in quibus nihil utique per incuriam aut clementiam prætermisum est; facile mihi persuadeo, nullam fuisse. Utcumque res fuerit, in Egmontium atque Hornanum, Gandavo Bruxellas tertio Nonas Junii advectos, ab Albano Duodecim viralis concilii supremo, delegata sibi peculiari ab Rege facultate, quam in Torquatos Equites exerceret, capitis sententia Regis nomine lata est: missusque Martinus Rithovius Iprensis Antistes, ultimæ necessitatis nuncius adjutorque. Et Egmontius quidem, etsi finem meritis suis longe imparem doluit, ingemuitque; composito tamen animo, uti fortem virum decuit, solum de uxore filiisque sollicitus, hanc Philippo Regi epistolam exaravit: cujus ego exemplar Gallica scriptum lingua (sic enim ille scripsit) ad Margaritam à Christophoro Assonvillio missum hic Latine reddo. DOMINE, quando visum est tibi, addicendum esse morti humilem fidumque tibi subditum ac famulum, qui non alio umquam intendit animum ac vires, quam in obsequium tui: pro quo, uti superiora testantur, nec labori aliquando nec fortunis peperci meis, imo mille periculis objeci vitam ipsam; quam ego vitam numquam profecto tanti feci, ut si qua forte in re officere amplitudini tue vel minimum posset, non eam libentissime cum morte centies commutasssem. Propterea non dubito, quin ubi explorete cognoveris ea quæ hic sunt gesta, plane intellecturus sis, quanta mecum injuria sit actum, dum tibi de me persuasere id, quod ne cogitaverim quidem. Cujus rei testem appello Deum, precorque ut huic anima ante faciem ejus hodie sistenda reddat, si quid omisi ex iis quæ Regi provinciisque debere me credidi. Oro itaque te, Domine, nihil ultra oraturus, ut pro mercede laborum officiorumque meorum, commiseratio te capiat aliqua conjugis meæ, atque undecim liberorum, famulorumque quos paucis aliquot amicis commendatos relinquo. Id vero facturum te, pro tua innata

Sententia capitis in Egmontium & Hornanum ab Albano dicta.
[3. Jun.]

[1. Julii.]
Epistola Egmontii ad Regem post acceptam sententiam.

clementia, mihi certo persuadens, vado mortem subiturus, quam excipio libentissime: certus hoc meo sine multis satisfactum iri. Bruxellis, quinta Junii, duabus à media nocte horis, anno millesimo quingentesimo sexagesimo octavo. Majestatis tuae humillimus fidelissimusque, atque obsequentissimus subditus, ac famulus mori paratus, Lamoralis Egmontius.

Ad mortem se toto nocte parat Egmontius.

mane in forum produciuntur,

& capite plectitur.

Idem Hornani finis.

Luctus insolitus in Egmontii nece.

non sine multorum minis.

Epistola Regi transmittenda, Iprensi Episcopo tradita, vitæque noxis apud eum confessione expiatis, noctis reliquum placando divino Numini, firmandoque animo, Iprensi procurante, transegit: idemque præstitit, eodem Antistite, aliisque adiutantibus, Hornanus. Mane, ipso pervigilio Pentecostes, conspectum est in foro, Juliani Romerigione obsessio, ferale pegma pullo instratum panno, ac duobus pulvinis ante argenteam Christi patientis effigiem. Quo perductus sub meridiem Egmontius, comitantibus Iprensi ac Romero, post aliquot pias preces, exutus per se damascena toga, abjectoque pileo, ac paulum cum Iprensi collocutus, in genua procidit venerabundus ante Crucem, nocturnoque capitis tegumento ad oculos producto, à carnifice, qui sub pegmate latuerat, quemque olim famulum ejus à pedibus fuisse ferunt, obtruncatus est. Securus deinde Hornanus eadem constantia ictum carnificis excepit. Utriusque capita geminis præfixa pilis ferreis duas horas spectaculo fuere. Corpora statim aucta in vicina templa, ac postridie cum capitibus ad suarum quæque jurisdictionum oppida translata, atque honorifice condita. Funestum Egmontii finem (namque hic in omnium amoribus erat) dolere Belgæ odio majore, quam luctu. Fuere, qui linteola, contempto periculo, Egmontii cruore consperferint, servaverintque, seu monumentum amoris, seu vindictæ irritamentum. Alii plumbeum loculum exosculati, ultionem minitari nullo delatorum respectu aucti sunt. Nec defuere, qui acria illa Belgarum studia, execrationemque Albani nominis animadvertentes, affirmarent, ea cæde stabilitas tunc pri-

primum esse Fœderatorum partes; præfagirent- & præfagi-
 que brevi Belgium omne tumultibus, contra tionibus
 quam Albanus existimaverat, involvendum. Cre-
 ditque de ea præfagitione inde quoque sermo,
 quod statim post patrata necem, in agro Lova-
 niensi sanguinem pluuisse nunciatum est: FACILI ostento
 multitudine ad ea credenda, quibus odiorum firmatis.
 suorum causa haberi divinitus rata videatur. Et
 sane ab aliquibus haud dubitatum est, quin con-
 sultias egisset Albanus, si clam punito Egmontio,
 non eam scenam ac pompam ingratae nimium
 populo tragœdiæ conquississet. Etenim MALE ad- Inde acce
 moventur oculi spectando illius supplicio, cujus odium in
 causam commiseratio meliorem facere videatur. Albanum.
 Sed homo in terrorem, quo tunc opus existima-
 vit, intentus, invidiam odiumque sui facile post-
 habuit. Fertur Gallicus legatus, qui spectaculo (Carol. IX.
 occultus interfuit, scripsisse ad Carolum Regem, Rex.)
 Vidisse se in Bruxellensi foro decussum illum verticem, Dictum
 cujus virtute bis Gallia contremuerit: clades signi- Gallici
 ficans illatas Gallicæ Nobilitati ad Sanctum Quin- legati.
 tium & Gravelingam: quarum prior magna ex Elogium
 parte, posterior quanta erat, Egmontio debeba- Egmont.
 tur. Decessit annos natus quadraginta sex, relictis
 ex Sabina Bavarica, quam Spiræ præsentem Carolo
 L. Imp. duxerat, feminis octo, maribus tribus:
 quorum primus patris virtutes, secundus non nisi
 odium in Hispanos relictum sibi putavit à patre,
 ex tertio Regi fido soboles tantummodo super- (Carol. V.
 fuit. Fratrem habuit, qui Carolum Cæsarem se- Imp.)
 curus in Africam, obiit in Italia: sororem, ex qua
 nupta Comiti Vadamontio nata est Francisca
 Henrici III. Galliarum Regis uxor. Nobilitas familiæ
 perverusta: potentia olim major, cum Geldriam
 Egmontii Duces obtinebant. Genti cognomen
 ab Egmontio oppido in extrema Batavia ad lit-
 tus occidentale, ex quo Comitum appellationem
 semper usurpavit Lamoralis, quamvis Gavere
 ad Scaldis ripam sita, non procul Gandavo, Prin-
 ceptus esset. A Carolo V. creatus aurei Velleris
 Eques, à Philippo Rege nobilissimis Provinciis
 Flan-

Flandriæ atque Artesiæ præfectus est. Vir plane dignus, qui ob heroicas animi corporisque virtutes longe alium sortiretur vitæ finem. Quamquam illa ipsa mortis infelicitas (ut commiseratione crescunt omnia) non parum amplificavit virtutum opinionem, & filiis in paternorum bonorum possessionem à Philippo Rege revocatis, fraudi non fuit. At vero Philippus Comes Hornanus, & ipse aurei Velleris Eques, quatuor annis natu major Egmontio decessit: Montinio fratre capitis quoque damnato ob eandem causam in Hispania quo eum cum Bergensi Marchione legaverat Gubernatrix. Neque Hornano minor, quam Egmontio, nobilitas erat ex Gallica Memorantiorum gente; cui sese parem utiq; præstitit, rebus ad Sanctum Quintinum strenue gestis, præfecturisque tum Belgici maris, tum prætorianorum militum magnifice administratis: cum militiæ rudimenta posuisset Carolo Imperatore, cui ob Hornam Cæsarei juris arcem inter Geldriam Brabantiamque subjectus erat: ducebatque inde Comitis titulum, quamvis aliorum in regiis Provinciis oppidorum arciumque poteretur. Desleri profecto haud modice potuisset hujus viri mors, si non Egmontius omnium lacrymas consumpsisset.

EXPEDITIO Albani in Lud. Nassavium. Vitellius Groningam defendit. Exequiæ Arembergii (Bolduc.) Albani exercitus iter. (Arnhem Overissel.)

His in hunc modum peractis, toto impetu in Frisiam movere statuit Albanus, præmissis cum parte copiarum Chiapinio Vitellio castrorum præfecto: qui Groningam ingressus, eam urbem, contra Ludovicum Nassavium obsidentem, strenue defendit. Tum ipse justis exequiarum, moesta militum pompa, solutis Comiti Arembergio; Bruxellis, exeunte Junio, contendit Antverpiam: relictoque ibi Gabriele Serbellonio cum octo Germanorum centuriis ad arcis urbisque præsidium, substitit Buscoduci, expectato Cressonario cum septemdecim curulibus tormentis. Inde profectus sub initium Julii, trajectoq; apud Graviam Mosa Arenacum Geldriæ, deinde Daventriam Transisalaniam pervenit. Ubi paulum retinuit

nuit exercitum, certior ab exploratoribus futurus, an pontes aliquot sustinendis tormentorum oneribus pares forent. Et illi non longius multo profecti, tympanorum strepitu procul exaudito, mox & vexillis quatuor inspectis, illico ad Albanum redeunt, adventare hostem, inque proximo esse referentes. Is, etsi ægre adducebatur ut crederet: quia tamen à speculatoribus diversæ, uti assolent, nationis id asseverabatur, propere Tribunos Præfectosque admonet, pugnae aciem instruit, simul alios, qui propius observent hostium numerum ac vires, immittit. Quibus inde digressis in conspectum veniunt vexilla quatuor prælata totidem curribus velo ac fronde intectis, in quibus nova nupta, magno agrestium circumludentium comitatu, in vicinum pagum, belli secura vehabatur. Enimvero re ad exercitum relata; non magis deridiculo fuit exploratorum incuria, quam ludo ea rusticorum inter arma simplicitas: versoque proinde in hilaritatem repentino illo pugnae apparatu, præteriens ante aciem sponsa, festo scoporum plausu congratulata est. Manuq; facti memoria in Wallonica militia, ut procuratores exploratoresque si reditum ad suos paulo meticolius festinaverint, Num sponsam viderint, militari joco interrogentur. Sed Albanus damnata ea mora, moraq; auctoribus acriter increpitis, Groningam intravit Idibus Juliis, paulo ante meridiæ, eaque ipsa hora, ut erat in equo, exploratum hostium castra, quæ tribus Groninga millibus passuum aberat, ipse paucis comitatus recta contedit. Reversus, ac relicto ad urbis præsidium Brunsvicensi Duce, sequenti die nam celeritate opus erat in hostem vadit. Erant ei peditum millia ferme duodecim, tria equitum, veterani pleriq; centuriones præsertim ordinumq; ductores. Nec pauciores pedites Nassavius numerabat, equitatu inferior erat, auditoq; Albani adventu, sex inde passuum millibus castra moverat, subitarioque vallo & aquis circumseperat. Insecutus illos Alban. jubet Gasp. Roblæum Billii Domin. assumptis ex equitatu peditatuq;

*Exploratores
premissi.*

Eorum ridiculus error.

*Est quod factum militare
proverbium.*

[15. Jul]

*Numerus
copiarum
Albani:*

*& Ludov.
Nassav.*

Hujus castra,

*invadunt
Hispani.*

*Fugientibus
inde Nassavianis.*

*& aliquibus
eorum interemptis.*

tatuq; mille ac ducentis sclopetariis Hispanis atque Wallonibus, bifariam aggredi castra, non tam spe tunc quidem earum potiundi, quam ut exploraret vires hostium, eosque moraretur, dum Cremonerius tormenta promoveret. Sed tantus sclopetariorum ardor, vel potius tanta hostium ignavia, sive dissensio maxime Germanorum fuit, ut desertis ex utraque parte munitionibus, in fugam se ultro conjecerint, reliqui incensis, quæ poterant, castris, subtraxere se pugnae. Ex quibus haud pauci, dum nullo ordine, nullo Ducum respectu diffugiunt, aut fossis ac paludibus cum equis hausti, aut ab insequentibus, abjectis turpiter armis, procalcati sunt. Cæsi ex hostibus paulo supra trecentos, ex Regiis non nisi novem: majori haud dubie strage futura, nisi suos Albanus signo revocasset, veritus ne obscuro jam cælo in cæcas fallentesque ubique fossas, inextricabili errore, sese milites induerent. Sed quinto post die compensavit. Etenim jussis Cæsare Dayalo Marchionis Piscariæ fratre, & Curtio Comite Martingho cum aliquot turris fugitivos non desereres, ipse cum exercitu, una ante mediam noctem hora, Groningam rediit: statimque evoluta nondum nocte, Dux inquit, & occasionum haud segnis, copias educit, ac duodecimo Kalend. Augusti hostem assequitur.

SUBSTITERAT Nassavius in aditu Frisix Orientalis, ad Gemingam pagū, inter sinum Dullartum, ac flumen Amisiam. Habebat à tergo Emdam, partium amicam urbem, excepturus inde commeatum per Amisiam, atque Orangium fratrem è Germania venientem: circum, paludes crebræ, & confusa aquis itinera absterrebant subituum hostem: solum à fronte inter subjectos instabilesque cœno campos, callis uenis contra fluvii tumores late firmatus eminebat, atque excurrebat in castra pagumq; isque, tormentis decem oppositis inaccessus. Sic ille castris locum delegerat, munieratque. Sed TIMORI nulla munimenta satis sunt. Timorem auxerat iterata Ger-

(21. Jul.)
PUGNA
ad Gemin-
gano.

[Ems fluv.]
Situs castro-
rum Ludov.
Nassav.

Timor in
castris ex se-
ditione mi-
litari.

norum seditio paulo ante priorem cladem cœ-
 . Cum enim aliquot illorum cohortes, quia
 pendia non solvebantur, Nassavii Prætorium
 cumsterissent, exprobrantes quod eorum ali-
 ni cogerentur fame emori, pane biadium non
 staro, ideoque transfugium minarentur; pro-
 missis à Justo Schouwenburgio in sequentem
 em viriim ducenis placchis, repressa utcumq;
 editio est: quod tamen stipendium, ingruente
 bitaria, uti narravimus, ab Duce Albano pugna,
 rsolvi non potuit. Idcirco miles apud Gemin-
 am à fuga consistens promissa repetebat, instau-
 ra ferocius seditione. Quæ Albano ex captivis
 ognita, atq; in exercitum de industria evulgata,
 ideo militum animos erexit, ut Centuriones fer-
 ne omnes, magno nationum certamine, sibi ex-
 poscerent invadendum ipsum tormentorum sug-
 gestum, id est periculi ac belli summam. Ex qui-
 bus Lopesii Figueroæ cohors, in campos descen-
 derat ad Albani sinistram per fluminis aggerem
 ucentis exercitum, jussa demū est id attentare.
 Habebat hæc cohors plerisque militum armatos
 eo prægrandium tuborum genere, quos furcillis
 opero e librandos, ab Duce primū Albano trans-
 atos fuisse ad usum campestris militiæ, supra
 memoravimus. Hi ergo, dum Albanus quasi à
 fronte aggressurus hostem, objectis contra ejus
 tormenta vimineis corbibus sese communit, ac
 evibus aliquot præliis interim proludit; strati
 prius humi, fusisque ad Deum precibus, (Figueroa
 insigni erga Dei Matrem fiducia verba præeunte)
 per cœnum ac paludes enisi, è latere in acclivem
 tumulum aggeremque tormentorum insiliunt,
 paucis ab ea parte aditum initio propugnantibus,
 quasi per sese tutum; mox aliorum accursu, post
 atrocem dimicationem, tormentis denique
 poriti, viam, quæ una aggrediendis castris erat
 opportuna, ceteris aperuere. Qua parte immissæ
 Albani legiones non modo castris exutum extra
 munimenta vallumque pepulere hostem, sed
 inde palantem vagumque, quantum ad Amisi-

prius
 inceptum

[Scuta qua-
tuor.]

nunc iterata,
& Hispanis
nota.

[Batteria]

[Dicco.]

Quorum ali-
qui oblique
vadunt in ip-
sa hostium
tormenta.

[Lib. 6.]

Alii aggre-
diuntur à
fronte.

Priores tor-
mentario sug-
gestu vo-
iuntur.

& ceteris
aperiunt
viam ad
necem
am hostium.

[26. Jul.
Marg. Tar.]

qua maxima,
si unquam:

[Ems] &
per ignavia
hostili fuit.

Victoria fa-
ma miro modo
Groningam
perlata.

[Bern
Mend. l. 3.]

[Tit. Liv.
lib. 1.] Simi-
le quid apud
priscos Roma-
nos. Num-
rus caesorum:

[Thuan. l. 41.
histor. ait ex
regiis octo so-
lum obiisse
alii quinde-
cim] &
prada.

am patebat infra supraque campus, continentia
horarum internecione deleverunt. Etenim
scribit ad Margaritam Austriacam Hubertus
Valle, qui praelio interfuit) numquam majori
ignavia aut contumacia pugnatum est: si pug-
tamen illa, & non verius strages fuit. Plerique
Germanorum abjectis ad pedes armis quasi se de-
derent, eo promptius trucidati: multos absum-
psere paludes, in quas se alter alterum in fuga tra-
debant: plures ferrum, cui terga dabant, vel
obnoxia virgis mancipia: plurimos vero flumina
Amisia, quo se precipites immittebant, licet ma-
di rudes, atque armis graves, eoque statim ple-
que absorpti, paucis exceptis, qui dum aquis
sueti tranant, à sclopetariis in ripa, tamquam
nates, per ludibrium figebantur. Ferunt, visa
iis, qui sinum Dulartum forte navigabant, pile-
rum aquis innatantium multitudine, (nam mare
quod certis increfcit ac decrefcit horis, in recessu
su aquam fluminis, simulque cadaverum exu-
as secum attraxerat) intellectum esse, magnam
enimvero pugnam stragemque proximis in campis
fuisse commissam: atque ex pileorum forma
longe ab aliis diversa, qua Germanæ cohortes
turmae pro galeis utebantur, judicatum, per
Hispanum steterisse victoriam. Quo factum,
nuncius rei bene gestæ Groningam propere im-
missus ab Albano, repererit præter omnem opin-
nionem ac fidem, civitatē rumoris jam plenam
cladisque ac victoriæ non ignaram, nempe
mercatorum nautarumque navigatione præmon-
tam. Sic olim confligente cum Sabinis Romanus
exercitu Anienis ad ripas, visa Romæ in Tiberi
in quem devolvitur Anio, cognitaque fluitantibus
Sabinorum arma, victoriæ gaudium nunciis præ-
ripuere. Cæsurum numerus ab iis, qui interfue-
re, varie proditus. Propius vero habitum, ex regi-
hostibus non pauciores sex millibus, ex regiis
non plures septuaginta desideratos. Quamquam
duodecim millia passuum oppletus cadaveribus
hominum equorumque campus immensam occu-
lis

eadem late subijciebat. Nec parum prædæ fuit
 ginti hostium signa, decem majora tormenta,
 que illa musica Arembergio nuper ablata, in-
 ens Nassavii, Hochstratani, & Schouwenburgii
 pellex, impedimenta demū omnia in manus
 panorum devenere. Hochstratanus pridie quā
 gnaretur, à castris æger abierat. Schouwenbur-
 us sub pugnæ principia cladi se subduxit. De
 assovio incertus primum rumor emanavit, rela-
 ad Albanum armis ac vestibus, quas illo ipso
 duerat die: dein resecitum est alio vestitu procul
 hostium conspectu fluvium tranasse, intelle-
 umque vestes consulto reliquisse, ut pro mortuo
 abitus quæri desineret. Plane renovari visa est,
 hac Frisiana Provincia, Cæsaris Germanici o-
 victoria ex Arminio ad Visurgim, alterum
 rixæ amnem: adeo cum barbaris ad Romano-
 m sarietatem ludumq; cæsis, cū strage tranan-
 um Visurgim, cum Arminii non agniti fuga:
 um prelio totidem horarum ad noctem produ-
 o, cum cæpo totidem millia passuum cadaveri-
 us strato: hæc, quam dixi ad flumen Amisiam,
 gna consensit. Nec dispar utrobique victoriæ
 onumentum ad posteros erectum à Ducibus
 ex hostium spoliis, nisi quod in Trophæi dedica-
 one modeste omissam ab Romano memoriam
 Hispanus liberaliter adjecit: ideoque Germa-
 ni appellationem in titulo fama substituit, Al-
 ni nomen invidia cito delevit. Scio hanc victo-
 um miraculi loco aliquibus habitam, & Pontifi-
 Pii V. precibus, qui Albanum & litteris & pe-
 nia in Gheusios animaverat, attributam. Certe
 Christophorus Assonvillius, qui Albanum intimus
 onfiliarius comitabatur, rem uti erat gesta per-
 ribens, affirmat: Consideranti sibi delectum à
 assavio locū, ex una parte adeo & situ & inge-
 o munitum, at longe majorem, quā Alb. exer-
 um contemnere tuto posset: ex altera tam re-
 ente, tam facile à paucis expugnatum; merito
 hanc victoriam miraculi similem videri. Et Alb.
 sa que pugna, excepit nocte, nihil prius habuit,
 quam

*Callida Lud.
 Nass. fuga.*

*[Tacit. l. 2.
 ann. l.] Si-
 militudo hu-
 jus victoria
 ex Nassavio
 & Cæsaris
 Germanici ex
 Arminio in
 hoc eodem
 loco.*

*[De hoc Tro-
 phæo infra, &
 in principio
 lib. 8.]*

*Attributa
 hæc victoria
 precibus Pii V.
 [27. Jul.]*

*Qui pro eo
grates Deo
agit solen-
ni ritu.*

*An hæc vic-
toria dicenda
divinitus
concessa.*

*Pietas
Hispanæ
cohortis.*

FUROR
*Sardæ
legionis.*

*ulciscens
Arembergia-
nam cladem.*

*incendio plu-
rium pago-
rum.*

quam ut victoriæ nuncium mitteret ad Pontificem. Qui, ut preces pro eventu certaminis ad Deum sollicitè fuderat, ita voti compos, tribus dierum supplicatione ad tres urbis Basilicas, sine festo tormentorum sono, lætisque per urbem ignibus, divinæ clementiæ grates persolvit. Eo vero, etsi affirmare non habeo, divinitus factum: cum longe minor in acie seditionis consternatio afferre plurimum momenti quod die soleat, tamen cum ad facinus respicio cohortis, quæ in apertum discrimen itura, adnente Lopelio Figueroa advocandos esse Superiorem in societatem communis causæ, humi prostrato imploratoque etiam supra usitatum more multis precibus ac votis, magnæ Dei Matris Divique Hispaniæ tutelaris auxilio, intrepide feliciterque inter hostium tormenta inchoavit; profecto asseverare non dubitarim, si quid in ea pugna divinitus contigerit Hispanorum quoque pietatem meruisse è victricem illam opem, & eisdem ad victoriam humana vi comparandam non defuisse viam.

In reditu victoris exercitus, audax scelestum facinus admissum est, quod Albani aliorum lætitiæ magnopere interturbavit. Ibat postremo in agmine Sardæa legio, que ut in ejus loci conspectum venit, ubi pridem multos commilitones cum Arembergio Duce infeliciter amiserat, insurgente ira, socios ulcisci decernunt memorabili furoris exemplo. Nam cœpta nondum in proximos vicos ignem conjiciunt, ducta villa principio, ad quam confugientes à pagis Hispanos, à rusticis proditos fuisse Nassaviæ victoribus inaudierant: inde in alias circa domos ac pagos diversè pestem extendunt, tanto successu ob tecta flammis obnoxia, vento presertim scelus conspirante; ut à sinu Dullarto in Orientalem Frisiam quantum oculi spectare poterant, ferali omnia incendio conflagrare conspicerentur. Percussus relucente late flamma Dux Albanus

P... hostiumq; fraudem facile suspicatus, ubi suo-
 am... scelus & causam comperit, fisti repente in-
 , tri... diariam legionem ab universo exercitu jubet,
 s, accitoq; illius Tribuno Gonsalvo Bracamontio,
 urb... crepitoque quod eo permittente tantam Frisiae
 t. Re... Regiq; cladem intulissent: (nam & pagi aliquot
 s ha... serant Regii patrimonii) quodq; in Arember-
 io... gi contumaces fortissimum Ducem ad pugnam
 quo... mportune compulissent; militum alios, qui sce-
 il... lus inceptaverant, eodem loci temporisq; vestigio
 ada... suspendi; alios, praesertim qui supplendae legioni
 ape... adjuncti eran', eoque culpae immisti videbantur,
 str... ipsumque Bracamontium Tribunum, mutare mi-
 ore... litiam imperat. Nam hoc quoq; militaris animi-
 am... adversionis genus retentum est ex antiquorum
 rep... disciplina, qui equitem saepenumero in peditem,
 om... hanc in funditorum numerum, ignominiae causa
 ita... transcribent. Quamquam hujusmodi poena
 rig... non magnopere milites affecit, in aliis deinde le-
 ca... gionibus parum immutato gradu receptos, Cen-
 or... turiones, Subcentutiones, Signiferos, & super
 vit... omnes, Tribunum ea ignominia pupugit, quibus
 an... in ordinem redactis ad gregarios milites descen-
 at... dendum erat. Itaq; eorum aliqui, ac Tribunus in-
 ma... primis, abire militia, quam illo dehonestamento
 re... militare maluerunt. Hunc tamen Albanus, ea no-
 ce... placatus, in gradum non post multo restituit.
 ce... Exauctorata in hunc modum multaue legione,
 ce... sed non ideo jactura Provinciae compensata, quae
 ce... decies centena florenum millia excessisse credita
 ce... est; victor Albanus Groningam, ipso D. Jacobi
 ce... pervigilio, cujus opem in acie senserat, ingressus
 ce... est: jussisque Groningensibus Gniffium designa-
 ce... tum pridem loci Episcopum, & Meganum Co-
 ce... mitem pro Arembergio Provinciae Praefectum ac-
 ce... cipere; utrique statui firmando arcem Antverpia-
 ce... nae persimile, Vitelli ac Paciotti opera inchoavit.
 ce... Quibus ita ordinatis per Hollandiam, Bruxellas
 ce... ediens obvium habuit Fredericum filium natu-
 ce... rimum, Oschae Ducem, magnum Calatravae
 ce... Ordinis Commendatorem, cu' duobus millibus,

1566.

*Muctatur
 ab Albano
 incendiaria
 hac legio.*

*veteris ani-
 madversionis
 genera.*

*[Val Max.
 lib. 2. c. 2. de
 disciplina
 milit.]*

*[Quadrin-
 genta scuto-
 rum millia.]*

*Quanta ex
 incendio ja-
 ctura fuerit.
 Albanus
 Groningam
 victor redit:
 ejusque sta-
 tura componit.*

*Adventus
Feder. Al-
bani filii.*

**EXEXCI-
TUS** Orang.

*Germanorum
Principum
conspiratione
collectus.*

*Quantus hic
exercitus.*

*Unde ei sti-
pendia.*

*Strasburg,
Mille &
octingenta
scuta.*

*Votum Gul.
Lumii.*

*(Maestricht.)
Fama exerci-
tus Orangia-
ni, quam con-
zemnis Al-
miss.*

& quingentis peditibus ab Hispania deportatis regiaque pecunia, opportuno nempe subsidio adversus Orangii apparatus.

ETENIM Orangius ingenti cum exercitu in Germania collecto properabat; hæreticis aliquot Principibus odio in Austriacam Hispaniæ domum facile consociatis. Juvitque conspirationem accepta, cum omnium execratione, Egmontii atque Hornani mors, auctaque propterea in Albanum invidia, quam edito etiam libro adversus ejus tyrannidem in scripto cumulavit Orangius. Erant ei in exercitu apud Aquisgranum lustrato, militum octo & viginti millia; ex quibus Germanorum peditum sexdecim millia, equitum octo Gallorum vero Belgarumque equitum duo millia, totidem fere peditum. Et Germanis quidem legionibus quadrimestre stipendium sponderrant Comes Palatinus Septemvir Imperii, Wirtembergensis Dux, & civitas Argentoratum; Belgis autem & Gallis tria talerorū millia in singulos menses soluturum se confirmaverat prædictus Antverpiæ mercator Hispanus: alendum vero equitatum in se receperant partim Orangius & frater, partim ipsi equitum ductores Casimirus Palatini filius, Comes Suartzemburgicus, duo Ducibus Saxonix, Comes Hochstratanus, & Guilielmus Lumeius ex Comitibus à Marca. Quis quidem postremus, homo Catholico nomine sive ve infensus, barbaro se obstrinxisse voto ferebatur, (uti olim Cl. Civilis Batavorum quoque ductor adversus Romanos non positurum se ante capillum, quam Egmontii atq; Hornani mortem ultus esset. Cum hisce copiis, ac viginti campistribus tormentis Orangius opinione celeritate transmissis Rheno, positisque castris ad Mosam ripam haud procul Trajecto, ingenti Belgium fama & terrore complevit. Quam profectus famam ad se in speciem contempsit Albanus, mirus bellicorum discriminum dissimulator, quiq; nihil magis timebat, quam ne timere videretur; ut centurionum copias hostium sollicitè denarranti, am-

1565.

plificantique conpirationem tot Principum Regumque, nam ex Dania quoq; & Britannia adesse auxilia memorabat; placide respondit, Scire se quantum illud demum foedus esset; nec magnopere timendum ab ea rebellium conjuratione, contra qua Rex foedus longe majus inierit. Convenisse enim cum Hispaniaru Rege Reges Neapolis, Siciliae, Sardiniaeque: convenisse Insubriae Ducem; Burgundiorum & Belgarum Principem; praeter Peruvii, Mexici, Philippinarumq; Reges. Hoc autem differre utrumq; foedus; quod in illor nationum ingeniorumq; dissimilitudo, & (si cetera desint) propria cujusq; utilitas dissensionem, mox & dissolutionem societatis essent allatura: in hoc, omnibus lubere, quod uni lubeat, eoque aeternum fore. Et sane Albanus non tam externu pertimescebat hostem, qua Belgas ipsos, quorum multis haud ignorabat invisum se: neq; ab re suspicabatur ausurum numqua fuisse Orantium inferre arma in Belgium, nisi invitatu atq; ope Belgarum, praesertim cu infesta ubiq; itinera latrocinii ac caedibus haberentur ab exulibus Gheusis, quos, quia saltus obsidebat ac silvas, silvestres Gheusios appellabant. Auxere metum visae illi nocte geminae per coelum acies bello paratae, hastisque coruscantibus infestae. Quibus prodigiis, quoniam multis e locis narrabantur eadem, fides habita: ideoque plura in dies nunciabantur. Quo intentior Albanus, munitis quae in limite erant, & quibus praecipue timebat oppidis, Trajectum ad Mosam cum exercitu properavit, ut ex ea urbe occurreret Orangii consiliis, illumque a transmittendo flumine disposito per Mosae ripas milite, deterreret. Sed vicit Orangii sagacitas & confidentia, fuitque hoc primum ejus facinus bellum in Belgium inferentis, quo quantus Regi hostis pararetur; haud obscure monstravit. Invento enim per equites vado inter Ruremundam ac Trajectum, qua forte Mosae aquae tum modicus fluebat; arte fortunam adjuvat in hunc modu. Equitatum, qui vim fluminis refringeret

Dictum ejus de foederatis Principibus adversus Regem.

Timor Albanus à Belgis:

Augent timorem silvestres Gheus.

(Christ. Asson. ult. Sc.) & caeli ostenta.

(Maestricht) Ipse Trajecti consistit occursum Orangio. Sed Orangia Mosam trajicit, miro artificio ac celeritate:

(l. 7 bell. Gall.
l. 1 bell. civil.)

contra Alba-
ni opinionem.
[5. Octob.]

Offert Hispani-
is pugnam.

accipiendam
Vitellius
existimat.

non Alban.

levibus præ-
liis contentus.

Horum præ-
liorum dia-
riam unde.

transversum adstringit, quam late alveus patebat
(quod in transvehendis per Ligerim Sicorimque
copiis olim fecerat Julius Cæsar, aliique post il-
lum (simul per extenuatum ea ratione retentum-
que amnem festinare sub vesperam silentio pede-
tes jubet: eaque nocte, regiis excubiis inobserva-
bili celeritate, aut potius incredibili ausu dece-
ptis, exercitum incolumem traduxit. Idque adeo
inopinatum obvenisse Albano ferunt, ut Barla-
montium renunciante, transisse jam hostes, in-
terrogaverit, Num putaret, hostium aciem, pha-
langem avium esse, quæ Mosam transvolasset. Al-
Orangius Brabantiam ingressus, aususque castra
sex passuum millibus admove re Hispano exerci-
tui, eductis postridie copiis, occinentibus tubis
ac tympanis præliarem in modum constrepente-
bus, Albano certamen indicit. Et Chiappinius
quidem Vitellius Castrorum præfectus, qui sta-
tim ab aquis madidum, fessumque via militum
antequam castris locum caperet, invadendum
censuerat; ne nunc quidem detrectandam omni-
no pugnam existimabat: quod famæ interesse
hostem transmissio flumine præfulantem, aggre-
sione aliqua, virtutis Regii exercitus admonere
Sed Albanus, quod animo provideret, tanto exer-
citu stipendia non diu processura, adeoque ne
concordiam, hieme præsertim ingravescentes, jam
statuerat, quam minimo suorum periculo, contra
hostium eludere, unice intentus, ne illi unde
aliqua potiti prædas pro stipendiis haberent.
Nullus tamen præteribat fere dies, quin (ut ma-
dico distantes inervallo incedebant exercitus
aliquibus inter se velitationibus aut etiam præ-
liis pabulationis potissimum causa, laceffente pla-
rumque Orangio, pugnaretur. Quæ porro prælia
quibus utrimque viribus, quoque successu quotidie
agitarentur, possem hic ego diurna tamquàm ac-
denarrare omnia. Illa enim in singulos dies accu-
rate perscripsit, qui præliis intererat, Raphael
Barberinus Sancti Stephani Eques, mathematica-
rum bellicarumque artium apprime gnarus, et

que Romam submittebat è castris ad fratres suos Franciscum Barberinum Protonotarium Apostolicum, & Antonium Barberinum, Urbani VIII. Pontif. Maxim. Parentem: quo sub Principe non litterarum minus arbitro quam Sacrorum, hæc litteris tradere, ego quidem in parte felicitatis duco. Verum ex iis epistolis, quarum exempla devenere in manus meas, consultius hoc loco habui delibare tantum aliqua, reliquis omissis, quæ aut simili, aut non sane memorando in partem ullam exitu contigerunt.

TERTIO postquam Mosam trajecerat die, castra ad Tungros Orangius promovit. Cui statim oppido tegendo convertit illuc exercitum Dux Albanus, nec congregiendi, nec absistendi, tantum quid consilii esset in horas hostibus, sine fine sollicitus. Acciditque, ut Vitellium primis tenebris ad exploranda Orangii castra cum duobus equitum signis profectum, ex insidiis repente hostis invaserit, ac cæsis aliquot ex Vitellianis reliquos effuse fugaverit, Vitellio ad suos incolumi redeunte, equa tantummodo, qua vehebatur, non leviter saucia. Quam quia is unice caram habebat, quippe bestiarum incitatissimam, noctu super cæna cum Raphaële Barberino, veteri amico & contubernali, anxie differens de illius jactura, minatus est, si dies sibi crastinus illucesceret, effecturum profecto se, ut hostes equæ sauciatae pœniteret. Nec vane jactatum. Postridie, dubia adhuc luce, selectis aliquot equitum sclopetariorum ac lanceariorum turmis, ex Hispanis præcipue Burgundisque, animadvertens Orangii postremum agmen ab reliquo exercitu procul incedere, divisus illico turmis Camillo Gonzaga Novellariæ Comite, tanta celeritate impetuque hostem bipartito aggressus est, ut interfectis ex eis ferme quadringentis, cum tamen ipse non nisi quindecim amisisset; præter plaustra complura militari suppellectile onusta, centum quinquaginta hostium equos domum victor abegerit. Quibus ad Albanum gloriose adductis, En, inquit, mihi quot e-

(Tongeren.)

VITELLIANI
intercipiuntur.

Vitellius
evadit.

Dolor ejus &
minæ ob equam
sauciam.

Orangianos
aggreditur.

& cadit.

equis eorum
pluribus
captis.

Dictum ejus

quos equa una peperit. Non ideo tamen destitit Orangius, secuto post hæc die, disposito exercitu ad belli aleam Albanum provocare. Verum is haud ignarus, hosti commeatum pecuniamque citius, quam audaciam defuturam, cunctatione vires frangere tutissimum habebat. Quo ille ferocior modo transversis itineribus in Albanum incurrendo, modo eos, quos ad lacessendum immiserat, simulato metu revocando, modo villas ac pagos sub oculis incendendo, irritare Hispani moras nitebatur. Sed repererat hic scilicet Annibal cunctatorem Fabium, qui neq; desperato furore hostium, neque suorum vocibus ac poenitentia conviciis, (namq; huic Dictatori suus non defuit Magister equitum pugnae cupidus) neq; ullo re bene gerenda invitamento moveretur. Quin, ut erat futuri prudens, nullis rumoribus ante salutem positus id agebat, ut quã ex hoste fracto ejectoq; victoriã sibi pollicebatur, seram mallet ac securã quam dubiam cruentamq; præsertim cum jam in Orangianis castris inaudisset, non levium signa discordiarum apparere. Nec eum fefellit opinio. Etenim Orangius, urbibus aliquot frustra tentatis, ex quibus pecuniam & commeatum sibi sponderat, vix mensem egerat in Brabantia, cum seditione coorta, interfectoq; furente militum manipulo Malburgio Centurione, ipse sclopo appetitus, gladii capulo pilam repellente, periculum evasit. Gliscebatq; in castris malum haud facile sistendum, nisi opportunus Gallici auxiliarius nuntius Orangio spem, turbatoribus metum attulisset. Ergo ad eam legionem quingentorum equitum, triumque peditum millium excipendam, quam ducebat ex Gallia Franciscus Hangestus, Jenlisii Dominus, factionis Condæanis Tribunus, exercitum quamprimum movit.

Orangius ad pugnam varie irritat Albanum.

Qui non movetur, cunctando victuras. (Chiap. Vitellius.)

Seditio in Orangianis castris. Orangii periculum.

Novum ei subsidium ex Gallia.

De TUGNA ad Gemam fluvium. (San. Trud. Thienen.)

IN itinere Orangius, capta Trudonopoli, agri Leodiensis, oblatoq; inde copioso sane commeatu, ac ingenti auctus præda ex loci Abbate, atque aliis primariis viris grandi ære mulctatis; Tillemontem recta contendit; ut se cum Jenlisio con-

jun-

jungeret, qui aberat ab eo loco tria circiter passuum millia. Sed quoniam inter utraq; copias intercedebat amnis Geta, ut tuto eum transmitteret, disponit in tumulo, qui ripæ imminebat, aliquot levis armaturæ turmas, sclopetariorum manipulo immistas. Sequebatur à tergo, qui nunquam hostem omittebat Albanus, exercitum ferme sexdecim millium bellatorum trahens, eratq; primo in agmine Vitellius, qui animadverso Orangii consilio, propere ad Albanum ducentem postremum agmen, equitem Barberinum mittit, qui quo loco esset hostis, quamq; facilis in trajectu amnis victoria, Ducem admoneat. Albanus abstinere prælio jubet, dum exploratius aliquid ex hoste referatur. At hostis fluvium ingressus cum parte exercitus jam tenebat ulteriorem ripam: reliqueratq; sub Tribuno Philippo Marbio, Lovervalli Domino, duo sclopetariorum peditum millia, & quingentos equites, plerosque Valcones Wallonesque, ex omni exercitu deletos, qui Regios assiduis levibusq; velitationibus, dum trajicerent socii, distinerent. Vitellius indignatus eripi è manibus, Ducis cunctatione, victoriam; in legionem ab reliquo exercitu sejunctam, magna parte agminis movet: simul Barberinum festinare ad Albanum jubet, nunciareque quid consilii capiat. Nec abnuat Albanus, potius quia factum erat, quam quia factum vellet, conversusque ad Federicum filium, *Vides, inquit, tumulum illum equitibus insoßum; eo tibi contendendum est. Promove illuc, nam potes ex hoc adverso colle, campestris tormenta sex: assumptisque cohortibus aliquot Hispanorum peditum equitumque ala, statione hostem pelle.* Et vero plus adhuc, quam pater imperaverat, Federicus effecit. Nam & tumulo exegit hostem, & Vitelliano agmini adjunctus, conversis eo tormentis, plurimum contulit ad victoriam. Etenim justa jam propemodum acie, non tamen æqua pugnabatur. Quippe subita impressione trepidi, qui nondum aquas trajecerant Orangiani, veritique ne universo in eos exercitu

1568.

Orangius capta Trudonopoli, disponit fluvium transmittere ad excipiendum Gallicum auxiliũ. Albani exercitus.

quem movere contra Orangium prohibetur ab Albano Vitellius. Orangius amnem trajicit. reliqua exer. parte.

In eam impetum facit Vitellius.

& immissus ab Albano patre Fed.

collem capit.

Pugna.

Abanus incumberet; modo annem & fugam respectabant, modo in prælium, meliorum ductu redibant, eoq; inter pugnae fugaeq; consilium plures cadebant. Adeo ut Vitellius non dubitaret, si omnibus copiis transmissis annem contenderetur, quin eo die hostis deleri posset: idque significandū Albano, qui ex editiore loco submittebat perparce militem, sollicitè curavit. Nec Barberinus & Vitellii jussu, & sua sponte prælii cupidus quidquam omisit, quo Duci suaderet opportunitatem capeffendæ pugnae; *Cæsos jam hostium ferociores: ex aliis victam magnam partem videri, victis pavore animis; atque adeo si porro pergatur, signisque in hostem omnibus incursetur, antequam Gallorum accessione resumat vires, haud dubie debellatum esse.* Iratus enimvero Albanus festinatione Vitellii, quasi prælium extorquentis, ut erat sui tenax, atque adeo alieni consilii impatiens, *Ergo vos, inquit, moderari me bello non sinetis arbitrato meo? Abi hinc aditum ad Vitellium, jube illum in ripa continere militem, neque deinceps ad me de pugna interpellatum mittere. Nam seu tu, seu quivis alius importuni monitores accesseritis, per caput Regis adjuro, vivi non redibitis.* Ea denunciatione Vitellius ac Federicus, coercito utcumque milite, iram omnem in obstantes, pugnamque Hochstratano duce alicubi strenue restituentes effudere. Nec erat una prælii facies apud hostem. Alibi consternatio & fuga, & utrobique strages, alibi ex desperatione ferocitas, & pugnae reparatio, & victoria mora. Conglobati Orangiani aliquot manipuli apud Tribuni Lovervallii vexillum, novi auxilii speciem ferentes in aciem redeunt: imperuque, quantus solet esse morituris, in Vitellium vadunt, densam circa eum cohortem aperiant, proturbantque. Vitellius nihil inde animo aut loco commotus, Tribunum Lovervallium ante alios dimicantem excipit, illoque gravitur sauciato, in Signiferum, quanta vi potest, invehitur: ereptumque ei hostile vexillum manu attollens non tam inclamavit, quam absolvit, novo suis addito ardore,

Vitellius persequi hostem ultra annem cepit.

Idque jussus significare Albano Barberinus

Sed vetat iratus Albanus.

Pugna redintegratur in ripa fluminis.

Clades Orangianorum.

Vitell. virtus.

re, victoriam. Ferunt delato exinde ad Albanum signo, cum iis stantem in eo columnam intuitus circumlegisset, *Nescit labi virtus, nisi virtute superetur*; multis audientibus dixisse, *Profecto à virtute Virelli ipsam eo die superatam fuisse virtutem*. Cæsi intra duas ferme horas, non pauciores duobus hostium millibus, plerique gladio, qui finis plerumque certaminis. Capti nobiles aliqui, interque eos Tribunus Lovercvallius, tribus vulneribus saucius, postea ultimo supplicio Bruxellis affectus, ipse vero, cujus jactura super omnem cladem Orangius indoluit, Antonius Lalinius Hochstratæ Comes, globo trajectus, raptimque mutato equo ad suos relatus, haud ita post multo, Fidem Catholicam palam professus, occubuit. Ex Regiis vulneratos quidem permultos, non plures tamen octoginta cecidisse satis constat. Supererant ex hostium legione centum quinquaginta milites, qui se forte in vicinam domum è pugna incluserant: certi non nisi per colloquia & conditiones se dedere, quasi Antverpiana in arce forent. Cumque inde à Regiis alio properantibus extrahi non possent; militari veluti corona ambiri domum, atque incendi, ab Duce Albano iustum est: statimque foeni plaustro illuc admoto à binis militibus, ipso plaustri objectu securis, ac scintillantibus scloporum funiculis succenso, arsit facile domus, atque inevitabili ruina defensores involvit. Eratque ferox miserandumque spectaculum, dum alii flammis ambusti cum parte domus conciderent: alii eruptione facta, in intenta militum spicula, velut in venabula erumpentes è latibulo feræ, furiose procurrerent. Fuere, qui conversi in sese sclopis aut gladiis, nempe ut Hispano qualemcumque præriperent seu gloriam, seu lætitiâ, alter alterum mutuis impeterent ictibus, transfigerentque. Cum interea qui gladiatoriam illam insaniam spectabant, pars miseraretur, alii sibilis adstreperent, quodque eo labore, pulverisque & pilarum jactura liberarentur, grates per iocum agerent, eundem-

Laudata ab Albano. Numerus caesorum.

(Oppidum in Brabantia.) Comititis Hochstratani mors.

(Franc. Parvus in An) Reliqui à legionis viâ circumfistuntur:

succenditur eorum domus.

ipsi varie cadunt.

Aliqui mutuis sese vulneribus conficiunt.

*Opiniones de
hoste abire
permisso.*

*Orangius
auctus Galli-
cis copiis, &
annonæ simul
inopia.*

*Mirum quo-
ties mutatis
castris urbem
aliquam, aut
Albanum
circumvenire
tentaverit.*

*Frustra sem-
per.*

*In Galliam
cogitat.*

*(Episc. Leo-
dinensis.)*

*A Leod. ex-
clusus, vastat
ejus agrum;*

*& aliquod
Hannonio-
rum pagos.*

Quisnoy)

*Infert ali-
quam Alba-
no cladem.*

*Prohibetur
Galliam
intrare.*

demque in hostes suos gloriosum scilicet exitum devoverent. Fuit in Regio exercitu plurium opinio, si universa, uti Vitellius optabat, acie demicatum esset, hostium vires ea pugna profligari potuisse. Sed Albanus, præter insitam homini tenacitatem, de locorum situ, deq; Belgarum fide dubius, cauta ubiq; præhæbebat. Sub hæc Orangius Gallico auctus auxilio reparasse haud dubie cladem videbatur, ni brevi intellexisset, militibus quidem, sed etiam difficultatibus auctum se, cum tanto majore indies annonæ penuria premeretur. Itaque spe dejectus, qua sibi suisque persuaserat, si Brabantiam cum exercitu intrasset, civitates illico plures, prono in partes studio rebellaturas; imo eas expertus æque infestas ac munitas; cum novies ac vicies castra mutasset, ac semper lateri incedentem habuerat Albanum, qui militiæ vetus, captato ubiq; potiore situ, prohibere aggressiones urbium posset, extrahi ad periculum universæ pugnæ nulla arte, nulla vi posset, suadente Jenlisio, reliquisque Gallicis Ducibus, statim Condæo se adjungere terrium civile bellum in Gallia reparanti. Præsertim quod Leodii Princeps Gerardus Grousbecus non modo transitum in Germaniam negabat, sed etiam exposito in montibus milite, explosisq; inde tormentis; Orangium à suburbibus absterruerat. Quam ille injuriam, insensis aliquot cœnobiis, ferociter ultus, in Hannoniam exercitum deportavit. Ubi cum solito inclementius in reliquorum Nobilium, qui Compromisso nomen dederant, pagos ac prædia desæviret, intellectum est, id ab eo fieri, quod ii sese milites polliciti, bello non adfuissent. At apud Quercetum cum insequente Albano, semperque aliquid novissimi agminis carpente, commisso plusquam velitari prælio, fugatis aliquot Hispanorum Germanorumque signis, ac multis eorum peremptis, Sancio Avila ac Cæsare Davalo suorum fugam inhibentibus haud leviter vulneratis; superiorem cladem utcumq; compensavit. Sed in aditu Galliarum, ab Arturo Colæo militum Tribuno, qui

qui cum Gallica legione limitem servabat, jussus minaci Regis Caroli denuntiatione, Gallia cum armis abstineat; dum nihilominus ultra tendit, atroci in castris seditione, mutare sententiã coactus est: milite in Regem Gallia arma detrectante, stipendiumque promptis in Centuriones gladiis exposcente. Quamobrem tot simul adversis conflictatus cum læviente præter modum hieme, huc atque illuc volitanti nusquam consistere liceret, nec pecunia, uti convenerat, persolveretur; quod unum superaret, partim divendita, partim oppignorata suppellectili, ac reliquo bellico apparatu, eaque ratione pacatis utcumque militibus ac dimissis, ipse in Germaniam cum parte copiarum, exeunte jam anno, profectus est, bellum melioribus auspiciis reparaturus.

In Germaniam spe frustratus abscedit.

AT vero Albanus belli interim securus, mittit in Gallia pro Carolo IX. adversus hæreticos duo equitum, tria peditum millia, duce Ernesto Mansfeldio: relaturus Regi gratiam, ob Orangium hostis loco habitum. Nec sane parum ad eam victoriam apud Monconturium à Catholicis relatum Mansfeldius contulit; incensus præsertim æmulatione Ludovici Nassavii, cui mediam eo die Hungonotorum aciem ducenti, ipse qui contrarium agmen in medio quoque positum moderabatur, objectus equitatum Nassavii quamvis pila dexterum brachium trajectus, repressit primum, mox & fugavit. Albanus autem, ejecto extra Belgium citra universum certamen, uni destinavit, Orangio, multis hostium, paucis suorum amissis, triumphanti similis, Januario ineunte, Bruxellas intravit, indictis per Belgium ob rem bene gestam publicis supplicationibus. Addit homini gloriam perhonorifica legatio, qua pontifex Pius V. Galerum & Gladium auro Margaritisque distinctos, ac Pontificiis precibus solemni ritu sacros, Albano tamquam Catholicæ Religionis propugnatori ab urbe transmisit. Ille gratia munera, Archiep. Mechl. manu, sub matutinum Sacrificium in templo reverenter accipit. Reliquus dies ludicro hastarum spectaculo,

POST ejectionem Orangium. Petr. Ern. Comes. Mansfeld.) Albanus mittit in Galliam Mansfeldium copiarum ducem. Non sine opera fructu. (Ber Mend. lib. 4.) Triumphans ingreditur Bruxellas. A Pontifice donatur. Galero & Gladio. (1. Maji.)

*magna cum
ludorum ce-
lebritate &
invidia.*

*Trophæum
sibi statuit*

*Quodnam
illud.*

*Ejus inter-
pretatio.*

*(In Apolog.
An. 1581.)*

Inscriptio.

*Artifex :
(Jacobus
Jungelin-
gus)*

*Magnum
inde odium
Belgarum
Hispanorum-
que.*

*(Alo. Cabr.
l. 8. c. 12.*

*Ruigomez de
Silva.)*

festisque decursionibus tran. actus est: non sin-
cera omnium lætitia, multorum certe dolore
aut invidia, qui victum Orangium, non victorem
Albanum volebant: aucta præsertim indignatio-
ne ex ipso ludorum campo, superioribus mensi-
bus Belgarum Procerum cæde funestato. Acce-
debat & illud ad invidiam cumulandam, quod
eodem tempore Trophæum sane superbum Ant-
verpiana in arce statuendum, ex tormentis belli-
cis Ludovico Nassavio ereptis in Gemingent
prælio, conflare sibi jusserat, homo in gloriam
apud posteros intentior, quam ex præsentium
offensione timidior. Erat hæc armata ejus effi-
gies, nudo capite, dextro brachio inermi, & in ur-
bem intento: pede statuas ex ære duas premens
hoc est duos ex tribus Belgii Ordinibus, Nobili-
tatem Populumque, sicuti & operis inventori
Arias Montanus affirmasse dicitur, & Orangium
interpretatus est, Albani fastum irridens, qui sibi
statuam erexerit ipse, pede conculcantem Ordines
ac populum omnem Belgarum. His vero ge-
minis signis manus inerant plurimæ, libellis
crumenis, securibus, facibus armatæ: ora larva
tecta: aures & colla pendentibus gravata caliculis
manticulisque, Gheusiorum suppellectili. In
basi marmorea Elogium inscriptum, *Ferdinandus
Alvarez à Toledo Alba Duci, Philippi II. Hispaniarum
Regis apud Belgas Præfecto: Quod extincta
seditione, rebellibus pulsis, Religione procurata, jus-
titia culta, Provinciis pacem firmaverit; Regis opti-
mi ministro fidelissimo positum.* Basis latera variis
Emblemate figurata: infra additum, *Jungelingi
opus ex ære captivo.* Quod sane simulacrum, mi-
rum quantum omnium odio invidiæque specta-
tum sit: Belgis quippe frementibus, quasi eorum
in monumento quotidie vinci, quotidie in
triumphum duci eorum natio videretur: &
Hispanis ipsis homini indignantibus, qui sibi
gloriosum acroama canere, quam audire maluisse-
ret. Nec alia crebrior sermonis materia in Re-
gis aula, irridente inprimis Roderico Gomezio
vereci-

PETRVS ERNESTVS, Comes Mans.
feldius, Lunenburgi Gubernator, Generalis
Castrorum Praefectus, expeditionis Gallicae Dux.

vet
ner
ver
fice
Re
ab
po
gn
pe
rel
imp
aul
no
nu
me
po
de
ex
ac
in
is
de
mi

no
Ea
tu
ro
po
at
Hi
cl
ho
at
in
di
de
co
en
ea

veteri æmulo, *fidelissimi* appellationem *ministri*; nempe qui gloriam Principi suo debitam interverteret, ad seque transferret, tantopere magnificentius aliqui efferebant in cœlum modestiam Regis, qui aliquot ante mensibus, cum ei nobilis ab Italia Statuarius obtulisset, impositurum se portis urbium per Insubricam Præfecturam Insignia & Simulacrum Regis absque ullo Regiæ pecuniæ dispendio; laudata hominis voluntate respondisset, *Malle se artificem, qui quantacumque impensa suam in cœlo signum collocaret.* Quod actu aulico effuse laudabatur in Principe, ut ad magni nominis præconium illustrius vapularer Albanus. Immo nec Philippo Regi gratam fuisse ejusmo i molem ferunt, cujus jussu, quadriennio post sublata est: sive Belgarum offensionem Rex hoc dederit; sive potius suæ, quasi ægre passus, aliis excitari monumentum victoriæ Regiis auspiciis ac stipendiis reportatæ. Et suboluisse Albano indignationem Regis, inde conjectum est, quod is alteram statuam (nam geminas ajunt ab eodem artifice eadem forma futas) in Hispaniam mittere, uti destinarat, omiserit.

SED nihil æque odium Albano Duci, Hispanoque nomini cumulavit, ac nova tributi ratio. Ea erat, ut rerum mobilium, quoties venderentur, decima, immobilium vigesima; omnium vero centesima semel à Belgis penderetur. Sic enim posse ajebant exhausto bellis ærario provideri, atque adeo Provinciarum securitati. Namque ab Hispania diuturno Maurorum bello implicita, classemque magni utique sumptus in communem hostem meditante, profecto parum opis expectandum: nec æquum esse, Philippi Regis curas atque impensas in Christianæ rei tutelam unice intentas, alio intempestivè nunc distrahi. Sed Ordines ob eam causam Bruxellis coacti, quod ad decimam quidem attinet, repugnabant. *Interventi quo tributo commercia, unicum Belgii alimentum. Quo enim passuros modo mercatores atque opifices, ut pro eadem re sapius decimam solvant? quippe antequam*

1569.

Aula quoque Hispanica irrisio, aucta ex comparatione modestiæ Regis. (Ant. Herrera lib. 3. part. 2. hist.)

& Regis indignatio.

Albano non ignota.

[Mich. ab Isselt. in hist. & Met. l. 3. h. Belg.]

DE TRIBUTO Decima, vigesima, & Centesim. Causa imponendi:

Decimam Ordines deprecantur:

panni, tapetes, quæque alia textilia conficiantur, distrahanturque, solvendam esse decimam pro lana, inde pro filio, tum pro textura, tincturaque, ac pluribus hujusmodi artificiis: ideoque auctis mercium pretiis, emptores absterrendos: alio potius opifices migraturos summa interim egestate Provinciis relicta. Reputaret animo Albanus quantum compendii quastusque Britannis additum sit, ex quo Belgæ ante annos ducentos, eluvionibus natali solo pulsæ transtulere pannorum texturam in Britanniam, ejus artificii rudem. Opificia in Belgio adhuc superesse, quorum affusi circa populi expertes sint, haud modice ditandi, si illuc artifices commigraverint. Sed nihil efficiebatur apud armatum victoremque, ac nullo ab hoste sollicitum, eoque Belgas obsequii faciliores habiturum.

immoto
Albano.

LIS inter
Albanum &
Angliæ Re-
ginam:

[M. Isselt. in
hist. & Mete-
ran. l. 3. &

Thuan. l. 44.

& Meurs. l. 5.

& I. B. A-

drian l. 20. &

Aloys. Cabre-

ra l. 8. Hier.

Conest. l. 3.]

occasione in-

terceptæ pecu-

niæ, naves

Anglorum ac

bona in Bel-

gicis Hispa-

niisque portu-

bus attinen-

tur: & Bel-

garum Hispa-

norumque pa-

riter in An-

glicis. Legatus

Albani à

Regina reji-

citur.

[20. & 24.

Maji.]

INIECIT tamen interea non parum sollicitu-
dinis Angliæ Regina, novique rursus belli occa-
sionem Albano præbuit. Cantabrica navis, &
minores quatuor advehentes ex Hispania in Bel-
gium ad stipendia copiarum Albani Ducis, ma-
gnam auri vim (ducenta & nummum aureorum
millia scribunt plerique, quadringenta nonnulli,
aliqui etiam octingenta) seu tempestate, seu pica-
tarum metu subduxerant se in Angliæ portum.
Regina eam pecuniã certa in Belgium non remit-
tere, primo in tabulas referri jussit, dein extra-
ctam è navibus ærarii sui fecit, causata regni ne-
cessitatem: nequidquam reclamantibus Guerra
Despæo Philippi Regis Oratore, ac Stephano Ser-
ra Hispanis navibus præfecto. Inde offenso acriter
Albano ac mercatores Anglos, eorumque naves
ac bona per Belgium attinente, uti etiam in Hi-
spania factum est; vicissim & Angli in Belgas Hi-
spanoſq; paria agitante, nihil propius erat, quam
ut arma utrimq; expedirentur. Et allegatus qui-
dem ab Duce Albano in Angliam Christophorus
Assonyvillius ad repetendam pecuniam, compo-
nendamque controversiam, offensam adeo Regi-
nam furentemque compererat, ut interdictum ei
fuerit, mandata ultra persequi; abnuente Angli
cum

cum Albano, aut quoquam alio, præterquã cum Rege conditionibus disceptare. Nempe hos ei spiritus intendebant (uti legi in litteris Affonvillii) & renascens Maurorum in Hispania tumultus, & novus per Germaniam belli apparatus in Belgium; & quotidianæ in primis suorum prædæ ex Belgicis Hispanicisque navigiis. Quin per eodem plane dies Lusitanorum naves quatuordecim, Indicis onustæ mercibus, dum ingnaræ inter utramque nationem dissidii, secure illac prætervehuntur, ab Anglis captæ, inque insulæ portus abductæ, mirum quantum amorẽ auxerant continuandæ tam quæstuosæ litis. Quo impensior Hispano cura reconciliationis, missusq; propterea in Angliam Thomas Raggius, cujus prudentiæ dabat tunc plurimum Albanus, postea Rex ipse fidem viri expertus regium Quæstorem habuit. Hic etsi Regina non flexit animum retinendæ pecuniæ obfirmatum, aures certe ad eam diem oclusas ita occupavit, ut non surdam se componendæ rei præberet. Inde Marchioni Vitellio, cum Raphaële Barberino, ac Turrio à secretis, quos postremo allegarat Albanus, honorificentius acceptis, Angla palam aperit, Certiorem se factam, pecuniam non ad Regem, cui facere injuriam nunquam fuisset in animo, sed ad mercatotes Genuenses pertinere; ea sibi tunc opus esse, reditura dominis nõ sine usura ac bona fide. Responsonem ad Albanum referens, Hispani Legati, ac Vitellii nomine Barberinus; etsi subdolam Regina mentem non ignorabat, cum nullus usquam mercator, qui pecuniam repeteret, appareret, tamen reputandum Albano significavit, quanto Belgis quam Anglis impendium majus allatura esset ea controversia Numerasse se octoginta & unã Belgarum & Hispanorum naves in Anglicis portibus detentas; inspexisse earum merces quotidie detiores, & rapinis expositas. Proinde videri Legato ac Vitellio, non augendas novis offensionibus discordiæ causas; sperare enim fore, modo moræ aliquid intercedat, ut exsatiata jam ira per mutua

Naves Lusitanæ cum Indicis mercibus capiuntur ab Anglis.

[*Thesaurarius generalis.*]

Nova Albani legatio.

Regina responsum.

Relatio Barbarini.

[*Commentarii exemplar est apud me Octoginta scutorum millia.*]

Lis interim non componitur.

Et Albanus redit ad tributum exigendum à Belgis.

Qui repugnant.

[*Plutarch. in Themist. Impossibilitas.*]

1570.

[*Febr. mens. At ille iratus provincias scripto increpat.*

scilicet incommoda, paulatim commercium pari utrimque dissimulatione redintegretur. Id autem quo plus momenti haberet apud Albanum, commentarium ei tradidit à se breviter appositeque conscriptum de controversiæ statu. Hæc porro quamquam vere dicebantur: uti tunc patuit, cum composita demum lite, repertum est damnum Belgis Hispanisque illatum mercatoribus tantum excedere commune interritimentum, ut supra ducenta florenum millia rependere coacti sint Angli; non tamen Albanus desistendum sibi putavit, aut ab ulciscenda persequendaque Anglorum injuria, aut ab exigendo, quod jam cœperat, Belgarum tributo, quod illud ad Regis existimationem pertinere arbitraretur: hoc autem, licet incommodum tunc quidem intelligeret turbare mercatorum reipublicæ, speraret tamen eorum jacturam brevi reparandam, se certe ære ab Anglis interverso vacuum videns, æquius putaret opem à Provinciis petere provinciarum denique bono cessuram. Quare cum ad postulationes ac monitiones Albanus adderet, Ordines verò necessitatem populorum objicerent; nec deesset, qui Albano per epistolam ignotinominis significandum curaret, *Si ille Themistoclem ageret, duas pro exigenda pecunia Deas afferentem, Suadam & Violentiam, esse se Andrios, qui ne eam persolvant, totidem intercedant magna quoque Dea, Paupertas & Aponia.* Cumque propterea hinc supplicibus libellis & querimoniis, illinc mutatis aliquoties edictis, imperioque certaretur: & tamen inter eas contentiones circumagente se anno, exitum res haberet nullum. indignatus ad extremum Albanus Provincias monet, *Rempublicam sibi commissam sibi curam futuram; interim parerent æqua imperanti, ac meminissent, civitates ex iis nonnullas perduellium consiliis implicitas, ab se mulctari posse longe graviori pœna; itaque culpam prompto nunc obsequio redimerent, præsertim cum eam ipse pecuniam sibi non conquireret, aut in Hispaniam Regi transmittendam: sed Provinciarum securitati contra temporum adversa*

munimentum pararet. Simul contumacioribus aliquot civitatibus privilegia adimit, aliis præsidia imponit, omnibus metū injicit. Quo factum est, ut Provinciarum pleræque centesimam consenserint; aliqua hoc tributum præseni ære commutaverint. Nonnullæ tamen quasi amplius deliberaturæ, in Hispaniam legatos mittunt, decimam deprecantes: centesimam, supra quam nihil possint, offerentes. Quam profecto provocationem quamquam Albanus iniquissime tulit, veritus æmulorum potentiam apud Regem; dissimulandam nihilominus existimavit; atque ad demulcendos populorum animos, generalem culparum veniam ob proximas turbas, quam diu distulerat, hoc demum tempore promulgare statuit.

FLAGITAVERAT illam à Rege condonationem tribus ante annis Margarita Parmensis: quod videret, quotidie Belgarum plurimos suppliciorum metu anxios, aut alio commigrare, aut turbarum socios in Belgio sibi adsciscere, quasi tutiores ob numerum. Quippe MULTITUDINI facilius condonatur: & ubi omnes delinquant, nemo plectitur. Sed Rex misso, non nisi post biennium, veniæ diplomate ad Albanum, & is addita unius anni mora ad ejus promulgationem; uterq; magnam gratiæ partem, cunctando corripere. Nihil tamen Albanus omisit, quo magnifice id beneficium Belgarum populis exhiberet. Nam profectus Antverpiam, indictamq; supplicationem ad primarium Virginis templum superbo ipse ornatu comitatus, post concionem ab urbis Episcopo Belgice habitam, sacrificanti Cameracensi Archiepiscopo cum regio Senatu interfuit. Sub finem Sacrificii ab eodem Cameracensi perlectæ sunt Pontificis Pii V. litteræ, quibus hæresi implicitos absolvebat. Addidit Atrebatensis Episcopus super eodem argumento Gallicam orationem populum cohortatus, grates ut Deo ageret pro ea Pontificis Regisque clementia, & Albani Gubernatoris opera. Quæ dū pluribus extolleret, repentinis doloribus correptus, atq; è

& re castigat

Transigunt aliqua cum Albano, aliqua in Hispaniam mittunt. [Trajectum ad Rhenum Utrecht.]

[25. Mart.]
[16. Jul.]

GENERALIS culparum pro Belgis venia, à Gubernatrice Parm. olim petita: A Rege sero missa ad Albanum & ab hoc etiam dilata.

[16. Jul.]
Promulgationis cerimonia matutina. Supplicatio. Concio Belgica, Sacrificium, Litteræ Pii V. Oratio Gallica, interrupta.

*Pompa ve-
spertina.*

*(Ex lit. C.
Mansfel. 9.
August. ad
Margaritam
Parmensem.)
Theatrum in
foro, Albanus
in solio, Regis
littere à præ-
cone Gallice
Belgiceque
recitatae, sed
paucis audita:
(Ex lit. Ass.
17. Jul. ad
Marg. Par.
& non multis
gratae.*

*[II. Aug.]
Anna Phi-
lippi Regis
sponsa.
(Isabella
Henrici Re-
gis & Anna
Maximiliani
Imper. filia.*

suggesto sublatus, multis ad superstitionē omnia trahentibus inauspicato dixisse, successuque non favente suscepisse causam visus est. Ad vesperam vero Albanus Nobilium stipatus agmine in forum maximum venit, forum infinita hominum multitudo oppleverat, disposito ad capita viarum milite, ac multitudini passim immisto. Inde conscenso ligneo theatro, conspicuum auro solium sublimis insedit, sacro accinctus gladio, & galero tectus, quos religione gemmisque pretiosos à Pio missos ante memoravi. Tum præconem iussit prope stantem recitare diploma Regis, quo præteritorum oblivio, turbarumque venia Belgarum populis tribuebatur. Quod ille Gallice Belgiceque præstitit, adeo rauca compressaque voce, ut quam paucissimis perceptus sit: sive id casu evenerit, sive Albani studio quæsitum, qui malebat beneficium ex ea pompa, sparsoque magnifice de generali venia rumore, quam ex ipso veniæ diplomate, cui tam multæ exceptiones inerant, à Belgis æstimari. Sed plane contra accidit. Namque ex ipsa apparatus magnificentia, sibi summa quæque polliciti, quidquid infra opinionem accepere, detractum sibi querebantur. Accessit quod multitudo, quæ procul à theatro spectabat, ignara quantum cuique condonaretur, facile ab iis, qui consulta opera beneficium Regis extenuabant, in errorem inducta est & eorum non pauci, quo propius astiterant, ob ea exceptionum capita, non satis sibi adhuc tuti videbantur. Certe observatum est, plerosque domum suspensio animo rediisse, nec ullum festis in nocte facibus ignibusque, contra quam Albanus sibi persuaserat, edidisse gratulationis argumentum. Interea in Belgium venit Anna Maximiliani Imperatoris filia, quæ post Caroli Hispaniarum Principis mortem, cui destinata conjux fuerat, Philippo patri desponsa tunc erat: perpetuo Caroli fato, ut uxores sibi designatas pater aut vivo præriperet, aut in mortui locum duceret. Hanc ut in Hispaniam Albanus ipse comitaretur, enixe flagitaverat à Rege; honorifi-

cum

cum ratus, per eam occasionem abire Belgio factis ab se in præsens repulsis hostibus conservato, ac fundatis arcibus, uti putabat, in posterum communito. Et quamquam initio Rex assensus non est, dein tamen offensus aliquibus, quæ in administratione Albanus egerat, quodq; turbarum veniam non uti mandatum fuerat promulgasset, (si comperta scripsit ad Margaritam Parmensem Ducem Mansfeldius Comes, Albano pridem alienus) revocare illum è Belgio statuit, successoremque nominavit Regiæ nobilitatis virum Joannem à Cerda, Medinæ cœli Ducem, Navarra Proregem: qui tamen non nisi biennio post Belgium adivit, ac brevi remissa aliis ea bellorum mole, rediit in Hispaniam. Quo tempore venturam ad regendas Provincias, cum Granvellano Cardinali, Mariam Lusitanam Alexandri Farnesii conjugem, toto Belgio pervulgatum: quamquam omnium vota in ejus socrum Margaritam Austriacam Parmensem Ducem conversa erant. At vero Albanus (quando successor non dabatur) relicto negotio deducendæ in Hispaniam Reginae Maximiliano Bosluvio, maris Belgici Præfecto: additisque pro se Ferdinando Toletano filio, Cæsare Davalo, & cum sua legione Mondragonio: (brevis dein reversis in Belgium præter Davalum, qui Joanni Austriaco in Actiaca pugna ac Tunetana expeditione adhæsit) ipse interim ad exactiõnem decimæ vigesimæq; rediit, conditionibus sæpe ab se mutatis, à populis sæpe rejectis, pari utrimq; pertinacia. Pertinaciam Belgarum augebat rumor de Albani successore, populis optatus, eoque creditus. unde iis minor à cadente metus, ac major Albano indignatio, tamquam fini ejus præsaltarent.

ACCESIT & alia dissentienti ab Albano causa, ex nova subitaque Provinciarum calamitate. Etenim nocte ante lucem Sanctorum omnium venerationi sacram, intumescens præter modum Oceanus, atque aggeres alicubi supergressus, alibi demolitus, tam prodigiosa, ac supra omnem Belgarum memoriam alluvione

1570.

Deducere illam in Hispaniam cupit

Albanus & abire Belgii præfectura.

[15. Sept.]

Rex assentiebatur:

nominavitque successorem. qui diu adventum distulit.

Interim sponsa deducenda negotio aliis dato.

ipse ad exactiõnem decimæ redit.

INUNDATIO per Belgium.

[1. Nov.]

supra omnem memoriam.

1530.

*Strages.**(Aliud Pier.
Winsemium.
l. 2. hist.)**Mira res.**Ob hanc calamitatem
quiescit Albanus ab
exactione.**Aliqui illam
omnino dis-
suadent;**(Athen. l. 3.
Dipnos.)*

contexit aliquot Zelandiæ Insulas : magnam littoralis Hollandiæ partem , totam fere Frisiam , ut exundationem illâ , quæ ante annos quadraginta tumulasse dicitur pagos omnino duos ac septuaginta , unius altitudine pedis excesserit. Strage non modo fortunarum plane incomparabili , sed hominum vel in sola Frisia viginti millium , quos mare hausit accessu recessuq; juxta sævum , quorum , jumentorumq; cadavera una cum domorû suppellectili , fractorumque tabulis navigiorum , per campos nullo jam maris ac terræ discrimine fluctuantia , non aliam ferunt obtulisse oculis imaginem quam pereuntis olim Noëtica eluvione orbis terrarum. Invenio in Frisiorum annalibus , à cymbis per infectos dies à Magistratu immisissis ad colligendas naufragii reliquias , mortaliû per multos collibus atq; arboribus superstantes , extremumq; penè spiritum trahentes , in tempore exceptos fuisse. interq; eos Snecensi in colle repertum infantem , illuc cum fele cunis advectum , placidissimè dormientem , diluvii naufragique unice securum. Hac igitur Albanus maritimi Belgii jactura permotus , menses aliquot abstinuit à suscepta cōtentione , non satis animi certus , quid sibi universe agendū exinde foret. Namq; in ejus quoq; aula opinionibus scissa , varie differebatur. prudentioribus palam affirmantibus , Falli rationes Albani , qui sibi persuadeat , ararium supplendum eo tributo , quod ad egestatem Provincias redacturum sit , ideoque nec diu processurum. Perperam illum gloriari , scriptis etiam ad Regem litteris , compendio vectigalis pecuniæ reperisse se Peruanas auri venas in Belgio. Nempe eventurum ei , quod Antigoni Regi procuratori : qui enato repente apud Edepsum rivus agrotis perquam salubri , cum vectigal aquas bibituris imposuisset , elusa statim avaritia , scatebra simul & vectigal exaruit. Profecto mercaturam quoque simili tributo damnatam abituram è Belgio , atque adeo tributum ex ea omne cessaturum. Quanto consultius fecisse Carolum , qui cum agitasset de centesima mercibus imponenda , jactura ad-

monitus quam ex alienatis inde mercatoribus, ac translatis alio commercii acciperet, novitatem abrogavit? & quid Belgio superesse mercatura exuto, nisi à paupertate solitudinem, & à locupletatis circa populis servitutem. Non tamen contra deerant, qui ærarium memorabant exhaustum bello non sponte Hispanorum gesto, sed injecta necessitate à turbatoribus Provinciarum: ideoque par esse Provinciarum pecunia tanto tunc quidem opportunius suppleri, quanto propius Anglorum arma ostentarentur. Nonnulli, ut decimæ auctores Albano fuerant, ita propositi constantiam asserabant: specie retinendæ dignitatis, re autem vera ut ei apud Provincias invidiæ atque odii summâ conficerent, cui succumberet. Quorum consilia, quia ingenio consentanea, homo ad asperiora pronus arripiebat. Itaque contemni Majestatem Regis ea Belgarum tergiversatione minaciter questus, nova edictum moderatione temperatum remollitumq; Bruxellensibus, à quibus præsens ipse promptum præ ceteris obsequium sperabat, promulgari jubet, nihil ultra mutaturus. Sed ii conjunctis usq; adeo animis repugnarunt, ut clavis institutorum officinis, toto eo die pistores, lanii, tabernarii que ab opere cessaverint. Enimverò iræ præceps Albanus, quod videret, se corâ, in principe urbe, ac terroris domicilio, tantâ plebi confidentiam esse; illa ipsa nocte suspendi imperat ex eis aliquot pro foribus tabernarum. Jamque miles in armis, lictor cum laqueo præsto erant; cum nuncius de Brila à Gheusis capta, tamquã Deus è machina implexæ funestæq; tragœdiæ nodum ac laqueum repente solvit. Nam percussus inopinata clade Albanus, omittit tandem odiosam quæstionem, duos ipsos annos non alio fructu agitatum, quam ut aucta in Hispanos invidia, defectiois agitandæ consilium maturaret. Et sane patuit, quam acre telum ad rebellandum tributa sint, cum graviora populis aliunde commotis imperantur. Etenim Belgarum querelæ de Albani severitate superbiaque, non ultra execrationem

Alii aquam & necessariam continent.

Aliqui Albanum salunt.

Ipse edictum denuo moderatur, ac tertio proponit.

Non recipiunt Bruxellenses, insigni cõtumacia.

(April. mense.)

In quos vim & laqueos; parat Albanus.

(Plura Orã. in Apol. ann. 1569.

Sed alio repentinus nuncius hominem avocatur; & cogit omittere tributa.

Ea magis nocere Albano, & Belgis occasione potius fuere rebellandi quam supplicia.

atque

atque odium fuere. Certe Venienti nuper Oran-
gio cum exercitu nihil auxilii ab offensis Albano
civitatibus allatum est. Nam supplicia denique
paucorum sunt, quantumque multitudinem odio
stimulant, tantum metu retardant. At vero tribu-
tum propria cujusque jactura ducitur, qua qui se
gravius premi vident, cum re projiciunt quoque
metum, nullaque futurorum discriminum cura,
avertendæ præsentis tantummodo injuriæ detri-
mentoque Ducem querunt. Id verò cum aliis gen-
tibus, tum maxime Belgis usitatum, quorum pie-
roque, ac Hollandos imprimis, exemptos olim
oneribus & collationibus, inque usum præliorum
sepositos à Romanis velut tela atque arma, legi-
mus in eorum annalibus. Nec alia rebellandi
causa Belgarum populis quondam fuit, Tiberio
Principe, nisi quod Olennius regendis iis terris
impositus tributum antea modicum augetet, au-
ctum inclementius exigeret, apud quem cum
nihil preces questusque valuissent, remedium ex
bello sumptum: quod multis exinde lustris obsti-
nate cum Romanis Ducibus gestum est. Ac mihi
quidem in Orangii consilia inspicienti, quæ pa-
rando ille dominatui, tentata sæpius alea, dirige-
bat; tunc videlicet admota fuisse spei videntur,
cum hæc tributorum occasio denique oblata est.
Etenim movit is aliquid sub Margarita Parmensi,
per eas Episcoporum, Quæditorumque, & Conci-
lii Tridentini turbas. Quibus tamen Regis in-
dulgentiâ compositis: plerisque Optimatum Gu-
bernatrici addictis, veritus imprimis Egmontium
non passurum ex amico Principem, non ultra
tunc quidem progredi est ausus. At Albano sup-
plicia exercente, ab alienata Nobilitate, conje-
ctus ipse in reorum numerum damnatusque; cõ-
munem, ut videri voluit, causam, cum privata ul-
tro conjunxit, atque arma palam induit, famæ se-
curus, quod haberet, cujus odio bellum imputa-
ret. Sed civitatibus subita illa pœnarum severi-
tate perculsis, expertus est Orangius, inter initia
timoris, (cujus nempe accessus validissimus est,
diutur-

*Hollandi olim
immunes à
tributis.*

[*Tac. de mor.
German. Idē
l. 4. Ann.*]

*& ob ea
arbellarunt
à Romanis.*

*& nunc ob
eamdem sol-
licitat Belgas
ad defectio-
nem Oran-
gii. Tentatis
sæpe aliis ad
rebellandum
viis.*

turnitate verò minuitur, excutiturque) frustra
 populos crudis adhuc humoribus invalidos ad
 defectionem sollicitari. Verum ubi molesta tri-
 torum quæstione civitates Hispano fidæ pariter
 dubiæ urgeri cœptæ sunt, gliscente omnium
 odio, metumque superante, aucta præsertim ex
 Albani discessu populorum audacia; tunc enim-
 vero intellexit Orangius maturandæ rebellionis,
 fundandique, quod diu moliebatur, imperii tem-
 pestatem adesse. Itaque dum totus in eam curam
 Albanus enixius incumbit, imminens occasione
 Orangius populos ab Regis obsequio retrahendi,
 armatus occultis complurium civitatum consiliis
 ad defectionem jam spectantium, lecto per otium
 milite, eas belli faces intulit Belgio, quæ tot
 annorum spatio nullis urbium concidentium rui-
 nis opprimi, nullisque cruoris extinguere flumini-
 bus potuere.

COEPTUM est à Batavico mari bellum: quasi
 iam tum vires suas præfererint, & qua parte
 dominaturi aliquando essent, principio intelle-
 xerint. Et sane cum in eam rebellionem intende-
 rint, attentaverintque sæpenumero Gheusii, tum
 qui in urbe degentes, urbanique dicti; tum qui
 saltus obsedere, ac silvestres nominati, soli de-
 mum aquatiles (sic enim, & maritimi quoque
 anseres vulgo appellati sunt) felici rem audacia
 confecerunt. Horum Dux aquatilium Gheusiorum
 fuit Gulielmus Comes à Marcha, Lumæi Domi-
 nus, odium in Albanum professus, depictis in ve-
 nullo decem monetis, ad decimi nummi memo-
 riam invidiamq; militibus inferendâ. Commili-
 tones fuere primi, Gulielmus Blofius Treslongus,
 Lancellottus nothus Brederodii filius, Bartholo-
 mæus Entesius, Sonoius, aliiq; complures: quibus
 mandaverat Orangius, prædatoriis navibus oram
 Hollandiæ Frisiæque infestam haberent. Illi Hi-
 spanorum odio, ac prædarum cupidine, quarum
 quintam Orangio partem pendebant, quantum
 ab Amisæ fluminis ostio ad fretum usque Bri-
 tannicum patet, piraticis excurrerant navigiis;
 habe-

*Nunc demum
 fit voti com-
 pos, populis
 audacioribus
 ob creditum
 Albani dis-
 cessum è Bel-
 gio.*

*CLADES
 à mari Alba-
 no illata.*

*Aquatiles
 Gheusii.*

Dux eorum.

*Et primarii
 comites.*

*Piraticam
 exercens
 [Ems.]*

1570.
Portibus
Anglicis pro-
hibentur.

Brilam ca-
piunt.

[1. April.]
In res sacras
debacchan-
tur.

Auxilium
Hispanorum.
[Gul. Blo-
sius Treslon-
gus.]

Hinc mira
verum muta-
tio.

Dordracum
ab Hispanis
deficit;
[Dordrecht.]

Flissinga

[Joan Tres-
long.]

habebantque, si quando aut ab occurſu plurium
aut à tempeſtate declinandum erat, in Britannia
portibus plerumq; perſugium. Qua demum ſta-
tione ceu communes hoſtes prohibiti Regina
juſſu ab Duce Albano rogata, dum Cantabricam
invadunt navim, atque diripiunt, adverſa vento-
rum vi in Vornam Hollandiæ Inſulam deferun-
tur. Ibi pro mercatoribus habiti tempeſtate illuc
ejectis, discrimine in audaciam verſo, Brilam In-
ſulæ portum adoriuntur, & priuſquam oppidan-
bellum advehi non merces intelligerent; inſpera-
bili ſucceſſu, nemine obſiſtente capiunt Dominico
Palmarum die; ac Lumæio præeunte, fractis Di-
vum imaginibus, nullaque omiſſa in res ſacras
ſacrumq; ordinem irreverentia, portum ita com-
muniunt, ut accurrentem Albani juſſu, cum ali-
quot ſignis, Boſſuvium Comitē, Hollandiæ Præ-
fectum, non modo ſtrenue repulerint, ſed etiam
nonnullas ejus naves, ab aliis forte ſejunctas, du-
ctori Gulielmo Treſlongo, inſigni confidentia in
hoſtium conſpectu ſuccenderint. Ad captæ inſulæ
famā tamquam ad ſignum Provinciis elatum mi-
rum proſecto, quanta per Belgium repente mu-
tatio conſecuta ſit. Quippe civitatum complures
Fœderatis ultro favere, nonnullæ etiam invitare
aliæ inter utroſq; mediæ nec Albanum pati, nec
ab Rege deficere: pauciſſimæ obſequii memores
pro Hispanis arma libenter induere. Namq; Dor-
dracum, primaria Hollandiæ urbs, confugiens
ad eam Boſſuvio, ingreſſumq; militibus ſuis po-
tenti, ſparſo callide rumore, adventare Hiſpanos
decimum nummum exacturos, portis hoſtiliter
occluſis, pernegavit. Fliffinga, Zelandiæ portus
& Oceani clauſtra, ipſo Reſurgentis Domini die,
Parocho inter ſacrificandum, (ut forte erat ab
Hiſpanis alienus) ad libertatem populum, qui Sa-
cris intererat adhortante, Hiſpanum præſidium
ejecit, eo furentium tumultu, ut Tribunum Al-
varum Pacechum Albani propinquum ſuſpendio
necaverint, imperata ejuſmodi mortis ignominia
à Treſlongo, ulciſcente (ut ipſe ajebat) Joannis
fra-

1570.

tris necem capite damnati ante quatuor annos
 Governatore Albano: eandemq; urgentibus id-
 circo hæreticis, ne videlicet veniæ locum tanto fa-
 ciori ab iusta Gubernatoris ira Flislingani spera-
 rent. Nec multo post Enchusa, Frisiæ objecta, qui
 nus supererat è præcipuis Hollandiæ portibus,
 ab Duce Albano defecit. Enchusam secuta sunt
 Ho:na, Alcmaria, Edamum, aliaque Borealis Bata-
 viæ oppida, ad Austrum vero Gauda, Veteres aquæ,
 Lugdunum, Goricomium, ac præter Amsteloda-
 mum, & Schonoviam, Hispanis fida, omnis ferme
 Hollandia, ac magna Zelandiæ pars Albanum de-
 seruere; excusso usq; adeo viri metu, atq; in ludum
 penè consumpto, ut jocularibus eum libellis ul-
 tro lacefferent: & capta statim Brilla, Albani effi-
 giem grandibus irridendam conspiciis, quæ ei à
 ergo Lumæius imponebat, passim expingerent.
 Nempe ut, quoniam Brilla à Belgis conspiciis
 vocantur, idemq; apud eos facete dicitur, naso o-
 cularia vitrea suspendere, ac ori frenos injicere,
 infrenatam jam esse Albani ferociam eo deridi-
 culo commonstrarent; ignari, quanta sibi ab Du-
 ce, inanium videlicet contemptore, malorum ili-
 as immineret. Et quamvis ex iis, quas memoravi,
 civitatibus, initio nutaverint aliqua, certæ quem
 dgerent, incertæ cui se dederent; tamen partim
 diffusa suorum magnitudine scelerum adversus
 Sacra Sacerdotesque, partim novum tributis onus
 obstinatis jam animis haud umquam passiuræ,
 ad Orangii transiere partes, in ejusque, tamquam
 Regii Præsidis verba, Lumæio curante, jurarunt;
 ab eo præsidarios milites, naves, arma: ab eo lo-
 corum præfectos, ac leges: ab eo reditus ex sacri
 Ordinis ceusu præreptos, acceperunt, tanta conflu-
 entium ex Gallia Britanniaque multitudine, præ-
 datorum spe, ut quatuor intra menses, Flislingano
 in portu steterit instructa centum quinquaginta
 navigiorum classis, ausa Hispanorum partium
 oppida ac naves frequenter invadere: cum qui-
 bus & deinde intra decennium (quo tempore
 aliquoties bellatum est mari) Hollandos semel
 victos,

*Enchusa,
 & omnis fere
 Hollandia, &
 magna
 [Oudewat.
 Leyden.]
 Zelandiæ
 pars abjecto
 Albani metus
 atque in lus-
 dum Brilla
 appellatione
 converso.*

*Rebelles civi-
 tates Oran-
 gio se dedunt.*

*Nova ex
 illis Resp.*

*prædatoriis
 navibus su-
 pra modum
 aucta: &
 mari plerum-
 que victrix.*

[Bernard.
Mend. l. 16.)

Occasione
ex tributo
sumpta.
f. 24. Jul.
ann. 74.]
Deficiunt &
aliæ civitates.

[Doesbur-
gum, Zutpha-
nia, Harder-
wicum,
Oldensalia,
Campi, &
alia. Mons.
25. May.]
Montes à
Ludovico
Nassavio
capiuntur:
Gallis adju-
vantibus,
Carolo Rege
conscio, Coli-
nio auctore.

victos, victores fuisse semper, Hispani ipsi scrip-
res affirmant. Ut profecto iis jam tum prolusit
victoriis videantur, quibus hac tempestate, nim-
quantum, maritima Hollandi potentia per Oce-
num excrevit. Atqui in hunc denique modum
nova hæc extitit ab aquis Respublica, parente
ambitione, obstetrice hæresi, terrore ceu tonitruo
ante tempus emissa. Sane cum de hac postremæ
rebellionis occasione quereretur, scribēs ad Mar-
garitam Parmensem Ducem Namurcensis Ep-
scopus, ad extremum conficit: Hoc decimæ vige-
simaque pretio emptas esse Orangio maritima
Provincias, novumque Principatum. Verum hæc
adeo multiplex ac repentina civitatum defectio
etsi Albanum, auditis aliis super alias cladibus
magnopere commovit: namque in Zutphania
Transsalaria, Geldria Frisiaque non minores in-
terea processus habebat affinis Orangi Gulielmi
Comes Bergensis, urbibus oppidisque partim
captis, partim sponte aut metu deditis. Tamen
Hispanus intēta erat in Gallos cura, timebatq; Bel-
gio tempestatem à terra non à mari, nihil æq; ho-
minem perculit, ac nūcius de Montibus, principis
Hannoniæ urbe, à Ludovico Nassavio ope Gallo-
rum captis. Verebatur enim, ne belli principiū
esset, quod Carolus Galliarum Rex, Ludovici Nassavi-
i Gasparisque Colini suasu, illaturus vulgo fereba-
tur. Etenim Carolus, pace cum Hugonotis ut cū
composita, eorumque primoribus in gratiam au-
lamq; revocatis, à Colinio illorū duce persuade-
ri sibi passus dicebatur, ut pro Nassaviis arma sub-
mitteret in Belgium. Jamq; legebatur per Galliam
miles; Coliniusq; quoniam Dux expeditionis de-
stinatus erat à Rege, florem hæreticæ nobilitatis
Parisios evocaret, specie Navarræas nuptias ho-
norificentius concelebrandi, re vera autem viro
accessu Nobilium confirmaturus, a gre eorū non
nullis, & quidem callidioribus, in potestatem Regis
se se committentibus, miratibusq; Colinium, qui
paucis ante annis Regis nomine invitatus in au-
præcautè responderat, *In Gallia non esse Comitē*

Qui se ni-
minimè consi-

Egmo

Montios; nunc tanta confidentia se sociorumq; principuos Regia in urbe, Caroli arbitrato, con-
 sideret. Ipse tamen, quod jam videret, occupatis
 Gallo Montibus, læsam cum Hispano pacem,
 tumq; ea gratia foedus cum Angliæ Regina; belli
 nequaquã dubius, auxilia quanta poterat à Ger-
 mania Principibus contrahebat. Belgarum Nobi-
 tum fidem pertentabat, ipsumq; castrorum in Bel-
 gico exercitu Præfectum per certum hominẽ ag-
 gressus, primos ei in Gallica militia honores fru-
 ctusq; pollicitus est, si ad partes Caroli Regis jam
 am potituri Belgio mature transfret. Cumque se-
 mel rejectus non desisteret animosus non minus
 dei emptor alienæ, quam venditor suæ; indigna-
 tus acceptis eodem internuncio litteris Vitellius,
 atque in ignem, ut erant obfirmata, illo præsentem
 coniectis, faceffere ab se protinus hominem iussit,
 & factum responsi loco ad Colinium referre.

ADMONITUS à Vitellio Dux Albanus; simulq;
 ab Hispano apud Carolum Oratore certior factus,
 quid in horas Parisiis molirentur hæretici, quan-
 quã initio hostẽ Carolum non crediderat, quip-
 pe cõsciis (uti aliqui scripsere) quid adversus hæ-
 reticos agitaret animo Rex; tamen audita Mon-
 tium jactura, non ultra Regi fidendum ratus, ne-
 glecta maritimi belli cura, Federicum filium, &
 Chiapinum Vitellium, cum parte copiarum obsi-
 dendis Montibus præmittit: ipse cum reliquo
 statim exercitu secuturus. Venientem Federicum
 egressæ Montibus selectæ aliquot Gallorum co-
 hortis subitaria excepere pugna, ne castris locum
 caperet Hispanus obsistente nullo. Certe ad famã
 pertinere existimarunt, specimẽ sui aliquod præ-
 bere hosti à mœnibus procul habito. Quãvis au-
 tem in ea velitatione sauciatus à plumbea glande
 Vitellius in sinistra tibia, curam haud levem Re-
 gis incusserit, castra tamen, quo ipse destinaverat
 loco, posuere. Et altero quidem, postquam ea lo-
 caverant die, repertæ sunt per stationes militum,
 Montenses aliquot mulieres ab urbe digressæ, per
 speciem olera vendendi, Hispanorum agmina &

*denter Regi
 credit.*

*Sollicitat
 Belgas ad de-
 fectionem,
 [Chrapin.
 Vitellius.]
 Vitellium
 pertentat.
 Hujus præ-
 clarum faci-
 nus;*

*De MON-
 TIBUS
 ab Albano
 recuperatis.*

*(I. B. Adria-
 nus l. 18. &
 Thua. l. 36.)*

*Federicus
 Albani filius
 ad obsidendos
 Montes con-
 tendit.*

*Pugnat cum
 Gallis distur-
 baturis ca-
 strorum posi-
 tionem. Castra
 tamen ponit.*

*Mulieres exploratric. ple-
ctuntur.*

*(Bern. Mēd.
lib. 6. 2. Reg.
cap. 10.)*

*Espinense cœ-
nobiū ex-
pugnatur.*

*Exercitus à
Colinio sub-
missus, cum
Federico con-
fligit,
vincitur Vi-
telli auda-
cia.*

(Barella.)

*(Thuan. l.
54. Hispanos
viginti casos
numer. toti-
dem Ioan.*

*Men. lib. 7.
& Ber.
Mend.)*

*cesi: captivi.
Reliquia à
rusticis truci-
dant.*

consilia explorantes, quæ Federici iussu, decur-
tis paulum supra genu vestibus, militari huius-
modi ignominia apud Hispanos, antiquissima An-
toniarum consuetudinis non absimili, per
stram primum traductæ exhibitæque, dein Mo-
ntes cum eo dehonestamento remissæ sunt. Ne-
multo post Espinense cœnobiū; quod urbi pro-
ximam Montenses infederant, bis ab Hispanis
tentatum, demum eiectione inde acriter pugna præ-
diariis, captum est. At non segnior interea Col-
nius liberandæ obsessæ urbi pedites equitesque
limite conscribebat, præfecto subitæ expeditionis
(Regis, ut aiebat, iussu) Joanne Hangesto Ienli-
Domino, Francisci Ienlisis nuper extincti fratris
Is, quamquam per expeditum nuncium admoni-
tus à Ludovico Nassavio, ne pugnam iniret, ante-
quam venienti Orangio sese adungeret; impati-
ens moræ, atque consortis, cum quo communis
caret laudem liberandæ urbis; ac militum (se-
septemve millia erant) alacritate fretus, cum Fe-
derico nullam impigri partem Ducis omittente
ferocius quam cautiùs collatis signis apud San-
ctum Gistenum non procul ab obsessâ urbe, ma-
gna suorum strage, profligatus est. Quo sane die
admirationi fuit Vitelli audacia. Qui recens
vulnere, cum ingredi aut consistere non posset,
tamen abesse à pugna non sustineret, obviam fab-
sandapila gestari se voluit: in eaque semistratus a-
ciem cum Federico duce disposuit, insidias strux-
xit, quæque Præfecti castrorum sunt, peregit om-
nia. Tum primo in agmine, inter dimicantium
tela conspicuus, voce, manu, præsentia ipsa, plu-
rimum profecto valuit ad victoriam, quæ tamen
illi, recrudescente post vulnere ac desperata vale-
tudine, tantum non attulit supremum diem. De-
siderati dicuntur ex Ienlisis mille ac ducenti
cum ex Hispanis triginta tantummodo cecidisse
fent. Ipse Ienlisus, ac sexcenti milites, inter quos
Nobiles ferme sexaginta, in manus Hispanorum
devenere: ex iisq; partim in vicinas arces abducti,
partim suspendio necati. Reliquos, qui ex infeli-

prælio in silvas saltusque profugerant, locorum
 rarios rustici, paulo ante crudeliter ab eis habi-
 pari crudeli arte confecere. At Federicus, cujus
 ea pugna virtus inclaruit, reducto victore ex-
 citu in proximum pagum, ad agendas publice
 Divæ Leocadiæ; Toletanæ urbis tutelari
 cujus ibi corpus tunc quidem asservabatur) diem
 militari pompa transegit. & quo rei famam per
 Hispaniam augetet homo & patratione operis,
 ostentatione magnificus, missis Centurione
 podadilla, victoriam Regiis armis auspiciisque re-
 am Philippo Regi gratulatus est.

INTEREA Princeps Orangius rebellium
 Provinciarum spe famaue auctus, secundam in
 Albanum expeditionem confidentius adornave-
 rat, trahensq; sex millia equitum, peditum unde-
 cim millia, ineunte Julio, transmissis Rheno ac
 Mosæ, expugnataque crudelem in modum Rure-
 mundam; Brabantiam infestus ingreditur, Hanno-
 nam, liberando Ludovico fratri, petiturus. In via
 vulum divertens, Lovanium fidam Regi urbem
 aggreditur, acceptisq; sexdecim aureorum milli-
 bus, à vi abstinet. Mechlinienses recusato paulò
 ore Hispanorum præsidio, eoq; impares, sponte
 se dedunt. Idem fatum fuit Nivellarum, Diesthe-
 mii, Sichemii, Tilemontis, aliorumque oppido-
 rum ad partes metu aut studio transeuntium, Bru-
 xellæ obsequii constantes Orangium repulere.
 Teneramundæ atq; Aldenarda vi captæ, direptæ-
 que, Pagi plerique adversus arma invalidi, obla-
 ta pecunia hostilè injuriam rede nerunt. Et profe-
 cto miserum, si umquam, hac tempestate Belgium
 fuit, quatuor exercitibus hostium à mari, à terra
 pariter appetitum. Cum Provinciarum maritima
 Lumæius, Gallis finitima Nassavius, Germanis
 contermina Bergensis, media vexaret Orangius.
 Neq; tantummodo subigerent urbes, repugnan-
 tesque trucidarent, ac domos militari licentia a-
 variæque diriperent: sed barbara immanitate,
 nullius ætati pudorive parcerent, in sepulcra &
 requiem mortuorum desævirent, omnes æque

1572.

*Victoris ex-
 ercius lati-
 tia.*

*(Relatum
 est Toletum,
 ann. 1578.)*

**EXTEDI-
 TIO** *secunda*

Orangii è

Germ. in

Belg. ad li-

berandum

Ludov. fra-

trcm, Rure-

mundam ex-

pugnat. Lo-

vanium mul-

stat, Mechli-

nium capit.

(Diest.

Thien.)

Et alia in

via, præter

Bruxellas.

Quatuor ho-

stiles exerci-

tus Belgium

vexant.

(Gulielm à

Mar. Lud.

Gulielm.)

& in res sa-

cras & sa-

*cerdotes
deserunt.*

[*Gulielm.*

Estius de cru-
delitate in

21. Mart.

Gorcum. Sur.

in com. Ar-

nold. Hav.

l. 15. de erect.

Episc. Joann.

Meurs. in

Orang. l. 7.

& alii.)

Inde male

audiri cepit

Orangii mi-

litia.

Sed ipse

Montes

properat.

Miratur

Albani ca-

stra obsidentis

urbem.

Frustra ea

perrumpere

conatur.

Letitia in

castris Alba-

ni,

noxios haberent, in sacra præsertim Sacerdotesque fanatici furerent, eosque (nec ullum vitæ prætium erat) quæsitis ad ignominiam cruciatibus mactarent. Quam sacri ordinis carnificinam à Gheusis & à Lumæio Gheusiorum immanissimo, plerisque in urbibus peractam, fuere qui non minore istorum convicio, quam illorum præconio, litteris consignarunt. Et quamquam alicubi Regii milites, si Sacrorum injuriam excipias, inclementer & ipsi victoriis postmodum usi sint; quia tamen id à Gheusis ad Brilam est coeptum, direpta, etiam contra fidem jurejurando obstrictam, Amersfortia; Hispanorum ferocia quasi ab exemplo veniam mereri aliquam videri potuit. Certe hoc nomine Orangii militia, ex hæreticorum annali confessione, per Belgium infamis fuit: & quem suscepisse arma crediderant asserendo adversus Albani dominationem Belgio; nunc verò nullo amicorum hostiumve discrimine infensum omnibus, atque adeo se in plures ac truculentiores incidisse Dominos querebantur. Sed Orangius, spreto interim civitatum odio, Hannoniam in conspectum obsessæ urbis venit, medio Augusto mense; reperitque Albani, qui illuc advolaverat, copiis obsessos opinione gravius laborare: miratus castrorum munitiones non magis obsidendæ urbi validas, quam auxiliarium aggressionibus impervias. Pleraque tormenta è colle portam Bartimontiam impetebat: unde ad lævam ducto aggere, fossaque præmunitione urbs penè claudebatur, crebris per intervalla castellis mutua ope tutis, & interjecta militum statione firmatis. Hæc porro munimenta dum Orangius copiis suis è vallo e ductis frustra perrumpere conatur, levibus interea præliis decertat; (nā de rei summa non agere certum Albano erat) audit, in Hispanorum castris, sub primas tenebras, ingentis lætitiæ signa hostes edere, scloporum explosione ter repetita, lato tympanorum tubarumque cantu, ac toto circum valla festis ignibus collucente, sollicitusque quid illud esset, clā ab exploratoribus certior sit, duobus

1572.

[Henr. IV.]

us ante diebus, Parisiis patrata esse, Regis Caroli
 ussu, memorabilem illam Hugonotorum caedem:
 nam, quod in nuptiis peracta est Henrici Navar-
 rei Regis, (qui postea Gallia Rex fuit) & Marga-
 ritæ Caroli sororis, ipsa Divi Bartholomæi nocte;
 Bartholomæanas noctes, seu Parisienses nuptias
 appellarunt. Ingens profecto facinus, sed meritum
 conjuratæ in Regem factioni supplicium, certe
 de eo admonitus à Lotharingo Cardinali Roma-
 nus Pontifex, egit in D. Ludovici templo, quo ipse
 instituta supplicatione se contulit, ultori Deo gra-
 tias: edito amplissimæ indulgentiæ diplomate, ad
 Regi regnoque cœlestis opem Numinis implo-
 randam. At vero consternatus inopinato casu
 Orangius, deque belli eventu dubius, quando in-
 terfectis Colinio, & reliquis hæreticorum princi-
 pibus, nulla ab Rege factioni adverso sperare pos-
 set auxilia, quamprimum tentandam cum Albano
 aleam existimavit, antequam rei fama permana-
 ret ad milites. Sed Albanum militia providum
 munitis sese castris continentem, atque ex eis
 urbem tuto verberantem, cum neque invadere,
 neque inde pertrahere in aciem posset, verius ne
 Gallorum Duces præcipuum robur exercitus, au-
 dita Parisiensi caede, mutato consilio dilaberentur;
 Ludovico fratri significat, rebus suis ut consulat,
 Parisque cedat. simul ipse Mechliniam exercitum
 reducit, non sine clade aliqua, ut in receptu eve-
 nire solet, accepta. Namque selecti Hispani pedi-
 tes ferme ducenti, atque octingenti circiter equi-
 tes, omnes, quo se per tenebras internoscerent,
 indusiati, hostium castra noctu repente adorti,
 trucidatis primis stationariis, vicina contubernia,
 stragem terroremque circumferentes, invadunt:
 ac priusquam ad arma conclamaretur, non pau-
 cioribus quadringentis hostium jugulatis, aut
 igne succensis, (nam & ignis in castra stramineis
 sparsa tuguriolis injectus est) victores abscedunt;
 majori haud dubie strage secutura, nisi illud
 ipsum incendium, quod primo metum incussit,
 dolam citius detexisset: ea causa nonnullis Hi-

*ob nuncium
 cadis Hugo-
 notorum.*

*(Gregorius
 XIII.)*

*Gratia Deo
 reddita Ro-
 ma,*

*ob eandem
 causam
 Orangii de-
 speratio.*

*ascensus à
 Montibus.*

*Ejus castra
 noctu in va-
 duntur ab
 indusiatis
 Hispanis.*

*Horum au-
 dacia, &*

spa-

*Orangii
periculum:*

[19 Sept.]
*Montes Al-
bano reddun-
tur.*

*Albani laus
ab ea victo-
ria.*

*Recuperat
Albanus
quidquid ab
Orangio cap-
tum.*

*Populatio
Mechlinien-
sis.*

[*Petrus
Trigosius.*]

*Pietas in ea
mercatorum
Antverpien-
sum,*

*Joan. Boter.
vita Alba-
ni & ex Hi-
stor. & Societa-
tis JESU,
ann. 1572]*

spanorum, ut erant albo præsertim integumento
conspicui, facilius interemptis quorum aliquos
seorsim à sociis ausos in tentorium usq; progredi
Principis Orangii ipse à catella. quæ eodem lecto
cubabat, contentius adlatrante. unguibusque fa-
ciem Heri vellicante expergefactus, accursu mi-
litum oppressit. Inde noctis reliquo cum trepida-
tione & cura traducto, prima luce castra movit,
ac magnis itineribus. transmissis Rheno, Delphos
in Hollandiam concessit. Nec multo post Ludo-
vicus, quem potissimum perculit Colinii cædes,
cui videlicet auctor ipse fuerat ut se crederet Re-
gis fidei, urbe non aspernandis conditionibus Al-
bano relicta, Dilemburgum petiit, primariam se-
dem Nassaviæ Comitatus. Poritus urbe ante men-
sem obsidionis tertium Albanus, quamvis eodem
tempore obsideret urbem, ipse ab Orangio exercitu
obsideretur, eoq; plus claritudinis adeptus apud
hostes utrobique victos; quidquid erat in Flan-
dria Brabantiaq; ab Orangio captum, majori ce-
leritate, quam clementia recuperat: oppidorum
aliis pecunia mulctatis, aliis populabundo militi
permisissis. Et quidem Mechlinia, urbs in primis
elegans atque opulenta, paulo ante Orangio de-
dita, Regii exercitus furorem tridui populatione
experta est. Sed nec ea calamitas bonis exemplis
caruit. Prædam fere omnem miles attulerat Ant-
verpianam, viliissimoque, ut fieri assolet, venditabat.
Cum Sacerdos è Societate JESU, gratus apprimè
Antverpiensi populo, conventis amicis aliquot
mercatoribus occasionem lucri pulcherrimam,
dignamq; Christianis negotiatoribus common-
strat; si ex Mechliniensibus spoliis, quæ miles
plane prodigeret, ipsi quantum possent pecunia
sua redemissent, dominis eodem pretio reddituri.
Sic enim & miseris quam minimum sentiendam
fortunarum jacturam, quas si mercarentur ante
propolæ, utique multo carius recuperarentur, &
mercatoribus ipsis nihil interim pecuniæ deperi-
turum, quin famæ accessurum apud homines
persane multum, apud Deum certe hujusmodi
mer-

mercaturam iis futuram longe quæstuosam. Placuit ea negotiatio piis mercatoribus. Prædatrix merces magna ex parte & quidem minimo præemptæ; insumpta videlicet in iis viginti circiter florenûm millia, quæ ferme centum millibus æstimarentur: ac dominis eodem præcio redditæ, aliquæ etiam Dominis non apparentibus, interopes distributæ. Imo (ut inest quædam in sublevandis miseris voluptas) iidem mercatores, collato certatim ære, magnam alimentorum copiam ejusdem Sacerdotis ministerio comparant, oneratamque iis navem Mechliniam egentibus subsidio transmittunt. Quo in navigio (id quod mirandum est magis) à militibus eodem hortatore permoris, imposita comperio centum amplius pretiosiora vestimenta, præter aliam suppellectilem, quæ religiosis præsertim viris feminisque gratuito redderentur. Sed non ideo Albani nomen lacerari vulgo desit ex ea populatione, quamvis ipse vulgatis statim litteris causam contulerit in Mechliniensium perfidiam, qui quo necessitatem obtenderent dedendi se Oranzio, Regium paulo ante præsidium consulto recusassent. At non strenue minus, quam celeriter, paulo etiam, quam Albanus pater, inclementius agebat in Geldria Federicus: expugnataque Zutphania, at pariter direpta, tantum reliquis circa Provinciis terrorem injecit, ut fugiente Bergensi Comite, paulo ante victore, oppidis omnibus dilapso præsidio vacuis intra mensem potitus sit. Nec minus interea in Zelandia Mondragonius Tribunus, cum bis mille ex omni exercitu selectis militibus, ansus Oceanum pedibus transmittere, quinque circiter passuum millia, admirabili fortitudine Goesium ad Scladis ostium obsidione liberavit, universamque insulam Zuitbeverlandiam, exercitu hostium partim cæso, partim fugato, cepit. Quod viri facinus sane quam egregium ac singulare, quoniam geminum est ei, quod idem Mondragonius ad Scaldiam Zelandiæ quoque insulam audaciori adhuc trajectu patravit, illius com-

& militum

*Invidiam populationis
amoviri à se
conatur Albanus.*

*Victoria
Federici,
[30 Nov.]
& Mondragonii.*

*(Tergoes
20. Octob.)*

*(an. 75.)
Nardeni
excidium,*

com-

commemoratione, hujus magnitudinem exponere superfedebam. At vero excidium Nardeni, quod est in limite Hollandiæ, longè alio successu Federico victori stetit. Nam etsi id oppidum, ob fœdam defectionem, susceptumque contempta atq; illusa Religione patrocini hœreticorum, singularis animadversionis exempla meruerat, super hæc tamen ultio visa est: & trucidatis omnibus, quamquam imbellibus innoxiiisque consumptis incendio domibus, mœnibus solo exæquatis, non pœna illa, sed flagitium fuit. Itaq; nuncius cladis Gheusiorum astu in majus auctæ tanto Hollandorum omnium non terrore, sed odio adversus Hispanum nomē numquam deponendo audirus est: ut obfirmatis desperatione animis, extrema omnia perpeti, quam Albani jussa facere maluerint.

CERTE Harlemum, nobilis Hollandiæ urbs, quo bellum deportaverat Federicus, Amstelodami fidæ urbis opportunitate invitatus, non modo oblatam ab eo veniã superbe rejecit, sed recepto novo partium præsidio, & ut omnem reconciliationis spem sibi præcideret, exuta palam veteri Religione, fractis sacris imaginibus, ac violatis direptisque templis; octo mensium obsidionē tulit, pari hostium vitæq; contemptu. Ut jam Federicus desperato successu adornaret in Brabantiam reditum, nisi Albanus increpita filii inconstantia, per litteras monuisset, *Si locum deserere in animo esset, se quamvis lecto decumbentem in castra venturum: aut (si morbo in horas ingravescente impediretur) accersiturum denique ab Hispania ipsius matrem, quæ bello inposita, filii partes abeuntis exploret.* Sed quamvis everberatus eo convicio juvenis pluribus inde aggressionibus admoveret omnem expugnandæ urbi machinam; illi tamen robustiore in dies audacia nihil omittebant, quo & agredientium vires armis repellerent, & eorum neglectum novis quotidie contumeliis præ se ferrent. Nam sæpe in mœnibus Hispani complures, qui captivi in urbe attinebantur, in obsidentium conspectu è furcis pependere. Cumque è

Regius

ex quo odium in Hispanum (Mich. ab Isfelt in hist. sui temp. Fran. Har. in Anal. Belg. & alii fere omnes.)

De HARLEMI obsidione.

Desperat successum Federicus. Increpatur à patre.

Harlemenses irritant novis contumeliis Hispanos.

Regiis castris projectum esset in urbem abscis-
 sum hominis caput, cum elogio, *Caput Philippi*
Comitum qui liberando Harlema cum bis mille auxilia-
riis advenit: iterumque aliud, titulo fronti adnexo,
Caput Antonii Pictoris, qui Montensem urbem Gallis
prodidit; Harlemaenses captivis undecim obtrun-
caris, eorum capita dolio inclusa, noctu in castra
devolvunt circumjecta dolio inscriptione, Albano
Harlemaenses, ne ob decimum nummum adhuc non so-
lutum persequatur bellum, decem capita persolvunt: ac
pro usura dilata solutionis undecimum sup. raddunt.
 Ad hæc, impie ludibundi aras in editis mœnium
 tumulis constitunt, Divum signis exornant, sup-
 plicantium hymnosque concinentium more cir-
 cumeunt sacris vestibus induti: mox ludo in fu-
 rorem verso, stramineas Sacerdotum, monialium.
 Hispanorumque icunculas manu prælatas flagris
 cœdunt, contodiunt, amputatisque capitibus in
 castra dejiciunt. Nec deerant, qui eandem San-
 ctorum, Christi que, Sanctorum Principis, signa
 pilis Hispanorum impetenda è mœnibus objice-
 rent, atque impetentibus religionem per locum
 incuterent. Sed non impune sacrilegis ludioni-
 bus ea fuere. Quippe observatum, ex illo res
 Harlemaensium cœpisse in pejus ruere: donec fame
 miserum in modum absumpti, dedita tandem
 urbe arbitrio Victoris, sensere ultorem Deum.
 Constat enim, ex mille ac sexcentis prædiariis
 (ad quem numerum redacti erant ubi se dedide-
 re, cum quatuor millia obsidionis initio numera-
 rentur) vix septingentos superfuisse, reliquos
 nongentos cum oppidanis ferme quadringentis,
 plerisque rebellionis incentoribus, præsertim hæ-
 reseos administris, Federici Tolerani sententia,
 continuato multorum dierum ferali spectaculo,
 aut ferro, aut laqueo, aut demum aquis enecatos,
 elusi impie Numinis persolvisse pœnas. Fuit hæc
 obsidio multis sane memorabilis. Namque in ea
 repetitum ex antiquitate ministerium columba-
 rum litteras perferentium. Paulo enim antequam
 clausa fuisset nunciis via, Harlemaenses ex urbis

1570.

Hispanorum
in Harlemaen-
ses militare
convicium.

[Mena.]

Harlemaen-
sium respon-
sium.

Eorundem in
res sacras lu-
dibria.

Non impune.

[1. August.]
Capitur urbs.

Supplicio af-
fectis quam
plurimis.

[Feder. Al-
bani F.]

Memoratu
digna in hæc
obsidione.

Columbae lit-
teras perfer-
rentes.

columbariis ad Orangii classem, & vicina locorum oppida columbas aliquot cicures asportarunt: quæ deinceps, ubi opus fuit, cum litteris subter alas alligatis emissæ, tecti quæque sui proliisque memor, Harlemum revolabant, ac per aëreos hosce tabellarios Orangius ad perferendam tribus postremis mensibus obsidionem civis obfirmavit, donec earum una, dum ab volatu defessa castris insidet, à milite artificii ignaro forte transfixa, litterarum arcana patefecit. Quo factum, ut quotquot exinde transvolarent per aëra columbæ, quamquam innoxia certatim à militibus fingerentur. Fuit illustris mulierum manipulus Harlemensium, reficiendis ac defendendis alicubi propugnaculis cum virorum sedulitate certantium. Præerat his Kennava, maris animi femina prope quinquagenaria: cujus ductu, ausæ pro mœnibus munia militum obire, interq; scloperarios castra Hispanorum laceflere, non minus inciramento suis, quam hostibus administrationi fuere. Nihil tamen admirabilius civium pertinacia, qui quamvis tribus magnis exercitibus exuti: quamvis lacera intra mœnia, ac decem millibus (ut memorant) ac trecentis sexaginta ictibus perterebrata male tecti, non tamen dedendæ urbis audire condiciones paterentur: redactisque propugnatoribus sane ad quam paucissimos, ipsi mœnium munia usq; adeo assidui dies noctesque in mœnibus explerent, ut quovis temporis puncto quisquis è Regiis castris paulum supra munitiones attolleret caput, illico ex urbe scloporum pilis, & quidem pluribus è locis certatim peteretur. Ex quo (uti accepi) sæpenumero Hispani milites partim ludificaturi hostem, partim pulverem ei tormentarium absumpturi, galeas stipitibus imponentes, è propugnaculis semiconspicuas ostentabāt; ac destinatis hostium globis momento figi videbant. Deniq; quamvis fame duobus supremis mensibus ad devorandos mures, calceos, obscena quæq; adacti; nondum tamen ferociam deponerent, certi in confertos hostes irruere, pugnantef-

*Mulierum
pugnantium
manipulus,*

*Obstinatio
& ferocia
civium,*

que mori potius, quam tradita urbe, pecorum
 more jugulari, fecissent que, nisi jam jam portis
 egressuros liberi uxoreque misero ejulatu com-
 plexuque retardassent. Denique accessit obsidio-
 ni Harlemensi celebritas à similitudine Sancerranæ
 obsidionis. Eodem mense Sancerra in Bitu-
 rigibus, eodem Harlemum in Batavis obfessa sunt,
 utraque civitas adversus Regem Religionemque
 rebellis: utraque, quod à Regiis f. ultra initio op-
 pugnaretur, omiſſa aggreſſione conſultius obſi-
 deri cœpta. Par utrobique mulierum alacritas ar-
 ma tractantium; & ſua Sancerranis Kennava non
 deſuit, quæ ceteris hortatu manuque præiret. Par
 utrobique civium pertinacia, illic à Rupellanis,
 hic ab Orangianis ad Octavum uſque mentem,
 vana ſpe auxilii, ſuſtentata. Uterque populus fa-
 me demum ſuperante, eodem Auguſto mense, eo-
 demque propemodum die, ille tamen certis
 conditionibus, hic victoris arbitrio deditus. Sed
 in illa obſidione plures fame, atque omnino ſu-
 pra quingentos periere; adeo ut triennis puella
 paulo ante mortua atque humata, à parentibus
 iſtis, de eſtabili exemplo, refoſſa devorataque ſit.
 in hac vero fetum multo plures, nec pauciores
 tredecim millibus, ac nobiliores abſumpſit. Nam
 ex Regiis deſiderari Gravelingæ Gubernator
 Creſſonerius, bellicorum operum clarus, rei tor-
 mentariæ caſtrisque muniendis in hac expeditio-
 ne præfectus. Nec impar artificio Bartholomæus
 Campius Piſaurenſis, præſentiffimus machina-
 tor: cuius ingenium cū alias ſæpe, tum præcipue
 in expugnatione Rhoromagi experta eſt Gallia.
 præter faucios ac ſemimortuos è pugna relatos,
 Norcarmium Hannoniæ Gubernatorem, Valen-
 tinum Mottæum Creſſonerii ſucceſſorẽ, Julianum
 Romerum, Gaſparem Billium, Rodericum Tole-
 tanum, primarios Tribunos, & ipſum expedi-
 tionis ducem Federicum Albani filium, præter
 Centuriones ferme duodecim, ac milites omni-
 no plurimos: ex quibus non pauciores quatuor
 millibus cecidiſſe, fatentur Hiſpani. Ex Fœdera-

*Similitudo
 hujus &
 Sancerranæ
 obſidionis.*

*(Thuan. l.
 hiſt. 55.)*

*Mortui, aut
 ſauciati ex
 Regiis.*

*1562.
 (Poane.)*

Vera.

1573.
 (Bert. Mēd.
 lib.)
 Mortui ex
 Fœderatis.
 Lumæus suis
 offensus
 ab Orangio
 redigitur in
 ordinem;
 pellitur in
 exilium:
 (Arnold.
 Havensius
 l. 1. de nov.
 Episcop. An.
 Carmer in
 hist. Belg. l. 5.
 & Fran. Ha-
 reus in An-
 nal.)
 voritur. Alc-
 mariam fru-
 tra tenerat
 Feder.
 Bossuvius
 Hispanæ
 lassus ductor
 nari vincitur,

tis perempti Gulielmus Bronchorstius Dynasta
 Batemburgicus Orangii legatus, Vibaldus Riper-
 da Harlemi & militiæ Præfectus, Lancellottus
 Brederodius, Derdeindius Gallus, & Petrus Jan-
 sonius militarium operum conficientissimi, Ha-
 drianus Jansonius, Martinus Prufius, Lambertus
 Wirtzembergicus, aliiq; ordinum ductores. Quibus
 & Gulielmi à Marcha Lumæi Comitis exilium
 adjungi potest. Hic enim, ut ADVERSA nemo im-
 putat sibi, cum infeliciter ad Harlemum pugnae
 alea cessisset, conjecta in Ordines culpa stipendia
 maligne suppeditantes, eis minari, quasi in Hol-
 landos conversurus arma visus est. Itaque jussu
 Orangii, qui non æquis, opinor, oculis hominem
 videbat, Hollandiæ liberatorem jactantem unice
 se, legati munere exutus, ac succedente Gulielmo
 Batemburgico redactus in ordinem, cum Entesio,
 aliisque affectis in carcerem conjici ut Sed emis-
 sus, & mox compertus moliri aliquid adversus
 Ordines, à quibus ingratis acceptum se publicato
 etiam libello querebatur, quod sibi, qui primus
 maritimis Provinciis auctor libertatis fuisset, do-
 cuissetque Hispanos vinci posse; ea videlicet ab
 Hollandis gratia rependeretur: ex Orangii sen-
 tentia, sed omnium odio damnatus, abire Belgio
 jussus est. Cumque quatuor post hæc annos ite-
 rum arma in Joannem Austriacum induisset, vi-
 ctus Gemblacensi pugna, Leodium profugit: ubi
 rabidi morsu canis appetitus, seu veneno epulis
 injecto, homo imple ferox interiit. Recepti Har-
 lemi victoria, ut in diuturnis obsidionibus eveni-
 re solet, plus famæ, quam fructus Hispano attulit.
 Namque imminuto non parum exercitu, ac sedi-
 tione aliqua retardato, digressus inde ad invadē-
 dam Alcmariam Federicus, hiemante jam anno,
 obsidium solvere coactus est. Nec melior mari
 fortuna cessit, capto à Gheusis fœderatis, navali
 prælio, Maximiliano Hennino Bossuvii Comi-
 te, Hollandiæ Zelandiæque, & maritimæ Belga-
 rum oræ Præfecto, viro militiæ impigro, gratoq;
 inprimis Albano. Ferunt in eo certamine so-
 lam

nam Bossuvii Prætoriam navem (Inquisitionem Hispanicam vocitabant Hollandi) à cetera classe destitutam, octo & viginti horarum spatio contra viginti hostium navigia strenue depugnasse, redactamque è trecentis classiariis ad octoginta, eosque, præter quindecim, saucios ferme omnes, hosti se ad extremum dedidisse. Compensata hæc tamen clades, aliquot in australi Hollandia oppidis expugnatis, captoque apud Hagam Comitum Philippo Marnixio Aldegundio, primaria apud Fœderatos existimationis ac loci, adeo ut pollicitus sit Orangius, quæ audiret Aldegundo fieri ab Hispanis, paria se Bossuvio relaturum.

INTEREA in Belgium advenerat à præfectura Insubriæ Ludovicus Requesenius, cum duobus tantummodo Italarum equitum vexillis, ductoribus Mutio Pagano ac Petro Busto: successor Albano substitutus ab Rege, quoniam Medinæ cœli Dux Joannes Cerda provinciam detraherat, desperata ejus cura: onereque pariter & invidia Albano relicta. Et is cum Federico filio Bruxellas illico reversus, Provinciaque & exercitibus Requesenio traditis, cœpto Decembri mense in Hispaniam concessit, Belgio sexennium administrato. Albani discessum non perinde habuere omnes hæreticarum partium Duces: cum ægre id ferrent eorum aliqui, versam hominis fortunam credentes, nec ullum potentius telum sollicitandis ad defectionem populis, quam Albani odium existimantes. Orangius tamen, qui virum palam oderat, & clam admirabatur; eo se liberum gaudebat, quo nimirum hoste numquam persecuturum se destinata speraret. Neque Catholicorum idem omnium sensus erat. Namque discessum ejus inter prospera numerabant aliqui, Albano implacabiles, quod Belgium, uti agebant, à Margarita Parmensi Duce cum pacatum accepisset, iis Nobilium suppliciis, ac tributorum quæsitioibus turbatum infensumque relinqueret; ac verebantur, ne sicut arrepta inde occasione Zelandus Hollandusq; rebellayerant,

1573.
(Heuter. apud Haræum in Annal.)
strenuè pugnans,

Aldegundius
Orangio intimus capitur.
[17. Nov.]

1573.

ALBANO
NUS successori tradit
Provincias:

& ab in

De ejus discessu sensus hæreticorum:

& Orangi

& Catholicorum:

ita reliquæ circa Provinciæ, eadem contagione corruptæ, Religionem pariter ac obedientiam brevi exuere: Sed alii media quasi via, quemadmodum de Aug. Cæs. dictum est à Romanis, illum aut non nasci, aut non mori debuisse; sic optandum esse affirmabant, Albanum aut nunquam adiiisse Belgium, aut non eo tempore deseruisse, quo tempore adulta feliciter Orangii consilia nec jam poterant cujusquam benignitate flecti, nec ullius armis certius frangi, quam ejus, à quo bis à Provinciis, tanto instructus exercitu, prudenter juxta ac fortiter ejectus esset. At verò in Hispania à Philippo Rege, contra quam Belgæ existimabant, Hispanorumque aulicorum multi cupiebant, perbenevole acceptus est. Qua tamen specie nihil aliqui movebantur, gnari id moris Philippo esse ut Ministrorum causam apud alios tueretur: ceterum iram Principis, quæ tum quidem conderetur, aliquando erupturam: erupisse verò, cum aliquot post annis Uzedam amandatus est. Ego libentius existimaverim, aut ea quæ gessit Albanus in Belgio, gesta magnam partem ex prescripto Regis, eoque indignationem ejus non meruisse: aut quidquid ille peccavit, inferius viri meritis visum Regi, cujus ad gratiam quam difficilis ac rarus accessus, tam ejusdem firma fuit ac diuturna possessio. Neque causam relegationis aliam fuisse constat, quam quod Federicus filius nobili puellæ à Regina gynæceo se maritum pollicitus, aliam ex Albani consilio duxerat: inde jussu offensi Regis Uzedam fuisse deportatum. In quo sane infortunio (quo quid accidere gravius homini potuit summum aulæ fastigium obtinenti?) spectata est, præter omnium opinionem, mira ejus æqualitas animi, atque altitudo: ac magnus licet is habitus fuerit ante dum staret, in casu tamen, ac jacens, ceu prostratus disjectusque paries, major apparuit, certe promeruit, ut hæc ei calamitas in gloriam postremo verteret. Etenim mortuo Henrico, Regum Lusitanorum ultimo, moturus

[Sex. Aur.
in vita.]

In Hispania
benigne acci-
pitur à Rege.
Aulici non
credunt:
& falluntur.

Æquitas
animi in ea
calamitate.

et gloria
ex ea.

huc arma Philippus Rex, anceps quem tanto
 exercitui præficere, posthabitis multis in eam
 locum erectis, elegit Albanum: non sine plurimum
 admiratione, quod homini ob diuturnum exi-
 lium irritato eam expeditionem, qua nullam
 suscepit umquam ardentius, tuto committendam
 putaret. Immo Albanus ipse gloriabundus re-
 spondisse ferebatur ei, qui ab exilio illum evoca-
 vit, *Admirari se, quod ad Regnum subigendum, opus
 Regi fuerit catenato Duce.* Quod hominis dictum
 multis superbius visum, quam exulem addece-
 ret: Rex tamen civiliter accepit: quippe qui FA-
 CTIS intentus facile verborum licentiam condo-
 nabat. Neque Regis opinionem fefellit Alba-
 nus, bello in magna Lusitanorum discordia feli-
 citer administrato, adactisque in Philippi verba
 Magistratibus, regni que Primoribus. Quæ dum
 Ulissipone anxius curat, simul desperatâ valetu-
 dine, Regis sæpe invisentis allo juio recreatus, at-
 que à Ludovico Granatensi Dominicanæ familiæ,
 viro disertissimo religiosissimoque. Sacramentis
 rite munitus, fato concessit. Cujus dum morte, &
 multis, quæ in ea felicitate obvenere, funeribus
 indoleret Rex; auditus est, cum diceret, *Nunquam
 se melius expertum rerum humanarum vices: quod
 videlicet, quo tempore tot regnis augebatur, tunc &
 primogenito regnorum herede, & Regina uxore, &
 summo fideque militiæ Duce orbaretur.* Et sane
 Albanus bellica in domo natus, militarem pru-
 dentiam penè hereditariam habuit. Pater illi
 Garsias, qui Africano bello classi præfectus à Fer-
 dinando Catholico, dum in Insula Gerbensi, ubi
 tria circiter Hispanorum millia sibi aut ferro ce-
 cidere, una cum Petro Navarrae copiarum Duce
 fugam suorum sistit, arrepta gregarii militis hasta
 fortiter dimicans à Mauris interemptus est. Avus
 vero Fredericus, Ferdinandi Catholici consobri-
 nus, Garsia filio ut annis vivacior, ita factis illu-
 strior fuit. Nam & Granatense bellum Bælici
 exercitus Imperator strenue confecit: & eadem
 virtute Perpinianum, totamque oram illam ad-
 versum

*Evocatur
 ab exilio ad
 Lusitanam
 expeditionem.
 Dictum ejus.*

vincit.

[*Lisbona.*]

*& moritur,
 1582.
 dictum Regis:*

*[Didacus
 Hispaniæ
 Princeps,
 Anna Ma-
 ximil. fil.]
 Elogium Al-
 bani, Pater,
 1510.*

Avus.

1573.
*Ipsè majori-
 bus suis ma-
 jor.*

*Comparatio
 ejus & An-
 na Momor-
 vant.*

*(Momorant.
 Alban.)*

*(Momorant.)
 (Alban.)*

*Bonus quo-
 que Albanus
 in aula.*

*Principi gra-
 tus.*

*Intime magis
 quam in spe-
 ciem.*

versum Gallos sæpe defendit: & Navarra denique regnum ad Hispanum imperium feliciter adjecit. Sed longe quam Majorum suorum quisquam, imperatoria Albanus laude præcelluit. Imo Ducum omnino nullus ea tempestate aut tam diu, aut tam variis in locis arma tractavit: vulgaremque illam inter milites vocem, DUCEM belli, si bonus sit, haud posse per diu vitalem esse, redarguerunt illo ævo gemini in primis Duces, ex Gallis Annas Momorantius regni Comestabilis, ex Hispanis Ferdinandus, de quo dicimus, Albæ Dux. Uterque à pueritia ad ultimam usque senectutem, ille paulo minor octogenario, hic quatuor annis septuagenario major, continenti militia gloriam extendentes. Ille sub quatuor Galliarum Regibus, octies collatis signis, quater summo cum imperio dimicavit: hic Imperatoris Caroli, ejusque filii Philippi Regis auspiciis, in Germania, Hungaria, Africa, Italia, Belgio, Lusitania maximis expeditionibus præfuit. Sed alter à gentis genio animosior, à suo infelicior, quippe raro victor, ter captus, ad extremum cæsus: alter cunctando sæpius quam manus conferendo, ex rerum gestarum successu gloriosior; bellica virtute pares magis quam similes habiti sunt. Ceterum Albanus non minor in aula miles, quam in acie. Licet enim & à natura, & ab armorum tractatione asper, officiorumque aut militariter incuriosus, aut superbe contemptor offenderet apud aliquos; tamen HAUD ingrata Principi ministrorum asperitas, tamquam fraudibus blandientium intractabilis, & militari illa Albanus libertate, quasi Regis causam non minus domi, quam bello propugnaret, auxit utique sibi Regis gratiam, quam summa in illum fide, ac diuturna militia promeruerat. Quamquam ab hujusmodi gratia plus intimæ æstimationis, quam speciosa benevolentia retulit. Certe ab exilio vocatus ad Lusitani belli administrationem, cum enixe peteret, ut sibi liceret in itinere Regem adire, dextramque ejus osculari; venia adhuc ambiguus non

impe-

impetravit. Cumque per eos dies ad præstandum
 solenni pompa Didaco Hispaniarum Principi sa-
 cramentum, regni Proceres evocarentur, Alba-
 nus, quamvis id percuperet, eadem Regis seve-
 ritate admissus non est. Tantum homini Rex
 tribuebat, ut crederet, posse & illum gratiæ in-
 certum, & se fidei securum esse. Cujus obsequii
 illud meruisse præmium visus est, ut & in sum-
 ma Regis gratia, inque ejus regia, ac penè inter
 amplexus ejusdem expiraret: & bello ex animi
 sententia confecto, inter victoriæ plausus, suo
 in triumpho conderetur. Vir magnis ac priscis
 haud dubie Imperatoribus militari scientia con-
 ferendus, nisi odium ex nimio rigore, superbia-
 que, & aliorum despicientia promeritum, ut
 virtutum vim apud præsentem, sic earum famam
 apud posteros elevasset.

*Quantum
 ejus fidei Rex
 tribuerat.*

*Fama ejus
 quid obfuerit.*

1574.

DE BELLO
BELGICO
LIBER OCTAVUS.

REQUE-
SENIUS,
Belgii praefecturam
init. Spes de
illo.

INITIO anni seſqui milleſimi ſeptuageſi-
mi quarti, Ludovicus Requeſenius, magnus
equitum Sancti Jacobi in Caſtellæ Provincia
Commendator, haud dubiâ multorum ſpe præ-
fecturam iniit: quod in pace, atque inter arma,
civilem juxta militaremque prudentiam ma-
gnis functus muneribus oſtendiſſet. Et ſuper hæc
facilitate ac modestia, quas virtutes, Albani
comparatio intendebat, conciliaturus ſibi Bel-
garum animos credebatur. Nec ipſe famæ dee-
rat, partim de industria, partim ex Regis præ-
ſcripto clementiam præ ſe ferens. Quam ſta-
tim vulgo laudem eſt conſecutus, coercita præ-
ſidiariorum aliquot militum licentia, in primis-
que depoſita remotaque è conſpectu armata Du-
cis Albani ſtatua: & ſtatua ejuſdem altera, juffu
quoque Regis in Hiſpaniam miſſa, incredibili
Antverpienſium gratulatione: plane ut aliqui
gauderent, pridem erectam homini molem, quo
nunc pœnam eius in dejectione deportatione-
que ſpectarent. Sed non ideo Requeſenius à Mid-
delburgi obſidione removit arma rebellium.
Eam urbem non Walacris duntaxat, ſed Zelan-
dicarum omnium Inſularum caput obtinebat
adhuc Tribunus Mondragonius: & crebris
eruptionibus minutisque præliis, oſtentione
fiduciæ magis quam virium conſcientia, jam
prope biennium ſtrenue defenderat adverſum
Zelandos. Ad quos mitigandos (namque Al-
bano inſenſi, in novum Gubernatorem haud
male animati dicebantur) cum & litteras carita-
tis plenas, & nuncios Regiæ ſponſores clemen-
tia

Mar. Delr.
I. Belg.
[urb.]
Statuam
Albani de
medio tollit.
agno
Belgarum
uſidio.
Middel-
burgum
emunt
landi.

1574.

tiz submisisset aliquoties Gubernator; parum utique profecerat apud eos, qui potiti jam aliquot circa pagis, alliciente successu, plus à contumacia, quam ab inani Regis indulgentia sperabant: usitatoq; plus nimio multorum more, melius habebant mercede delinquere, quam gratis honesta sequi. Itaque Requesenius à Mondragonio nuper admonitus, fame se ad deditorem cogi: instructam Anverpiæ classem sexaginta navium, liberando Middelburgo propere mitti. Et quoniam viis adiri duabus ea urbs poterat, quas Scaldis bifariam sectus facit; classem partitur inter Avilam & Glimæum, qui mortui Beavorii loco vicariam maris præfecturam gerebat, addito huic Juliano Romero: jubetque Avilam ad lævam per Hontam, (sic illud amnis divortium à latratu vocant Belgæ) & Glimæum ad dexteram, prono Scaldi, Middelburgum petere. Re intellecta idem consilium Orangio fuit. Nam bipartita classe, partem ejus ipse in anchoris tenuit ante Middelburgum, Avilam excepturus: partem ad Tholam Insulam direxit Ludovicus Boisottus Hollandici littoris Gubernator adversus Romerum Glimæumque. Boisottus (nam Orangius & Avila procul spectavere pugnam) visis ad Bergensis ostii fauces Hispanis, concurrentibus navigiis prælium committit, initio quidem improperum sibi ciuentumque, amisso statim oculo ab hostili pila, discerpto prætorix navarcho, ac promptissimis quibusq; fauciatis. Sed ut Zelandi, navium magnitudine numeroque, ac nauarum peritia potiores erant, Regii à pluribus circumventi; Glimæo interempto, Romero scapha vix elapso, navigiis partim vado hærentibus, partim injecto igne conflagrantibus, ipso prospectante Requesenio infelicis exitum prælii ex aggere Bergensi, casumque suorum miserante, ad extremum superantur. Hostium victoriam deditio Middelburgi, quæ una ferme supererat Zelandiæ urbs, illico est consecuta: claro ex ea deditioe Mondragonio, laudemq; qualis raro alias legitur, consecuto. Cum enim

Ad illud liberandam classem mittit Requesenius,

Hont. [Belgis est] canis.

Committitur prælium.

[Bergen op Zoom.] Vincitur Hispana classis.

Deditur Middelb. [18. Febr.]

enim is pactus esset, si milites, nautæ, machinatores cum bellico instrumento: si religiosæ familiaræ, clericique, sacra cum suppellectili: & utriusque cum domesticis præterea rebus atque impedimentis exirent, ac tuti in proximam Flandriam Zelandicis navigiis asportarentur; se apud Requesenium effecturum, ut captivus Aldegundius (quod avebat Orangius) tresque insuper alii, Aldegundii arbitrato, remitterentur in Zelandiam sex intra menses: & ni rem cum Gubernatore conficeret, se intra idem tempus in potestate hostium futurum; tantum ejus dicto habitum esse fidei, ut admissa conditione, nullis quamquam obsidibus firmata, non dubitarent, si forte pactum respueret Requesenius, quin hostibus ipse se sisteret Mondragonius: cujus videlicet unius captivitate multos compensandos Aldegundios non ignorabant. Et res quidem, annuente Requesenio, processit ex sententia. Nam libertate protinus donati sunt & Aldegundius, & hujus designatione Simonius atque Pettinius Tribuni militum, ac Centurio Cittadella bellicus machinator. Erat hic Francisci illius Cittadellæ pronepos, qui, quoniam Lucensem arcem, cui Paulo Guinisio Principe ipse præfuerat, illo dominatione exuto, patriæ restituit; ab ea voce, quæ Italis arcem sonat, omisso Jacobiorum cognomento, appellari vulgo cœpit: inseruitque familiaræ facti memoriam, à qua posteri nominarentur simul ac laudarentur. At vero cives Middelburgenses, uti convenerant, populationem redemere trecentis florenùm millibus Orangio persolutis: quem tamen ex vœnalitiis advenarum mercibus confecisse florenùm decies centena millia compertum est. Sed cladem hanc mari acceptam, terra melior Hispanus statim reddidit.

DUXERAT è Germania septem millia peditum, quatuor equitum Ludovicus Nassavius Principis Orangii frater, una cum Henrico fratrum minimo, & Christophoro Bavaro Palatini Septemviri filio: tentatoque nequidquam Mosæ transitu,

1574.

Laus Mondragon.

Cui mirum quantum hostes tribuerint.

(Jac. Simon. Joa. Pett. Franciscus Cittadella.)
Cum Mondrag. permittantur Aldegund. tresque alii.

1530.

(Largil. ad Marg. Parmens.

s. Mart.)
Orang lucrum ex capto Middelburgo.

(Quadringenta scutorum millia.)

MOCHENSIS pugna.

Ludov. Nass. copia & con-

SANCTIVS AVILA,
Arcis Antwerpianae Praefectus,
Mokenfis expeditionis Dux.

constiterat in Geldria, specie quidem Germaniam repetendi, re autem vera Neomago intentus, eaque in urbe Orangium è Bomeliana Insula excepturus. Sequebatur illum ex altera Mosæ ripa Hispanus exercitus, ductore Sanctio Avila, veterano milite ex Albani disciplina. Qui opportunum ratus, anteaquam ab Orangio miles, qui expectabatur, adveniret, aggredi Nassavianos ad Mochemum pagum, inter Vahalim ac Mosam tumultuario aggere communitos, deportatis trans flumen repente copiis instructisque, bellum pariter ac stragem intulit. Quæ sane strages, Regis ob iram ex superiore clade conceptam præter modum ferocibus, tanta duarum spatiorum horarum fuit, ut exercitus propemodum omnis, partim cæcis partim captis hostibus, deletus sit: tresque ipsi exercitus Duces Ludovicus Nassavius, ejusque frater Henricus, & Christophorus Palatinus, seu pugnares interfecti, atque equis obtriti, seu plaudibus hausti, (neque enim umquam reperti) miserum in modum una perierint. Invenio qui scribant, Ludovicum, cum aliquamdiu inter cadavera jacuisset, è cætorum acervo clam proreptasse ad Mosam usque, ubique à rusticis illac prædabundis repertum vulnera lavantem, nec agnitum, barbaram interentum spoliatumque. Virum sane pugnacis animi, militarisque facundia, sed turbidum violentumque, ac Orangio fratri ut amore geminum, ita prudentia longe alium ac diversum, qui que inconsulte ferox, impetu magis quam consilio arma circumferens, fortunam plerumque adversam merito suo expertus sit. Signis, tormentis, castris, omnique præda, paucissimis ex suis desideratis, abunde potiti sunt Hispani. Porro victoriæ decus tantæ (uti fit in rebus prosperis) mirum quam multum sibi vindicarint: militibus in summa nationum contentione ductores certatim suos præhabentibus. Hisp. Avila Duci primas haud dubie tribuerunt signis præcaute juxta ac festinanter illatis. Belgæ, Ægidio Barlemont, Com. filio, Hiergii Domino; qui cum equitum ala extra ordinem posita,

Avila adversus illum celeritas.

[*Monich seu Mooch.*] *Nassaviani exercitus clades,*

Mors trium Ducum.

[*Franc. Florans in Ann. Belg.*] *Mors Lud. aliter narrata.*

Hujus victoriæ decus cui tribuendum.

nutantem alicubi aciem opportuna impressio
 restituerit: Itali, Ioanni Baptistæ Marchioni
 Monte; qui lanceariorum equitum, quibus præse-
 rat, agmine in plures parvasque turmas præsen-
 solertia distributo, atq; à latere sæpius incurren-
 longe superiorem numero hostilem equitatum
 astu superavit. Ego, sicut in campestri certamine
 locum esse complurium virtuti non dubito; in
 magnam laudis in eo partem meruisse Montium
 facile mihi persuadeo, quippe donatum hoc na-
 mine à Philippo Rege, annuo reditu quingent-
 rum aureorum. Quamquam inique agitur cum
 militibus, dum omnia transferuntur ad Duce-
 Perinde ac si solis oculis tribuenda sit pug-
 laus, quod primi designaverint in hoste vulne-
 locum: præliaribus vero decretoriisque victori-
 manibus nihil debeatur. Exploratum habeo, Pe-
 trum Antonium Perottum Sentinensem, virum
 non minus à familia, quam à se nobilem, com-
 lisse persane multum ad eam victoriam. Idem
 Hispanorum peditum Tribunum Franciscum
 Valdesium, & patenibus & privatis ad Regem
 litteris testatum reperio, egregie hominem con-
 laudando, quod ante omnes Mochensem pugnam
 fortiter iuxta ac feliciter inchoaverit. Ducebat
 hic eo die Camilli à Monte, qui alibi curabat, ce-
 quitum centuriam. Pugnatque in fronte Na-
 saviani exercitus, agmine quingentorum equitum
 quorum ferme trecenti ex eo erant Raitrum ge-
 nere, quos à pluribus brevibusque sclopetis, atque
 aliis ferreis telis, Ferreolos vocant. In hos e-
 cturus Ioan. Baptista à Monte, quas partitus erat
 turmas: jubet Perottum cum una ex iis ante
 os in hostilem equitatum incumbere. Ille à fa-
 centuria turmam viginti quinque lanceariis con-
 stantem tanto impetu opportunitateque impulit
 in adversi agminis latus, ut loco motis in fronte
 sclopetariis, (qua sæpe de causa maxima facta
 sunt inclinationes præliorum) sexaginta ex eis à
 reliquo agmine abstraxerit: abstractosque facili-
 us aggressus, nova præsertim auctus accurren-

*Non exclu-
 denda mili-
 tum virtus
 à communio-
 ne laudis.*

[*Petr. An.
 Perottus
 Saxoterra-
 tensis.*]

[*Lud. etiam
 Melz. l. 4.
 c. 2. aliquid
 de Perotto.]
 Principum
 victoria.*

*Raitres lo-
 co moti,*

forma, licet illi & militum numero, & pilarum
 procella niterentur ad ordines se recipere, inter-
 ciso tamen hastis reditu, omnes ad unum con-
 cucidaverit. Quæ res dissoluto turbatoque præ-
 ter modum agmine, primus haud dubie ad victo-
 riam gradus fuit. Namque ab aliarum subinde
 formatum incursum magis magisque distractis
 equitibus, ac fugam circumspectantibus, dum
 auxilio advolat selecto cum agmine Ludovicus
 Nassavius, interceptus ipse à Bernardino Mendo-
 za, atque ab Antonio Olivera, qui agmina con-
 junxerant: non modo trepidationem suorum
 non repressit, sed eorundem fuga involutus,
 invadentium hostium succumbere impressioni
 coactus est. Sunt qui scribant, in ea primum pugna
 visum, ut soli equites lanceis armati scloperarios
 equites profligaverint. Ego tamen prælio ad Ren-
 teum castrum in Artesia commissio, annis ante
 Mochensem ferme viginti, Cæsarianos Raitres
 eodem armorum genere pugnantem, ab hastatis
 Gallorum equitibus superatos observare me me-
 mini. At vero Perottus in eo quoque primas tulit
 inter suos, quod fracta in hostem lancea, eductu-
 rus gladium, cum sensisset deesse manubrium
 pilis hostilibus excussum, vicinum Raitrem fero-
 citer amplexus, ferrum è manu abstulit, eoque
 suis armis interempto, strenue, qua major ingru-
 bat vis hostium, pugnabat, cum trajectus pila per
 renes, nec pugna ideo relicta donec ambigue
 certabatur, absoluta vero, exanimis reductus in
 castra, ac penè comploratus est. Convaluit tamen
 haud multo post, eo maiori sociorum plausu, quo
 pluribus eum laudibus prope funeraverant. Quam
 ille in exercitu famam usque adeo cumulavit re-
 bus sub Alexandro Farnesio fortiter dein gestis,
 ut (quod ingens ipse virium atque animi foret)
 militari cognomento, Italiae Paladinus appella-
 retur.

*à Nass. frustra
adjuti.*

*(Bern. Mend.
lib. 2.)*

*A lanceariis
quod raturum,
profligari.*

[Renty.]

1554.

*Perotti faci-
nus.*

TAM prosperæ victoriæ fructum atrox Hi- **SEDITIONO**
 spanorum seditio plane perdidit. Multis stipendia *prima Hisp.*
 multa debebantur, plerisque annorum trium. *[Exl. Epis.]*

1574.
(Namurc.
24. Jul. ad
Mar. Par.)
adversus
Avilam sti-
pendia non
solventem.
Seditiosorum
voces.

Avila fugit.

Illi Antv.
infesti conten-
dunt.

Spernunt
missos à Re-
quesenio : &
pecuniam so-
lam petunt.

Ea Sanctius Avila liberaliter ante certamen pol-
licitus, illo confecto differerebat, vacuus ipse
grandi ære, & natu a perseverus. Enimvero miles
& à victoria & causa ferocior, quam promptus
antè subierat pugnae aleam, tam deinde mercedis
pactiones implacabilis exposcebat. Ergo in Cen-
turiones insurgere, mittere manipulos, Avila ac-
currenti increpantique, minaciter obstrepere. Ubi
promissorum fidem? ubi Ducis curam non modo com-
moda militum non procurantis, sed etiam eorum postu-
lata fastidientis? At profecto militarem obedientiam
à Tribunis, à Ducibus magnifice predicari exigique.
Illorum arbitrio eundem adversus ignea tormentorum
ora: excipienda constanter vulnera mortesque non alio
interdum pretio, nisi ut hostis cadendo necandoque sa-
tigetur: ipsas saepenumero fossas, si desint virgultorum
fasces, suorum aggestu corporum exaquandas. Ad
nihil militum anima vilius haberi. An licere Duci à
militibus vitam in horas exposcere, non licere autem
militibus à Duce alimenta vita in menses efflagitare.
Ecquod genus artificum operarumque justius repetere
laborum suorum pretia, quam se, qui non qualemcum-
que operam sudoremque, sed sanguinem ac vitam a-
liena dominationi locent? Hæc quoniam veris in
Ducem armis objectabantur, impar gliscenti mul-
titudini Avila, cum nullis pollicitationibus seme-
decepti placarentur Hispani, pedem inde trepidus
averterat. Tunc collatis inter se capitibus tria
ferme veteranorum millia Novum sibi Ducem
(Electum vocant) ex seditiosorum more creant
novam ordinant ipsi Remp. ac partiti inter se
belli mania, instructo agmine Antverpiam pe-
tunt, melioribus nequidquam obsistentibus: quibus
etiam spretis, quos re audita, cum certa stipen-
diorum spe obviam miserat Requesenius. Quo-
rum uni è Societate Jesu delecto, (is erat Petrus
Trigosius Hispanus, vir apprime facundus, ac mi-
liti acceptus) cum anxie in eam sententiam, infi-
niteque declamaret; paucis respondisse ferun-
tur: Numeraret ante pecuniam, mox concioni at-
tentos habiturum. Satis jam datum esse verborum
pecuniam

pecuniam postulare se, quorum sanguis pro Rege fusus in altera lance, in altera argentum ab Rege debitum penderetur, facile illum praegravaturum. Inde hominem plura additurum tympanorum strepitu interpellantes, infestis signis Antverpianam (Hispanis, qui in arce erant, haud gravate admittentibus) ingrediuntur: partitque sibi ex militari designatione opulentiorum domos, Requesenio, qui eorum postulata minisque urbe iam immiserat Wallonum praesidium, superbe denunciant, Nisi ab eo stipendia illico solvantur, se sibi suo arbitratu soluturos. Cumque promissa in certum diem adhuc differrentur, novo furore, quasi ludificarentur, impulsis, ante curiam, ubi Electus agebat, armati conveniunt: ibi subitariam attollunt Aram, peractoque in ea Sacrificio, omnes jurejurando se obstringunt, Electo sese obtemperaturos, nec quieturos ante; quam stipendia ad assem usque numerarentur. Id vero ita non tumultuose in eo tumultu, sed rite atque ordine peragunt, nihil ut per seditionem facere viderentur. Usque adeo vel armatus furor ordinandus est, frustra ne furat. Quin etiam erigunt inibi pabulum: edicuntque Electi nomine, Eo supplicio efficiendum, quisquis in posterum rapinae aut furti compertus esset. Idque severe adeo servatum à milite, duobus illico suspendio multatis, ut nullum exinde crimen hujusmodi Antverpiae auditum sit: Et valuit ea modestiae species, & praeteritorum moderatio, ut partim Antverpiani, imperato sibi certa pecuniae summa, partim ex Regis exario Requesenius, argento etiam ac suppellectili sua oppignerata; additis praeterea stipendii loco à mercatoribus (nam pecunia satis adhuc non erat) pannis sericis laneisque; militem post quadragesimum ac septimum diem abunde placaverint, in quo illud utique memoratu dignum non omiserim, praesertim mihi traditum ab iis quorum opera peractum est. Persolverat militibus stipendia Requesenius, cum ad eos grandi pecunia ditatissimi accessere, uti mos est, pauperum complures,

*Antverp.
intran.*

Etiam min.

*& solenne sa-
cramentum:*

*& edictum
contra fures.*

*Stipendia
illis persol-
vuntur.*

*Tria sedition-
um libera-
litas.*

[Scuta mille
ac sexcenta]
Franciscanis
quantum
dederint,

Invitant
Jesuitas.

Hi cur ab-
nuunt.

Illi mittunt
ad horum
domum pecu-
niam,

Patrum ad
illos adhor-
tatio.

& præcipuè emendantium Ordinum Religiosi-
stipem in tempore corrogaturi. Et militum ple-
riq; in magna tunc quidem numerorum afflue-
tia, (quippe trium annorum stipendiis, aliqui
etiam quatuor aucti erant) sive pro innata genti
pietate in Religiosas familias, sive quod omnis
oborta repente copia vilior habetur; liberales a-
deo erga supplices fuere, ut sola Franciscanorum
familia quatuor florenum millibus donata sit.
Verum ubi animadvertere milites, inter Religio-
sos propemodum omnes ope aspersos aliqua, è
Societate Jesu adesse neminem: cui tamen ordi-
ni, ob assiduos in castris labores, atq; impensa in
ægrotos milites ministeria, plus se quam ceteris
debere fatebantur; submisere aliquem ex suis, qui
Patres animaret, ne in ea publica largitione solos
se se immunes paterentur. Sed Patres actis hominum
gratiis, cum paulum tergiversati, denique nega-
sent, quidquam se accepturos ab iis, antequam
male ablata dominis redderentur; illi nihil inde
offensi aut retardari, duobus è suorum numero
designatis, haud exiguam nummorum summam
coëgerunt, miseruntque ad Societatis domum
haud ignari, PRÆSENTEM pecuniam non perinde
repudiari, atque promissam. Enimvero admiratio-
ni Patribus fuit ea militum constantia, quos superi-
ori potius responso suboffensos opinabantur. Et
quando officiis certabatur, partes suas duxerunt
esse, homines præpostere pios condocere, et
eorumque mentibus aut errorem aut contuma-
ciam amice depellere. Itaque adit illos è Patribus
unus militi perquam gratus, eosque liberior
oratione admonet. *Eorum liberalitatem non rejicit
ab se, quasi familia sua necessitatibus non opportunam
sed CORDI non esse Deo largitiones ex alieno. Mem-
nissent, quamdiu sese, quamque laute apud Antver-
pienses occupatis eorum domibus sustentaverint? quomodo
minaciter ac prælicenter initio seditionis in civium
fortunas invaserint eorum aliqui. Cur igitur, dum
homines accersunt, in quos ultro pecuniam congerant
illos, quibus jure debetur, injuriose prætereant.*

Quin potius in ea partitione curam ac methodum adhiberent; ac tenuiorum civium indigentiam sublevantes, offensa civitatis gratiam inirent, animaque ipsi sua ac fama consulere. Non frustra hæc dicebantur apud milites, qui præteritorum necessitatem excusare hoc quoque liberalitatis argumento cupiebant. Quare ab illorum primariis vel religione tactis, vel seditionis ignominiam abolituris, novo certe exemplo, multa in cives distribui, nec pauca, quæ vi abstulerant, cœpta sunt reddi: tanta Magistratum admiratione plausaque, ut laudari publice militem, & exponi populo adhibitam in ea re à Patribus Societatis operam, eorumque commendari continentiam pro concione voluerint. At Requesenius non ideo militibus fidendum ratus, condonatis & oblivione consepultis quæ obvenerant, omnibus, eos ad obsidionem Lugdunensem, quam superiore Albanus anno inceperat, omnes immisit: magno sane metu curisque liberatus, in quas homo plus nimio sibi de suorum obedientia, vana opinione pollicitus, se pariter ac cives imprudenter induerat. Nisi forte id consulto permissum fuit, ad præsentem inopiam Regii ærarii sublevandam: uti suspicatos tunc esse aliquos, scribit ad Margaritam Austriacam Parmensem Ducem, Episc. Namurcensis. Ergo Hispani Bruxellis à Requesenio paululum rerenti, dum ipse coactis jam Provincia- rum Ordinibus, generalem noxarum veniam ab Rege transmissam promulgavit, minore quam Albanus apparatu, sed ampliore liberalitate, fructu tamen ob intempestivitatem non multo maiore; Lugd. Batav. animosius quam feliciter rediere, Francisc. Valdesio ductore.

ET principio quidem Valdesius expugnatis hostium munitionibus, mox aliquot castellis circumpositis, & interclusa undiq; comœatu, urbi habitatoribus frequenti extremam prope necessitatem induxit. Addidit tamen ad Lugdunenses clementer epistolam, qua gnarum se illorum inopia ostendens, molles nihilominus dedendæ ur-

& fructus.

Multa in civibus distributa à seditionis, & multa addita.

[Leyden]

Suspicio de rapinis seditionis.

[14. Jul.]

8. Mart.

6. April.

Promulgatio veniæ generalis.

[Episc. Nam.]

24. Jul.]

DE OBSIDIONE

Lugdunensi.

Valdesius ad deditionem

invitat Lugdunenses.

bis condiciones offerebat. Sed illis contempnim
 ferociterque respondentibus, *Alimenta sibi non
 defutura, donec laevum brachium restaret: hoc esuror
 dextero ad libertatem tuendam reservato*; Valdesius
 festinatis per iram accessibus, acētiorique in dies
 obsidione Lugduno imminens, usq; adeo grave
 in urbe tumultum, civibus fame passim exspiran-
 tibus, excitavit, ut plebs ultimum tolerantiae jam
 experta, ni Consules deditioem properarent, pa-
 tefacturam se hosti hortas, palam minaretur. No-
 tum id Valdesio: ideoque nutantem ea discordia
 civitatem impulsurus, aggressionem ab universis
 exercitu imperat in tertium diem. Interea Haga
 propinquam urbem, itare, non omittebat, amor
 captus illustris eo loco feminae: quam, quia conju-
 gem animo delegerat, (duxitque non post multo
 assiduis illam obsequiis, atque amatorio ambitu
 Belgica libertate, sectabatur. Forte in eum diem
 qui oppugnationem urbis praecedebat, celebra-
 jam ante convivium in feminae gratiam designa-
 verat Hagae Valdesius, intereratque, cum tristitia
 remillam conspicatus, sciscitatusq; anxie causam
 respondentem audit, Non posse se non gravitate
 mœrere, obversante sibi ob oculos Lugduni ima-
 gine direptionibus ac caedibus in sequentem diem
 destinati. Tot enim funera familiarium carorum-
 que quos publica ruina involvi necesse erat. An
 non satis esse, ut sola tunc quidem consideratione
 metuque, omnem exuerent animo lætitiā: &
 audito deinde successu, insanabile pectori vulnere
 imprimerent? Valdesius, ne conjugii spem inci-
 deret, exhilarato illam animo esse jubet, secreta
 promittens, omissurum se aggrediendi consilium
 ejusque amori condonaturum obstinatae civitatis
 stragem. Quod is tanto liberalius pollicebatur,
 quanto certior erat, casuram per sese urbem esse
 sine cujusquā impulsu, sine invadentium sangui-
 ne: expressura videlicet deditioem fame. Atque
 adeo imputandum gratiae putavit, quod usui com-
 modoque vertebat. Et sane altero post omissam
 oppugnationem die, gliscente acrius inter plebem
 urba-

*Illi ferociter
 abnuunt:*

[*Apy. occi.*]
*& acrius ideo
 premuntur.*

[*Hag. Com.*]
*Oppugnatio-
 nem decretam
 cur Valdes.
 omittit.*

urbanosque milites tumultu, de mittendis ad Val-
delium oratoribus agitari coeptum est, Cum peri-
culo dissidioque Lugdunensium audito à vicinis
populis in urbis auxilium intentis. Quando jam
nulla processerant adhibita liberandæ urbi reme-
dia, à desperatione consilium capere constituunt.
Lugdunensem agrum, adjacentesque Lugdunensi
campos crebri passim Nili Euripique variis mæan-
dris ac flexibus pererrant: urbem ipse interfecat,
ac sparsim alluit Rhenus: Isela & Mosa, hic ad
Roterodamum, ille ad Goudam procul quidem
excurrunt, sed promptis inde aquarum corriva-
tionibus accedunt. Horum porro fluminum, ma-
jorumq; canalium alveos, ne, quam intumescens
iram oceani sentiunt ipsi, in campos effundant,
certis aggerem quasi lineis circumscribit hominũ
industria. Igitur Hollandi, consilio cum Lugdunen-
sibus, columbarum opera, communicato, perfos-
sis disjectisq; quas annorum plurium labore sum-
ptuque contra maris ac fluminum eluviones op-
posuerant, molibus: Mosa atque Isela, ipsoque
Oceano tamquam subitariis copiis, in campos
immissis; paternos late fundos, ac vicinos pagos
aquarum inundatione texere: nempe ut per eas
strages (non minoris sepringentis florenum mil-
libus aestimatas) facta navibus per agros via, obsi-
dentium Hispan. castra & munitiones alluerent:
ac Lugdunum quadraginta milliarum itinere
(quod fidem excedit omnem) intrepide cum ci-
batiis ac milite adnavigarent. Et vero nova illa
species maris inter arbuta ac villas repente nati,
naviumque per silvas emergentium multitudo,
potuisset vel Hispanorum oculos oblectare, quasi
in Romanorum theatris illa spectarent aquarum
miracula silvis succedentium ac ludicras concur-
rentium navigiorum pugnas: ni simul viderent,
insolito se demum spectaculo peti, atq; auxiliares
illas è conjurato elemẽto copias adversum se di-
rigi, atque adeo importato tot onerariis navibus
ad obsessos commeatu, spem sibi omnem præclu-
di potiundæ urbis. Cujus profecto urbis auxilio,

*Lugduni-
stius.*

*Ferox vici-
norum consi-
lium.*

*Fractis agge-
ribus omnia
aquis inun-
dantur.*

*[Ducentis
octoginta
scutorum
millia.]*

*In silvis
mare.*

*Classis ho-
stium per
agros navigat
Lugdunum.*

haud facile dictu est, quam multa per eam oportunitatem è vicinis undique Insulis ac portibus apparuerint instructa militibus bombardisque navigia, summa omnium conspiratione, parique adversus Romanam Religionem odio: quos multi etiam præ se ferre gloriabantur, Lunulis pileo præfixis, atexto cum carmine: *Turca magis, quam Papa placet.* Constat non minorem fuisse classem centum quinquaginta navagiiis, omnibus bellico instrumento munitis: neque classarios infra mille ac ducentos, præter nautarum ministeria, enumeratos. Et tamen non cadebant adhuc animis Hispani: coactique superante mari, deserere aliqua humiliore situ castella, alia tamen pertinaci adeo labore mordicus obtinebant, ut alicubi ad aggerem contra vim aquarum atque hostium utcumque attollendum, cum legiones, atque hujusmodi ferramenta deficerent, terram pugionibus foderent, ac loriceis galeisque comportarent. Quod ipsum fecisse olim accepimus simili necessitate in eodem Belgio Nervios hiberna Q. Ciceronis obsidentes, gladiisque (quod alia deessent) molientes humum, ac sagulis exhaustientes. Verum majore in horas periculo excreverunt præter modum aquarum, quas in plenilunio, continuato longius æstu, flante præsertim cauro, congerebat mare; Hispani obsessi verius quam obsidentes, repentino Valdesii metu ferocitque damnantis omiffam potiundæ urbis oportunitatem, intempesta nocte, depressis in proximas fossas majoribus tormentis, obsidionem quarto post mense deseruere. Nec fuga ipsa sine clade fuit: insequente illos hoste harpagonibus armato, id est perticis ferro adunco præfixis, aut uncis per oblongos funes immiffis, quibus graviter Hispanos sauciabant, ac multos eorum captos in naves attrahebant. In quo mirum, quod de Petro Ciacconio Borgia Subcenturione commemorant. In hunc quod paulo ab aliis diversus accurrerat ad defendendum pontem, invehus hostium lembus, immiffisque quatuor harpagonibus

Qua

*& quanta ea
classis.*

*Obsidentes
Hispani obsi-
duntur.*

*Eorum
constantia.*

*[Bern. Mēd.
l. 12. Cef. l. 5.
de bell. Gall.
Paul. Oros.
lib 6.]*

*Antiquorum
enila.*

*[Sprinculoet
vocāt Belgæ.]*

*Hispanorum
discessus.*

*Non sine
clade.*

*[Bern.
Mēd. l. 12.]
Ciacconii
facinus.*

nibus hominem mordicus arripuit, trajectumque uncis, atque adeo mortuum, uti videbatur, arripuit. At ille navigio impositus, ubi eos videt (sex septemve erant) expiscandis aliis intentos, à tergo exurgens, elataque, quæ forte ante pedes erat, securi, quanta maxima potest vi (namque arrepta tantum veste tractus fuerat, corpore integer prope modum erat) unum, alterum, tertium prostermit: reliqui inopinato redivivi hominis furore perculsi in aquas deliliunt, Ciacconius navigio potitur, utque erat onustum frumento, laboranti civitati destinato, ad socios quaecumque victis solatium deducit.

OBSIDIONIS infortunium novo tumultu auxere Hispani milites, spe videlicet frustrati Lugdunensis prædæ, stipendiorum loco destinata. Incenditque seditionem rumor, quasi Valdesius ejus expeditionis ductor, accepta à Lugdunensibus pecunia, paratam urbis oppugnationem distulisset. Quod quamquam à Valdesii moribus abhorrebat adversus avaritiam incorrupti: nec congruebat Batavorum ad eam diem simplicitati, creditum tamen, aut potius compositum ab iis, qui cetera ignari, improperum rei exitum impunitari nolebant sibi: & occasionem repetendi, tamquam à pecunioso Duce, stipendia conquirebant. Certe exarsit illico seditionis flamma, comprehenditque militum ferme quatuor millia. Quicapro constrictoque Valdesio, Electoque in ejus locum substituto, quamvis acceptæ pecuniæ rumor illico evanisset, signis tamen Trajectum ad Rhenum versis, aggressique urbem, non ante quam ipsius Valdesii opera repræsentarentur à Requesenio stipendia, sedati sunt. Sed Hispani amissum iterata seditione, & Lugdunensi fuga decus, haud post multo redemere, expugnatis ad Iselam, & in Geldriæ finibus, ductore Hiergio ejus Provinciæ Præfecto, Bura, Montfortio, Aquis veteribus, atque Schonhovia: uti paulo ante in Hollandia, duce Vitellio, inter fluvios Vahalim & Leccam, Lerodamo, vicinisque Aspera & Huchelio,

SEDITIONE
Hispanorum
altera.

in Valdesium
ceu dubie
fidei in ob-
sione,

capiunt
illum.

[Utrecht.]
Accepta
pecunia
pacantur.

Res Hispano-
rum prospera.
[Oudewater,
Mich. ab Is-
felt. Hist. sui
& temp.]

*Novum illis
auxilium ab
Altempfio
[Clara Me-
dicca,
Jacobus
Medicus,
Marignoni
Marchio.]
bono & ve-
teri milite.
Periculum
ejus ab hosti-
bus.*

& contra Gorcomium Worcomio, aliisque circa oppidis arcibusque, magno utique incremento Regiarum partium: quas eodem tempore commodum auxerat Annibal Comes Altempfius, legionem quatuor millium peditum trahens è Germania, Requesenii jussu, qui compertæ hominis fidei, bellicæque virtuti plurimum tribuebat. Erat hic Pontificis Pii IV. sorore genitus: imbutusque jam tum novennis puer ab avunculo Meleniani Marchione militaribus præceptis, primam aetatem Austriacis armis auctoraverat: ac multa sub Carolo ac Ferdinando Cæsaribus, multa sub Philippo Rege stipendia fecerat in Germania, Italia, Belgio, atque Africa. Acciditque adventus ejus inde quoque gratior Requesenio, quod casum illum in itinere, profligatamque, quam ducebat, legionem fama vulgaverat: nec tota ex vano. Namque, dum ipse legionem, paucis suorum comitatus antecedit, à militibus ferme sexcentis, ex iis qui à Mochensi clade profugerant, in Belgii limine circumventus, ac duobus vulneribus faucibus, medios tamen per hostes viam sibi strenue dimicans patefecit. Ergo Requesenius hisce copiis ad Brabantia præsidium opportune relictis, quando pacis negotium Bredæ agitatam ab Regiis Orangianisque legatis, adnitente Cæsaris nomine, Guntero Comite Suarzburgio sororis Orangii marito, penitus evanuerat; curas omnes in expeditionem maritimam, quam dudum moliebatur animo, festinanter intendit.

*ZELAN-
DICA ex-
peditio, cur
suscepta à
Requesenio.*

*Zelandia
situs.*

ETENIM cum Requesenius animadverteret, hostibus à continenti magnam partem exclusis, Zelandia insulas per fugio esse: bellum Scaldiam usque deportare statuit: non quidem per apertum liberumque mare, tantum enim haud erat navium, quibus se cum hostili classe committeret, sed per interjecta insulis freta, quæ pedibus alicubi transmitti posse inaudierat. Etenim Zelandi à fluminibus Scaldi & Mosa in insulas secti, aquis non alte stagnantibus alluuntur: & Oceanus, qui confuso cum annibus nomine illas interfuit, in recessu usque

usque adeo alicubi subsidit, ut ipsa interdum culmina pagorum, quos aliquando terris ademere obruitque, miserabili aspectu aperiat: atque adeo navibus per ea quidem loca viam interdicat. Igitur terrestri militia Sanctio Avilæ, maritima Christophoro Mondragonio commissa, Vitellio castrorum Præfecto universam expeditionem moderante; Requeleinius horum maxime consilio & Goetiane trajectionis exemplo animatus, milites qui præirent, & iter præeantibus designavit. Milites quatuor millia fuere: iter Bergas indictum, inde Tolam, ex hac insulas Philopolandiam, inde Duvelandiam, postremo Scaldiam, Zelandiæ & expeditionis caput. Et quoniam notitia præcipienda locorum erat, quæ navibus quæque pedibus tuto adirentur: datum negotium Joanni Arandæ, signifero ingentis animi, ut per homines fidos ac gnaros exploraret vada: Raphaëli autem Barberino, equiti strenuo solertique, ut maris stagnorumque mensus altitudinem, apta locis navigia compararet, deportaretque. Et Aranda quidē edoctus à nautis ac piscatoribus, sub aquis eminentias & colles esse, in quorum jugo præalta illa, quæque inaccessible videbantur, maria, pedum vestigio transmitti possent: exploratum iter Requeleenio abunde retulit, eumque ad expeditionem securè capeffendam confirmavit. At Barberinus non modo ad transvehendos milites ætuarias fabricavit naves, & lembos planioribus carinis, & pontones, & trabibus intactas res, singula æstimatis antea æstuariis accommodata: sed etiam, correpto per levi febricula per eos dies Præfecto castrorum Vitellio, ejus jussu aliquot subitarias munitiones & castella in aditu Zeland. ad capita & flexus Euriporum excitavit: & itinera, cibariorumque invectiones in castra communiit: & complura, quæ Vitellii muneris erant, tanta opportunitate confecit, ut, ei Vitellius simul faciendâ præscriberet, simul gratias pro factis ageret: ac re dein bene gesta, amico scribens haud inficiatus sit, multa sibi in ea expeditione laudi data, quæ

Duces expeditionis Avilæ.

Mondrag. Vitellius.

[*Sub Albano 1572.*

Schouwen.]

Milites.

Iter faciendum.

Aranda jussus explorare vada.

Barberinus comparare navigia. Illius relatio:

Hujus opus.

Vitell. loco multa peragit Barber.

Cum Vitell. commendatione.

profecto Barberini ingenio industriæque deberentur. Rebus in hunc modum impigrè curatis, milites Antverpia solventes, secundo Scaldi flumine Begas ad Zomam; inde in Tolam Insulam Brabantie proximam, ex hac aliis navigiis impositi in Philippolandiam desertam Insulam transire. Hinc vero in Duvelandiam, hostili præsidio validam alia scilicet tranandi ratio ineunda fuit. Distat hæc Insula (quæ ante annos quadraginta mari hausta, non multo post, excluso, gentis industria, truci elemento, incolæ cœpta est) freto quatuor millium passuum à Philippolandia. Hoc fretum, quoniam æstu remittente, navigia non ubique ferret, atque adeo inaccessum hostium classiforet; pedibus transmittendum erat, ea quidem parte, qua vadum à peritis monstraretur. Nam licet alicubi vestigia intra undas apparerent altioris soli, ea tamen semita perpetua non erat, sed inobservabiles lacunæ, cœcique subterlabentium rivorum accursus passim intercedere ferebantur. Hinc ergo traiectioni certatim obtulere sese ex omni exercitu milites, ostentatione quadam martialis animi, atque ex periculo gloriam accersentes; selecti tamen primarii ferme Centuriones, ac veterani quique, præsertim ii, uti assolet, qui expeditionem impensius probavere, Isidorus inquam Pacechus, Hieronymus Serosquequius, hic Bergarum, ille Goesii Gubernator: Osorius Ulloa vetus pediti ductor, Barberinus, Aranda, Guiraltus, atque alii omnino mille septingenti, & quinquaginta, Hispani plerique, Belgæ non pauci, Itali que, reliqui Germani, (præter fossores fabrosque ferme ducentos) magnæ omnes animæ, vitamque gloriæ posthabentes. Nec minus interea explorato Requesenii consilio Princeps Orangius, evocato ad se Boisotto Zelandiæ præfecto: cohortes cum eo aliquas partim Duvelandiam, partim Zirczæam, quæ loca bello petebantur, properè immisit. Quin & circa Duvelandiam, quâ parte procul ab angustiis fretri præaltum est mare, iussit navigia complura consue accedere, quoad possent tra-

Milites in Philippolandiam descendunt.

transmissuri in Duvelandiam.

Quantum & quale fretum inter utramque insulam.

Et quante molis illud pedibus transire. Offerunt tamen se certatim milites.

Seliguntur.

Numerus omnium.

[Vastatores.]

Orangius contra parat milites, & navigia:

trajicientes Regios tormentis ac missilibus invadere. Denique & illud excogitavit, qua ratione in ipso æstuario repentinum veluti castellum tra-
nantibus opponeret. Namque aliquot onerarias naves militibus ac telis instructas, crescente mari, ad ea impulit vada, per quæ Regiis transirum fore prævidebat, eo consilio, ut mari abscedente, ad eminentias terræ & tamquam ad syrtes impactæ certam interea transmittentibus inferrent, & ab eo lignorum objectu moram, & ab armatis illic militibus cladem. Hisce tamen delecti milites aut ignoratis, aut potius deliberato jam animo contemptis, quoniam appetere nunciabatur hora subsidentis freti, exuti armis, ac cetero vestitu, contenti calceis, ac femoralibus, binas aut è collo, aut à summis hastilibus, ne aquis immaderent, suspendere manticas, nitrato alteram pulvere, alteram naurico pane caseoque refertam: gestantes præter gladium, multi hastam, nonnulli oblongas secures, plerique sclopum, alii ligonem, bipaliumve. Hoc ornatu, deducente reliquo exercitu, ad locum accedere, pleni palâ quidem vocibus adhortantium, clam vero miserantium devotam morti legionem. Et profecto in mortem ibant, quibus & præsens ab immiti elemento periculum erat: & si mare pepercisset, expositi supererant hostium telis, quorum per mediam classem nullo alio quam corporum vallo munitis penetrandum erat: & utroque demum discrimine perfunctis, ultima restabat cum insulæ præsidiariis è tuto riparum atque aggerum expectantibus, iniqua plane dimicatio, quam nisi subito conficerent, intumescere interea mari, in hostis sedentis ridentisque conspectu absorberentur. Ut hæc sane transmissio non modo committi cum celebri olim Cæsarianorum militum trajectoryne queat: cum illi ex aqua capite solo extantes, eo impetu transiere Thamesim, ut hostes vim legionum equitumque non sustinentes, ripas desererent, ac se fugæ mandarent: sed tanto horum virtus, Cæsarianorum fortitudini præha-

1575.

& novum in aquis castellum.

mira & audaci consilio.

Non terrentur Regii.

Eorum vestitus.

(Alabarda,)
& arma.

Accingunt se operi, discriminum & mortis pleno.

[Cas. l. 5. bel. Gal.]

Hujus curæ Cæsariana transmissione comparatio.

benda videtur, quanto Hispani pauciores, nec ullo equitum comitatu nixi, nec liberum annum, sed intellum hostibus Oceanū aggrediebantur: quanto, si forte adversa cōtingeret pugna, minori spe ibant recedendi per inremabilem nisi remis viam; atque adeo quanto certius, cum à fronte hostis, à tergo hoste truculentius urgeret mare; si non illico vincerēt, vincebantur. Et jam magnanima legio subsidente mari, sub mediam noctem, iter ingreditur. Ducebat primum agmen, animi magnitudine par agmini suo, Joannes Osorius Ulloa; ultimum Gabriel Peralta Marchionis Falcesii frater, ingenio ac manu promptus. Illud milium ac ducentis, hoc quingenis militibus constabat; fossiles, cum sclopetariorum centuria, medii inter agmen utrumque claudebantur. Et quoniam monstrati sub aquis fuerant à vadum scitis, inter valles voragineisque, colles aliqui ac tumuli, quorum dorso plures pariter insistere haud poterant: idcirco bini ternive procedebant incredibili audacia per aquam, pectore tenus enitentes. Stabat in littore Requesenius, juxtaque Sacerdos propitium videntibus Numen, ac presentem opem à cœlestis militiæ Principe, cujus diem nox illa excipiebat, indefinenter implorans. Nec frustra. Cæcam enim intempestamque noctem accensæ per aëre trabes, rutilanteq; tractim faces, quæque alia ostenta conflagrantis cœli, præter omnium opinionem repente collustrarunt. Quia etiam visa simul flamma instar coronæ in Requesenium inclinantis, attaxit avide ad sese militum oculos talium ignaros, speque non dubii successus erexit. Qua opportunitate Osorius arrepta, conversus ad suos: *Ecquid videtis, Commilitones exire manipulatim nobiscum in expeditionem militiam cœli, consociare nobiscum arma, præmonstrare in hostem viam, signare minaciter ultionem? Equidem antequam huc descenderem, reputata animo periculi magnitudine, Deum anxius adoravi, poposcique (favore animandi teor) non tam victoriam; quam honestam & non ultam mortem. Nunc vero plennis animi, vota ipse*

*Descendunt
in aquas
Regii, pri-
mum agmen
Ulloa, ulti-
mum Peralta,
medium fossi-
orum.*

*Ordo inceden-
tium.*

*Requesenius
in littore,*

*[Michael
Hernandes*

è Societate

*ESU) &
Sacerdos cum*

bonis precibus.

(Isselt in hi

Belg. Thua.

l. 60. Met. l.

5. Meurs. in

orang. l. 10.

*M Hernan-
des retulit de*

corona.)

mea corrigo, extendoque, nec quidquam impervium nobis aut insuperabile jam duco. Magnū sit licet, quod audemus, Socii, quodque vix credi poterit, homines audere potuisse: intrasse pedibus mare firmis etiam navigiis infidum, nec alio quam corporum remigio ad hostium insulas importasse bellum: aut non jam temerarium inconsultumque judicabimus, si non se quisque ac vires suas aestimet, nec praesens ab crescente mari aut dehiscente periculum metiatur, sed erectis in caelum oculis, numeret auxiliares inde copias, ac volitantia belli socialis signa: videat dispositos caelo ignes, quos in hostem ejaculatos marini fluctus haud extinguant. Vicimus, Socii, dum non caeli minus interest, quam nostra vicisset. Cordi est Deo noster hic labor: tantoque Auspice de Duce ipsi nobiscum victoriam ferimus causamque victoriae. Enimvero alacres ad ea milites, quibus eadem persuasio caelestis auxilii mentes invaserat, insolito aspectu, ac prope invitamento Superum animati, dum, caelo faces praeferente, sequi tuto licebat viarum duces; Duvelandiam versus, quam maxima celeritate, ne mare excresceret, properabant. Sed quae festinario esse poterat, duobus propemodum hominum millibus per eas angustias gradientibus, quae quaternis raro paterent? Nec parum avocamenti afferebant apparentes jam ex adverso mari hostium naves: quae licet procul, atque adeo incertis ictibus jacularentur, exilientes tamen ab eis audacissimi nautarum, per nota sibi vada cum Regiis congregiebantur, novum insanumque miscentes pugnae genus: dum utrique per undas semiconspicui nunc eminus sclopiis per aquas scintillantibus impetebant sese: nunc cominus hastis & contis è vestigio eminentioris soli se certatim proturbabant, resupinabantque in proximos hiatus, voragineisque. Sed illa longe gravior inevitabilisque pernicies à transversis, & haerentibus vado navigiis: quorum cum milite sclopiis atque uncis infesto dum alii ex Regiis raptim congregiuntur, alii interim praetereunt; profecto non nisi cum magna agminum mora, nec sine cō-

Et animati milites festinant.

Sed rotendant eos angustiae viarum: & è navibus profluentes hostes:

& haerentia vado navigia.

Ultimum agmen cogitur reverti. Medium agmen fossorum partim obruitur partim caditur ab hoste,

in hunc modum increpante.

Numerus pereuntium,

Pacechi virtus.

Ejus suprema voces.

Ejusdem cum Casariano Centurione comparatio. [Ces. l. 7. Bel. Gal.]

gredientium clade superari hostiles hosce scopulos, atrocemque tempestatem necesse fuit. Quamobrem æstuante atque insurgente jam freto, ultimum Peraltæ agmen parum viæ progressum, aqua colla tenus inundante, reverti coactum est: & qui medio inerant, fossores; additusque fossoribus Belgarum militum manipulus, dum desperato reditu porro pergunt, primosque assequi conituntur, partim pelago hausti, partim ab iis, quas dicebam navibus iter insidentibus, imo ab ipsa hostium classe per auctum jam mare propius facta, adeo secura obnoxiaque cade interempti, ut interfectores ipsos quasi commortalis naturæ conditione commotos miseratio caperet al qua tam infeliciter ac projecte morientium. Exaudiebanturque increpantium voces: *Quo miseri contendere? Quorsum improtecta insane corpora vulneribus objicerent? Aut quis furor, quæve merces locare animas Hispano, ut velut aquatici canes per undas immissi hostibus ludos facerent?* Sic illi & feriebant, & miserebantur. Superfuere ex hac media ducentorum & quinquaginta hominum acie, tantummodo novem. Ex aliis primo in agmine desideratis fuere duodecim aut tredecim) Isidorus Pacechus memorabili exitu finivit. Namque in pectore trajectus pila, dum cadit, ad eumque accurrunt, qui circa aderant, milites Centurionem suum humeris sublaturi; collecto utcumque spiritu, *Ite, inquit, Comilitones, ite: neque dum mei unius, qui jam vixi, cura vos angit, sociorum vestrorum iter intempestivis in me officiis interturbate. Ego fortiter audendo morior non indecore, nec vero infeliciter vos, uti spero precorque, vincendo facietis. Sic viro forti, deficiente vita, tantum abundabat animi, uti etiam moriens alios animaret. Profecto non ego vetera sic extulerim nostrorum incuriosus ut hunc Petrejo illi Centurioni Casariano facile posthabeam: qui in Gergoviensi oppugnatione acceptis vulneribus prostratus, repudiato manipularium suorum auxilio, Frustra eos conari dixit, operi ferre illius vita, quem jam sanguis viresque deficerent.*

CHIAPINVS VITELLIVS, *Cetonce*
Marchio, Generalis Castrorum
Prefectus.

rent. Trent potius ad suos, seque incolumes reliqua le-
gioni, dum licebat, adjungerent. Nam ut similis fue-
 rit in utroque vitæ contemptus, par cura publicæ
 salutis, eadem in extremo spiritu voces; Hispanus [*Petrejus.*
Pacechus.]
 certe, quam Romanus grandius quid agebat, dum
 hic ab urbis oppugnatione rejectis effugium cō-
 monstrabat, ille cum Oceano luctantibus expu-
 gnationem Provinciæ suadebat. At vero cum re-
 liquo agmine Oforius nulla jactura perterritus, *Primum*
armen Du-
velandiam
appellit.
 illucescente die Duvelandiam demum tenuit. Ibi
 propere ordinata, eo videlicet animo, quem su-
 perara pericula faciebant aggressione; cum socios
 ad victoriam paucis animasset, (quid enim diffi-
 cile erat persuadere iis, quibus & mori persuasum
 fuerat,) signum procurrendi in aggerem exem-
 plo dedit: confertaque illico pugna cum hoste *Pugnat.*
 admiratione audaciæ jam capto, licet is integer,
 atq; ex vallo, Regii vero fessi, ac reciprocantibus
 undis instabiles dimicarent, incredibili tamē for-
 titudine, quam acuebat ipsa spei desperatio, quip-
 pe reditu aquis intercluso, & hostium navibus ob-
 sesto) non repulere modo illos ex aggere, fuga-
 runtque; sed cæso inter primos ipsos Carolo Boi-
 sotto Zelandiæ Præfecto, atq; inde consternatis ad
 Ducis casum reliquis, tota statim insula potiti
 sunt. Usq; adeo NULLUM est telum ad vincendum
 potentius necessitate vincendi. Id autē ubi pro-
 spexit: quæ in propinquo excubabat, hostiū clas- *Classis ho-*
stium in
Scaldiam
auxilium
transfert.
 sis, Scaldiæ timens, quam sciebat ab hoste tot la-
 boribus peti, in eamque insulam ex Duvelandia
 trajectionem multo breviorē esse; continuo
 versis illuc navibus, liberum reliquit iter iis, qui
 in Philippolandia substitetant Ducibus, Avilæ,
 Mondragonio, Peralta, ceteroque exercitui, ut in
 Duvelandiam propere adnavigarent. Quo appul- *Victorum*
gratulatio.
 sis, ac magna socios tamquam vitæ redditos gra-
 tulatione complexis, prima in faucios impensa
 est cura, qui præsertim ex Nobilitate per multi
 numerabantur. Hi postquam navigiis & curribus *Et sauciorum*
cura.
 impositi, ex Vitellii præscripto transmissi sunt
 Amstelodamum; tum vero ad reliquum maris
 trans-

1572.
*Nova Regio-
 rum trans-
 missio in
 Scaldiam.
 Pugna cum
 Scaldianis.
 Mors Pe-
 valta.*

*Regii ma-
 gnam insula
 partem expu-
 gnant.
 Ziriczæam
 obsident.*

[Crimpen.]
*Denique
 capiunt
 [2. Febr.]*

*CHIATI-
 NII Vitelli
 mors.
 [1. Jul.]*

transnatandum, in locum supplementumque sa-
 ciorum castrorumque, certatim alii, majore quam
 umquam alacritate, quia priora successerant, ob-
 tulere sese. Ac Mondragonio Goesianæ trajectionis
 olim duce, in aquis præeunte, superatis, eadem
 obstinatione ferociaque, voraginibus ac vadis;
 Scaldiam, præcipuam Zelandiæ insulam, in ho-
 stium conspectu admirantium, ac Monstra illos
 marina compellantium, pervenere. Rejēctisque in
 Insulæ ingressu, dubio aliquam diu Marte, præsi-
 diariis: ac munitionibus aliquot eodem impetu
 expugnatis: amisso interea Gabriele Peralta, ani-
 mi nimio, fortiusq; quam cautius in hostem in-
 vecto; hæserē paulum apud Bommenæam, situ ac
 defensoribus validam, qua demum subacta Ziric-
 zæam, urbem insulæ principem ac belli caput,
 conjunctis omnium copiis contendunt. Cujus ab
 accessu (namque urbs & ab loci natura, & ab re-
 cente subsidio è navibus exposito munitissima
 erat) sapius repulsi, ex Vitellii consilio, ac Re-
 quesēnii jussu, qui jam advenerant, obsidione
 illam quam arctissime cingunt: ferreamque im-
 mēsi operis catenam, ne quis pateret auxiliariis
 onerariis in urbem accessus, ad portus ostium cir-
 cumducunt. Ac post gravissima hiemis incom-
 moda, sæpe etiam apertis ab hoste fluminum
 emissariis penè in castris obruit: tandem rejēctis
 qui capta Crimponia munitione, victor ab Hol-
 landia huc advolarat Orangio: ac refecta imma-
 nioribus circulis catena, quam hostium naves
 proris ad carinam usq; ferratis perfregerant, ipso
 submerso Ludovico Boisotto, ejus expeditionis
 ac maris Præfecto, Ziriczæam nono post mense,
 fame prius domitam, ac Mondragonio dedam
 subegerunt, quæstu gloriæ majori, quam præde.
 ET Requesenium quidem, atque Vitellium, qui
 eam tantopere victoriam experierant, paulo ante
 mors abstulerat. Vitellius dum in Scaldia, obsi-
 dioni perintentus huc atque illuc recens adhuc
 à morbo gestatur sella forte (an dolo?) eversa, ex
 aggere decidens, eoque casu, ut erat ætate cor-
 pore.

LUDOVICVS REQVESENIVS,
Magnus Castellæ Commendator,
Gubernator Belgii.

I
P
o
n
f
le
li
in
c
c
o
f
e
n
ca
ti
te
el
re
P
ar
ed
ph
qu
jo
su
m
e
C
Pr
ce
m
ip
re
pr
Fl
qu
re
ti
ri

poreque gravis, repente exanimatus, in castra primum, mox invalescente morbo, in proximam delatus est arcem: ubi animæ sanitate, quæ sola supererat, Christiano ritu procurata, anno ætatis suæ sexto & quinquagesimo decessit, haud in magna in exercitu mæstitia: pertæsus quippe miles diurnam prægravemque obsidionem, Vitellium auctorem averfabatur. circumlatum tamen in castris cadaver ejus, ac militari pompa defletum est. Majori luctu, ut jacturæ propior, Requesenius excepto Antverpiæ cadaveri justa persolvit. Sed omnes vicit Antverpiensis Senatus populusque, funere publica pecunia decreto, perque virtutum ejus præconia celebrato, tam procul ab adulatione, quam à necessitate. Postremo deportatum cadaver in patriam, per actis quam magnificentissime parentalibus, in gentilitium Franciscani templi sacellum intulere populares sui. Natus est Chiapinius Vitellius Tipherni in Uubria, parentibus Nicolao Vitellio, & Gentiliana à Staffa Perulina, in militari plane domo; quippe cui & armatam sclopiis majoribus equitum turmam, & edoctam in cochleæ morem decurrere peditum phalangem, bellica debet Italiæ disciplina. Et ille quidem quantum martialis animi traheret à Majoribus suis, primum ejus specimē ostendit adversus Hariadenū Otthomannicæ classis Præfectum, maritimam Senensium oram rapinis ac cædibus evastantem. In eum enim prope immissus à Cosmo Florentinorum Duce Vitellius equitum Præfectus, Orbatellum oppidum, cui superbus incendio Herculis portu Hariadenus imminebat, non modo, desperata ab aliis defensione, defendit ipse; sed toto barbaros littore propulso ad mare, Etruriam deserere coëgit. Acclamatusque propterea ab ejus oræ accolis, Etruriæ liberator, Florentiæ militari exceptus est plausu; datumque ei ab Duce, ut quadriga, quam primam Florentiæ visam perhibent, per urbem tamquam in triumpho veheretur. Quibus ille initiis honoribusque parem deinde se præstitit Etruscis in bellis,

Cur ea miles non multum indoluit.

At multum Requesenius.

Plurimum Antverpia, funere publica pecunia procurato.

Cadaver in patriam relatum.

[1520.

Citta di Castello, Nicolaus Secundus.)

Majores ejus.

[à Camillo Vitellio, à Vitellio Nicolai primi filius.

Hariadenus Barbarossa

Rex Algerii.

Primum Vitellii militare

facinus, ex quo liberator

Etruriæ acclamatur.

[Adversus Strozianos,

& Gallos.

1554.]

*& primus
quadriga
Florentiam
invehitur.
Belli munia
per eum
administrata.*

(1556.

1561.)

*Honores ei
à Cosmo
habiti.*

*Traclarum
ejus votum.*

*Castrorum
Præfectus ab
Albano in
Belgium
ducitur.*

*Vis animi
ejus, & agili-
tas corporis,
in summa
obesitate,*

*hanc quo
modo quan-
tumque coer-
uerit.*

bellis, modo peditum modo equitum Tribunus : modo Hispanarum simul ac Germanarum legionum ductor. In expugnatione præsertim Herculis portus, oppidique munitione. Quam postremam victoriam hoc est Senensis accessionis stabilimentum, sicut virtuti potissimum Vitellii acceptam retulit Cosmus, ita illum magnanimus munificusq; Princeps donatum Cetona, agri Senensis oppido, Marchionem dixit: ac paucis post annis instituta equitum militia Divo Stephano Pontifici sacra, cujus nempe die eam victoriam reportaverat; inter primos Vitellium, & quidem magnum Ordinis Commendatorem supremus ipse militiæ Magister adlegit. Inde inclarescere viri virrus, expetique magnis propositis præmiis cœpit: adeo ut Dux Albanus in Paulum Quartum moturus, Vitellio obtulerit equitatus universi Præfecturam, ab eo tamē non admissam: quod diceret, obstrinxisse se voto jam tum concepto, cum primum militiæ nomen dedit. *Numquam se arma adversus Sedem Apostolicam induturum.* At reversus è Melitensi bello, quo eum defendendæ Insulæ Philippus Secundus Hispaniæ Rex immiserat duum millium quingentorumque militum honorariorum Ducem; ejusdem Regis invitatu, Albano in Belgium proficiscenti Castrorum Præfectus additus est: eo successu, uti in Belgico Regis exercitu, in eo Martis campo, ineundis expediendisq; sive in castris, sive inter arma, consiliis, præstantior Vitellio nullus esset. Et vero mirum fuit, hominem obesitate prætumidum, ea valuisse non modo vi mentis, sed etiam corporis expeditè sese inflectentis agilitate: ut in præliis, ad Ducis prudentiam, non magnopere in illo desiderares bellatoris dexteritatem. Quod enim sub mediam ferme ætatem, increcente adeo mole, ut fascia è collo demissa sustinendus venter esset immodice projectus, videret tardiozem quotidie reddi se ad belli munia; homo ad militiam cuncta referens, vino sua sibi sponte interdicto, acetum exinde bibere ad vitæ usq; finem perseveravit; effecitque,

ut

ut detumefcente abdomine defluenteque ventris pelle, qua ipfe fe thoracis inftar involvebat; octoginta feptem librarum decreviffe pondo compertus fit. Sed quantum is Italicæ militiæ gloriam auxit apud Belgas, tantum apud eofdem Italico homini famam pudicitia ac pietatis imminuit.

1576.

Quid in eo culpatum.

VITELLI funus, paucis interjectis diebus excipit Ludovici Requesenii mors: viri, in quem & paterna Zunicæ domus, & materna Requesenæ decora confluxere. Nam à Joanne Zunica patre, magno equitum S. Jacobi Castellanae Provinciae Commendatore, idem equestre munus: à matre vero Stephania Requesenia Dominatum ac nomen accepit. Unica hæc erat Requesenæ familia, quæ Catalauniæ quidem fedem fixit: alteram enim, quam ex eodem ftipite Bernardus Requesenius in Siciliam transtulit, cum eo Prorex venit, Antonii Requesenii Pantellariæ Principis domus prisco adhuc splendore confervat. A matre autem Lodovicus non magis gentile nomen, quam maritimi hausit belli peritiam, Requesentia gentis dotem. Quippe ejus proavus Galceranus Requesenius Catalauniæ Gubernator, Anarium bellum Præfectus classis Ferdinandi Regis, victis mari Torelliis Insulæ Dominus, plane confecit. Et Galceranus alter prioris filius, Triventi & Avellini Comes, ejusque frater Berlinguerius, ille Neapolitano in Regno, hic in Siculo, Regiæ classis Præfecti successit patris oneri gloriæque. Et Berlingueri filius Ludovicus, paternæ quoque præfecturæ ac virtutis hæres, Arausii Solimani classem apud Pantellariam profligavit: vexillis, quæ Arausius ex Pontificia Julii II. triremi victor abstulerat, ad Leonem Decimum remissis. Quibus inter alia imbutus exemplis, is, quo de loquimur, Ludovicus Requesenius, creato maris Præfecto Joanne Austriaco, delectus est à Rege, qui adolescentem Vicarii nomine moderaretur. Mox ejusdem designatione Regis, in Granatensi bello partes suscepit defendendi maritimas Hispaniæ oras adversus Maurorum incursions,

REQUE-
SENII
elogium.[ex Annal.
Arag. Hier.
Zurita, &
aliunde.

1440.

*Ischia.**Majores ejus.
(Bernardus
Galcerani
frater.)*

1480.

*bello præsertim
maritimo
clavi.**Eadem ejus
militia.*

1569.

1571.

[*Ant. Maria Gratia de bel. Cypr. l. 4 & Thu. l. 48. hist.*

Ann. 1564.

Ann. 1572.]

Munera

pacis.

Dissensiones inter ipsum &

S. Carolum

[*Carol. à*

Basil. S. Pet.

l. 3. c. 2. Joan.

Petr. Guffan

lib. 3. c. 3.]

Veniam à

S. Carolo

absens petit.

Non videtur

infeliciter

administrasse

Belgium.

Quid illud

in quo non

per irum pec-

cavit.

fiones, & Selimi Imperatoris auxilia, milite ab Italia deportato. Et in navali ad Echinadas praelio, Joanni Austriaco legatus à Philippo Rege datus est, tanta cum auctoritate, ut hujus ille consilia imprimis audire ac sequi jussus sit. Hæc quamvis impigre feliciterque gesserit inter arma Requesenius, meliorem tamen in toga, & pacis artibus vulgo habitum non ignoro. Quam ei opinionem cum mite modestumque ingenium, tum gravissima ab Rege munia legationesque & Insubriae præfectura, conciliaverant. Quamquam dissensiones aliquot inter ipsum, sanctumque Carolum Mediolani Antistitem, non nihil offecere illius nomini, creditusque non nemini propterea rem Belgicam infeliciter administrasse, ac præpropere morte finisse. Adduntque Requesenium, in eo morbo sollicitè misisse ad Carolum ut ab illo, quem virum Sanctum appellabat, salutari expiatione Crucis impertiretur. Quæ mihi non perinde comperita memorasse, non asseruisse, animus fuit. Illud paulo exploratius habeo, discedentem Mediolano in Belgicas Provincias Requesenius nulla cum offenso Antistite reconciliationis palam cura, (nam cum Ecclesia in gratiam redierat, ex Gregorii XII. diplomate) in itinere tactum religione allegasse è suo comitatu primarium hominè, qui à Cardinali Antistite pie submisseeque deposceret præteritorum veniam. bonus Pastor libentissime obtulit, deprecatoresque se pro eadem à Deo impetranda ultro sponndit. Ceterum non ego facile inter infelicia numeraverim Requesenii administrationem, in qua ille sæpius victor, & quæ omnibus retro victoriis admirabilior fuit, capta post memorabilè maris trajectionem Ziriczæa, separatisque inter se Hollandia Zelandiaque, atque adeo faciliore utriusque Provinciæ recuperatione Regiis partibus effecta, contractiores multo debilioresque, quam offenderat, hostium vires ad extremum reliquit. Unum culpæ datum ei non negaverim: quod ad motus seditiosorum militum compescendos Belgarum populis arma concesserit,

ite, egre in posterum deponenda. Sed Requesenii
 accessibus nulli obfuere magis quam milites sui; *Plus tamen*
 qui stipendia importunius quam iniquius expo- *multo Hispani*
 nentes, intra biennium ter aut quater seditione *ni tot seditione-*
 renovata, & victorias ipsi suas corrupere, & Re- *nibus; Et hac*
 quesenii fato attulere causam. Etenim Regium *quidem tertia*
 quicatum ob dilata sine fine stipendia in Brabā- *seditio occasio*
 tumultuantem, cum Requesenius, qui Zircic- *motis ejus*
 zam obsidebat, trepidus inaudisset, veritus, ne *fuit. Mori-*
 aliquot peditum cohortibus idem attentantibus *bundus Gu-*
 magnorum motuum principium id esset, dum eo *bernatores*
 corinus contendit, altero quam Bruxellas atti- *nominat &*
 die, spe omni vitæ destitutus est. Ac proptere, *armorum*
 de detrimento aliquid Provincia pateretur, Phi- *Ducem:*
 lippum Comitē Barlamontium, & Petrum Erne- *(Ex relat;*
 ram Comitem Mansfeldium, hunc armorum *Christ. Af-*
 Ducem, illum Belgii Gubernatorem dixit: iussit *sonvillii.*
 ne legitimas ejus rei tabulas confici, atque ad se *5 Mart. an.*
 ferri. Sed relatæ quoniam antequam legerentur *etate. suæ 50.)*
 renarenturque, Requesenius vita excessit, nulla *Sed non*
 habita illarum ratio: mansitque, pro gentis *confectis*
 ore, penes primarium Senatū, cui à Statu no- *plane tabulis.*
 en, Belgicæ administrationis summa, quoad Re- *Imperii sum-*
 videretur. Et Rex aliquamdiu dubitavit, an eam *ma masit*
 confirmaret regiminis formam. Etenim Grego- *apud Conci-*
 rius XIII. quem inter & Philippum Regem con- *lium status.*
 generat captivæ Scotorum Reginæ opem ferre; *Rex dubitat*
 signaturus expeditionis Ducem (Pontificis e- *de ea forma*
 am non Regis nomine suscipibatur expeditio, *regiminis.*
 videlicet æmuli Hispanæ magnitudinis irrita- *(Maria*
 tur) nominaverat Ioannem Austriacum, mariti- *Scotorum*
 clarum victoriis Imperatorem. Ideoq; Regē *Regina.)*
 orrabatur per Ormanettum Internuncium, ut *Et Pontifex*
 Belgium à Gubernatore vacuum, fratrem im- *proponebat*
 poneret: qui & Belgarum populis ob Caroli pa- *Ioan. Aug.*
 nis memoriam perquam carus foret, & inde in *(Nicolaus*
 Angliam cum classe trajicere, feliciterq; siquis a- *Ormanett.*
 rem gerere proculdubio posset. Qui eidem *Episcopus*
 ator erat, ut Regina, (si annuente Deo vindi- *Patavinus.)*
 cetur in libertatem) desponderetur Ioanni- *Has ob cas-*
 nux cum dotali Angliæ regno; ad cuius ag- *fas,*
 gres-

*Rex tamen
Belgico Sen-
natusi admi-
nistrationem
permittit.*

*permotus hisce
rationibus
Opperii.*

*Consilium in-
tempestivum,
& Belgio
infelix.*

**INT-
STINUM**
*Belgarum
bellum, ab
exigua Sena-
torum aucto-
ritate: ab
eorundem
discordia.
(Deputati
Provincia-
rum.)*

gressione[m] honestior inde titulus armis Austria-
cis adderetur. Neque Rex abnuebat, (immo licet
expeditionem magis, quam Ducem probaret) in
Belgium jam tum decrevit Austriacum, spopos-
ditque Nuncio se missurum. Tamen non ab-
putavit, dilata paulum missione, Belgis inter
Belgium remittere, permotus videlicet oratione
Joachimi Opperii hominis Belgæ, re, umque
Hispania Belgicarum à secretis: qui apud Regem
dissertuerat, Haud dubie Belgarum Proceres tra-
ditam sibi Rempublicam curaturos attentius
quamque toties exquisierant à Rege, facturus
jam ipso per sese malo medicinam. Simulque
Regem, ostensa ea securitate, Provinciarum an-
mos sibi in posterum devincturum: præsertim
quod Senatorum præcipuos, Ducem Aresch-
tum, Comites Mansfeldium ac Barlamontium
ipsamque Senatus Præsidentem Viglium Zwick-
mum, Religioni, sibi que Rex addictos non igno-
raret. Sed ea plurimum gubernatio (ut nihil im-
rim prudentiam Regis ab eventu accussem) im-
portuna tunc erat: & **TURBATIO** maxi-
me presentissimum remedium ab unius imp-
rio peti solet. Certe hanc Principis indulgentiam
plus obfuisse Belgio, quam ejusdem severitatem
secuta inde Provinciarum pernicies brevi ap-
ruit.

ETENIM populus ab Hispano Rectore libere
novam in ejusdem Senatoribus personam no-
dum agnoscebat: aut potius divisam in multa
diminuatamque potentiam non magnopere
midabat. Et Nobilitas imperium suorum,
parium, contemptim habebat, eorum mandata
plerumque discordibus facile elusis. Discordia
alebant Senatorum aliqui Hispanis offensi, imp-
ultionem meditantibus: in primis que Brabantia
que Hannoniæ Delegati, quos Requesenius
xellas nuper evocaverat. Hi enim, ut erant occu-
tis Orangiis artibus delecti, pro ea quam habebant
à Provinciis auctoritate, Senatum impotentem
distrahebant. Ac licet utraq; pars nomen & ca-

Regis obtenderet, adeo tamen studiis confi-
 que in diversa tendebant, ut jam aliqui eorum
 Hispanienses, alii vulgari nomine *Patriota* diceren-
 tur. Utque Patriæ vocabulum apud populum li-
 bertatis imagine falsum fallentemque magnifice
 celebrabatur; dubitandum non erat, quin Belgæ
 plerique, si armis ageretur, in hanc denique
 partem discessuri essent. Nec diu defuit quæ ma-
 turarit occasio. Capta post Requesenii
 portem Ziriczæa, Germanis Hispanisque stipen-
 diis certatim exposcentibus, (namque ex ea Insula
 pecuniæ parum corradebatur) visum est supremo,
 quem dicebam, Senatui, ad Provincias externa
 militiæ onere levandas, persoluta pecunia, dimit-
 te Germanicam legionem Annibalis Comitis
 Altempfii: quod hunc inter & Antverpiæ Gu-
 bernatorem Federicum Perenottum Campinii
 dominum, exortas super urbis Præsidio simul-
 tates, verendum esset, ne publica perniciēs se-
 deretur. At milites Hispani, qui Tribuno Mon-
 dragonio Ziriczæam obtinebant, ubi præteriri se,
 que promissa multorum mensium æra in alios
 largi animadvertunt, rem longe aliter (nec fal-
 si, ut aliqui affirmant) interpretati, quasi odio
 rationis id fieret; turbarumque inde necessitas
 imponeretur; primum Mondragonio, ni suorum
 causa prospicat, interminantur: mox auditis Al-
 tempfii querelis, qui Bruxellis in Senatu palam
 querelatus esset, dimitti se nullo urbis Antverpiæ pe-
 riculo, nulla suorum importunitate pecuniam ef-
 fugiantium, quos semestri adhuc spatio susten-
 dere à se posse pollicebatur, sed solo Campinii astu
 et loque, qui exclusa militia Regi fida, eoque de-
 sideratis Hispanorum partibus, traditurum se ur-
 bem Orangio speraret: enimvero & publico peri-
 culo solliciti, & privata jactura tanto ferocius ir-
 ritati, quanto ob exantlatos inauditæ fortitudinis
 operum matris trajectu labores æquiora deposcebant;
 mentatis in Centuriones manibus, ipsi Ducem
 pro Mondragonio constitunt: præsertim
 exemplo equitum moti, accessuque partis

*à seditione
 Hispanorum,
 quæ fuit
 quarta Occa-
 sio stipendia
 Germanis
 oblata, non
 Hispanis.*

*(Ex relat.
 Christ. Af-
 sonvillii.)*

*Qui inju-
 riam agno-
 scunt.*

(Mar. Delr.

l. 1. Trib.

Bel. & alii.)

confirmati ex

Altempfii

querelis.

*Inde in se-
 ditionem
 versi;*

debitam pecuniam à Senatu flagitant, sed stipendiis a se dilatis,

in Brabantiam hostiliter contendunt.

Oblatas conditiones rejiciunt.

Alostum vi capiunt.

[25. Jul.]

Tamultus Bruxellis. (Scribam Rodæ nominat Fran.

Mar. in An. Belg.)

*Hispani Senatoris famulus interfici-
zur.*

Milites Hispani à Senatu hostes

Valdesianæ legionis aucti. Inde Bruxellas ad Senatum litteras mittunt, pecuniam minaciter orantes. Neque Senatus abnuebat, quippe magna ejus parte Regi addicta. Sed Hannoniæ Brabantiaque Delegati, uti a jebam, Orangio jam pridem empti publico Provinciarum nomine intercedebant, ærarii difficultatem obtinentes. Dum Senatores partim illorum denunciationibus deterriti, partim consultationibus impliciti stipendia differunt; Hispani minas contemni suas rati, raptis illico signis in Brabantiam furiose conclamant, relictaque paucis Wallonibus Ziriczæa, relicta universa Scaldia Duvelandiaque, quas modo insulas tanta nominis Hispani gloria subegerant; nullo satis certo consilio hac atque illac minitabundi per Brabantiam discurrunt: trepidis circa oppidis, suspensisq; in quam videlicet partem ea tempestas incumberet. Donec rejectis primum conditionibus, quas prope Ascam obviam factus attulerat, Senatus nomine, Comes Mansfeldius; ac deinde Juliano Romero ab Hispanis misso ob eandem causam, ne audito quidem: Francisco autem Montedocha, concussis ferociter armis, & seloporum minis absistere jussu; Alostum Flandriae urbem Bruxellis haud procul sitam inopinato intercipiunt, Regio illius ministro, qui sollicite occurrerat, ante portam è furca suspensus: palam testati, Alostum pignoris loco à se teneri, dum stipendia solverentur. Id verò simul ac Bruxellas perlatum est, addita, sed falso civitatis depopulatione ac cæde civium; tantus Bruxellensium animos furor incessit, ut Hispanos ad necem tota urbe conquirentes, obvium forte famulum Hieronymi Rodæ Hispani Senatoris ante alios Belgis invisit, quod & Requesenio Governatori pleraque administraverat, & Regias tunc partes intrepide sustinebat in Senatu, mulctato foede corpore contrucidaverint, Rodam ipsum aggressuri, Alphonsumque Vargam, & Julianum Romerum, ni se protinus in Curiam, admonente periculo, subduxissent. Quin etiam auditis Hispanorum

minis,

minis, qui ex Alosto Bruxellas invasuros sese affirmabant; nisi pecunia penderetur, publico Senatus decreto (neque enim aliter sedari posse multitudinem asseverabant) rebelles hostesque Regis ac patriæ, Hispani, qui Alostum obtinebant, milites renunciatur; & arma Bruxellensi populo ad urbis tutelam permittuntur. Quo exemplo complures Brabantia Flandriaque civitates, quod eadem timere se dicerent ab Wallonibus ac Germanis, præfidiariis suis; pari Senatus indulgentia, & Delegatorum instinctu, induere arma. Hoc autem Hispani per Belgium Duces veriti ne contra nationem universam conspiratio Provinciarum foret, dum ipsi quoque intentius militiam procurant, suspecti simul ac suspectantes, augent invicem odiorum causas: ac dum mutuo metu hostes sese esse suspicantur, hostes fiunt. Cum enim Sanctius Avila, qui militari scientia, & Antverpiæ arcis præfecturâ ante alios erat, compositis ad Senatum litteris aliquanto acrius questus esset, armari civitates, ac turbas sub remedii nomine foveri, cumque paria à Senatu responderentur de auctis ab Avila, Senatu inconsulto, præfidiis: ideoque, ut ea Hispani dimitterent, Avila admoneretur; in apertum brevi dissidium erupere. Nam & à Senatu, novo edicto, Ne quis ope consiliove seditiosos apud Alostum Hispanos adjuvaret, imperatum est, & ab Avila quamquam seditiosis irato, ne tamen illi circumvenirentur à Belgis, tormentario pulvere, ac tribus campestribus bombardis adjuti sunt. Verum opportune per eos dies, reversus ab Hispania Carolus Croius, Marchio Havræus, Areschoti Ducis frater, cum litteris Philippi Regis ad Senatum, quibus brevi affuturum spondebat Joannem Austriacum Belgio præfectum; non parum civilis belli principia retardavit præsertim cum, ne imputarentur ea sibi, utraque pars studiose caveret, ideoque, missis extemplo nunciis, occupare novi Gubernatoris animum utrimque certatum est. Sed has velut inducias quoniam trahi à se longius haud posse, adversus

1576.

*pronuncian-
tur. Arma in
eos permit-
tuntur.*

*Avila que-
rela adversus
Senatum.
Et Senatus
adversus
Avilam.
Edictum
Senatus
contra
Alostanos.
[Ex relat.
Christ.
Assonvilli]
Auxilium
Avila pro
Alostanis.
Civilis bellî
Principium
retardatur
ab Havræo.
[in fine
Aug.)*

[2. Sept.]

Litteræ Senatus ad Regem, [Vasseur, Mortensarti Dom. Ex relat Cur. Asson.]

Joannem Austriacum in Belgium festinare Rex jubet.

Interim Orangiis discordiis Regiorum vitatur. Praefectos Provincia-

Provinciarum Delegatis, animadvertentibus Senatores Regiarum partium; post Joannem Baptistam à Bolco properare jussum in Hispaniam, Maximilianum Rastinghamium & Franciscum Vasseurum ad Regem solícite allegant, contestantes *Auctoritatem Senatus inferiorem esse populorum odio in Hispanos adeo gliscente, nullus ut ferme sit in opificum turba, nullus in agris colonus, coemendagaleis aut sclopis non intentus. Nec coerceri multitudinem à praesidiariis militibus, qui stipendiis destituti, ac praedarum spe illecti, oppida passim divexando, ac Belgium omne minis perterrendo, turbas immensum augant. Eraris ne nummum quidem superesse ad stipendia. Accepisse se ab ejus Majestate, Marchionis Havrai manu, septuaginta nummum aureorum millia: sicut & paulo ante totidem acceperant. Sed hanc denique summam ab Hispania intra sex menses Belgio suppeditatam, vix unius mensis stipendio satis esse. Sustentatam à se tamen utcumque Rempubl. ad eum diem Regis promissis, ac nuper ostentato Austriaci Gubernatoris adventu. Qui si paulum cunctetur, erupturum haud dubie malum in publicam irrevocabilemque perniciem. Nimiram fluctuanti ac fatiscenti Belgio hæctenus subventum, dum uni rima alterius occurrere potuit. Jam si pluribus in locis laxari pergat accedere; verendum, ne debiscenti navigio sera sit omni Gubernatoris industria. Hæc porro libera Senatorum denunciatio etsi Regem tunc quidem impulit, ut Joannem Austriacum in Belgium citatis equis festinare jusserit; ea tamen celeritas, ut saepe ab Hispania, serò utique parabatur, atq; adeo non absque rerum exitio publicarum. Siquidem MAGNO in morbo nunquã certior imminet interitus, quam cum parcè remedia, eaque non tempestive adhibentur: si præsertim externa non desint, quæ corruptos à calore immodico humores eventilando, intus ignem acrius incendunt. Etenim Orangius, qui nihil oblatum sibi fortunatius intelligebat ea Regiorum discordia Gubernatorum; vertebat se in omnem partem, crebrisque ab Hollandia litteris ac nunciis ad libertatis con-*

suera vocabula dominationis ipse percupidus, Praefectos Provinciarum Senatoresque sollicitabat. Ferebaturque emissarios suos praetentasse Areschoti Ducis animum, ut, quando in Senatu praeter ceteris posset, (namque à Rege, cum in demandando Senatoribus Belgio, recensitus esset primo Areschotus loco, veluti Princeps Senatus habebatur) eam potentiam patriae commodaret, pulcherrimumque Libertatis Belgii titulum opportune capesseret. Neque id difficile futurum volenti consilia secum consociare; cum quo certius ut vinculum intercederet, matrimoniis posse mutuis amicitiam firmari, si Orangii primogenito Burano Comiti, Areschoti filia; hujusque primogenito Cimacio Principi, filia Orangii desponderetur. Adduntque ex eo tempore Areschotum ab Hispanorum partibus abalienatum. Sed quidquid id fuerit, satis constat, Nobiles complures, Senatoresque nonnullos dubio in Hispanos animo, recente Alostansium progressu commotos, (ceperant enim Likerchianam arcem Bruxellis haud longe sitam) clam iniisse cum Orangio societatem. Idque statim paruit in Senatu, qui auditis Hispanorum novis propioribusque minis, sollicitate cum Brabantiae Hannoniaeque Delegatis est coactus. Cum enim suaderent alii, tam crebras seditiones Hispanorum, ac postremas adversus Regium Senatum minas, armis aliquomodo compescendas: alii contra differerent, debita potius pecunia mitigandas, praedicerentque, arma suscipi in eos, qui caro pellē venderent: neque passuros Hispanorum Duces, qui plerisque arcium poriebantur ea conspiratione affigi populares suos, seque & Regem praecipuo veteranarum legionum robore nudari: imo Regem indigne laturum, se inscio bellum geri adversus militiam suam. Enimvero incredibile dictum est, quo Delegatorum Senatorumque nonnullorum stomacho, ac penè conviciis, horum sententia rejecta sit. Quin etiam eadem ex Senatu ad Bruxellensem plebem callide evulgata, quasi Senatores aliqui, foedere cum

1567.

*rum urget in Hispanos.**Areschotum allicit.*[*Mart. Delr. i: Tarb. Belg.*]*Senatus de Alostans. Aliqui sentiunt, armis compescendos. Alii non ultra irritandos & hi vaticinabantur:**Sed tamen exploduntur uti patrie proditores.*

Hispanis inuito, deditioem urbi agitent; eo omnes furore ad arma conclamarunt; ut protinus creari Bruxellarum Governatorem, Gulielmum Hormanum Hefii Dominum, juvenem nomini Hispano apprime infensum, jusque illi armorum illico tribui postulaverint. Atque is per speciem placandæ multitudinis, revera partes suas firmaturus, jubet Glimæum Brabantia Wallonica Præfectum, cum militum cohorte improvise Curiam ingredi, fractisque aulae foribus, Comites Mansfeldium ac Barlamontium, Viglium Præsidem, Joannem Baptistam Boisshot, Christophorum Assonvillium, Aloysium Delrium, aliosque nonnullos Senatores, *Hispanienses* vulgo appellatos, ex Senatu ipso abripi, certa que domo custodiri: ne perniciofa, uti agebant, consilia contra publicam quietem inita promoverent. Quo facinore non magis in primarios viros, quam in Senatum ipsû, adeoque in Principem, cujus personam ille ordo sustinebat, injuriose imperioseque peracto omnis planè concidit Senatus auctoritas: atque ille demum dies Regionum imperio Senatorum supremus fuit: jactaque tunc primam sunt ejus fundamenta regiminis, quod penes Ordinum Procuratores per Belgium Regi subtractum hodieque perdurat. Nam licet aliis, in eorum qui capti erant locum substitutis, vivere adhuc ac movere se Regius Senatus videretur: vis tamen omnis apud Provinciarum Delegatos erat, quorum videlicet arbitrato adscriptitius ille coetus, tamquàm lignum alienis mobile nervis, agebatur. Inde hostilem in modum pleraque administrari cœpta: Senatus consultum de Hispanis toto Belgio eji-ciendis furiose conditum: convocati Provinciarum omnium Ordines: imperata populis arma atque unius aurei multa recusantibus imposita.

HÆC autem quamvis fierent Rege non solum inconsulto, sed etiam, uti non ignorabant, invito, (quippe qui Ordines cogi sæpe vetuerat) atq; adeo ad rebellionem spectare non obscure viderentur; eo tamen Provinciarum consensu ex-

*Novus
creatur Bru-
xellarum
Governator.
Jussu ejus
Senatores
habiti
partium
Hispanarum
è Senatu in
custodiam
trahuntur.*

*Regii Senatus
auctoritas
cadit.*

*(4. Sept.
Statutum
Deputati)
Nova regimi-
nis forma per
Deputatos.*

*(20. Sept. Ex
relat. Christ.
Assonvilli)
Ab his edi-
ctum de Hi-
spanis Belgio
expellendis.*

*GAND A-
VENSIS
fœderis
initia.*

*Provincia
quatuor con-
tra Hispanos
opem offerunt.*

cepta sunt, ut paucos intra dies Brabantia, Ha-
nonia, Artesia, Flandria, missis ob eam rem Pro-
curatoribus Bruxellas, inter se convenerint, mu-
tuamq; adversus Hispanos opem jurejurando cō-
dixerint. Quin eodem impetu nobiles viros ora-
tum auxilia contra Hispanorum, sicuti aiebant, ty-
rannidem allegavere ad finitimos Principes: in
Galliam primum Angliamq; deinde in Cliviam,
postremo & in Hollandiam ad Orangium, in ituri
cum eo foedus, si missis Gandavum, cujus arcem
Hispani obtinebant, cohortibus aliquot, ac tor-
mentis, vires consociaret. A quo quam celerrime
subministratis quæ petierant omnibus, arce in
potestatem recepta, eique propterea pignoris loco,
Neoportu, maritimo Flandriæ oppido interim
tradito: ad alias, quas nominavi, Catholicas Pro-
vincias Hollandia Zelandiaq; hæreticæ factionis,
adjuncta sunt, interq; omnes de foederis ineundi
capitibus, nullo supremi respectu Principis, Gan-
davi cœptum est agi. Advenerant in hanc urbem
Regii Senatus invitatu, non modo finitimorum
Principum, earumq; quas memoravi Provinciarum,
sed sacrorum etiam per Belgium Antistitum
legati. Qui quamquam diversarum factionum Re-
ligionumque, quamquam odiis inter se paulo an-
te ad necem usque dissidentes, recentique adhuc
sanguine in Hollandiæ Zelandiæq; bellis aspersi,
tamen in illud caput, quod ex vigintriquinq; erat
præcipuum. *Ut milites Hispani, externiq; omnes con-
junctis perpetua pace ac foedere Hollandis Zelandisque,
cum ceteris Provinciis, quamprimum Belgio ejiceren-
tur, usque adeo concensere, tantumq; speratæ in-
de libertatis desiderium apud eos valuit, ut o-
mnes, etiã nonnullis Regiis addicti partibus, etiã
ex sacro ordine complures, majori sane studio
quam consilio, in illud foedus jurejurando nomē
dederint. Plane ut iidem esse hodieq; Belgæ vi-
derentur, quos olim in se expertus est Cæsar: dum
coactis de Romanis ejiciendis concilio, tanta uni-
versi Belgii consensio fuit libertatis vindicandæ,
ut neque beneficiis, neque amicitia memoria*

1576.

*Contra eos-
dem auxi-
lium orant fi-
nitimorum.*

*Et cum Oran-
gio paciscun-
tur.*

*à quo adju-
vantur ad
recuperan-
dum Gan-
davum.*

*Aliæ
Provinciæ
accedunt.*

*Convventus
Gandavi
inceptus:
Mira contra
Hispanos
concordia.*

*etiam
Regiarum
partium, &
Ecclesiasti-
corum.*

*(l. 7. de Bel.
Gallico.)*

*Similis olim
concordia in
ejiciendis
Romanis.
(30. Sept.)*

moverentur, omnesque & animo & opibus in id bellum incumberent. Juvit conspirationem sollicitudo ex primæ velitationis eventu, qua Glimæus Ordinum ductor aggressus confidenter Hispanos inter Lovanium ac Tillemontem, ab Alphonsi Vargæ equitatu fusus fugatusque est, tanto quidem majori dedecore, quam clade (neque enim plures trecentis Glimæorum cecidere) quanto certius sibi sponponderant de Hispanis victoriam, ad quorum spectandam haud dubie cædem vicinos invitaverant. Sed multo adhuc magis perculit nuncius Gandavum paulo post allatus de Trajecto ad Mosam ab Hispanis recuperato, non sine civium cæde, fortunarumque direptione. Vix enim Trajectenses corrupto abductoque in partes Germanorum præsidio, ejece-
rât urbe Hispanos milites, fraude retento ac victo Francisco Montesdaecha eorum Tribuno, cum à Martino Ayala Montesdaechæ vicario, Wiechâ obtinente, (quæ est altera trans Mosam pars urbis ponte conjuncta) confestim admonetur, quores loco Hispana esset. Ferdinandus Toleranus, qui à Dalemio cum aliquot peditum signis illac forte contendebat: atque in tempore exceptus Wiechæ, conjunctis copiis ambo procurrununt ad pontem. Sed ejus caput dispositis tormentis validum inuentes, id consilii raptim ineunt. Captas, quas potuere, loci mulieres ante se statuunt, ob-
jiciuntque: atq; eo promotio veluti vallo subeunt pontem muliebriter clypeati, sclopos subter earum brachia axellasque in hostem collimantes. In quos dum explodere cives trepidant, nec confanguineas affinesve, populares certe suas, antequam Hispanos, impeterent: audiunt, ex altera Trajecti parte Alphonsum Vargam, inducto per incensam Bruxellensem portam equitatu, penetrasse in urbem. Inde ad ruendas domos suas plerisque eorum dilabentibus, pons expugnatur, Germani se dedunt, Trajectum capitur.

HÆC ubi Gandavum perlata sunt, metu, ne idem contingeret Antverpiæ, intermisso paulisper, quod

Auger concordiam Belgarum audita Glimæi fuga, cladesque.

[*Mart. Delr. l. I. Turb. Belg. Mastrichi, & Christ. Affor. in relat.*]
 & Trajectis ab Hispanis recuperatum ac direptum.
 [*Dalem.*]
 Militaris astus.

De ANT-VERPIÆ depopulatione.

quod dicebam, fœderis negotio, Bruxellas advolant Ordinum Delegati, unaque cum Senatu, nos imperant militum delectus. Et commodum per eos dies advenerat à Germania Philippus Comes Egmontius Lamoralii filius, ingenti Brabantinorum Ordinum gratulatione Bruxellis exceptus Huic ergo, uti futuro necis paternæ vindicti majorem exercitus partem, partem Marchioni Havræo, partem Goignio, Caprio, ac Berselio tradunt; eosque Antverpiam cum Germana Oberstenii legione jungendos propere immittunt. Eâ urbem Federicus Peenottus Campinii Dominus urbanam vero militiam Otho Comes Obersteninus regebant, recentibus odiis. Hispanorum partibus offensi, eoque pronius exceperere millos ab Delegatis Ordinum milites; qui, præter Walonum Egmontii legionem, tribus & viginti peditem signis, equitum quatuordecim continebantur. Quo aucti præsidio Antverpiani præmunire statuunt viarum capita, unde ab arce aditus in urbem: & (quoniam Hispani arcem obtinebant, indeque urbem territabant) ex Campinii consilio vallum ac fossiam ducere adversus arcem tanta celeritate orsi sunt, absolveruntque, ut intra viginti quatuor horas aggerem in sexdecim cubitorum altitudinem quibusdam in locis extulerint, viris mulieribusque supra duodecim millia insudantibus operi. Nec segnius ab Avila, arcis Præfecto evocati qui Liræ, quique Bredæ, quique aliis aliis in oppidis propius aderant Hispani, Burgundi, alique, pedites, equitesq; ducibus Iuliano Romero, Antonio Olivera, ac Francisco Valdesio, Antverpiam prorinus advolarunt. Quin & eodem tempore à superiore Trajecto Alphonsus Vargas cum equitatu, cum tamen ad eos nuncius adhuc nullus pervenisset: & eadem promodum hora, quasi eam condixissent, qui Alosti erant Hispani, non quidem novo cujusquam invitatu, quem rejecerant semper, sed uti arbitror, subsidio ab Avila paulo ante misso provocati, suo cum Electo, præter opinionem affuerunt. Exceptique omnes

1576.

[Ex aula
Cas. ubi
fuerant à
nece patris
ann. 8.
Pro ea urbe
soliciti Ordini
nuzi Deputa-
tati copias co-
immittunt.

Antverpiani
contra arcem
vallum
ducunt.

Hispani un-
dique Anti-
verpiam
recurrunt.

[Mastricht.]
Etiam sedi-
tiosi ab
Alosto.

[Subsidium
tormentorum
& pulveris.

arce

*Excipiuntur
omnes arce.
(Christ.
Assonvil.
in relat.)
Seditiosorum
ferocia. Hi-
spani ex arce
in urbem
inrant.*

*vallum
expugnant,
urbem
intran.
Præsidarii
discordant
trepidantque.*

*Egmontius
conatur
aliquid, &
capitur.*

*Oppidani
acrius resi-
stunt apud
Curiam.*

arce, non sine certa animi persuasione, à Deo videlicet illic evocatos mature se, quo Regis causam à Regio Senatu proditam ulciscerentur ipsi; paratis ab Avila cibis corpora paulisper curant, egressuri mox in prælium, soli tamen inter eos, Alostanenses, quamvis iter quatuor & viginti milliarium jejuni confecissent, vix epoto vini cyatho, truces adhuc implacatiq; jurarent, *Nusquam se nisi capta in urbe cœnaturos.* Dicti ferociam virtus æquavit. Nam dato ab Avila egrediendi signo, erumpentes ab arce omnes, (erant quinque circiter millia, præter equites omnino sexcentos) calonibus à tergo lixitque stramina ac faces, spargendo ubi opus esset incendio, deferentibus, tanto impetu vallum aggrediuntur, arce interim in valli defensores fulminante, ut fossa atque agger, quem armatorum sex fere millia propugnabant, incredibili præsertim Alostanensium audacia superatis, tripartitis copiis in urbis interiora penetraverint. Ibi consternatis subita irruptione civibus, nec satis concordibus inter se præsidariis, dum singuli seorsim consulunt sibi, neglecta publicæ rei cura, privatam simul omnes amisere. Et quamquam his, quis Michaëliana via irruerant, obtulit intrepide se sua cum legione Comes Egmontius, collectitium tamen ac tyronem militē ductor ipse non vetus, ægre continuit contra veteranas Hispanorum cohortes: à quibus in Divi Michaëlis cœnobium magna suorum clade compulsus, captusque à Juliano Romero, atque inde in arcem protinus abductus, animosius nempe quàm fortunatius prima posuit militiæ rudimenta. At renovata apud Curiam dimicatione, dubio aliquamdiu Marte Hispani pugnare. Namq; oppidani, quos ad defendendos patrios lares acrius multo suæ quemque res, quam peregrinum emptumque stipendio militem, vilis nempe n̄ erces extimulat; cum Magistratum ædes insedissent armati, infesta explosione è tuto Hispanos impetebant, simulque inde manipulatim erumpentes, prompto regressu pugnabant; Hispanis aliquot,

inter-

interque eos Damiano Morali Centurione non instrenuo trucidatis, Donec ab Alphonso Varga, qui Georgiana via, stratis ubique propugnatoribus, cum equitum turmis illuc advenerat, immisso in hostium turbam ad forum undique accurrentem equitatu, partim cæsi obritique, partim in Curiam ac vicinas domos repulsi sunt. Quibus è locis dum adhuc infesti cursum victoriæ retardant, binis repente lixis, non alia re quam exiguo stramine, injecto in Curiam igne, quamvis solido constratam marmore, cum ingenti mortaliū strage, celebre illud, si quod aliud per Europam, ædificium, atque octoginta circiter domus, pleræque mercimoniis opulentæ, conflagrarunt: præda inter victores ignemque divisa. Tum vero captis jam præcipuis ducum, ac militum fortissimis in prælio cæsis, dum reliqui aut commissas sibi stationes turpi fuga deserunt, aut turpius ad victores prædatoresq; sese aggregant: Hispani deserta defensoribus Antverpia potiti sunt. In qua quidquid ira atque avaritia summa armorum licentia persuadent, ad inimica ac prædivite in urbe per cædes ac rapinas agitarunt. Ac rerum ignari securique Ordinum Delegati ac Senatores, quasi jam Antverpiæ præcavissent, Gandavum reversi, formandæ pacificationi certatim intendebant: cum repente audita Antverpiensi populatione, enimvero aucto immensum odio in Hispanum nomen, turbidi atque in ultionem intenti Gandavense foedus festinanter absolvunt: hoc uno LÆTI, quia cogi videbantur. Missoque statim ad Regem in Hispania, qui recens inde advenerat, Rassinghemio, exposita Hispanorum militum seditione atque immanitate, compositum in eos commune foedus excusant: in quo cum Provinciarum Ordines sacer æque profanusque consenserint, unicumque pacificandæ patriæ remedium existimaverint, non dubitare se, quin ejus clementiæ pacem tranquillitatemque suorum exoptenti, pro ratione temporis probandum sit. Nec minus de Regis animo solliciti Hispani duces, eodem

*Sed eam
denique
incendunt
Hispani.*

*[Comes
Egmontius,
Gaprius,
Gorgniius.]
& Antver-
pia portuun-
tur.*

*[4. Nov.]
At deputati
de foedere
Gandavi
agitant.
Audita clade
foedus
abrumpunt.
Et in Hispaniam alle-
gant, qui Re-
gem hac
doceat.*

[7. Nov.]

*In Hispaniam
quoque mit-
tunt Hispani*

*ni duces, hæc
Regi memo-
rantes.*

tempore ad eum allegant, qui callida Belgarum Procerum consilia, vim Regiis Gubernatoribus in Sena u ipso illatam, u urpatam à Provinciarum Procuratoribus administrationem, convocatos Ordines, imminentem Belgii defectionem ob oculos ponat. Peccasse quidem Hispanorum cohortes, stipendiorum loco, Aosta intercepto; ob idque facinus, ac præcipue ob diuturnam inexpugnabilemque pertinaciam, uti hostes, Hispanis Tribunis non abnuentibus, iudicatos. Quamquam non ignorare se, eam occasionem induendi in Hispanos arma a nonnullis Belgarum primoribus avide arreptam, & solutis Germanæ legioni non Hispanæ stipendiis, astu quaesitam. Sed quo id cumque consilio factum sit, se utique dissimulasse. At ubi audierint, iectum in Hispanos omnes furiale sædus, evocata in Belgium Gallie Britannique Principum arma pacem Orangio, Religionis, Regisque ac patriæ ipsius hoste compositam; profecto partes suas existimasse, conjunctis omnium viribus conitari, ne Fœderati, ejecta è Belgio Regis militia, Regis imperium (quod jam moliebantur) excuterent. Populationem Antverpiæ omnibus quidem accidisse luctuosam, sed civitati meritam, admissis in eam, contra fidem sacramento obligatam, militibus Fœderatorum, & arce ab iisdem oppugnari jam cæpta: à quorum aggressione quo potuisse modo Hispanos se atque arcem tueri, nisi commilitonibus aliunde in urbem evocatis? Quamquam ne evocatis quidem eorum plerisque, sed injecta divinitus mente simul accurrentibus. Qui si in arce defendenda, excludendisque ab urbe hostibus, ferocius sese rapaciusque gessere; misera id necessitate factum ab iis, quibus aut subeunda, aut inferenda mors esset. *A G R E* autem contineri maris inter arma, dum victoria vindictam pariter & prædæ ostendet. Sed excusaverint illi, ut libet, militarem licentiam; non absolvit publica eos fama, quam in expugnanda urbe fortes adversum viginti defensorum millia, tam in diripiendo tribus continenter diebus opulentissimo Europæ totius Emporio inexplebiles: coactis ditioribus civibus ac mercatoribus merces suas domesticamq; numerato sta-

*Invidia Hi-
spano nomini
ex ea popula-
tione.*

rim pretio redimere. Ex quo vicies centena-
 nummum aureorum millia inde contracta esse :
 ac militum multos pugionum gladiatorumq; ma-
 nubria ex auro solido, imo ex auro galas, ex au-
 ro loricas, sed colore, ne agnoscerentur, infusca-
 tas confici sibi curasse : & quam urbem pauperes
 ipsi divitem ingressi essent, divites pauperem re-
 liquisse, odioso enim verò Hisp. nã fortitudinis
 præconio, literis consignatum est, si modo ad
 gentis invidiam, ut alias evenit, aggesta non fuere
 multa. Quamquam non ignoro, hæc ipsa à grega-
 riis plerumque militibus, ac Centurionibus pa-
 trata : Tribunos ac Duces culpæ, quæ ea cumque
 fuit, omnes quidem immistos, prædæ verò non
 omnes. Certe compertum habeo, Sanctium Avi-
 lam arcis Præfectum plurimum furorem militum
 imperio ac pœna frenasse : & Camillum à Mon-
 te, qui invadendæ urbis pars magna fuerat, Flo-
 rentinis præsertim mercatoribus in tuto ab se
 collocatis, cum ingentem ex ea re pecuniam de-
 rivare posset, nihil ex præda tã grandi præter ca-
 tellã accepisse, quasi tantæ populationis culpã ea
 continentia expiaturum. Neque illud me fugit,
 Antverpiæ cladem non fuisse tantummodo faci-
 nus Hispanorum, sed Belgas quoq; in tragica illa
 conflictatione partes suas, Burgundos atq; Italos
 suas, suas & Germanos, & horum quidẽ aliquos,
 etiam quàm Hispanos, luctuosius peregisse. Sane
 pecuniosos aliquos cives ab Hispanis captos, à
 Cornelii Vanindemii militibus, eamque eripere
 frustra conantibus, desperatione atque invidia
 crudeliter interfectos accepimus. Quos inter
 commiserationi fuit Ægidius Smiffartus, insignis
 ea in urbe Gemmarius, eoque avidius à præda-
 bundo milite conquistus : qui demum repertus,
 ac florenum millia plane decẽ pro vita fortunisq;
 Hispano pactus ; ne sic quidem mortem vitavit ;
 superveniente enim illuc Germanorũ globo eũ-
 dem quæstum inhiantium, ab uno eorum, exorta
 jam pugna, à tergo hasta transfossus, infelici divi-
 tiarum fato expertus est, quanto FACILIUS infan-

1574.

*Quanta illa
 populatio.
 (Milliones
 duo.)*

*Et à quibus
 precipue
 patrata.*

*Camilli à
 Monte con-
 tinentia.*

*Infelices divi-
 tium casus.*

*Numerus
interempto-
rum.*

diantium manus fugiat, quisquis invidentium oculos non allexerit. Nempe nudus expeti spoliatorum causa non potest; & minima quæque parvitate sua tuta sunt. Porro de eade, deque mortuorum numero infinite variant, qui spectarunt, quod ad Hispanos attinet: quorum minimum ducentos aliqui affirmant, ipsi vero non nisi quatuordecim. At ex Ordinum militibus civibusque, excessisse omnino sex millia mire consentiunt Belgæ Hispanique: nisi forte illi odiose, hi superbe numerum augent. Ex hoc autem numero, ferro peremptos tradunt fermè tria millia; incendio ac ruina combustos aut obrutos mille ac quingentos: totidem in fuga aquis urbem alluentibus, & Scaldi amne submersos. In quo illud memorant, equitem Belgam insequente Petro Taxio fugientem, ut erat lancea armatus, incitato equo è moenibus in urbis fossam sane præaltam immisisse se, aquam cum equo tranasse. Et tamen eodem tempore fugiens Comes Otho Oberstenius, Germanorum Tribunus, urbanæque militiae Præfectus, dum loco ex æquo cymbam saltu petit, fallente vestigio, aquis momento absorptus est. Usque adeo SPERANDUM ac desperandum est nihil, quando & stantes plana præcipitant, & præcipitia cadentes deponunt.

*Felix fors
equitis
Belga.*

*Infelix
Oberstenii.*

D E B E L L O
B E L G I C O
L I B E R N O N U S.

Quo die capta est ab Hispanis exter-
nisque militibus Antverpia, Belgium
intravit non sane in tempore Joan-
nes Austriacus Caroli V. Imperato-
ris filius, itinere per Galliam duobus,
tantum comitibus festinatio. Quorum uni, (is
erat Octavius Gonzaga Molphetani Principis fra-
ter) mancipium se finxerat, infuscato ore, vibra-
to capillo ac barba, Æthiopis in modum. Sed
Lucemburgi, amica in urbe, deposita ea persona,
Gubernatorem Belgii missum se à Philippo Rege
primum aperit: auditaque Antverpiensi clade,
compositis illico litteris, Bruxellas ad Senatum,
ad Hispanorum Tribunos Antverpiam; illum de
adventu suo, deque commissa sibi ab Rege Pro-
vinciarum administratione certiorum facit: his
vero, ut ab armis interim abstant, pro imperio
mandat. Et Hispani quidem parvum: Senatores
autem Delegatique Ordinum, sive recenti injuria
exacerbati, sive imperium ægre deposituri, de ad-
mittendo novo Gubernatore dubitarunt: præser-
tim Orangio, Delphico partium oraculo, nondum
consulto. Cujus audita sententia, Austriacum cum
imperio ne admitterent, neve redemptam san-
guine libertatem novo iterum Domino vende-
rent: aut certe Gubernatorem non ante suscipe-
rent, quam ejectis è Belgio Hispanis, externisq;
militibus, Gandavensē pacificationē sacramento
ipse confirmare. Senatores hanc posteriorem
partem secuti, ad Joannem Austriacum ea super
relschium allegant, mandatis instructum superbis
adeo & inurbanis, ut is offensionem Regii juve-
nis non abs re veritus, de obeunda legatione du-
bitaret. Feruntque, cum hanc animi molestiam

1576.

[4. Nov.]
Jo. Austria-
cus in Bel-
gium venit,
in itinere
ignotus.

Lucemburgi
se detegit.

Senatores de
eo accipiendo
dubitant.

Monentur ab
Orangio, ne
accipiant,
nisi certis con-
ditionibus.

Mittunt
arroganter ad
Austriac.
[Mar. Delv.
l. 2. Tur.
Belg.]

nobili

nobili cum hospite Ischius domi suæ conferret, doluisse hospitem amici sortem non evita-
 uri in eo munere indignationem aut Austriaci, si ejus-
 modi mandata exponeret; aut Senatus, si quid-
 quam omitteret, addidisse tamen iniri à se posse
 rationem, qua nodus ille feliciter explicaretur,
 Ischio percontanti, quid tandē id esset, *Gladium*,
 inquit, *Alexandri tibi suadeo ad hunc Gordii no-*
dum. Nempe ubi Austriacum solus solum conveneris,
stricto non timide ferro, virū fraudulentum perniciē-
que Belgio apportantem confode, securus à mortui of-
sensione, certus gratie à Senatu. Sed Ischius homi-
 nem indigna suadentem, veteraq; Chii Theodori
 consilia Ptolemæo Regi data, impia ostentatione
 renovantem, vultu ac verbis acriter averfatus,
 Joannem Austriacum adiit, expositisque, quanta
 maxime potuit moderatione, Ordinum manda-
 tis, nec Austriaci patientiam læsit, nec muneri de-
 fuit suo. Quamquā, ut fuerat Austriaci amore cap-
 tus, magnis in eum laudibus apud Senatum im-
 portune congestis, multorum odium incurrit.
 Valuit tamen ea virtutum commemoratio apud
 plerosque, ut nova legatione priorem corrigentes,
 Joannem Funchium cum longe modestioribus
 mandatis ad Austriacum mitterent, deque il-
 lo suscipiendo, modo Gandavensi pacificationi
 subscribere dignaretur, officiose transigerent.

AUSTRIACUS animi dubius spatium ad con-
 sultandum accipit: Hispanorum enim missio mē-
 tem versabat, advocatisque ad se Octavio Gonzaga,
 & Joanne Escovedo, consiliorum intimis, &
 arcanorum arbitris; quid sibi auctores sint, anxie
 sciscitatus. Et Gonzaga quidem prompte negavit,
 id aut conducibile, aut decorum esse. Nam si
 Orangius, inquit, in consilium adhiberetur hodie nobiscum,
 quid aliud credimus suasurum, quā ut remis-
 sis in patriam Hispanis, Belgarum regimen Belgarū ca-
 ritate, non externæ invisq; militia terrore firmaret?
 hoc est, ut tuorum exarmatus presidio, facilius hominum
 turbulentorum fraudibus insidiisque pateres: ac-
 cepturus videlicet imperium nunc quidem precarium,

Quid huic?
Nuncio sua-
sum ab amico
non amice.

[Plut. in
 Pomp.]

Nuncius mo-
deste agit cum
Austriaco.

Delegati per
alium Nun-
cium petunt
ab Austriaco,
ut pacificatio-
no Gandaven-
si subscribens
dimittat

Hispanos.

De HI-
SPANO-
RUM mis-
sione consul-
tat Austr.

Gonzaga
negat dimitt-
endos.

mox ad quamcumque nota multitudinis auram omni-
 no nullum. Fallimur, si gentem hanc non morum,
 non lingua multos nec Religionis, commercio nobiscum
 coherentes, omnes vero recenti nostrorum efferatos vi-
 ctoria, speramus ingenio suo, non armis nostris contineri
 posse. Ut Gubernatorem admittant, conditiones tibi
 prescribunt armato: quid facient inermi? Sentiant
 Caroli Cesaris advenisse filium, imperio non animo pa-
 tre minorem: cujus sit, conditiones imponere, non ac-
 cipere. Sed illis, ne sibi hanc conditionem indulgea-
 tur, decretum est, Belgio Praefectum non admittere.
 Cogantur. An forte, si armis decernendum sit, alius
 erit nostris & illorum militibus animus, quam qui
 esse victoribus & victis solet? Præpopera est, si qua-
 ris ista benignitatis laus, nec diuturna apud superbos,
 & à molestia nostra pervicaciores. **HONESTIUS**
 cum victoria venient hæc humanitatis & indulgen-
 tia nomina, cum non necessitatis illa, sed moderationis
 argumenta erunt. At enim boni quique cives Regiis-
 que addicti partibus hanc peregrina militie dimis-
 sionem non averfantur. Ego vero pervelim scire,
 quinam sint Belgæ isti Regiarum partium: nam mul-
 tos audio nobiscum in aula versari, qui mente ani-
 moque in Hollandia littore cum Orangio degunt, quo-
 rum quo major consensus conatusque Hispanos eji-
 cendi, eo castius à nobis suspectandus est. Certe frater
 tuus Philippus Rex, cum adhuc in Belgis esset, Belgis
 pollicitus abitum Hispanorum, ubi conatum eorum
 observavit conjunctis omnium animis in eam ejectio-
 nem incumbentium; ex ipsa conspiratione cunctatior
 factus, promissa tandem distulit, dum Gubernatricis
 Margaritæ precibus victus est. Et tamen rebelles ab
 Rege animos tunc quidem Belgæ non gerebant. Quid
 tibi nunc & promissione nulla nexu, & populos palam
 insensos armatosque nactus, faciendum sedulo, sit pru-
 dentissimi Regis exemplo vides. Et hæc quidem à
 me sunt dicta, quasi extrahere milites nostros è præ-
 sidiis, atque amandare protinus è Belgio, effectum promp-
 tum sit, atque sub manu. Quid si, ubi intelligant,
 exilio suo pacisci tecum Belgas, in seditionem versi,
 cui plus nimis insuevere, arces atque urbes deserere

non sustineant? Profecto & apud tuos, quippe Belgas posthabitos, reverentiam amiseris, & apud Belgas quasi abs te ludificatos, invidiam auxeris. Denique ut in Regis Provincias iniquioribus conditionibus Regis frater ingrediaris, quam Albanus ac Requesenus Regis administri accepti sunt, auctor utique non ero. At longe alia mens erat Escovedo. Utque in Austriaci animum forte introspexerat, eo securius in hunc modum exorsus est. Ego, Austriace, quid sentiam, quam quid suadeam, promittam apud te dicere consuevi. Nam & tu libertatem probare soles consilii mei, & ego admirari in deligendis consiliis sapientiam tuam. Nunc tanto id liberius exsequar, quanto veriora, credo, videbuntur ea, qua hominem Hispanum cogerint adversus nationem suam arbitrari. Sed necessitas ante patriam est. Neque semper in consultationibus rationi permittitur eligere, interdum necessitate circumscribimur; quo tempore **QUÆLIBET** statio, heu! tempestatem fugientibus proportionis habenda est. In Hispanorum missionem convenire ex Gandavensi pacificatione Provincia ferat omnes, sacer aequè ac profanus ordo, sacramento adacti. Non passuros quemquam Belgio imperare, nisi externa militiâ ante dimissa, idque fixum adeo immotumque, ut desperanda nobis sit, nisi per hanc semitam, in Belgium via. Ad aperiendum armis hunc aditum; Gonzaga, commonstras. Facis tu quidem, quod assuetum militiæ Ducem, apud invictum præsertim Imperatorem polliceri decet. Nec dubito, si res ferat, quin animose præstiteris, quæ magnifice suaseris. Sed ego, qui timidius fortasse, non incautus certe circumspicio presentem statum, experiri prius omnia, quam vim atque arma inferre opportunius existimo, tuque ipse verum id esse mandatumque Regis haud ignoras. Nam quid, obsecro, ad hanc diem nostris effectum cum hac gente? Albanus tot copiarum fama Belgium ingressus, tot victoriis, tantoque Belgarum sanguine formidatus, ad extremum amissis maritimis ac validioribus Provinciis, Belgium, quod integrum accepit, scissum reliquit. Et tamen cum Albano, ejusque cum successore (cujus haud felicior eventus fuit) pleraque tunc Provincia

Escovedus
dimittendos
censet.

Belgica Nobilitas pro Rege arma gestabant. Nunc
 quanta circa nos solitudo Belgarum sit, vides.
 Una ex omnibus Provincia nobiscum agunt: reliqua,
 vis intendatur, consociatis sacramento animis, con-
 ducere bellum. Atque hoc ipsum est, quod Orangius
 cepit: hanc belli occasionem occultus querit: idque
 quum, si huic interesset consultationi, nobis utique
 videret, non autem Hispanorum expulsionem: hanc
 tamen, mihi crede Austriace, idcirco persuasit ille
 Provinciis, quoniam, cum nihil magis timeret, quam
 se ipse à Belgicis admittereris; eam Gandavensi fœ-
 deri conditionem inseri non incallide curavit, quam
 speraret à te nevitquam accipiendam: ideoque tibi à
 Belgii præfectura excluso imponendam illico necessita-
 tem armorum, quæ homo in dominationem intentus,
 pro arbitrio administraret. Sed eludenda est machina-
 tarii astutia, probataq; interim, contra quam putavit,
 Gandavensi pacificatione capeffendum Belgii regi-
 men: ad quod semel admissus, efficies, omnino tu cle-
 mentia comitateque tua, quod alii persevero armato-
 rum imperio nequivero. Notum est Livia consilium,
 quod ad Augustum, medicos ut imitaretur: qui ubi
 vitata remedia non procedunt, convertunt sese ad
 contraria, sic ei, qui severitate nihil adhuc profecisset,
 tentandum, quomodo clementia succederet. Paruit uxori
 Caesar: nec ullis inde appetitus insidiis fidas obsequen-
 tiæque Senatuum ac Populum Romanum perpetuo ha-
 buit. Et sane si quis est hominum cui tentanda sit hæc
 via majori spe successus, tu unus es, Austriace. Omit-
 te, quod te uti ortum in Germania, uti Belgæ Principis
 illum, alio videlicet animo, quam Gubernatores Hi-
 spanos Belgæ complectentur. Fama rerum à te gesta-
 rum, mores tui, quibus quantum in animos hominum
 valeas, expertus es, adpectus iste etiam hostibus ama-
 bilis, conciliabunt hand dubie tibi populorum obedien-
 tiam, studium, amorem. Sic est Belgæ: mollibus ple-
 ramque remediis melius sanatur: contra vim pervicax
 cedit: sequiturque facilis, quàm ducitur. Adde
 quod Primores ipsi in obsequium festinabunt, præte-
 ritas rebellionum culpas alienæ superbiæ non contu-
 macia sua imputaturi. Unum est, quod tibi horum

(Senec. l. 9
 de Clemen.
 Dion. in
 Augusto.)

benevolentiam penitus extinguat, externus, si apud te
 retinueris, miles. Heret adhuc in Belgarum oculis
 Antverpiæ conflagratio, civium cedes, fortunarum
 praeda. Implacabile in Hispanos odium te quoque,
 tecum erunt, comprehendet. NEQUE enim qui tu
 oderint, te amaverint. NEQUE tu tutus umquam eris
 inter illos, qui à tuis se tutos non existimant. Nempe
 SECURITAS securitate mutua paciscenda est.
 Itaque si Belgæ removeri sibi ab oculis recentium odio-
 rum causam abs te rogant, indulge: & quod illi ar-
 mis fortasse pervincant, fac beneficium tuum, quo be-
 neficio & tibi Belgarum animos immortaliter devin-
 xeris: & Philippi Regis gratiam, bellorum curas sum-
 ptusque pertasi, pacato absque armis Belgio, promo-
 rueris. Nec magnopere verendum: ne probante Rege
 externorum discessum, imperata facturi non sint Hi-
 spani milites: quod enim obsequium Parmensi Gu-
 bernatrici præstiterè olim Belgio abeuntes, id in præ-
 sentia tibi Regique ipsi procul dubio non negabunt.
 Quod si, profectis hinc Hispanis, periculum sit, ne Bel-
 gas, sollicitante Orangio, brevi capiat oblivio clemen-
 tiæ tuæ, num idcirco nos fraude circumventos, simul
 & armis oppressos existimabimus? Num Provincia-
 rum, quas fidas habemus, qualicumque auxilio susti-
 nere primos tumultuantium imperus tamdiu non præ-
 terimus, dum videlicet & è Burgundia proximè, &
 è Germania non longè miles advocetur? Tunc autem
 tanto quam nunc de belli exitu sperare feliciter licebit
 quanto majoribus à Rege copiis, mandata nempe sua
 defendente, submissis, rebellium perfidiam justius ul-
 ciscemur. Quare, ut verbo absolvam, non ego negave-
 rim, ab externo milite seu retento seu dimisso pericu-
 li aliquid imminere; sed, cum videam inde certum
 bellum, non dubiam Regis offensionem, exitum nullum
 hinc ablatam Regiminis possessionem, spem pacificandi
 Belgii, Regis gratiam operumque, atque adeo si bellum
 ingruat, momenti plurimum ad victoriam, hoc illi
 anteferre consultius habui. Austriacus, quamquam
 nudari se ægre ferebat Hispanorum militia, ad il-
 lorum tamen dimissionem occultius aliquid, præ-
 ter ea quæ dicta erant, mentem ejus impellebat.

[Ex retento
 milite.]

[Ex dimisso.]

Austriacus
 inclinat in
 hanc partem
 causa,

Nam, si forte Provinciarum pacem, cujus ineunda rationem super omnia commendatam sibi meminerat à Philippo Rege, retentis ipse exercitiis perturbasset, vereri admodum poterat, ne tamquam novæ potentia, perque eas armorum occasiones, majoris fortunæ cupidus insimularetur apud Regis aures hujusmodi suspitionibus obnoxias. Præterea infederat alte in animo Britannica expeditio, quam, si Belgico implicaretur bello, elapsuram sibi è manibus prævidere debet. Accedebat & pertinax quædam persuasio, posse Belgarum animos superiorum Gubernatorum armis operibusque exasperatos contrariis artibus conciliari. Iaque more humani ingenii, plus sibi ac moribus suis, quàm fraudibus hostium tribuens, avidusque unice referendi inconcessum aliis titulum Pacificatoris Belgii, probare demum Gandavensem conventum, conditionibusque ejus subscribere decrevit, præsertim quod in iis sibi quidem satis videretur esse consultum Religioni Regique, dum fœdus in postrema hæc verba sancitum esset: *Nos ordinum Delegati, qui Ordines conseruimus, hic subscripti, promissimus promittimusque futurum hoc fœdus perpetuo retenturos, ad sacrosanctæ Apostolicæ & Romanæ Religionis conservationem: ad hujusce Gandavensis Pacificationis perfectionem: ad Hispanorum, eique inhaerentium electionem: obedientia Regiæ Majestati debita in eternum semper salva.* Placuit nihilominus, rogare auctoritates virorum omni doctrinæ genere præstantium; an ex illis capitibus, quæ accurate omnia expendenda tradiderat, detrimenti aliquid capere videretur Orthodoxæ Fidei, Regisque dignitas. Cumq; ii nullum inde periculum affirmarent, præcipue novo si additamento caveretur, Nihil in eorum singulis aut universis sancitum placitumve adversus Religionem Catholicam, ac Principis auctoritatem; Austriacus horum sententia firmatus, ipsa eorundem consulta, Episcoporumque litteras in eandem sententiam misit ad Regem. Quo annuente, simulque fidem suam

Timor ab Rege.

Cupido Britannicæ expeditionis.

(videl. 8. post medium.)

Spes pacificandi Belg.

Admittere statuit Pacificationem

Gandav.

1577.

(Initio Jan.)

Motus etiam hac Ordinum subscriptione.

Expendenda proponit fœderis capita.

Missæ ad Regem Rex probat.

430 JOANNES AUSTRIACUS
obligantibus Rudolphi Cæsaris, Leodientis Ar-
tistitis, ac Ducis Cliviæ oratoribus; nova pacifi-
catio, *Edictum perpetuum* appellata, Marchæ
Famina, quod est oppidum Lucemburgensis
Provinciæ, concepta est. In qua & ab Legato
Austriaci Hispanorum missio, totumque Ganda-
vense fœdus confirmatum: & ab Ordinum Dele-
gatis, præter cetera, Religioni atque Obedientiæ
adversus Regem, quas se perpetuo retenturas
jurejurando affirmabant, iterum ac diserte can-
tum. Tunc vero Austriacus, Pacificatione Bru-
xellis primum, dein Antverpiæ, aliisque in urbibus
promulgari jussa, obviiis Belgarum Proceribus
magnaque Nobilium frequentia, Lucemburgum
egreditur; ac Lovanii, ineunte Martio mensis
Belgii Gubernator, summa omnium gratulatione
salutatur. Ibi commorandum sibi aliquamdiu
duxit, ut ex ea urbe festinaret, qui tarde proce-
debat, ab itum Hispanorum. Etenim grave iis in-
juriosumque videbatur, tot arces urbiumque
præsidia, quæ magnis ipsi diuturnisque præliis ob-
tinuerant, Belgarum arbitrio simul omnia repe-
te deserere. Accedebat, quod eorum multi anno-
rum jam plures in Belgio versati, uxoribus implicite
liberis aucti, agris ditati, nescio quam caritate
sensumque veluti natalis soli paulatim hauserant.
Nec deerant, qui turbidos incenderent: *Eam
laboribus suis, ac fuso toties sanguini honestam missio-
nem dari? Sic denique ora cicatricibus intercisâ, truncata
membris corpora, fractos ac fatiscentes artus, pro quiete
ac fomento, ingrata suorum oblivione, aut neglectu
publico, certe Belgarum odio & execratione compensantur.*
Quid dicturos Gallos? quid Italos? quid ceteras
nationes? nisi militem Hispanum nusquam locorum
tolerari posse. Ante sexdecim annos, Margarita Aus-
triaca Gubernatrice, Hispanos è Belgio missos: nunc
Gubernatore Austriaco, iterum expelli; tanto magis
quidem majore cum dedecore, quanto tunc illi quædam
saltem specie abeundi in Africam, supplendis legio-
bus evocabantur à Rege, nunc vero palam publicè
odioso perduelles videlicet se hostesque Regis ac Belgii

*Ex iis nova
Pacificatio
componitur
[17. Febr.]
cui utrim-
que subscri-
bitur,
promulgatur.*

*Et Belgii
Gubernator
acclamatur
Austriacus.
Urget disces-
sum Hispano-
rum, agrè
parentium.*

*Eorum
querela.*

*(Mar. Delr.
l. 2. Turb.
Belg.)*

qui tamen Regi Belgium asservierint (ideo communi
 adere Provinciarum ejici, quoniam simul incolere Bel-
 gium non possunt Pax & Hispanus. Hæc quamquam
 dolentius, quàm minacius jactabantur, gliscente
 tamen, uti assolet, irâ ex occurso aliorum, & com-
 municatione querelarum: quanto propior aderat
 profectiois dies (cum videlicet acrior doloris
 sensus) tanto adversus imperia contumacius ob-
 stinatebantur: præsertim Antverpiæ, ubi & numero,
 & recenti victoria ferociores non facile videban-
 tur arcem omissuri. Sed valuit Tribunorum huc
 illucque volitantium cura, & Regii sanguinis re-
 verentia apud fidas qualque cohortes, & veteri
 disciplina imbutas, ut amor obsequii paulatim
 rediret: & Antverpiæ tumultuantium animos
 Johannes Escovedus, homo apprime sagax, ab Au-
 striaco propere illuc missus, apposita oratione se-
 curavit. Recitatis enim Regiis litteris, in quibus
 imperabatur Hispanorum missio, exorsus ab eo-
 rum seditionibus ac turbis, citra querelam com-
 memoratis, admonuit, *Posse illos, si quid forte licen-
 tius ab ultimis hisce annis egisse Principi viderentur,
 assenti obsequio non tantum eluere, sed ejus etiam
 grande promereri gratiam, à quo longe plura mansura-
 re, quam quæ in Belgio ipsi relinquerent, speranda es-
 sent. An fortibus virus exercenda virtutis copiam alibi
 esse?* REGIBUS late dominantibus nec requiem
 unquam futuram à bello, nec defutura præmia bella-
 ribus. De aliorum autem opinione super eo disc. ssus
 in immerito esse sollicitos: constare, quorum hominũ
 manu, quove artificio illa cuderentur. Nempe QUOS
 timeant, eorum præsentiam pati non posse: nec mirum si
 timores, expertique sese non semel impares, timerent.
 Quæstasse finitimos, longinquos audivisse, quoties Hisp.
 rebeli hoste conflixerint: inisse expugnationum
 victoriarum numerum: observasse, ex omnibus præ-
 sentibus toto decennio terra commissis (nam mari variatum)
 præter Hispanos, una excepta Arembergensi clade, vi-
 ctos extitisse: immo nec illud ignorasse, in tanta hostiũ
 clade, quam non minorem triginta hominum millibus
 Belgæ faterentur, ex Hisp. adeo non multos occubuisse,

*Et principium
 seditionis.*

*Quam com-
 ponere cona-
 tur Escoved.
 appositio ad
 Hispanos
 alloquio.*

ut DENI QUIQUE Hispanorum singulis hostium mil-
 libus profligandis satis fuerint. Stragem profecto mi-
 serandam, ac silentio involvendam, ni pro Religione
 ac Rege contra utriusque rebelles edita fuisset. Quod
 si hoc ipsum rebellis nomen in tumultuatos nuper His-
 spanos, furiali Ordinum Edicto, collatum sit: abunde
 nunc ab Austriaco provitura esse, novo Edicto ab
 composito; veterique illo damnato. Sic eorum meriti
 consultum, & obsequium provocatum; quo videlicet
 honorificentius imperata facientes, non magis fortitu-
 dinem adversus hostem, quam fidem erga Principem
 coluisse; & sive indutis armis urbes atque arces obti-
 nendo, sive prompto inde obsequio abeundo, pari utri-
 bique cum laude, Regi suo Belgium conservasse dicen-
 di sint. Movit hæc postrema potissimum parti-
 orationis nutantes militum animos, quippe seditione
 magis quam ira resederat: inspectoque per
 honorifico de se Edicto multis in locis affixo
 traditis in Ordinibus manus arcibus Antverpiæ
 aliarumque urbium; Trajectum ad Mosam abie-
 re omnes. Ibi primum redditi utrimque captivi
 ab Hispanis quidem Egmontius, Goignius, Cap-
 prius, sexque alii, in Antverpiæ expugnatione cap-
 ti; ab Ordinibus vero quinque, in primisque Bil-
 lius Frisix Præfectus, inter eas Provinciæ turbas
 à militibus suis præfectura exutus, & à Georgio
 Lalinio Villæ Domino in Leuardianum carcerem
 traductus: ac præterea Mondragonii uxor, quam
 in Gandavensis arcis obsidione, absentis viri par-
 tes viriliter obeuntem victores ceperant, & tam-
 quam in triumpho duxerant Ordinum duces
 Post captivorum libertatem, stipendia solvi ceperunt
 sunt quæ pacti erant Ordinum Procuratores sex-
 centa florenum millia: ex quibus tunc quidem
 numerarentur trecenta millia, totidem per tessera-
 ras collybisticas Genæ representarentur. Secunda
 post centum millia persoluta, reliquam pecuniam
 summam non expedientibus Ordinum Delegatis
 Austriacus ære suo ducenta florenum millia, red-
 denda videlicet numquam, mutua dedit Ordini-
 bus, Hispanorum abitum, ne retinere videretur.

Pacantur
Hispani.

Ex arcibus.
(Mastricht.)
& captivis
redditis.

(Gaspar Renne-
bergii Comes
postea appel-
latus. Mar.

Del. 1. Turb.
Belg. & ac-
cepta stipen-
diorum parte:

(Ducenta
quadraginta
scutorum
millia. Idem
l. 2. & Christ.
Assonvillius
in relat.)

impellens. Sic exeunte Aprili mense, Hispani, qui-
 que erant Itali, quiq; Burgundi Belgium relique-
 re, ductore Petro Ernesto Comite Mansfeldio: quem deligi placuit, dirimendo nempe dissidio
 inter Alphonsum Vargam, Sanctium Avilam, Ju-
 lianum Romerum, & Franciscum Valdesium,
 honestius externo Duci quam alterum alteri pa-
 ritutos. Ibat ea migrantium multitudo, quam
 satis accurrentibusque spectaculo Belgis, tam ipsa
 tristis, atq; infensa spectantibus: quantoque plures
 erant, (nam præter milites, ac militaria impedi-
 menta, equi curruque mulierum ac liberorum,
 continenti agmine implebat vias: nec pauciores
 triginta capitum millibus, homines ac jumenta
 numerabantur) tanto ægrius ferebant, observari
 se, longumque per urbes præbere spectaculum.
 Quamquam inter eos non deerant, qui perspectis
 alius Belgarum consiliis, sopitum illud armorum
 incendium brevi exarsurum, eique restinguendo
 Hispanos denique milites evocatum iri præcine-
 rant. Interim ipsi, relicto Belgio, nec impetrato
 apud Joannem Austriacum aditu illum de via sa-
 lutandi; (quod magnopere doluere, quasi ea seve-
 ritate damnari viderentur eorum acta) per Lo-
 tharingam, Burgundiam, ac Sabaudiam, in Italiam
 descenderunt: atq; Insubriam ingressi à Marchio-
 ne Ayamontio ejus Provinciæ Governatore, per
 Liguriæ montes (Langas vocant) jussu Regis, uti
 ostendebatur, distributi sunt: ubi grassante per
 pestatam morbo correpti, & rerum inopia, & æ-
 stitudine animi, quod ab Rege contra quam me-
 riti essent, ea se perpeti rebantur; eorum, & qui-
 dem veteranorum non pauci occubere.

AT vero Austriacus, quo tempore Hispani
 Belgio excebat, ingenti sane pompa, medius
 inter pontificis Internuncium, & Leodiensem E-
 piscopum quam apparatissimo omnium Ordinum
 comitatu Bruxellas ingreditur. Augebat ipse pon-
 tificis decorus aspectu, juventaque duos & trigin-
 ta nondum annos attingente, fama bellorum
 ultra marique inclytus, patremque Carolum Cæ-
 sa-

*Belgio ab-
 eunt ductore
 Mansfeldio.*

*Abeuntium
 sensus,*

& prædictis.

*Iter eorum in
 Italiam:*

*[A. Cabr.
 in Philipp.*

l. l. II. Cap.

15. M. Del.

l. 2. Tur. B.]

*& distributio
 per Liguriam.*

*[Idem in eo-
 dem l. Tur.*

Belg.]

INGRES-

SUS Au-

striaci Bru-

xellas. Pom-

pa, & ipse

omni pompa

major.

[1. Maji.]

farem, gratum Belgis ac popolare nomen repræsentans. Atque hæc ipsa, ut primum administrationem solenni sacramento suscepit, in clementia, benignis alloquiis, omni officiorum genere, inauditaque vel in homines sibi infensos liberalitate cumulavit: adeo, ut capti ea motum suavitæ cives, contra quam animo conceperant, aut fando inaudierant, effusi in ejus laudes, cujus præsertim beneficio liberæ se ab externorum militum onere aliquando videbant, rediisse cum Austriaco pristinam Belgio felicitatem sibi gratularentur. Non pauci tamen in eo ipso prudentiam hominis requirebant, quod se inermem in manus Ordinum armatas, tanta fiducia tradidisset, quem dimissis Hispanis invalidum, ac traditis arcibus intutum si subito invasisset Orangius, qua ille vi repugnaret, quo confugeret? Et sane brevi constitit, quantum nimia illa indulgentia peccatum sit, quantoque sapientius eundem Belgarum consensum flagitantium emissionem Hispanorum suspectum habuisset olim Philippus Rex. Etenim Orangius qui certo sibi persuaserat, Hispanos numquam emittendos ab Austriaco, ideoque nec præfecturam Belgii capeßendam; ubi audivit Hispanos Belgio celsisse, Austriacum Bruxellis magnæ omnium lætitiæ inauguratum esse, eique à finitimis Principibus adventare quotidie gratulationis nuncios; nam & ipsa Angliæ Regina in officii destinatarum Eduardum Horseium Vetzæ Insulæ præfectum; ad hæc ubi missis ab Austriaco atque à Senatu legatis, exigi à se vidit, ut edicto perpetuo ipse, Hollandique & Zelandi, qui supererant soli, subscriberent; homo nullis conditionibus depositurus, quam jam manu teneret dominationem; respondet, religione impediente foederatas secum Provincias, ne de Romana Fide retinenda cum aliis consentirent. Urgente Areschoto Duci (is enim missus fuerat) ut commune Provinciarum foedus ratum vellet, negavit id fieri posse, causamque dissidii, Calvinianam

*benignitas
ejus.*

*Populorum
gaudium &
amor erga
illum.*

*Aliorum
judicium
improban-
tium indul-
gentiam ejus.*

1559.

*Orangius do-
let admissum
Austriacum.*

[24. Maii.]

*Negat se cum
Provinciis
suis Edicto
subscriptu-
rum.*

nam professionem significans, nudato capite subridens, *Vides, inquit, hoc calvitium scito me non magis capite, quam corde calvum esse.* Dein vero totus huic intentus curæ, clam Senatores, Ordinum Delegatos, amicos quosque, litteris nunciisque commonere, miserari, subirasci: *Quid agerent? quo illis animus, quoque consilium excidisset? Admissum ab iis fuisse Austriacum, non modo non auctis, sed nec firmatis iurejurando privilegiis Provinciarum. Adeone vana illa humanitatis specie captos, ut aucupii genus fallendis dulcedine cantus aviculis non adnoverterint? Satis jam compertum, AB Hispania alios advenire homines, non alios mores; in ea quippe officina uno omnes exemplo constari. Hunc vero præ ceteris cavendum, quo magis animum gerat Casaris sanguine, & armorum imperio tumidum; quem si nunc ille submittat, privatorumque in mores civiliter inflectat; quanto magis insolita homini superbo imperiosoque, tanto citius exuenda, inque majus servitum eruptura. NULLUM umquam superbum servire, nisi domandi spe. Cur enim custodes corporis sui milites delegit, si homo popularis omnia in civium caritate collocavit? An dubium cuiquam esse, quo spectent immodica largitiones ac promissa, quibus corruptor animosus immeritos meritosque juxta onerat? Et tamen reperiri, qui cum videant, emi obvia ista munificentia Belgii libertatem, non vile ducant liberis animis pretium servitutis. Proinde intentis oculos circumspiciant, sibi que persuadeant, amari Belgium non posse ab eo, qui Carolum Hispania Principem Belgarum Proceribus faventem, Philippo parenti prodidit, perdiditque. Neque his contentus Orangius, per excursores suos, ac præcipue per Teronium Vasconem, recens partium additamentum, rumorem clam subdit, Milites Hispanos externosque, quos abiisse tan copere gestirent Belgæ, (ne errarent) partim in Luxemburgensi Provincia delitescere, partim in Burgundia substitisse, partim adversus Hugonotos militare in Gallia, in iisque locis expectare il-*

*Conatus
avertere ani-
mos Belga-
rum ab
Austriaco*

*Rumor
sparsus ab
Orangianis*

1573.

Litteræ

Austriaci
interceptæ.Decrescit
Belgarum
amor erga
illum.Crescit suspi-
cio & abalie-
natio.[Hesius in
primis.]Oblivio be-
neficiorum
in odium
vertitur.Hæretici
ignem venti-
lant.

[Ex relat.

Christoph.

Assonvillii.]

[Vide etiam
Guicciar. l. 2.
hist.]Consilio
Orang. de
Austriaco
capiendo:[S. Alde-
gundis genti-
litius Mar-
nixii pagus.]
hiscæ mini-
stris,

los Austriaci nuntum in Belgium revolandi. Ad-
didere his fidem litteræ Austriaci & Escovedi ad
Philippum Regem in Gallia interceptæ, ac Bru-
xellis per eos dies evulgatæ: quibus (ut agebant)
& querelæ adversus Ordines, & belli gerendi ne-
cessitas, & pecuniæ ad eam rem postulatio conti-
nebantur: quæ variis commentationibus in ma-
jus auctæ ab Orangianis, atque in lucem editæ,
tantū auctoritatis ac benevolentia Austriaco ad-
emerunt, ut quidquid is ageret, sive beneficentiã
intenderet, sive remitteret, captis semel suspicio-
ne animis, omnia secus interpretarentur. Illi ipsi
paulo ante perofficiose ab eo habiti, honorumque
gradu, immo & censu nummorum annuo dona-
ti, versa statim mente non modo conspectum il-
lius fugitare, ceu perforato animo ac transmitten-
te accepissent omnia: sed etiam palam obloqui,
convitia in eum jacere, & ARGUMENTUM nihil
debentium, odio quærere. Usque adeo INSINCERAS
animas, sicut impura corpora, quo magis nutri-
trias, eo magis lædas. Neque hic sese deserebant
hæretici, dicta factaque ejus uti subdola criminan-
tes. Quin apud multorum animos nimia hominis
facilitate suspensos occulte sermonem ferere, non
esse quod magnopere jurijurando considerent, quo Au-
striacus Edictum perpetuum tam libenter admisisset.
Nempe in Hispania illum ante jurasse, nihil se
Belgio contra Regis cummoda consensurum: quo sacra-
mento obstrictus, & tamquam occupatus, postea
velut priori contrarium nihil sibi faciendum religio-
sus animus existimaverit. Invaluisse hanc in aliquo-
rum aula doctrinam, & Principalem morem jam sa-
ctum. Sic ludificatos à Carolo VIII. Gallorum Regem
Florentinos: quibus juratus se illis quam primum Pe-
sas redditurum, fidem dein repetentibus responderit
prius Pisanis jurejurando contrarium promississe. Quod
ubi ex animi sententia fluere animadvertit Oran-
gius, ratus posse Austriacum armorum præsidio
& populi benevolentia destitutum facile oppre-
mi: negotium dedisse ferebatur Philippo Mar-
nixio à Sancta Aldegunde, quem propterea Bru-

Bruxellas immiserat, & Guilielmo Hornano Hefii Domino, pollicitis caprum, seu vi seu dolo Austriacum in Zelandiam se deportaturos. Quod sane facinus, etsi non abhorrebat à reliqua vita aut Aldegundii, hominis ignominiosissime nequam, qui Calvinum puer doctentē audierat, senex jam alios ipse docebat: aut Hefii, cui bono vertebat, abstrahi quoquo modo Bruxellis Austriacum, eoque gubernandā sibi urbem relinqui: quiq; capite postea damnatus, idem adversus Alexandrum Farnesium praetentasse creditus est, tamen an illi te ipsa moliti hoc sint, ut Austriacus multis auctoribus existimavit; an potius, ex Orangii consilio fama tantummodo, incusloq; ejus rei metu contenti fuerint, affirmare non ausim: cum ad serenandas inimicitias inter Austriacum & Belgarum primores (quod avebat Orangius) tantumdem esset, si is captivitate, si captivitatis opinione provocaretur: immo illud invidiosius videbatur, & ab Rege vindicandum: hoc vero dubium, nec facile assequendum, & fortasse ab Austriaco belli causas quærente simulatum credi poterat. Et sane processisse Orangii artificium compertum est.

*Aldegundio
& Hefio.*

*Dubium
an tentaris
hoc fuerit.*

ETENIM Austriacus, ubi auctoritatem suam quotidie imminui, odium augeri, relatis conspirationibus se peti sensit; non ultra Bruxellis moturus, locum circumspectare cœpit aliquem, ex quo repellere, aut etiam inferre vim posset, placuitque Namurci arx, munitione ac situ valida, excipiendoque externo militi peropportuna. Ergo novis insidiarum indiciis maturata fuga, Mechliniam specie dirimendæ litis, inter legiones Germanicas & Ordinum Quæstores super stendiis exorti, clam Bruxellis abscedit. Neque sibi, ut sibi videbatur adhuc tutus, occasionem natus occurrendi Galliarum Regis sorori ad aquas Spadanas proficiscenti; (si modo hisce sub aquis aliud non latebat) magno Nobilium comitatu Namurcum venit. Quam ubi perhonorificè, excepisset, abeuntemque profecutus esset; postridie quasi venaturus, ex composito arcem Namurci

*De FUGA
Austriaci.*

*Mechliniã
contendit
specie
Germanos
componendi.*

*[5. Jun.
Margarita
Navar. Regis
uxor. Spa.]
Indo Na-
murcum alio
prætextu.*

*Arcem
Nannurci
occupat.
[Ægidius
Dominus
Hiergi,
Lancellottus
Mega Comes
Florus
Flojonus, &
Glandius
Haultepen-
nius.]
Exponit
sociis facti
rationem.*

*Idemque
scribit ad
Ordinum
Deputatos.
Varius
Deputatorum
sensus.
Horum
litteræ ad
Austriacum.
[Jul. & Aug.
mensibus.
Mart. Del
l. 3. Tw. Bel.
Aloys.
Cabrera in
Philip. 2. l.
11. cap. 13.
& cap. 16.]
Austriaci
responsum.*

obequitans, laudare locum numquam antea æsti-
matum impente cœpit: invitatusque ad eam in-
trospiendum à Barlamontii ejus Provinciæ Præ-
fecti filiis, non invito arcis Governatore, ipse co-
mitesq; ingressi sunt, statimq; occupatis munitio-
nibus, mutatis præfidiariis, Governatore nihil
vereri jussu, quod diceret, non aliena se violenter
invadere, sed quæ Regis essent, ea reperere; con-
versus ad comites, gratuque hunc primum regi-
minis sui diem, ad quem usq; diem nihil ex ea gu-
bernatione præter titulum habuisset, facti ratio-
nem exposuit: questusq; de illatis in se suisq; sa-
penumero contumeliis, ac binis præterea litteris
ostentis, in quibus de insidiis paratis admone-
batur; in eam se arcem contulisse affirmavit, ut
securitati suæ consulere, non ut quidquam ex
composito rerum statu mutaret. Simul scripta
ad Delegatos Ordinum epistola, ac misso ad eos,
cum iisdem insidiarum indicibus litteris, Maxi-
miliano Rassinghemio, partium utrarumq; nun-
cio perpetuario, causam discessionis, ac securioris
in posterum digniorisque regiminis sui rationem
edocuit. Id vero Ordinum Delegatos Senatores-
que varie habuit. Multi sublatam inde spem re-
conciliationis omnem dolebant. Pleriq; lætaban-
tur, eo veluti classico, quod Austriacus ipse ceci-
nisset, ad arma cogi se adversus Ducem militibus
exutum: laudabantque proptererea peropportu-
num Orangii Principis actum, cujus opera infi-
nuatum Austriaco ejusmodi fugæ consilium di-
ctitabant. Omnes tamen, metune renovatum
forte bellum illis imputaretur à Rege, repetitis
continuo litteris ad Austriacum nunciisque, Re-
pentinam mutationem queruntur: inanes merus
ac suspiciones utri deponat, comprecatur: ac Bru-
xellas reverso pollicentur, se insidiarum, si qui
sint, reos accurate inquisituros. Negabat Austria-
cus rediturum se, donec Hesus multa adversum
se impie ingræteque molitus (namque annuo sex
millium florenûm reditu illum nuper auxerat)
arma cum Bruxellensi populo non deponeret:
donec

donec Aldegundius ac Teronius, quos ad se circumveniendum missos ab Orangio constabat, Bruxellis agerent, donec ipsi Ordinum Procuratores, renuntiata Orangio, cum quo colludere viderentur, amicitia, illum æque postulata recusantem, serio non cogent Gandavensi fœderi, Edictoq; perpetuo, uti convenerant, omissis ludi-
 ficationibus, obtemperare. In quam sententiam composita ad Provinciâs epistola, ac nominatis tum eorû nonnullis, à quibus adornatas sibi insidias affirmabat; tum honestis aliquot ac primariis viris, in:erq; eos ipso Areschoti Duce, à quibus id genus multa compererat; non inanes aut simulatos ab se metus ostendit; simulq; Orangii fraudes opprimere per eas discordias unice conantis Religionem Catholicam, ac Regis auctoritatem, abunde nec falso aperuit. Sed interea detecto Austriaci consilio Antverpianæ arcis in potestatem suam redigendæ; ne aut Orangii emissariis, uti inaudierat, aut Ordinibus traderetur; capto Ludovico Blosio Tressongi Domino, arcis Præfecti Vicario, ejectisque non sine cæde, qui Austriaco favebant, militibus, in Ordinum manus Antverpiæ arx, aliæque nonnullæ devenerunt. Quo facto exacerbatis utrimque animis, ac sparsis ultro citroque minacibus libellis, cum Ordines Deum hominesque testarentur, concordiam à se optari, ab Austriaco belli causas ficto insidiarum metu quarri: Austriacus contra satis ostendisse se diceret, quo animo esset adversus pacem, qui dimissis Hispanis, ac reliqua militia spoliatus, omnem sibi viam bellandi præclusisset, utrique à se belli, si quod sequeretur, amoliri causas & odio conabantur: atque ideo reconciliationis interea curam, seu curæ speciem non omittebant: adnitentibus ante omnes Venero Gimnicho, ac Levino Torrentio, Juliacensis Ducis ac Leddiensis Episcopi Legatis. In id vero operosius intendebat Austriacus, quippe imparatus, incertusque Regis animi: trahebatque propterea moras, dum litteræ ab Hispania, quo Escovedum miserat, afferrentur.

*Littera
Austriaci ad
Provinciâs.*

*Arx Ant-
verpiæ
tentata ab
Austriaco.*

*In manus
Ordinum
venit.
Ordines
Austriacum
accusant ve-
lut insidias
victæ
timentem:
Austriacus
veras insidias
ostendit.*

*[Levinus
vir doctiss.
& postea Ep.
Antverp.]*

Advenerat haud ita multo ante Philippus Sega Apostolicus Nuncius in Belgium, quo illum ex Picentina praefectura propere allegaverat Gregorius XIII. ut, quoniam inaudierat, Joannem Austriacum cum Belgarum Provinciis disceptare de conditionibus, in quas ante juraret quam administrationem capesseret; Nuncius cujus prudentiae plurimum Pontifex tribuebat, in tempore adesset Austriaco, ne quid incaute adversus Religionem confieri pateretur in earum conceptione legum. Simul ut, ubi pacem cum Provinciis compositam videret, illum ad Britannicam expeditionem, uti inter Pontificem Regemque convenerat, animaret. Verum cum jam reperisset Nuncius, Austriacum subscriptis conditionibus in Edictum perpetuum consensisse, & rursus turbatis domi rebus, inque bellum propediem erupturis, spem nullam apparere externae trajectionis; quod reliquum erat, firmare inter ea turbamenta juvenem institit non optimis modo consiliis, sed, quod pluris tunc erat, quinquaginta nummum aureorum millibus, quam Gregorius summam Britannico bello destinatam ei ita- tim offerri jussit: subsidium eo sane gratius, quo Duci opportunius à milite, atque à pecunia destituto. Neque Delegatos Ordinum Senatoresque Nuncius praetermisit: sed Bruxellas Namurco digressus, Pontificias, uti jussus erat, litteras exhibuit, ac benigna Patris hortamenta ad resumendam concordiam, retinendamque pristinam obedientiam erga Religionem ac Regem, magnificentius excepta quam obsequentius: scilicet obseptis jam pridem multorum animis ab haeresi, refractario ac pertinacimalo, quodque facilius excluditur quam expellitur. Interea litteris ab Rege jussus Austriacus, si nulla posset iniri pacificationis via, Catholicam Religionem, Regiamque auctoritatem strenue tueri, milite non defuturo: audit, Orangium Bruxellas ab Ordinibus accersitum, Conservatoremque Brabantiae, repetito veteri vocabulo, Ruarterem Provinciae creatum. Erat

*Nuncius à
Pont. ad
Austriacum.
(Ep. Ripa-
ransonae.
postea S. R.
E. Card.)
Cur missus.*

Consilium ei,

*Et auxilium
offert.*

*Delegatos
Nuncius
aggreditur.*

(Initio Sept.)

*Ruarcus
creatur
Orangius.
Quid hoc
munus sit:
& qui olim
eo insigniti.*

is Magistratus Dictatori Romanorum, aut Leodiensium Manburo non absimilis, quem periclitante Rep. designare, partes esse suas, ex introitus leri privilegiis, dictitant Brabantini. Quamquam (uti apud eorum annales observatum legi) præter Antonium Philippi Burgundi Ducis filium, Joana Wenceslai Ducis vidua Brabantiam gubernante delectum à tribus Provinciæ Ordinibus Ruarterem, ac præter Philippum S. Pauli Comitem, dissidentibus inter se Joanne Duce, & Jacoba conjugē, ab armatis in Ducem Brabantinis Ruarterem quoq; nominatum; non alias ego quidem reperi eos auctoritate Brabantiaë populos. Horum autem uterq; quoniam à Ruarteris nomine, ad Ducis dein munus imperiumq; transiere; spes scilicet Orangio ab exemplo intendi poterat, rejectis aliquando temporariaë modestiaë vocabulis, Brabantiaë sese Ducem genti Nassaviaë præiturum. Quo acrius incitatusq; Austriacus ea super re non destitit, internuncio Gaspare Schetzio Grobendonchii Domino, civitatem atque Ordines increpare. Quin etiam acceptis haud multo post aliis ab Rege litteris, opera Philippi Segæ festinatis, (quem per eos dies è Belgio in Hispaniam transtulerat Pontifex pro Ormanetro Nuncium) in quibus Rex volebat, Ordinum Delegatis edici, arma ut deponerent, Orangium ne admitterent, Edicto perpetuo obtemperarent; Austriacus, misso ad eos litterarum exemplari, serio admonuit, sibi mature consulerent, ac justam Principis iram in sui patriæque perniciem experiri ne vellent. Sed cum responsionis loco non nisi querelæ ac minæ (quippe moderante cuncta Orangio) redderentur; ad vim ac bellum animum applicuit, ut multi interpretabantur, non invitus. Frustratus enim spe pacificandæ per indulgentiam liberalitatemque Provinciæ: (quam ille laudem à superioribus Belgii Præfectis amissam recuperaturum se crediderat) ubi animadvertit, irritam esse beneficiam, Magistratum auctoritatē invalescere, suam conatui, ac plane precario regere, immo injuriis at-

[M. Del. l. 4.
Turb. Belg.]

(Phil. Aud.
1404.]

[Joan. IV.
Dux Bra-
bantiaë.

1420.]

[Grobend.
Thesaurarius
Regis.

4. Octob.]

Ordinibus
quid imperat

Rex: Et

quid addit
Austriacus.

Illi non

obtemperant:

& Austria-

cus ad bellum

respicit, non

invitus, ob
has potissi-
mum causas.

442 JOANNES AUSTRIACUS
que infidiis perditorum hominum caput suum
quotidie patere, vir contumeliam insolens, ma-
gnisque assuetus exercitiis imperare, cum bel-
liæque ac domi obligatas sibi manus videret;
pertæsus hujusmodi vitam, oblatam occasionem
haud illibenter arripuit, apertumque bellum ma-
luit, quàm miseram intutamque pacem.

STATUS

rerum ex
utraque
parte.

Dua tantum
in provincia
pro Austr.
Nobilitas &
Status
Ecl. s. pro
Ordinibus,
Cur?

ET vero magnum offensi irritaque animi ar-
gumentum fuit, virum militiam sane non rudem
voluisse eo tempore armis decertare, cum vires
ei longe impares erant. Nam ex septemdecim
Provinciis, queis Belgium constat, duæ tantum-
modo, Luxemburgum Mamurcumq; tuebantur
Austriacum. Ex Nobilitate, Sacroque ordine, ac
Magistratibus, si paucos excipias, omnes inito in-
ter se foedere sequebantur Ordinum partes. Non
quod Religionem, aut Regis obsequium exuissent
(quamquam ex hujusmodi desertoribus nõ de-
rant oppido pauci) sed alii jactatione apud popu-
lũ libertatis avidum, & dominantibus infensum,
pars ab Oranagio promissis empta, eique affinitati-
bus adnexa; multi Austriacum inermem & fugi-
tivum reputantes, tutiora Ordinum arma secta-
bantur, nõ pauci etiam honestiora credebant, rati
factos ab Austriaco metus conjurationem, quo
bellum justius capefferet; eumq; propterea com-
positis ad Regem litteris incusaverant, vanis Bel-
gium suspicionibus implicantem. Usque adeo ve-
rum est, PRINCIPIBUS de conjuratione non cre-
di, nisi peremptis. Nec militia conferenda tunc
erat. Si quidem hinc pauca Germanorum signa de
industria ab Austriaco retenta in Belgio, revoca-
tique ex Gallia manipuli aliquot Hispanorum ibi
militantium, ac delectæ præterea nonnullæ Wal-
lonum Burgundorumq; centuriæ, vix quatuor ar-
matorum millia cõficiiebant: cum illinc non pau-
ciores quindecim hominum millibus jam tum
numerarent, qui si, uti deliberaverãt, atq; à Gem-
blaco propterea moverant, Namurcum illico ag-
gressi essent, haud dubie Austriacum militia viri-
busque invalidum, urbe atq; arce depulissent. Sed

Militia Au-
striaci.

& Ordinum.
(Gemblours.)
hac major,
& victrix,
si concors.

ut

ut plura inter capita, dum tempus dissidendo in castris terunt, novis sese firmandi auxiliis opportunam Austriaco præbuerit. Nimirum Ruartu Orangius ordinandæ Brabantia posthabebat omnia, quo vicina Hollandia præcaveret Ille Bruxellis atque aliis circa oppidis novos Magistratus ad Hollandorum exemplar instituebat. Illius consilio arx Antverpiæ, qua parte prospectabat urbem, diruta est, tanto populi gaudio, operarumque sponte accurrentium frequentia, ut neque primaria contineri mulieres domi possent, quin noctu operi intervenirent: donec ob flagitia in eo commorantium colludentiumque tripudio foede admilla, nocturnum opus edicto sublatum est. Sed nusquam effusior gestientium licentia, quam ad Albani Ducis ex ære fusili triumphalem statuam, quam sepositam in parte arcis aggressi, in aream devolvunt, ferro instant, securibus sæviunt: & tamquam ad singulos ictus dolorem incuterent, ac sanguinem elicerent imaginaria cæde fruebantur. Fuisse, qui lapidum fragmenta è comminuta basi domum asportarunt, appenderuntque; ceu fracto ex hoste manubias, ac sumptæ qualiscumque demum ultionis ad posterum documentum. Metallum sicut antea ex tormentis bellicis in Albani signum, sic postea ex signo ejusdem in tormenta refusum, ac naturæ suæ redditum est. Ægre id unum ferentibus nonnullis, quasi Albanus sanetotus ex terrore conflatus, ideoque sat formidatus ad eam diem, jam in hujusmodi machinas conversus videretur, quibus vel absens perpetuo Belgium territaret. Exemplum Antverpiæ non minori statim alacritate secuti Gandavenses, Trajectenses ad Rhenum. Insulani, Valencenates, alique, excusso arcium jugo, ceu primos libertatis dies agitavere. Quæ quoque quoniam ad rebellionem populorum, & (quod acrius agebat aliquos) ad nimiam Orangii potentiam spectare videbantur, Procerum complures, quibus integra adhuc in Regem fides, præsertim Arschoti Dux ob veteres cum Orangio controversas, de eligendo novo Belgii Gubernatore verba

Orangius moderatur omnia.

Ejus consilio

Arx Antverp, diruitur:

(in fine An. mensis.

Mar. Del. l. 4.

Tur. Bel)

magno populi tripudio,

præsertim in

Albani statuam confrin-

genda.

Refusa demum in tormenta bellica.

Demolitiones aliarum arcium.

(Utrecht, Lille.)

Proceres infensi potentia

Principis

Orangii,

fecerint, specie quidem firmandi Ordinum partes accessu majorum virium, revera ut ipsi subtraherent Ruartis imperio, cui parebat ægre Nobilitas, apud novum principem exæquarentur. Cumque ab aliis Angliæ Regina, ab aliis Franciscus Hercules Dux Alenzonius frater Galliarum Regis, ab aliis Rodulphi Imperatoris frater Matthias Archidux Austriæ nominaretur; facile illam uti hæreticam, ac per Vicarium dominaturam, rejecere Catholici: Alenzonium vero ob assiduas inter Belgas & Gallos inimicitias, plerique posthabuerunt Archiduci, qui ex familia peritus, minus offensurus Philippi Regis animum videretur, nisi forte aliqui, ut Austriacos inter se bello committerent, ad Archiducem respexere. Missi Viennam Oratores non difficile persuasere juveni, quod avebat: eumque noctu egressum urbe quam paucissimis comitarum in Brabantiam opinione celerius adduxere, in scio Rodulpho Cæsare, fratremque (ubi rescivit) à fuga per insequentes equites mox à proposito per litteras retrahere frustra conato. Quin etiam increpitum peracerbe à Rodulpho Maximilianum fratrem, non dubijs auctoribus accepit: quod is communicatum sibi consilium à Matthia, in tempore non aperuisset; cum tamen Maximilianus jusjurandum objiceret, quod adactus fuerat à fratre, ne rem eâ ipsa nocte sibi proditam, cuiquã mortalium deregeret ante vesperum consequentis diei. Sed non ideo Cæsar effugit aliquorum sermones longe secus interpretantium Archiducis fugam. Certe haud clam fuit, suspicatos tunc esse nonnullos, juvenis consilium in adeunda Belgii præfectura eò spectasse, ut per occasionem patrocinii, aliquando insereret in stirpem Rodulphi, Austriacamque Germaniarum domum, Belgicum patrimonium: uti de hujusmodi suspicione disseruit, cum aliquot Germanicis Proceribus, Bartholomæus Comes Portia Pontificius ea tempestate Nuncius apud Cæsarem. Et Joannes ipse Austriacus dubitasse de Rodulphi animo visus est: dum ad Alex. Farnesium Parmæ Prin-

le novo
Belgii Gu-
vernatore
ogitant.
Orangius.]
Fres propo-
unt.

Matthiam
Archiducem
preferunt:
& ex Ger-
mania in
Belgium
deducunt;
[3. Octobr.]
improbante
id Rodulpho
Cæs. & Ma-
ximilianum
consciis
objurgante.

Suspicio
multorum de
Cæsare non
seris agente.

Nuncius
[Greg.
XIII.]
Eadem de
Jo. Austriaci
epistola.
[25. Oct.]

Principem scribens, inter alia, *Venit ad me, inquit, hesterno die ab Imperatore nuncius cum ejus litteris, quibus admonet, de fratris discessu, uti suspicatur in Belgium, se neque gnaro, neque probante. Offensus profecto sum ea re non mediocriter. Nam etsi non ignorabam, anno superiore id quoque ab Ordinibus attentatum, persuadere mihi tamen numquam potui, aut Archiducem suscepturum hujusmodi provinciam, aut Imperatricem matrem, fratremque Casarem consenturos. Quamquam de Imperatrice, quam reor hujus consilii prorsus ignarem, non sane miror: potius angor ejus causa, vereorque ne levitas filii triste aliquid apportet matri. De Imperatore quid judicem, incertus adhuc agitari cum ipse non nesciret, non modo negotium non dispulit, sed neque de eo Regem, uti parerat, admonuit. Ego cum primum Archiducem resciero in Belgium intulisse pedem, cum illo, quem admodum convenire utrique nostrum arbitrabor, sedulo agam, ne se Ordinibus adjungat implicetque: recusantem hostis loco jure habebo. Sed jam ille in Belgium intraverat, non tamen regimini statim admotus: quippe Ordines non satis ante consulti atque Orangius moras ex industria nectebant, deque conditionibus Archiduci offerendi anxie agitabant. Quibus denique non paucioribus triginta & una propositis, constrictoque iis Archiduce, ac tantum non in ordinem redacto, fundamenta jaciebant ejus popularis imperii, quo idem olim Belgæ, divisa ex æquo cum Rege administratione, regebant, regebanturque. In has porro conditiones cum Catholici pariter ac hæretici, novo inter se icto foedere, jurassent; Matthias Antverpiæ primum, postea Bruxellis, supremus Belgii Governator, magna ludorum gratulatione, salutatur. Viceruntque Orangii asseclæ; ut Archiduci adderetur ipse, qui juveni nondum vigesimum annum supergresso, rudique rerum Belgicarum, Vicarii nomine moderetur.*

*Matthias
Belgium
intrat.*

*Ac multis
conditionibus
acceptis.*

*[Cas. l. 5.
bell. Gall.]*

*[17. Decem.]
Gubernator
Provincia-
rum inaugu-
ratur: Oran-
gio Vicario.*

1578.

NOVUS

Senatus

hostes pro-

PRIMUM facinus novi regiminis fuit mutatio secretioris Senatus, abdicatis dubiæ in Ordines fidei Senatoribus, novis adlectis; à quibus statim

nunciat Jo.
Austriaci
affectas ;
& ipsum
Austriacum.

proposita hæc
jurisjurandi
forma.

ad quam
invitantur
Jesuitæ.

Sed illi
abnuunt,

Obsidentur.
ab armatis
hæreticis.
Diripitur
eorum domus,
ipsi ejiciuntur
urbe.

statim hostes patriæ renunciati quicumque Au-
striacum sequerentur : mox ipse Austriacus ejul-
dem penè interminatione compellatus, ni Belgio
excederet : postremo ab eodem Senatu Ordi-
numque legatis compositum jusjurandi carmen,
quo iacer juxta ac profanus Ordo pefsancte
pollicerentur, *Obtemperaturos se Archiduci Mat-
thiæ, supremo Belgii Præsecto, cumque fortunis ac san-
guine defensuros, donec alius ab Rege atque Ordinibus
crearetur ; cum Joanne autem Austriaco, uti cum
hoste, acturos.* Hæc vero proposita lex, atque ali-
cubi impotenter exacta, non paucis Nobilium
fraudi fuit, aliquos etiam afflixit. Principium
Antverpiæ sumptum ex Patribus Societatis JE-
s U, ut quorum magna era ea in urbe auctori-
tas, eorum aut exemplum, si ad partes accede-
rent, alios invitaret : aut, si abnuerent, adnimad-
versio deterreret. Urgebantque id imprimis
hæretici, non dubia spe, Patres (quorum con-
stantiam semper oderant, hic amabant) per eam
occasionem, quam sibi laudi vertere consueve-
runt, è Belgio interim amandandos. Negotium
itaque in se suscipit Guilielmus Hesius : aggressus-
que Balduinum ab Angelo, qui Societatem in
Belgica Provincia temperabat, hortatus, ut in
concepta legis verba, nomine suorum, juret. Is,
qui sciret illam jurandi formam ab hæreticis
compositam adversus Catholicorum partes, ex-
cusata instituti sui ratione, qua Patribus interdi-
citur civilibus hisce curis ; firmatus animi sacra-
mentum ejusmodi respuebat, neque minis adigi
ad illud poterat ; eoque, cum per aliquot dies af-
fiduis hæreticorum injuriis atque incommodis
exagitarentur Patres, tandem ipso die Penteco-
stes, armato hæreticorum globo templum ac
domus obsidetur : perfringuntur fores : sacra,
profana, omnia diripiuntur, Patres domi impetu
exturbantur, atq; Hollandorum cymbis impositi,
magno furentium ludibrio alio transmittuntur.
Acciditq; inter hæc facinus memoratu dignum.
Ejiciebantur è foribus Patres, sclopisque in pe-
ctus

Atus obversis, ne quid asportarent, excutiebantur; cum ex iis unus Joannes Boccatus (decet enim viri nomen egregie fortis ac pii posteris tradere) admiratione sui Catholicos hæreticosque in se convertit. Cum enim subiisset animum, in ara maxima Sacrosanctam Eucharistiam argenteo in vase relictam; repente è militum se proripit oculis, templumque ingressus hæreticis debacchantibus refertum, constanti gradu ac vultu ad aram accedit, adoratumque de genu Dominum è loculamento reverenter extrahit: sed inspecto vase brevium hostiarum pleno, cum tam multos illico absumere arido atque hiantre ore non sustineret, vit præsentis animi fideiq; argenteam pyxidem manu elatam per media sacrilegorum arma, nullo eorum quidquam auso, asportat ad Socios; si- ve attonitis hæreticis miraculo confidentiæ, seu potius Deo conceptam de se spem pietatemque hominis comprobante. Nam si Romanæ scriptor historiae, Caii Fabii non absimile facinus commemorans: qui ex obsessio à Gallis Capitolio, per medias hostium stationes egressus in Quirinalem collem abiit rediitque sacra manibus gerens, addidit, Sperasse illum propitios sibi Deos fore, quorum cultum ne mortis quidem metu prohibitus deseruisset; quidni ego non paulo sapientius differuerim. Et hunc certo sperasse, affuturam sibi in eo ministerio cœlestem opem, qua ope ille ipse Dominus in Hebræorum olim conspectu, cum voluit, inobservabilis, tunc quoque similibus inimicorum oculos, aut certe manus eluderet? Et simul Dei beneficio remunerantis excellentem viri fiduciam factum esse, ut unus trecentos inter armatos neque enim pauciores erant, qui templum, quique templi aream strictis gladiis obtinebant (Eucharistiam ab hæreticorum concumeliis, argentum à militum rapacitate conservaret? Addi ut ad hæc aliud, quod attexere hoc loco, Relig. intererit. Ejectis urbe Patribus, inter eos qui vacuas eorū ædes invisebant, partim a vide inspecturi, ut sit, alienas domos, præsertim Jesuitarum, partim

Facinus egregium unius è Societ. (Jesu. Annal. Societ. a. 1578.)

(Tit. L. l. 5.) Simile quid apud veteres Rom.

(Tilmannus Bredenbach lib. 7. c. 62. colla sacra) Mira res domi Jesuitarum,

partim (namque horum plerique hæretici erant) usurpaturi oculis gaudium ex inimicorum infortunio, fuit è Calvinii trivio scurra, ut sibi videbatur, non infacetus: qui ludum populo daturus, hæc ædes ingressus, fasciculum straminis, albe innexum virgæ pro foribus è fenestra suspendit, quasi populum domestici funeris ac pestilentie, more gentis, admoniturus. Movit ea species prætereuntibus admirationem, nonnullis & risum, quo Calvinianus Apelles ceu post tabulam fruebatur, atque ex eis uni fores importune pulsanti, ille intus exclamans, *Quid, malum, hic pulsas?* inquit, *An non præfixa mortis insignia, virgam & stramen inspicis?* Quotquot hæc incolebant ædes, pestilentia sublatis sunt. Mirum dictu: eodem die, cum nusquam esset in urbe contagio, impii derisoris domum pestis invasit, coëgitque illum domi suæ flere id, ex quo risum in aliena captaverat. At Societatis Patres non dissimilia his, quæ Antverpiæ acciderant, Tornaci, Brugis, ac Trajecti ad Mosam perpeffi, ex iis urbibus exulare ob eandem causam coacti sunt; habueruntque exilii comites alibi Franciscanæ familiæ Patres, alibi honestissimos Sacerdotes, ac Pastores animarum: quorum abscessu quantum Catholica res illico cecidit, tantum grassari cœpit ubique præcipiti cursu hæresis, paruitque, quam magno cum publicæ rei bono adessent ii, quibus absentibus tantum malicertatim prorupit: ausis non post multo Calvinianis, libellum Archiduci atque Ordinibus offerre pro religionis in Belgii Provinciis libertate firmanda. Et quamquam primo rejecti, adnitente tamen Orangio, novis libellis majori confidentia conscriptis, eandem libertatem simul exposcere, simul exercere, occupatis aliquot Catholicorum templis acceperunt. Adeo, ut Ordines turbarum metu ob eam causam enascentium, urgente præsertim belli negotio, quo versæ erant omnium curæ; liberum promiscuæ religionis arbitrium in multis Brabantix, Geldrixque, ac Flandrix civitatibus aliquando permittere, Archiduce Ca-

*Aliunde
ejiciuntur
Jesuitæ.
(Mastricht.)
& Franciscani
aliique.*

*magna cum
pernicie
Catholicæ
rei:
(Junio
mense,)*

*templis oc-
cupatis ab
hæreticis, &
libertate
religionis
extorta:*

(Jul. mense.)

tholicisque incassum reclamantibus, coacti sint.

AT vero Joannem Austriacum, exeunte jam anno, Alexandri Farnesii Parmensis Principis adventus cum veteranis ab Italia copiis, magnopere confirmavit. Jussi erant à Philippo Rege Hispani milites ex Genuensium finibus, quo septem ante menses ab Austriaco missos esse memoravi, Belgium quam primum repetere, magnaque tribunorum ac Centurionum alacritate, nempe revocationem illam ad Regis gratiæ, existimationisque suæ redintegrationem referentium. Quamquam repentina Juliani Romeris, veteris primariique Tribuni mors, qui, dum milites ad discessum instruit apud Cremonam, equo lapsus, illico expiravit, Hispanorum lætitiæ, quibus perquam carus fuerat, aliquantulum interurbavit. Hæ autem copiæ, aliæque in Italia conscriptæ; (namque ex Hispanis non pauci obierant) Alexandrum Farnesium, ut erat ab Rege imperatum, partim præcessere, partim subsequutæ sunt. Ad celeritatem enim, Provincia- rumque securitatem, per quas iterandum erat: citius visum est, per manipulos separatim, quam instructo agmine, exercitum sex armatorum millibus constantem incedere. Ipse autem Alexander, exiguo comitatu, jussuque Fabio Farnesio cum parte familiæ subsequi, magnis itineribus Luxemburgum advenit Decembri mense. Cujus causam adventus antequam expediam, operæ pretium existimo, quæ mihi comperta de Alexandro, tanto quam in aliis executus sum Ducibus, amplius à principio memorare, quanto hic grandem Annalium partem impleturus occurret cæpius legentibus: quibus haud ingratum fuerit, Alexandrum ante Belgicam expeditionem comitatum cum eodem Belgium moderante, quasi magni corporis membra ubique magna conjungere.

*HISPANI
ab Italia
revocantur,
cum Alexan-
dro Farnesio
(Dec. mense,
ann. 1557.)*

*Jul. Romæ
mors.*

[die 18.]

NATUS est Alexander Octavio Farnesio De AL-
Parmæ ac Placentiæ Duce, viro non dubie adnu-
merando inter exempla virorum regnandi artes
apprime ante ejus.

*De ALE-
XANDRO
Farnesio,
ante ejus.*

*adventum
in Belgium.
[Imago eius
supra posita.]*

*Tater ejus
Octavius,
Octavii
ingenium,
& artes.*

*[Sueton
in vita.]
Popularitas
in primis.*

*& beneficen-
tia. Octavii
militia.*

*1441.
in German.*

1546:

*[Ex litteris
Episc. Poggii
Nunci Apost.
apud Casarem
ad Alexand.
Card. Farne-
sium,]*

*atque in
Italia. 1557.*

apprime callentium Quippe ingenium illi ad pacis bellique artes à natura promptum: abavi sui Pauli III. socerique Caroli V. schola pereruditum: à fortunæ variantis disciplina perfectum. Eminabant in eo comitas & beneficentia; non magis naturæ dotes, quam hominis artes, novo nutantique imperio accommodatæ. Quin & amatorios ludos, quibus indulgere paulo intemperantius videbatur, retulisse, Augusti Cæsaris exemplo, ad arcana domorum exploranda, certum habeo Nihil illo in privatorum causis audiendis, in promiscuis salutationibus, in omni vita, civilius. Speciosa venerantium obsequia, certantelque blanditias mutuo mentientium, ceu personatas magnifice nugas, cum risu spectabat: ac REBUS intentus officiorum inania trans mittebat, effecitque æquitate ac indulgentia, laxamentisque popularibus, quibus ipse se privato non absimilem immiscebat, atque in primis liberalitate, qua etiam voris adeuntium obviam ibat: ut inter Principes ea tempestate, populorum studiis ac benevolentia claros, merito haberetur Octavius. Nec minor ei à militia claritudo, cujus ut tyrocinium sub Caralo Imperatore adolescens ac penè puer posuit; ita primam eidem operam præstitit, undecim millium bellatorum ex Italia Ductor, quos Religionis atque affinitatis causa Paulus III. trans Alpes misit ad Cæsarem, non leve momeatum ejus victoriæ, qua Germania omnis, inter Danubium, Albim, & Rhenum, Imperatoriis armis subacta est, uti Cæsar ipse, viso illo exercitu, negavit nobiliores umquam delectu copias equitum peditumque ex Italia provenisse, & spectata virtute, magnam eis victoriæ deberi partem affirmavit, Octavium propterea generum insigni caritate, & aurei Velleris torque complexus. At vero in Italicis postea bellis Octavius, pari fortitudine, & Parmam contra Pontificios ac Cæsarianos exercitus, annua obsidione, defendit: & Philippi Regis Hispaniarum partes cum Placentiæ restitutione demandatas, adversus Gallicos

Duces

Duces variis aggressionibus promovit. Deposuit
 que exinde armis, que nulli umquam nisi laceffi-
 tus intulerat, reliquum vitæ, vir amœni ac civilis
 ingenii, firmando fruendoque imperio transegit.
 Hoc igitur parente Alexander (namque de matre
 ejus Margarita Austriaca Imperatoris Caroli V.
 filia & retuli supra non pauca, & in loco superad-
 dam) natus est Romæ: eo ipso anno, quo Ponti-
 fex Paulus III. paternus proavus, inchoato Tri-
 denti Concilio: ac maternus avus Carolus V.
 Imperator, comparato in Germania exercitu,
 Christianam Rempublicam adversus Lutheranam
 hæresim, ille sanctissimis legibus armabat, hic at-
 mis triumphalibus asserebat, non vanum tunc
 quidem prælagium orienti proli, postea vero in-
 citamentum ad idem aliquando monstrum, tam-
 quam avitum hostem, hæreditaria virtute debel-
 landum. Accessit Pauli Pontificis prædictio: qui
 allatos ad se Alexandrum, & gemellum fratrem
 Austriacæ parenti gratulatus; imposita super
 Alexandri verticem manu, addidisse ferebatur,
 illum, si quid veri præsentiret animus, magnum
 armorum Ducem aliquando futurum. Credo ex
 hominis occasione Alexandrum alterum augu-
 ratus: nam aliunde divinationem trahere,
 prænam habeo. Et auxit domi latitiam creatus per
 hos dies Parmæ ac Placentiæ Dux, Octavius Pa-
 ter: quasi nova nascenti soboli dominatio para-
 retur. Sed nihil æque felicitatem ostenderat, ac
 gemina uno partu proles, ingenti Romæ gratu-
 tione excepta, continuatis per dies complures
 in Romana Nobilitate omnium generum ludis
 spectaculisque: relicto etiam lapideo ad poste-
 ros monumento raræ unque fortunæ in regna-
 tice domo. Cum interim Octavius, non ut ob-
 similem gestiisse felicitatē dicitur olim Tiberius,
 actasseque gloriose in Senatu. Nulli antea Rom-
 orum ejusdem fastigii viro geminam stirpem
 similis sexus editā: sed imitatus Carolum focerum:
 qui ad nuncium Imperatricis enixæ marē filium,
 nico ad Divi Pauli cœnobium, quamvis imbric-
 effuse.

*Tempus
 natalis
 Alexandri.*

*Pauli III. de
 eo prædictio.
 [Carolus.]*

*Romæ latitia
 ex gemello
 partu.*

*[In porticus
 D. Enstach]*

*Octavii
 moderatio,
 longe alia
 quam Tiberii.*

*[Tac. l. 2.
 Ann.]*

*Philip. II.
 Hisp. Rex.]*

effuse interim decedente, se contulit pedes, gratulante Deo ceu prima gaudii libamenta perfolvit sic ipse, audito Margaritæ uxoris partu, non prius gratulantium officia Procerum admisit, nec in publica læritia laxavit animum, quam domo egressus, recta ad sacram accurrit Christi Domini è Cruce pendentis imaginem à Sodalibus ejusdem nominis magna Romanorum veneratione in Divi Marcelli templo servatam; cuius ad pedes provolutus (præcipua enim religione illam colebat) egit ex animo grates divinæ beneficentiæ, complexusque illud vitæ lignum, sub illius umbra liberorum salutem fortunamque deposuit. Dignus profecto, qui filium dein viderit, illud ipsum triumphale Crucis vexillum per Belgas explicantem, in eoque Signo gloriose vincentem. Tertio post mense, in Baptismi fonte (ad læritiam enim magnis spectaculis repetendam, aliquantum differri placuit lustralem diem) ablucante illos Ioanne Dominico Cardinale de Cuppis, sacri Senatus Principe, prior natus Alexander, posterior Carolus; hic ab Imperatoris, ille à Pauli ante Pontificatum nominibus appellati sunt. Sed Carolo non diu superstiti, omnis in Alexandri educationem cura conversa est. Infantiam in Austriacæ matris sinu indulgentiaque; pueritiam apud Præceptores, quos tulit ætas illa præstantissimos, exegit: fructu tamen perexiguo, certe impari cum docentium industria, tum discantis ingenio Quippe is natura inquis igneusque, litterarum compedes oderat: saltuque, & equestri disciplina, & gladiatorio ludo, corpus quàm animum libentius exercebat. Foveruntq; aut potius indiderunt hanc puero mentem ex, in quas nascens incurrit, armorum imagines, domesticaque suorum studia: à quorum primo veluti afflatu verius multo quàm à natalium potestate siderum, mores hominum plerumque finguntur. Siquidem bellicus patris apparatus trans Alpes ad Cæsarem properantis, omniaq; armis domi strepente, ita nascentem excepere, ut profecto prius ille

*Caroli V.
similis.
Pietas
Octavii.*

*Alex.
Baptismus.*

Educatio.

*Propensio ad
arma unde
illi indita &
sucta*

ille tubarum cantum, quam nutricum nœnias
 audierit: habueritque pro crepundiis tympano-
 rum sonum: & quam primam hausit oculis lu-
 cem, armorum fuerit. Quin secuto statim anno
 reducis è Germania patris spolia perstrinxere ite-
 rum infantis oculos: nec post multo, magnorum
 exercituum concertationes ad Parmam, ubi ob-
 fessus sexennis puer inter muralium tormento-
 rum fragores educatus est: atque alia subinde ex
 aliis parentis bella, quo magis in primos incide-
 re ætatis annos, eo altius impressis militarium si-
 mulacrorum notis, marrialem plane animum
 formavere. Pueritiam nondum egressus in Bel-
 gium mittitur à matre ad Octavium Ducem, à
 quo traderetur Philippo Regi, tamquam redin-
 tegrati auctoramentum obsequii in Austriacam
 domum: simulque ut ea restificatione abstracti à
 se unici pignoris, demererentur Avunculi animū,
 promoverentq; (quod maxime spectabant) ad ar-
 cem Placentiæ, recepta jam urbe, restituendam.
 Et Philippus, quoquo puer animo traderetur, li-
 benter excepit, delectatus quidem sororis suæ,
 quã summopere diligebat, imagine; sed in primis
 habiturus illum veluti obsidem ad Farnesiorum
 in se studia confirmanda. In Belgio sesquiannum
 cum Rege substitit, ea captus armorum specie,
 quibus tunc maxime Belgium conflagrabat. Fe-
 runtque, cum à Rege duceretur ad exercitum a-
 pud S. Quintinum, summis Alexandrum precibus
 petiisse, quo die oppidum copiis omnibus oppu-
 gnatum captumq; est, ut armis indutus ad oppu-
 gnationem mitteretur: rejectumque à Rege inter
 admirationem ac risum, quippe undecennē pue-
 rum ægre in castris, fusisque ubertim lacrymis se
 continuisse. Inde profectus cum Rege in Hispa-
 niam egit ibi annos ferme octo, educatus cum
 Carolo Hispaniæ Principe, ac Joan. Austriaco,
 partim Compluti, quo Carolum litterarum causa
 pater immiserat: partim Mantuæ, in aula sub ocu-
 lis avunculi Regis, adeo illi acceptus, ut filii loco
 haberi ac diligi à Phil. hic Alexander videretur.

*Puer in Bel-
 gium mitti-
 tur ad Phil.
 Regem.
 1557.*

*Mirum ejus
 postulaturn.*

*A Rege
 ducitur in
 Hispaniam.
 [Alcala
 Mantua
 Carpetan.
 Madrid.]*

In

*Amor Regis
erga illum.*

*& favor
aliorum; ob
has precipue
causas.*

*Conjugium
ejus.*

(An. 1565.)

Liberi.

*[Nam
dissoluto
matrimonio
monialis
facta.]*

*Armorum
cupido.*

Intendebatque ei Regis benevolentiam Caroli cōparatio, solutis alperisq; moribus à paterna gravitate dissidentis. Neque hæc ei gratia (quod iam in Aula) fraudi aliquando fuit apud ceteram Nobilitatem; quam aut anteibat Caroli V. nepos, aut sibi demereri studebat adolescens ore eleganti proboque, officiis impiger, largitionibus immodicus, eoque domui suæ gravis: armorum verò tractatione, ludisque præsertim equestribus, quos certatim Carolus Princeps, & Joannes Austriacus, militari animo juvenes sæpe dabant, adeo decore modulateque ingrediens, & adversus pericula securus improtectoque interdum corpore decurrens; ut inter ea præliorū simulacra favore plaudentiū exceptus, voluptati juxta ac timori esset. Annum vigesimum agenti uxorem decrevit Rex Mariam Lusitanam Eduardi Principis filiam, Regis Emmanuelis neptem, fama ingenii ac sanctimonix, illa tempestate, inclytam. Utque honori Margaritæ sororis suæ Belgium administrantis hoc daret, misso ad eam Alexandro filio, evocataque illuc Sponsa cum Regia classe ab Lusitania; ac profecto ab Italia, magno apparatu, eandem ob causam Octavio parente, celebrari nuptias Bruxellis voluit, qua supra meminimus, gratulatione Provinciarum. Inde Parmam digressus, susceptis ex conjugē pluribus liberis: quorum tres, Margarita Mantuæ olim Princeps, ad feliciores postea nuptias cœlesti cum Sponso translata, Ranutius Dux, Odoardusque Cardinalis parentibus superfuere: ubi firmatam jam prole domum, sequē vacuum à publicis curis vidit; (quippe Octavius pater, quo erat ætatis animiq; vigore, facile unius cuncta regebat) suspirare foris bellum, animoque circumspectare cœpit, si qua sibi armorum aliunde nasceretur occasio. Intera cupiditatem illam, feras in silvis consectando, hastis in urbe decurrendo, aliisq; spectaculorum generibus, qualis præliorum imaginibus, pascebat simul fallebarque. Quamquam ad hæc, ut feroci erat ingenio, addebat interdum aliqua, gladiatore quàm Prin-

cipis filio digniora. Namq; armis sub mutata veste
 firmatus, noctu urbem pererrabat: non ut Cæsar
 ille dilimulata & ipse persona per tenebras cir-
 cumiens, globo tamen septus gladiatorum, qui
 rixas à Principe cœptas, modicas quidem sine-
 rent, si vero à læsis validius ageretur, arma infer-
 rent: sed Alexander incedere plerumq; solus, aut
 uno interdum comite, obvios ferro sistere, manus
 conferere, illorum suiq; periculum facere, atque,
 FELICITATE gliscit temeritas, eo processit, ut
 si quem inaudisset digladiandi fama commenda-
 tum, non ante desisteret, quam noctu aggressus,
 suas cum eo vires artemq; componeret. Feruntq;
 cum aliquando Comitem Taurellum, nobilem
 virum manuque promptum, inter tenebras of-
 fendisset, eo statim loco (quod pridem optave-
 rat) provocasse, confertaque pugna, cum Taurel-
 lus ad faciem illac forte prætereuntis, Alexandrum
 Farnesium agnovisset, projecto ad terram ferro,
 veniam orasse, si suum in Principem, nescius li-
 ter ac lacesitus, arma temerasset. Quo evulgato,
 factum est, ut plerique occursum ejus evitarent,
 ne scil. amitterent apud Principem aut victi
 existimationem, aut victores gratiam.

SED interim oblata est ei tandem occasio arma
 honestius induendi, composito nobili fœdere
 Christianorum Principum adversus communem
 hostem. Ad eam expeditionem multa invitabāt,
 & pugnae causa, & nobilium virorū eo confluen-
 tum celebritas, & super hæc, belli Imperator
 Austriacus, amore ac sanguine æque conjunctus.
 Nec pater abnuebat, à militari indole filii magnū
 aliquid sperans, certe ferociam ejus inter belli
 discrimina edomandā: sed repugnante, cui pluri-
 mum tribuebat, Austriaca matre; negavit incon-
 sulto Avunculo Rege quidquā agi oportere. Inte-
 rim Austriaca litteras, sicuti curaverat, accepit à
 Rege, quibus vederi sibi differendū Alex. abiturū
 respondebat. At is invitatu J. Aust. præter modum
 incensus, exgugnata tandē matre, exoratoq; Rege
 ad bellū se quam magnificentissime, ut primo in

1578.
*Nocturna
 gladiato ia
 pugna.
 [Tac. l. 13,
 Ann.]
 Nerontanis
 confidentiores,
 ac temeraria.
 [Hadrian,
 C. Taurel.]*

[An. 1571.]
*AD BEL-
 LUM sacrū
 aspirat
 Alexander,
 prono Octavio
 parente.
 non Austria-
 ca matre.
 [2. Feb.
 1571.]
 Ille tamen
 abitur:*

*cum delecto
nobilitum &
militum
comitatu,*

*triremibus
Genuensibus
imposito.
Plurimum
confert ad
Ducum
discordiam
sedandam.*

*Laudatus
propterea à
Pontifice.
Pugnatur.*

egressu, comparavit. Octoginta duas à Placenti-
na ac Parmensi nobilitate secum traxit ad bellum
adhibitis præterea, veluti prætoriana custodia
militibus ferme trecentis à Paulo Vitellio militiæ
claro conquisitis non usitato delectu; quippe eo-
rum plerisque aut olim Centurionibus, aut Sub-
centurionibus, aut Signiferis, aut alio perfunctis
munere supra gregarios. Hoc Alexander Farno-
sius comitatu obtulit se voluntarium militem a-
vunculo Duci: à quo exercitum forte lustrante
avidissime complexus, ejus permisso cum qua-
dringentos ex Regiis clarissimis elegisset, duabus
Genuensis Reipub. triremibus imposuit, Comitæ
Carolo Scotto, ac Petro Francisco Nicello regen-
dos: ipse cum Vitellio legato, & parte suæ nobi-
litate ac militum, ejusdem Reipub. Prætoriam
insevit. Quamquam in itinere, totoque ante pug-
nam tempore, ab Austriaci latere in Imperato-
ria triremi nunquam abscessit: idque bono veritatis
universæ classis. Exorta enim inter Austriacum &
Venerium, Venetæ classis Præfectum, discordia
perquam atroci, Christianæque Republicæ vires
haud dubie civili prælio commissura, primos Au-
striaci furentis impetus, quibus imminutam su-
premæ Præfecturæ majestatem ultum ibat, unus
Alexander, (cum tamen non deessent, qui arden-
ti satis juveni faces aggererent) qua erat apud
avunculum gratia, tandiu sustinuit donec Mar-
cus Antonius Columna Pontificiæ classis impe-
rator, ac Venetorum legatus Augustinus Barbe-
ricus, sapientia sua, adhibitaque opportune Farno-
sii opera, imminentem classi tempestatem opi-
nione celerius discutere. Quo nomine cum Ro-
mam dein venit Alexander, laudavit illum co-
ram Purpuratis aliquot Pius Pontifex, seque &
Christianam Rempublicam ea gratia debere illi
plurimum testatus est. At vero ubi ventum est
ad pugnae locum Actiaca olim victoria ab Cesare
Octaviano relata per celebrem, instructa utriusque
acie, ipse apud Marci Antonii Columnæ triremem
in media classe, sita conscendit, pone adstantibus
duas

duabus reliquis Genuensibus. Ac post effusam e-
 minus sagittarum pilarumq; procellam, concur-
 rentibus jam navigiis, Alexander in Mustapham
 exercitus Quæstorem intentus, ejus triremem
 quanta vi potest invadit, consertisque manibus
 eam longe validiorem, quam putaverat, expertus
 est. Ararium illa vehebat, eoque pretorianis mi-
 litibus supra trecentos, plerisque veteranis ac pu-
 gnacissimis firmata erat. Cumque diutius ancipiti
 Marte pugnaretur, signis modo illatis, modo re-
 pulsus; pudore simul iraque succensus Alexander,
 arrepto (cui vibrando assueverat) prægrandi gla-
 dio, in hostilem triremem saltu se projecit: ac fu-
 renti similis, circumducto utraque manu ferro, la-
 tam per hostium stragem aperuit militibus suis
 viam, exemplo ac periculo Ducis usque adeo in-
 citatis, ut jam promptissimis quibusq; Turcarum
 caesis, reliqui deditioem facile pararent, nisi ad-
 recto illuc valida cum triremi Scanderiæ Præfe-
 cto, auctis hostium copiis viribusque, redintegrata
 paululum fuisset pugna. Sed recentes à tergo mi-
 lites una ex Alexandri triremibus submittente,
 cum victorum impetum non ultra sustinerent ho-
 stes; confosso multis vulneribus Mustapha, saucio-
 que Scanderiæ Præfecto, mox etiam capto; non
 modo Quæstoria illius triremi, sed hujus etiam
 auxiliari navigio Alexander potitus est; tanta mi-
 litum suorum præda, ut complures fuerint qui
 Sultanorum (monetæ genus est haud minoris au-
 tho Venetorum nummo) duo millia, aliqui etiam
 tria, ex navi sane Quæstoria secum abstulerint,
 præter ea, quæ reliquæ duæ per se triremes, ex
 triremibus hostium duabus, totidemque biremi-
 bus expugnatis captisque spolia & manubias re-
 portarunt. Ferunt Joannem Austriacum, cui post
 finem pugnae multa de Farnesio Principe narra-
 verant; inter gratulantium officia, suscepisse qui-
 dem illum singulari benevolentia atque præco-
 nio, cum ea tamen exceptione laudasse. Quod e-
 ventu meliore, quam consilio sese in hostes con-
 fertos, & adhuc validos, dubio regressu, conjecis-

1578.

Ipse
 Mustapham
 invadit.

ancipiti
 Marte.

Illum
 demura, &
 Scanderia-
 num vincit,
 capitque.

Præda ex
 victoria.

Joan. Au-
 striaci de
 Alexandro
 dictum.

& Alex.
 responsum.

set.

453 JOANNES AUSTRIACUS
fer. Quam ille culpam sibi quidem laudi ducens,
collata confidentiæ causa in Mariæ Lusitanæ con-
jugis sanctimoniam, cujus ad Deum precibus re-
ctum ac tutum se crederet, avunculi admonitio-
nem festive transmisit. Nec minorem animi im-
petum, secuto post hoc anno, (quamquam mi-
nori seu fortuna; seu verius concordia nationum
Alexander ostendit. Redintegrato enim foedere
ad victoriam apud Echinadas partam in Pelopon-
neso persequendam, serius aliquanto redierat
Christiani Duces. Reparaverat jam utcumq; clas-
sem novus maris Præfectus Vlucialis, eamque u-
ocursui Fœderatorum subtraheret, huc illucque
deportatam, prope Methonis denique portum
propugnaculo firmatum continebat. Inde dum
extrahere hossem Austriacus, oblato sæpius certa-
mine, conatur; expugnando terrestri aggressione
Navarino haud procul sito præficit Alexandrum.
Ille acceptis secum bellatorum millibus omnino
sex, bipartito exercitu, arcem majoribus tormen-
tis oppugnare cœpit, conatu sane majori quam
successu. Quippe saxeo scopulosoque in loco mo-
liri humum ad aggeres ægre poterat miles: nec
dolia corbesque, terra & saxis oppleta, opposita-
que aggerum loco, satis firma erant munimenta
adversus hostilium tormentorum ictus. Conti-
nuabatur nihilominus oppugnatio: egressique in-
terdum Navarinenses, nec sine cæde repulsi, haud
procul esse à deditioe credebantur; cum nocte
introducito in arcem, Farnesianorum sive indu-
gentia, sive ignoratione viarum, Turcico præ-
sidio: simul undique ad opem confluentibus Barba-
rerum equitum peditumque copiis, veritus Ale-
xander, ne intercluso reditu obsideretur, despera-
ta expagnatione satis habuit, si incolumem cum
tormentis exercitum in hostium conspectu re-
portaret ad naves. Et Austriacus, quando classis
Othomanica universi certaminis vitabunda, elicitus
è portu nullo injuriarum irritamento poterat
contentus incusso hostibus metu, expressaque ve-
luti confessione concessa ubique maris: divisa fœ-
deratorum

(An. 1572.)

Renovato sa-
cro fœdere,

mittitur ab
Austriaco ad
expugnandū
Navarinum.

Urbem ag-
greditur.

Ad irritum
conatur.

accedit.

Et fœdus
dissolvitur.

atorum classe, animisque, ipse in Siciliam, alii alio discessere. Atque hoc fuit Alexandro militiæ tyrocinium, quod ei & in illo martialiū virorum flore, & absentes apud Principes, Pium præcipue, successoremque Gregorium, ac Philippum Hispaniæ Regem, sicut opinionem conciliavit futuri aliquando summi Ducis; ita Regem postea movit, ut in Belgium, quod tunc belli moles incumberebat, eum ultro destinaverit.

ETENIM Belgarum querimoniis adversus Joannem Austriacum oneratus quotidie Rex, pacandique Belgii absque armis ne Victori quidem innoxiiis perquam cupidus, Provinciarum votis annuere, eoque sororem Margaritam Austriacam cum Alexandro filio submittere decrevit: sperans aut illius prudentia, gratiaque apud Belgas, rationem concordia aliquam ineundam: aut hujus virtute, si armis opus esset, bellum strenue administrandum. Igitur Granvellano Cardinali Romæ agenti mandat, ut Margaritæ ad Belgas reditum persuadeat. Is Aquilam in Samnitibus ad Margaritam profectus, opportune cum ea nactus Alexandrū, recitat utrique litteras, & consilium Regis. Quamquam ut cum Alexandro seorsim ageret, imperatum ab Rege fuerat Præfecto Insulariæ Marchioni Ayamontio. Et Margarita quidē, quasi amplius deliberatura, ambigue respondit: seu verita, uti præ se ferebat, Joannis Austriaci offensionem: seu per eam moram speciemque recusantis, profectio sui pretium additura. At Princeps Alexander nihil cunctatus, obsecuturum se Regi perlibenter affirmavit, modo non dissentiente matre. Certius aliquanto respondit binis in eandem sententiam litteris ab Ayamontio, qui lecto æger attinebatur, per Raphaelem Mantiquium missi, una cum Regis epistola: qua, post doloris officia, ob Mariæ Alexandri cōjugis mortem, exponit illi suum de Belgica expeditione consilium: Certus, inquit, eo audito, te prompto magnoque animo satisfacturum spei de te mea, amorique quo te amico complector, æstimoque virtutem tuam, il-

1578.

(Pius V.
Greg. XIII.)

ALEXANDER
cum matre
destinatur in
Belgium à
Rege,
(Marg.
Alex.)

Agit cum
utroque
Card. Gran-
vellanus Re-
gis nomine.
Dubitat
Margarita.

Non Alex-
ander.

(9. & 11.
Nov. 1577.
11. Sept.
1577.)

Regis ad
hunc epistolæ.

lustriſſime Princeps. Verum cum de Margarita Joanni Austriaco subroganda Rex statim mutasset, ob Archiducis Matthiæ in eas Provincias adventum; addubitatum est Parmæ, an deceret in Belgium ire Principem Alexandrum, militaturum semper alieno ductu. Quæ quidem ille præ Regis obsequio, bellicæque amore gloriæ, facile contemnebat: præsertim confirmatus arcanis Granvelani verbis grandia pollicentis. Accessit Gregorii Tertiidecimi auctoritas atque adhortatio: qui re accepta ex Cardinali Farnesio, consilium impense laudavit, addiditque, suo nomine Parmensi Principi scriberet, *Expeditionem Deo cordi futuram: eam proinde tanto auspice, sequo hortatore volens libensque capesseret.* Quod à Pontifice tantopere commendatum reor, non solum Hispani Regis, ac publica Religionis causa, sed peculiari etiam Pontificii Imperii commodo. Cum enim esset in fide & clientela Sedis Apostolicæ Princeps Parmensis; è re Pontificis videbatur, beneficiarium suum erudiri alieno in campo, ex quo ad Ecclesiæ Romanæ subsidium referre Imperatoris artes aliquando posset. Ergo tribus intra paucos dies epistolis ab Joanne Austriaco acceptis, quibus ad belli gloriæq; (ut ipse loquitur) societatem, magnis æque precibus ac promissis evocabatur, rebus quantâ licuit celeritate compositis, duodecimo postquam Parma discesserat die, Lucemburgum venit ad Joannem Austriacum. A quo incredibili exceptus lætitia, miratus contra dicitur Alexander, viso Avunculo, attenuata non magis valetudine, quam specie illa majestateque fortunatissimi Imperatoris. Usq; adeo verum est, RERUM adversarum sensum felicissimo cuiq; acerrimum esse. Ue hinc profecto credibile sit, Austriacum non invitum, aut tantummodo jussum à Rege, Parmensem Principem evocasse: neq; in speciem illo præsentate gestiisse, cujus videlicet in fide atque virtute jam pridem nota plurimum sibi pollicere poterat ad rerum quidem publicarum statum, sed præcipue ad vitæ suæ tot hostium insidiis experitæ securi-

& Gregorii
Pont. adhortatio.

Et 14. & 25.
Octob. & 25.
Nov. 1577.
Et plures Jo.
Austriaci
invitantis
eum litteræ.
Abit Alex.
in Belgium.
Qualem re-
petit Au-
striacum &
quam verò
cupidum ad-
ventus ejus.

curitatem. Inter primos congressus mandata Regis illi aperuit Austriacus, ut belli pacisque negotia ei communicaret: ut mille nummos aureos in singulos menses eidem seponeret. Lætus utroque Farnesius, præsertim quod hoc posterius non nisi Proregibus, Præfectisque Provinciarum, aut exercituum Imperatoribus persolvi ab Rege consuesset; admissum per aliquot dies stipendium (quam diu videlicet in vulgus emanaret honorificum Regis iudicium) actis dein Regi per litteras gratiis, gloriæ nimirum quam pecuniæ avidior, recusavit: addens, sibi quidem mercedis loco illud non deberi nondum quidquam emerito, & invitamento opus non esse.

AT vero ad res belli domique noscendas, cuncta ex imperio Austriaci moderaturus Alexander, animum operamque impigre advertit; reperitque rerum statum sane quam arctissimum, quippe ad duas pro Rege Provincias redactum: in reliquis paucas, quæ superfuerant, arces ad Ordines quotidie deficientes. Quin & in Hollandia ipsum jam nutabat Amstelodamum: & in Brabantia Bergæ ad Somam, militibus Tribunum suum Carolum Fuggerum consceleratè prodentibus, venerant in Ordinum potestatem, sed adhuc sceleratius Bredæ præsidium, hostili deciprum fraude, non multo ante suo cum Tribuno se gesserat. Etenim Bredam obsidentibus Ordinum Ducibus Philippo Comite Holachio, ac Federico Perennotto Campinii Domino, restiterat haud instrenue, qui pro Austriaco urbem intraverat, Georgius Fronsbergius Germanicæ legionis Tribunus; sed gliscente in dies, quod ara non procederent, militum in urbe dissidio, Fronsbergius per hominem compertæ audaciæ fideique ad Austriacum litteras mittit; *Festînaret opem; suos implacabili seditione discordes obsidionem non ultra laturos.* Sed nuncius ab Holachio detectus, an ipse exuta fide se prodidit? compertis litteris, attinetur in castris: expectatoque donec ad Austriacum isse rediisque fidem faceret probabilis mora: tum

1578.

*Stipendium
Alexandro
ab Rege
attributum.*

[24. Dec.
1577.]
*ab illo
recusatum.*

*STATUS
Provincia-
rum qualis.*

*Breda obside-
tur à Fœd. ra-
torum duci-
bus.*

[Card.
Granvellani
frater.]

*Nuncius
cum litteris
ad Austriacum
cum.
detegitur.*

ejus loco submittitur alius in urbem, qui excusato prioris nuncii morbo, responsum attulit quasi Austriaci manu compositum. *Ne dubitarent, honestis modo conditionibus, urbem dedere: brevi su-*

Alia littera supponuntur.

Urbs deditur,

Militum praesidia.

Ruremunda defenditur contra Fœderatos.

De pace agitur.

Anglia Regina cessationem armorum postulat ab Austriaco, non sine minis.

Non auditur.

pervenientibus copiis, quas in praesentia expedire promptum non erat, cerio recuperandam. Habetur litteris ac nuncio fides, urbsque deditur, addito ad Tribuni errorem militum flagitio: hi enim, dum super conditionibus agitatur, sive corrupti, sive infensi, Fronsbergium furiose constringunt, vincuntque in manus Holachii Campinique, hanc conditionem praeter ceteris exposcentium, perfide tradunt; interim ipsi & ab hoste, dum urbe egrederentur, illusi; & conspecto non procul inde, quod ab Austriaco mittebatur, auxilio, festinationem perfidiamque pertaxi. Non ita feliciter Holachio cecidit alea ad Ruremundam, ad quam iavandam profectus ipse ingenti spe, submissum illuc reperit ab Austriaco cum quatuor pedum millibus Aegidium Barlamontium Hiergii Dominum: simulque egresso ex urbe Polvillerio praesidiariae Germanorum legionis Tribuno, ab obsidione statim pulsus, missaque munitione, nec sine caede, fugatus est. Et tamen interea pacis negotium, commeantibus hinc atque inde nunciis, operose agitabatur: quasi spe aut cupiditate successus, & non potius ut VERBA verbis redderentur, alterique justius alteris arma induisse videri possent. Nec alio spectabat Angliae Regina, per eos dies cessatione armorum ab Austriaco postulata; nisi ut, ea legatione facile neglecta ad opera Ordinibus ferendam, coactam se videlicet ostentaret: ausa ob id Austriaco Regique ad quem nuncium miserat de pacis consilio, contestari. Si conditiones abnuerent, se quidem in posterum nullo cuiusquam respectu, quod in rem expediret, executuram. Sed intellectis quo tenderent, minis, remissa ab Rege pariter, atque ab Austriaco ad alteram partem, cui depositis armis obedientiam suam erga Principem opportunius suaderet. Quamobrem rejectis utrimque, una cum condi-

tionibus, etiam conditionum internunciis, sublato omni commercio ineundæ concordia, spes una pacandi Belgii in armis reliqua erat. Et cometes quidem, qui per eos dies adeo ferali affulsi aspectu, ut nullum eo minaciorem ad illud usq; tempus illuxisse differerent Mathematici; belli signum in cælo elatum, pronis jam ad bellum animis creditus est.

PRIMA merorabilisque pugna apud Gemblacum fuit, nono à Namurco milliari, in ingressu Brabantia: utrimque lustratis antea exercitibus Catholico apud Marcham Luxemburgensis Provinciae oppidum, hostili ad Templatum pagum à Namurco haud longe situm. Atque ille quidem opinione minor, hic autem major compertus est. Namque viginti duo millia peditum adesse Austriaco fama percrebuerat, cum tamen ne octo-decim quidem recensita notaverit, qui cum Austriaco præfuit, Princeps Alexander. Contra, Ottonum copia viginti circiter millia numerata sunt, cum paulo antè nonnisi septemdecim haberentur. Nempe horum numerum augebant subitarii quotidie milites prædandi licentia: ab Austriaco spes angustior erat: eoque nonnisi stipendio legebantur. Et tamen hi licet pauciores (nam equitarum quoque, qui duobus constabat millibus, aliquanto inferiores erant) quia virtute longoque bellandi usu anteibant, multo acrius conveniendi hostis, pugnaeque conferendæ copiam flagitabant. Auxere militi animum redditæ iis ferme diebus litteræ Gregori Tertiidecimi exercitui bene precantis, noxiarumque veniam Christiano ritu amplissime largientis. Qua usi opportunitate Duces, omnium animis à culpa expiatis, multo alacrius in hostem ferebantur. Accedebat & illud, ex quo non ultra cunctandum existimavit Austriacus, certior videlicet factus ab exploratoribus, Philippum Comitem Lalinium, Robertum Melodunum Vicecomitem Gandavensem, hunc equitum, illum peditum Ductorem, & Valentinum Pardeum rei tormentariae Præfectum à

1578.

Concordia
spes evanes-
crit.

Cometes.

[Novembri
& Decembri
An. 1577.

& Jan. 1578.
Gemblours.]

De PV-
GNA Gem-
blacensi.

Lustratur
utriusque
partis
exercitus.

(20 Jan.)

Exercitus
Austriaci
minor.

Hostium
major,

sed illo
melior.

& audacior
ob hanc
causam.

(6. Jan.)

(Pardieu
Mons de la
Motte.)

castris abesse, specie nuptiarum, quæ magno Bruxellis apparatu celebrabantur, revera (uti agebant) alienato non parum animo ab Orangii consiliis: præter alios nonnullos, quos hiemis inclementia æstivos nempe Duces, à campo in urbem avocaverat. Moderabatur Ordinum copiis Antonius Goignius, Vendigiæ in silva Dominus, ve-us sane Dux militiam sub Carolo Quinto adolescens auspiciatus, inde hastatorum equitum ductor ad Sanctum Quintinum, postea legatus auxiliarium copiarum, quas Philippus Rex in Galliam miserat Arembergio Duce ad Carolum Nonum, donec duos ante annos, civiles illæ Hispanorum Belgarumque discordiæ, à Regis militia magis operam ejus, quam animum abstraxere. Consilium Ducibus Ordinum fuerat, Austriacum Namurci agentem aggredi, in eumque jam moverant: cum audito, longe validiore illum exercitu quam ipsi putarent, Namurco egredi pugnam oblaturum, mutata sententia Gemblacum repetere statuunt, consilium exploratis inde hostium viribus, sedate capturi. Substitit ea nocte Ordinum exercitus ad Divi Martini pagum, quinque fere miliaribus procul ab austriaci copiis ad Namurcum confidentibus. Inde dubia adhuc luce, succensis castris, Gemblacum versus instructo in hunc modum agmine incessit. Anteibant Emmanuel Montinius, & Gulielmus Hesus cum suis legionibus: quarum latera Villerius & Fresnoius sclopetariis equitibus præfecti tegebant. Mediam aciem Germanica Wallonicaque legionibus, tribus Gallorum, tredecim Scotorum Anglorumque cohortibus constantem, Maximilianus Heninius Bossuvii Comes, relictis haud multo ante Regiis partibus, & Federicus Perenottus Campinii Dominus ductabant. Postremam, in qua equitum robur, Comites Philippus Egmontius, Lamoralii filius, & Lumæius à Marcha moderabantur: ad equitantibus hinc atque inde cum selectis equitum alis, Marchione Hayræo, Areschoti Ducis patre, & Goignio castrorum Præfecto, universi exercitus Legato.

(ab anno 18.)

Goignius

Fœderatorum

copiarum

legatus.

1567.

1576.

Exercitus

eorum in

hunc modum

instructus.

(Goignius

locum tenens.

Archi-

Ante principia fossiles operasque locaverant, globo militum adlociatis. In medium acceperant impedimenta exercitus, ac tormenta aliquot campestria. Terga, quibus infecuturo ab hoste timoris densatis ferreolorum turmis, ac bellatorum fortissimis communierant. Nec segnius, cœproque nondum die, movit Austriacus à Namurco; præmissis Anton. Olivera, & Ferdinando à Costa, cum aliquot equitum ac peditum cohortibus, qui itinera silvasque itineribus vicinas explorarent, insiderentque. Partem exercitus post se reliquit ad Mosæ ripas, Carolo Mansfeldio præte jussam: majorem validioremque ducebat ipse in hunc ferme modum. In fronte exercitus equitatu firma, præcedebant sclopetarii leviter armati; hos certo intervallo lancearii: in utrorumque subsidium loricati plenioribus ordinibus sequebantur. Ductores juxta suam quisque turmā; aliqui ante signa paulū ab acie separati cum parvis expeditorum equitum globis præcurrebant. Mediū occupabant gemina peditum sclopetariorum atque hastatorum directa in quadrum agmina, ex Hispanis potissimum Germanisque, Tribunis ante agmina pariter incedentibus. Claudebat aciem quadrata ex Wallonibus legio: cui currus atque impedimenta, sclopetariis Burgundis interequitantibus, pro munimento erat. Frontem Octavius Gonzaga, terga Ernestus Mansfeldius, castrorum hic, ille equitum Magister moderabantur, in medio curabat Austriacus cum Parmensi Principe, prætoria cohorte comitante: unde Regium vexillum eminebat, in quo Austriacus, ut animo hauserat insolitam opis divinæ fiduciam, jussit ad triumphalem Domini Crucem subjici hæc verba, *In hoc Signo vici Turcas, in hoc Hæreticos vincam.* Jamque aliquantum processerat, cum in hostium haud longe præeuntium conspectum venit, cognitusque Fœderatorum consiliis ex captivorum pari, quos levibus aliquot præliis cum hoste commissis adduxerat Olivera; statim lancearios sclopetariosque selegit ex equitatu ferme

1578.

*ducis in hac expeditione)**Exploratores & insidia ab Austriaco dispositæ.**Catholicus exercitus instructus in hunc modum.**Vexillum regium.**Austriaci jussa.*

466 JOANNES AUSTRIACUS
sexcentos, permistosque peditibus mille hasta
aut grandiore sclopo armatos, ac bipertito divi-
sos, Octavio Gonzagæ & Christophoro Mondra-
gon'o attribuit: imperavitque Gonzagæ, hostium
tergo infestus insisteret, modo non temere uni-
veriam aciem provocaret, dum ipse cum Par-
mensi Principe, ac reliquo exercitu non adesset.
Et ille quidem initio parebat, levibusque carptim
præliis fatigabat extremum agmen. Donec Pe-
rottum Sentinatem, qui primam ductabat eo die
Camilli Montii turmam, ardore pugnae eo jam
progressum Gonzaga conspiciatur, ut veritus, ne
totam hostium vim non expectato Austriaci sub-
sidio, in se importune lacefferet; festinato illuc
miserit, qui Perotto imperaret, ut pedem illico
retraheret, neve se equitatumque in discrimen
adduceret. Is vero (nam mandata superbe nun-
ciabantur) indignatus, perinde quasi timoris ar-
gueretur; faceffere ab se hominem jubet cum
importuno imperio, & Gonzagæ referre: Num-
quam se in acie terga vertisse, nec tunc posse,
eriamsi velit. Erat in latere velitantium copia-
rum declivis semita, cœno & aquis inaccessa, fos-
seque quam viæ similior: eam hostes in recessu
declinantes, itinere paulo augustiore procedebat.
Accurrerat illuc Princeps Alexander, quo res lo-
co esset, propius inspecturus (attinebatur enim
ab Austriaco, ne pugnam capefferet, quasi opus
illo haberet ad instruendas copias, ac pugnantibus
opportune submittendas) atque animadvertens,
hostilem equitatum sive iniquitate loci, sive
festinatione Gemblacum accedendi, turbato non
parum agmine incedere: id, quod ex fluctuantibus
illorum hastis implicitisque inter sese atque
transversis conjicebat; non ultra moratus, arre-
pta protinus ab armigero lancea, conscensoque
quem Camillus Montius alterum habebat, expe-
ditiori ad pugnam equo, oculis atque ore bellum
spirans, armigerum intuitus, *Abi, inquit, ad Au-*
striacum Ducem: refer Alexandrum veteris Romæ-
ni memorem se in fossam immittere, relaturum in-

*Levia pri-
mum praelia
inter utram-
que aciem.
(Perot. Saxo-
ferratensis.)*

Locus pugnae.

*Alex. Farne-
sii de hoste
conjectura.*

*Ex verba ad
armigerum:
(Canius.)
Consilium.*

de Deiope, Austriacæque Domus auspiciis certam 1578.
Indie magnamque victoriam. simul ostendens iis, *suum cum*
 qui circumaderant, quanti referret, si paulum *circumstan-*
 progressi transmissa celeriter fossa, in latus tur- *tibus ducibus*
 bati hostis incurrerent; eodem impetu exemplo *communica-*
 que secum traxit fortissimos quosque equitum *tum.*
 ductores Bernardinum Mendozam, Joannem [Henr.
 Baptistam Montium, Ferdinandum Toletanum, *Viennius*
 Martinengum, Ceuravium, Mondragonium, *Ceuravii*
 aliosque: tum ipse immixtus equitibus Mutii *Dominus,*
 Pagani, qui primam in Mondragonii agmine tur-
 mam ducebat, hiatum subit, insequente fortium *& cum iis*
 manipulo: paucisque eorum tardius eluctatis, *fossam primas*
 cum plerique locum feliciter superassent, cam- *trajicit.*
 pumque laxandis equis nacti essent; mutua ad- *Hostilem*
 hortatione firmati paulum consistunt, dum con- *equitatum*
 ferti cohærentesque una veluti fronte pariter *simul omnes*
 æquarentur. Inde sumpto impetu, Alexandro *invadunt.*
 præeunte, tanta vi lanceas impulere in adver-
 sum agmen, incumbente dein cum altera equi-
 tatus parte Gonzaga, recentisque, quas apud se
 habebat, Austriaco submitte; ut hostilis
 equitatus, perculsis qui in eo latere erant, non
 expectata impressione, equos circumagere illi- *& fundant.*
 co pararent, nisi Ducum adhortationibus, mi-
 nisque ac meliorum exemplo aliquantulum re-
 sistissent. Sed pavore semel offusi, animisque
 jam victi vertere demum terga: inque pedites
 suos, qui pone adstabant, præcipiti fuga incur-
 rentes, turbatis ordinibus, obrutis eorum non
 paucis, omnes supervenienti hosti trucidandos
 deseruere. Et vero nudatas equitum præsidio le- *Strages Fœ-*
 giones, (præsertim quæ in medio locatæ, suorum *deratorum*
 fugam & hostium impetum excepere primæ) *exercitus.*
 aggressi à tergo atque à lateribus Regii exercitus
 equites, inchoataque jam victoria ferocius in-
 cursantes, miserabili strage, nequidquam resti-
 tuere ordines Goignio sæpe conato, delevere. [31. Jan.]
 Rarò alias à paucioribus minorique jactura, plus *Victoria ab*
 sanguinis fusum, ac celerius debellatum. Raro *equitibus*
 melius compertum, quanta sit in equitatu vis in *parta,*
 utram-

utramque partem, siquidem à sexcentis equitibus (tot enim inceperunt, aucti dein ad mille ac ducentos, confecere pugnam) peditum millia omnino decem, partim cæsa, partim capta, ac reliquus exercitus non minor octo bellatorum millibus, sesquihoræ spatio, desideratis ex Regiis tanquam modo novem, profligatus est. Relata hostium signa quatuor & triginta: captæ campestris machinæ, currus atque impedimenta fere omnia ipse belli Dux Goignius, ac Nobiles aliquot in potestatem venerunt, ceteri cum omni ferè equitatu initio dilapsi, pars Gemblacum, plerique Bruxellas, facta sane fuga contenderunt. Nec Gemblaci, quamvis munito in loco, securi, admoto illuc victore exercitu, multi non expectata aggressionem profugerunt in interiorem Brabantiam: reliqui deditioem certis conditionibus pollebantur. Sed non acceptis, Austriaci clementiæ se oppidumque dedere. Neque hæc contemnenda victoriæ appendix fuit. Quippe Gemblacum belli sedem statuerant hostes, ac multorum mensium comœatu, armisque ac telis, ac cetero belli instrumento communierant; quæ victorum in manus devenere omnia. Oppidum, quod præda militum quasi pro loci fato destinabatur, nam plurimis, ~~scilicet~~ ab Domini anno nongentesimo, cladibus, incendiis, ac populationibus nobilitatum est. Lamberti Gemblacensis Comitis Abbatique apud Alexandrum Principem, atque Alexandri apud Austriacum agentis opera, à direptione injuriæque liberum stetit, milites armis exuti, juratique Belgæ quidem numquam milituros se adversus Hispaniæ Regem, ceteri verò per annum, incolumes dimissi sunt: retentis obsidum loco duodecim ex eorum primariis, atque ad Namurcensem arcem translatis, una cum Goignio Duce, qui ante discessum, ad Austriacum deductus, petiisse fertur victricem illius manum excusculandam, eaque porrecta Austriacus addidisse. Sic frangi à Deo illorum contumaciam, qui adversus Religionem ac Regem suum impie rebellant, uno

[Assonvill.
in Rel. ait.
Austriaco-
rum sing.
d nis Fæd.
suff. cisse.]
Quanta ea
fuerit.

[Mar. Del.
l. 5. Tur.
Bel. duos ca-
ss ait M. ch.
Issel. & Leo
be'g. dec.
2. Febr.]
Gemblacum
à victoribus
obsidetur.
Deditur.

Clementer
cum oppido
estum.

Et cum capti-
vis.

Ad Goi-
gnium capti-
vorum ducem
Austriaci
verba.

Sic frangi à Deo illorum contumaciam, qui adversus Religionem ac Regem suum impie rebellant, uno

illo praelii successu, profligato à paucissimis tanto exercitu, condoceri eos utique posse, quantum sit cordi Deo justa Regia Majestatis causa. Nec ille aliud, nisi se quidē numquam arma contra Religionem induisse respondens, cum aliis captivis amorus est. Inde Austriacus ad suorum præconia conversus, unumquemque Ducem ac primariorum militum comiter appellando, suam cuique virtutem, suum facinus grandibus verbis, plenisque gloriarum magnifice repræsentavit. Quos inter Alexandro Farnesio primas deberi non ignorabat; tamen quanto magis intentis in eum oculis, decantari martialem viri vigorem ab exercitu cernebat, tanto impensius existimabat, caritatis suæ imperique partes esse, ejus fortitudinem, cui favebat simul timebatque, non sine cautione & cura commendare. Ideoque revocato illi in memoriam naturali discrimine, Ducis officii eum admonuit: missum illuc ab avunculo Rege ad rem bellicam non manu & militari gregariorum periculo, sed consilio ductuque administrandam; respondentemque Farnesium, Existimasse profecto se, Ducis munia impleri non posse ab eo, qui prius militem sub tanto præsertim Imperatore fortiter non egisset; militum plausus, & ipsius Austriaci complexus excepit. Sed Alexander in Austriaci laudibus ad Regem sine ulla exceptione scribendis, multo (non tamen ultra merita) liberalior fuit. Cum litteris enim Gemblacensis victoriæ nunciis, ad Argentonam missis ab Austriaco, suas conjunxit, Gratulatus ejus Majestati victoriam illi à Deo partam, ac secundum Deum Joannis Austriaci prudentiæ virtutisque debitam, quem sicut in certamine fortissimum Imperatorem experti sint hostes, ita positis armis Victorem clementissimum, ejusque Majestatis imitatorum subacti senserint. Ideoque sperari, eam victoriam, qua nullam in Belgio majorem aliquando relatam omnes affirmant, expugnationes multarum urbium secum brevi tracturam. Eiusdem victoriæ nuncium cum aliquot Hispaniæ Proce-ribus, quibus cum familiariter olim egerat, offi-

1573

Victores ad Austriaco laudantur.

Farnesius in primis,

non sine admonitione,

Farnesii responsum,

Eiusdem littera ad Regem in Austriaci laudem.

[5. Febr.]

& ad alios de eodem,

[Ant. Perez 4. Febr.

Mae. Al-

ciolē communicavit: singula vero ad matrem Austriacam fuscē composuit; paulo contractius ad Octavium patrem, patruumque Alexandrum Cardinalem, in quibus eadem semper de Austriaco, de se nihil unquam addidit, sive magnitudine animi, quasi majora promittens, qui hæc uti parva sileret: sive non ignarus ad eoldem cuncta perscribi ab aliis multo sibi gloriosius. At vero Bruxellis, nondum audito suorum infortunio, consultabatur coram Archiduce, invadendusne Austriacus; an expectandus? cuncto exercitu, an distributo decernendum? Cum tristis repente tota urbe rumor invalesceret, Pugnatum infeliciter cum Austriaco, cladem acceptam, quantum Hispanus cruore satiatus voluerit. Id, cum ab aliis atque ab aliis in urbem sese ex pavore ac fuga per intervalla recipientibus confirmaretur; adde-returque, hostes Gemblaco potitos, captum exercitus Legatum, pedites interneccione deletos; nec deessent, qui affirmarent (ut PROPORA sibi mala fingit timor) Austriacum victore cum exercitu mox ad portas affuturum; adeo Bruxellis trepidatum est, ut postero die, relicta urbe præsidio utcumque firmata, Orangius cum Archiduce Antverpiam, traducta illuc Aula Senatuque, concesserit. Et alienus utique non erat Austriacus à Bruxellensi aggressione, deque ea in bellico Senatu verba fecerat. Sed obstante exiguo militum numero, quem augere nisi missa ab Rege pecunia non posset, visum est, antequam se à metu colligerent hostes, huc atque illuc arma & victoriam in celeritate positam circumferre potius, quam militum alacritatem obsidionis mora consumere. Jubentur itaque Octavius Gonzaga, selectis quingentis equitibus, & aliquot peditum cohortibus, Lovanium ac Mechliniam, pronas in austriacum civitates, extemplo aggredi: & Ægidius Barlamontius cum Caroli Mansfeldii Gallica legione, quatuorque Wallonum signis, Boviniacum petere. Et Lovanium quidem, non expectato qui deditio-nem imperaret, ejecto Scororum præsidio,

maron, & Marc. Ay-mont.)

[15. Feb.]

[13. Feb.]

De se nihil Ordinum Deputati victoriæ ignari consultant.

Eorum trepidatio audita clade.

Archiducis & Orangii fuga.

[Hiergii Dominus.]

Dedunt se Austriacis

& Judoignia.

[5. Feb.]

sponte Gonzagæ tradidit. Idem fecere & Judoia oppidum salubritate cœli, quam soli munitione nobilius, ideoque alendos illuc mittere liberos suos Brabantia Ducibus mos olim fuerat: & Tillemons; & aliquantò post, nec sine vi, Areschotum. Mechliniam atque Vilvordiam novo Ordinum præsidio munitas Gonzaga sero tentavit. At Boviniacum, urbs bellicis aggressionibus assueta, hostiumque injuriis numquam frustrata, sæpe etiam diruta, semper tamen popularium constantia restituta: non antè, quàm magna murorum parte labefactata, certis conditionibus Hiergium accepit.

AUSTRIACUS, dum res ex sententia succedunt, in reliquam Brabantiam progressurus, Diestemium Orangii Principis urbem Alexandro invadendam committit. Ille cum parte copiarum eo profectus, ne à tergo Sichemium relinqueret Diestemio proximum, arce tum quidem, (nam postea diruta est cum magna oppidi parte) ac Demeræ fluvii opportunitate non contemnendum; mittit illuc cum Germanica legione Lancellotum Barlamontium Megæ Comitem. Sed Sichemienses & loco, quem haud inscite munierant, & numero freti, rejecto de deditio colloquio, defensionem sedulo parabant. Cum Alexander eo accurrens, veneratus ante in vicino colle Dei Matrem è quercu jam tum mira prodentem; Sichemium ipse perlustrat, superque veteri hortorum muro contra Lovaniensem oppidi portam, octo semimuralia tormenta disponit, tum cœpta sub primam lucem non acri minus, quam constanti ad medium usque diem verberatione, apertaque multis jam locis turri; ad oppugnationem instruit aciem, nationum æmulatione validiorem. Germanos Megani Comitis contra portæ aditum medios locat: ad dexteram Hispanos, ad levam Lotharingos, sub Tribunis Mondragonio ac Samblemontio distribuit. Præterea manipulos aliquot Wallonum scalis armatos jubet, ubi signum audierint, ad avertendos hostes, in contrariam

1578.

& Tillemons,
(Tienen.

7. Febr.)

& Arescho-
tum.

[17. Febr.]

& Bovinia-
cum.

[15. Febr.]

SICHE-
MIUM ad
deditioem
invitatur.

Recusat.

(Virgo
Aspricollis.)Oppugnatio-
nem parat
Alex.[21. Febr.]
dispositis
copiis in hunc
modum.

murorum partem scalas circumferre. Tum signo dato, animatisq; militibus non tam à gloria prædave, parvo ex oppido non magna utique expectanda, quam ab ira in præposteram confidentiã, atque à dedecore victoris exercitus, si apud Sicheonium hæsisse diceretur; summa utrimq; contentione pugnari cœptum. Dumque hi nullo suorum juxta cadentium metu in muros emicant: illi ruinis superstantes, objectu corporum morantur subeuntes, dubio parumper eventu concertatum est, sed quã parte curabant Hispani, amissis duobus Centurionibus, tanta eos ex dedecore indignatio ac furor incessit, ut acuate vires ira conjectis in fugam defensoribus, in oppidum penetraverint primi. Simul alibi non ultra sustinentes invadentium vim oppidani, exauditoque Wallonum ex adverso scandentium in muros rumore perculsi, defensionem una omnes omisere. Et oppidani quidem milites, positis armis, plerique dedidere se: à præsidiariis vero, intendente se jam nocte, alii (hi fuere circiter ducenti) receperunt se protinus in arcem: alii ferme centum quinquaginta, per eas tenebras ac ruinas elapsi, in equitatum trans fluvium propterea ab Alexandro dispositum incidere: omnesque, ne uno quidem superstite, contrucidati sunt. Oppidum prædæ militum, uti hostibus minatus erat, tradidit Alexander: salvo feminarum pudore, sacrarumque Virginum Gynecæo, præsentia sua custodito. In oppidanos Veniam aut gladium adhiberi voluit, prout ipsi credendo aut repugnando alterutrum eligerent. Restabat arx non alio magis secuta, quam pervicacia defensorum; pervicaciam spes alebat, haud posse obturata oppidi porta ab aggeris objectu, tormenta illico induci; ideoque nec arcem quati, nec se ad deditioem tam cito cogi, ut non interim subsidiũ mitteretur ab Diestemio. Et favebat obsessis inopia fossorũ fabrorumque, quibus aperiendo aut exæquando aggeri opus erat. Sed Alexandri celeritas pervicit omnia: comportatis enim quotquot in exercitu erant hujusmodi

Pugnatur.
[Regii.
Sichemien.
Pet. Peniquez. &
Barojas.)

Capitur
oppidum.
Fugientes
trucidantur.

Diripitur
oppidum.

Arx se
defendit.

Sed Alexan-
der munitio-
nem diruit.

modi ferramenti, arrepto ipse ligone, intuitusque; precipuos, qui aderant, copiarum Duces, moliri terram primus coepit. Ac statim faciunt æmulatos ingenti alacritate nobilissimos quoque ordinum Ductores, tum demum Centuriones, ac reliqui milites, qui averfari opus initio videbantur, tanta contentione secuti sunt, ut ea ipsa nocte, quamvis fatigati diurna pugna, qua uor horarum spatio non modo tumulum, portæ obicem, depresserint, sed illa eadem aggesta intra oppidum terra, munitionem adversus arcem collocatis in ea tormentis extruxerint. At defensores mane conspectis ab arce in nova munitione tormentis, admiratione metuque exanimati, protinus se Principi Alexandro, implorata victoris clementia, tradidere: sed frustra. Quod enim ii omnium primi contumaciam non nisi expugnati fractique potuissent; quodque eorum plerique, contra fidem in Gemblacensi pugna jurejurando firmatam, arma iterum induissent adversus Regem; Alexander, omissa intempestiva benignitate, in perduelles animadvertendum ratus, arcis quidem præfectum, & militum primarios incentoresque; ex ipsa arce decem palam suspendi; reliquos (centum circiter ac septuaginta) noctu jugulatos in subiectum annem projici jubet. Sic hostilem perfidiam ulciscens Diestemio documentum ex alieno periculo proponebat. Et movit exemplum Diestemienses: jussi enim deditioem facere, licet initio recusaverint spe auxilii ab Antverpia Lyraque; ubi tamen sparso trans flumen Regio equitatu, ac munitis aliquot agrestium domibus, vident eam teneri ab hoste partem, unde sperabant externam opem: simulque ad alteram partem summa celeritate cis flumen aggeres attolli, ac tormenta comportari, vicinorum infortunio admoniti non sero sapere, transactis cum Parmensi Principe conditionibus, Regi se urbemque restitunt. Et Alexander, ut inter horum obedientiam, aliorumque contumaciam discrimen haberet, Diestemienses quam humanissime susceptos,

Et novam erigit:

Et arce potitur.

Supplicium ex Victis.

Diestemiam terretur

[24. Febr. Demera.]

Deditur.

Clementer accipitur.

inco-

474 JOANNES AUSTRIACUS incolumes integrosq; esse voluit, ne una quidem imminuta illorum domo. Milites vero (trecent circiter erant, plerique Wallones) cum armis ac suppellectili, relictis tamen vexillis, uti conveniant dum dimitteret, æstimata ex apto firmoque corpore militaris animi nota, significandum eis curavit, posse inter Regios accipi, si vellent: assentientes, Regi novo sacramento obligati, receptis signis, legioni Wallonica immisti sunt. Nec aliud quam Diestemii exitus Levix fuit. Quod oppidum inter Tillemontem ac Diestemium ab Austriaco jussus aggredi Alexander, eo quo advenit die, iisdem quoque conditionibus recepit: eorumque militum centuriam alteram vexillo adempto dimisit, alteram in Regis militiam sacramento transcriptã, reddito honoris causa vexillo, retinuit.

CAPTIS intra septem dies tribus hisce oppidis, Alexander reducto victore exercitu ad Joannem Austriacum, cum eo Nivellam profectus est, urbem in aditu Hannoniæ sitam ad Brabantia fines, quam Justus Tillerfus cum sex peditum, duobus equitum signis, pro Ordinibus obtinebat. Miserat illuc Austriacus cum Gallica legione Comitem Corolum Mansfeldium: qui & tormentis, & consertis manibus illam aggressus, bis repulsus à mœnibus fuerit, improspere magis, quam instrenue. Sed advenienti Austriaco cum Alexandro Farnesio reliquoque exercitu, impates: et copis Nivellenses, compositis ad Austriacum litteris, Excusant deditiois moram, non contumacia in Regem, aut Regis fratrem, sed odio adversum Gallos: quibus ob veteres cum gente contentiones succumbere indecorum videretur. Dum super conditionibus disceptatur, in Austriaci castris turbari cœptum causa à Germanis orta. In eorum legione, cohortibus aliquot debebarum mensium duorum triumve stipendium: nactus inde occasionem ferocire miles, missoque ad Austriacum nuncio, nisi urbis prædam pro stipendio tradat, seditionem superbè minari. Austriacus, qui clementer urbem accipere decreverat, disti-

Locis præsidarios in Regis militiam transferibit Alexander.

Leviam recipit. (27. Feb.)

NIVELLAM aggreditur Mansfeld.

Repellitur.

Cum Aust. paciscuntur Nivellenses.

Austriacus separat.

mulata indignatione, dimittit non sine spe nuncium: tum segregaturus à contagione seditiosarum cohortium reliquam legionem, jubet Comitem Meganum, legionis Ducem fidum strenuumque, cum hac parte, quæ culpæ immista non erat, assumptis aliis militum manipulis, protinus itinera Bruxellas atque Antverpiam verius, quasi hostes inde timerentur, insidere. Qua abeuntium secessione nudatas sociorum ope cohortes omnis statim exercitus infestis armis circumstetit. Ac primum arma deponere, dein seditionis auctores illico tradere jubentur. Duodecim tradidere. Ex his militari sortitione secernuntur octo: ex quibus eodem fortunæ arbitrio, quatuor neci adjudicantur, tot enim plesti Austriacus imperaverat, variarum tamen ambitu nationum pro singulis deprecantium, duobus è mortis confinio liberatis, ad duos deniq; supplicium sortito contractum est. Sed horum altero, veteri sane milite fidoq; ad eum diem, dum ad necem cum ignavissimo compositus, cicatrices ostendens, ac merita non falso commemorans raperetur; exorta omnium commiseratione, nobilibus aliquot Hispanis deprecatoribus condonato; una demum hostia scelus omnium expiavit, seditionemque compressit. Inde ad condiciones cum Nivellensibus reditum est: quæ facile firmatæ in hunc modum. Cives salvis omnibus in gratiam recepti; præsidarii relictis (præter gladium) armis telisque, atque omni impedimento, abire permitti. Ea porro arma, & suppellectilem dono dedit Austriacus Gallorum cohortibus, solaturus illorum jacturam in urbis aggressionem factam: simulque urbis prædam, ad quam inhiaverant, utcumque compensaturus. Exitio tamen multis hæc fuere dona. Namque Galli certatim in Magistratus curiam, ubi illa servabantur, irruptentes, in iisque diripiendis, spreto Præfectorum imperio, digladiantes, non pauci vulnerati sunt, & decidente forte scintilla è sclopetarii militis ignario funiculo in vasculum sulfurci pulveris, subitaque illa flamma

Auct. seditionis poscit. Morti adjudicat ex eis aliquos sorte arbitra.

Unus denique plestitur (11. Mart) Nivellensse deunt.

Armis exuti dimittuntur prasid. Ayma donat Gallis militibus

Austriacus, sed ea exitio Gallis fuere.

fuccensis foculis seloporum, quos acervatim congestos, plerosque inferis pilis temperatos reliquerant hostes; centum ferme ac viginti aut protinus interfecti, aut miserè debilitati, repentina domum strage funestantes temeritatis ac precipitis avaritiæ pœnas luerunt. Renovato plane infortunio, quod in eadem Provincia, Gallis quoque militibus acciderat, qui, dum eorum Duces de Cimaci deditione cum oppidanis agerent, in incœnia festinato ad prædam aggressu perumpentes; in ipso captam per arcem discursu, tormentario pulvere ignem concipiente, prope ducenti ex prædabundis militibus conflagrarunt. At verò ad Nivellam cetera Gallorum legio, incertum quæ potissimum de causa, missionem ab Austriaco flagitavit: sive sibi ipsis infensi, quod re infeliciter gesta in urbis oppugnatione, commilitonum conspectum ferre non possent, quasi tacitè exprobrantium; sive spe frustrati de prædandæ civitatis, cujus causa aggressionem ante adventum exercitus soli festinaverant; ideoque Austriaco indignati, qui transactis propere conditionibus, ad colligendam scilicet clementiæ famam, urbi merito suo expugnandæ pepercisset; sive denique (uti potius crediderim) inducti ab Ordinum emissariis, qui venturo in eas Provincias adversus Austriacum Alenzonio Duce Regis Galliarum fratre, facile Gallis eam militiam persuaserint. Certè horum plerosque, duobus post mensibus, ex Gallia hostes rediisse, Hispani experti sunt. Sed quæ eacumque fuerit causa, libenter abire illos Austriacus est passus; quibus etsi strenuis militibus, disciplinæ tamen sub Hispano præsertim Duce intolerantibus, ægrè moderabatur; cupidisque ac magna poscentibus, ipse, ut fit, ad suspiciones avertendas, plus interdum dabat, ne minus dare videretur. Sed horum fermè sexcenti, qui non post multò hostes è Gallia rediere, non meliore utique successu, quam consilio usi sunt. Nam pagis aliquot in aditu Hannoniæ occupatis, dum hostium securi epulis indulgerent, aggressus inopinato

(*Mar. Delr.*
l. 5. *Turb.*

Belg. ducentos mortuos scribit.)

Similitudo infortunii.

(*Ann. 1552.*

Pont. Hæterus l. 3.

Thua. l. 10.)

Galli missionem ab

Austriaco

perunt.

facile impetrant.

Redeunt Galli contra Austriacum.

Camillus à Monte, qui ad celeritatem trecentos equites, singulos post se sclopetarium peditem vehentes adduxerat, illata prius eadem quam pugna, ex iis circiter ducentos interemit, reliqui vicinam in arcem Avenensem strenue dimicantes recepere sese, ductore Pandulpho Cernamio Lucensi. Ad quem missus à Camillo Laurentius Tuccius, ut pro veteri amicitia (contubernales enim in Gallia cum Sarra Martinengo & Sacromoro Birago militaverant) homini suaderet arcis deditioem; post breve colloquium non sine jurgiis abruptum, hostilem in modum à Cernamio, quamquam saucio ac sanguine perpluente, sed vitam prius dediturum quam arcem clamitante, rejectus est. Ex quo iratior Camillus jam milites ad oppidi aggressionem educebat, cum arce novo Gallorum subsidio firmata, non ausus absque muralibus tormentis oppugnationem, copias suas ad exercitum reduxit, eodem tempore per Hannoniam mira celeritate victorem.

ET ENIM post Nivellam captam, dedidere se Regi intra quindecim dies Arces ejusdem Provinciae complures: Bincium Mariae Hungariae Reginae olim deliciae, Henrici II. Galliarum Regis odium expertae; feruntque repertum inibi saxum, quod Henricus villae suae à Maria vastatae ultor incidere, in haec verba; *Insana Regina, Folembrastra memoria repeto.* Ad haec Malbodium Sabi impostum, Reuxium, Bellomontium, Soigniacum, Barlamontium, aliaque oppida modica quidem illa, sed explicandis per Hannoniam copiis opportuna; Cimacum Areschoti Ducis Principatus, viciniam captum, arx in haec condiciones dedita, ut arcis Praefectus in equo cum gladio ac pugione, milites (sexcenti numerabantur) eodem ornatu, sed pedites, relictis ceteris armis ac suppellectili, in columnas abirent. At vero ad Philippopolim, novam quidem Hannoniorum urbem, nec nisi tres ac viginti annos natam, sed situ operaque adversus Gallorum incursiones apprimè validam;

1578.

*Pars eorum
improvisò
trucidatur.*

*Pars arce se
tenet,*

*rejectis con-
ditionibus
se se dedendi.*

OPPIDA

*Austriacis
dedita.*

[An. 1554.]

Bincium,

Folembrastrum,

Malbodium,

Reuxium,

Bellomont.

Soigniacum,

Barlamont.

Cimacum viciniam

capitur,

[15. April.]

Arx deditur,

[Philippopolim]

Philippopolis

obsidetur.

Situs ejus,

478. JOANNES AUSTRIACUS
 multo quam alibi operosius ab universo exercitu
 laboratum. Jacet planitie in magna, h. uno pau-
 lum extante, Philippopolis, ambitu perexigua,
 sed quinque porrecta propugnaculis, incincta mœ-
 nibus perquam altis, terraque ad eludendas pila-
 rum emissiones late oppletis, ac prælargæ circum
 fossa communitis. Hæc æstimanti Austriaco vi-
 sum est, omiſſa oppugnatione, hostem adoriri li-
 gone muris admoto, nempe veteri ac fido expu-
 gnandis arcibus tormento: quo nec hodie, post-
 quam in mutuam perniciem ingeniosi auxilium
 supra omnem antiquitatem instrumenta mortis
 certiores mœnibus ruinam parare solent bello-
 rum duces, minus plerumque formidandi à ful-
 minantium tonitru machinarum, quam ab lento
 hoc surdoque fossoris telo, invaluitque militare
 proverbium, LIGONEM palamque esse demum
 illa, quæ arcem extruant destruantque. Ergo post
 circumducta oppido castra, vallumque non pro-
 cul à fossa promotum, jubet Austriacus fossores
 oblongis crassisque sub tabulis in testudinis mo-
 dum conformatis, crudo corio contra ignes in-
 tectis (vineas olim ac porticus appellabant) fos-
 sam intrare, ac ligonibus dolabrisque murorum
 ima subruere. Quod dum illi militibus associati
 strenue moliantur, procurrentibus ex urbe de-
 fensoribus, simul, aliis faxa ignesque ex alto spar-
 gentibus, crebro nec sine multo utrimque san-
 guine dimicatum est: Austriaco nullam interea
 partem aut Ducis, aut militis omittente; adeo, ut
 in opere faciendo, cum gregariis quibusque de-
 certaret INSTANS pariter & accinctus. Tan-
 dem obsessi nutantibus non minus jam animis,
 quam mœnibus, partim intestina dissensione,
 cujus causa Florinæum urbis Præfectum Regi
 faventem vinculis adstrinxerant, dein solverant;
 partim audita eorum fugâ, quos in auxilium à
 Gallia evocabat Orangius; inito colloquio po-
 stularunt, ut urbe incolumi, transituris in Regis
 castra militibus stipendium trimestre ab Ordinibus
 debitum solveretur ab Austriaco: reliquis
 abire

*Invaditur.
 (Apud Cas.
 T. Liv. &
 alios sæpe.)*

*Austriaco
 Ducem ac
 militem
 æſente.*

Deditur.

abire cum armis liceret, ad tympanorum soni-
tam, sub vexillis, solitaque cum pompa militum,
defunctas nempe urbes offerentium. Postulatis
admissis præsidarii ferme quingenti militiam
mutavere: abire, cum una equitum turma, plane
eodem: urbs, continuata Florinæ Præfectura,
Philippo Regi restituta est.

1578.

*in has condi-
tiones.*

[19. May.]

DE

DE BELLO BELGICO

LIBER DECIMUS.

1578:

*LIMBUR-
GENSIS
expeditio
Alexandro
committitur
ab Austriaco
agrotante.
Cur eam
libenter sus-
cepit Alex.*

*Pars militum
præmittitur.*

*(7. Jun.)
Expugnantur
suburbia.*

*Limburgi
sunt.*

INTEREA Joannes Austriacus, aucto ab hisce diurnis nocturnisque laboribus, stomachi morbo, ac totius corporis languore, Namurcum curationis causa petiturus Alexandrum Farnesium bello impo-
suit: habitoque prius militari consilio de Lim-
burgo, unde Lucemburgensi Provinciæ timeba-
tur, invadendo expeditionem Alexandro com-
mendavit. Suscepit eam ille perlibenter, eo po-
tissimum nomine, quod speraret, se cum Joanne
Casimiro Septemviri Palatini fratre, qui ea par-
te ingressurus in Belgium cum exercitu fereba-
tur, acie dimicaturum: ad abolendam (ut ipse cum
primariis bellii Ducibus communicavit) evulga-
tam aliquorum litteris opinionem, Regios mili-
tes hostium vitabundos experiri nolle Ordinum
vires, sed declinato congressu, huc atque illuc
formidanda videlicet oppidulis ac pagis arma cir-
cumferre. Ergo Alexander præmissis Gabriele
Nignio, strenuo Hispanorum Tribuno, cum se-
ptem sclopetariorum signis: jussuque Camillo
Montio subsequi cum equitatu, ut Limburgi sub-
urbia invadenti Nignio adesset à tergo; movit ip-
se sub mediam noctem, cum peditibus Hispanis
atque Wallonibus: relicta Fronsbergii legione,
quæ decem murales machinas tarde procedentes
comitaretur. Et Nignius in fugam actus, qui pri-
mo occurrerat, armatorum manipulo, dein expu-
gnatis non sine aliqua suorum jactura suburbiis,
magna pecoris & commeatus præda potitus est.
Sed urbem ut obsidere tardum, ita oppugnare
perquam difficile videbatur. Quippe in edita rupe
Limburgum, prærupta circum valle, eoque ab om-
ni fere parte, præterquam assurgente ad meri-
diem

diem solo, inaccessum erat. Accedebat externæ
 opis opportunitas ab amne Vesa urbem subluen-
 te. Nihil tamen in speciem deterritus Alexander,
 æstimato sæpius loco, disponendis tormentis se-
 legit jugum collis, quem inter & urbem clemē-
 tior vallis intererat. A jugo ad vallem jubet fos-
 sores viam obliquè aperire, atque à valle perdu-
 cere ad urbis aspectum; inde usq; ad propugna-
 culum præstructū portæ urbis, obliquato rursus
 accessu, promovere: fossores item alios alia in
 parte, procurrentem ex arce turrim cuniculis pe-
 tere. Plus utiq; terroris, quam discriminis utroq;
 in opere parabatur, vix enim pedes duos egere-
 batur humus, cum saxa & cotes festinantibus ob-
 stabant: crebris tamen virgultorum ac rama-
 lium fascibus, aggerum modo præmuniebatur
 via, contra pilarum jactus è mœnibus: instante
 operi Alexandro, modo fossoribus, modo cuni-
 culariis immisto. His addidit benigna ad deditio-
 nem invitamenta, missis per tubicinem litteris ad
 Limburgenses, à minis abstinens, ac propior ad-
 monenti, quasi victoriæ securus, ac de Regis urbe,
 Regique subditis ferro perdendis tantummodo
 sollicitus. Illi; acceptis ad portam à tubicine litte-
 ris, ac palam recitatis, redire illum jubent eadem
 hora postridie, redeunti respondent, se nihil certi
 ob civium militumque discordias expedivisse:
 rediret adhuc crastina die, responsum sine ulla
 cunctatione daturus. Alexander non ingnarus, hu-
 jusmodi ludificationibus moram trahi ab obse-
 sis; reverti nuncium ultra vetuit: ratus infra di-
 gnitatem Regii exercitus id esse, & imbecillitatis
 confessionē visum iri. Quin intentiore cura hinc
 aggerem, inde cuniculos promoveri ad urbem in-
 stitit: opus naviter adurgente Comite Cæsio, vi-
 ro forti industrioque. Ipse munito jugo vallorum
 ac fascium lorica, statuendis in eo vimineis corbi-
 bus: terraque ac cespite, quæ procul egerebantur,
 opplendis: ac bombardis in hostium conspectu
 assidue fulminantium comportandis, noctem u-
 nam atque alteram insumpsit, illam effusa præter

1571.

[Vesii.]

*Opera ad op-
pugnationem.*[Rivellino.
Aprocci.]*Litteræ
Alex. ad
Limbur-
genses.**Illi responsum
differunt.**indignante
Alexandro.**Quin urges
opera.
[C. Nicolaus
Cæsius.]*

Ex oppugnationem è colle aggreditur.

cum strage murorum.

Oppugnatores ad portam.

Limburgensium nuncius ad Alex.

Alex. responsum.

Horarium spacium concedit

Limburgensibus ad consultandum.

Eorum mulieres in mœnibus supplices.

[16. Jun.]

Urbs didetur:

modum à cœlo pluvia, hanc emissa ex mœnibus pilarum tempestate pariter infestas. At oppugnatione sub primam lucem, novem prægrandibus tormentis, ab jugo incepta: ubi summa vi quatuor mœnia, eorumque partem intra quatuor horas procubuisse non minorem triginta cubitis; simulque ducto per montis ascensum vallo (quod numquam putaverant) tecta jam meare milites via, aggressionemque ad portam adornare conspicunt Limburgenses; misso propere ad Alexandrum nuncio, enixe precantur, oppugnationem tantisper inhibeat, horæque unius spatium ab armis quietum externæ consultationi donet. Alexander, etsi jucundissimus ei nuncius fuit, quod non ignoraret, urbem, nisi ipsa se dederet, fero subigendâ: ne forte tamen facilitas annuentis, viriû diffidentiam indicaret aliquam, adseverato ad terrorem vultu, hominem objurgat, quod jam satis itum foret reditumq; nec esse militibus suis id emendum ab aliorum deliberatione, quod mox ipsi armis facturi erant juris sui: tamen, ut minis clementiam admisceret, nunciari Limburgensibus jubet. Non negari ab se horariam moram: quam tamen consultando si protraherent, ei se finem, magno consultantium malo, imposturum. Vix à verberatione cessatum, cum super mœnium ruinis mulierum globus apparuit, parvulos suos gestantium, manusque ad minaces circa milites protendentium, ac de genu veniam pacemque comprecantium. Sicuti eadem hora Legati Limburgenses, quamvis reclamante arcis Præfecto, salvis civium ac militum vita fortunisque, urbem arque arcem Parmensi Principi tradidere. Milites omnes (circiter mille) novo adacti sacramento transiere ad Regis castra; solus cum uxore Præfectus suorum ignaviam sine fine detestans, Aquisgranum dimissus est. Hispanorum turma præsidii causa comitante. Et vero Alexander ingressus dein urbem, contemplatusq; novas intus munitiones, defensionû receptacula, tumulos, veluti cestella, ex herbido cespite subdibusq; firmatos,

matos, ac reliqua ab ingenioso loci machinatore
fabrefacta: præter ænea tormenta majora quin-
decim, minora quamplurima, apparatusque bel-
li atque annonæ haud exiguum; tunc æstimata vi-
ctoriæ magnitudine, egit ipse, agique ab exercitu
solemni pompa voluit, Deo Imperatori grates,
cujus nempe beneficio prævalida urbe, quam si-
ne diuturno opere sumptuque, ac multorum me-
liorumque (uti assolēt) jactura militum expug-
nare non potuisset, tam facile incruenterque,
ignara virium suarum potitus esset.

EODEM die Alexander reliquis Provinciæ
oppidis subigendis, Duces aliis alios destinavit.
quibus intra paucos dies deditio patuere o-
mnia, præter Dalhemium vim expertum. Huc
Camillum Montium ab Alexandro missum cum
epistola, qua redire Dalhemienfes hortebatur ad
obsequium Regis, Hollandi Geldricque milites,
qui non plures ducentis quinquaginta obtine-
bant arcem, tormentis arcuerant, nulla ratione
passi aut iniri colloquium, aut epistolam oppido
inferri. Re cognita Farnesius, miratusque tantum
confidentia oppidulo esse, advocato ad se Henri-
co Viennio Cœuravii Domino, *Abi Dalhemium*,
inquit, *litterasq; meas in oppidum tormentis immitte.*
Ille sex muralibus machinis eo celeriter auctis
cum sua Burgundorum legione, additis quatuor
Germanorum signis, oppidanos exterruit: ob-
versisque in arcem tormentis, quo confugerant
milites vitam potius deserturi quàm arcem, op-
pugnationem acrem illam quidem, sed irritam
cepit: murorum quippe non minor, quàm ho-
minum contumacia facile pilas eludebat; donec
Burgundi, recepto in se scandendæ arcis peri-
culo, scalis ex duabus partibus ad motis, incre-
dibili audacia, conferta per muros pugna, pul-
sipelentesque, decem ex suis desideratis, vul-
neratis permultis, arce demum atque oppido
potiti sunt: tanta propugnatorum ex quibus
ne unus quidem superfuit, atque oppidano-
rum strage, ut nullo discrimine ætatis aut sexus

1578:

*quamvis
munita &
par protra-
henda
obsidioni.
Grates à
victoribus
Deo reddita.*

*D. ALHE-
MIUM ad
deditioem
Alexander
invitat.*

Rejicitur.

*Arx
oppugnatur.
Frustra.*

*Burgundi
illam
scandunt.*

& capiunt.

*[20. Jun.]
magna cum
Dalhemien-
sium caede.*

æque in omnes iram effuderit, tormentis instar, diu coercitus submotusque miles. In quo illud accidit sacrilegum æque ac barbarum. Confugerat in templum, cum cetero imbelli sexu, puella sexdecim circiter annorum, Gubernatoris in pugna interempti filia, inter exempla infelicis formæ futura. In eam perelaganti ore ornatuque conspicuam, militum par, Germanus alter, alter Burgundus, coniectis oculis statim involant, exortaque inter eos ob prædam rixa, distrahebatur infelix, nequidquam loci reverentiam objiciens, Deique Divorumque, quod unum supererat, opẽ inclamans. Quin, ut erat digladiantibus implicita, sive casu, sive ejus, qui cedere validiori cogebatur, invidia non leviter collo iecta ad terram ubertim cruore conspersa prosternitur. Ultrum ibat injuriam alter: cum accessu plurium illuc irrumptentium, ne forte erepta sibi præda quisquam alius potiretur, furore amens, puellæ fugam circumspectanti, manusque ad mitiores, ut videbantur, homines protendenti grave secundum aures vulnus infligit: ictumque repetiturus erat, ni ex eis, qui accurrerant, unus (is fuit eques Paulus Rinaldius ex Alexandri Principis contubernio) sublata cum ferro voce, barbarum in tempore absterruisset: utque Alexandro intimus habebatur, utrumque auctoritate ac metu fugasset. Relaram inde puellam in paternas ædes curare quidem perquam humaniter Rinaldius, accito prope chirurgus, coepit: sed illa curationi jam impar, lecto vix imposita expiravit: relicta sane perquam foeda Catholico exercitui macula, nefariorum sanguine utcumque delenda, nisi illi execratione omnium damnati, quæsitique ad necem, sibita è castris fuga supplicium prævertissent. At Alexander viginti dierum spatio, totidem ferme suorum amissis, tantula jactura, totam Limburgensem Provinciam Regi restituit. Grande utique Regis tunc partibus additamentum, non Provincie quidem magnitudine, quæ modica inter reliquas habetur, sed opportunitate aditus intercludendi hostibus

*Infelix
puellæ casus.*

*quam præ-
dam par mi-
litum invadit
& præ riva-
litate barbarè
accipit.*

*Saucia ac
semimortua
eripitur ex
eorum mani-
bus.*

*Sed mox
emoritur.*

*Ex Limbur-
gensi Provin-
cia recupera-
ta fructus.*

stibus è Germania illac facilius ingressuris; præter privatam quoque commodum finitimis Dynastis, præsertim Episcopo Leodiensi, ac Juliacensi Duci procuratum: cujus causa uterque Princeps decreta seorsim legatione gratulatus Alexandro felicem victoriarum cursum, egit pro se quisque gratias, ob deletos aut remotos ex Limburgo præsertim ac Diestemio eos præsidiarios, quorû assiduis latrociniis urbes agrosque suos intutos habere cogebantur. At vero Antverpiæ apud Ordines varii super ea victoria motus extitere, Mœror initio, audita Limburgensi expugnatione: ingens dein lætitia, sparso per urbem rumore; evulgato etiam libello, Limburgensem arcem, succenso nitrati pulveris receptaculo, funditus excisam ac sublimè excussam: stragè Hispanorum Ducû editam sane miserâ meritamque: Parmensem Principem, Mondragonium, Hiergium, reliquos Tribunos, militiæq; primarios incendio pariter haustos, ac ruina consulptos: Joannem Austriacû jacturæ impatientia furere, ac receptui à Belgio canere decrevisse. Hæc in Orangii scilicet officina cudebantur: quo ille facilius animos multitudinis ex Austriaci victoriis abjectos, ficta hostium clade (quamdiu vera non poterat; sustentaret: simulque reliquum pecuniæ, quam ab Archiduce dudum imperari curaverat; nunc per occasionem festinandi exercitus in Austriacum ab Ducibus destitutum, expediret. Usitato nimirum hodieq; nonnullorum artificio, qui contraria iis, quæ evenere, componunt; partim ut primo illo lætitiæ impetu, & quasi flore defraudent adversam factionem, cui languidius dein gaudiû futurum sit, forsitan & improspere aliquo successu (ut sunt humana) miscendû, partim ut brevem illam temporis usuram, qua superiores se credi satis habent, rebus suis quæstiosa anticipatione ordinandis accommodent; FUTURUM ex mendacio dedecus presenti utilitati posthabentes. Verum illud Orangii aliorumve commentum non plane haustum ex vano fuit. Nempe ut adulterina insinceraque

1578.

Et gratia Alexandro reddita à vicinis Dynastis; & mœror fœderatorum ob eandem causam. mox & lætitia ob rumorem de Alex. mortuo, aliisque.

Fictum ab Orangio.

Cur hæc sæpe finguntur.

Quid veri habuerit ille rumor.

raque moneta semper aliquid auri argentive admistum habet; ita P L E R U M Q U E mendacium aliqua portione veri aspersum est. Etenim secuta diem nocte, quo die capta est Limburgi arx, tormentario pulvere, qui uno ex propugnaculis asservabatur, incenso (forte, an dolo, incompetum) disjectis propugnaculi lateribus, superiorique parte in altum expulsâ, magnam sane partem ædium arcis, relabentia deinde saxa prostravere: quatuor iisque gregariis militibus ruina incidente subito elisis, sex septemve fauciatis. Inter hæc aliquid obvenit, quod miraculi habitum loco scribit Alexander Farnesius ad Austriacam parentem. Reliquerat Alexander arcis urbisque præsidio Christophorum Mondragonium cum Hispanorum centuria: ipse injecta divinitus mente, ea nocte ad castra redierat. Inflammatur interea pulvis, pars arcis evibratur, ædes oppressæ corruunt, cubiculum Mondragonii, superiorum strage tectorum incidente, succumbit. Accurrunt mane, ubi se à metu collegere, milites, fata suorum inspecturi, sortemque Mondragonii Ducis fortissimi optimique, cujus conclave propugnaculo proximum noverant, lamentantes. Mirum dictu aspectuque vident, aperto ab ruina laqueari, atque in diversa collapsio, excussis circa lateribus, quin pavimento ipso ac solo dejecto, tantum pavimento substituisse, quantum Mondragonii lectus, ac prope lectum arca tegebat. læti, sollicitique vacuo quasi pendentem aere Ducem, incolumem illæsumque deponunt: arcam (hæc populationum atque incendiorum injuriis subtracta fuerat in eum locum ab ipso, crediderim, Mondragonio) multis Divum reliquiis, sacroque templi argento plenam conspiciunt: intelliguntque, inde videlicet innocentis extitisse ruinæ reverentiam, ac S A C R A pie servata cultores suos opportune servasse. At vero Namurci vita functis per eos dies Comiti Carolo Barlamontio, ac Lancellotto filio Comiti Megano (contraxerat hic in Philippopolis obsidione

Mirares.
[30. Jan.]

Mors C.
Barlamontii
& C. Megani.
(*Philippovilla.*)

morbum, illi senectus imposuerat supremam manum) Austriacus ingenti bonorum luctu iusta persolvit. Et sane Carolus, si quis in Belgio, Religionis ac Regis partes domi æque ac belli strenue constanterque defendit ipse, docuitque easdem artes liberos suos. Ex quibus Hiergium, militarium tormentorum Magistrum, Wallonumque Tribunum; Meganum, Tribunum Germanicæ Legionis; Floionem, Hiergianæ legionis Vicarium; Alapennium, equitum centuriæ Ductorem vidit; primumque ex his in Namurcensis Provinciæ, & in Regii ærarii præfecturis successorem habuit.

HACTENUS Austriaco feliciter evenere prope modum omnia; perculso inde non parum Archiduce, Ordinibusque jam palam incusantibus Orangium quasi alio intentum. Sed ille suum fundabat imperium ad Batavicum mare, unde in Brabantiam explicaret. Cujus consilii morâ cum videret Amstelodamum esse, urbem Hollandiæ opulentissimam, Religioni ac Regi pariter addictam; totus in eo erat, ut illam seu vi, seu dolo in potestatem aliquando redigeret. Et vis quidem frustra fuerat. Nam & exeunte anno, urbe ad forum usq; ab Orangianis capta, cives armati Gheuos victores expulerant, magna hostium strage, nec sine illustri feminarum aliquot facinore, quæ privato consilio prægrandē colubrinam editum in locum comportantes, explodentesque, Gheuos multos discerperant: & novis dein copiis terra marique circumventi obsidionem diu ac strenue toleraverant; donec Orangio, quæ ad Catholicam Religionem spectant, omnia pollicenti, dedidere postremo sese. Ille tamen urbem cautione securam validis præfidiis atq; hæresum administris (contra quam pacti erant) inductis, eorumq; opera averis sacris, ejectis sacerdotibus, atque adeo hæresi procurata (id quod Orangio ad continendas cōtra Hispanum civitates, omni præfidiario milite certius instrumentum erat) abunde firmavit; clademque apud Gemblacum superiori

1578.

*Barlamontii
encomium.**(Ægidius.)**(Lancellottus
Floius.**Carolus.)**Prospera
Austriaci
adversarios
turbant.**AMSTE-
LODA-
MUM ten-
tatur ab
Orangio.**1557.
(Novemb.
mense.)**resistit.
[Mar. Del.
l. 4. Turb.**Belg.]
cum peculiari
mulierum
laude.**[Feb. mense.]
Deditur, ac
decipitur.*

mense acceptam, Amstelodamo potius diuturniori profecto clade compensavit. Inde accersendis è Germania militibus intentus, Archiduci Ordinibusque suaserat, ut aliquot interea mensium inducias cum Joanne Austriaco pangerent. Redierat enim ab Hispania Joannes Sellius, Regis nomine curaturus omni ope concordiam; traditisque ea super re Austriaco litteris, Antverpiam contulerat se, atque Ordinum Procuratoribus aperuerat arcana quædam mandata Regis, amplissime pollicentis, satisfacturum se illorum votis; ac, modò veterem Religionem debitamque Principi obedientiam resumerent, evocaturum se ex Belgio Joannem Austriacum, ejusque loco impositurum aut Alexandrum Farnesium Parmæ Principem, aut Archiducem Ferdinandum Cæsaris patrum, aut etiam Matthiam ipsum confirmaturum; aliis tamen ab se latis, uti à Principe, conditionibus. Sed occluserat jam Procerum aures ad concordia voces tum gustata semel imperandi potestas, tum persuasio multorum, nihil pacati sperandum esse ab offenso Hispano. Instabatque rerum arbiter Orangius, Regis promissa cavillando, Hispanorum tyrannidem, Belgarum patientiam, exorientem libertatem extollendo: conficiebatque, Sellio respondendum, Usuros se liberalitate Principis, petere proinde, ad consulendas ea super electione Provincias, armorum interea cessationem. Procuratorum responsum antequam cum Austriaco Sellius communicaret, detexit Alexandro Regis animum ad Belgii Præfecturam illum designantis: acturusque cum Austriaco de requie ab armis aliqua, impense rogavit, ut ipse pro sua apud Avunculum gratia, consilium Regis concordiam peroptantis adjuvaret. Sed Alexander negavit in eo operam suam, testatus hujusmodi inducias è re aut Religionis, aut Regis, eo tempore nequaquam esse. Quin etiam ad Octavium parentem scribens, ostendit neq; Præfecturam Belgii gratam sibi futuram, si ejusmodi concordia ratio, qualis cum Austriaco instituta

*Inducias
suadet Oran-
gius.*

*(10. Mar.)
Sellius Regis
nomine cum
Deputatis
agit de con-
cordia.*

frustra.

*Orangio tan-
tum inducias
admittente.*

*Non probat
illas Ale-
xander.*

*[25. May.]
Ejus epistola
ad Octavium
Parmæ
Ducem.*

instiuta fuerat, iniretur; causamque subjiciens; *Id enim (inquit) esset, in horum hominum manus tanquam in vincula conjici me, vitamque mihi præscribi obnoxiam, desidem, ingloriam, genio certo meo infelicissimam: quippe qui ad immortalitatem nominis, armorum gloria comparandam me trahi nature visentiam, in eorumque tractatione perficiendum me supra communem modum, divina ope confidam. Id autem liberius præ me fero, quod Regis interesse credam, quas ille partes cuique suorum attemperatè committat. Neq; alia fuit Joannis Austriaci sententia de induciis: quas cum postea Cæsaris quoq; aliorumq; Principum Legati postularent, Ordinum nomine; tanto impensius negavit Austriacus, coniecta ex insolito conatu necessitate postulantium.*

ET auxit spem opportunus in castra complurium accessus. Eodem enim tempore, præter omnium opinionem, convenere ab Hispania Petrus Toletanus Garciæ Proregis Siciliae filius: & Lopius Figueroa Hispanicæ legionis Tribunus, quam ipse legionem ex veteranis Italiae præsidariis secum trahebat: & Alphonsus Leva Sancti filius Navarræi Proregis, selecta cum centuria nobilium Hispanorum, in qua frater ipse Alphonsi Sanctius Leva Subcenturionem, Didacus Huradus Mendozius, ejusdem Alphonsi avunculus, Signiferum agebant. Nec multò ante redierat Gabriel Serbellonius, ex Tunetana captivitate in libertatem assertus à Gregorio XIII. commutatione captivorum, qui navalis victoriæ reliqui Adriana mole atinebantur: charum in primis Austriaco ac partibus caput, exactæque non magis ætatis, quam disciplinæ militaris exemplum; præsertim quod legionem ducebat duorum millium Italicorum, in Mediolanensi præfectura, Austriaci jussu, contractam. Sed nihil æque confirmavit exercitum, ac Billii reditus ab Hispania, quo illum per occasionem Gemblacensis victoriæ Austriacus allegaverat, nova ab Rege subsidia petiturus. Et retulit ille quidem: nam Joanni Austriaco trecenta nummum aureorum millia in singulos

Neque Austriacus illas probat.

NOVI ab Hisp Proceres; Petr. Toletanus. Lopius Figueroa, Alphonsus Leva,

Gabr. Serbellonius.

[22. Jun.] Nova ab Rege pecunie subsidia missa ad Joannem Austriacum,

menses Rex attribuit, quibus triginta millia pedum, sex equitum alerentur; testatus hanc esse summam, quam in Belgicæ militiæ usus conferre posset ac vellet, præcisa omni spe majoris auxilii.

*ad Alexand.
Farnesium.*

Parmensi Principi obtulit iterum, jussitque accipere annum censum duodecim millium aureorum, ac pro ejus contubernalibus, stipulatoribusque militibus, duorum millium: pecunia ab eo die, quo Belgium Alexander attigerat, numeranda.

*ad Octavium
Gonzagam.*

Octavium Gonzagam Magistrum Equitum confirmavit, stipendio singulorum mentium, quingentis aureis donatum. Christophoro Mondragonio, & Francisco Verdugo, Hispanis Tribunis,

*ad Mondra-
gonium, &
Verdugum,
ad Ant.*

illi aureos octingentos, huic quingentos, & Antonio Oliveræ supremo equitum Commissario trecentos constituit in annos singulos. Præterea

*Oliveram, &
ad Card.
Mansfeld-
dium.*

Comiti Carolo Mansfeldio sexdecim aureorum millia largitus est, aliaque in alios donativa distribuit. Quin eisdem diebus ad Austriacum perferretur, in Italia, jussu Regis, novum pro Belgio militem conscribi nominatis ab Insubriæ Præfecto

*Alius dele-
ctus in
Italia,
sub hisce
Tribunis.*

Tribunis Alphonso Comite Sommajæ, Mediolanensi; Vincentio Carafa Hungariæ Priore, Neapolitano; Pyrrho Malvetio, Bononiensi, ac Stephano Mutino, Romano, nobilibus juxta militaribusque viris. Id tamen pupugit Austriaci animum, indigne ferentis, exercitus sui duces arbitrio Re-

*Ægre illum
fert Aust.*

giorum Ministrorum legi. Itaque properatis litteris, post actas Regi gratias ob pecuniam militesque in Belgium missos, docet haud opus sibi aliis ab

*Et inter-
urbat.*

Italia copiis, quippe tradito ante negotio Comitibus Altempio ac Polvillerio, veteranis fidisque Tribunis, cohortes aliquot è proxima Germania deportandi, partemque earum advenisse: stipendium autem sibi definitum ægre copiis jam conscriptis, ne dum conscribendis suffecturum. Sic ille

*Hostium tres
exercitus,*

Italici auxilii delectum interurbavit: famam tamen novarum ab Italia legionum; in Belgico exercitu jam præceptam, abundè aluit, quo metum hostibus, animum suis adjiceret. Et sane Regiis haud

minor opus erat alacritate ad ea quæ parabantur.

Nam

Nam ex Germania collectum jam exercitum, Ordinum, nomine, transisse Mosam, atque apud Noviomagum confedisse; & Galli Regis fratrem Alenzonium Ducem (de quo multa in loco memorabimus) cum Gallico exercitu Montes, præcipuam Hannoniæ urbem; adventare: & Joannem Casimirum magnas trahentem copias Noviomagum versus, per Geldriam iter instituisse, certi undique nuncii detulerant ad Austriacum: qui rogatis Ducum sententiis, partem hostium invadere, atque ad pugnam elicere quamprimum statuit. Sed aut hujus cunctatione, aut hostium celeritate factum, ut prius foederatorum copiarum cum auxiliaribus Germanis prope Lyram Mechliniâque convenerint, quam Austriacus revocatos è præfidiis milites ad signa cogeret, lustraretque. Tamen congregiendi cum hoste opportunitas, non voluntas Austriacum deseruit; præsertim cum habito rursus belli senatu, pronos videret in eandem pugnam reliquos Duces, præter Alexandrum Principem, non sine omnium admiratione dissentientem. Quod Alexander animadvertens, sententiæ suæ rationem attulit in hunc modum, ut ipse iisdem plane perscriptam verbis ad Samaiegum misit in Hispaniam: *Video, belli Proceres, admirationi fuisse vobis dissensionem meam, quippe hominis, quem confidentiæ interdum multi, timoris quidem certe nemo adhuc arguerit. Quo aequius est aestimare vos, magnis utique me causis adductum, ab hoc prælio præter solitum abhorreere. Eas ego causas, quamvis agendo quam disceptando promptior, in præsentia paucis expediam. Hostem invadimus numero validum, situ ac subsidiorum opportunitate tutum, munitione vallatum, silvis adjacentibus interseptum. Si, ubi in conspectum venerimus, ille nostri securus, atque adeo contemptor, aggeribus sese castrisque contineat, qua eum vi ad pugnam, qua extrahemus arte? Quod si ostentato tantum exercitu, atque ante hostis oculos transducto recedamus: quid profuerit, illuc tanto incommodo contendisse, atque urbes præfidiis nudatas, eoque invalidas, Gallorum aggressionibus*

Fœderatorum.

[Nimega.]
Alenzonii Ducis,

[19. Jun.]
& Casimiri Bavari.

[17. Jul.]

Bellicum consilium de invadendo hoste.

[Oët. Gonz.]
Mansfeld.

Hiergius.

Olivera.

Montinius,

[18. Aug.]

objectasse? At illos pugna detractatio minores ostendet. Et cur non potius irritus nostrorum conatus discessusque, inexpugnabiles predicabit? Adde, NUMQUAM sine aliquo discrimine revocari exercitum, ac receptus signum dari, quamvis id scite & militarily peragatur. Sed descendat hostis, uti optamus, ultro ad pugnam: aut à nostrorum virtute in castris ipsis invadatur. Numquid illico nobis victoriam pollicebimur? Profecto sapientis est Ducis, non sua tantum vota viresque, sed & hostis expendere: secumque sedulo, & quasi subductis rationibus reputare, quem sibi, quem hosti fructum afferre possit secunda aut improspera belli fors. Equidem sic arbitror, non eandem hoc tempore nostram & illorum esse conditionem. In Regio exercitu, quem hic sub signis habemus, vis nostra sita est omnis: eo prostrigato, quod Deus omen in hostes vertat, quoniam milite contra victorum arma defensabimus hoc reliquum Belgii? illis vero non tantundem jactura timendum est ab adversa pugna fortuna: cum exiit illo, in quem nunc vadimus, exercitu, redintegrare continuo bellum queant, hinc Alenzonii copiis, inde Casimiri legionibus, & Germanicis, quæ in dies accrescunt, auxiliis. Sed fac (quod à Dei bonitate, nostrorumque fortitudine sperandum est) Catholicorum exercitum, ut causa, ita certamine superaturum; quanto nostrorum sanguine, quanta meliorum jactura necesse est constare nobis victoriam pugnaturis ante ipsorum castra cum recentibus inde copiis integrisque. Quod si nos debilitatis in hunc modum viribus victores, Gallus in occasionem intentus aggrediatur; quam vereor, ne victoriam hanc nostram longe majus excipiat infortunium: ac praelii fama penes quidem nos, fructus autem penes alios mansurus sit: atque, ut verbo complectar uno, ne pugna victores, bello vincamur. Quamobrem cum in hac, quam sponte suscipimus, expeditione, par prope discrimen nobis seu victis seu victoribus timeri merito possit; censeo ab hujusmodi aggressionem temperandum, atque hosce spiritus magnos potius quam utiles, in presentia contrahendos. Hæc Alexandri oratio vera magis, quam magnifica Joanni Austriaco visa; ideoque illam, præ-

Serbellonius
sententiam
Alexand.
sequitur.

præter Gabrielem Serbellonium, quem tamen & parentis appellatione colere, & consilium ejus præ aliis habere consueverat Austriacus, ex omni illo Procerum cœtu secutus est nemo, præpotuitque Ducis propositum invadendi Ordinum castra, antequam novis copiis auferentur. Quippe ad Regii exercitus pertinere famam Mansfeldius castrorum Præfectus existimabat, si intra ipsa latibula scrutarentur hostem, loco magis atque armis, quàm animis communitum. Addebat equitum Magister octavius, obsequendum alacritati militum, priusquam mora languesceret; sequendum victoriae omen, illo pugnandi ardore, consensuque monstratum. Et erat cur eo potissimum tempore prospera omnia sperarent ab hostium discordia. Nam Federicus Perenottus Campinii Dominus, Orangii jussu, Gandavi in carcerem tractus erat, ejusque domus Bruxellis direpta: quod rediturus in Regis gratiam diceretur, quasi à Granvellano Cardinali fratre sollicitatus; ac simul offensus Orangio, à quo contemni se præ Aldegundo querebatur. Idem in Gulielmum Hesium, idem in Glimæum ab Orangio, sed frustra, tentatum. Dicebanturque hi audita Orangii exde (cujus rumore spargi ipse per satellites suos, malo scilicet omine, curaverat, exploraturus aliquorum fidem) non dubia lætitiæ signa prætulisse. Itaque exemplo Gemblacensis pugnae in consimili partium discordia susceptæ, aggrediendum esse quamprimum destitutum hisce Ducibus, scissumque exercitum; expectandumq; à Dei clementia parem exitum conficiebat Austriacus. Ergo decreta jam pugna, Mutius Paganus, & Amator Abodiensis, equitum ductores, exploratum missi hostium castra, locumque certamini opportunum, referunt, Ordinum copias haud procul Mechlinia castra posuisse: eorum terga, Rimenatâ pago; latera sinistrum dextrumque silva & saltibus; frontem præstructo inter utrumq; latus aggerere defendi; ante aggerem patere amplissime campum, eliciendo ad pugnam hosti accommoda-

1578.

Reliqui omnes cum Aust. sentiunt invadendum. hostem.
 [Pet. Ern. C. Mansfel. O. Gonzag.]
præsertim audita inimicitia Campinii cum Orangio.

& Hesii & Glimæi cum eadem.
 [Mar. Del. l. 4. Turb. Belg.]

Pugnatum decernit Austriacus.

Situs hostilium castrorum à Regio exploratus.

[Thienen.]

*Movet illuc**Austriacus.**Acie[m] insti-*
*tuit.**Quanta ea.**Frontem sibi**deposcit**Alexander.**Ad pugnam**provocat**Austriacus**hostem non**respondentem**Mittit qui**laccessat, &**extrahat.*

[Squadron.

volante]

[Joan. Bapt.

*a. Monte.]**Dux Fæde-**ratorum.*

datum, ceterum aggrediendo pago aditum apparere nullum, nisi viam prope sinistrum nemus, sex septemve hominum capacem. Rebus ita exploratis, Austriacus, remissis aliquot militum manipulis ad præsidia in limite adversum Gallos, Tilemonte signa convellit: ac tractato per Archoti pontem exercitu, secundis castris in hostium conspectum venit: agnitaque planitie, quam retulerant exploratores, aciem illico instruit, duodecim millibus peditum, quinque equitum constantem. Tunc Alexander ordinanti exercitum Austriaco enixè institit, poposcitque locum in acie, si collatis eo die signis decerneretur, ante militum Tribunos, in fronte agminis Hispanorum peditum, à quibus prælium inceprandum erat; ostensurus, opinor, sibi tantumdem animi esse ad eam expeditionem promovendam, quantum consilii antea fuerat ad improbandam. Miratusq; Austriacus pugnacem usque adeo virum, sui que semper impavidum, tergiversatus initio, ad extremum annuit: quod plurimum referre intelligeret, cujus ductu pugnam auspicaretur illud agmen, ex quo victoria omen capiendum esset. Dum tamen prælium ab acie non committeretur, equitare apud se, sibi que adesse voluit. Ipse Interea paratas certamini copias in campi aditu explicat, ac solito tympanorum turbarumque cantu hosti bellum indicit. Expectatoque trium horarum spatio, cum ille se castris, nullo invitamento laccessitus, contineret; advocato ad se Alphonso Leva, qui pedites sclopetarios expediti extra ordinem agminis ducebat: *Age, inquit, Alphonse, in angustum illum, quem vides, tramitem, inter silvam & aggerem, cohortes dirige. quasi per hostis contemptum intraturus pagum. Occurreret haud dubiè hostis: tu occurrentem, sensim recedendo, in campum extrahe. Simul Marchioni à Monte imperat, cum tribus equitum loricatorum ac lanceariorum signis, eodem incumbat, ac Levæ cohortes à tergo fulciat. Moderabatur Archid. Ordinumq; nomine universo exercitui Maximil. Henninius Bossuvii*

Comes, vetus cauique miles. Hic quoniam de-
 creverat Austriaci conatus aut spectando eludere,
 aut astu intercipere; jubet Joannem Noricium
 Anglorum Tribunum, qui aditum illum tuebatur,
 obviam hosti procedere: ita tamen, ut non inde
 longius abribi se pugnando pateretur. Ergo inter
 Hispanos Anglosque prælium initur, perleve qui-
 dem initio; nam neque Levæ, neque accurrenti
 Noricio ultra progredi consilium erat, donec ad
 Anglorum auxilium, quoniam hi plures cade-
 bant, inferenti se Egmontio Comiti cum dele-
 ctis equitum turmis, illico suum Montius equi-
 tatum opposuit. Quin & adversus Robertum Stuar-
 tum cum aliquot Scotorum peditum manipulis
 accedentem, Austriacus Ferdinandum Toleta-
 num cum reliquo expedito agmine, cujus ductor
 erat, immittit: additq; qui pone sequeretur, Ca-
 millum à Monte cum duobus equitum signis, ipse
 aciem, uti erat instructa, propius admovet, spe
 conferendi signa cum laceffito jam hoste. Simul
 Alexander Farnesius equo defiliens, quem depo-
 poscerat inter Hispanos pedites locum adivit, at-
 que antesignanis immistus, primo in ordine, mi-
 les hastatus apparuit. Jamq; à præmissis utrimque
 copiis non velitantiū more, sed quasi de summa
 rei, summis pariter animis agebatur. Cum Levæ,
 sclopetariis suis inter arbusa feliciter collinean-
 tibus, sinistro nemore potitur, aditumque raro
 jam defensore ingressus Toletanus, uterq; magno
 impetu, equitatu adnitente, aggerem irrumpunt,
 hostemque modo recedentem, modo relato pede
 pugnam instaurantem, ad extremum quantā vi
 possunt, in pagum usque compellunt. Neque ibi
 constituturus videbatur à fuga, sed, quod casas,
 unde abibat, incenderet, haud dubie relicturus
 castra pagumq; credebatur. Tum vero Toletanus
 ac Montius, misso Comite Cæcio, Austriacum
 admonent, festinaret cohortes immittere, victo-
 riam in manu esse. Sed Alex. quoniam observave-
 rat, hostem nimis quam facile castra deseruisse,
 fugamq; composurè & quasi ex meditato captasse;

*simili arte
Regios elu-
dere conatur.*

*Prælium
initio leve:
erescit magis*

ac magis.

*Alexander
locum inter
primos adit.*

*Regii propel-
lunt hostem.
Irrumpunt
in aggerem.*

*& in pa-
gum.*

*Subsidia
petunt ab
Austriaco.
ad insequen-
dum hostem.
[C. Nicol.
sui. Cesar.]*

susplicari cœpit, non necessitatem illam, sed dolum esse. Itaque properè Austriacum convenit; utq; dubitantem reperit de submittendo milite, suspicionem auget: exponit, Sibi certum videri, ea castra, quæ tam expeditè hostis reliquisset, nec ullis, uti fit, tormentis campestribus ante firmasset, callidè ab eo in speciem delecta, ad Regium exercitum inani spe victoriæ captandum, atque in insidias, fugæ simulatione, deducendum, quare optimum factu, si antequam exploratè locus æstimetur, milites ab hoste insequendo sistantur. Et ibat Cæsius, ab Austriaco, qui suspicionem hauserat, imperaturus militibus moram. Sed jam illi pagum prætervecti, hostemque effusè fugientem infectantes, campum Mechliniam versus intraverant, hinc Demera fluvio, densa inde silva circumseptum, tantoque pugnandi ardore ferebantur, ut aspectum præripiente pulveris nube, ante intellectam fraudem, procurrisse se ad vera hostium castra conspexerint. Erant illa in tumulto sita inter amnem & silvam, vallo circumducto tormentisque in fronte dispositis valide munita. Ibi suam armorum sedem hostes fixerant, non pauciores duodecim peditum millibus, septem equitum, in agmina Mechliniam usque distributi. Nec ideo cessere animis Regii: sed cursum inhibentes (namque Noricius milite auctus è vicinis castris provolante, suos à fuga revocaverat,) agmen utcumque componunt, raptim instruunt aciem, pugnam novo ardore capessunt. Erant hi pedites quinquiesmille, sclopetarii omnes, ac ferè Hispani; equites ex Italis Hispanisq; ac Belgis circiter sexcenti, lanceis aut sclopis armati: hostes peditatu pares videbantur, equitatu superabant. Sed utraque acies majoribus, quam pro numero, viribus dimicabat: & animi supra vires erant. Illos fraudis successus, & castrorum vicinitas: hos ex ludificatione dedecus, & quædã quasi desperatio projectiores ad pugnam animosioresq; committebat. Spectaculo fuere manipuli Scotorum, qui sive ostentatione audaciæ, sive potius

Dubitat.

Alex. de fugientium dolo.

Et auctor est Austriaco, ut sistat suos.

Sed illi ante vera hostium castra pervenerant. Castrorum situs.

Et numerus hostium.

Pugna redintegratur.

Quanta utraque pugnantium acies.

[Fæderati.]

[Regii.]

tius æstus intolerantia, quem & cursus, & dies
 cœlo ardente flagrantissimus intendebat; rejectis
 vestibus, solo indusio contenti, aliqui hoc etiam
 exuto, atque ad femora contorto, nudi inter ar-
 matos volitabant, nec erant inde plerique eorum
 minus tuti, quam ceteri armis tecti, atque ideo
 graves: quos & declinandis telis impromptos, &
 à casu tardiores, & in receptu postremos, sæpe
 hostis aut ictu cæderet, aut equo proculcaret, aut
 manu caperet. Sed male Regios habebant ho-
 stium tormenta è stationibus crebro tutoque
 fulminantia: à quorum pernicie cum tueri se
 nusquam possent, quod nulla fere pars campi ex-
 tra ictum foret, una salus videbatur, si in castra
 extremo conatu contenderent. Sed & illa con-
 tra vim munita, & ipsi vix sustinendo, nedum ag-
 grediendo pares erant. Retulerat Cæsius ad Au-
 striacum suorum statum, atque oraverat, ut
 quando illi nec retrahere pedem sine certa ab in-
 secuturis clade, nec sustinere campestrium ma-
 chinarum impetum diu possent; festinaret ipse
 auxilia, cum iis haud dubia spe stationes hostium
 invasuros. Austriacus dolore atque ira correptus,
 quamquam abrupte negavit, vel unum militē se
 missurum ad illos, qui longius, quam imperatum
 fuerat, proVecti, in eas sese plagas & nexus induer-
 rant; cursim tamen audire sententias libuit Alex.
 Principis, Octavii Gonzagæ & Comitis Mansfel-
 dii. Qui cum una sentirent omnes, tutum quidem
 non esse, alios submittere, socios periculi magis
 quam auxilii futuros: haud tamen deserendos
 videri tales viros, tanta cum militum existimatio-
 nisque jactura: sed inspecto propius loco, consi-
 lium in re præsentis capiendum. Id curæ Alex. da-
 tum: qui eo celeriter inVectus, pugnantium dis-
 crimen campique recessus omnes oculis con-
 templatus, animadvertit, in planitie flexu, inter
 sepimenta hortosque consitos, patere aditū, qua
 posse pedites extrahi non desperaret. Consilium
 cum Aust. & Gonz. communicat, anceps quidem
 illud, & uti non negavit: prope temerarium: suos excogi-

1578:

*Nudipugnans
 Scororum
 multi.*

[1. Aug.]

*Regii labo-
 rant tormen-
 tis expositi.*

*Mittunt ad
 Austriacum
 pro auxilio.
 qui primum
 iratus negat.*

*Mox delibe-
 rat.*

*& inspicien-
 dum locum
 decernit.*

*Inspicit Ale-
 xander:*

*& modum
 revocandi*

suos excogi-

addi. 147.

addidit tamen, in præcipiti malo temeraria interdum remedia non imperitè à medicis adhiberi. Laudato consilio, ipse revocandi milites negotium, aliis facile concedentibus, in se recepit, con-

& exequitur. fecitque in hunc modum: Capita sepium sclopetariis attribuit, jussis insequentem hostem subita glandium procella inde remorari: simul Gonzagam admonuit, collectis equitibus animatisque terga recedentium tegeret: atque acriori pugnam recepto inter sepes peditatu, ipse cum equitibus, via qua intraverant intra pagum & silvam, angusta quidem illa, sed expedita, & equitibus apta, rediret ad suos. Nec minore interim cura exercitum circumvectus Joannes Austriacus, Tribunos ac Centuriones hortabatur, continerent loco militem redeuntesque à certamine socios servatis ordinibus reciperent: ne, quod hostibus exitio fuit in Gemblacensi pugna, dum illorum equitatus actus in fugam, peditatum omnem interturbavit, afflixitque; idem Regio exercitui forte contingeret, si ex accessu commilitonū, distractis agminibus perculsum, superveniens hostis ex aliena trepidatione ferox invaderet. Rebus ita dispositis. Alexander, antequam pugnantem revocaret, jussit pedites partim veluti cedentes, partim evolvendo militariter orbem quasi redituros in prælium, ad partem campi Alphonso Levæ commonstratam paulatim flectere: tum receptui clam signum dedit: Gonzaga equites adversus hostem instaurata pugna continuit, quibus Austriacus recentes alios in loco subjecit: Toletanus in sepimenta sclopetarios immisit. Levæ milites retulere pedem, eo successu, ut initio quidem hostium oculos celeritate pretervertent. Ac detecto peditum recessu, tum verò atrox, si unquam alias, prælium fuit: & quid virtus, quidve necessitas posset, apparuit. Regii & pauci admodum erant (plerisque peditum intuto collocatis,) & conversis in eos ex aggere tormentis, eminus simul & cominus petebantur. Tamen fortitudine æquiore quàm loco, septingenti-

*Austriacus
aciem ad
servandum
ordinem
hortatur.*

*ex Alex.
consilio pedi-
tes pugnando
recedunt.*

*& equites
perstant in
pugna,*

*qua acerrima;
peditibus
jam digressis.
Mira virtus
Regii equi-
tatorum.*

dumtaxat equites, ductoribus Joann. Baptista, & Camillo, Montiis fratribus, non sustinere modo multorum millium in eos incumbentium vires, sed repulere interdum, stabilique usque adeo gradu contulere manus, ut Noricium Tribunum, eo die omnium pugnacissimum, tribus suffossis equis certate peditem coegerint, & ceteras cohortes sui sollicitas ancipiti tandem Marte fatigaverint, quoad pedites omnes, postremo se reliquos, ante hostium munitiones, periculo subduxere. Quos inter equites, haud dubie primam illam meruit laudem, quæ campo extrema perstitit Camilli turma, à Perotto Centurione ducta, ex lectissimis viris Annibale Gonzaga, Flaminio Delphino, Joanne Manriquio, Lepido de Romanis, Laurentio Tuccio, Nicolao Cæcio, aliisque hic militibus, alibi ducibus. Quorum profecto omnium memoriam exempli intererat ad posteros nominatim extendi, si mihi æque promptum fuisset, eorum scire nomina, ac admirari virtutem. Hi, ne qua hostis irrumperet, densatis equis, tamquam vallum oppositis, adversus ingruentium vim telorū tormentorumque, texere socias turmas, ea constantia contentuque mortis, ut cadente suorum aliquo, ceu disjectam valli partem, alio statim, qui ponè adstabat, succedente reficerent. id, quod Lepido contigit, pila trajecto extinctoque, ac Delphino, dum huic auxilio accurrit, ab hostibus capto: nec tamen Cæcio, ne in Delphini locum succederet, cujusquam morte aut captivitate deterrito; donec ipsi, servato demum equitatu, novissimi excessere campo: meritoque veluti peracta Martis fabula actores optimi retulere plausum. Sic prælium, revocatis à Bossuvio Duce militibus suis vano insidiarum metu, finivit: majori utique susceptum apparatu, quam partium clade gestum; quippe vix quadringentis utrimque desideratis, æquata propemodum jactura; nisi quod ex Regiis plures fauciati captique ex aliis cecidere aliquanto plures. Meruitque eodum contrariam plane notam utriusque exercitus

[I. Noricius
Anglorum
Trib.]

*Et in primis
turma Camilli à Monte.*

*Præcipuorum
in ea equitum
nomina.*

*Summa eorum
conspiratio.*

*& fortitudo
par.*

*Quanta
utrimque
clades.*

*Nota utriusque
Ducis.*

1578.

*Laus ab
exercitu col-
lata in Alex.*

*Qui eam se
meritum non
dissimulat.
(7. Aug.)
presertim ad
Austriacam
matrem scri-
bens.*

*Austriaci
cura in redu-
cendo exerci-
tu.*

*Ob mortem
Lusitani
Regis.*

*(4. Aug.)
(12. Sept.)*

Imperator, siquidem Austriacus capeffendi bel-
li temeritatem, administrandi cautione redemit:
Bosluvius initia cautè providit, sed omiffa oppor-
tunitate omnibus copiis insequendi hostem, vi-
ctoriæ extrema corruptit. Quo majori accessione
prudentiæ fortitudinisque, celebris fuit per om-
nem Regis exercitum Alexander Farnesius:
qui & expeditionis illius momenta prorsus om-
nia mirabili eventorum anticipatione præmo-
nuit, & in ea discrimina jam prolapsam exercitus
partem, reliquamque in exitium facile trahen-
dam, pari consilio ac virtute sublevavit. Ut sane
solutus ad illud tempus perparce suis de laudibus
ad alios ipse perscribere, tunc haud sibi tempera-
verit, quin ea de re datis ad Austriacam parentē
litteris, adderet, non mediocriter illo quidem die de
Rege meritum se videri, cujus exercitus quo propior
exitio fuerat, eo presertiori fuisse animo illius libera-
torem. Certe veteranos quosque Duces, viso illorum
discrimine, quo circumventi ab hostibus tenebantur,
de summa rei palam dubitasse, atque adeo illorum ne-
minem revocandi cos, quos deploratos habebant, reci-
pere in sese provinciam voluisse: quo majori gloria
ducendum sibi sponte id ac feliciter auso. Hoc autem
militariter à se jaçtari apud matrem, cui referre ge-
nerosos, quos ab ea traxerat, spiritus, non indecorum
putaret. Sub ea Joannes Austriacus restitutum
exercitum, pugnaeque (si forte hostis à tergo in-
sequeretur) intentum, Areschotū movere cœpit:
sed cum hostis, seu perculsus insolita Regionum
confidentia, seu veritus, ne simili caperetur insi-
diarum arte, nusquam appareret; solutiore cura
Tillemontem regressus est, plus gloriæ adeptus
apud alios, quasi pago castrisque potitus, quam
apud suos aleam expertos, & conscios. Hac dum
gerebantur in Belgio, eodem tempore à Lusita-
nis infeliciter pugnabatur in Africa ora cladisq;
& super omnem cladem, interfecti Regis nun-
cium primus ab Hisp. Alexander accepit. Missoq;
propterea in Lusitaniam Fabio Farnesio ad Car-
dinalem Henricum, Sebastiani Regis patrum,
suum

suum ille in communi jactura privatum ex affinitate mœrorem, simulque ob suscepti Regni solennia lætitiã, subita affectuum, tamquam vestium in fabulis, mutatione testatus est.

AT verò novis è Germania Galliaque copiis auctæ Ordinum vires aliam indidere Austriaco mentem; auditaque Areschoti proditione, ejus Governatore Mutito Pagano, viro forti fidoque, qui æger è lecto ad tumultum accurrerat, interempto: & Camillo Schiaffinate magni animi Subcenturione resistere nequidquam auso; vereri cœpit, idem ne pluribus obveniret oppidis, quibus auxilia submitti non poterant, quin distractis copiis vires extenuarentur. Itaque satius habuit arces aliquot humi deponere, oppidaque deserere, ac revocatis inde præfidiariis unum in locum exercitum contrahere; donec ab Rege pecunia, ab Italia Germaniaque miles adveniret. Verum pecuniæ militumque loco, acceptis ab Hispania litteris, quibus jubebatur Austriacus experiri omnes ineundæ concordia vias; lectis utrimque legatis, iterum negotium pacis incaluit. Sed relativis ad Austriacum tribus, quæ Ordines deposcebant, capitibus; Ut Archiduci Matthiæ procederet Belgii Præfectura iisdem conditionibus, in quas jurati consenserant: Ut paci conventisque Dux Alenzonius & Casimirus insererentur: Ut Limburgi Provinciam & quidquid in Brabantia Hannoniaque, vi aut deditone Austriacus ceperat, ante Augusti exitum Ordinibus restitueret. Enimvero superbis hisce postulatis præter modum offensus, cum Parmensi Principe, uti solebat, dolorem suum contulit. Ille, etsi periniquas profecto conditiones non negavit; addidit tamen, *Durius multo futurum, si Ordines, desperata cum Hispano concordia, in manus traderent Gallorum Regis finitimas illis expeditasque Provincias. Cogitandum, egre potuisse Carolum V. (& qualem Imperatorem?) ab iis regionibus propulsare sola Gallorum arma, quid facturas hoc tempore Regis copias, Duce quidem Caroli filio, sed longe minore militum numero, contra eandem*

mittit Alexander officiosam legationem in Lusitaniam. Areschoti, opp. jactura. M. Pagani mors.

Austriaci difficultas.

Tacis negotium agitur: hisce conditionibus propositis ab Ordinibus.

Alex. consilium super iis conditionibus.

Gallorum gentem, duosq; præterea ingentes exercitus? Sibi itaque videri sustentandos concordia spe legatos, dum Regis arbitrium super iis conditionibus audiatur, quas ille condiciones si forte admisserit, dubitandum non esse, quin pro sua prudentia, fratris honori aliunde consulturus sit: sin, spectata caris indignitate rejecerit, profecto acriorem posthac initurum belli rationem; fratrem certe, ejusque exitum quasi armorum cupidos non incusaturum. Austriacus, etsi non magnopere timebat hostem multitudine ipsa laborantem; jamque audierat, Casimiri copias ab Ordinum exercitu seorsim locavisse castra, quod Comiti Bossuvio Ordinum Duci parere abnuerat Casimirus; coactus tamen pecuniæ & militum inopia, super ægritudinem animi corporisque, quæ res duæ magnos quoque spiritus frangunt, ac vel invitos abjiciunt ad ea quæ alias impavidi despexissent, statuit Alexandri consilio tunc uti; scriptisque quamquam paulo acrius ad Regem litteris, conditionum insolentiam exposuit questus ab Hispania foveri hanc rebellium audaciam, sibi promissam ab ejus Majestate opem sine fine differri: poscentique pecuniam, verba demum remitti, quibus utique bella non geruntur: nisi si putent, artem sibi esse, qua ex verbis aurum extrahat. Proinde orare, aut expugnari hostem velit, aut saltem indecore adeo pacisci regii Ducem exercitus ne permittat. Interea munitionem, quam paulo ante designaverat haud procul Namurco, perurgere Serbellonium sedulo jubet. Elegerat eam Austriacus in Burgæo colle, ad fluvium Mosam loci opportunitate inductus, atque exemplo patris, qui cum ab Henrico Gallorum Rege tribus magnis exercitibus peteretur, in hunc locum, quas trahebat modicas tunc quidem copias, traduxit: castrisque hic positæ ac munitis securas tenuit. Jamque Serbellonium, excitandis ac defendendis arcibus æq; promptus, magna ex parte aggerem ac fossam munitioni circumduxerat, opera Scipionis Campii Pisaurensis, in machinali scientia, Bartholomæo patre, qui in Harlemensi obsidione obierat, haud

Aust. dubitat de consilio accipiendo, mox accipit.

Et ad Regem scribit.

Munitionem parat.

[19 Aug.]

[Carol. V. Imp. 1554.]

Serbellon. consilio.

Et Campii opera.

Serbellonius morbo corripitur.

mino-

minoris: cum, siue laboris festinatione fractus, siue cœli pestilentia correptus, gravem in morbum incidit. Eodemque tempore Austriacus, inducto iam in castra exercitu, præter equites, quos Octavius Gonzaga distribuerat in proximis pagis, in gravescente morbo illuc deferri se iussit. Decumbebat uterque simili accessionum decessionumque circuitu, sed Medicorum prædictione longe dissimili. Medici quippe omnes (& adstant complures) Austriacum vim morbi superaturum, seu falsi, seu fallentes affirmabant, de Serbellonio actum esse pronunciantes. Et credibilia loquebantur: cum hic septuagenario major esset, ille, tres ac triginta nondum expleisset annos. Et tamen quo die juvenis occubuit, senex convaluit. Quo pluris haberi tunc cœpit Hippolytus Penno-
nius, Alexandro Farnesio additus valetudinis custos ab Octavio parente, ausus contra quam decrevissent medicorum turba, Serbellonio sanitatem, mortem Austriaco præfagire: diu propterea irrisus; eoque in vulgus notior, ac majorem inde claritudinem adeptus.

DIE Matthæo Evangelistæ sacro, quo die ante annos viginti Carolus Imperator obierat; Austriacus perinde quasi ex ea recordatione, confatalis sibi temporis admoneretur, ex utrisque humanis cutis, in Alexandrum Parmensem Principem jus omne transtulit pacis ac belli: eumque (siquidem vita sibi abeundem esset) Belgii Præfectum, armorumque Ducem, quoad Regi videretur, appellavit. Et Alexander quidem, an id oneris subiret, aliquamdiu dubitavit: non ignarus, quam afflictæ accisæque ea tempestate res forent; ac præterea quanti dedecori futurum, si forte Rex ratum in posterum non haberet delatū Imperium. Quippe TURPIUS esse de gradu deturbari, quam ad eum non attolli. Hoc tamen famæ periculum se posthabuisse fidei erga Deum Regemque, scribit ad Austriacam parentem. Deum testatus, sibi visum esse, proditorem haberi potuisse merito se, si Regis exercitum, gliscente hostium nu-

In munitionem exercitum inducit Austriacus, & se agrotum. Medicorum prædictiones de Austriaco, & Serbellonio, utraque falsæ.

[Serbell. Austriac.]
Penno.
Med. lans.

[21. Sept.]
AUSTRIACUS
Præfectum Belg.
designat
Alex.

Qui dubitat
primum de
onere
subeundo,
postea subit.

& causam
scribit ad
Austriacam
matrem.

[6. Octob.]

mero

Et ad Octavium patrem non probantem filii consilium. [6. Octobr.]

mero perculsum, amissioque Duce dilapsurum desereret, ipse in eo rerum articulo, quo quidquid in iis supererat Catholicæ Religionis, haud dubie cum Regis obsequio periclitaretur. Quod tamen consilium quoniam Alexander non magnopere probaverat Octavio Duci, qui de causis accepti à filio regiminis ob Austriaci morbum commonefactus, non ei assensus erat, ideoque nec destiterat præfidentem ejus animum redarguere; respondet in hæc demum verba: *Quod Excellentia tua visum prudenter est, admonitum me velle, quasi plus nimio progressum in eo munere capeffendo, quod ut à Regio Belgarum Senatu administraretur, curare potius debuisssem, ajo id quoque mihi venisse in mentem, uti cum de Joannis Austriaci morbo scriberem Excellentia tua, significavi. Verum cum recordarer, post obitum magni Commendatoris, exitium omne Provinciarum inde promanasse, quod earum habenas Rex moderandas Senatui tradidisset: quam facile cladem (ut hic convenit inter omnes) passa res Belgica non esset, destinato protinus successore. Præterea cum Catholici hujus exercitus inevitabilem sine Duce jacturam liquido prospicerem, ob aliquorum Nobilium offensiones, discordesque eorum animos, alioque & alio trahentes, atque intuendis Regiis partibus quotidie remissiores: & quod pluris est, ob unum alterumve ex primariis hisce in exercitu viris non obscure in Regis obsequio nutantes: & fortasse, si res apud nos turbarentur, ad Ordinum partes inclinatos; Ego ob hujusmodi causas, propitium mihi Deum ante precatus, statui subire potius quodcumque dignitatis meæ periculum, quod imminere mihi cernebam, si aut à Principe mei forsitan immemore præterirer, aut rebus infeliciter gestis ab eventu damnarer, quam rejecto, quod imponebatur, onere, ob nimiam mei securitatem circumspeditionemque deserere hoc reliquum Belgii, in hostium utique manus nullo satis obsistente concessurum? Spe non dubia firmatus, Deum, qui unice novit ideo admissam à me ancipitem hanc aleam, ut Regi meo mea nunc operæ egentem præberem me strenue fidum, ac periculorum omnium ejus causis contemptorem; res ita pæcatis*

pro sua clementia moderaturum, ut nihil interea non
 dignum aut prudenti excellentia tua voto, aut in-
 genti meo erga Principem animo perficiam. Præter *Alia causas*
 has tamen causas incitatum non parum se con- *cur onus ad-*
 fessus est ipse ab ea quoq; suspicione; ne videlicet *miserit.*
 inter eas suorum angustias, exultantibus circa ho- *& alia.*
 stibus, campoq; dominantibus, detrectasse, illo-
 rum metu, provinciam videretur. Accessit & mi- *Alexandri*
 litum præcipuè studium uno ore contestantium, *sollicitudo in*
 sine ulla designatione se sua sponte decreturos *Austriaci*
 fuisse uni Alexandro armorum imperium. Ipse *cura.*
 interea, diviso curis animo, nunc avunculo assiste- *In regimine*
 re, nec verbis modo illum, sed re juvare: quippe *exercitus: &*
 in eam occasionem suppeditasse aliquot aureorū *in Rege sigil-*
 millia compertum habeo: nunc militem in offi- *latis admo-*
 cio continere, hostium consilia explorare, Ducis *nendo.*
 partes naviter obire, simul Regem de Austriaci *(à Ductore*
 morbo, cujus observari momenta omnia, atque *Ramio.*
 in ephemeridem referri jusserat, admonere tam
 anxie solliciteque, quasi non unus homo, ut idem
 scribit, sed militaris ipsa virtus, artesque Impera-
 toriæ omnes uno in homine periclitarentur. At *Austriacus*
 vero Austriacus, redeuntibus paulatim viribus, *desperatur.*
 cum vitæ restitui crederetur, repente concidit: ac *(28. Sep.)*
 duodecimo Septembris die, expiatis totius *Sacramentis*
 vitæ noxis, acceptoq; à Sacerdote, ante ejus cubi- *munitur.*
 culum sacrificante, cælesti viatico, verò statim *Furiose de-*
 mente furere militariter cœpit, instruere aciem, *tirat.*
 compellere ordinum ductores, expeditos equites
 immittere, modo incusare circumventos, modo
 oculis, manu, voce inclamare victoriam. Observa-
 tumq; est, cum per eas belli imagines insipientem
 nulla sisteret amicorum industria, nulla medico-
 rum ars, ad IESU tantum ac Mariæ nomina ita re- *Coërcetur ad*
 vocari atque inhiberi solitum, ut iis auditis & il- *Iesu & Ma-*
 lico interquiescere, & quidquid eorum gratia ro- *ria nomina,*
 garetur, cetera contumax & inexorabilis, non
 gravate faceret. TANTUM est, piis assuescere dum
 lapis, ut etiam desipiens non possis esse non pius.
 Donec Kalendis Octobris, quem ille mensem, ob
 Actiacam ac Tunctanam victorias, festum agitare

*sibi redditur
& pramori-
tur.*

*SUMMA
vitæ ejus,
Patria.*

Mater.

*(Festum S.
Matthiæ.*

24. Feb.

*1545.) In-
fans in Hi-
spaniam de-
fertur à*

Quisciada

tantum rei

conscio. Edu-

catur à Mag.

Ulloa Qui-

sciadæ uxore

patris ignara.

*Pueri pericu-
lum ab igne :*

(Magdalena

ipsa hoc nar-

rabat. Simile

periculum i-

dem Ioan.

subiit aliquot

post annos.

Madrii.)

& in eo solli-

citudo Qui-

sciadæ. Indo-

les ejus &

mores. Qua-

lis in ludis

cum gregali-

bus.

consueverat; ex insperato, mentis integritati red-
ditus, recurrentesque animo labes iterum con-
fessus, sub meridiem, magna utique pietatis signi-
ficatione, decessit.

NATUS est Joannes Austriacus Ratisbonæ in
Germania, sortitus eundem, qui parenti Carolo
Cæsari fuerat, natalem diem. Mater ei Barbara
Blombergæ Ratisbonensis, forma ac genere juxta
nobilis. Ex qua ad Carolum inducta, ut in ærorem
cantu allevaret, filium ille suscepit, jam pridem
viduus, Isabella conjuge ante annos septem a-
missa: namque ea vivente, servasse Carolum per-
quam sanctè conjugalem fidem, fama est. Quis
etiam sollicitus, ne quid in ea urbe resciretur, in-
fantem expleto nondum anno, matri abreptum,
Aloysio Quisciadæ, Imperatoriæ aulae præfecto,
quem expertus erat arcanorum celantissimum,
tradidit in Hispaniam deferendum: ut à conjuge
Magdalena Ulloa, honestissimis, sanctissimisque
moribus, matrona educaretur: caveretque ne cui
mortalium suboleret pueri pater. Id, quod egre-
gie præstitit Aloysius: allatumq; Villamgarsiam,
suae ditionis oppidum, ita conjugi commenda-
vit, nihil ut aliud, nisi amici, deq; se optime meri-
ti filium expresserit. Quod mulieri suspicionem
aliquamdiu movit, ex marito genitum: eoq; ca-
rius educavit. Quamquam majus adhuc aliquid
suspectare cœpit, animadversa in viro plusquam
paterna, super infantis educatione, vigilãtia. For-
te ignis arripuerat ædium partem, ubi Magdalena
& Joannes puer noctu cubabant, crepitabatq; jam
circa lectũ flamma, cum somno excitus, qui jux-
ta aderat Aloysius, illuc repente advolat nudus,
ereptumq; incendio puerum, aliò transfert: tum
quasi jam securus, ad conjugem periculo eximẽ-
dam redit, admirante illa præter modũ, quæ cum
non ignoraret, à viro plus oculis suis amari se,
grandius exinde aliquid de pueri patre opinari
perseveravit. Et sane indoles ejus præcella, mores
graviter officiosi, incessus ipse atq; aspectus, pri-
vato majorem arguebant. Ad æqualium puero-
rum

IOANNES AVSTRIACVS,
CAROLI V. IMP. FILIVS
Belgicae Gubernator.

Faint, illegible text or markings, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

rum greges ita se addebat, ut egregius ipse, & tanquam ductor haberetur: Cyrum diceres inter Pastores. Cum iis luctatione, aut cursu, aut jactu ludis, aut alio campestri ludo eatenus congregiebatur, dum videretur sibi victoriæ securus. Ideoque libentius indulgebat equitandi studio, quod in eo facile omnibus anteiret. Mane hæc prima surgenti cura, equum inscendere, turmam puerorum ducere, hastas ad manubrium usque perfringere, aut suspensum in annulum recta inferere. Ex quibus ille decursibus cum omnium plausus perpetuo victor auferret; valuit puerilis æmulatione, ut communi consilio pecuniaque in oppidum conducerent equitandi magistrum, à quo equum flectere condocerent, palmarium hunc concertatorem aliquando submitterent. Et gaudebat Aloysius, homo militaris, illa armorum indole, ac rudimētis, ut agebat, magnorum operum; donec ab Imperatore Carolo admoneretur, ut filium mitioribus artibus imbutum ad sacri ordinis amorem præpararet. Sed, ut ÆTAS prima post tincturam voluptatis ægre alium colorem bibit; difficile jam deserebat ludicra illa oblectamenta puer: & Carolus haud ita multo post fato concessit. Quo quidem supremo tempore aperuit Cæsar Philippo filio Hispaniæ Regi, (namq; antea clam illo id habuerat,) Joanni, qui apud Aloysium Quisquidam Villagarsia educabatur, eundem ac Philippo patrem esse: proinde advocaret apud se puerum, haberetque non minus cura & caritate filium, quam sanguine germanum fratrem.

SED Philippus Rex duos adhuc annos ab Cæsaris obitu expectavit, quo interim Carolus filius Hispaniæ Princeps adolesceret. Tum fratrem agniturus, Vallisoletto ad Spinæ cœnobium, venandi gratia magno Nobilium comitatu proficiscitur. ad eum locum jubet è Villagarsia occurrere cum venatorum grege Aloysium, secumque Joannem trahere. Aloysius instructa venatione, equum superbe phalerarum inscendit ipse, Joannem vulgari jumento insidentem post se ducit, venatorum

1578.

Herod. 1.

ac præcipue
equitandi
studio.in quo semper
victor.Iubetur ab
Imp. ad sa-
cros ordines
institui, sed
sero.Morti vici-
nus Imp. de-
tegit Phil.
Regi Ioan-
nem filium,
& commen-
dat.

AGNITIO

Ioann. Au-
striaci. Rex
venatum
abit: & ju-
bet ad se ve-
nire Quisqua-
dam & Ioan-
nem alibi vo-
nantes.

glo-

globo immistum. Cumque ad Torosium montem accessisset (quem circa locum venari prosperebat Regium comitatum,) ex equo repente descendit, idemque ut faciat, Ioanni significat. Paret ille: simul Aloysius ante eum provolutus in genua; *Porrige, inquit, osculandum mihi manum Celestudo tua. Novi quid habeat veneratio hæc mea, max ab Rege, qui te accersit, intelliges. Nunc equum instratum tibi hoc ornatu scande.* Restitit ad ea puer subita novitate, attonitus: tradidit tamen manum, atque equum subiit: suspensis admiratione qui aderant, & tamquam in scena, quem exitum ea catastrophe habitura esset, intentis. Cum ecce in conspectum venit Philippus Rex cum venatorum equitatu: illico Ioannes ad pedes, præeunte Aloysio, se demittit, Regemque, in id officii decore compositus, de genu veneratur. Tum Rex manu puerum attollens, Num satis teneat, quo patre sit genitus, blande interrogat. Cumque is responsi dubius hæreret, quod illum, quem patris habuerat loco, amisisse jam se videret; Rex equo depositus, *Macte, inquit, animo puer, prænobilis viri filius es tu: Carolus Quintus Imperator, qui celo degit, utriusque nostrum pater est.* In quæ verba puerum fraterne complexus, in equum reposuit: iussitque illi famulos accedere, utque sanguinis Austriaci, ac Cæsaris prolem addecet, intervire: festo interim venatorum clamore perfonantibus latè campis, ac læto imprimis Procerum plausu diem illum faustum Regi, faustum novo Regis fratri certatim effuseque gratulantium. Rexque ipse solitus est dicere, *Numquam se iucundiores venando prædam, quam eo die retulisse domum.* Sic agnitus Ioannes Austriacus educari cœptus est in aula cum Carolo Hispaniæ Principe, atq; Alexandro Farnesio, quem ab Italia non multo ante à parentibus traditum avunculo Regi, in loco memoravimus. Et erant ætate prope modum pares, annum quartum decimum nondum supergressi: non tamen par omnibus ingenium, aspectusve, aut mores. Carolus, præter colorem

Quis si ad se non patrem Ioannis ostendit, nova illum appellatione venerando. Pueri admiratio, & expectatio omnium.

Rex Ioannem interrogat de patre,

eumque fratrem complectitur: famulic attributis magno venatorum plausu.

Dictum Regis. Transferatur in Regis aulam Ioan. Educatur cum Carolo Principe & Alexand. Farnesio. (Principio huius anni) Comparantur Carolus,

rem & capillum, ceterum corpore mendosus; quippe humero elatior, & tibia altera longior erat, nec minus dehonestamentum ab indole feroci & contumaci. Alexandro vehemens quidem ac præliare ingenium, sed obsequio promptum, & ad omnem urbanitatem aspectu decoro elegantique temperatum. Longe tamen antebat Austriacus & corporis habitudine, & morum suavitate. Facies illi non modo pulchra, sed etiam venusta: subflavus capillus, prænitentes oculi argutique, membra omnia inter se apte lepideque nexa, Et augebant mores formam, simul & ipsi à forma mutuo augebantur. Eminebat in adolescente comitas, industria, probitas, & ut IN NOVÆ potentia hospite, verecundia. Quæ virtutum ac formæ commendatio, Caroli comparatione, intendebat illi à principio amorem, mox invidiam, quasi propria in domo Principem inumbranti. Tetigitque nonnihil Philippum Regem Ioannis abalienatio à sacris Ordinibus, ad quorum initia, sero videlicet, urgebatur ex præscripto patris. Auxit vero indignationem repentinus ejus ab aula discessus: cum Militenfis belli cupiditate inflammatus, non facta ab Rege potestate (quam si sperasset, utique non elusisset,) celerrime Barcinonem iter arripuit, comitante Nobilium globo; & erat tunc annorum duodeviginti. Addiditque levitati contumaciam, non audito Aloysio Quisciada, qui eum jussu Regis insecutus fuerat. Sed navim Barcinone conscensurus, acceptis ab Rege litteris reditum minaciter imperantibus, opinione celerius Vallisoletum reversus, offensionem Regis, festinato obsequio, non parum lenivit: nec post multò planè delevit: cum nova Caroli Principis consilia ipse ante alios aperuit patri. Ob id præfectus expeditioni Granatensi adversum Mauros, dum bellum sane molestum diuturnumque feliciter absolvit, quod præmium videbatur, gradus fuit ad novi decoris auctoramentum. Nam composito sociali fœdere, un-

1578.

*Alexander.**& Ioannes.
Forma hujus.**& mores.**Offendit Regem ob alienationem à sacris Ord. & ob discessum ad Melitense bellum.*

183

*Sed mitigat festinato reditu.**& detestis Caroli consiliis.**Mauricum bellum administrat.**Navalem victoriam reportat.*

versa

versa classi, quæ Christianæ Reip. vires ac spem
 vehebat, Imperator impositus, commisso ad E-
 chinadas prælio, victoriâ post Othomannici me-
 moriam nominis longe maximam de communi
 hoste reportavit. Inde conversis ab Oriente in A-
 fricam armis Tunetum Lybici maris Regiam,
 Turcis aufugientibus, capit, Bisertâ vi expugnat,
 captivumq; Amidam Regem cum duobus liberis
 secum trahens, victor in Italiam redit: offenso al-
 tius Hispano Rege, quod Joannes non modo Tu-
 netanam urbem, contra quam jussum fuerat ab
 Hispania, mœnibus non denudasset; sed etiam
 mutationem addidisset, præfectoque Gabriële
 Serbellonico, præsidiaria cohorte firmasset, quasi
 illa in urbe regiam sibi destinaret sedem; uti tum
 maxime Rex credidit, cum eodem tempore agi
 secum vidit Gregorii XIII. nomine ab ejus Nun-
 cio, de Joanne Austriaco, ob res in Africa gestas,
 Tunetani Regis appellatione decorando. Quod
 Philippo suspicionem intendit, elatum victoria-
 rum cursu juvenem non diu laturum privatam
 fortunam, & regna nunc rogare, aliquando inva-
 furum, ideoq; remotis iis ab Austriaci latere, quo-
 rum consiliis agitari illa ferebantur, nova mini-
 stria, & Joannem Escovedum à secretis adjecit,
 nempe aliis nominibus eadem ingenia. Et auctam
 juveni fiduciam spiritusque, ex eo quoque Rex
 animadvertit, quod ab Italia revocatus in Hispa-
 niam, ut decretam sibi Præfecturam Belgicam ad-
 iret; Regiam non ingressus, ad Antonii Perezii
 villam divertit: interim exploraturus, an ei Rex
 attribueret confidendi locum, quem Regis In-
 fantibus solet, intra velum. Sed Rex, qui urbe tunc
 aberat, ne quid contra juvenis spem statueret su-
 per loci dignatione; eodem consilio, ingressu ur-
 bis abstinuit: exceptumque carius, quam magnifi-
 centius in Pardi villa, inde confestim in Belgium
 exaggerata, nec sane falso, Provinciarum necessi-
 tate, dimisit. Quin etiam huc spectare videtur id,
 quod intra monita abeundi data, primum ac su-
 premum fuit: Ut omissis armis, Provincias qui-
 bus-

*Tunetum &
 Bisertam ex-
 pugnat: Re-
 gem capit.
 Nova Phil.
 Regis offen-
 sio.*

& suspicio,

*Familiam ei
 Rex mutat.*

*Ipsè locum &
 honorem re-
 giorum In-
 fantium de-
 poscit. Sed
 Rex occasio-
 nem loci de-
 clinat.*

*Belgicam
 præfecturam.*

buscunque conditionibus, salva Religione atque obedientia, pacaret. Nam licet Rex damnosi utique belli jam pertæsus, unicam illam præoptaret viam componendi Belgicos tumultus; tamen crediderim, Principem cui T U T A quæ suspecta, cavere voluisse, ne continuato apud eundem armorum imperio, potentiam aliquando irrevocabilem firmaret. Hinc subministrata ad bellum, ubi opus bello fuit, ab Hispania perquam parce pecunia. Hinc pronæ Regis aures ad Belgarum querelas Austriacum ceu percupidum belli affidue criminantium. Quin ad hanc quoque suspicionem Regi confirmandam haud sane dubitaverim aspexisse Orangium, scriptis ad amicum litteris in Galliam, quibus Joannis Austriaci, atque Angliæ Reginae conjugium significabat: addebatque, pro sua in eam rem opera, spem sibi ab Austriaco factam liberæ per Belgium Religionis, id, quod à Varga, Hispano apud Gallum oratore in arcana quæque intento, sollicite admonitum ferunt Philippum Regem, secuta interea nece Joannis Escovedi, rerum talium incentoris. Quæ de Austriaco ne credam, quamvis desperatione interdum agitato turbidoque, multis adducor: commenta potius Orangii, per hæc abalienantis à fratre Regem, suspicari libet. At mortis Escovedi causas, cœptasque inde per Hispaniam tragœdias, equidem ipse tamquam scenis aptiora, scriptoribus hæc avide arripientibus relinquo. Nec illud alio spectavit, quod auditum quoque in Hispania, de oblata nuper Austriaco Belgica dominatione. Fuit enim è Belgarum Nobilibus, qui velut expeditam pacandi Provinciarum rationem Austriaco monstraturus, ut ipse Belgarum imperium capefferet, hortatus est: operamque in id suam obtulit apud Nobilitatem, non dubio uti spondebat, eventu: Quod quamquam ille usque adeo est averfatus, ut promptum illico pusionem, non sicut olim Germanicus Cæsar in sese quasi scelere contaminatum verteret; sed in hominem intentaret perfidum & fraudulentum,

1578.

administrare illum sine armis cupit. dubitatur de ejus animo.

Conjugium Austr. & Aug. Reginae spargit Orangius. (Al. Cabr. in Philip. lib. 12. cap. 3. Ioan. Vargas Mexia.) Mors Escovedi.

(Mat. Delr. 2. Tur. Belg.) Tentatur Austriacus oblata Provinciarum dominatione. Excandescit in suamorem. Iac. lib. 1. An. Al. Cabr. in Phil. 2. lib. 11. cap. 15.)

512 JOANNES AUSTRIACUS
 tum, à quo sua in Principem fides tam impt-
 denti consilio pertentaretur. res tamen, quia
 clam arbitris acciderat, opinionibus erat homi-
 num deteriora sequentium-obnoxia: & SUSPI-
 CIONE S interdum aliquas nulla satis diluit
 innocentia. Crediderim autem eo pertinuisse au-
 dax callidumque invitamentum, non ut Belgium
 in manus Austriaci traderetur, sed ut Regis ever-
 berarentur aures ad hujusmodi rumusculos perat-
 tentæ, admonerenturque. Non semper mode-
 stiam retineri; atque adeo SPECTARE ad pruden-
 tiam Principis, efficere, ut, quod moderatio semel
 noluit, numquam posset. Nec erat magnopere
 docendus hujusmodi suspicandi artes Philippus
 Rex, potentia non minus retinendæ prudens,
 quam felix amplificandæ. Et introspiciebat Au-
 striacus, novis quotidie argumentis, suspicacem
 Regis animum, nulloque placabilem obsequio
 privata vitæ tamdiu toleratæ. Auditaque ad hæc
 Ioannis Escovedi nece, quem in Hispaniam mis-
 sum ad pecuniam, aliaque belli subsidia contra-
 henda toties ac tam anxie repositæ; majori-
 bus indies pressus angustiis ac desertus, uti palam
 querebatur, à Rege, traditusque hostium ludi-
 brio, ingens animi speique Princeps, ac paterni
 generis nimium memor, ex mœrore contabuit.
 An vero ad hoc, quo satis extingui potuit, vene-
 num, aliud cujusquam dolo subjectum fuerit
 (namque in defuncti corpore extitisse non ob-
 scura veneni vestigia affirmant, qui viderunt) e-
 quidem nihil ipse statuerim, ut in re præsumptæ
 suspicioni plerumque obnoxia. Quamquam non
 defuisse, qui ejus capiti ubique insidiarentur, cer-
 tum habeo ex Alexandri Farnesii litteris ad O-
 ctavium patrem. Ac satis constat, eodem quo o-
 biit Austriacus mense, depræhensum Anglorum
 par, qui in ejus conspiraverant necem: quos haud
 ita post multo, subjectos quæstioni, ac sceleris
 manifestos, Parmensis Princeps ultimo suppli-
 cio affecit. Sed unde unde festinata mors fuerit.
 insolita certe commiseratione luctuque excepta
 est:

(ait non in-
 tentasse, sed
 sanciasse.)
 Quem ad
 finem tenta-
 retur.

Mæror Au-
 striaci ob
 suspiciones
 Regis, & ob
 Escovedi
 necem.

atque ex mæ-
 rore mors. An
 veneno acce-
 lerata.

(Mar, Dcl. l.
 5, Turb. Bel.
 (20. Aug.)
 Supplicio af-
 fecti, qui mor-
 tem ei molie-
 bantur.

(Decemb.
 mense.)
 Luctus mili-
 tum, compa-
 rantium il-
 lum cum
 Germanico
 Casare.

est : ac raro milites effusiore virtutum commemoratione deflevere Ducem. Erant, qui Austriacum Germanicumque componerent, decore formæ, annorum ætate trium ac triginta, bellorum multis per vicina Bataviæ loca gestis, suspitionibus apud Dominantes, rumore properatæ mortis. Propius alii cum Carolo patre illum conferebant. Utrique eundem natalis, prope mortis diem : similes terra marique, in Mauros, inque Turcas expeditiones : idem Tunetanum regnum ab utroque subactum ; & Muleassem Regem à Carolo in possessionem regni revocatum, ejecto Hariadeno ; à Ioanne Regem Amidam Muleassis filium, sed patris expulsorem, eodem regno expulsam, ac Mehemete imposito, inter captivos ac spolia relatum. Plura patrem bella confecisse, nam & plures vixisse annos : filium, una victoria navali, numerum alterius adæquasse. Quod si penes hunc rerum arbitrium fuisset, regnisque & exercitibus unus imperasset ; haud dubiè claritudinem patris assecuturum. Addebant & illa, quavis pleraque inania, & comparantibus quæsitâ. Utrumque iisdem officiorum artibus sustentasse suorum spes : sed oblatis illum prælarge titulis nobilitatem amplificasse : hunc militum virtutem immodicis, quod alia non suppeterent, verborum præconiis, detractoque interdum sibi pileo aut pugione donare præsentis alacritate solitum : certe gregarium quemque nomine compellendo, memoriam loco muneris promptam habuisse. Ab utroque inducta ad corporis cultum aliqua, & præcipue ornatum capitis immutatum. Primum Carolum, cum ad imperii coronam capeffendam veniret in Italiam, minuendo capitis dolori cæsariem deposuisse : exemplo ab aulæ primoribus certatim recepto, ac more, qui per ea retroque seculâ tantopere vigeat, alendæ comæ, imitatione unius, apud omnes abolito. Et primum quoque Ioannem Austriacum, quod ad lævam temporum partem erectam natura capillum haberet, omnem à fronte crinem revocare manu coepisse :

1578.

*(Germ. Cæs. Drus. F.)**& cum Carolo V. patre.**In die natali mortisque In expeditionibus bellicis.**In tractatione militum. (Carolo V. I. Austr.)**In cultu capitis 1529.*

*In solitaria
vita amore.*

*Ejus studium
emundanda
anima.*

*(Magdalena
Villegarsia
Domina.)*

*praesertim
ante diem
pugnae.*

*Militares
virtutes ma-
gno Impera-
tore dignae.*

quodque placeret ille porrectæ frontis addita-
mentum, inde usum derivatum esse retorquen-
di sustinendiq; capillamenti: adeo ut qui ea sug-
gesto capitis utuntur, vulgo gestare Austriam ali-
cubi dicantur. Deniq; & in postremo vitæ actu si-
militudinem patris optasse Austriacum: utq; ille
abdicatis regnis, in Divi Justi solitudinem abdi-
derat sese, sic ipsum paucis ante obitum mensi-
bus decrevisse, inter Serrati montis Eremicolas
ei demum inservire Domino, qui (ut agebat) plu-
ra quam Philippus frater & posset, & vellet, quod
uniconè pietatis studio, an rerum improspere
succeedentium tædio meditaretur, haud facile se-
paraverim. Illud ego in Joanne Austriaco, citra
omnem patris comparisonem, non omiserim.
Munditiem animæ, cuius amorem à puero indi-
derat educatrix Ulloa, usq; adeo coluisse per om-
nem ætatem, ut nullam paulo graviolem no-
xam Deiq; offensam apud se ferre diutius posset;
atque ideo bis singulis mensibus (quod illi per-
petuum fuit) conscientiæ labes sollicitè confessus
excuteret, animo verè Principe, qui turpissimæ
servituti nequiret insuescere. Immo nec expedi-
tionem aliquando suscepit, aut signa cum hoste
contulit, quin ante præliarem diem, accuratissima
confessione, Dei clementiam propitiaverit. Quod
sane studium sui, in Principe viro, cui ab ætate, à
forma, ab armorum imperio summa licentia;
tanto quis, opinor, pluris æstimaverit, quanto
rarior in castris hæc pietas, quantoque hujusmodi
circumspectio minus solitaria, nec sine multarum
comitatu virtutum esse consuevit. Hoc porro si
quis ad militares viri laudes adjungat, ad bello-
rum varietatem, quibus antequam interesset mi-
les, præfuit Imperator: ad altitudinem animi, quo
nullum genus hostium vel numero majus, vel fa-
ma insuperabile unquam expavit: ad præliorum
felicitatem, in quibus perpetuo victor, victus cer-
te numquam discessit; profecto Joannem Au-
striacum magnos inter fortunatosque armorum
Duces jure adnumeraverit.

ALTERO post obitum die, super funeris pompa disceptatum inter nationum Tribunos, qui efferendo corpori præhaberentur, quod Hispanus Regem, Germanus defuncti Ducis patriam, Belga loci prærogativam obtenderent. Sed composuit tunc quidem Parmensis Princeps in hunc modum; Ut corpus domo exportarent interiores aulici: susciperent ejus nationis Tribuni, cujus contubernia in castris propiora essent à tabernaculo Ducis; traderentque exinde aliis atque aliis, qui longius abessent. Hoc itaque ordine à Burgæis castris Namurcum usque, peditibus equitibusque per agmina dispositis, Joannes Austriacus elatus est, armis indutus, addita capiti corona, uti veteres Principes Burgundiæ domus tumulari consueverant. Quamquam alii, quod oblatum Hiberniæ regnum à plerisque Nobilium, assentiente Romano Pontifice, ipse inconsulto Philippo Rege admittere distulisset; idcirco illa regni specie donatam ejus modestiam opinati sunt. Gestabant humeris lectum Tribuni ac Centuriones ejus nationis, cujus ante agmen deferretur, novis subinde oneri succedentibus, donec à Namurci Magistratu susciperetur. Apud corpus atrati quatuor, Petrus Ernestus, Comes Mansfeldius castrorum Præfectus, Octavius Gonzaga equitum Magister, Petrus Toletanus Marchio Villefranchæ, & Joannes Carolus Reusii Comes, hic Belgarum, ille Hispanorum primarii ductores, manu sustinebant emortualis straguli lacinias de lecto propendentes. Præibat militum legio inversis, uti assolet, incomptisque signis, ac reliquis tristitiæ imitamentis. Sequebatur Alexander Farnesius Parmensis Princeps, animo lugubriori quam veste: nisi quantum cura exercitus inter eas angustias traditi dolorem averterebat. Peracta exequiali pompa in primario Namurci templo, conditisque ibi Austriaci visceribus, tēporario sepulcro deposuit Alexander avūculi corpus, expectaturus quid super eo mādaret ab Hispania Rex. Etenim Austriacus morti proximus, tria supremis precibus

1571

CONTENTIO nationum super efferendo cadavere.

Componit eam Alexander.

Pompa funeris.

(Et literis Com. Mosii ad Picum ex castris 6. Oct.)

Cur addita capiti corona.

(Apud Martin. Delr. l. 9.

Turb. Belg.)

Tribuni Centurionesque gestantes.

Quatuor primarii duces circa

lectum.

Præeuntes milites.

Post lectum Alexander.

Temporarium sepulchrum.

1578.

*Tria Regem
oraverat mori-
bundus.*

*Austriaci fi-
liae duae.*

1570.

[*Madrid.*]

[*Anna.*]

[*Ioanna.*]

[1630.

mensis Febr.]

*Cur earum
mentionem se-
cerit nullam
in morte.*

[*Alex. ad
matrem
Parm. Duc.
6. Octob.]*

*Alexander
ad regem
de Austria.*

bus oratum ab se Regem voluit; Ut cadaver condi suum juberet apud Caroli Imperatoris ossa; ut matrem, fratremque ejusdem uteri, in fidem patrociniūque reciperet; ut aulicos spe diu sustentatos, aliqua remunerationis ope, quam eis ipse rependere nequiverat, sublevaret. Filiarum mentionem (quod mirere) fecit omnino nullam. Habuit enim filias Austriacus duas, Annam, & Joannam; hanc Neapoli ex Diana Phalanga Nobili Surrentina: illam Mantuae Carperanorum ex Maria Mendozia, splendidissimi generis, formaeque elegantissimae puella. Annam clam educavit Magdalena Ulloa, Joannis ipsius educatrix; transtulitque post annos septem ad Madrigale sacrum Virginum collegium. Joannam apud se habuit tantundem fere temporis Margarita Parmensis Dux, Joannis soror; quo mortuo, educandam in Neapolitano Divae Clarae cœnobio deposuit. Sed illa jussu Regis è Madrigali Burgos traducta in sacrum Divi Benedicti gymnæceum, perpetua earum sanctimonialium Antistita creata est. Hæc post annos viginti, quidem in Neapolitano clauſtro convixit, Butero Principi in Sicilia tandem nupsit. Utraque vero eodem anno, eodemque mense, & tantum non eodem die, fato concessit. Crediderim autem idcirco Austriacum inter ea, quæ Regi moriens commendavit, silentio transmisisse filias; quod eas Regi incompertas crederet: quippe occultè adeo cauteque educatas, ut Alexander ipse secretorum ejus plane omnium particeps, filiarum alteram ignoraret: alteram non ab Austriaco, sed à Margaritâ matre haud pridem nosset. Quæ fuit causa, cur ipse ausus non fuerit in memoriam revocare hanc morienti filiam, quam Regi commendaret; ne scilicet aut homini pudoris aliquid incuteret, aut ne videretur per eam commendationem liberare matrem qualicumque molestia voluisse. Iam vero illa, quæ dixi, tria ad Regem de Austriaci obitu perscribens Alexander, sigillatim exposuit, precesque pro iisdem suppliciter

pliciter adjunxit. De se, traditoque sibi regimi-
 ne per pauca subdidit, recusanti quam cupienti
 similior. solum Catholici exercitus discrimen
 à Gallis Hannoniam ingressis, & ab Ordinum
 copiis castra obsessuris exaggeravit: quo signifi-
 caret, in eo rerum prope desperatarum articulo
 se coactum ab una, quam Regi debebat, fide,
 suscepisse intrepidè magis, quàm avidè illud
 oneris. Quamquam, ut ego quidem sentio, non
 tam præsens periculum (quod erat utique ma-
 gnum,) quam dubitatio de Regis animo, sus-
 pensum habebat Alexandrum. Verebatur enim,
 ne Rex, omiſſa armorum cura, Margaritam Par-
 mensem Belgis acceptam, eoque paci ineundæ
 per commodam, revocaret in Belgium; aut Ar-
 chiducem ipsum Matthiam certis conditionibus,
 quod agi cœptum erat, confirmaret: idque Regi
 facile suaderetur à nonnullis, qui minus Ale-
 xandri Farnesii gloriæ faverent. Et sane (sicut
 ab Hispania David Ducis Parmensis à secretis
 scribit ad Alexandrum, occultatis litterarum
 notis) non defuere in aula, qui multa ingessere
 in animum Principis, quo eam designationem
 plane convellerent: credo, quod importunum
 videretur armare exercitibus Alexandrum eo
 tempore, quod spem in Lusitanæ regnum inten-
 deret filius magnæ Indolis puer, &, uti appare-
 bat, quantæcumque fortunæ capax: præsertim
 cum non sine Hispanorum offensione peteretur
 ab Italia, qui dominatrici nationi imperitaret.
 Sed Rex & Alexandri virtutem, & sororis suæ fi-
 lium cogitans præcidit sermonum materiam, lau-
 dato Joannis Austriaci consilio: ac statim com-
 positis ad Alexandrum litteris, primum Belgii
 ac Burgundiæ præfecturam, armorumque per
 eas Provincias imperium sine ulla exceptione
 tradidit, atque ejus fidei virtutisque prolixè com-
 mendavit; tum de Austriaci postulatis breve re-
 sponsum adjecit, ejus familiæ se non immemo-
 rem fore: modo certior ab ipso Alexandro fieret
 de singulorum meritis, uti postea factus est.

1571.

*ci petitioni-
bus.**De se, Ex-
aggerat peri-
culum præ-
sentis status.**Verebatur de
Regis animo
circa præfe-
ctura confir-
mationem.**(C. Masius
ad Equ.**Blondum.)**(6. Octob.)**(5. Novem.)**quam in Hi-
spania dis-
suadent ali-
qui.**(Ranucius)**Rex tamen
tradit.**(29. Nov.)**Et ad Au-
striaci petiti-
nes responde-**De familia;**Ma-*

De matre. Matrem cordi jam pridem sibi fuisse, atque exinde impensius futuram. Quod utique ostendit: evocatam enim eodem anno in Hispaniam perbenigne suscepit; paucisque post mensibus Matotam in Regium sancti Cypriani cœnobium honorifice transmissa, cum inter eas Sanctimoniales, addito ancillarum ministerio, vixisset annos quatuor; Laredi, quo se transtulerat, cœli salubritate invitata, perquam piè decessit. Quamquam de Joannis matre lectorem haud celaverim, quod à viro mihi principe patefactum est; Joannem Austriacum non ex Barbara Blombergæ uti creditum ad eam diem, sed ex longe illustriori ac plane principe femina procreatum; cujus ut famæ parceretur, prætentam fuisse aliam à Carolo Cæsare, ac personam matris impositam Blombergæ haud gravatè subeunti speciosum culpæ titulum; eodemque loco habitam à Philippo Rege scenæ pariter inserviente. Sic Philippum ipsum Isabellæ filia, cum qua arcana omnia communicabat, aperuisse; atque Isabellam ei, quem dicebam viro inter familiares congressus enarrasse. Quod fit ita est, habet profecto unde minus sibi de sua sagacitate placeat humanum ingenium, quando tantus Princeps, atque intima quæque vel in hosterimari solitus, domi suæ, suorumque ignarus adeo vixerit obieritque ut bis in matre deceptus, semper alienam coluerit, numquam suam. Jam quod spectaret ad Austriaci, uti credebatur fratrem, Pyramo Conrado nomen erat, rescriptum est à Rege, Videret Alexander, quæ ejus propensio animi foret. Vidit ipse, retulitque, Adolescentem ab Austriaco fratre missum fuisse studiorum causa Burgundiam; sed intra paucos dies, omissis litteris initaque liberiore vita, fratris jussu in arce conclusum. Ex arce ad se scripsisse, mortuo Austriaco, ut quando frustra in litteris laborabatur, alieno ab his non minus animo, quam facultate, exemptum vellet ea custodia, atque ad arma transferret, fructu, sicuti sperabat, haud poenitendo. Id sibi quoque videri subdidit

*Non tamē
matre,
quod
mirere.
(Card. à
Citava.)*

*(Clara
Eugenia
Isabella.)*

*(In Mag-
dalena
Ulloa, &
in Blom-
bergæ.
De fra-
tre.)
(7. Jan.
1579.)*

ad Regem Alexander: oravitque proinde, ut, si
 ejus Majestati videretur, imperaret quo is loco
 militiam capefferet. Placuit Regi sub Alexandro
 tyrocinium ponere, aureis quinquaginta in sin-
 gulos menses attributis. Demum & de Austriaci
 corpore in Hispaniam transferendo Rex annuit;
 qua via, quove modo Alexander ipse præscribe-
 ret. Alexander onus imposuit Hispanorum Tri-
 buno Gabrieli Nignio Zunigæ, qui Joanni Au-
 striaco fuerat stabuli Præfectus. Ac designata
 per Galliam via, ab Henrico Rege per Hispanum
 Oratorem Parisiis agentem, impetravit itineris
 securitatem aliquibus ex Joannis Austriaci fami-
 lia in Hispaniam redeuntibus, nulla cadaveris
 facta mentione: quod per occulte transferri
 voluit, ad evitandos scilicet ingentes sumptus, ac
 Magistratum Sacerdotumque in urbium aditu
 certamina, quæ in Principum seu viventium seu
 mortuorum itineribus fieri solent; ideoque de-
 portatum jam illud esse per Italiam ab reliqua
 Austriaci familia evulgavit. Immo, quo rei su-
 spicio averteretur, corpus omne, solutis artuum
 commissuris, distrahi placuit: ossibusque brachio-
 rum, & femorum, & tibiærum, ad hæc thorace,
 & capite, (exempto prius cerebro) & aliis par-
 tibus seorsim positis implevere bulgas tres: quas
 viatoria suppellectili refertas, atque, uti assolet,
 ante ephippium convolutas: Nignius & præcipui
 quique ex eo comitatu (erant circiter octoginta)
 in Hispaniam detulere. Ubi ossibus iterum com-
 missis, æreique nexu fili colligatis, totam
 facile articulavere compagem corporis: quod
 tomento expletum, ac superindutis armis, pre-
 tiosisq; vestibus exornatum ita Regis obtulere
 oculis, quasi pedibus innitens, Imperatorii videli-
 cet baculi adjumento, plane vivere ac spirare vi-
 deretur. Cujus ad aspectum renovato brevi luctu,
 asportatum inde in Escurialelem Divi Lauren-
 tii sedem, apud patrem Carolum Quintum Im-
 peratorem, uti peroptaverat, conditum est. At
 Alexander in Namurcensi templo, ubi depositum
 fuerat

1578.

[18. Mart.
1579.De cadave-
re.]Quod clam
per Galliam
deportandū
in Hispan-
iam curat.
[10. Vargas
Mexico.]prius distra-
ctum in
partes.in Hispania
compositum,ac Regi o-
stensum.postremo
conditum.

Belgii ad-
ministra-
tionem ca-
pesit A-
lexander.

520 JOAN. AUSTRIAC. LIB. X.
fuerat avunculi corpus, relicto rei monumento
ad posteros, omnem continendis in Regis fide,
quæ supererant, Provinciis, animum ac vires ad-
vertit. Simul missis ad Catholicos Europæ Prin-
cipes nunciis litterisque, officii duxit, de tradito
sibi ab Rege imperio singulos admonere; Regia-
rum partium discrimina neque anxie commemo-
rans, ne malè in Hispanum animatis spem
intenderet, neque dissimulanter occultans, ne
lauream tamquam ex facili decerptam imminue-
re Duci hostem aliquando debellaturo.

DECADIS PRIMÆ

FINIS.

IN

SENTENTIARUM,

QVAE

PRIMA DECADE

CONTINENTUR.

A.

BALIENATI O Nobilium. pag. 65. 67. & cur 115. 116. 122.

Abbas Gemblacensis. 468. Trullensis. 72. Abbatia Belgii novis Episcopis assignantur. 50. Abbates queruntur, 51. contra eorum querelas, 53. instigant Brabantinos, 112. nonnulli inter Foederatos 173.

Academia Lovanii, 55. Lutetia, 95.

Abdicatio Imperii & Regnorum, 5. & seqq. causa 14. & seqq. Abdicatio Praefecturae Belgii, 7.

Acugna, Vide Ioannes.

Adrianus Comes Taurellus. 455.

Adolphus Nassavius Imperator, 75.

Adolphus Nassavius Principis Orangii frater Frisiam intrat, 318. Pugnatur cum Arembergianis, 319. A-

rembergium interficit, 320. & interficitur, *ibid.*

Aegidius Barlamontii Comitis filius Hiergii dominus, in Valencenae oppugnatione, 261. in pugna ad Mochemum pagum. 383. militarium tormentorum Magister, & Wallonum Tribunus, 487. Namurci, & regii ararii post patrem Praefectus. 487. Geldriae Provinciae Praefectus in Geldriae finibus multa expugnat oppida, 393. Austriacum invitat ad arcem Namurci visendam, 438. Ruremundum defendit contra Foederatos, 462. Bovinciacum expugnat, rumor de eius morte, 493. mors, 486.

Aegidius Clerus causidicus Tornacensis, 170. 118. 242.

Aegidius Smiffartus gemmarius, 421.

Aemulatio aulica, 65. 71. 96. inter nobiles Belgas & Granvellanum, 71. 123. inter

ter eodẽm & nobiles Hispanos, 74. inter Granvelanum & Regnardum, 115. inter Albanum & Ruigomesium, 282. 349. inter Albanum & Egmontium, 346. *Vide ambitio.*

Ærarii Regii Præfectus, 132.

Agnitio Ioan. Austriaci, 507.

Albanus, *Vide Ferdinandus Toletanus, & Garfius.*

Albericus Comes Lodronius Germanæ legionis Tribunus, 296. 299.

Albertus Bavarix Dux probat armorum consilium contra rebelles, 229. pro reis in Belgio Proceribus agit cum Albano, 311.

Alcmaria opp. 361. 374.

Aldegundius, *Vide Philippus Marnixius Aldegundius.*

Aldenarda opp. capitur, & diripitur ab Orangio, 365. Sacrorum in eo clades ab Iconomachis, 215. 216.

Alençonius, *Vide Franciscus Hercules.*

Alexander Farnesius Parmensis Princeps Romæ nascitur, 451. & seqq. Pater ejus, 450. prædictio Pontificis Pauli III. 451. Baptismus, 452. educatio, 452. 508. propensio ad arma, 452. puer in Belgium mittitur à matre ad Philippum Regem, 43. 453. militare undecennis pueri postulatum, 453. à Rege ducitur in Hispaniam, 453.

Regis amor in illum, 454. Comparatio ejus cum Carolo Hispan. Principe, & Ioan. Austriaco, 509. Complutum mittitur, 313. 453. à Rege traditur Comiti Egmontio in Belgium deducendus, 155. ejusdem conjugium, 155. 157. 454. nuptiæ Bruxellis, 161. & Parmæ, 162. 454. filii, 454. erga uxorem veneratio, 163. 458. Armorum cupido, 554. Pugnæ ejus per noctem gladiatorix, ac temerariæ, 455. abit ad sacrum navale bellum, 456. sedat discordiam inter Austriacum & Venetium, 456. laudatur ob id à Pio V. 456. Mustaphæ triremem invadit, 457. vincit, & Scanderianum Præfectum capit, 457. relata inde præda, 447. ab Austriaco admonitus, quid responderit, 458. mittitur ad expugnandam Navarrinũ, 458. aggreditur irrito conatu, 458. cum matre destinatur in Belgium à Rege, 459. à Georgio XIII. animatur, 460. abit in Belgium, 449. 460. Stipendium ei ab Rege attributum, 461. exercitum cum Austriaco lustrat, 463. facinus ejus in Gemblacensi pugna, 467. laudatur ejus virtus, & admonetur ab Austriaco, 469. ejusdem litteræ ad Regem in

in Austriaci laudem, 469. & ad alios de se nihil loquentis, 469, 470. Siche-
mium opp. expugnat, 472. mox & arcem, 473. sumit supplicium ex victis, 473. Diestemium eidem se dedit, 473. Leviam recipit 474. expeditio, & victoria Limburgensis, 480. & seqq. Dalhemium expugnat, 483. intra viginti dies Provinciam Limburgensem recuperat, 484. eidem gratiæ redduntur à vicinis Principibus, 483. rumor ab Orangio fictus de eo mortuo, 485. destinatur à Rege Belgii Præfectus, 488. inducias non probat, 488. ejusdem epistola ad Octavium Parmæ Ducem, 488 pecuniæ subsidia eidem à Rege transmittuntur, 490. Oratio ejus pugnam dissuadentis in bellico senatu, 491. poscit locum ab Austriaco in fronte agminis, 494. adit inter primos pedites, 495. hostium insidias aperit Austriaco, 496. milites ab hostibus circumventos revocat, 498. exercitum tormentis hostium expositum liberat, 498. de ea rescribit ad Margaritam Parmensem, 500. mittit officiosam legationem in Lusitaniam, 501. ejusdem consilium Austriaco super conditionibus pacis ab Or-

dinibus propositis, 501. Belgii Præfectus nominatur ab Austriaco morti proximo, 503. dubitat de onere subeundo, mox subit, 503. Scribit Austriacæ, & Octavio parentibus, 503. 504. causæ cur regimen Belgii admiserit, 505. Austriaco ægrotanti adest præsentia & pecunia, 505. sollicitudo in ægroti cura, & in regimine exercitus, 505. mortem Austriaco molientis plectit, 512. nationum contentionem super effereudo è castris cadavere Austriaci componit, 515. funeris pompam Namurcū usque comitatur, 515. temporarium sepulcrum eidem construit, 515. 520. de Austriaci morte, deq; morientis postulatis Regi scribit, 517. & de commendato sibi regimine, *ibid.* veretur de Regis animo circa Præfecturæ confirmationem, 517. Præfectus Belgii, & armorum Dux confirmatur illico à Rege, 517. Respondetur ei à Rege de Austriaci petitionibus, 517. cadaver Austriaci in Hispaniam deferendum committit Nignio Tribuno, 519. clam per Galliam deportandū curat, 519. Belgii administrationē capessit, 520. catholicos per Europam Principes de tradito sibi regimine admonet, 520

I N D E X.

- Alexander Mediceus admo-
vetur ad Florentiæ Princi-
patum, 38. ejusdem &
Margaritæ Cæs. fil. nuptiæ,
39. interficitur primo nu-
ptiarum anno, 39.
- Alostum, Flandriæ urbs à se-
ditiosis Hispanis vi capitur,
410. 411.
- Alostanenses milites, *Vide*
Seditiosi.
- Aloysius Delrius, 414.
- Aloysius Quisciada Impera-
toriæ aulae Præfectus, 506.
- Ioan. Austriacum puerum
in Hispaniam defert, 506.
educat, 506. *ibid.* Regi Phi-
lippo agnoscendam offert
in venatione, 507.
- Aloysia Francisci Primi Gal-
liæ Regis mater, 22.
- Alphonsus Estensis Ferrariæ
Dux, 38. 155.
- Alphonsus Comes Sommajæ
Mediolanensis Itatorum
Tribunus designatus, 490.
- Alphonsus Leva fil. Sanctii
Navarræi Proregis, 489.
Austriaci jussu laceffit ho-
stem, 494. fugat, 495. pedi-
tes retrahit, 498.
- Alphonsus Lopus Gallus,
243.
- Alphonsus Ulloa Tribunus
peditum Hispanorum legi-
onis Neapolitanæ, 293.
- Alphonsus Vargas Hispano-
rum equitum ductor, 414.
fugat Glimæanos, 416.
Trajectum ad Mosam in-
trat & recuperat, 416.
- Antverpiam accurrit, capit
& depopulatur, 419. Belgio
cum Hispanis abit, 432.
- Altapennius, *Vide* Carolus.
- Altempsius, *Vide* Annibal.
- Alvarus Pacechus Tribunus,
360.
- Alava, *Vide* Franciscus.
- Amator Abadiensis equitum
Centurio, 493.
- Ambitio Belgarum Proce-
rum in armis, & in aula,
65. 66. 71. 72. Granvelli,
72. Egmontii, 67. domi-
nandi Orangio insita, 67.
79. 207. 308. reprehensa in
senatu, 116. Roberti Bre-
derodii in Cameracensi
Archiepiscopatu, 72. *Vide*
Æmulatio.
- Ambrosiana conjuratio, *Vide*
Conjuratio.
- Ambrosius Morales, 354.
- Amicitia vicinorum Princi-
pum præoptanda, 155.
- Amida Rex, 510. 513.
- Amisia fluvius, 333. 334. 359.
- Amorsfortia, 366.
- Amstelodamum, Hollandiæ
urbs defectionem à Rege
minatur, 247. hæreticorum
in ea scelus, 225. Fœdera-
torum conventus, 234.
235. feminarum pium fa-
cinus, 225. invadere illam
tentant conjurati, 276. re-
pelluntur, 276. præsidium
accipit, 277. 287. Hispanis
fida, 361. 370. 487. nutat,
461. tentatur ab Orangio,
487. resistit cum mulie-
rum

rum laude, 487. deditur ac decipitur, 487. Sacrorum in ea clades, 487.
 Anabaptistæ, 63. 198.
 Andelottus Belga unus ex conjuratis, 276.
 Andelottus Colinius peditatus Gallici Præfectus, 97.
 Anderlechius Megani œconomus, 172. 183.
 Andreas Salazarius Centurio, 299.
 Andreas Vesalius Caroli V. medicus, 18.
 Angli Caletum amittunt, 20. è navibus Gallos invadunt, 20. 21. eorum naves ac bona in Belgicis Hispanisque portibus attinentur, 351. naves Lusitanas cum mercibus capiunt, 351. contra Austriacum nonnulli conspirantes supplicio afficiuntur, 512.
 Angliæ Rex, *Vide* Philippus II.
 Angliæ Regina, *Vide* Elisabetha, & Maria.
 Anguisciola, *Vide* Ioannes.
 Anio fluvius, 334.
 Anna Austriaca Maximiliani Imperatoris filia destinatur conjux Carolo Hispaniarum Principi, 254. quo mortuo sponsa Philippo II. in Belgium venit, 354. deducit in Hispaniam, 355. moritur, 377.
 Anna Egmontia prima uxor Principis Orangii, 91.
 Anna Io. Austriaci filia, 516.

Anna Saxonica Mauritii Ducis filia, Principis Orangii conjux, 91. ejusdem nuptiæ, 92. ab Orangio repudiata redit in Germaniam, 92.
 Annas Momorantius Galliarum Comestabilis, 102. moritur, 302. 320. ejus comparatio cum Albano Duce, 378.
 Annibal Comes Altempsius ex Germania in Belgium copias ducit, 394. in Belgii limine ab hostibus circumvenitur & fauciatur, 394. ad Brabantiarum præsidium à Requesenio relinquitur, 394. inter eundem & Antverpiæ Governatorem simultates. 409. milites legit in Germania, 490.
 Annibal Gonzaga, 499.
 Anfibariorum Ducis votum in Romanos, 87.
 Antonius Almeyda, 100.
 Antonius Bombergius Antverpiensis, 248. 272.
 Antonius Borbonius Navarrae Condæi frater, 96. 102. varia ejus fortuna, 97. agit cum Philippo Rege de restitutione, aut commutatione regni Navarrae, 100. amovet se ab hæreticorum patrocinio, 101. 102. Unde ei spes conjugii cum Stuarta Scotorum Regina, 101. 102.
 Rothomagum expugnat, & victor ingreditur, 104. fau-

faucias pilæ ictu moritur,
104.

Antonius Goignius Vende-
giæ Dominus sub Carolo
V. militiam auspicatus, 464.
hastatorum equitū ductor
ad S. Quintinum, 464. lega-
tus Arembergii in Gallia,
464. ex Hispanorum & Bel-
garum discordiis à Regis
militia abstractus, 464.
Fœderatorum exercitus
legatus, 464. immittitur
Antverpiam ab Ordinum
delegatis, 417. capitur, 419.
commutatur, 432. iterum
capitur in Gemblacensi
pugna, 468. ducitur ad ar-
cem Namurcensem, 468.

Antonius Guzmanus Marchio
Ayamontius Insubriæ Gu-
bernator, 433. 459.

Antonius Lalinius Comes
Hochstratæ Belgicæ turmæ
Ductor, 30. adlectus inter
equites aurei Velleris, O-
rangii Principis opera, 81.
Mechliniæ Præfectus, 224.
265. inter Nobiles fœde-
ratos, 173. pro hæreticis
facit, 247. in ædibus Culen-
burgii cum Fœderatis con-
vivis, 187. Mechliniæ tem-
pla hæreticis attribuit, 123.
Gubernatrici facti rationē
reddit, 223. conventui Te-
neramundæ interest cum
aliis Proceribus, 230. 324.
pro Orangio Antverpiam
gubernat, 339. 264. mittit
ad Gubernatricem libellum

hæreticorum Antverpiæ
commorantium, 239. co-
natur ad novum fœdus
Egmontium pertrahere, A
243. occurrit cum Orangio
Antverpiensibus Calvinia-
nis furentibus, 252. sacra-
mentum fidelitatis Regi
dicere recusat, 264. privatur
à Gubernatrice Mechliniæ
præfectura, 265. Mansfeldio
subacerbè respondit, 265.
inter eum & Egmontium
dissolvitur amicitia, 268.
269. promittit se sacramen-
tum coram Gubernatrice
dicturum, 296. evocatur ab
Albano Bruxellas cum ce-
teris ad ordinandam Rem-
publicam, 299. audita
captivitate Procerū fugit,
299. à duodecimvirali con-
cilio in jus vocatur, 310.
ab Albano Majestatis reus
pronunciatur, 311. ejus
copiæ trans Mosam ab
Avila cæduntur, 318. è ca-
stris æger abit, 335. ejus
suppellex in manus Hispano-
rum venit, *ibid.* eo duce
pugnatur ad ripam flumi-
nis Getæ, 344. globo tra-
jectus occumbit, 345.

Antonius Mendoza, 287.

Antonius Olivera primus
equitum in Belgio Com-
missarius, 294. in Mochen-
si pugna, 385. in Antverpiæ
populatione, 417. in expe-
ditione Gemblacensi, 465.
captivos ad Austriacum
ad-

adducit , 465. stipendia assignantur eidem à Rege, 490.

Antoni Perenotti Granvelani natales, 69. ingenium, linguarum notitia , ac facundia, 69. æmulatio ejus cum Regnardo, 115. ab Ecclesia Atrebatensi, transfertur primus ad Mechliniæ Archiepiscopatum. 32 à Cæsare commendatur Philippo filio, 69. ejus artes ad gratiam à Rege promerendam, *ibid.* pro Philippo respondet Carolo V. 7. pro Rege ad ordines verba facit, 45. ejusdem potentia apud Regem, 116. Margaritæ Parmensi favet ad Belgii Præfecturam, 40. à Rege commendatur Gubernatrici Parmensi, 70. gratia & potentia apud Gubernatricem, 70. 78. 117. Dexteritas ejus in consiliis dandis, 70. novorum Episcoporum negotium urget, 112. averſa ab eo Nobilitas, 115. & plebs, 122. 124. Nobilium invidia , æmulatio , & odia in illum, 65. 115. 116. 125. 127. constantia animi ejus in contemnendis æmulis, 73. non probat missionem militum Hispanorum ex Belgio, 88. deinde in eam consentit, 88. Cardinalis creatur à Pio Quarto, 92. cur abstinuit aliquamdiu à Purpura, 29.

Purpuram induit, & galeorum extra ordinem Roma missum accipit, 93. Quid in cardinalatu accipiendo spectaverit, 94. in rebus Gallicis administrandis cum Hispano oratore fratre communicat, 94. 100. De Sardinia pro Navarra tradenda quid sentiat, 100. à Gubernatrice Parmensi defenditur, 117. 123. & à Rege, 122. contra eundem litteræ trium Procerum ad Regem, 124. Regis de eo responſum, 126. redarguit in senatu Orangii ambitionem, 116. nutat ejus potentia apud Gubernatricem, 127. ejusdem vitæ discrimen, 130. contra eum famosi libelli, *ibid.* cuculli conspirationis symbola vulgò ad eundem referuntur, 133. 197. 323. è Belgio evocatur, 134. non dejicitur animo, acceptis à Rege de sua evocatione litteris, 135. ejus verba quasi missionem cupientis, 135. acciri se cupit in Hispaniam, 135. in Burgundiam destinatur à Rege 136. abit sparsa reversionis fama, 136. contra eundem conspiratio ad avertendum ejus reditum, 137. Romam ad comitia proficiscitur, 138. à Philippo admovetur ad negotia Romæ obeunda, præfertim in sacrum foedus

contra Turcas, 138. Prorex Neapolitanus creatus vexillum tradit Ioanni Austriaco, 139. Romam iterum profectus laborat in comitiis pro creando Gregorio Tertio decimo, 139. reversus Neapolim offendit Pontificem in controversia cum Archiepiscopo Neapolitano, 139. quæ tandem componitur, 140. in Belgium denuo vulgatur rediturus, 355. agit cum Margarita Parmensi, & Alexandro Farnesio destinatis in Belgium à Rege, 459. evocatur à Rege in Hispaniam & consilio rerum Italicarum præficitur, 140. libertas ejus in Proceres, & in ipsum Regem, 140. Hispaniam moderatur absente Rege, 141. à quo redeunte honoratur, 141. Cæsar-augustæ Catharinam Philippi filiam cum Carolo Emanuele Sabaudia Ducem jungit, 141. ejusdem dictum de Orangio non capto ab Albano, 300. moritur Madridi, 141. corpus Vespersionem transfertur, *ibid.* ejus præcipua laus, *ibid.*

Antonius Perezus in Philippi Secundi Regia secretioris scrinii custos, 282. 283. 469.

Antonius Philippi Burgundi Ducis fil. Brabantia Rurartes, 441.

Antonius Pictor, 371.

Antonius Saulius Pontificis Nuncius apud Proregem Neapolitanum, 139.

Antonius Stralius Antverpiæ Consul Orangio intimus, 299. capite plectitur, 322.

Antonius Toletanus Legionensis prior ex equitibus Hierosolymitanis, 282, 315.

Antwerpia urbs Brabantia capitalis 167. Brederodio favet, 191. seditio ibi ex Apostata supplicio, 143. Gheusiorum in ea numerus & ornatus, 197. Conciones Calvinianorum frequentes, 199. & *seqq.* tumultus, 201. ex Tholosio caso ad Ostervelam, 251, 252. ad quos componendos poscit Orangium, 202. eidem adventanti multitudinis occursum, plausus & acclamations, 202. Iconomachia & sacrorum violatio, 211. & *seqq.* primario templo cultus restituitur. 223, 274. consistoria ibi instituuntur ab hæreticis, 236, 228. Supplicatio in ea celebris corporis Domini, 292. ejusdem populatio ab Hispanis, 447. & *seqq.*

Antwerpienses animantur adversus Catholicos ab usque Constantinopoli, 237, 238. pecuniam callidè Regi offerunt, 239. defectionem à Rege

- Rege minantur, 247. veniam à Gubernatrice petunt, 236. deditionem offerunt Gubernatrici Parmensi, *ibid.*
- Antverpiensis arx à Gubernatrice Parmensi designatur, 278. ab Albano constructur, 309. ab Hispanis seditiosis intratur, & obtinetur, 387. ab Austriaco tentatur, 439. ad ordines venit, *Ibid.* diruitur, 443.
- Apologia ab Orangio editur, 6. 66. 77. 79. 81.
- Aquæ veteres oppidum, 361. 493.
- Aquis absorpti, 21. 251. 334. 335. 356. 400. 422. 557.
- Aquila urbs in Samnitibus, 524.
- Aranda, *Vide* Joannes.
- Archidux Austriae, *Vide* Maximilianus, & Matthias.
- Archiepiscopatus in Belgio, 31. 32.
- Ardingellus, 156.
- Arembergius, *Vide* Joannes Ligneus.
- Areschorum urbs Austriaco se dedit, 471. proditur, 501.
- Areschoti Dux, *Vide* Philippus Croius.
- Arias Montanus, *Vide* Benedictus.
- Armatae hominum & equorum incunclae in mensam inductae, 11.
- Armenterensium conspiratio cum Gheusis Tornacensibus, 256. detegitur eorum proditio, *Ibid.* victi à Rassingemio, 256.
- Armenterius, *Vide* Thomas Armenterius.
- Arminii cum Nassavii strage similitudo, 335.
- Armorum Dux, 297.
- Artesia Belgii Provincia, 27. à Cocquevillio invaditur, 318. à Cossæo defenditur, 219. cum aliis Provinciis conjurat contra Hispanos, 415. ejus Praefectus, 29.
- Arturus Cossæus Gallorum militum Tribunus prohibet Orangium Galliam intrare, 346. mittitur à Gallorum Rege in auxilium Albani Ducis, 319. Cocquevillii exercitum intra oppidum S. Valerii compellit, & expugnat, *ibid.* Duces capit, *Ibid.*
- Arx Antverpiae, forma, artifex, & situs. 309. 310. Hadriana, 16. Namurci, 438. Sichemii, 473. Dalhemii, 483. arces aliquot retinentur à Carolo VIII. Gall. Rege, 27. restituantur à Ludovico XII. *Ibid.* nonnullae à Rege deficiunt ad Ordines, 461. plurimum arcium per Belgium demolitio, 443. 501. de Limburgensi arce succensa rumor, 485.
- Assonvillius, *Vide* Christophorus.
- Aspera oppidum, 393.
- Atrebatum Episcopus, 69. ad rem sacram Valencenae restituit.

Situendam evocatur, 263.
 Audacia ex aliorum contagione, vel timore, 211, 252.
 Augustana confessio, *Vide* Confessio Augustana.
 Augustinus Barbaricus, 456.
 Augustus Saxonum Dux Mauritio electori succedit, 91. suscipit è Iustriali fonte Orangii filium, 149. foedus inicit cum rebellibus Belgis, 236. minatur, 240, bellum gerit cum Joann. Friderico olim Septemviri filio, 242. legationem mittit Gubernatrici Parmensi pro Belgis hæreticis, 375. 376.
 Avila, *Vide* Sanctius.
 Aulæ artes ad gratiam promerendam, 69. fastigio deturbati, 128. prodigium 5. mores leves, 78. irrisio contra Albanum, 349. aulæ vultus mutatio, 135. *Vide* Antonius Perenottus Grævellanus & Sententias ad A. spectantes.
 Aulici exemplum Principis sequuntur, 513.
 Aurei Velleris ordo instituitur, *Vide* Equitum aurei Velleris ordo.
 Austriacus *Vide* Joannes.
 Austriam gestare quid sit, 514.
 Autruxius, 106.
 Ayala, *Vide* Martinus.
 Ayamontius, *Vide* Antonius Marchio Ayamontius.

Sententia ad A. spectantes.

AULÆ potentia plus in fronte habet, quam in recessu, 135.
 Nulla virtus in AULA minus evahitur, quam quæ maxime timeatur, 135.
 AULAM fallere difficile est, 70.
 AULICORUM animos longa apud Principem felicitas quantum securos gratiæ tantum intolerantes injuriæ facit, 136.
 Potentia in AULA raro confenescit, 94.
 ASSECTANTIUM turba ad Potentes concurrit, ficut ad lacum solet, quem exhausti hauriunt & turbant, 135.
 ASSENTARI & Blandiri, sculum appellatur, 4.
 Pronius in gratiam redeunt perpeffi ARMORUM damna, 21.
 Divisum prope imperium ARMATA cum multitudine Princeps habet, 65.
 Sine scena, arque admiratorum frigidè partes suas agit
 AMBITIO, 45.
 Natura facile redit ad statum staturamque suam, si, quæ illam inflabat ac distrahebatur AMBITIO detumescat, 10.
 Ex ABDITO veneratio intenditur, 66.
 Vilissimo cuique crescit AUDACIA, si se timeri sentiat, 211.
 Insita est hominum plerisque

libido, ABDITA rimandi, obvia prætereundi, 312.

ADVERSA nemo imputat sibi, 364.

ADVERSARUM rerum sensus felicissimo cuique acerrimus est, 469.

ÆTAS prima post tincturam voluptatis ægrè alium colorem bibit, 507.

B.

BAdensis Marchio legationem mittit Gubernatrici Parmensi, 375.

Bajonæ colloquium 149. 150. 151.

Balduinus ab Angelo Soc. Jesu jurare in proposita sibi verba recusat. 466. ejicitur cum aliis Patribus Societatis Autverpia, *ibid.*

Barbara Blomberg Ratisbonensis, 506. Regi ab Austriaco moriente commēdatur, 516. moritur, 517.

Barberinus, *Vide* Franciscus, & Raphael.

Barlamontium opp. Austria-co se dedit, 477.

Barlamontius, *Vide* Ægidius, Florus, Lancellottus, & Philippus.

Baronius unus conjuratorum, 172.

Bartholomæus Campius, 473 bellicorum operum machinator in Harlemensi obsidione moritur, 373.

Bartholomæus Entesius in-

ter primos Gheusios aquatiles, 359. piraticam exercet, *ibid.* in carcerem conjicitur, 374.

Bartholomæus Miranda Archiepiscopus Toletanus, 13.

Bartholomæus Portia Pontificis Nuncius apud Casarem, 444.

Bartholomæanæ noctes in Gallia, 367.

Basta, *Vide* Nicolaus.

Baremburgici fratres, *Vide* Gisbertus, & Theodoricus.

Bavariæ Dux, *Vide* Albertus Bavarius, *Vide* Christophorus, & Henricus.

Beavorius, *Vide* Philippus Lanoinus.

Belgium cur dicatur Flandria, Germania inferior, & Provinciæ inferiores, 25. ejus situs, opulentia, urbes, pagi, militia, nautica, & lanificia, 25. administratio similis civitatibus liberis, 48.

Belgii Provinciæ quomodo sub unius imperio consociatæ, 26. ex eis regnum erigere cogitavit Carolus V. 28. transferuntur à Carolo V. in Philippum filium, 6. earundem divisio, 26. quibus à Rege attributæ, 28. decimam à Rege deprecantur, 453. nutant ad nuncium Brilæ à Foederatis captæ, 360.

- conspirant contra Hispanos, 414. 415. sequuntur Ordinum partes, duabus Austriaco tantum deditis, 415. 442. 461. 484.
- Belgii universi Gubernatores, 19. 34. 37. 218. 375. 455. 408. 411. de universi Belgii Gubernatore deligendo à Rege varius populi sermo ac designatio, 33. 34. à Proceribus Belgii absq; consensu Regis Gubernator eligitur, 444. ab Ordinibus confirmatur, 446. Provinciarum singularum Gubernatores, 28. 29.
- Belgii Ordines, *Vide Ordines.*
- Privilegia, *Vide Brabantia.*
- Belgarum ingenium, mores, 25. 26. 283. lætitia ex abitu Hispanorum, 433. studium erga Gubernatricem Parmensem, 305. querela, *Vide Querela.*
- Belgicum bellum toti Europæ commune, 1. collatum cum Græcis Romanisque bellis, 3. ejus occasiones & causæ toto lib. 2. & pag. 308. 309. 356. 357. 441. 444.
- Bellum inter Carolum V. & Henricum II. Galliarum Regem, 5. inter Hispanum & Gallum Reges, 19. 20. inter Carolum IX. Galliarum Regem & rebelles, 94. & seqq. inter eosdem renovatur bellum civile secundum, 301. 302. quod componitur, 303. tertium reparatur in Gallia, 346 aliud civile in Belgio, 408. retardatur, 411. latè dominantibus continuum, 431.
- Bellicum consilium invadendi hostem, 490. aliud de eodem, 491. socios à periculo sublevandi, 497.
- Bellomontium Austriaco se dedit, 477.
- Benearnum reorum asylum, 108.
- Benedictus Arias Montanus, 348.
- Bergensis, *Vide Gulielmus, & Joannes Glimæus.*
- Belgæ ad Zomam, 395. 396. in Ordinum manus veniunt, 461. milites præfidiarii Tribunum produunt, 462.
- Berlinguerius Requesenius in Sicilia Regiæ classis Præfectus, 405.
- Bernardus Fresneda Franciscanus, Regis Philippi Confessarius, 282. dissuadet arma in Belgium, 283.
- Bernardinus Mendoza Legatus mittitur ab Albano ad Pium V. 287. militum in Belgio cohortis Præfectus, 294. in Mochensi pugna, 485. in Gemblacensi, 466.
- Bernates, 287.
- Bersellius cum exercitus parte Antverpiam immititur ab Ordinum delegatis, 417.

- Beza, *Vide* Theodorus.
 Billius, *Vide* Gaspar.
 Bincium Mariæ Hungariæ
 Reginæ olim delitiæ Au-
 striaco se dedit, 477. saxum
 villæ incisum ab Henrico
 II. Gall. Rege Bincium
 vastante, *ibid.*
 Biserta expugnatur, 510.
 Blanca Galliarū Regina, 185.
 Blanca Sfortia fil. Maximilia-
 ni Ducis Mediolanensis, &
 Maximiliani Imperat. u-
 xor in venatione equo
 delapsa obit, 37.
 Blasarius, *Vide* Joannes.
 Blossius, *Vide* Joannes & Lu-
 dovicus.
 Bobadilla Centurio, 365.
 Boëniæ Rex, *Vide* Maximili-
 lianus.
 Boisottus, *Vide* Carolus, &
 Ludovicus.
 Bombergius *Vide* Antonius
 Bombergius.
 Bomenæum in Scaldia insula
 à Regiis expugnatur, 402.
 Bona Sfortia Sigismundi Po-
 loniæ Regis mater obit,
 24.
 Bonifacius Moguntinus Epi-
 scopus, 53.
 Borbonius, *Vide* Antonius,
 Joannes, & Ludovicus.
 Borgia Centurio, 392.
 Borlucius Gandavensis ora-
 tor, 45.
 Bossuvius, *Vide* Maximilianus
 & Joannes.
 Boviniacum Austriaco se
 dedit, 471.

- Brabantia Belgii Primaria
 Provincia, 2. 6. 318. con-
 scientiæ libertatem ex-
 torquet, 448. ejusdem im-
 munitates & privilegia,
 49. 51. 54. 55. 167. capita
 Provinciæ quæ, 167, civi-
 tates ab Orangio captæ
 redduntur Albano, 368.
 ejus delegati empti ab
 Orangio, 408. Bruxella
 evocantur à Requesenio,
ibid. ejus Governator, 30.
 Brabantini inquisitionem re-
 culant, 59. & novos Epi-
 scopos, 112. legatos Ro-
 man, & in Hispaniam sub-
 mittunt, 113. recusant pa-
 rere dicto à Governatrice
 Parmensi proposito, 167.
 creant Provinciæ Ruar-
 tem Orangium, 440.
 Bracamontius, *Vide* Consal-
 vus.
 Brandenburgicus Septemvir
 Governatrici Parmensi
 legationem mittit, 275.
 Breda, 243. obsidetur à Fœ-
 deratorum ducibus, 461.
 mittit nuncium ad Au-
 striacum, & detegitur ab
 hostibus, *ibid.* deditur,
 462. militum seditio &
 perfidia, *ibid.* eidem auxi-
 lium submititur ab Au-
 striaco, sed frustra, *ibid.*
 imponitur in ea præsi-
 dium Hispanorum, 321.
 Brederodius, *Vide* Henricus,
 Lancellottus, & Rober-
 tus.

- Brigantia, *Vide* Isabella, & Maria.
- Brila, 366. Hollandiæ portus, à Gheusiis capitur, 357. 360. ad eius famam multarum civitatum defectio, 360. locus è Brilæ nomine, 361.
- Brimæus, *Vide* Carolus.
- Britanniæ naves Gallos invadunt, 21.
- Burgensium facinus in Questitorem Fidei, 144.
- Brunsvicensis, *Vide* Ericus, Philippus, & Ernestus.
- Bruxellæ, urbs Brabantia capitalis, 167. Regi fidelis, 297. ejus privilegia, 167. contumacia ejusdem contra Albanum tributum precipientem, 357. Orangium repellit, 365. tumultus in ea, 410. 414. trepidatio ex Gemblacensi victoria, 470.
- Bucerus, 95.
- Bura expugnatur, 393.
- Buranus Comes, 413.
- Burgundia à Carolo V. assignatur Philippo Regi, 6. ejus Duces, 26. Gubernator, 30.
- Burgundi Dalhemii arcem scandunt, & capiunt, 483.
- Burgundis Principibus mos cum capitis corona tumulari, 515. *Vide* Philippus & Maria.
- Buscoducum urbs Brabantia capitalis, 167. Meganum rejicit, 248. 272. in ea tumultus, 248.
- Buscoducenses hæretici arcent Episcopum ab urbe, 224. Gubernatrici legatos retinent, 248. solvunt & Gubernatrici remittunt, 272. defectionem à Rege minantur, 248. hostes pronunciantur, 272. veniam orant, & se dedunt, *ibid.* præsidium accipiunt, 273.
- Bustus, *Vide* Petrus.
- Buterus Princeps, 516.

Sententiæ ab B. spectantes.

BENEFICIIS aliqui utuntur ceu floribus tandiu gratis quandiu recentibus, 26.

BENEFICIUM præiens gradus est futuri, 43.

Animi aliquorum arctius tenentur **BENEFICIO** vel uno accipiendo, quam acceptis multis, 44.

Sunt, qui, cum multum acceperint, injuriæ loco ducunt plura adhuc accipere potuisse, 68.

Quicquid infra votum venit, **BENEFICII** nomen amittit, *ibid.*

Facilius **BENEFICIO** capiuntur singuli quàm multitudo, 39.

Sparsa in commune gratia ab omnibus accipitur, redditur à nemine, *ibid.*

Cui **BONO** aliquid vertitur, in eum recta collineat suspicantis animus, 173.

Spes

Spes numquam major affulget pacis, quam cum serio BELLUM geritur, 21.

Cavendum eo maxime in loco BELLi civilis incendium, ubi circa sint, qui illud alant, procul qui extinguant, 283.

BELLi Dux nihil magis timere debet, quam ne timere videatur, 338.

C.

CAdaver puellæ à parentibus devoratum, 375.

Cadurcensis Episcopus, 53.

Cæsar Davalus Marcionis Piscariæ frater Nassovianos insequitur, 332. vulneratur, 346. comitatur Regnam in Hispaniam, 355. cum Joan. Austriaco in Actiaca pugna, & Tunetane expeditione, 355.

Cæsarodunum, 98.

Cæsius, Vide Nicolaus.

Caii Fabii egregium facinus per medios hostes egressi, 7.

Caletum capitur à Gallis, 20.

Calones Antverpiæ incendiarii, 418.

Calvinus libellis Galliam aggredditur, 95. hæresim illuc introducit, *ibid.* Ambrosiani tumultus auctor, 96.

Calviniani vinculis coërcen-

tur, 106. damnantur, 107.

supplicio eripiuntur, *ibid.*

reducuntur in carcerem,

ibid. extrahuntur, 111.

plectuntur, 106. 111. tem-

pla in Belgio depopulan-

tur, 204. & *seqq.* Vide

Iconomachi. Destinantur

cum libris ad turbendam

in Hispania Religionem,

235: 316. Calvinianas

coenas frequentant, 241.

245. tentant egredi Ant-

verpia ad Ostervelam, 251.

clausi in urbe fremunt,

252. à Lutherianis dissi-

dent, 251. deditionem in

urbe excitant, *ibid.* offe-

runt libellum pro Reli-

gionis libertate Archidu-

ci & Ordinibus, 448. il-

lam extorquent, & Ca-

tholicorum templa occu-

pant, *ibid.* Jesuitarum de-

risoris domum pestis in-

vadit, 448.

Cameracensis Episcopus

Antverpiæ sacra restituit,

214.

Cameracesium, 27.

Cameracum urbs pacifica-

toria, 22. 27. Archiepisco-

patus prerogativa exor-

natur, 33.

Camillus Gonzaga Novella-

riæ Comes, 341.

Camillus à Monte in Bel-

gium cum Albano profi-

ciscitur turmæ ductor, 394

in populatione Antverpiæ

ejus continentia, 421.

Z 4 in

- in pugna Gemblacēsi, 466. Gallos aggreditur & trucidat, 477. in Limburgensi expeditione, 480. Dalhemio rejicitur, 483. cum equitum signis in pugna ad Rimenantam pagum, 495. subsidia petit ab Austriaco ad insequendum hostem, 495. inlequitur, & dolo trahitur ad hostium fugientium castra, 496. ejusdem turmæ virtus sustinentis hostium vires, 499.
- Camillus Schiaffinates, 501.
- Camillus Vitellius, 403.
- Campinii Dominus, *Vide* Fredericus Perenottus.
- Campinius Centurio machinator, 280.
- Cantabricæ naves, 350. 390.
- Cantonetus, *Vide* Thomas.
- Capitis cultus à Carolo V. mutatus, 513. & mutatus aliter à Joanne Austriaco, 514.
- Capitolium à Gallis obseffum, 446.
- Caprius cum exercitus parte Antverpia immittitur ab Ordinum delegatis, 417. capitur ab Hispanis, 419. permutatur, 432.
- Captivitas Aldegundii, 375. Amidæ Regis, 513. Assonvillii, 414. Bossuvii, 375. Caroli Hispaniæ Principis, 316. & *siqq.* Clementis VII. 16. Ducum Cocquevilli, 31. Egmontii, Hornani, & aliorum, 300.
- Goignii, 419. hostium Caroli V. 15. Senatorum Hispanorum partium, 414. Scanderiani Præfecti, 432. uxoris Mondragonii, 457.
- Captivi commutantur, 382. 432. ad Austriacum adducuntur, 468.
- Carafa *Vide* Marius.
- Cardinalis Alexandrinus, 313. Borromæus, *Vi.* S. Carolus. Farnesius, *Vide* Odoardus. Granvellanus, *Vide* Antonius Perenottus. Lotharingus, *Vide* Carolus. Pacechus, *Vide* Franciscus. Spinosa, *Vide* Didacus.
- Cardinalitii qui dicerentur in Belgio, 138. 176.
- Carloius Nohotius, 318.
- Carlotta Borbonia Orangi uxor, 92.
- Carmen cum lunulis pileo præfixis in odium Romane Religionis, 392. Ovidianum usurpatum in morte Caroli Hispaniæ Principis, 317.
- Carolus Atapennius Barlamontii fil. Equitum centuriæ Ductor, 487.
- Carolus Austriacus V. Imperator, ad Imperii coronam capeffendam ab Hispania proficiscitur in Germaniã, & in Italiam, 47. 59. 513. expeditiones ejus bellicæ, 6. 14. 17. 27. 90. 224. 295. 502. 513. Gandavitumultus componit, 226. 284. consulit Albanum super

per animadversione Gandavensibus debita, 307. ejus edictum de Gandavi magnitudine, *ibid* & de Belgarū natura, 283. Belgicas Provincias in regni formam redigere cogitavit, 21. cur abstinuit, *ibid*. Belgicum imperium quomodo amplificaverint, *ibid* Episcopatus in Belgio augere cogitavit, 32. cur non perrexerit. 32. 123. centesima tributi Belgio imponendi novitatem abrogat, 356. contra Lutherianam hæresim edicta & arma parat, 59. 451. ejusdem placita & edicta promulgantur, 164. 165. severa & contra Brabantia privilegia dictantur, 167. 177. 179. 180. defenduntur, 179. 180. mitigantur, 181. 195. in Hispaniam mittuntur, 195. Aldenardæ in Belgio filiã Margaritam suscipit, 35. 36. & Ratisbonæ in Germania Joannem Austriacum. 506. cum quo ejusdem comparatio. 512. Margaritam spondet Alexandro Mediceo, 39. & post Alexandrum, Octavio Farnesio, 39. ejus uxor Isabella Lusitana, 157. 506 ex qua Philippus filius, 16. 451. cum quo ejusdem comparatio, & dissimilitudo, 66. Maria filia. 313. Augustæ conditæ testamen-

tum, 17. abdicare se regnis parat, 5. Philippum filium præficit equitibus aurei Velleris, 5. eidem Belgiū, & Burgundiam tradit, 6. dein regna omnia, 7. recitat res à se gestas, 6. ejusdem in filium regna transferentis oratio, 6. abdicat se Imperio, 7. per Oranium Principem insignia Imperii Ferdinando fratri transfert, 8. 77. ejusdem desiderium transferendi Romanorū Regnum Philippo filio, 8. è Zelandia solvit in Hispaniam, *ib*. navi, à qua descenderat, illico submersa, 9. dictum ejus littus attingentis, *ib*. suspicio mutatae ejus voluntatis *ib*. Carolum Hispaniæ Principem invisit, 10. in Divi Justi cœnobio domum sibi construit, *ibid*. ejus familia & supellex, *ibid*. in ea solitudine vita quotidiana, 11. ejus flagellū sanguine aspersum venerationi habitum, 12. pro matri anniversarium persolvit, *ib*. suas sibi exequias celebrat. *ib*. in morbum incidit, 13. detegit Philippo Joannem filium, 507. piè moritur, 12. 23. 507. ostenta in ejus morte, 13. anni dominationis ejus, 13. 14. abdicationis causæ variè jactatae, 14. & seqq.

Carolus Austriacus Hispaniæ

Princeps, 312. Indoles ejus, *ibid.* non probata Carolo V. avo, 10, educatio, 313. 508. Complutum mittitur, 313. è scalis prolabitur, *ibid.* D. Didaci ope convalescit, *ibid.* Isabella filia Henrici II. Gallorum Regis ei destinatur uxor, 317. 354. & filia Maximiliani Cæsaris, 314, 324 ejusdem cum patre dissidium, 314. odium in familiares patris, *ibid.* & in Belgas patrocinium, 281. 314. ejusdem in Belgium abeundi propositum, 314. quod nonnullis aperit, 415 detegitur parenti à Jo. Austriaco, 509. deterrere conatur Albanum ab expeditione Belgica. 314. manè discessurus noctu detinetur à patre, 316. domi custoditur, 316. ejusdem infelicitas, *ibid.* & mors, *ibid.* custodiæ & mortis causæ, *ibid.* ejusdem cum Jo. Austriaco & Alexandro Farnesio comparatio, 509.

Carolus Barlamontius Comes, præfectus Namurci, 28. Religionis defensor, 487. ejus filii, *ibid.* notæ fidei erga Regem, 44 119. 487. Granvellani affecla, 130. 137. 176. ad arma promptum, se ostendit pro Regis causa, 220. admonet Gubernatricem de consi-

liis equitum aurei Velleris, 119. inter Areschotum, & Egmontium dissidentes medius, 124. sententia ejus contra conjuratos, 75. Gheusium nomen per contentum supplicanti- bus Fœderatis accommo- dat, 187 dicit jusjurandum fidelitatis, 264. è Senatu abripitur, & Bruxellis custoditur, 414. Moritur Namurci, 486, exequiæ, 487. encomium, *ibid.*

Carolus Boilottus Zelandiæ Præfectus immittitur ab Orangio Duvelandiam, 396. cæditur à Regiis, 401. S. Carolus Card. Borromæus, 406.

Carolus Brimæus Comes Meganus Geldriæ, ac Zutphanæ Præfectus, 30. 72. monet Gubernatricem Parmensem de conspiratione Nobilium, 198. & de militum delectu in Saxonia, 236. aperit eidem Fœderatos, 173. ejus sententia in consulatione, 167. præmittitur à Gubernatrice ad seditiones componendas Antverpiam, 201. & Buscoducū & Trajectum, 248. præstat Regi sacramentum fidelitatis, 264. Amstelodamo arcet rebelles conjuratos; 279. eos in Waterlandiam compellit, *ibid.* Gubernatrici carus, 321. Frisiam Guber-

nat in locum Arembergii defuncti, 321. 337. ejusdem Leovardix votivum monumentum, 321. moritur, *ibid.*

Carolus Croius Marchio Havræus, redit ab Hispania in Belgium, 411. ab Ordinum deputatis cum exercitu immittitur Antverpiam, 417. in Gemblacensi pugna præest sequitum alæ, 464.

Carolus Davalus Vastii fil. in Belgio militum cohortis præfectus, 294.

Carolus Egmontius Geldrix Dux, 35.

Carolus Farnesius gemullus fil. Octavii Ducis Parmensis, 453.

Carolus Fuggerus Tribunus à suis militibus proditur, 561.

Caroli Galliarum Regis VII. cum Ludovico filio dissidium, 315.

Carolus Gallorum Rex VIII. quale jusjurandum Pisanis & Florentinis dixerit, 436.

Carolus Galliarum Rex IX. 99. ad Bajonam, 149. ejus cum Elisabetha Maximiliani Cæsaris fil. matrimonium, 151. auxilia contra hæreticos conquirat, 102. victoria, 104. causam tuetur Hispani Regis contra rebelles Belgas, 229. negat Hispaniarum Regi iter

per Lugdunensem agrum 287. non persuadetur ab Hugonotis ut arma in Hispanos capiat, 288. auxiliares copias è Belgio poscit, 301. & obtinet, 302. 303. 347. pugnat ad S. Dionysium. 302. Cossam equitum Tribunum immittit in auxilium Albanæ Ducis, 319. rumor de pace ab eo cum Hugonotis composita, & armis pro Nassaviis in Belgium submittendis, 362. Hugonotorum cædem imperat, 367.

Carolus Geldrix Dux, 319.

Carolus Lalinius Comes, 71. 129.

Carolus Largilla, 382.

Carolus Lotharingus Dux, 35.

Carolus Lotharingia Cardinalis, 96, 105. 126. 367.

Carolus Mansfeldius Petri Ernesti filius, 158. conjuratis imministus à Patre increpitus, 176. à fœdere discedit, 204. Valencenam obsidet, 261. in pugna Gemblacensi, 465. Boviniacum, 471. Nivelham tentat, & repellitur, 474. pecunia donatur à Rege, 490.

Carolus pugnat, 27. 31.

Carolus Scottus Comes, 456.

Carolus Tisnacus Belgicarum rerum in Hispania Regius Procurator. 126.

- Casembrotius, *Vide* Joannes.
 Casimirus Palatini frater,
Vide Joannes.
 Castaneus, *Vide* Jo. Baptista.
 Castellæ Regi insigne, 134.
 consilii Præses, 140. 282.
 Castellum in aquis, 397.
 Catharina Medicea Regis
 mater à Philipo Hispania-
 rum Rege auxilium expo-
 scit in hæreticos, 97. Mar-
 garitæ Parmensi Guberna-
 trici similis, 105. collo-
 quio Bajonæ habito inter-
 venit, 149. eidem prædici-
 tur mors Henrici filii, 23.
 Catharina Philippi II. Regis
 filii, 141. 303.
 Catholici & Lutherani se
 opponunt Calvinianis,
 253. Catholici victoriam
 referunt ex Hugonotis
 apud Monconturium, 347.
 quid sentiant de discessu
 Albani ex Belgio, 375.
 Gandavensi fœderi con-
 sentiunt, 415. 416. sequun-
 tur Ordinum partes, 442.
 jusjurandum dicunt cum
 hæreticis Matthiæ Archi-
 duci, 446. è Belgii civitati-
 bus ejiciuntur ab hæreti-
 cis, 448. eorum templa à
 Calvinianis occupantur,
 448.
 Carrejus Flissingæ Præfectus,
 249.
 Causæ tumultuum Belgico-
 rum, *Vide* tumultus.
 Cenamius, *Vide* Pandulphus.
 Centesimæ bonorum impo-
 sitio, *Vide* Tributum.
 Cessatio armorum, 462.
 Cetona opp. 404.
 Chiapinius Vitellius Cetonæ
 Marchio Castrorum Præ-
 fectus cum Albano in Bel-
 gium proficiscitur, 294.
 Groningam defendit, 330.
 pugnæ avidus, 340. 341.
 342. incidit in hostium
 insidias, 341. hostes aggre-
 ditur, & cædit, *ibid.* prohi-
 betur ab Albano contra
 Orangiū movere, 343. in
 legionem Orangianam ab
 reliquis sejunctam movere,
 343. pugnat in ripa Getz
 fluminis, 342. & *seqq.* Tri-
 bunum Lovervallium sauci-
 at, 344. hostile vexillum
 è signiferi manu eripit,
ib. ejus virtus laudatur ab
 Albano, *ibid.* mittitur ab
 Albano ad Angliæ Reginā,
 351. sollicitatur à Colinio
 ad defectionem, 363. Co-
 linii litteras indignatus in
 ignem conjicit, *ib.* ad ob-
 sidendos Montes conten-
 dit, *ibid.* sauciatur, *ib.* ejus
 audacia, 364. in Hollandia
 multa oppida expugnat,
 393. 394. Zelandicæ expe-
 ditioni à Requesenio præ-
 ficitur, 395. Ziriczam ob-
 sidet, 402. moritur, *ibid.*
 exequiæ, *ibid.* cadaver in
 patriam deportatur, *ibid.*
 Elogium, 403. & *seqq.*
 Christianus Rex Daniæ, 24.
 Christierna Dani Regis filia,
 10.

- Lotharingæ Dux pacem firmat inter Hispanum, & Gallum, 21. ad regimen Belgii desideratur ab omnibus, 34. quid ei offerret, 35.
- Christiernus Daniæ Rex, 24.
- Christophorus Affonvillius Senator, 168. 227. 234. 335. legatur ab Albano ad Angliæ Reginam, 350. ejusdem relatio, 411. 414. è Senatu abripitur & custoditur. 414.
- Christophorus Bavarus Palatini Septemviri filius copiarum Dux in Mochensi pugna, 382. interficitur, 383.
- Christophori Fabritii Apostatæ supplicium, 143.
- Christophorus Mondragonius militum cohortis Præfectus, 295. ejusdem virtutis, & audaciæ facinus, 295. cum sua legione comitatur Reginam in Hispaniam, 355. Goesianæ trajectionis Dux Goesium ab obsidione liberat, 369. Zuitbeverlandiam insulam capit, *ibid.* Middelburgum defendit adversus Zelandos. 381. fame ad deditiorem cogitur, 381. quantum hostes tribuerint, 382. permutatur cum Aldegundio, *ibid.* in Zelandiæ expeditione maritimæ militiæ præficitur, 395. in Philippolandiam insulam adnavigat, 395. inde in Du-
- velandiam, *ibid.* pedibus mare in Scaldiam trajicit, 397. eidem se dedit Ziricæa urbs Insulæ caput. 402. pro illo alium sibi Ducem eligunt seditiosi, 409. uxoris ejus virtus in Gandavensis arcis obsidione, 432. victor in pugna Gēblacensi, 466. 567. 568. Sichemium oppugnat: 471. 472. divinitus illæsus servatur ab incendio, & ruina, 486. stipendia à Rege eidem transmittuntur, 490.
- Chius Theodotus, 424.
- Ciacconius, *Vide* Petrus.
- Cimacius Princeps, 413.
- Cimacum opp. vi capitur, 477. arx deditur, *ibid.*
- Cittadella Centurio bellicus machinator ab Hispanis libertate donatur, 382. *Vide* Franciscus.
- Civitatum in Belgio numerus, 27.
- Civitates Brabantia primariæ, 167. immunitates & privilegia earum, 49. 51. 55. 157. tumultuantur ob Hispanorum præsidium, 49. 50. 81. deficiunt à Rege, 360. Orangio se dedunt, 361. recuperantur, 368. *Vide* Belgium & Brabantia.
- Clades Gallorum ad S. Quintinum, 20. ad Gravelingam, *ibid.* prope arcem Avenensem, 477.
- Hispanorum ad Caletum, Arembergii ad Hilligerlaem

- cœnobium, 319. Albani à mari, 319. apud Quercetum, 346. Requesenii ad Middelburgum, 381. ad Duvelandiam Reginorum militum mare vadentium 399. in obsidione Lugdunensi, 399. Austriaci à Fœderatis, 499. à Sardea legione, incensis pagis, 336. Hæreticorum à Vitellio, 342. in castris ab Hispanis indufiatis, 367. apud Gemblacum, 467. ad Osterveiam, 251. ad Waterloum, 390. prope Lanojum, 256. ad Geringā, 332. & seqq. ad Getam fluvium, 343. & seqq. apud S. Giffenium, 364. ad Mochemum, 383. Antverpiæ, 417. 419. 505. ad Rimenantam, 500. Hugonotorum apud Drocum, 105. apud S. Dionysium, 302. in D. Bartholomæi nocte, 366. Sacrorū ab Iconomachis, 206. & seqq. Aldenardæ, 216. Amstelodami, 487. Antverpiæ, 211. & seqq. à Calvinianis, 447. Vide Iconomachi, & Pugna.
- Clara Medicea Pii V. soror, 394.
- Claræ Isabellæ Eugenix ortus, 226. Alberto Rodulphi Imperatoris fratri nubit, *ibid.*
- Classis è Belgio missa ad deducendam Mariam Lusitanam, 138. discedit è
- Lusitania, 159. Flissingam appellit, 161. Classis Hispana vincitur ad Middelburgum, 381.
- Classis Orangianorum per agros Lugdunenses, 391. 494. eorundem in Scaldia, 401. ad Middelburgum, 381. Vide Clades & Pugna.
- Claudia Chalonia uxor Henrici Nassavii, 75.
- Claudius Civilis, 2. 338.
- Claudius Haltepennius, 499.
- Claudius Vergius Camplitræ Dominus, Burgundiæ Præfectus, 30.
- Clemens VII. P.M. 16. 38.
- Clemens Marotus Gallicis metris Psalterium Davidis componit, 108. mores ejus, *ibid.* Benearnum fugit, *ibid.* Lutetiam revertitur, 108. Genevam petit, 108. moritur, *ibid.*
- Cliviæ Dux, vide Gulielmus.
- Cobellius, 325.
- Cœnæ Calvinianæ frequentes, 241. 245.
- Cœnobium S. Justi, 10. Hili-gerlæum, 319. Espinense, 364. ad cœnobia Nobilium secessio, 193. incensa ab Orangio, 346.
- Colinius, Vide Gaspar, & Andelottus.
- Colloquium Caroli IX. Regis Francorum & Regina-rum ad Bajonam, 149. ejus causæ, *ibid.* quid in eo actum

- actum sit, 151, 319. hæreticorum ex eo timor, 151. 217.
- Coloniensis Electoris obitus, 24.
- Columbæ litteras in obsidione Harlemensi deferentes, 371. & in obsidione Lugdunensi, 391.
- Columna, *Vide* Marcus Antonius Columna.
- Columna marmorea cum inscriptione in ædibus Culenburgicis, 312. in vexillo Orangianorum cum inscriptione, 345.
- Comæ alendæ mos aboletur, 513.
- Cometes ante obitum Caroli V. 13. alius belli prænunciatus, 463. *Vide* Prodigia.
- Comitia equitum aurei Velleris Gandavi, 81. Imperatoria Francofurti, 121. Pontificia Romæ, 138. Ordinum in Belgio, 33.
- Commissarius equitum primus in Belgio, 294.
- Comparatio Annæ Momorantii cum Albano Duce, 372. cum Arembergio, 320.
- Arminii cum Nassavii strage, 335.
- Caroli V. cum Philippo II. filio. 66.
- Caroli Hispaniæ Principis cum Joanne Austriaco, & Alexandro Farnesio, 509.
- Catharinæ Medicæ cum Margarita Parmensi, 98. Cardinalis Lotharingi cum Cardinale Granvellano. 105. Egmontii & Orangii, 120. Joannis Austriaci cum Carolo V. & Germanico Cæsare, 513. Pacechi cum Petreio Centurione, 400. Bellorum veterum & recentium in Belgio, 334, 335. Gallicorum Belgicorumque tumultum, 105. Complutum, 313, 453. Compromissum Nobilium conjurarorum contra Religionem, 171. 172. 346. variis linguis prodit in lucem, 172. Concilium duodecimvirale turbarum in Belgio instituitur, 310. vocat in jus Proceres, 311 damnat eos, 311. 312. & complures templorum violatores turbatoresque civitatum, 312. Concilium status Belgium administrat, 407. ex quo Belgii pernicies, 408. Concilium Tridentinum inchoatur à Paulo III. 451. à Pio IV. promulgatur, 145. à Philippo Hispaniarum Rege suscipitur, 145. ob privatam Regis offensivam cum Pontifice non omittitur. 147. difficultas in eo promulgando, 148. edictum pro
ejus

ejus observatione à Gubernatrice Parmensi proponitur, 165. ejus occasione Nobilium conspiratio refurgit, 170.

Concionatores Calviniani, *Vide* Calviniani.

Conciones hæreticas audientium frequentia, 199. & *seqq.* 325. quæ cohiberi nequeunt, 218. auditoribus liber aditus desideratus à Fœderatis, 221. & perimititur, 222. 241. 245.

Condæus, *Vide* Ludovicus.

Condomium opp. 53.

Confessarius Caroli V. 53.

Caroli Hispaniarum Principis, 316. Margaritæ Parmensis, 42. Philippi II. 282

Confessio Augustana à Fœderatis præscribitur omnibus Antverpiæ, 236 nova concipitur Cæsari offerenda, 236. eam amplectendam in Belgio petunt hæretici Germaniæ Principes, 223. 229. 375. 376.

Confœderati, *Vide* Nobiles Belgii confœderati.

Conjugium Alberti Austriaci & Claræ Isabellæ Eugeniæ, 226.

Alexandri Farnesii & Mariæ Lusitanæ, 157. 450.

Alexandri Medicei, & Margaritæ Austriacæ, 39.

Caroli Delphini & Margaritæ Maximiliani Archiducis Austriæ, filia, 27.

Caroli Emmanuelis Sa-

baudiæ Ducis & Catharinæ Austriacæ, 141. 303. Caroli IX. Galliarum Regis & Elisabethæ Maximiliani Imp. fil. 151.

Caroli Lotharingiæ Ducis, & Claudie Henrici Galliarum Regis, fil. 35. Emmanuelis Sabaudiæ Ducis & Margaritæ Henrici II. sororis, 22.

Francisci II. Galliarum Regis & Mariæ Stuartæ. 96. Henrici Nassavii & Claudie Chalonie, 75.

Henrici Navarrai, & Margaritæ Caroli IX. sororis, 366.

Ludovici Hungariæ Regis & Mariæ Caroli V. sororis, 24. 37.

Maximiliani Archiducis Austriæ, & Mariæ Caroli Burgundi fil. 27.

Octavii Farnesii, & Margaritæ Austriacæ, 39. 40. Orangi & Annæ Egmontiæ, 91. & Annæ Saxonice, 91.

92. & Carlottæ Borboniæ, 92. Philippi II. Hisp. Regis & Mariæ Joannis Lusitanæ Regis fil. 157. & Mariæ Angliæ Reginæ, 5. 24.

& Isabellæ Henrici II. filie. 12. & Annæ Austriacæ Cæsaris Maximiliani fil. 354.

Conjuratio Ambrosiana cujus opera conflata, 98. à quo discussa, 99. ejus auctores, *ibid.*

Conjuratio in Albanum, 318. *in*

- in Granvellanum, 116. 118. 125. 132. 137. popularium, 197 & mercatorum, 235. Nobilium Fœderatorum, *Vide* Nobiles Belgii confœderati.
- Conjuratorum Duces, finis & numerus, 172. 173. 174. eorum factio à quo adjuncta, 235. & *seqq.* *Vide* Conspiratio.
- Consalvus Bracamōtius Tribunus Sardorum, 294. pugnat cum Ludovico Nassavio, 319. ejus legio, cladem Arembergianam ulciscitur plurium pagorum incendio, 336. ab Albano cū legione mulctatur, 337. ipse in gradum restituitur, 337.
- Conscientiæ libertas in Belgio expetita, 82. 169. 171. 172. à conjuratis quæsitā, 174. à Principibus hæreticis suasa, 229. à Calvinianis extorta in Brabantia, 448.
- Conscientiæ emundandæ cura, 13. 19. 514.
- Consilia Status, Justitiæ, & Finantiarum, 44.
- Consilium bellicum, *Vide* Bellum.
- Consilium fraudulentum, 436. 510. 511. 512. impiū, 423. 424. Regū Galliæ, & Hispaniæ contra hæreticos, 80. de Romanis ejiciendis, 415. sapientiū de Carolo Hisp. Princ. 315. 316. *Vide* Consultatio.
- Consistoria hæreticorum, 236. 241. 244. disturbantur, 256. 258. 312.
- Conspiratio Armenterensium cum Gheusis Tornacensibus, 356. Provinciarum Belgii contra Hispanos, 415. 416. Germanorum Principum cū Oranagio, 38. in Austriaci necem, 512. *Vide* Conjuratio.
- Conspirationis Belgarum origo, *Vide* Nobiles, & Gheusii.
- Consultatio de admittendis Fœderatis, 172. & *seqq.* de Regis protectione in Belgium, 282. de Hispanorum missione ex Belgio, 87. 424. 425. contra sacrorum populatores, 217. & *seqq.*
- Contentio domestica in Belgio, 67. nationum in castris, 515.
- Controversia de conjunctione bonorum, & institutione Episcoporum in Belgio, 50. & *seqq.* à Lovaniensi Academia definitur, 55. inter Albanum & Angliæ Reginam, 350. & *seqq.*
- Conventus Amstelodami Nobilium Fœderatorum, 234. Bredæ, 243. Gandavi equitum aurei Velleris, 81. Genevæ hæreticorum. 99. Teneramundæ Procerum Belgarum, 230. 324. Trudonopoli Gheusiorū, 203. 207. Vornatiæ Imperii Principum, 59.

Convicium militare, 371.

Convivium ab ærarii Quæstore Belgii Proceribus exhibitum, 132. infaustum à Brederodio Nobilibus conjuratis, 186. ab Angliæ Regiæ procuratore, Orangio, 228.

Convocatio equitum aurei Velleris, 118. generis Ordinum non permittitur, 117. 118. 414. 415.

Cornelius ex fabro ferrario Calvinianus concionator, 256. Armenterensium dux in Flandria fugatur, *ibid.*

Cornelius Vaindemius, 421.

Cosmus Florentiæ Dux, 39. 403.

Cossæus, *Vide* Arturus.

Covarruvias. *Vide* Didacus.

Cressonerius bellicorum operum machinator, 255 aggerem ad mœnia Valencenæ producit, 261.

Gravelingæ gubernator, 373. moritur, *ibid.*

Crimponia munitio, 402.

Croix gentis pietas in B. Virginem Hallensem, 189. 190.

Croius *Vide* Carolus, Joannes, & Philippus.

Cuculli versicolores conspirationis symbola, 133. 197. abrogantur, 133. reprehenduntur, 153.

Culenburgius, *Vide* Florentius Pallantius.

Culparum venia Belgis fla-

gitatur à Gubernatrice, 353. à Rege conceditur, *ibid.* ab Albano promulgatur, *ibid.* & à Requesenio, 389.

Curia Antverpiæ incenditur, 419.

Curtius Comes Martinghus militum cohortis præfectus, 295. non interest Arembergianæ cladi, 319. Nassavios fugitivos insequitur, 332.

Cyprium bellum, 238.

Sententia ad C. spectantes.

CALAMITATUM fasti nominibus Principum notantur, 218.

CALUMNIÆ ac maledicta sine ullo veri falsivè discrimine avidè accipiuntur, avidè communicantur, 200.

Grandia **CONSILIA** à multis plerumque causis ceu magna navigia à pluribus remis, impelluntur, 17.

CONSILIA sibi quisque attemperat, & judicium natura extroquente, putamus causæ tribuere, quod nostris interim moribus indulgemus, 282.

CREDERE se nonnulli simulant, quò securius excusationem erratis obtendant, 192.

Nemo non aliquem habet, cui tantum **CREDAT**, quan-

- quantum ipsi creditum est, 37.
- In CONSULTATIONIBUS non semper rationi permittitur eligere, 426.
- Crescit ignavo cuique CONFIDENTIA ex aliorum contagione, 252.
- COMMENTATIONES vigent, cum recentes sunt, 69.
- Ex CONTEMPTU remedium, 134.
- Reliquæ virtutes utcumque dissimulari feminis possunt, CASTIMONIA gloriandum, 158.
- CIVILE incendium extinguere non potest sine ruina victoris, 283.
- CULPÆ societate tutiores efficiuntur, 284.
- Dum plectuntur CAPITA, blandè corpus haberi, & consopiri debet, 312.
- Omnis oborta repente COPIA vilior habetur, 388.
- Temerè incusatur CIBUS, qui stomacho exceptus agro insinceroque coalescit, 4.
- D.**
- DAEMONES cum violatoribus templorum, 214.
- corporum obsessores, 273.
- Dalemum ad deditionem invitatur, 483. arx oppugnatur, & capitur, *ibid.* infelix ibi puellæ casus, 484.
- Damianus Morales Centurio, 419.
- Dammum op. in Frisia occurratur à Nassavianis, 319. recuperatur ab Hispanis, *ibid.*
- Damnatio conjuratorum, 311. 312. hæreticorum, 107. *Vide supplicium.*
- Daniæ Rex, 24. 92.
- Davalus, *Vide Cæsar, Carolus.*
- Daventria præsidium ab Hispanis accipit, 278. 330.
- David Ducis Parmensis secretarius, 517.
- Davidis Prophetæ carmina decantata ab hæreticis, 105. 108. 212. à Catholicis prohibita, 108.
- Decimæ tributum, *Vide Tributum.*
- Deditio Hispanis civitatum & Provinciarum in Belgio, 262. 263. 272. 273. 274. 277. 368. 369. 370. 464. 468. 469. 472. 473. 475. 479. 482.
- Defectio ab Hispanis civitatum, & Provinciarum, 247. 248. 360. 361. 362. 365. 442. 461. 462. 488. defectionem Belgarum sollicitantes, 358. 363.
- Delphi in Hollandia, 368. ab Hispanis præsidium accipiunt, 278.
- Delphensium feminarum impium facinus, 225.
- Delphinus, *Vide Flaminius.*
- Deputati in Belgio summam rerum tenent, 406. 494. *Vide Ordines.*
- Derdemdius Gallus, 374.

- Diana Phalanga Surrentina, 516.
- Dictum Albani de animadversione Gandavenfibus debita, 307. de Fœderatis Principibus contra Regem, 339. de Rege ipsum ab exilio revocante, 377. de virtute Vitellii, 345.
- Aloftanenfium feditioforum, 417.
- Belgarum de Albano, 361. 375.
- Caroli V. post abdicationem Imperii, 9. de Belgarum natura, 283. de Gandavi magnitudine, 307.
- Cenurionis ad Carolum V. 18.
- Granvellani de Orangio non capto, 300.
- Lugdunenfium obfefforum, 390.
- Octavii Farnesii de vicinorum Principum amicitia, 156.
- Philippi II. de morte Albani, 477. Vitellii ad Albanum, 341.
- Vulgi de exercitus Imperatore, 378. *Vide Verba.*
- E. Didacus Carolo Hifp. Princip. fanitatem reftituit, 313.
- Didacus Austriacus Hifpan. Princeps, 379.
- Didacus Card. Spinofa fummus caufarum fidei Quæfitor, 282. concilii Castellani Præfes, *ibid.* 317. dictus Hifpaniæ Monarcha, 282. fuadet arma in Belgas, 284. impellit Regem ad fupplicium Egmontii & Hornani, 326. Regis gratia dejectus, 128.
- Dicacus de Chiaves Confefarius Caroli Hifpan. Principis, 316.
- Didacus Covarruvias Segoviensis Epifcopus, & Castellæ Præfes, 140.
- Didacus Gulmanus à Silva Philippi II. Orator apud Angliæ Reginam, 162.
- Didacus Hurtadus Mendozius, 489.
- Dieftheimiū ab Orangio occupatur, 365. ab Austriaco committitur Al. Farnesio invadendum 471. deditur, 474. clementer accipitur, *ibid.* præfidiarii in Regis militiâ tranfcribuntur, *ib.*
- Dilemburgum Naffaviæ comitatus, 368.
- Diocletianus Imp. 11.
- Diploma Jul. III. Carolo V. concessum, 12. Præfecturæ Belgicæ, 303. diplomata de novis Epifcopis à Pont. concepta, 32. non expediuntur, 112.
- Disciplina militaris observata ab exercitu, 296.
- Disputatio de Religione inter Jefuitam & hæreticos, 207.
- Diffidium inter Albanum, & Eboli Principem, 320. 282. inter Altempfium, & Antverpiæ Gubernatorē, 409. inter Austriacum, & Ven-

nerium, 456. inter Borbonios, Colinos, Momorantios & Guisios, 96. inter S. Carolum Barromæum, & Requesenium, 406. inter Carolum VII. Gal. Reg. & Ludovicum fil. 315. inter Calvinianos, & Lutherianos, 251. 415. inter Egmontium & Areschotum, 124. & Arembergium, 126. & Hochstratanum, 269. inter Granvellanum & Archiepiscopum Neapolitanum, 139. & Lalinium 129. inter Pium IV. Pont. & Philippum II. 145. & *seqq.* inter Philippum II & Carolum fil. 314. *Vide* Æmulatio. Divitum infelices casus, 421.

Domus cum militibus succensa, 345.

Dona Pii V. Pont. Albano, 347. Gubernatricis, Orangi uxori, 92.

Dordracum ab Hispanis deficit, 360.

Drocum Normandiæ, opp. 105.

Duacum, 306.

Duellum inter duos Nobiles Gallos, 23.

Duius Mosam trajicit, 318. rejicitur, & capitur, *ibid.* capite damnatur, 322.

Dullartus sinus, 319. 334.

Duncherus Navarchus. 276. ejus navis capitur, *ibid.*

Duvelandia insula mari hausta, 396. incolitur, *ibid.* ejus

fretum pedibus transmittitur, *ibid.* & 499. capitur ab Hispanis, 400. 401.

Sententia ad D. spectantes.

DE O non est cordi largitio ex alieno, 385.

DUX belli, si bonus sit, haud potest per diu vitalis esse, 378.

A summo **DECLINANTIBUS** facilis est per prærupta ad infima quæque casus, 66.

Extremæ **DEMENTIÆ** est, sperare clementem, quem iratum armatumque suscipias, 231.

E.

E Bolitanus Princeps, *Vide* Rodericus.

Eclipsis Solis, 39.

Edamum opp. 361.

Edictum Albani pro exactione tributi, 349. 350. 352. mitigatum, 357.

Caroli V. Wormatianum in Lutherum, & hæreticos, 59. septies repetitum, *ibid.* renovatur, & promulgatur, 165. reprehenditur, 167. 177. 178. defenditur, 179. 180. mitigatur, 181. 195.

Caroli IX. Gal. Reg. contra hæreticos, 236. & contra militantes in Belgio adversus Hispanum, 229.

Fran-

I N D E X.

- Francisci I. Gal. Reg. contra Maroti poësim, 108.
 Gubernatricis Parmensis de Religionis causa, 165.
 contra hæreticos Antverpiæ commorantes, 201.
 contra hæreticorum conciones, 205. contra eorum exercitia, 246. contra profugos ex Belgio, 301. contra Belgas militantes adversus Gallum, 301. Maximiliani Cæsaris contra Germanos militantes adversus Hispanum, 228.
 Senatus Regii contra Alostanos, 411.
 Statuum contra Hispanos, 414.
 Pacificationis Gandavenfis, 430. 434.
 Eduardus Horseius Vettæ insulæ Præfectus, 434.
 Eduardus Lusitanus, 157.
 Effigies Albani irridetur, 361.
 Egmontium opp. in Batavia, 329.
 Egmontius, *Vide* Carolus, Lamoralius & Philippus.
 Electiones novorum Episcoporum in Belgio, 32. Abbatum loco à Pio IV. Pont. approbatæ, 50. 51. *Vide* Episcopi & Abbates.
 Electores Imperii, Brandenburgensis, 275. Colonienfis, 24. Moguntinus, 228. Palatinus, 24. 229. Rex Bohemiæ, 313. Saxo. *Vide* Augustus, & Mauritius, Trevirensis, 228.
 Electus seditiosorum, 386. & *seqq.* 393. 417.
 Elogium Albani, 377. & *seqq.* Arembergii, 320. & *seqq.* Jo. Austriaci, 506. & *seqq.* Egmontii, 329.
 Granvellani, 138. & *seqq.* Ludovici Nassavii, 383.
 Mariæ Lusitanæ, 157. & *seqq.*
 Requesenii, 405.
 Vitellii, 403. & *seqq.* *Vide* Encomium.
 Elisabetha Angliæ Regina Belgicæ conjurationis particeps, 173. Regis Hispaniarum pecuniam Albanam missam occupat, 177. 350. inde lis inter eam & Albanum, 350. 351. prohibet portibus suis naves Hollandorum piraticam exercentes, 360. ejus legatio ad Gubernatricem Belgio abeuntem, 305. ad Austriacum Belgii præfecturam adeuntem, 434. Belgii Gubernatrix proponitur a Proceribus, 444. cessationem armorum poscit ab Austriaco, 462. minatur *ibid.* non auditur, *ibid.* rumor de ejus conjugio cum Austriaco, 511.
 Elisabetha Culemburgica, 360.
 Emda opp. 332.
 Emmanuel Lusitanæ Rex, 157. 161.
 Emmanuel Montinius legionum dactor, 464.

- Emanuel Philibertus Sabaudia Dux Belgii Gubernator, 19. victor ad S. Quintinū, 20. ejus nuptiæ cum Margaritæ Henrici Regis sorore, 22. cum conjugē in Italiam proficiscitur, 24. 46. quantum illi Rex Hispaniæ tribuerit, 280, 287.
- Enchusa Hollandiæ portus, 40.
- Encomium Barlamontii, 487. Isidori Pacechi, 400. Mondragonii, 295. Pennonii, 503. Vitellii, 344. 345. *Vide* Elogium.
- Engelbertus Nassaviæ Comes Belgii Præfectus, 34.
- Engelbertus Nassavius Primus, 75. & Secundus, *ib.* eorum potentia in Belgio quomodo aucta, *ibid.*
- Epirotarum equitum turma, 294.
- Episcopatus novi in Belgio eriguntur, 32. cur erecti, 32. 119. 122. occasio inde tumultuum Belgicorum, 50. & *seqq.* 52. & *seqq.*
- Episcopi novi alicubi introducuntur, 112. 337 contra eos libelli affiguntur, 131. è civitatibus ejiciuntur, 224.
- Epistola Alexandri Farnesii ad Philippum II. gratulatoria ex victoria Gemblacensi, 469. ad parentem Octavianam Ducem Parmensem, 488. & 504. ad matrem Margaritam Austriacam, 500. ejusdem purgnam dissuadentis ad Samaniegum, 491. Anonymi ad Albanum decimā deprecantis, 352. Egmontii ad Comitem Mansfeldiū, 232. ad Regem Hispaniæ contra Granvellanum, 124 & ad eundem post acceptam mortis sententiam, 327. Ferdinandi Toleani Albæ Ducis irati ad Belgii Provincias, 352. & Federicum filium increpantis, 370. Gallici legati ad Carolum IX. de morte Egmontii, 329. Georgii Fronsbergii ad Joan. Austriacum, 461. Granvellani ad Rodericum Gomesium, & Ducem Albanum, de Navarrao, 100. Hispanorum Ducum ad Regem, 420. Hochstratani ad Mansfeldium responsio, 265. Hornani ad Regem contra Granvellanum, 124. Joan. Austriaci ad Alexandrum Farnesium de Rudolpho Casare & Matthia Archiduce, 444. 445. ad Philippum Regem, 502. & alia suppositicia ejusdem ad Fronsbergium, 462. Joannis Michesi Hebræi Calvinianos Antverpienses ad defectionem incitantis, 237. Margaritæ Austriacæ Gubernatricis ad Philippum I P.

II. Hisp. Reg. super missione Hispanorum, 88. 89. & de Granvellano, 117. de rebus permiffis contra Religionem, 222. de litteris fuis in Regis aula proditis. 234. de Valencenæ expugnatione, 259. de exercitu Albani Ducis, 289. ejufdem offenfæ ex autoritate Albano concessa, 398. miffionem à Belgio petentis. 301. ante difceffum, 304. ad Granvellanum de Cardinalatu accipiendo, 93. ad Belgii Provincias contra Valencenates, 255. ad Præfectos Provinciarū ad tollenda hæreticorum exercitia, 341. ad Fœderatos refponfio, 245. ad Marchionis Bergenfis uxore præfidium Bergam immittentis, 291. & ad Albanum de exercitu minuendo, 292. Maximiliani Imp. ad Fœderatos pro concordia, 227. Orangii ad Regem Hisp. contra Granvellanū, 124. ad Gubernatricem de difceffu fuo. 268. ad Senatores, & Ordinum Delegates ab Austriaco avertendos, 435.

Philippi II. Hispan. Reg. ad Margaritam Parmenfem de conjugio Alexātri Farnesii, 156. & feqq. super miffione Hispanorum ex Belgio, 89. de novis in Belgio Episcopis, 32. de inju-

ria fibi à Pontifice illata, 147. super promulgatione Concilii Tridentini, 148. de placitis Caroli V. Inquisitione, & concilio Tridentino, 165. de Valencenæ oppugnatione, 258. refponfio ad Egmontium, Oranium, & Hornanum, 126. ad Granvellanum de Scotia Regina conjugio, 102. & ad Alexandrum Farnesium, 459.

Philippi Momorantii Com. Hornani ad Philip. Reg. de Episcopis in Belgio non augendis, 114.

Petri Ernesti Com. Mansfeldii ad Egmontium refponfio, 232.

Senatus Regii ad Philip. Regem, 412.

Epiftolæ à Columbibus allatæ, 371.

Equeftris decurfio. 22. equeftris militiæ ordinatio, 30.

turmæ per Europam celebres, 30. quibus commiffæ, 30. 31.

Equites aurei Velleris qui & à quo creati, 28. & feqq. 45. 77. 290. 323. 329. 450. Ordo quando, & à quo inftitutus, 31. 161, ad quem numerum equites producti, 46 extenfi à Carolo V. *Ibid.* sub cujus Divi tutela, 161. equitum Magifter, 5. 183. Fecialis vulgo Tofondorus, 172. in iis creādis

- apud quem sit authoritas, 18. in eorum causis iudex legitimus, 369. conventus Gandavi, 81. comitia. 5. 45. convocatio. 118. summa ejus convocationis, *ibid.* conspiratio eorum contra Granvellani potentiam, *ibid.* nonnulli inter Fœderatos numerantur. 73. lætitia ob nuptias Al. Farnesii, & Mariæ Lusitanæ, 161. eorum nomine libellus à Gheusiis editus, 162. Equites Calatravæ, 337. Hierosolymitani, 282. 294. S. Jacobi, 380. S. Stephani, 404. Equitis Belgæ felix fors, 422. Equitum ex Italia nobilis delectus in Germaniam. 450. Erassus Regis Hisp. aulicus à secretis, 114. Ericus Brunsvicensis Dux militem conscribit, 171 ab Hisp. Rege ductor equitum destinatur, 226. 227. eidem dissuadetur oblatum munus, 229. Ernestus Mulartius fugitivos cum tritremi insequitur, 276. Escovedus, *Vide* Joannes. Etruria, 403. Etruscorum de Jove vetus commentum, 140. Eucharistia ab hæreticorum contumeliis servata, 447. à non jejuno ex indulto frequentata, 12. S. Eugenius Episcopus Tolertanus & martyr, 226. Euscaubechius ex Fœderatis equitum ductor, 247. Eustachius Fiennius Esquerdæ Dominus unus conjuratorum, 186. Excidium Nardemi, 369. 370. Excommunicatio, 16. 97. 139. Exemplum infelicis formæ, 484. Principis exceptum ab aulicis, 513. 514. Exequiæ Arembergii, 330. Barlamontii, & filii, 487. Caroli V. 12. 13. Joan. Austriaci, 515. Vitellii, 403. Exequiale carmen, 12. Exercitus Albano comparatur in Belgium ex Gallia, 319. ex Hispania, 385. ex Italia, 287. 293. & *seqq.* ab Albano in Galliam submitendus ex Belgio, 303. 397. recensetur, 293. & *seqq.* tripartitè progreditur, 295. Austriaco ex Germania, 490. ex Hispania. *ibid.* ex Italia, 449. 490. instruitur ad pugnam, 465. ab Al Farnesio ad oppugnationem disponitur, 471. tormentis hostium expositus liberatur, 498. Gubernatrici Parmensi ex Belgio, 383. in Galliam submitendus, 94. 103. ex Germania, 226. 259. 261. 297. Orangiø ex Belgio & Gallia, 318. 343. 346. 362. 364. 476. ex Germania, 236. 318. 338. 365.

Ordinibus Belgii ex Gallia & Germania, 491. 501. ex Anglia & Scotia, 495. & *seqq.* Iustratur, 463. instruitur ad pugnam, 464.

exercitus Albani ab Oran-
gio obsessus, 368.

Gheusiorum, 366. Hugo-
notorum, 288. 364.

exercitus quatuor Belgium
vexant, 365.

in Sacerdotes & sacra de-
saviunt, 366.

Exilium Albani, & causa,
376. evocatio ejus ab exi-
lio, 377. exilium Lumeii
Comitis, 374.

Expeditio Albani in Ludovi-
cum Nassavium 330. ma-
ritima, 303. 374. Lusitana,
377. alia, 377. 378. Jo. Au-
striaci designata in Britan-
niam, 429. 440. Gembla-
censis, 463. Granatensis,
509. Limburgensis, 480.
Navalis, 456. 510. Tune-
tana, 355. 510. 513. alia,
ibid.

Caroli V. *Vide* Carolus.

Caroli IX Gall. Regis con-
tra Hugonotos, 301. 302.
Gubernatricis, Buscodu-
censis, 248. Trajectensis,
248. 307. contra Tholo-
sium, 249. & *seqq.* Torna-
censis, & Armenterensis,
255. 256. Valencenæ, 246.
& *seqq.*

Hugonotorum, 268. 289.

Orangii prima ex Germa-
nia in Belgium, 318. altera

ad liberandum Ludovi-
cum fratrem, 365. mari-
tima, 360. 396. Ordinum
Belgii, 417. Requesenii,
Middelburgensis mariti-
ma, 381. Lugdunensis, 389.
Zelandica, 394.

Vide Deditio, Expugnatio,
Obsidio, Oppugnatio, Pu-
gna.

Exploratores sub Principe
susplicaci, 230. eorum mu-
tuus error, 257. error ridi-
culus, 331.

Exploratrices mulieres,
364.

Expugnatio ab Orangianis
plurium locorum, 361.
362. 363. Aldenardæ, 365.
Brilæ, 357. 360. Montium,
363. Ruremundæ, 365. Te-
neramundæ, *ibid.* Trudo-
nopolis, 343.

A Regiis plurium oppido-
rum, 369. 370. 393. 394.
Bommenæ, 402. Bovinia-
ci, 470. Cimaci, 477. cœ-
nobii Espinensis, 364. Dal-
hemii, 483. Harlemi, 70.
& *seqq.* Limburgi, 480.
& *seqq.* Nardemi, 370. Si-
chemii, 47. & *seqq.* Traje-
cti, 416. Valencenæ, 261.
S. Valerii, 319. Ziriczeæ,
402. Zuitbeverlandiæ, 369.
Zutphanæ, *ibid.*

A seditiosis Alofti, 410.
411. *Vide* Deditio, Expe-
ditio, & oppugnatio.

Sententia ad E spectantes.

ER.

ERROR extrahendus est è multitudinis animo, quum fraude leviter aspersus mendacium nondum penitus exorbuat, 193.

EXPLORATORES aures oculique dominantium 174.

Scire ac nesciri, **E**XPLORATORUM vita, 230.

Raro **E**XERCITUS sine aliquo discrimine revocatur, 492.

F

FAbius Farnesius proficiscitur in belgium, 449. in Lusitaniam, 500. Fabius Lēbus Neapolitanus, 195.

Facinus egregium A. Farnesii, 456. 466. 467. Caii Fabii, 447. Ciacconii, 392. Joannis Boccatii Societ. Jesu, 447. Mondragonii, 295. 369.

ejusdem & aliorum, 395. & seqq. Perotti, 384. 385.

Falcesius Marchio, 398.

Fame eneati, 371. 372. 434. Vide Obsidio.

Famulorum vestitus in Belgio à Proceribus decretus, 132. 133.

Farnesius, Vide Alexander, Carolus, Fabius, Margaritha Mantuæ Princeps, Octavius, Odoardus, Ranuccius.

Federicus Daniæ Rex, 92.

Federicus Perenottus Campinii Dominus Antverpiæ Gubernator, Cardinalis

Granvellani frater, 409. 417. inter eum & Com. Alempsium simultates, 409. excipit Antverpiæ milites missos ab Ordinum Delegatis, 417. urbem munit contra arcem, *ibid.*

Ordinum Dux Bredam obsidet, 461. in pugna Gemblacensi copiarum ductor, 464. Orangii jussu Gandavi in carcerem trahitur, 493.

Federicus Toletanus Ducis Albani avus, 377.

Fredericus Ducis Albani filius, pedites & pecuniã ab Hispania deportat, 338. immittitur à patre in Oran-gium, 343. pugnam redintegrat in ripa fluminis, 344. ad obsidēdos Montes contendit, 363. pugnat cum Gallis disturbaturis castrorum positionem, *ib.* castra ponit, *ibid.* mulieres exploratrices punit, *Ibid.* Espinense cœnobium expugnat, 364. cum Gallorum Duce confligit, & victoriã reportat, *Ibid.* Zurphaniã expugnat, ac diripit, 369. oppidis omnibus in Geldria potitur, *Ibid.* Nardemum in Hollandia incendit ac diruit, 370. Harlemum obsidione cingit, 370. & seqq. capit, 371. saucius è pugna refertur, 373. Alcmariam frustra tentat, 374. in Hispaniam cum patre redit, 375.

Ferdinandus Castellæ Rex,
405.

Ferdinandus Catholicus Hispaniæ Rex, 377.

Ferdinandus Gonzaga Insu-
briæ armorumque pro Ca-
rolo V. Gubernator, 294.

Ferdinandus Imperator,
Francofurti Comitia Im-
perii celebrat, 121. moritur
149. ejus filia designatur
uxor à Rege Hispaniarum
Al. Farnesio, 156.

Ferdinandus Martinus in-
cendiarius, 324.

Ferdinandus Toleranus Al-
bæ Dux, 19 67. 80. 84.

Cardinali Granvellano fa-
vet, 136. comitatur Isabel-
lam Reginam Hispaniarum
ad colloquium Bajonæ
proficiscentem, 150. tor-
quem aurei Velleris, Phi-
lippi nomine, Carolo IX.
defert, *ib.* ejus oratio sua-
dentis arma in Belgium,
284. Belgii præfectura ei
committitur, 287 ægrotat
Mediolani. 289 apud A-
stam lustrat exercitum, 293
Iter ejus in Belgium, 394.
395. novus grandium sclo-
porum usus ab eo inven-
tus, 295. 333. Bruxellas in-
greditur, 297. Gubernatri-
cem invisit, 297. ab ea
quomodo exceptus, *ibid.*
evocat ad se Proceres, 299.
capit Egmontium, & Hor-
nanum, 300 Gubernatrici
factum excusat, *ibid.* ca-

ptivos Gandavum abduci
curat, 322. subsidia in Gal-
liam mittit contra Hugo-
notos, 303. expeditionis
ducem se offert, *ibid.* Gu-
bernatricem abeuntē co-
mitatur, 305. tumultuum
Belgicorum causæ cur in
eum referantur, 307. un-
de Belgarum in eum
odium, 308. 326. & *seqq.*
338. fundat arcem Ant-
verpiæ, 309. concilium
novam Justitiæ instituit,
310. Orangium, & Pro-
ceres à Belgio profugos
in jus vocat, 310. 311.
damnat, 311. Orangii fi-
lium mittit in Hispaniam,
ibid. diruit Culemburgii
domum, 312. eidem pa-
rantur insidiæ, 318. à Gallo
Rege auxiliares copias
recepit, 319. Nobiles con-
juratos capite plectit, 321.
in Egmontii & Hornani
causa quantum culpæ ha-
buerit, 326. in eos fert ca-
pitis sententiam, 327.
extremo supplicio afficit,
328. ejus expeditio in
Ludovicum Nassavium,
330. Groningam profici-
scitur, 331. aggreditur. 332
fugat, *ibid.* ad Gemingam
hostes assequitur, *ibid.* ma-
gna strage delet, 334. vi-
ctoriæ nuncium Pio V.
Romam mittit, 336. mul-
ctat legionem Sardoam
incendiariam, 337. famam
ex-

exercitus Orangii contemnit, 338. ejus dictum de fœderatis Principibus adversus Regem, 339. Orangium à trajiciendo flumine frustra deterret, *ib.* pugnam ab Orangio oblatam non admittit, 340. 342. velitationibus ac levibus præliis pugnant, 340, varie ad pugnam irritatur ab Orangio, 342. pugnat cum Orangianis in ripa fluminis, 342. & *seqq.* vincit. 344. hostium reliquias apud vicinam domum delet, 345. quoties mutatis castris Orangium ab aggressionibus urbium absterruerit, 346. accipit aliquam ab Orangio cladem, *ib.* mittit in Galliam Mansfeldium contra Hugonotos, 347. ejecto Orangio à Belgio triumphans Bruxellas ingreditur, *ib.* donatur galero, & gladio à Pio V. Pontif. *ib.* trophæum sibi statuit in arce Antverpiæ, 348. ejusdē trophæi interpretatio, *ib.* inde omnium odium & Hispanicæ aulae irrisio, 349. & Regis indignatio, qui molem tolli jubet, *ibid.* tributum Belgis imponit decimæ, vigesimæ, & centesimæ, *ibid.* inter eum & Angliæ Reginam lis, occasione interceptæ pecuniæ, 350. redit ad exigendum tributum,

352. generalem culparum veniam Antverpiæ promulgat, 353. ad decimæ exactionem redit, 355. ob inundationē paulum quiescit. 356. Tributi edictum moderatur, & promulgat, 457. in Bruxellenes vim ac laqueos parat, 357. cogitur omittere tributum ex repentino nuncio de Brila à Gheusiis capta, 357. ex opinione ejus discessus populorum audacia, 359. & irrisiones, 391. ex Montibus Hannoniæ captis ejusdem timor, 362. mittit Federicum fil. & Vitellium ad obsidendos Montes, 363. sequitur ipse, & castra urbi circumponit. 366. Orangium adventantem repellit, 367. Montes recuperat. *ibid.* & quidquid ab Orangio captum fuerat, *ibid.* Harlemum obsidet, 370. capit. 371. Belgii regimen tradit Requeleño, 375. è Belgio in Hispaniam discedit, *ibid.* de ejus discessu Catholicorum, hæreticorum, & Orangii sensus, *ib.* Vzedam amandatur jussu Regis, 376. in eo infortunio æquitas animi ejus, *ibid.* evocatur ab exilio ad Lusitanam expeditionem, 377. ejusdem dictum, *ib.* victor moritur, *ib.* ejusdem elogium, *ibid.* & *seqq.* statua ejus conficitur,

gitur, 443. in tormenta bellica refunditur, *Ibid.*

Ferdinandus nothus Albani fil. equitum magister, 29.

Hornanum Regis nomine detinet, 300. pro patre comitatur Reginam in Hispaniam, 355.

Ferdinandus Toletanus perditum ductor recuperat Trajectum ad Mosam, 416. in prælio Gemblacensi equitum ductor, 467. pugnat ad Rimenantam pagum, 495. & seqq. hostem fugat, 495. ad hostilia castra dolo trahitur. *Ibi* 496. septemta scloperariis munit, 498.

Ferianus Dux, *Vide* Gome-
sius Figueroa.

Ferdinandus à Costa, 465.

Ferreoli equites qui, 384.

Festi ignes Romæ, 336. in castris, 366.

Figueroa, *Vide* Gome-
sius & Lopius.

Flaminius Delphinus, 499.

Flandria Belgii Provincia, 26. ejus nobilitas & potentia, 29. gubernator, 324. civitates, 368. 410. 417. 448. cladis sacrorum principum in ea Provincia, 215. 616.

Flandriæ Gallicantis Gubernator, 29.

Flissinga Zelandiæ portus, 360. quanta ibi prima classis, 361.

Florentius Comes Culemburgiûs unus è quatuor

primis conjuratis, 173. 183. 187. in ejus ædibus Fœderatorum solenne convivium *ibid.* Gubernatricem adit cum reliquis factionis ducibus, 190. in Geldriam secedit, 191. ad eum Pii V. Pont. admonitio, 196. Belgio abit, 396. in jus vocatur ab Albano, 311. absens damnatur, 312. domus ejus diruitur, *ibid.* excitatur ibi columna, conjurationis monumentum, *ibid.*

Florentius Montinii Dominus Tornaci, ac Tornacensis Præfectus, 29. inter equites aurei Velleris adlectus, 81. Gubernatricis nomine Orangii uxorem invisit & donat, 92. tumultus Tornaci componit, 106. laudatur, *ibid.* allegatur in Hispaniam, 118. colloquium ejus cum Rege, 122. Bruxellas revertitur, 123. destinatur iterum à Gubernatrice in Hispaniam cum Marchione Bergensi, 194. discedit collega relicto, *ibid.* auditur à Rege, 195. ab Hispania scribit Regis in Belgium adventum, 230. discessuri Regis apparatus irridet, 281. in Segovianum carcerem jussu Regis abducitur, 312. capite damnatur, *ibid.* 330.

- Florinæus Urbis Philippopolis Præfectus, 478.
- Florus Flojonus Caroli Barlamontii fil. 487.
- Fluvii Romanorum eade nobiles, 3.
- Fœdus Bajonæ agitatum, 150. 319. inter Carolum V. & Henricum Angliæ Regem, 16 inter Catholicos & hæreticos, 445. Fœdus Gandavenſe, 414. & ſeqq. ab Auſtriaco admiſſum, 429. ab Ordinibus Belgii ſubſcriptum, 429. à Rege probatum, *ibid* promulgatum, 430. Fœdus nobilium in Belgio, 171. 235. 243. *Vide* Nobiles confœderati. Fœdus ſacrum in Turcas, 155 455. redintegratur, 458.
- Folembæum Henrici II. villa, 477.
- Formula jurisjurandi Fœderatis propoſita, 183. à ſenatu & Ordinibus Belgii, 446.
- Fortuna varia, 10. 11. 14. 99.
- Forum arenarium, 322.
- Franciſca Henrici Gal. Regis uxor, 329.
- Franciſcani ejiciuntur è civitatibus Belgii ab Hæreticis. 224. 448. in eos Hiſpanorum liberalitas, 388.
- Franciſcus Alava Hiſpani Regis apud Gallum Orator. 231. 240.
- Franciſcus Barberinus, 341.
- B. Franciſcus Borgia Gandiæ Dux Soc. Jeſu, 17.
- Franciſcus Cardinalis Pacechus, 112. 147.
- Franciſcus Cittadella Lucenſis, 382.
- Franciſcus Cocquevillius cū Orangio in prima expeditione ejus in Belgium, 318 ejus exercitus proſtigatur, 319. Duces Lutetiam ducti plectuntur, *ibid*.
- Franciſcus I. Galliæ Rex, 15. 22. 40. inſtaurat Lutetiæ Academiam, 95. prohibet Davidis carmina à Maroto publicata, 109. acer in hæreticos, 95. cur ſegnior interdum, *ibid*.
- Franciſcus II. Gal. Rex, 96. 99
- Franciſcus Guiſiæ Dux, 19. 96. & ſeqq.
- Franciſcus Hangeſtus Jenliſii Dominus, ex Gallia in Orangii ſubſidium, 342. ſuadet Orangio, ut Condæo ſe adjungat, 346.
- Franciſcus Hercules Dux Alençonius, 80. Belgii gubernator proponitur, 444. Ordinibus Belgii contra Auſtriacum favet, 476. cum Gallico exercitu Montes Hanoniæ venit, 441. pacis conditionib inferitur, 501.
- Franciſcus Hellevinius Zevegheſmi Dominus, 148.
- Franciſcus Huſtius primus fidei Quæſitor in Brabantia, 168.
- Franciſcus Ibarra. 287. 296.
- Franciſcus Maria Feltrius Urbis Præfectus, 40.

- Franciscus Montefloca Hisp. Tribunus. 410. fraude circumvenitur à Trajectensibus, 416.
- Franciscus Paciottus bellicorum operum machinator, 294 299, 309.
- Franciscus Petrarcha, 158.
- Franciscus Sonnius, 32, 122.
- Franciscus Valdesius Hispan. Tribunus Lugdunum obsidet, 389. oppugnationem decretam cur omittit, 390. aquis obsessus recedit ab obsidione, 392. Antverpianam invadit, 417. Belgio discedit, 433.
- Franciscus Vargas Regius legatus apud Pontificem, 32. conatus ejus in comitiis Pontificis, 112.
- Franciscus Vasseurus, 412.
- Franciscus Vatablus, 108.
- Franciscus Verdugus Mansfeldii aulicus, 182. Hispan. Tribunus, 295. stipendia eidem assignantur à Rege 490.
- Franciscus Vivonus Gallus in duello præsentè Rege, 23.
- Fraus eminentium, 292. consilia proponentium, 288. 424. 512.
- Fresnoius sclopetariorum equitum præfectus, 464.
- Fredericus Borromæus, 156.
- Fridericus III. Comes Palatinus Belgarum hæreticorum causam apud Gubernatricem agit, 229. Brunsvicensem attrahere conatur, *ibid* foedus inicit cum rebellibus Belgis, 236. Germanis militibus stipendia promittit, 338.
- Frisia, Belgii Provincia, 26. Orientalis, 332. Occidentalis, 26. eam Lud. Nassavius invadit, 418. piratæ infestant, 410. in ea incendium, 336. inundatio, 359. Frisix civitates ab Hispano præsidium accipiunt, 278. à Rege deficiunt, 376. Provinciæ Gubernator, 28. 321. 337. 378.
- Fronsbergius, *Vide* Georgius.
- Fuga Armenterensium, & Calviniani eorum Ducis, 256. Belgarum in Britanniam, 301. Bergensis, 392. conjuratorum ex Hollandia, 276. copiarum Davali, 346. equitum duorum, 422. Glimæi, 416. Hispanorum 346. Hochstratani, 299 Ludov. Nassavii, 335 Nassavianorum, 433. Vitellii, 348.
- Funeris pompa, 515. *Vide* Exequiæ.
- Funiculi Caroli V. sanguine aspersi, 12.
- Furor legionis incendiarix, 336.
- Sententia ad F. spectantes.*
- F**ORTUNA juvenum amica, 15.
- FACUNDIA sine parsimonia verborum, importuna pro-

- profluentia est, & morbus
haud se retinentis ingenii,
69.
- FACILIS infidiantium ma-
nus fugit, quilibet invi-
dentium oculos non alle-
xit, 421. 422.
- FACTIS intentus facile ver-
borum licentiam condo-
nat, 377.
- FELICITATE gliscit temeri-
tas, 455.
- FLAGITIA impetu valent,
59.
- PRO FOCIS interdum pu-
gnatur acrius quam pro
aris, 216.
- Prope sese consequuntur,
proponi FORMAM, & ex-
poni pudicitiam, 36.
- TURENTEM apud multitudi-
nem parum tuta est Ma-
estas sine viribus, 252.
- G.
- GABRIEL Cueva Mediolani
Gubernator, 280. 325.
- Gabriel Nignius Hisp. Trib.
Limburgi suburbia expu-
gnat, 489. Jo. Austriaci ca-
daver in Hispaniam de-
fert, 519.
- Gabriel Peralta ultimi agmi-
nis ductor in trajectu O-
ceani, 400. reverti cogitur,
ibid. in Scaldiam trajicit.
402. occiditur, *ibid.*
- Gabriel Serbellonius tormen-
torum magister cum Al-
bano in Belgium profi-
- ciscitur, 294. iter ei præ-
munit, 295. arcem extruit
Antverpiæ, 309. quantum
illi tribueret Austriacus,
489 493. Tuneto præfici-
tur, 510 captivus commu-
tatur à Gregorio XIII, 489.
Italica legionis ductor in
Belgium redit, 489. sen-
tentia ejus in bellico con-
silio, 493. Bugrum collem
munit, 502. morbo corri-
piitur, 502. de ejus sanita-
te prædictio, 503.
- Galceranus Requesenius Ca-
talaunia Gubernator, 405.
- Galceranus ejus fil. Triventi,
& Avellini comes, *ibid.*
- Galli victoriam referunt de
Hispanis 20 ab iisdem vin-
cuntur, *ib.* hæresi qua oc-
casionem imbuti, 95. co-
pias, & auxilia contra hæ-
reticos exposcunt & ob-
tinent, 98. 99. 102. 301.
347. pugnant cum rebelli-
bus apud S. Dionysium,
302. vincunt apud Dro-
cum, 105. & apud Mon-
conturium, 346. victoriam
referunt ex Orangianis,
319 Montes capiunt, 362.
profligantur, 364. Nivel-
lam aggrediuntur, 474.
donantur armis Nivel-
lensium, 476. exitium ab iis
armis. *ibid.* missionem ab
Austriaco flagitant, *ibid.*
redeant in Belgium con-
tra Austriacum, *ibid.* eo-
rum multi occiduntur, 577
- Gal.

- Gallici tumultus, 94. 287. 301. 361. cum Belgicis comparantur, 105. *Vide* Colinius, Condæus, Exercitus, Hugonoti, Tumultus.
- Gandavum quid significet, 307. de eo responsum Caroli V. *ibid.* plectitur ob defectionem à Cæsare, 285. 226. sacrorum clades ab Iconomochis, 217. Gandavenfes demoliuntur Lutherianum fanum, 278. & arcem, 444. Gandavense fœdus Provinciarum à Rege rebellium contra Hispanos, 414. augetur, 416. intermittitur, *ibid.* denuo agitatur, 419. absolvitur, *ib.* subscribitur, 429. expenditur, à Rege approbatur, *ib.* promulgatur, 430. *Vide* Pacificatio.
- Garfias Toletanus à Mauris interimitur, 377.
- Gaspar Colinius, 19. Hugonotorum dux, 207. offensus nimia Guisiorum potentia, 96. fovet hæreticorum causam, 102. cum eo conspirant Brabantini Nobiles, 168. inter Fœderatos numeratur, 173. sollicitat hæreticos in Belgio, 207. agit cum Hugonotis de ope Belgis afferenda, 236. milites legit ad opem Genevatibus ferendam, 287. Regi Carolo arma suadet in Hispanos, 288. quam
- plura oppida capit, 302. Regi insidias struit. *Ibid.* pugnat ad S. Dionysium, *Ibid.* fugatur, *Ibid.* iterum suadet Regi arma contra Hispanum, 362. Dux destinatur à Rege, *Ibid.* se nimium confidenter Regi credit, *ibid.* milites legit, & Belgas ad defectionem sollicitat, 363. ad liberandos Montes milites præmittit, 364. in Parisiensibus nuptiis occiditur, 367.
- Gaspar Roblæus Billii Dominus in oppugnatione Valencenæ copiarum ductor, 261. mittitur ad regem Hisp à Gubernatrice. 289. 290. 292. Nassavii castra aggreditur, 331. 373. Frisicæ præfectura in tumultu exiit, 432. in carcerem traducitur, *ibid.* captivus restituitur, *ibid.* in Hispaniam allegatur ab Austriaco, 489. nova subsidia à Rege defert, *ibid.*
- Gaspar Schetzius Grobendonchi Dominus Regii ærarii Quæstor, 132. 441.
- Gattinara, *Vide* Mercurinus.
- Geldria Belgii Provincia, 27.
- Geldriæ Præfectus, 29. 71. Dux, 27. 310. dominium apud Egmontii Duces, 329. civitates ab Hispania deficiunt, 362. recuperantur, 369.

- Gemblacum cladibus nobile, 468. à Catholicis obsidetur, *ibid.* deditur, *ibid.* Gemblacensis pugna, 463. & *seqq.*
- Geminga pagus, 332. & *seqq.*
- Gemingensis pugna, 332. victoria, 334.
- Genethiaci præfagitio, 23. 76.
- Geneva, 99 108. 206. 288. Genevates terrentur fama regii exercitûs, 287. opem petunt à Calvinianis Gallis, 287.
- Gentilina à Staffa Perusina, 460.
- Georgius Austriacus Leodiens. Antist. 31.
- Georgius Fronsbergius Germanicæ leg. Trib. Bredæ impositus, 461. obsidetur, *ibid.* proditur, *ibid.* in manibus hostium traditur à suis, 462. in Limburgensi expeditione, 480.
- Georgius Hollius Germanorum Trib. 325.
- Georgius Lalinius Villæ Dominus, 432.
- Gerardus Grobechus Episcopus Leodiensis Trudonopolim Gheusiis habendo conventui negat, 204. pro Trajectensibus Gubernatricem orat, 270. Orangium à Leodii suburbiis absterret, 46.
- Germani cum Orangio conspirant, 328. in fugam se conjiciunt, 332. seditionem movent, 333. cæduntur, 323 4. stipendia exposcunt, 33. 409 Hispanis se dedunt, 416.
- Germanorum copiæ, 394. 474. *Vide* Exercitus.
- Germanorum Nobilium consuetudo in famulorum vestitu, 1. 2. legatio, 275. patrocinium ab Orangio imploratum, 311.
- Germanicus Cæsar Drusi fil. 335. 513.
- Geta fluvius, 342.
- Gheusi quando, & cur ita appellati, 187. & *seqq.* cum Hugonotis comparati, 195 ornatus eorum, 189. eorum Duces libellum Gubernatrici offerunt. 190. libellum nomine equitum aurei Velleris mentiuntur, 192. eorum mendacio fides habetur, 19. 194. ex opinione impunitatis augentur, 197. eorum insignia & ornatus à popularibus usurpantur, 197. Trudonopoli conveniunt, 204. quid in eo conventu agitaverint, 204. à Gubernatrice nova flagitant, 204. templa depopulantur, 206. & *seqq.* Nobiles Gheusi stragi templorum consentiunt, 217. 218. eorum minæ in Gubernatricem, 221. 222. à qua aliquid extorquent, *ibid.* cæduntur in pugna ad Osteryelam, 251.

- Tornacenses Gheusii arma capiunt, 255. caduntur ad Lanoum, 275. vere Gheusii & mendici efficiuntur, 279. solum vertunt, *ibid.* in gratiam recipiuntur, *ibid.* damnantur ab Albano, 311 312. Gheusii silvestres latrociniis itinera infestant, 339. Gheusii aquatiles, 359. eorum dux & primarii, *ibid.* piraticam exercent, *ibid.* portubus Anglicis prohibentur, 360. Brillam capiunt, *Ibid.* in res sacras debacchantur, *Ibid.* 365. 366. Hispanos repellunt, 360. Amorsfortiam diripiunt, 366. Amstelodamo rejiciuntur, 487. *Vide* Nobiles confœderati.
- Ghibercius unus ex conjuratis, 172.
- Ghisella inter conjuratos, 173.
- Gisbertus cum fratre Batenburgio fugitivus, 276. capitur, & ultimo supplicio afficitur, 277.
- Glimæus maris Belgici præfectus, 381. vincitur & interficitur, *Ibid.*
- Glimæus Brabantia Wallo-nicæ Præfectus Senatores è curia in custodiam trahit, 414. in pugna fugatur ab Hispanis, 416. inimicitia ejusdem cū Orangio, 493.
- Glimæus Marchio, *Vide* Joannes Glimæus Marchio Bergensis.
- Gniffius Groningæ Episcopus, 338.
- Godefridus Sterchus Antverpiæ prætor, 113.
- Goesium in Zelandia liberatur, 369.
- Gœsiana trajectio, *Ibid.*
- Goignius, *Vide* Antonius.
- Gomesius Figueroa Ferieæ Dux. 67. mores ejus, 282. sententia de armis in Belgium inferendis, 283. 285. comes Regis in sistendo Carolo Principe, 315.
- Gomesius à Sylva Eboli Princeps, *Vide* Rodericus.
- Gonzaga, *Vide* Annibal, Camillus, Ferdinandus, & Octavius.
- Gorcomium deficit ab Hispanis, 361. expugnatur, 394.
- Gorcomienses Martyres, 366.
- Gotha urbs, 243.
- Gouda ab Hispanis deficit, 361.
- Grangius Narbonensis Calvinianus, 253. 255. seditio-num princeps. *ibid.* deditionem Valencenatibus dissuadet, 265.
- Granvellanus. *Vide* Antonius & Nicolaus.
- Gravelinga Flandriæ portus, 20. 329. Gubernator, 373.
- Georgius III. Pontif. auget Episcopos in Germania, 53.
- Gregorius XIII Pontif Granvellano Proregi offensus, 139. ejus gratulatio ob

- nuncium Hugonotorum
 & adis, 366. opem ferre
 Scotorum Reginae cum
 Hisp. Rege decernit, 407.
 Joan. Austriacum Regi Gu-
 bernatorem Belgii propo-
 nit, & expeditionis Bri-
 tannicae Ducem, *ibid.* mit-
 tit Philippum Segam Nun-
 cium ad Austriacum in Bel-
 gium, 440. & pecuniae au-
 xilium, *ibid.* hortatur Ale-
 xand. Farnesium ad Belgi-
 cam expeditionem capes-
 sendam, 460. ejusdem lit-
 terae noxarum veniam Ca-
 tholico exercitui largien-
 tes, 463. captivos commu-
 tat, 489. agit cum Hispan.
 Rege de regno Tunetano
 Joanni Austriaco attribu-
 endo, 510.
- Grembergensis Tribunus
 peditum, 227.
- Gresserius Anglorum Regi-
 nae Procurator, 228.
- Groninga defectionem à
 Rege minatur, 247. praesi-
 dium accepit à Regiis, 278
 obsidetur à Ludovico Nas-
 savio, 330. strenuè defendi-
 tur à Vitellio, *ibid.* com-
 ponitur ab Albano, 337.
- Groningensis Episcopus &
 Praefectus, 337. arx ibi de-
 signatur ab Albano, *Ibid.*
- Groningensia tormenta à
 musica nomen sortita,
 320. 335.
- Gubernator, *Vide* Belgii Gu-
 bernator, & Praefectus.
- Gubernatrix, *Vide* Margarita
 Parmensis.
- Guerraus Despæus Hisp. Re-
 gis Orator apud Angliae
 Reginam, 350.
- Guido Brajus montensis,
 255.
- Guinegata, 27.
- Guinifius, *Vide* Paulus Lu-
 centis Princeps.
- Guifius, *Vide* Carolus Lo-
 tharingus, Franciscus Gui-
 fius, & Tumultus Gallici.
- Guiraltus in Duvelandiam
 trajicit, 397.
- Guilielmus Bergensis Comes
 è quatuor primis Foedera-
 tis, 173. Bruxellis, 182.
 186. in convivio cum ipsis,
ibid. cum eisdem Guber-
 natricem adit, 190. in Gel-
 dria secedit, 191. 269. in
 jus vocatur, 311. absens
 damnatur, *ibid.* victor in
 Zutphania, 362. 365. fuga-
 tur, 369.
- Guilielmus Blofius Treslon-
 gus inter primos Gheufios
 aquatiles, 359. piraticam
 exercet, *Ibid.* Hisp. repellit,
 & eorum naves succendit,
 360. auctor suspendii Al-
 vari Pacechi, *ibid.*
- Guilielmus Bronchorstius
 Batemburgicus moritur,
 373.
- Guilielmus Cliviae Dux, 15.
 173. 430.
- Guilielmus Hornanus Hessi
 Dominus Bruxellarum Gu-
 bernator, 414. ejus jussu

senatores Regii in custodia trahuntur. *ib.* Orangii emissarius, 437. in Gemblacensi pugna legionum ductor, 465. Austriaco ingratus, 439. hortatur Iesuitas ad Sacramentum præstandum, 446. ejus inimicitia cum Orangio, 493. qui finis ejus, 437.

Gulielmus Lumejus ex Comitibus à Marcha inter Fœderatos ductor equitum, 247. Catholico nomini sævè infensus, 338. ejus vorum de ulciscenda morte Egmontii & Hornani, *ibid.* Gheusiorum aquatiliam Dux, 359. ejus odium in Albanum, *ibid.* vexillo significatum, *ibid.* piraticam exercet, *ibid.* Brilam capit & communit, 360. in res sacras debachatur, *ibid.* 356. effigies ejus conspicilia, Albano imponentis, 361. ejus opera civitates rebelles Orangio præstant obedientiam, 362. suis offensus, 374. ab Orangio redigitur in ordinem, & in carcerem. & in exilium, *ibid.* victus Gemblacensi pugna Leodium profugit, *ibid.* miserè moritur, *ibid.*

Gulielmus Nassavius Orangii Princeps 8. genus, ortus, præfagia, Majores, 75. 76. educatio apud Mariam Cæsaris sororem, *ibid.* inter e-

phebos Imperatorii cubi-
culi, *ibid.* militia, munia, &
gratia apud Cæsarem, 76.
77. Imperii coronam Fer-
dinando Regi Rom. de-
fert, 8. 77. Philippo Regi
commendatur à Cæsare,
ibid. inter aurei Velleris e-
quites adlegitur, *ibid.* pacis
conficiendæ interpret, &
obses Henrico Regi datur,
77. 80 causæ offensi animi
ejus & consilia, 77. inge-
nium & mores, 78. rei do-
mesticæ splendor, 79. Re-
ligio qualis, *ibid.* Machia-
velli lectioni additus, 80.
ejusdem conjugia, 91. na-
scitur ei filia, 121. & Mau-
ritius fil. 149. Hispanis mi-
litibus præficitur in Bel-
gio, 49. & Hollandiæ, Ze-
landiæ & Trajecto ad Rhe-
num, 29. & Burgundiæ, 30.
77. designatur à populo ad
Belgii universi præfectu-
ram, 34. quam sibi ultrò
deberi prædicat, 78. quid ei
officeret, 35. spe dejectus
præfecturæ Belgii, 76. 78.
inde indignatio & querelæ
adversus Regem, 67. & ab-
alienatio, 114. invidia &
æmulatio in Granvella-
num, 68. 71. 72. 73. 78. à
quo læsus, 92. 116. unde ei
turbandi occasio præsum-
pta, 116. inde ducta princi-
pia, 81. & *seqq.* 170. favet
seditiosis civibus & here-
ticis, 82. 113. Egmontium
sibi

sibi adjungit, 116. cum quo comparatio, 121. stimulat Brabantinos, 116. in Granvellanum consultat, 118. 119. 123. contra eundem scribit ad Regem, 124. querelæ in Equitum aurei Velleris conventu, 118. & in Senatu coram Gubernatrice, 128. ejus cum Arembergio dissidium, 124. 126. & cum Areschoto, 176. decernit abstinere in posterum à Senatu, 129. admonet Gubernatricem de Nobilium conspiratione, 168. an hujus conspirationis ipse particeps, 169. Braxæ in ejus urbe conscribitur conjurationis fœdus, 171. queritur in Senatu inter fœderatos se numerari, 173. censet conjuratos intra urbem admitteudos, 176. ejus querelæ contra Regem, 177. in ejus ædes Fœderati divertunt, 182. quid ibi actum, *ibid.* 183. Fœderatis adest in ædibus Culemburgii, 188. cœna Fœderatos excipit, *ibid.* litteris admonetur à Pio V. 196. à Pio IV. antea de eadem re admonitus, *ibid.* conceditur à Gubernatrice Antverpianis ad tumultus componendos, 20. adventanti plausus, & acclamationes hæreticorum,

ibid. quid Antverpiæ actum ab eo, 205. mittitur à Gubernatrice disturbando conventui Trudonopolim habendo, 204. coercendæ Antverpiæ Gubernatorem se nominari cupit, 206. nominatur & impetrat corporis custodes, 206. ejus consilium invadendi Belgii dominatum, 207. 221. 222. 308. & in primis Hollandiam, 247. contra arma disserit in Senatu, 220. Gubernatrici abiturum Bruxellis dissuadet, 221. ejus opera Antverpiæ orthodoxorum cultus restituitur, 223. templa Antverpiæ hæreticis attribuit, *ibid.* invehitur in Imperatoris edictum, 228. Teneramundam convenit cum aliis Proceribus, 230. 324. quid ibi agat, 230. 324. gloriatur se in secreta Regis penetrare. 234. conatur ad novum fœdus Egmontium pertrahere, 243. in tumultu Antverpiensi quomodo se gerat. 250. & *seqq.* recusat sacramentum fidelitatis Regi præstare, 265. præfecturis ultro se abdicat, *ibid.* turbatur ex Albani in Belgium adventu, 266. colloquium ejus cum

Proceribus ad Villebrocum pagum, 268. ejus discessuri verba ad Egmontium, *ibid.* & epistola ad Gubernatricem, *ibid.* Belgio abit, *ib.* in jus ab Albano vocatur, 310. absens damnatur, 311. quid responderit, *ibid.* querelæ ejus de filio in Hispaniam misso, *ibid.* ejus prima ex Germania in Belgium expeditio, 318. adversus Regem Apologiam edit, 78. & librum adversus Albanum, 338. Aquisgrani lustrat exercitum, *ibid.* transmittit Mosam contra Albani opinionem, 340. levis præliis pugnat, *ibid.* Vitellianos fugat, 341. Albanum ad certamen provocat, 342. varias urbes frustra tentat, *ibid.* 346. ejus periculum ex seditione in castris orta, 342. ad novum subsidium ex Gallia excipiendum exercitum movet, *ibid.* capit Trudonopolim, *ibid.* pugnat ad fluvium Getam, 343. cum clade suorum, 344. Gallico augetur auxilio, & annonæ inopia, 346. in Galliam Condæ se adungere cogitat, *ibid.* vastat Leodiensem agrum, & Hannoniæ pagos, *ibid.* apud Quercetum cum Albano præliū feliciter committit, *ibid.* prohibetur

Galliam intrare, *ibid.* seditione in ejus castris 347. in Germaniam spe frustratus abscedit, 347. Albani factum irridet ex statua erecta, 348. Belgas sollicitat ad defectionem occasione tributorum, 358. fit voti compos, 359. aquatilibus Ghesis utitur contra Albanum, 359. & *seqq.* civitates rebelles ei se dedunt, 361. ejus expeditio secunda ex Germania in Belgium ad liberandum Ludovicum fratrem, 365. expugnat aliquot civitates in Brabantia *ibid.* ejus militiæ crudelitas, *ibid.* Montes properat, *ib.* miratur Albani castra obsidentis urbem, 366. ea frustra perumpere conatur, *ibid.* abit. 367. noctu abiens invaditur, *ib.* Harlemenses ad perferendam obsidionē firmat columbarum ministerio, 371. ejus animi sensus ex Albani discessu, 275. ejus victoria & Middelburgi deditio, 381. parat milites & navigia ad defendendam Duvelandiam, 396. quam amittit, 401. in Scaldiam auxilium transfert, *ibid.* capta Crimponia munitione Ziriczæam se confert, 402. rejicitur. *ibid.* Præfectos Provinciarum ac Senatores ad libertatem sollicitat, 413. cum nonnullis soci-

cietatem inuit, 413. Ateschorum allicit, *ibid.* invitatur ad Gandavense fœdus, 415. Ordinum milites adjuvat contra Hispanos, *ibid.* Senatores, & Ordinum delegatos instruit contra Joann. Austriacum, 423. eisdem suadet Hispanorum è Belgio ejectionem, *ibid.* dolet admissum Austriacum, 434. negat se cum Provinciis suis Edicto subscripturum, *ibid.* Calvinianum se profitetur, 435. conatur avertere animos Belgarum ab Austriaco, *ibid.* ejusdem consilium de Austriaco capiendo, 46. inimicitias ferit inter Austriacum & Belgarum primores, 47. Brabantia Rutartes creatur, 404. novos Magistratus ad Hollandorum exemplar instituit, 443. ejus consilio arx Antverpiæ diruitur. *ibid.* nimia ejus potentia offenduntur proceres. *ibid.* adjungitur Archiduci Matthiæ Belgii Præfecto Vicarius, 445. fugit Antverpiam, audita Gemblacensi Catholicorum victoriâ, 470. ejusdem commentum de clade Regiorum in arce Limburgensi, 485. incusatur ab Archiduce & Ordinibus, 487. ad Batavicum mare suum fundat imperium, *ib.* Amstelodamum

tentat, *ibid.* fraude deceptum ei se dedit, *ibid.* milites legit in Germania, 488. armorum cessationem suadet Ordinibus, *ibid.* concordiam non admittit, *ibid.* ejus inimicitia cum Campinio, Glimæo, & Hessio, 493. callide rumorem spargit de sua cæde, *ibid.* ejus commentum de conjugio Austriaci cum Angliæ Regina, 511. Quo nomine à Granvellano notaretur, 00.

Gunterus Comes Swartzenburgius, 425. 394. inter Fœderatos, 17. equitum ductor in exercitu Orangiæ, 38. Cæsaris nomine inter Regios & Orangiânos pacem agitatur, 94.

Gulmanus, *Vide* Antonius Ayamontius, & Didacus.

Sententia ad G. spectantes,

NON minus certo interitus GRATIÆ expectandus, quam vitæ, 94. Principem aliqui hætenus suorum GRATIÆ tribuunt, dum illi se consiliorum ministros, non authores jactent, 128.

H,

HA Fluvius, 21.
Hadrianus Jansenius, 374.

Hære-

Hæresis unde in Belgium in-
vecta, 63. turbarum concitatrix, *ibid* quibus occasio-
nibus usa ad turbas concitan-
das, 65. 73. 84. prona in
Atheismum, 64. contuma-
ciæ rudimentum, *ibid*. con-
temptrix obedientiæ erga
Principem, *ibid*.

Hæresis in Gallia, 95. 105.
123. 302. ejus patrocinium
102.

Hæreticorum mos canendi
Davidis carmina Gallicâ
linguâ, 105. Hæretici Gal-
li, hæreticis Belgis opem
ferunt, 536. Hæreticorum
index Regiis litteris in-
clusus, 141. plectuntur e-
ventu vario, *ibid*. 279. Hæ-
retici sacerdotis facinus,
142. eorum læritia ob dissi-
dium inter Regem, & Pon-
tificem, 146. sollicitudo ex
colloquio ad Bajonam, 151
Regis litteræ, & Guberna-
triciis edictum contra eos,
164. 165. promulgatione
edicti tumultuantur, 170.
stimulant conjuratos, *ibid*.
irrupunt undique in Bel-
gium concionabundi, 198.
tres eorum classes, *ibid* eis-
dem conciones permit-
tuntur, 222, & *seqq*. Franci-
scanos domo ejiciunt. 224.
eorundem consilium de
mittendis Calvinianis li-
bris in Hispaniam, 235.
316. consistoria, 237. fa-
cultatem postulant sectas

suas exercendi, 239. gessi-
unt ob defectionem No-
bilitum à Rege, 247. eo-
rum consternatio Valence-
naribus subjectis, 263. &
querelæ, 270. conciona-
lium ministrorum fuga, *ib*,
in certamen vocantur,
270; ex Belgicis urbibus
ejiciuntur, 273. 278. 279. à
Germanis opẽ implorant,
275. eorum fana destruun-
tur, 278. eorundem sensus
de Albani ex Belgio dis-
cessu, 375. criminantur
Austriacum, 436. jurant
cum Catholicis pro Mat-
thia Archiduce, 446. Jesui-
tas Antverpiâ ejiciunt, *ibid*.
& alios Catholicos, 448.
occupant eorum templa,
ibid. inducuntur Amstelo-
damum, 488. *Vide* Calvi-
niani, Conciones, & Lu-
theriani.

Haga Comitum urbs in Bata-
via. 390.

Hames, *Vide* Nicolaus.

Hangestus, *Vide* Franciscus,
& Joannes.

Hannibal Carthaginiensis,
48.

Hannonia Belgii Provincia,
26. ejus Gubernator, 28.
pagi, ac prædia vastantur,
346. delegati Bruxellas
evocantur, 408. contra
Hispanos, 415. *Vide* Mon-
tes Hannonia.

Hannoniorum prover-
bium, 253.

Haria-

Hariadenus Barbarossa, 403.
regno ejicitur à Carolo
V. 513.

Harlemum accipit ab Hol-
landis præsidium, 370. Re-
ligionem exuit & sacra
violat, *ibid.* obsidetur à
Regiis, 370. novis contu-
meliis irritat Hispanos,
371. in res sacras ludit, *ib.*
fame se dedit arbitrio vi-
ctoris, *ib.* plurimi supplicio
afficiuntur, *ibid.* mulierum
Harlemensium manipu-
lus, *ibid.* civium obstinatio,
& ferocia, 372. Harlemen-
sis cum Sancerrana obsi-
dionis similitudo, 373.
mortui & saucii ex Regi-
is, *ibid.* & ex Fœderatis,
374.

Hassius, *Vide* Philip. Hassiæ
Regulus.

Hastati equites, 385. 464.

Hastiludium, 22.

Haulcepennius, *Vide* Clau-
dius.

Havræus *Vide* Carolus Cro-
ius.

Hedinum op. 18.

Heleonora Caroli V. soror,
5. 24.

Heleonora Momorantia u-
xor Comitis Hochstratæ,
265.

Hellevinus, *Vide* Franciscus.

Helvetii, 287.

Henninius, *Vide* Joannes, &
Maximilianus.

Henricus Angliæ Rex 16.

Henricus Bavarus Ultraje-

ctensis Episcopus, 37.

Henricus Brederodius cen-
turix equitum Belgicorum
ductor, 30. 175. conjurato-
rum dux, 173. 178. Bruxel-
las cum Fœderatis intrat,
182. novo jurejurando eos
conjungit, 184. in Curiam
cum iisdem procedit, *ibid.*
eorundem nomine tradit
Gubernatrici libellum, 184
convivio excipit Fœdera-
tos in ædibus Culembur-
gii, 186. novum libellum
tradit, 190. Antverpiam ab-
it, 191. à magna hominum
frequentia convenitur,
ibid. ducem se iis offert,
& accipitur, *ibid.* occurrit
Orangio adventanti, 202.
Trudonopolim conven-
tum fœderatis Gheusis
indicit, 204. vocatur ad
colloquium ab Orangio, &
Egmontio missis à Guber-
natrice. 205. colloquii ca-
pita novem ad socios de-
fert, *ibid.* dux eligitur, ad
pecuniam & milites le-
gendos, 242. conatur ad
novum fœdus Egmonti-
um pertrahere, 343. petit à
Gubernatrice facultatem
veniendi Bruxellas, 344.
non admittitur *ibid.* libel-
lum mittit Gubernatrici,
ibid. milites & arma parat,
247. milites Vianam tra-
ducit, *ibid.* Amsteloda. in-
trat, 249. recusat jusjuran-
dum Regi præstare, 264.

- privatur equitum Belgicorum regimine, *ibid.* jubetur abire Amstelodamo, 277. tentat reconciliationem, sed frustra, *ibid.* Hollandiæ recuperandæ spem depouit, *ibid.* Belgio abit, *ibid.* moritur, *ibid.*
- Henricus Dionysius è Societ. Jesu Colonia Trajectum accersitur, 270. cum hæreticis præliatur, *ibid.* Trajectum Religioni, ac pristinae obedientiæ restituit, *ibid.*
- Henricus I I. Galliæ Rex ad bellum incensus adversus Hispanum, 19. capit Calem, 20. pacem init cum Philippo Rege, 22. ejus odium in Mariam Hungariæ Reginam, 477. ludi in nuptiis filia ac sororis, 22. mors, 23. mortis vaticinatio, & judicia sapientum, *ibid.*
- Henricus Lusitanorum Rex, 276. 500.
- Henricus Nassavius Principis Orangii pater, 75.
- Henricus Nassavius Principis Orangii frater copiarum dux, 382.
- Henricus Navarræus postea Galliæ Rex, 367.
- Henricus Osellius Caroli Regis Gall. orator, 146.
- Henricus Viennius Ceuravii Dominus in pugna Gemblacensi equitum ductor, 467. in Walhemii obsidione, 483.
- Hercules Ferrariæ Dux, 38. ejus filia destinatur uxor Al. Farnesio, 38. 155.
- Herculis portus, 404.
- Hesius, *Vide* Gulielmus.
- Hiberniæ regnum offertur Austriaco, 515.
- Hiergius, *Vide* Ægidius Barlamontius.
- Hieronimus Roda, 410. ejus famulus interficitur, *ibid.* ipse periclitatur, *ibid.*
- Hieronimus Serosquerquius in transmissione Ziriczana, 396.
- Hieronymiani cœnobii situs & descriptio, 10.
- Hippolytus Pennonius medicus, 503.
- Hisp. victores ad S. Quintinum, 20. ad Gravelingam, 20. in Belgio præsidarii, 30. 43. 81. 297. 307. 486. in Hispania rebellant à Cæsare, 47. retinentur in Belgio, 49. dimittuntur, 89. auxiliares in Lemovicibus, 99. navigant in Hispaniam, 46. redeunt in Belgium, 294 307. 337. gladiis ore mordicus arreptis trahunt Albim, 295. vincunt Comitē Hochstratanum, 318. Damnum recuperant, 326. cladem recipiunt, 320. fugant Lud. Nassavium, 332. ad Geminam victores, 333. 334. & ad Getam fluvium, 345. repelluntur, 360. Espinense cœnobiū expugnant, 364.

vincunt Gallos apud sanct.
 Gissenium, 364. Montes
 obsident, 363. & seqq. in-
 dusiati Orangiana castra
 invadunt, 367. Montes re-
 cuperant, 368. depopu-
 lantur Mechliniam, *ibid.*
 Zutphaniam, 369. Goe-
 sium obsidione liberant,
ibid. Zuitbeverlandiam
 capiunt, *ibid.* Oceanum
 pedibus transmittunt, *ibid.*
 Nardemum incendunt,
 370. Harlemum obsident,
ibid. capiunt, 371. in mari
 vincuntur, 374. 381. Mid-
 delburgum amittunt, 381.
 ad Mochemum vincunt,
 383. Lugdunum obsident,
 389. obsidentur ab Oran-
 gianis, 392. ab obsidione
 non sine clade discedunt,
ibid. civitates expugnant,
 393. Zelandicam expedi-
 tionem tentant, 394. in
 Philippolandiam descen-
 dunt, 396. mare pedibus
 trajiciunt, 398. ultimi re-
 vertuntur, 400. medii ca-
 duntur, *ibid.* primi Du-
 velandiam appellunt, 401.
 victoriam reportant, *ibid.*
 in Scaldiam transmittunt,
 401. 402. Insulae partem
 expugnant, *ibi.* Ziriczæam
 obsident, 402. capiunt,
ibid. opem ferunt Alosta-
 ænsibus, 411. Gandavi
 arcem amittunt, 415.
 Glimæanos fugant, 416.
 Trajectum ad Mosam re-

cuperant ac diripiunt, *ibid.*
 Antverpiam accurrunt,
 417. vallum expugnant,
 418. Curiam incendunt,
 419. Antverpiam depopu-
 lantur, *ibid.* ad Regem le-
 gationem mittunt, 420. ex
 Belgio abeunt in Italiam,
 433. 435. Ex Italia ab Alex.
 Farnesio reducuntur in
 Belgium. 449. in Gēblacen-
 si pugna hostē profligant,
 493. & seqq. Gemblacum
 expugnant, 469. Siche-
 mium capiunt, 472. &
 Limburgum, 482. eorum
 novus exercitus in Bel-
 gium, 489. Hispanorum
 militum audacia, 295. 367.
 in eos Belgarum odium,
 82. 358. 395. 361. 412. 418.
 contra eosdem edictum
 & conventus, 414. &
 consultatio, 87. 88. que-
 relæ eorum, 530. pietas,
 333. 336. naves in Angli-
 cis portibus attinentur,
 391. constantia in obsi-
 dione, 392. contra eos
 foedus Gandavi inicitur,
 415. hostium strages, 432.
 decennio ferè semper
 victores, 431.
 Hispani Subcenturionis
 facinus, 392. & alterius
 Centurionis virtus, 400.
 Gubernatorum Hispania-
 rum discordia, 412.
 Hispana classis, 377. 381.
 405. aurum vehit ab
 India, 11.

- Hispaniæ Gubernator absente Rege, 141.
 Hispaniæ legiones, 293. 303. 320. 411. 413. 489.
 Hispanienses senatores, 409. in custodiam trahuntur, 414. *Vide* Expeditio, Seditio, & Victoria.
 Historici de pace ac bello disferentis officium, 48.
 Historicorum errata refelluntur, 101. 310. 320. 321.
 Historicorum de principiis tumultuum Belgicorum dissentientium causæ, 47.
 Hochstratanus, *Vide* Antonius Lalinus.
 Holachius, *Vide* Philippus.
 Hollandia Belgii Provincia, 26. nova Resp. 1. 361. Præfectus Hollandiæ, 29. 360. in ea clades, 216. primi in ea tumultus, 276. 360. 361. Gubernatrici se dedit, 277. ejus littoralis pars à mari absorpta, 356. Hollandi olim immunes à tributis, 358. ob ea rebellant à Romanis, *ibid.* rebellant à Rege, 359. & *seqq.* 414. 415. Hispanos expellunt, 360. Albanum irrident, 361. Orangio se dedunt, *ibid.* prædatoriis navibus undique confluentibus classem conficiunt, *ibid.* decennio ferè mari semper victores, *ibid.* recuperantur ab Hispanis aliquæ eorum civitates, *ib.* & *seqq.* 375. 393. in Hispanos odium, 361. 370. eorum classis per agros navigat Lugdunum, 392. & in Scaldiam, 401.
 Horna opp. 330. ab Hispanis deficit, 361.
 Hornanus, 330. *Vide.* Gulielmus, & Philippus.
 Horologiorum fabricatio, 11.
 Horti cultura à triumphalibus manibus exercita, *ibid.*
 Hubertus à Valle, 334.
 Huchelium op. 393.
 Hugonoti nomen unde, 98. 105. Hugonotorum patroni, 298. duces. 295. pugna, 105. 302. 345. fraus, 288. ex Gallia arma offerunt hæreticis Belgis, 236. arma suadent Regi Gallorum in Hispanos, *ibid.* rumor de pace inter eos & Carolum Galliæ Regem, 362. cædes eorum memorabilis in D. Bartholomæi nocte, 366.
 Hungariæ Regina, *Vide* Maria.
 Sententia ad H. Spectantes.
HUMANIS in rebus sæcula ac personæ intereunt, causæ & eventa eadem recurrunt, 2.
HUMANA omnia reperiuntur plerumque minora dum possidentur, quàm dum optata finguntur, 135.

Contumacia rudimentum
est HÆRESIS, 63.

Nunquam bona fide HÆRE-
SIS manuescit, 285.

HÆRESIS refractorium ac
pertinax malum facilius
excluditur, quàm expelli-
tur, 440.

I.

Jacobus Jungelingus, 348.

Jacobus Marnixius Tholo-
læ Dominus ad Zelandiæ
Dominatum aspirat, 349. à
Cattejo rejicitur, *ibid.* ad
Ostervelam prope Antver-
piam se munit, *ibid.* pugnat
cum Beavorio, 251. fuga-
tur, *ibid.* comburitur, *ibid.*
Ejus uxor Calvinianos
concitatur, 252.

Jacobus Masius, 7.

Jacobus Simonius, 382.

Jannellus Turrianus Cremo-
nensis, 11.

Iconomachia unde in Bel-
gium immissa, 396. 217. à
quibus adjuta, 218. à Flan-
dria primum cœpta, 207.
dies Iconomachia decre-
tus & locus, *ibid.* Icono-
machorum arma & condi-
tio, 207. 208. Ipras intrant,
& sacra depopulantur, *ibid.*
ad alia oppida percurrunt,
209. à Seclinensibus fu-
gantur, *ibid.* templa Ant-
verpiæ depopulantur, 211.
& *seqq.* an à Dæmonibus
adjuti, 213. populationem

reperunt, 216. triduo con-
tinuant, *ibid.* à civibus fu-
gantur, *ibid.* quam ampla
ea clades, *ibid.* eorum per-
multi damnantur, 278.
307. 312. Vide Sacrorum
clades.

Icunculæ hominum & equo-
rum armata, 11.

Jenliffius, Vide Franciscus
Hangestus, & Joannes.

Jesuitæ à seditiosis militibus
oblata non accipiunt, 388.
eorundem ad illos oratio
& fructus, *ibid.* ad sacra-
mentum præstandum in-
vitantur ad hæreticis. 446.
recusant, *ibid.* obsidentur
ab armatis hæreticis, *ibid.*
diripitur Antverpiæ eo-
rum domus, *ibid.* ejiciun-
tur urbe, *ibid.* facinus egre-
gium unius è Societate
Jesu, 447. mira res eorum
domi, *ibid.* spreta unius
concio à seditiosis militi-
bus, 386. audita alterius
admonitio ab ituris inter
hæreticos, 159. lucri piam
occasionem mercatoribus
Antverpiensibus alius cõ-
monstrat; 368. alius mare
vudentibus è Cœlo open
divinam implorat, 398. u-
nius opera Trajectum Re-
ligioni Catholicæ restitui-
tur, 270.

S. Ignatius Loyola Margari-
tæ Parmensis Confessa-
rius, 42.

- Imagines Deiparæ Virginis
 Antverpiæ. 211. Hallis
 Hannoniæ, 189. Parmæ,
 163. Sicherni Aspricollis,
 471. Sanctissimi Crucifixi
 Romæ, 452.
- Imaginum sacrarum violatio
 in Belgio, *Vide* Iconoma-
 chia.
- Imbertus Flaterius Bordillo-
 nius, 203.
- Imperator Belgii Dominus
 desideratur à Belgarum
 Proceribus, 231. pœnæ ab
 Imperatoribus decretæ
 contra hæreticos, 58.
- Imperiales copiæ. *Vide* exer-
 citus.
- Imperialium legatio, 275.
- Imperii abdicatio, 8. 10. co-
 rona, 47. 77. 513. insignia,
 8. comitia, 121. Septemvi-
 ri *Vide* Electores.
- Incendium Mechliniæ, 309.
 pagorum plurium in Fri-
 sia, 337. Venetiis, 238. Vil-
 legariæ, 506. in arce Lim-
 burgenfi, 488.
- Incendiaria legio mulctatur,
 337.
- Incendio consumpti, 251.
 345. 419. *Vide* Hæretici, &
 Supplicium.
- Indeveltius in Valencenatum
 tumultu, 110.
- Index hereticorum à Rege
 confectus Gubernatrici
 transmittitur, 142.
- Indica Hispanorum classis
 cum auro ex India, 11.
- Induciæ quinquennales inter
 Gallum & Hispanum con-
 stituuntur, 5. 19. 71. violan-
 tur, 19. inter Joan. Austria-
 cum, & Belgii Ordines non
 probantur, 488.
- Indolis inclementis conje-
 ctura, 313.
- Infans cum fele cunis per
 aquas inVectus, 357.
- Innocentius III. Pont. M. 57.
- Inquisitio quando & à quo
 instituta, 47. ejus procura-
 tio varia. *ib.* Romæ quan-
 do stabilita. *ib.* quam accu-
 rate in Hispania exercita,
 58. qua occasione aucta in
 universa Rep. Christiana,
ibid. à quo & cur in Bel-
 gium introducta, 81. 119.
 181. occasio tumultuum
 Belgicorum, 56 eam recu-
 sant Brabantini. 59. 167. qui
 primus in Brabantia Inqui-
 sitor, 168. adversus Inqui-
 sitionem & edicta Cæsaris
 multorum sensus, 60. qui
 ejus fructus. 81. injuria il-
 lata Inquisitori, 144. Re-
 gis litteræ & edictum Gu-
 bernatricis pro Inquisito-
 ribus, 165. & *seqq.* No-
 bilium conspiratio contra
 hoc edictum, 190. 168. 173.
 182. adversus Inquisitio-
 nem publicum odium, 180.
- Inquisitionis duplex ge-
 nus, 181. tollitur in Belgio
 senatus decreto, *ibid.* &
 Regis permissione, 206.
 contra Inquisitionem li-
 bellus à Gheusis editus
 equi-

- equitum aurei Velleris nomine, 192.
- Inquisitionis Hispanicae, Praetoriae navis sic dictae, pugna, 374. 375.
- Inscriptio foederis Nobiliū, 172. in instructione Regis, 155. in Regio vexillo, 465. in basi Albani statuae, 348. in aedibus Culemburgicis, 312. in Oran-gii vexillo, 345.
- Insidiae in Austriacum, 512. Hugonotorum contra Regem, 302. hostium, 341. aperiuntur, 469. & seqq. Albano ad Monasterium Vallis viridis, 318.
- Insigne Castellae Regis, 134. à Provinciis foederatis assumptum, *ibid.* firmatae Nobilium conspirationis, 187. Insignia Imperii *Vide* Imperium. Insignia Regis, 349. mortis, 448.
- Institutor amissae libertatis conjuratorum Dux, 186.
- Instructio Regis, 153. Gubernatricis, 128. 132. 195.
- Insubria, 294. Insubrica legio, 293. Praefectura, 349.
- Insulae Flandriae civitas primaria, 256. in eam conspirant Tornacenses & Armenterenses. 256. eam mercatores consistoriales prodere tentant, 256. detegitur proditio, 256. civitas liberatur, 256. Insulani arcem demoliuntur. 444.
- Insularum Gubernator, 256
- Interim*, quis libellus. 116. à quibus conscriptus, ejus jussu, & quare. 16. evulgatur, à neutris partibus recipitur, 16.
- Invectiva Bergensis in Granvellanum. 129. Oran-gii in Imp. edictum. 228.
- Inundatio per Belgium maxima hominum strage. 355.
- Ioachimus Opperius. 408.
- Ioanna Aliberta Margaritae Valensiae, & Henrici Navarrae filia, uxor Antonii Bourbonii. 96 ejus implacabile odium erga Romanum, Hispanumque nomen. 97. Tulliae Tarquinii uxori comparatur, 98. ejus oratio maritum in Catholicos stimulantem, 98. ejus indignatio in maritum, 102.
- Joanna Austriaca, 5 6.
- Joanna Ferdinandi Catholici filia, Philip. I. uxor. 31.
- Joanna Wenceslai Ducis vidua, 441.
- Joannes Acugnica ab Rege Hisp. ad Sabaudum delegatur, 280. 287.
- Ioannes Anguisciolo Trib, 103. 287.
- Ioannes Aranda in expeditione Zelandiae vada explorat, 395. illius relatio ad Requesenium, 395. in Duvelandiam insulam pedibus mare transmittit. 396.

Ioannes Austriacus Ratisbonæ nascitur, 506, infans in Hispaniam defertur, *ibid.* Villęgarfia educatur, *ibid.* incendio eripitur, *ibid.* in dolores ejus & mores, *ibid.* 509. Jubetur ab Imp. ad sacros Ordines institui, 507. commendatur Phil. Regi à Carolo V. patre, 597. in venatione frater agnoscitur à Rege, 507. transferitur in aulam, 508. Complutum mittitur, 313. 453. educatur cum Carolo Principe, & Alex. Farnesio, 508. cum eisdem comparatur, 509. Regem offendit ob alienationem à sacris Ordinibus, 509. & ob dicensum in scio Rege ad Melitense bellum, *ibid.* offensum Regem placat 509. dissuadet Carolo Hispan. Principi abitum in Belgium, 315. Regi detegit ejusdem abeundi propositum, 315. 509. expeditioni adversus Mauros præficatur, 509. in bello sacro universæ classis Præfectus, 456. recipit à Granvellano Prorege Neap. sacrum vexillum in Turcas, 39. inter eundem & Venerium dissidium, 456. ad Echinadas victoriam reportat 458. 510. 513. iterum classem universam gubernat, 456. 457. Navarinum frustra obsidet, 458. provocat

Othomanicam classem, 458. fœdere dissoluto in Siciliam proficiscitur, 459. Tunetum, & Bisertam expugnat, 510. Regem Amidam cum liberis capit, 510. 513. Mehemetem regno imponit, *ibid.* in Italiã victor redit, *ibid.* oblatum Hiberniæ regnum admittere differt, 515. munitio- ne Regem offendit, 510. petitio Pontificis pro Regis Tunetani titulo in Austriacum conferendo, *ibid.* ei à Rege familia mutatur, *ibid.* revocatur ab Italia in Hispaniam, *ibid.* locum & honorem Regionum Infantium depoicit, *ibid.* Belgii Gubernator proponitur Regi à Pontifice, 407. & promittitur, 408. 411. Ductor exercitus in Angliam destinatur, 407. de ejusdem conjugio cum Angla Regina rumor falso sparsus, 407. 511. in Belgium venit, 423. de eo adnitiendo senatores ac Ordinũ delegati dubitant, *ibid.* consultat. ipse de Hispanorum missione ex Belgio, 424. inclinatur in illam, & cur, 428. Pacificationem Gandavensem admittit, 429. 430. 431. promulgat, 430. Lovanii acclamatur Belgii Gubernator, 430. urget discessũ Hispanorũ, 430. 432. dat mutuam Ordini- bus

bus pecuniam pro Hispanorum stipendiis, 432. Bruxellas ingreditur cum ingenti pompa, 433. benignitas ejus, 434. exigit ab Orangio ut Edicto perpetuo ipse cum Hollandis & Zelandis subscribat, 434. ejusdem litteræ ad Regem interceptæ, & evulgatæ, 439. suspicio de illo, & abalienatio multorum, 436. dissimulata ejus fuga, arcem Namurcensem occupat, 438. deputatos Ordinum docet causam suam discessionis, 438. queritur de contumeliis illatis, & insidiis sibi paratis, 438. & ad provincias scribit, 439. arcem tentat Antverpianam, 439. accusatur ab Ordinibus velut insidias fecte timens, 439. ipse veras ostendit, *ibid.* recipit pecuniarum auxilium à Pontifice, 440. animatur Regis litteris, 441. acriter increpat Ordines ob Orangium creatum Prævinciæ Ruarrem, 441. ad bellum respicit *ibid.* & *seqq.* quæ ejus vires, 442. dolet Matthiam in Belgium venturum, 444. 445. pronuntiatur patriæ hostis à Senatoribus Belgii, 446. 447. revocat Hispanos ab Italia, 449. Alex. Farnesii destinatum à Rege in Belgium invitat, 460. & lætus

excipit, *ibid.* ex ejus adventu cum Hispanis confirmatur, 461. auxilium obsessis Bredanis submittit, *ib.* defendit Ruremundam, 462. pacis conditiones ab Angliæ Regina oblatas rejicit, 462. expeditio Gemblacensis, exercitus ejus, pugna & victoria, 463. & *seqq.* ejus verba ad Gognium captivorum Ducem, 468. 469. & suorum præconium, 469. aliæ civitates eidem se dedunt, 470. Diesthemium invadendum Alex. Farnesio committit, 471. & Leviam, 474. Nivelam Carolo Mansfeldio, 474. Nivellâ ipse deditio- ne capit, 475. seditionem in castris componit, 475. prædarios milites armis exutos Nivella dimittit, *ib.* arma donat Gallis militibus, *ib.* illis exitio fuere, *ib.* iisdem missionem concedit, 476. oppida quæ plura ei se dedunt, 477. Cimacum vi capit, 477. Philippopolim obsidet, 477. & capit, 479. Namurcū curationis causa petit, 480. Limburgensem expeditionem Al. Farnesio committit, *ibid.* Barlamontio & fil. Megano justa persolvit, 487. pecuniæ subsidia accipit à Rege, 489. de invadendo hoste bellicum consilium habet, 491. & *seqq.* ad Rimenantam

exercitum movet, 494. prælium init, 495. & seqq. hostium fugientium insidias suspicatur, 496. irascitur suis ab hoste circumventis, 497. deliberat de iis liberandis, *ibid.* negotium dat Al. Farnesio, *ibid.* redintegatur pugna æquata hostium jactura, 498. 499. ejus in reducendo exercitū cura, 500. Areschorum op. amittit, 501. per legatos pacem agit, 501. arces aliquas demolitur & oppida deserit, 501. offenditur ex oblatis conditionibus pacis, *ibid.* ad Regem iratus scribit, 502. in Bugæo colle se munit, 502. apud Regem de eo Belgarum querelæ, 511. perpetua Regis de illo suspicio, *ibid.* Belgica dominatio eidem offertur, & cur, *ibid.* 512. excandescit & aversatur suasorem, 511. ejusdem mœror ob Regis suspiciones & Escovedi necem, 512. ejus querelæ contra Regem, *ibid.* ægro-rat in castris, 503. Medicorum prædictiones de eo, *ibid.* Belgii præfecturam in Al. Farnesium tranfert, *ibid.* Sacramentis munitur, 505. furiose delirat, *ibid.* moriturus tria Regem orat, 516. piè moritur, 506. 512. unde ei mors festinata, *ibid.* contra ejus vitam

conspiratio, *ibid.* ejus mors deploratur à militibus, 513. comparatur cum Germanico Cæsare, *ibid.* & cum Carolo V. patre, *ibid.* summa ejus vitæ, 506. & seqq. bellicæ expeditiones, 513. solitariæ vitæ desiderium, 514. studium conscientiæ à noxis emundandæ præsertim ante pugnam, *ibid.* ejus pietas, *ibid.* liberalitas in milites, 513. virtutes militares, 514. filia ejus, 516. mos ab eo inductus sustollendi capilli, 513. 514. Nationum contentio super effereudo cadavere ejus, 515. pompa funeris, *ibid.* capiti cur imposita corona, *ibid.* exequiæ in Namurci templo, *ibid.* & temporarium ibi sepulchrum, *ib.* cadaver in partes distractum, clam in Hispaniam deportatur, 516. compositum regi ostenditur, 519. in Escuriali apud Carolum V. conditur 520.

Io. Baptista Bertius à secretis, 265. 267.

Io. Baptista à Bosco. 412.

Ioan. Baptista Castaneus Archiep. Rossanus, Nuncius Apost. 226, ejus relatio ad Card. Alexandrinum de custodia & morte Caroli Hisp. Principis, 313.

Ioan. Baptista Marchio à Monte equitum præfectus, ad Mochemum pagum,

- gum, 384. in pugna Gemblacensi, 467. donatur à Rege annuo redditu, 484. in Rimenantæ prælio, 494. ejusdem equitatus virtus, 499. in bellico cum Austriaco, & aliis consilio, 491
- Ioannes Barnisus equitum dux, 227.
- Ioannes Blaserius, 106.
- Ioannes Blossius Treslongus, 360.
- Ioannes Bocatius è Societ. Jesu, 447.
- Ioannes IV. Barbantiæ Dux, 441.
- Ioann. Calvinus, 95. 99. *Vide Calviniani.*
- Ioannes Casembrotius Egmontii aulicus à secretis, 299. 322. 325. Albani jussu capitur, 292. capite plectitur, 322.
- Ioannes Casimirus Septemviri Palatini frater, 480. 501. 502.
- Ioannes à Cerda Medinæ cali Dux, Belgii Præfectus destinatur à Rege, 355. Belgium adit, & brevi redit in Hispaniam, 355. 375.
- Ioannes Croius Rensii Comes, 30. Tornaco præficiatur, 258. in exequiis Austriaci, 515.
- Ioannes Dominicus Card. de Cuppis, 452.
- Ioannes Escovedus Io. Austriaco suadet missionem Hispanorum, 426. ejus ad Hispanos oratio mittitur
- in Hispaniam, 439. 510. ejus mors, 511. 512.
- Ioannes Espuccius Centurio, 299.
- Ioannes Fridericus Septemvir Dux Saxonæ, 15.
- Ioannes Fridericus Septemviri olim fil. 240. cum Saxonum Duce bellum gerit, 242. 243.
- Ioannes Funchius, 424.
- Ioannes Glimæus Marchio Bergensis Hannoniæ Præfectus, 29. Venationis supremus in Belgio, 260 ducitur à Rege in Angliam ad Mariæ nuptias. 122. 290. adscribitur inter equites aurei Velleris, 290. in componendis hæreticorū tumultibus segnior, 106. 110 aliquando componit, 111. dat litteras Pontifici pro Molinæo legato, 113. in Granvellanum conspirat, 118. in eundem invehitur apud Gubernatricē in Hispaniā, 194. 290. casu sauciatus differt abitum, 194. recuperata valetudine à Gubernatrice in Hispaniā impellitur, 200. in morbū relapsus præmittit œconomum suum, *ib.* ab Hispania quid de Rege scribit, 230. facultatem in Belgium redeundi non impetrat, 290. in morbū incidit, *ibid.* ejus querelæ adversus Regem, *ib.* moritur, *ib.* ejus elogiū, *ib.* post mortem Majestatis

reus damnatur ab Albano, 291. de ejus bonis & herede quid Rex mandaverit, 291.

Joannes Gniffius Episcopus Groningensis, 337.

Ioannes Hangeſtus Ienliſii, Dominus ad liberandos Montes profectus è Gallia, 364. conſigit cum Frederico Albani filio, *ibid.* vincitur, *ibid.*

Ioannes Henninius Boſſuui comes evocatur ad turbas Valencenæ componendas, 110.

Ioannes Iacobus Mediceus Marignani Marchio, 394.

Ioannes Immerſelius Antverpiæ Prætor, 212.

Ioannes Lanoius Molembaſſi Dominus, Hannoniæ Præfectus, 28.

Ioannes Lignius Comes Arembergius, Friſiæ, & Tranſiſelaniæ Præfectus, 29. 111. adlectus inter equites aurei Velleris, 320. ejuſdem cum Orangio & Egmontio diſſidium, 124. 126. conſpirationi contra Granvellanum ſe ſubtrahit, *ibid.* conſpirationem Nobilium & conjuratorū foedus non probat, 176. ad arma promptus pro Regis cauſa, 220. 241. fugitivos rebelles inſequitur, 276. Dux Hiſpanorum peditum & equitum pro Gallo mittitur ab Albano, 301. 303.

occurrit Lud. & Adulpho Naſſaviis, 319. Dammum recuperat, & Naſſavianos fugat, *ibid.* pugnat, 320. interficit Adulphum Orangii fratrem, *ibid.* & ipſe ab illo interficitur, *ibid.* ejus exercitus cæditur, *ibid.* Arembergii elogium, *ibid.* mors ejus aliter narrata, 321. comparatio mortis ejus cum Momorantii Galliæ Comestabilis morte, 320. exequias Albanus celebrat, 330. Arembergii cladem ulciſcitur Sardeæ legio, 336.

Ioannes III. Luſitanorum Rex, 157.

Ioannes Manricus de Lara conſultat coram Rege, 282

Ioannes Manriquiſ in pugna ad Rimenantam pagum. 499.

Ioannes Marnixius inter primos conjuratos, 172.

Ioannes Micheliſius Iudæus profugus ex Hiſpania Antverpiam, 237. & hinc Venetias, *ibid.* & Venetiis Conſtantinopolim, *ibid.* Selimum demeretur, *ibid.* ſtimulat illum ad opem ferendā Mauris contra Hiſpanos, *ibid.* 316. Belgis rebellibus arma offert ex urbe Conſtantinopoli, 236. animat Selimum ad bellū Cyprium odio Venetorū, 238. & ſpe Cyprii regni, 238. Veneti incēdii author 238.

- Ioannes Momorantius Couririi Dominus Flandriæ Gallicantis Præfectus, 29. eius obitus, 210.
- Ioannes Nassavius Orangii frater, 227. 229.
- Ioannes Noricius Anglorum Tribunus, 495. 496.
- Ioannes Ostfrisiæ Comes, Limburgi Præfectus 28.
- Ioannes Olorius Ulloa in maris traiectione, 396. primi agminis ductor, 398. suos animat, 398. Davelandiam appellit, pugnat, & vincit, 401.
- Ioannes Pettinius, 382.
- Ioannes XII. Pont. 53.
- Ioannes Regula Caroli V. confessorius, 12. 13.
- Ioannes Sellius Regis nomine cum Ordinum deputatis agit de concordia, 488.
- Ioannes Soreanus Gheusiorum Dux insulis insidiatur, 256. Lanojum expugnare frustra nititur, *ibid.* cum Norcarmio configit, 257. fugatur, *ibid.*
- Ioannes Spellius præficitur ab Albano Nobilium suppliciiis, 322. suspendio necatur, *ibid.*
- Ioannes Valhartes equitum ductor, 227.
- Ioannes Vangestus Margaritæ Austriacæ avus maternus, 36.
- Ioannes Vargas Mexia Hisp. Reg. Orator, 511. 519.
- Ioannes Zuniga Requesenii pater, magnus equitum S. Iacobi Castellæ Commendator, 405.
- Ioannes Zuniga Requesenii frater, Regius Romæ Orator, 139.
- Ipræ Flandriæ inferioris op. 208.
- Iprensis Episcopus, 208. 327. *Vide Iconomachia.*
- Isabella Brigantia uxor Eduardi Lusitani Principis. 157.
- Isabella Caroli V. conjux, 506.
- Isabella Caroli V. soror, 34.
- Isabellæ Catholicæ Reginae insigne, 134.
- Isabella Clara Eugenia Phil. II. Hisp. Regis fil. nascitur, 226. Iustratur sacro fonte à Pont. Nuncio, *ibid.* nupta Alberto Rodulphi Imp. fratri Belgii Provincias dotales habuit. *ibid.*
- Isabella Henr. II. Gall. Reg. fil. nascitur, 22. cur dicta princeps Pacis, *ibid.* Carolo Hisp. Principi promittitur, uxor, 22. 354. nubit Philippo II. Hisp. Regi, 22. in Hispaniam deducitur, 97. in colloquio ad Bajonam, 149. moritur, 316.
- Isabella Lusitana Philip. II. Reg. Hisp. mater, 157.
- Isabella Lusitana uxor Philippi Burgundiæ Ducis, 162.
- Ischius à Senatu legatur ad

- Io. Austriacum 423. consilium super ea legatione oblatum recusat, *ib.* multorum odium incurrit Austriacum laudando, *ibid.*
- Ilela flu. 391.
- Isidorus Pacechus Hispanus Centurio in Duvelandiæ transmissione, 396. pila trajectus moritur, 400. virtus ejus & supremæ voces, *ibid.* ejus cum Cæsariano Centurione comparatio, 401.
- Itali victoriæ Mochensis decus Marchioni à Monte tribuunt, 384. Belgio discedunt, 433, in Belgium ab Alex. Farnesio reducuntur, 455. eorum virtus ad Rimenanrampagum, 499. qui dictus Italiæ Palatinus, 385. copiæ ex Italia, 287, 294. 489. 495.
- Iudæus Michesius, *Vide* Ioan. Michesius.
- Iudoignia Austriaco se dedit, 471.
- Iuliacensis ager, 318, dux, 439. 485.
- Iulianus Romerus Hisp. Trib. Siculæ legionis, 294. faucius, 373. Glimæo socius ad liberandum Middelburgum, 381. vitæ ejus periculum in tumultu Bruxellensi, 410. Antverpiam invadit, 417. Philippum Egmontium capit, 418. Belgio cum Hisp. discedit, 433. equo de-
- lapsus moritur, 449.
- Iulius Pavescus Pontificius apud Cæsarem Nuncius, 195.
- Iulius II. Pont. 97. 405.
- Iusjurandū inaugurati Principis Brabantix, 51. Fœderatorum, 253 à Proceribus Belgii exactum, 264. 269 à civitatibus Hollandiæ Orangio præstitum, 361. Hisp. Principi à Proceribus Belgii dictum, 379 à Carolo VIII. Pisani & Florentinis dictum, 436.
- Iesuitis propositum ab hæreticis Antverpiæ, 446.
- S. Iusti cœnobium, 10. *Vide* Cœnobium.
- Iustitium in publico luctu indictum, 16.
- Iustus Scowemburgius sollicitatur à Brederodio, 277. Frisiam intrat, 318. seditionem Germanorum reprimat, 333. in pugna Gemingensi, 335. capta ejus suppellex, 335.
- Iustus Villerius Nivellam pro Ordinibus defendit, 474.
- Sententia ad I. Spectantes.*
- I**NFANTUM mores à domesticorum primo veluti afflatu verius multo, quam à natalium potestate siderum plerumque finguntur, 452.
- I**NSINCERAS animas sicut impura corpora quom-

I N D E X.

magis nutrias, eo magis lædas, 436.

Aliquorum **I N G E N I U M** mollibus remediis melius sanatur, contra vim pervicax obnititur; sequiturque facilius quam ducitur, 427.

Deesse diu non potest occasio **I M P R O B I T A T I**, 308.

Esse videtur argumentum justæ **I R A C U N D I Æ**, si non cito deponatur, 178.

Acerrimæ esse solent à primis annis **I N G E N I O R U M** velitationes, 115.

Principatum **I N I T I A** novis rebus attentandis accommodata, 58.

Non est in ejusdem manu **I G N E M** tectis injicere, & injecto spatium modumque statuere, 74.

Plurimum refert, succedant, an concurrant **I N F O R T U N I A**, 84.

Nulli **I A C T A N T I U S** fidem suam obligant quàm qui maximè violant, 4.

Magnum **I M P E R I I** corpus magna animandum est mente, multis tuendum est manibus. 2.

Difficilius est **I M P E R A T A** facere, quam imperare facienda, 60.

K.

K Ennava Mulieribus pugnans in obsidione

Harlemensi præficitur, 372. etiam hostibus admirationi, 373.

L.

L ætitia publica ex pace inter Galliarum & Hisp. Reges, 22. in discessu Granvellani ex Belgio, 137. Romæ ex gemello Farnesiorum partu, 451. in nuptiis Al. Farnesii, & Mariæ Lusitanæ, 162. verita in Hispania in populatione Rom. urbis, 16.

Læti introitus privilegia, 51. 117.

Lalinius, Vide Antonius, Carolus, Georgius, & Philippus.

Lambertus Comes Gemblacensis & Abbas, 468.

Lambertus Wirtzembergius, 374.

Lamoralius Comes Egmontius eques aur. Vell. creatus à Carolo V. 329 Belgici equitatus Magister, 20. victor ad S. Quintinum & ad Granvelingam, 20329. præficitur Flandriæ, & Artesiæ, 29. 330. & Hispanis militibus in Belgio universi Belgii præfectus à populo designatur, 34. 35. ab alienatio ejus à Rege. 67 114. libertas, 115. invidia & æmulatio in Granvellanū, 70. 71. Orangiopositus à Cæsare, 77. Orangio se adjungit, & iis qui à Gran-

vellano dissident. 114. prima eius ad Regem conquestio, 116. contra Granvellanum conspirat, 116. 123. alios stimulat, 127. litteræ ejusdem ad Regem contra Granvellanum, 141. eius Orangii dissimilitudo, 120. invitatur à Rege in Hispaniam, 126. non assentitur, 127. dissidet ab Arembergio, 126. contra Granvellanum querelæ, 128. Granvellani periculum Gubernatrici aperit, 129. 137. aliis ab aula discedentibus ipse non discedit, 130. author symboli in vestibus famulorum, 133. aliud symbolum eo sublato designat, 134. legatur à Gubernatrice in Hispaniam, 148. excipitur perhumaniter à Rege, 152. purgat se apud Regem, 153. redit in Belgium cum Alex. Farnesio, 155. eius querelæ occasione litterarum Regis, 164. scribit Gubernatrici fœdus à Nobilibus decretum, 168. sententia eius in senatu pro Fœderatis, 176. negat se pro Inquisitione editivæ pugnaturum, 182. cum Fœderatis convivis in ædibus Culemburgii intervenit, 188. mittitur Trudonopolim à Gubernatrice disturbando Gheusioam conventum, 205. cu-

randis Fœderatorum rebus ab eisdem postulatur, 205. altercatur cum Gubernatrice de templorum clade, 210. Gheusis templorum depopulatoribus non obstat, 324. in senatu contra arma disserit, 220. interest Teneramundæ cū aliis conspiratis Proceribus, 230. 324. eius epistola ad Comitem Mansfeldium, 232. querelæ contra Mansfeldium & Gubernatricem, *ibid.* negat se accessurum novo conjuratorum fœderi, 243. offenditur litteris Valencenarum, 254. mittitur à Gubernatrice ad Valencenates, 260. de mœnibus Valencenæ quid sentiat, 361. sacramentum jurisjurandi promittit, 264. & dicit, 269. ejusdem cum Orangio ad Willebrocum pagum colloquium, 268. Regis partibus studet, 269. contrarium fœderatis ostendit, *ibid.* dissolvit cum iis amicitiam, *ibid.* ab Albano in consultationem adhibetur, 299. invitat ipse ad consultationem Comitem Hornanum, *ibid.* Regis nomine ab Albano detinetur, 300. in arce Gandaveni custoditur, 322. pro ejus salute multorum preces, 323. Sabinæ ejus conjugis supplex libellus, 323. ob.

I N D E X.

- objecta ei crimina à pro-
curatore Regio, *ibid.* &
seqq. responsa ejus ad ob-
jecta 324. nonnulla ei ob-
jecta prius à Gubernatri-
ce. 325. populi favor in
eum. 325. Gandavo Bru-
xellas asportatur, 327. fer-
tur capitis sententia in
eum ab Albano. 327. Re-
gi mittit epistolam. 327.
se ad mortem pie compo-
nit. 328. capite plectitur.
ibid. luctus insolitus in e-
ius morte cum minis &
præflagitionibus etiam o-
stento firmatis, *ibid.* 329.
338. dictum Gallici legati
super ejus morte, 329. elo-
gium ejus, 329. multo-
rum in Albanum odium
& minæ ex ejus morte.
338.
Lancearii equites in Mo-
chensi pugna. 385. Rai-
tres superant. 384. in Gē-
blacensi. 465. ad Rime-
nantam pagum. 494. co-
rum præfectus. 384.
Lancelottus Barlamontius
Megæ Comes. 438. Ger-
manicæ legionis ductor.
487. Sichemiâ oppugnat.
471. seditio ejus legionis.
474. ejus mors. 486.
Lancellottus nothus Prede-
rodii fil. inter Gheusios a-
nquales. 359. piraticam
exercet. *ibid.* moritur
in obsidione Harlemani.
374.
Langæ, montes Liguriæ, 433.
Lanificia Belgica. 25.
Lanoii opp. oppugnatio. 256.
Lanoia hæreticus Calvinia-
nus, 106.
Lanoius, *Vide* Joannes &
Philippus.
Lantgravius Hassiæ, *Vide*
Philippus Hassiæ Regu-
lus.
Laurentius Priulus Veneto-
rum Dux. 24.
Laurentius Tuccius, 477.
499.
Lazarus Zwendius. 72.
Lecca Hollandiæ flu. 393.
Lefdalius Egmontii aulicus
inter primos conjuratos,
172. Hollandiam infestat.
277. fugatur *ib.*
Legatio Alexandri Farnesii
officiosa in Lusitaniam.
500.
Angliæ Regiæ ad Gu-
bernatricem Parmensem,
305.
Albani Ducis ad Pium
V. Pont. 287. ejusdem ad
Angliæ Reginam. 350.
Antverpiensium ad Hisp.
Regem. 113.
Brabantinorum ad Ponti-
ficem, & ad Regem Hisp.
113. 114.
Germaniæ hæreticorum
Principum ad Gubernatri-
cem. 275.
Gubernatricis ad Cæsare
& ad Hisp. Regem. 149.
ejusdem ad Regem. 149.
100. 235. 301. ejusdem &
Equit-

I N D E X.

- Equit. aurei Velleris ad Regem. 118. 119. Juliacensis Ducis ad Alex. Farnesium. 485.
- Leodienſis Episcopi ad Gubernatricem. 370. ad Al. Farnesium. 485.
- Pontificis Pii V. ad Gubernatricem. 196. ejusdem ad Ducem Albanum, 348.
- Principum in nuptiis Al. Farnesii, & Mariæ Lusitanæ, 161. 162. eorundem ad Gubernatricem Belgio discessuram, 305.
- Provinciarum in Belgio ad Regem decimam deprecantium. 353.
- Regis Hisp. ad Paulum IV. Pont. 32.
- ad Helvetios, & Lotharingæ Ducem. 287.
- Senatus ad Io. Austriacum 423.
- Trajectensium ad Gubernatricem, 270.
- Legio Neapolitana, 295. Sardoæ exauthoratur, & mulctatur. 337. Regionum magnanima, 398. quadrata ex Wallonibus, 465. *Vide exercitus.*
- Lemanus lacus, 95.
- Leiden. *Vide* Lugdunum Leo X. Pontifex. 405.
- S. Leocadia Toletanæ urbis tutelaris. 365.
- Leodii monstrum, 309.
- Leodienſis Episcopus. 31. 204, obligatur in foedere Gandavensi. 430. Al. Farnesio gratulatur, 485.
- Leodienſium Mamburus, 441.
- Leoardia opp. in Frisia. 321.
- Lepidus de Romanis, 499.
- Lerodamum op. 393.
- Leva *Vide* Alphonsus, & Sanctius.
- Levia opp. Farnesio se dedit. 474.
- Levinus Torrentius. 439.
- Liber in Germania dictus Interim. 16. Liber editus ab Orangio contra Albanum. 338.
- Libri Calvinianorum in Galliam submissi. 96. in Hispaniam destinati, 235. 316.
- Libelli famosi per Galliam contra Regem, & Guisios, 98. 99. per Belgium in Religionem, Episcopos, & Granvellanum, 131. in Inquisitionem. 170. libellus equitum aurei Velleris nomine. 192. hæreticorum Antverpiensium pro conscientia libertate. 239. libellus sanguine conscriptus. 143. Archiduci oblatum pro conscientia libertate, 448. libellus supplex à Belgii Nobilibus Gubernatrici. 174. quid in eo contineretur. 184. alius, 244. conjuge Egmontii, 323.
- Libertas Religionis expetita. 169. 175. à Gheulii in conventu Trudonopoli agitata. 204, à Calvinianis extorta. 448.

I N D E X.

- Libertatis desiderium Belgis
institum. 48. 415. 442.
- Licherchiana arx. 413.
- Lignius, *Vide* Ioannes.
- Lilium fausti ominis loco
acceptum. 13.
- Limburgum Belgii Provin-
cia, 26. 501. ejus Guberna-
tor, 28. recuperatio, 485.
- Limburgi urbis situs. 480.
suburbia expugnatur. 480.
urbs expugnatur. 482. de-
ditur, *ibid.* arx incenditur.
486.
- Lis inter Oratores Gallum
& Hispanum, 145. *Vide*
controversia.
- Littere clandestinæ, 71.
- Litteræ loco numerorum
positæ, 317. *Vide* Epistola.
- Livia consilium Augusto da-
tum, 427.
- Lixæ curiam Antverpiæ in-
cendentes, 419.
- Lodronius, *Vide* Albericus.
- Lomberia urbs, 53.
- Londognius, *Vide* Sanctius.
- Lopesius Figueroa, 333. ejus
cohortis pietas, *ibid.* tor-
mentorum suggestum in-
vadit, *ibid.* viam aperit ad
victoriam. *ibid.*
- Lopius Figueroa Hisp. Trid.
Italos præfidiarios in Bel-
gium adducit, 489.
- Lopius Gallus, 292.
- Loricati equites, 465.
- Lotharingia, 28. 296.
- Lotharingiæ Dux, 21. 34.
287.
- Lotharingus Cardinalis, 96.
125. 367. Centurio. 296.
Vide Carolus, Christierna,
& Franciscus.
- Lovanium urbs, 167. Regi fi-
delis, 356. occupatur ab
Orangio & pecunia mul-
ctatur, *ibid.* à Gonzaga in-
vaditur, 470. 480. Austria-
co se dedit, 470. Lovaniën-
sis Academiæ celebritas,
55. privilegia. 311, in Lo-
vaniensi agro sanguine
pluisse nunciatur. 329.
- Lovervallius, *Vide* Philip-
pus.
- Lucas Gauricus genethlia-
cus, 23.
- Lucenburgum Belgii Pro-
vincia, 26. 296. 423. cladi-
bus clara, 28. Austriacum
tuetur, 442. ejus Guberna-
tor, 28. 165.
- Luctus in exequiis à Carolo
V. sibi celebratis, 12. 13.
14. in morte Egmontii,
328. & Austriaci, 512. *Vide*
Exequiæ.
- Ludovicus Blosius Tresslon-
gus capitur, 439. *Vide* Gui-
lielmus, & Joannes.
- Ludovicus Boisottus Hollan-
dici maris Præfectus præ-
lium committit cum ocu-
li jactura, 381. vincit, *ibid.*
Ziriczæ expeditionis Præ-
fectus submergitur. 402.
- Ludovicus XI. Gall. Rex. 27.
- Ludovicus XII. Gall. Rex.
ibid.
- Ludovicus Caroli VII. Gall.
Regis filius, 315.

Ludovicus Granatensis, Ord.
Prædicatorum, 377.

Ludovicus Nassavius Principis Orangii frater apud
exteros hæresim haurit.
169. conpirationem adornat
in Belgio, *ib.* & in Germania
170. conjuratorum Dux. 273.
Bruxellas cum cœtu conspiratorum
intrat. 182. conjuratorum
censum init cum Bredero-
dio. 183. 184. in convivio
cum Fœderatis. 188. Gu-
bernatricem cum sociis
adit. 190. petit ab Episc.
Leodiensi Trudonopolim
Ghensiorum conventui
habendo, 204. alium libel-
lum offert Gubernatrici,
205. ejusdem litteras Ico-
nomachæ consentientis,
218. turbarum concitator
primarius. *ibid.* 230. ejus
minæ contra Bruxellas &
Gubernatricem. 221. Te-
neramundæ conventui in-
terest. 230. 324. Regis ira
in eum. 230. hortatur
Antverpienses, ut in Au-
gustanam confessionem
transeant. 135. eligitur à
conjuratis dux ad pecuniã
& militem legendã. 242.
247. Orangium Belgio ab-
euntem sequitur. 269. in-
jus vocatur, ac absens dâ-
natur. 310. Frisiam intrat,
319. Dammum occupat,
ibid. cum Arembergio Co-
mire pugnat & vincit. 320.

Groningam obsidet, 330.
ejusdem copiarum nume-
rus. 331. ad Gemingam
pagum castra ponit. 332.
seditio in ejus castris. 333.
pugnat cum Albano, *ibid.*
cæditur ejus exercitus,
334. suppellex ejus in ma-
nus Hispanorum venit,
335. ejus arma & vestes
ad Albanum perferuntur,
ibid. ipse fugit, *ibid.* ejus ad
Amisiam cum Armenio
ad Visurgim stragis com-
paratio. *ibid.* in Gallia Hu-
goniorum Dux fugatur à
Mansfeldio. 347. suadet
Regi Gallo arma in Bel-
gium. 362. Montes Han-
noariæ capit. 362. obside-
tur. 366. à montibus ab-
scedit. 367. Dilemburgum
perit. 368. apud Mochemû
pagum vincitur. 383. ejus
mors. *ibid.* varie narratur.
ibid. elogium ejus. *ibid.*

Ludovicus Berlinguerii Re-
quesenii fil. Turcarum
classem profigat. 405. ve-
xilla Pontificia recuperat,
& ad Pontificem remit-
tit, 405.

Ludovicus Borbonius prin-
ceps Condæus Guisus in-
fensus. 37. conurationem
Ambosianam promovet,
98. capitis in eum senten-
tia. 99. libertas & gratia
apud Regem ei restituitur,
ibid. fovet hæreticorû cau-
sam. 102. ejus sollicitudo
ob

ob auxilia in Belgio contrahenda, 103. apud Drocum capitur, 105. sollicitat hereticos ad templorum in Belgio violationem, 207. inter Gheusios fœderatos censetur, 207. Genevarum partes suscipit, 287. Rezi G. arma in Hispanos suadet, 288. è Belgio ad eundem transfugium, 301. belli occasionem arripit ob transitum Albani in Belgium, 302. fugatur ad S. Dionysium, *ibid.* bellum instaurat, *ibid.* reparat tertium civile bellum in Gallia, 346.

Ludovicus Requesenius magnus equitum S. Jacobi Commendator, 380. apud Pontificem Orator urget definitionem controversiæ inter se & Oratorem Galum, 145. indignatus Romam deserit, 146. Insubriæ Præfectus, 375. inter eum & S. Carolum dissensiones 406. Mediolano profectus à S. Carolo veniam petit, *ibid.* Belgii Governator accepit ab Albano provincias, 375. Belgii Præfecturam inquit 380. statuam Albani tollit, *ibid.* ad liberandum Middelburgum ab obsidione classem mittit, 381. Prospectat è littore suorum cladem, *ibid.* seditiosus Hispanis stipendia solvit suppellectili sua op-

pignorata, 287. Hispanos ad obsidionem Lugdunensem mittit, ductore Valdesio, 389. promulgat Bruxellis veniam generalem, *ibid.* alteram Hispanorum seditionem solutis stipendiis sedat, 393. Com. Altempfii copias ad Brabantiam præsidium relinquit, 394. Zelandicam expeditionem suscipit, *ibid.* duces expeditionis, iter, & milites designat, 395. in littore spectat militum per aquas trajectionem, 398. flamma visa instar coronæ in eundem inclinantis, *ibid.* Duvelandia potitur, 401. Zircæum obsidet, 402. Vitellii cadaveri iusta persolvit, 403. mors ejus, 405. elogium, *ibid.* majores ejus bello maritimo clari, 405. in quo Belgium administrando peccaverit, 407. moribundus Belgii Governatorem nominat, & armorum Ducem, 404.

Lugdunum Batavorum, 168. Præsidium ab Hispanis accipit, 278. deficit ab Hispanis, 361. obsiderur à Francisco Valdesio Hisp. Duce, 389. Lugdunensium responsum ad Valdesium, 390. Lugduni situs, 391. circa Lugdunum fractis aggeribus omnia aquis inundantur, *ibid.* liberatur ab obsidione, 392.

I N D E X.

Lumæius à Marcha, 464. *Vide*
Gulielmus.

Lunulæ pileo præfixæ in o-
dium Romanæ Religio-
nis, 302.

Lusitanæ naves cum Indicis
mercibus capiuntur ab
Anglis, 350.

Lusitanorum regnum capi-
tur à Philippo Hispan. Re-
ge, 375. 377.

Lusitana. *Vide* Maria.

Lutetia Parisiorum, 20. 108.
302. Academia ibi in-
stauratur, 95. nuptiæ ibi
celebratæ, 366.

Lutheriana hæresis, 451. ex
Germania in Galliam qua
occasione invecata, 95. à
quibus adjuta, 95. à Rege
Gall. propemodum dele-
ta, 95. in Belgium irrupit,
198. Lutherani à Calvi-
nianis dissident, 251. cum
Catholicis iisdem se op-
ponunt, 252.

Lutherus, *Vide* Martinus.
Conciones & hæresis.

Sententia ad L. spectantes.

LEGES antequam feran-
tur, expendendæ; ubi latæ
fuerint, tolerandæ, 180.

Non alia magis re labefacta-
tur status civitatis, quam
crebra LEGUM mutatio-
ne, *ibid.*

Majus famæ periculum fugit
Princeps, si manere velit

LEGEM, cui multitudo

non pareat, quam si ea-
dem ad usum accommo-
data, populos in obsequio
contineat, *ibid.*

Sapientis est abstinere à fe-
rendis LEGIBUS, quarum
injuriam ulcisci non pos-
sis, 201.

LITTERAS fovent, qui di-
gna litteris gerunt, 95.

LICENTIA crescit facilius,
quam incipiat, 284.

Tutum non est eos LÆDE-
RE, quos perdere non
possis, 176.

Difficile est in LUBRICO diu
stare, quem plures impel-
lunt, 127.

Nonnullorum contumaces
animi, & plura, si inhibe-
antur, ausuri, LAXAMEN-
TO aliquo melius curan-
tur, 134.

EX LONGINQUO dantur
melius responsa, 150.

LIGO & pala arcem exstru-
unt, destruuntque, 478.

M.

MAchiavelli institutio O-
rangio familiaris, 80.

Machiavellus Gubernatricis
aulicus legatur in Hispa-
niam, 301. redit, 303.

Machinæ bellicæ, 382

Machinatores bellicorum o-
perum, 280. 381. 309. 340.
374. 382. 502.

Magdalena Ulloa Villagar-
sia Domina, 506. 514. 516.

Ma.

- Magister equitum aurei Velleris, 5, 183. *Vide* Equites.
- Magister Castrorum, 294. 465. *Vide* Praefectus.
- Magister tormentorum, 31. *Vide* tormenta.
- Magistratus in Brabantia Dictatori Romanorum non absimilis, 440.
- Magistratus Antverpiensium 191. 273. 299. Bruxellensium, 218. Buscoducensium, 248. Iprensium, 208. Namurcensium, 515. Nivellensium, 475. Trajectensium, 270. Valencenatum, 254.
- Malberga ductor equitum, 247.
- Malbodium Austriaco se dedit, 477.
- Malburgius Orangi Centurio à suis militibus interficitur, 342.
- Maleficio militare puni-
tur, 296.
- Malvetius, *Vide* Pyrrhus.
- Manburus, 441.
- Mandevillius Centurio, 391.
- Mannicus, de Lara, 282.
- Mantiquius, *Vide* Ioannes & Raphael.
- Mansfeldius, *Vide* Carolus, & Petrus Ernestus.
- Mantica insigne Gheusiorum, 189. Manticae hastilibus suspensa, 397. *Vide* Insigne.
- Manus mortuae quae dicantur, 51.
- Marbelius, *Vide* Philippus.
- Marcha op. 430 463.
- Marchionatus Sacri Imperii Belgii Provincia, 26.
- Marc. Anton. Columna Pontificiae classis Praefectus, 456.
- Mare in sylvas & agros immis-
sum, 391. pedibus transmissum, 369. 396. & *seqq.* maris inundatio, 355. maris Praefectus, 31. 355. *Vide* Praefectus.
- Maritima pugna, 360 potentia, 362. peritia, 405. cura neglecta, 363.
- Maritimi aneres qui, 359. *Vide* Classis & Navis.
- Margaritae Austriacae Ducis Parmensis ortus, mater, ac matris parentes, 35. 36. educanda traditur Caesaris amatae, 37. post hanc Caes. sorori, *Ibid.* venationi addicta, *ibid.* spondetur Ferrariensi Principi 38. destinatur uxori Alexandro Florentiae Duci, *ibid.* Neapoli nuptiae celebrantur, & Florentiae, 39. Alexandro interfecto nubit Octavio Farnesio, *ibid.* & *seqq.* diffidium inter eam & maritum, 40. ejusdem virilitatis animus tum corporis habitus, 41. Ingenium, prudentia & Religio praesertim erga sacrosanctam Eucharistiam, 41. ab Italia ad Belgii regimen evocatur, 34. cur ei commissum

sum Belgium, 42. Belgium
 ingreditur obvio Rege,
 44. à Rege preceptis in-
 struitur, *ibid.* & annuo
 redditu, 45. mandat Pro-
 vinciarum Præfectis edi-
 ctorum Cæsaris observan-
 tiam, 60. laborat pro re-
 stinguendâ Nobilium in-
 vidiâ in Granvellanum, 72
 cur differat Hispanorum
 militum ex Belgio mis-
 sionem, 86. transigit cum
 Rege de militum discessu,
 86. & rem conficit, 88.
 militiam pedestrem ordi-
 nat, 90. non probat conju-
 gium Orangii cum Anna
 Saxonica. 91, eam donat
 gemmeo monili, 92. ejus
 opera Granvellanus crea-
 tur à Pio IV. Cardinalis,
ibid. dubitat de mittendo
 ad Gallorum Regem e-
 questri auxilio, 104. pecu-
 niam mittit in Galliam lo-
 co militum. *ibid.* tumul-
 tum à Calvinianis excita-
 tum Tornaci componit,
 106. & Valencenæ, 110.
 designatos Episcopos in
 suam quemque sedem cu-
 rat induci, 112. legatis Bra-
 bantinis antevertit præ-
 missis nunciis Romam, &
 in Hispaniâ, 113. Egmon-
 tii & Orangii à Rege aba-
 lienationem per litteras
 Regi indicat, 114. suadet
 Regi ut amoveat Regnar-
 dum à Belgio, 115. tuetur

apud Regem Granvella-
 num, 117. & apud Proce-
 res Belgas, 123. excusat se
 cum Rege, quod omnia
 cum Senatu non commu-
 nicet, 117. generalem Or-
 dinum conventum non
 permittit, 118. equitum
 aurei Velleris convocatio-
 nem concedit, *ibid.* quid
 Regi scripserit ad dispa-
 randa Nobiliû studia, 121.
 de Egmontio apud Regem
 quæritur, 126. ejus animi
 mutatio adversus Granvel.
 128. 134. curat ut Gran-
 vellanus à Belgio amovea-
 tur. 135. cur inquisitio-
 nem libellorum infamiû
 institutam omiserit, 131.
 agit cum Nobilibus ut
 omittant nova factionum
 irritamenta, 133. anxia
 ob famam reditus Gran-
 vellani in Belgium, 137.
 Religio ab ea procurata,
 141. & *seqq.* dubitat de
 modo promulgandi Tri-
 dent. Conciliû, 147. legat
 in Hispaniam Egmontium,
 & Hellevinium in Germa-
 niam, 148. ejus gaudium
 ex adventu Alexandri fi-
 lii, 155. mittit classem ad
 Mariam Alex. sponsam
 ex Lusitania deducendam,
 158. Egmontii quærelas
 Regi scribit, 165. 320. edi-
 ctum de Religionis causa
 componit, & promulgat,
 165, Regem admonet de

Præfectorum querelis ob
 edictum propositum, 167.
 conjuratorum consilia de-
 fert ad Regem, 174. &
 Belgicæ rei statum, 175.
 Senatum solito celebri-
 rem indicit, *ibid.* & *seqq.*
 ejusdem ad Senatum ora-
 tio, 178. responsio ad Bre-
 derodium, 185. libellum
 cum responsione adjecta
 reddit conjuratis, 186. Re-
 gi significat gesta à Gheu-
 siis, 194. fraudis Gheusio-
 rum admonet Provincias,
 193. Marchionem Bergen-
 sem, & Montinium in Hi-
 spaniam designat, 194.
 200. Præmittit nuncium
 secreta perferentem, 195.
 pecuniam à Pont. Nuncio
 oblatam non admittit,
 196. Episcoporum mores
 Nuncio demonstrat, *ibid.*
 ejus pietatem & pruden-
 tiam admiratur Nuncius,
ibid. veniam ac securita-
 tem à Rege flagitat con-
 juratis, 198. advenas e-
 dicto Antverpiâ ejicit,
 201. renovat contra con-
 ciones hæreticorum edi-
 cta, *ibid.* disturbando
 conventui Trudonopoli-
 tano mittit Orangium, &
 Egmontium, 204. nimia
 ejus in Orangium indul-
 gentia, 206. nominat
 Orangium Governato-
 rem Antverpiæ, *ibid.* e-
 jus percussæ verba ad

Egmontium ob nuncium
 cladis templorum, 210.
 verba facit in Senatu, au-
 ditâ populatione sacro-
 rum, 218. consultatio-
 nis summa, 220. Bru-
 xellis abire cogitat, 221.
 precibus ac vi retinetur,
ibid. quid Fœderatis in-
 dulget, 222. damnat
 suam indulgentiam, &
 Regem orat, ne ratam ha-
 beat, *ibid.* urbi, & sibi ca-
 vet, 223. reprehendit O-
 rangium, Hochstratanum,
 & Hornanum de templis
 attributis hæreticis, 224.
 hæreticorum facinora Re-
 gi denarrat, 226. arma
 ei Rex permittit in hære-
 ticos, *ibid.* & pecuniam
 mittit, 227. à Proceribus
 decreta Regi aperit, 230.
 Mansfeldii fidem Regi
 commendat, 233. que-
 ritur cum Rege de lit-
 teris suis in aula prodi-
 tis, 234. Regem præmo-
 net de consiliis Fœde-
 rarorum, 235. de Cal-
 vinianis libris, & mini-
 stris per Hispaniam di-
 strahendis, 235. 229. lit-
 teris ac promissis conju-
 ratos vacillantes allicit,
 239. à placatione Divi-
 na principium sumit con-
 tra hæreticos, 240. Re-
 gem Galliæ monet de Hu-
 gonorum apparatu, *ibid.*
 & Cæsarem de petitione
 Bel-

Belgarum in comitiis, *ibid.*
 milites auget per provin-
 cias, 241. concilia Ludov.
 Nassavii interturbat, 243.
 Regem admonet de actis
 à Fœderatis, *ibid.*: fœdera-
 tos novum libellum obla-
 tutos non admittit, 244.
 nihil eis concedit, 244.
 245. mittit legatos ad Bus-
 coducensium motus com-
 ponendos, 248. expeditionem
 Megano committit,
ibid. Tholosii consiliis an-
 tevertit, 249. In Tholosii
 exercitum immittit Bea-
 vorium, *ibid.* Tholosium
 vincit, 251. jubet Valence-
 nates præsidium accipere,
 254. renuentes pronunciat
 rebelles, 255. antevertit
 Tornacensium & Armen-
 teriensium consiliis, 256.
 utrosque subjicit, 257. Va-
 lencenâ per Norcarnium
 obsidet, 259. capit, 262.
 cogit Præfectos provincia-
 rum & Proceres ad sacra-
 mentum Regi præstan-
 dum, 264. Brederodium
 sacramentum dicere re-
 nuentem punit, 264. &
 Hochstratanum, *ibid.* mit-
 tit Bertium ad Orangium,
 265. Trajectenses ad Nor-
 carnium mittit, 270. E-
 piscopus Leod. pro Traje-
 ctensibus precatur, *ibid.*
 cur non annuat, 271. Bus-
 coducenses eam armatam
 timent, 272. negat Antver-

piensibus veniam, nisi se
 dedant, 273. Antverpiam
 intrat triumphantis in
 modû, 274. sacra restituit,
ibid. statum civitatis ordi-
 nat, *ibid.* legatos hæreti-
 corum Germaniæ Princi-
 pum ægrè admittit, 275.
 quid eis responsi dederit,
ibid. primarios conjurato-
 rum captos mandat custo-
 diri, 276. deditas urbes
 præfidiis firmat, 278. mul-
 ctat, *ibid.* arces designat,
ibid. templa Catholicis re-
 ficat, *ibid.* hæreticorum fa-
 na destruit, *ibid.* Belgium
 totum pristina tranquill-
 tati restituit, *ib.* Regis pro-
 fectionem in Belgium ne-
 cessariam utat, 279. cona-
 tur abducere Regem ab
 armorum in Belgium ap-
 paratu 289. Bergam Regis
 nomine capit auditâ mor-
 te Marchionis Bergensis,
 291. ægrè fert nuncium de
 Albani adventu, 292. pla-
 catur Regis litteris, 292.
 naves adornat ad occu-
 rendum Regi in Belgium
 venturo, 293. supplicatio-
 nes ob eam rem indicit,
ibid. offenditur ex nimia
 Albani authoritate, 298.
 Regem orat ut se liberet
 ab administratione Belgi-
 ca, *ibid.* de captivitate Eg-
 montii, & Hornani quid
 senserit, *ibid.* rogat Regem
 pro suo discessu ex Belgio,

301. interim in rerum civilium administrationem incumbit, *ibid.* Belgarum fugam edicto sistit, *ibid.* aliud edictum condit in gratiam Galli legati, *ibid.* potestatem accipit à Rege Belgio abeundi, 303. epistolam componit, ad Belgicos Ordines, *ibid.* & ad Regem de se, deque statu Belgico, & in Belgarum commendationem, 304. 305. tradit Albano Belgii præfecturæ administrationem, 303. officia finitimorum Principum & civitatum erga illam, 305. Belgarum, *ibid.* abire Belgio, *ibid.* augetur à Rege annuo reditu, *ib.* studia erga eam post ejus discessum, 306. iterum desideratur in Belgium, *ibid.* 355. cum Alexand. Farnesio destinatur à Rege in Belgium, 452.

Margarita Austriaca Maximiliani I. Cæsaris & Mariæ Burgundiæ fil. Carolo Delphino desponsa, 27. 36. Caroli V. amita media inter eum & Franciscum I. Gall. Regem pacem componit, 22. Belgii Gubernatrix, 37. Gubernatricem Parmensem educat, *ibid.*

Margarita Farnesia Mantuæ Princeps, 454.

Margarita Henrici II. Gall. Regis soror nubit Emmanueli Sabaud. Duci, 22. in

Italiam proficiscitur, 46.

Margarita Valesia Alibreta Francisci I. Gall. Regis soror, 95. 97. unde ei odium in Romanum Pontificem, 95. ejus ingenii ostentatio, 95. ejus opera in Gal. quomodo hæresis adjuta, 95. 96. 108. hæreticorum patrocinium suscipit, 95. Catholicè obit, *ibid.*

Margarita Valesia Caroli IX. Gal. Reg. soror ad aquas Spadanas, 437. ejus nuptiæ cum Henrico Navarrao, 367.

Margarita Vangestia mater Gubernatricis Parmensis, 36. ortus ejus, educatio, 36. & forma, 36. Cæsari adamata, 36.

S. Mariæ Virginis simulacrum inclytum in Belgio, 189. erga illud sacrilegorum irreverentia Antverpiæ, 211. restitutus ei cultus à Gubernatrice, 223. 224. 274. *Vide* Imagines.

Maria Angliæ Regina nubit Phil. II. Hisp. Principi, 5. 122. ejus opera induciæ quinquennales inter Carol. V. & Henr. Gal. Reg. 5. expurgat ab hæresi regnum, 63. ejus obitus, 22. 24.

Maria Austriaca soror Caroli V. 5. 181. uxor Ludovic. Hungariæ Regis, 24. 37. Belgii Gubernatrix, 37. 98. 251. dicta Venatrix, 37. Gu-

ber-

bernatricem Parmensem educat, 37. Belgii regimen deponit. 7. 18. ejus opera tentat Cæsar Romanorum regnum Philippo cedere, 8, cum Carolo Fratre in Hisp. abit. 9. ejus villa, 477. obitus. 24.

Maria Burgunda uxor Max. Imp. 27. inter venandum vitam amittit, 37.

Maria Caroli V. fil. Hispaniam moderatur, 13 ejus dolor ex Carol. Hisp. Principis custodia, 317.

Maria Cocquamba Margaritæ Vangest. mater. 36.

Maria Lusitana Io. III. fil. Philippi II. Hisp. Regis uxor. 157.

Maria Lusitana Eduardi fil. & Emmanuelis Regis neptis, 454. 157. designatur uxor Alex Farnesio, *ibid.* ejus Nobilitas, *ibid.* Ingenium ejus & notitia literarum, *ibid.* 158. Vitæ sanctimonia, 158. pudicitie studium 158. 161. è Lusitania discedit, 259. tempestate vexatur, *ibid.* Angliæ Reginam cur salutem mittere renuat, 160. hæreticam matronam ad se invitat, 160. Belgium appellit, 161. nuptiæ Bruxellis & Parmæ celebrantur, 161. 162. 454. discedit è Belgio in Italiam. 162. occurritur ei Regia cum Pompa, 162. Par-

mæ mores corrigit, *ibid.* ejus pium inventum impetrandi à Deo filios, 163. erga eam Alex. veneratio, 163. filiorum educatio, *ib.* desideratur Belgii Gubernatrix, 255. tolerantia ejus in morte, 164. dolet de ea Rex, 456. exercitationes in vita quotidianæ ab ipsa conscriptæ, 516.

Maria Mendozia, 517.

Maria Momorantia uxor Com. Mansfeld. 265. solvit in Lusitaniam ad deducendam sponsam Alex. Farnesii, 158. ejusdem preces pro Hornano fratre, 423.

Maria Stuarta Scotiæ Regina, Francisci II. Gall. Reg. uxor, 96. fama ejus conjugii cum Hispan. filio, cum Hisp. Principe, & cum Navarrao, 101. pecuniâ adjuncta à Philippo Hisp. Rege, 177. eidem captivæ opem ferre conveniunt Pontifex & Hisp. Rex, 407.

Marius Carafa Archiepiscopus Neapolit. in controversia cum pro rege Granvellano, 139.

Marius Carduinus, 250.

Marnixius, *Vide* Ioannes & Philippus.

Marotus *Vide* Clemens.

Marqueta cœnobium diripitur, 209.

Martinenghus, *Vide* Curtius, &

& Sarra.

- Martinus Ayala Trajectum ad Mosam recuperat, 416.
- Martinus Lutherus discordias de Religione excitandi principium unde sumpserit, 59. in eum & hæreticos edicta, 56. in Gal. quomodo hæresim invenerit, 96. *Vide* hæresis & Lutherani.
- Martinus Doctor Navarrus de Carolo Hisp. Principe quod senserit, 315.
- Martinus Præsius unus ex Fœderatis, 374.
- Martinus Rithovius Episc. Iptensis hæreticis invisus. 208. nuntius mortis & adjutor Egmontio & Hornano datus, 327.
- Mafius. *Vide* Iacobus.
- S. Matthæi Evangelistæ festus dies Carolo V. patri & Austriaco fil. confatalis, 13. 506. 513.
- S. Matthæi festus dies Carolo V. & Io. Austriaco natalis, 506. 513.
- Matthias Archidux Austriæ Rodulphi Imp. frater eligitur Belgii Gubernator, 444. ex Germania in Belgium deducitur, *ibid.* de ipsius fuga suspiciones, *ibid.* Belgium intrat 445. quam multis conditionibus inauguratur, *ibid.* forma obedientiæ eidem præstandæ, 446. fuga Antverpiam audita Gemblacensi clade,
470. ab Ordinibus confirmatur Belgii præfectus inter condiciones pacis, 501. pro ejus confirmatione agitur à Rege, 517.
- Mauritius Comes Nassavius nascitur, 189. Catholicè baptizatur, inceptoribus tamen hæreticis, *ib.* à Provinciis conjuratis substitutus in locum Orangii patris, *ibid.* paternæ fortunæ Comes, 312. mœrore ex Bredæ obsidione extinctus, 149.
- Mauritius Saxonum Dux, 14. Anna ejus fil. nubit Orangio, 91.
- Maurorum tumultus in Hispania, 238. 316. 351. incursiones, 465. bellum in insula Gerbenfi. 377.
- Maximilianus I. Imperator victor ad Guinegatam, 27. Mariam Burgundam, & Blancam Sfortiam ducit uxores, 47. Artesia & Burgundia dotis loco ei attribuantur. 27. utramque uxorem in venatione amittit, 37.
- Maximilianus II. Imperator Philippo II. Hispan. Reg. operam suam promittit 149. dissuadet eidem arma in Belgium inferenda, 227. sequestrum concordia se offert Gubernatrici, & Fœderatis, *ibid.* Proceribus Belgii scribit concordia litteras, *ibid.* edicto vetat,

ne militent Germani contra Regem Hisp 228. desideratur provinciarum Dominus in Belgio, 231. ejus patrociniū apud Regem Hisp. expetitur, 234. & arbitrium, 281. fit certior à Gubernatrice de expeditione Belgarum in proximis comitiis, 240. pro Proceribus Belgii agit cum Albano, 311. ejus filia destinata Carolo Hispaniæ Principi. 314.

Maximilianus Rodolph. Imp. frater, 444.

Maximilianus à Berg. Granvellani ope Archiepiscopus Cameracensis, 72. conjugale sacrum facit in nuptiis Alex. & Mariæ Lusitanæ, 162.

Maximilianus Boëmiæ Rex Hispaniam pro Philippo Rege moderatur, 313.

Maximilianus Henninius Bossuvii comes, 20. Belgici maris Præfectus, 365. Valencenam oppugnat, 261. ducit Reginam in Hispaniam, 755. Hollandiæ Præfectus mittitur ab Albano Brilam, 360. repellitur & ejus naves incenduntur, 360. Dordraco excluditur, 360. vincitur navali prælio à Fœderatis, & capitur, 374. relictis Regiis partibus, Ordinū copias ducit, 464. Archidu-

cis Matthiæ & Ordinum exercitus ductor ad Rimenantam, 494. provocatus ab Austriaco castris se continet, *ibid.* fugam simulat, 495. castrorum ejusdem situs, & copiarum numerus, 496. pugnam redintegrat, *ibid.* revocat à prælio milites, 499. ejus nota, *ibid.* Tillemontem regreditur, 500. eidem Casimirus obedire renuit, 502. *Vide* Ioannes Henninius.

Maximilianus Rassinghemius Flandriæ Gallicanæ Præfectus, 210. in eum Armenterensium conspiratio, 256. aggreditur Armenterenses & delet, *ibid.* victor Insulas ingreditur, *ibid.* Tornacenses insequitur, 257. mittitur in Hispaniam à Senatu Regio, 412. mittitur denuo ad Regem ab Ordinum deputatis, & Senatoribus, 419. ab Austriaco ad delegatos Ord. 438.

Mechlinia urbs elegans & opulenta, 368. ejus Præfectus, 224. 264. civitatis templa hæreticis attribuuntur, 224. ibi incendiū, 309. Regium præsidium recusat, 365. 368. Orangio se dedit 365. 368. recuperatur ab Albano, 368. in ejus populatione, mercatorum

- torum & militum pietas 368. 369. & parva Albano invidia, 369. Ordinum præsidio munitur, 471. sero tentatur à Gonzaga, 471. prope urbem Ordinum & Fœderatorum copiæ, 491. 493. 496.
- Mechliniensis Archiepiscopatus erigitur, 32. ejus primus Archiepiscopus. *ib.*
- Mechliniensis Archiepiscopus dona à Pontifice ab Urbe transmissa Albano tradit, 347.
- Medicorum mos, 427. prædictiones, 503.
- Medina Cœlius, *Vide* Johannes à Cerda.
- Meganus, *Vide* Carolus Brimæus, & Lancellottus Barlamontius.
- Mehemetes Selimi gener. 238. Rex Tuneti, 513.
- Meinserius inter primos conjuratos, 172.
- Melanchthon, *Vide* Philip.
- Melita insula à Turcis obsessa, 150. 404.
- Menariacum op. 209.
- Mendacia cur artificiose componantur, 485. utilitas ex eis, 485. sæpe aliqua portione veri aspersa, 486. temporariis parietum fulturis similia, 193.
- Mendoza, *Vide*. Antonius, Bernardinus, Didacus, & Maria.
- Mercatores hæresim in Belgium inducunt, 63. ex eis
- unus Calviniana volumina procurat, 235. & Orangianum exercitum alit, 338.
- Antverpiæ se muniunt, 215. cum Nobilibus Fœderatis conspirant, 235. pecuniam contrahunt, 239. 242. cum Gheusis Tornacensibus conspirant, 296.
- consternatio eorundem eb Nobilium dissidia, 269. officia ad finitimos populos transferunt, 279. 350. è Belgio in Britanniam fuga. 301. tributum eisdem ab Albano impositum 349. 355. 357. Antverpiensium mercatorum pietas, 368. jactura eorum in populatione Antverpiensi, 421.
- Merces Belgicæ, 25. 351. *Indicæ, ibid.*
- Mercurius Arboreus Cardinalis Gartinara Cæsaris Cancellarius.
- Merodius Petersemii Dominus mittitur à Gubernatrice Buscoducum, 248. à plebe contumeliosè habitus, *ibid.* 272. solvitur & Gubernatrici remittitur, *ibid.* *Vide* Bernardus.
- Metalla sacra, *Vide* Numismata.
- Metensis civitas à Gallis capta, & à Cæsare frustra tentata, 14.
- Michael Hernandes è Societ. Iesu in littore cum Requesenio pro mare trajicientibus precatur, 398.

Michael Hovæus,

110.

Michesius, *Vide* Ioannes Michesius.

Middelburgum à Gubernatrice præsidium accipit, 278. à Zelandis obsidetur 380. ad illud liberandum classis mittitur à Requesenio, 381. deditur hæreticis, *ibid.* populationem redimunt cives, 383.

Militaris disciplina observata, 296. pompa in funere, 515. astus, 416. pietas, 336. 368.

Militare proverbium, *Vide* Proverbium.

Militia campestris novo invento communita, 295. militia equitum aurei Velleris, & Hierosolymitana, *Vide* Equites, Militiæ equestris ordinatio, 30. pedestris, 90. militiæ nova Præfectura in Belgium inducta, 294.

Milites in domo combusti, 345. in Zelandiam subvecti, 249. præsidarii, 90. 254. 255. mare vadantes, 296. & *seqq.* *Vide* Exercitus, Expeditio, Hispani, Itali, &c.

Miracula patrata, 225. 447. 486.

Missæ sacrificiū. 162. 353. 505

Mochemum pagus, 383. pugna, 382. eius pugnae delinatio, 383. & *seqq.*

Moguntinus Episcopus &

Septemvir, 53. 282.

Molæ veratiles miræ parvitatatis, 1. 12.

Molinæus Jurisconf. 113.

Mombrunius Gallorum Tribunus, 288.

Momorantius, *Vide* Anna, Florentius Montinii Dominus, Heleonora Joannes, Maria & Philippus.

Mompenserius Dux, 92.

Monasterium D. Michaelis 418. Vallis viridis, 318. *Vide* Cœnobium.

Mondragonius *Vide* Christophorus.

Montfortium op. 393.

Moniales, 215. 472.

Monstrum Leodii, 309.

Montesdocha, *Vide* Francisc.

Montes Hannoniæ urbs, 362.

491. à Lud. Nassavio capiuntur, 362. obsidentur ab

Albano, 363. pugna ob castrorum positionem, *ibid.*

obsidentium munitiones, 366. cœnobium urbi proximum expugnatur, 364.

auxilia à Colinio urbi missa, *ibid.* Orangius liberatum eam venit, 365.

ante castra pugnatur, 364.

urbs Albano redditur, 368.

Montium recuperationis delineatio, 363.

Montinius, *Vide* Emmanuel, & Florentius.

Montius, *Vide* Camillus, & Joan. Bapstista.

Monumentum excitatum in ædibus Culemburgiis, 312

Mo-

Monumentum votivum, 321

Moronus, 183.

Mors multorum Principum unius anni spatio continuata, 24. cometis & signis præmonstrata, 13. 39 prædicta à Genethliaco, 23. à medico prænunciata, 503. veneno accersita, 290. ex morfu canis, 374. ex aliis modis, 149. 277 316. 317. 320. 516. falsò sparsa, 131. 485 *Vide Exequiæ & Supplicium.*

Mos attollendi capilli unde, 514. 515 Ammonitarum & Hispanorum in puniendis feminis, 364.

Mosa fluvius, 391. miro artificio trajectus, 339.

Mulieres parituræ cur in Brabantiam se conferant, 49. mulieres exploratrices qua ignominia plectuntur, 364 Limburgenses in mœnibus supplices, 482. rabies erga victos, 21. Amsteldamensium peregregium facinus, 225 487. Delphensium impium facinus, 225. pugnantiû manipulus. 372

Mulcta legionis, 337. imposta nõ sumentibus arma, 414

Muleasses Rex, 513.

Morta Dominus. *Vide* Valentinus Pardeus.

Mustaphas Selimi consiliarius, 238.

Mustaphas exercitus Turcarû quæstor in navaliprælio, 457

Mutatio castrorum ab Oran-

gio, 346.

Mucinus, *Vide* Stephanus Mutinus.

Mutius Paganus equitum ductor cum Requesenio in Belgium proficiscitur, 375 cum Al. Far. fossam trajicit, 467. ad Rimenantam pagum, 493. Areschoti gubernator, 501. mors ejus, 501.

Sententiæ ad M. spectantes.

METUS est licitor legû, 57.

MINIMA quæq; parvitate sui tuta sunt, 422.

MINÆ sicum unoquoq; adæquentur, unumquemque demum terrent, 140.

MULTITUDINI facilius condonatur; ubi omnes delinquant, nemo plectitur, 353.

MORES quemque sui absolvunt, aut damnant, 233.

Magnoin**MORBON**unquam certior imminet interitus, quam quum parcè remedia, eaque non tempestivè adhibentur, 412.

Inter viræ negotia, & **MORTIS** diem, oportet spatium intercedere, 18.

Aliqui futurum ex **MENDACIO** dedecus præsentis utilitati posthabere solent, 485.

MENDACIUM plerunque aliqua portione veri aspersum est, 486.

N.

- N** Amurcum Belgii urbs & provincia, 26. Austriaco fidelis 442. ejus Præfectus, 28. Episcop. 361. Magistratus, 515. arx occupatur ab Austriaco. 438.
- Nancæa pugna, 27.
- Narbonensis Episc. 53.
- Nardemum op. in Hollandia, 370. ejus excidium, *ibid.*
- Nassaviæ comitatus, 368. Nobilitas, 75.
- Nassavius, *Vide* Adulphus, Engelbertus, Gulielmus, Henricus, Joannes, Ludovicus, Mauricius, Otho, Philippus, & Renatus.
- Navarræ regnum, 100. ad Hispanum adjectum, 375. 378. Prorex, 355. 489.
- Navarraus, *Vide* Antonius Borbonius, Henricus, & Petrus.
- Navarinum oppugnatur. 458
- Navarrus, *Vide* Martinus Doctor Navarrus.
- Navarchus, 159. 276.
- Navis prætoria Caroli. V submergitur, 9. Mariæ Lusitanæ auxiliatur periclitantibus, 159. Foederatorum capitur, 276. Bossuvii strenuè pugnat, 374. se dedit, 375. Quæstoria Turcarum ab Al. Farnesio capta, 457. Naves ad occurrendum Regi Hisp. 258. 293. Hispaniarum & Belgarum in Anglia, & Anglorum in
- Belgio & in Hispania attentur, 350. Lusitanæ capiuntur, 351. prædatoriarum Hollandiam & Frisiam infestant, 359. onerariarum, 282. Orangii Regios tormentis & hastilibus invadentes, 399. centum quinquaginta navigiorum instructæ classes, 361. 392. navium per silvas & agros emergentium multitudo, 391. navale prælium, 87. 381. 405. 510. *Vide* classis, Expeditio maritima, & Triremis.
- Navfragium, 159. 160. in portu, 9.
- Neapolis, 39. 101.
- Neapolitana legio, 293. 295. Archiepiscopus, 140. Prorex, 139. cœnobium, 516.
- Neomagum, op. 383.
- Neoportus Flandriæ oppid. 415.
- Nervii Hiberna **Q** Ciceronis obsidentes, 392.
- Nicolaus Basta, 295.
- Nicolaus Casius, 481. 495. 497. ejus virtus, 499.
- Nicolaus Granvellæ Dominus, 68.
- Nicolaus Hames Tosondorus, primus inter Belgas conjuratos, 172.
- Nicolaus Ornamettus Episc. Patavinus è Belgio discedit. 441. Pontificis apud Hisp. Regem Internunciarius, 407. Io. Austriacum petit à Rege Belgii Governatorem, 407.

Nicolaus Vitellius, 403.
 Nignius, *Vide* Gabriel.
 Nivellæ op. 474. Mansfeldi-
 um rejiciunt, *ibi.* cum Au-
 striaco paciscuntur, *ibid.* ei
 se dedunt, 475.
 Nobiles Belgæ, 60. 192. que-
 rela eorum, 50. 128. unde,
 67. 129. contra eos differi-
 tur, 153. eorum ab alienatio
 ab Hispanis unde, 65. auctæ
 illorum offensiones ob
 potentiam Granvellani, 67
 123. 124. 125. æmulatio, o-
 dium & conatus in Gran-
 vellanum, 71. & *seqq.* 114.
 123. 134. 135. in Gallia &
 Belgio consimiles Nobili-
 um cõspiraciones, 94. 105.
 affigunt famosos libellos,
 131. ob discessum Gran-
 vellani eorum lætitia, 137.
 conspirationis rumor ad-
 versus edictum à Guber-
 natrice propositum, 168.
 unde hæresim hauserint,
 169. libertatem conscien-
 tiæ quomodo in Belgio
 procuraverint, *ibid.* animos
 hæreticorum Principum
 Germaniæ explorant, 170.
 promulgatione edicti tu-
 multuantur, 170. editis li-
 bellis populos sollicitant,
 170. in edictum minaciter
 invehuntur, 271.
 Nobiles Belgii confœdera-
 ti fœdus ad tollendam in-
 quisitionem conscribunt,
 171. summa verborum
 fœderis, *ibidem.* aggre-

gantur ad illud complu-
 res, 172. Duces quatuor,
 173. supplicem libellum
 offerre Gubernatrici pa-
 rant, 175. an admittendi
 sint intra urbem exquiritur
 à Senatu, *ibid.* Bruxellas
 intrant ductore Bredero-
 dio, 182. in ædibus Cu-
 lemburgii nova jurisju-
 randi formula se obstrin-
 gunt, 183. ordinatim pro-
 cedunt in Curia, *ibid.* co-
 rum nomine Brederodius
 alloquitur Gubernatricem
 184. libellum Gubernatri-
 ci offerunt, *ibi.* querela eo-
 rum, 185. à Gubernatrice
 dimittuntur, 185. reversis
 libellus cum responsione
 adjecta restituitur, 186.
 convivio excipiuntur à
 Brederodio, *ibid.* nobilis
 concordia nomen impo-
 nitur conjurationi, *ibid.*
 Gheusium nomen magna
 compotantium hilaritate
 suscipiunt, 187. addunt &
 insignia factioni congru-
 entia, *ib.* prodeunt in lucem
 per urbem cum ornatu &
 supellectili mendicantiũ,
 189. unde exemplũ sump-
 serint hæ factiones, 197. e-
 orũ crescit audacia, *ib.* Fœ-
 deratorum opera cessant
 Gheusii à templorum va-
 statione, 223. designant in
 Hisp. Calv. libros, & mini-
 stros, 316. ipsi ac mercato-
 res spondent sibi mutuam

opem, 235. confessionem Augustanam sibi omnibus præscribunt, 236. consistoria & hæreticorum Republicas instituunt, *ibid.* Fœdus ineunt cum hæreticis Germaniæ Principibus, *ib.* auxilium oblatum eis à finitimis, *ibid.* & à longinquis etiam ex urbe Constantinopoli, *ibid.* ob famam adventus Regis in Belgium nutant, 239. literis ac promissis eos allicit Gubernatrix, *ib.* armorum consilium festinant, 242. Bredæ conveniunt, 243. agitant de armis Regi opponendis, *ibid.* 281. conantur trahere Egmontium ad novum fœdus, 243. novum libellum Gubernatrici oblaturi non admittuntur, 244. libellum mittunt, *ib.* nihil obtinent, 245. milites & arma parant. 247. defectionem à Rege minantur, 247. & *seqq.* conterriti à Gubernatrice veniã petunt. 269. Compromisso multi renunciant, *ib.* contumaces Belgio abeunt *ibid.* eorum adversa per Hollandiam, 276. quam infestant, in Waterlandiam compelluntur, *ib.* in Geldriam delati capiuntur, *ibid.* ultimo supplicio afficiuntur, 277. alii in gratiam redeunt, *ib.* Albani adventum ægrè fe-

runt, 293. eorum studium erga Gubernatricem è Belgio discedentem, 306. exterriti fugam capessunt, 318. insidias Albano in monasterio struunt, 318. eorum permulti capite plectuntur ab Albano, 322. & *seqq.* in prælio capiuntur, 345. eorum in Hannoveria pagi vastantur ab Orangio, 346. contra Hispanos orant auxilium finitimorum. 415. cum Orangio paciscuntur, *ib.* fœdus ineunt de Hispanis Belgio ejiciendis, *ib.* Gandavi consilium ineunt de ejicienda è Belgio Regis militia & excutiendo ejus imperio, *ib.* fœdus Gandavense firmanant & promulgant 429. eorum Duces Bredam obsident, 461. Ruremundam invadunt & rejiciuntur, 462. ab Orangii consiliis alienantur, 464. lustrant exercitum, 463. eorum strages in pugna Gemblacensi, 467. mœrore ex Limburgensi expugnatione, 485. lætitia ob rumorem de Al. Farnesio, & aliis ducibus mortuis, *ibid.* eorum exercitus, 490. *Vide* Fœdus, Gheusii, & Proceres. Noctes Bartholomæanæ in Gallia, 366. Nocturni hæreticorum conventus, 198. Norcarnius, *Vide* Philippus. Nori,

Noricus. *Vide* Ioannes.
 Nota Castellæ Regni, 134.
 Novellariæ Comes, 341.
 Noviomagum, 491.
 Nox accensis per aëra facibus illuminata, 398. geminis cælo aciebus illustris, 339.
 Nudi in prælio pugnantes, 497.
 Numismata sacra gestandimos unde exceptus, 190.
 Nummus Gheusiorum cum effigie & inscriptione Hispaniarum Regis, 189.
 Nummus sacerHallensis, 189
 Nuncius Pontificis apud Cæsarem, 444. & *seqq.* apud Reg. Gall. 100. apud Regem His. 195. 227. 297. 407. 441. apud Proregem Neapolitanum, 139, in Belgium, 32. 43. 112. 196. 347. 440.
 Nuncius victoriæ, 336. 365, 469. ultimæ necessitatis, 327.
 Nuptiæ Paris. 367. *Vide* conjugium.
 Nyssus mittitur in Hispaniam à Brabantinis, 113.

Sententia ad N. spectantes.

NULLA non res persuadetur iis, quibus & mori persuasum sit, 401.

NUDUS expeti spoliiorum causa non potest, 422.

NULLUM est telum ad

vincendum potentius necessitate vincendi, 401.

O.

Obesitas corporis c. exercita, 404.

Obles ab His. Rege Gallorum Regi datus, 80.

Obsidio Alcmariæ, 374. Amstelodami, 487. Bredæ, 461. Gandavensis arcis. 432. Gemblaci, 468. Goesii, 369. Groningæ, 330. Harlemi, 370. Lugduni, 389. Montium, 363. & *seqq.* eius recuperationis delineatio, *ibid.* Lutetiæ, 302. Orbatelli, 403. Parmæ, 450. Ruremūdæ, 462. Sancerræ, 373. Valencenæ, 253. & *seqq.* eius delineatio, 261. Ziriczeæ, 402.

Occasio belli in Belgio, *Vide* Belgicum bellum, & Tumultus,

Octavius Farnesius Pauli III. nepos, urbis Præfectus, & Camertium Dux, Caroli V. filiam ducit uxorem, 39. Ingenium & civiles artes, 450. beneficentia, *ibid.* lætitiæ moderatio, 451. pietas, 450. militia in Germania, & in Italia, *ib.* bellicus apparatus, 449. donatur à Carolo V. aurei Velleris torque 450. Parmæ & Placetiæ principatu augeatur, 41. 451. Par. annua ob-

- fidione defendit, 450. 453.
 eidem Placentia restituitur, 450 cum Cæsare in Africam abit, 40 gravi morbo laborat, 41 Rom. redit. 41 R. Hisp. partes promovet contra Gallos, 450. in Belgio miles honorarius, 43. in ejus gratiam uxor Belgii Gubernatrix creatur à Rege, 42. cum Rege obviam proficiscitur uxori Gubernatrici designatæ, 44. conjugii suadet Hispanorum militum è Belgio missionem, 86. gemina uno partu proles eidem nascitur. 451. tradit Philippo II. in Belgio agenti filium, 453. de conjugio Alexandri filii quid sentiat, 155. ejus dictum de vicinorum Principum amicitia, 156. in Mariam Lusitanam filio conjungendam consentit, 157. ex Italia in Belgium ad filii nuptias abit, 162. 454. occurrit Margaritæ Parmensi è Belgio redeunti. 305. consilium Belgii regiminis accepti à filio non probat, 504.
- Octavius Gonzaga Amalphetani Principis frater cum Ioan. Austriaco in Belgium venit. 48. Austriaco dissuadet Hisp. missionem è Belgio, 424 Equitum Magister in Gēblacensi pugna 465. & seqq. confirmatur à Rege, 490. Lozan. recipit. 470 Mechlin & Vilvordiam tentat. 471. pecuniæ subsidia à Rege accipit, 489. invadenda Ordinum castra sentit in bellico Senatu, 491. 493. pugnat ad Rimenantam, 498 locus ejus in funere Austriaci, 515.
- Odeum templi, 211.
- Odi Belgarum in Granvellanum. 71. & seqq. in Albanū, 307. 338. 348. 369 in Hispanos, 82. 87. 428. 436 Albani in Belgas, 136. Caroli Hisp. Princ. in patris aulicos, 314. multorum in Religionem Catholicam, 97. 392.
- Odoardus Cardin. Farnesius precibus Mariæ Lusitanæ à Deo obtentus, 163. 454.
- Offensionum principia in Belgio, 81.
- Olennius tributorum in Belgio exactor, 358.
- Olhainius inter primos Belgarum conjuratos, 172.
- Olivera, *Vide* Antonius.
- Omen malum, 39 *Vide* Prodigium.
- Oppida, *Vide* civitates.
- Oppugnatio Navarini, 458. aliorum locorum, *Vide* Expugnatio, Deditio, & Obsidio.
- Oppugnationis modus prescriptus à Rege. 259.
- Optimates populariū patroni Belg. libertat. vindices, 74.
- Orangius, *Vide* Guilielmus.
- Oratio, sive Sententia, aut Concio. Alexand. Farnesii

nessi ad Io. Austriacum in Belgico Senatu, 491. ejusdem ad eundem, 501. Alibretæ ad Borboniam maritimum contra Catholicos, 98.

Areschoti in Senatu contra Fœderatos, 176. ejusdem ad Valencenates, 260. Barberini ad Albanum, 344.

Barlamontii contra Fœderatos, 176.

Bergensis ad Eboli Principem, 391.

Brederodii Fœderatorum nomine ad Gubernatricem, 184. ejusdem ad Antverpianos, 191. Cæsaris abdicantis ad Belgarum Ordines, 5. ejusdem ad Philippum filium regna in eum transferentis, 6. ejusdem exequias sibi perfolventis, 12. Condæi, & Colinii ad Car. IX. arma contra Hispanos suadentium, 288. Egmontii ad Valencenates in obsequio continendos, 260.

Ferdinandi Albani Ducis ad Fredericum ad pugnam invitantis, 344. ejusdem ad Hisp. Regem arma in Belgium suadentis, 284. ejusdem ad Barberinum responsio, 343. aulicorum ejusdem dissuadentium decimam, 356.

Feriæ Ducis ad Regem contra arma dissentientis, 285.

Galli Ischium non amice monentis, 424.

Granvellani contra Oran-gium, 116. ejusdem ad amicos, 135.

Gubernatricis Parmensis in Senatu de Fœderatis non admittendis, 178. ejusdem ad Fœderatos responsio, 185. ejusdem ad Senatum de Sacrorum populatione, 219. Hæreticorum contra Austriac. 436. Hispanorum ex Belgio abeuntium, 430.

Hostium increpantium, & Hispanos ferientium, 400.

Jesuitæ ad seditiosos, 388.

Joan. Escovedi ad Joa. Austriacum Hispanorum missionem suadentis, 426. ejusdem seditionem Hispanorum componentis, 431.

Legatorum ab Hæreticis Germaniæ Principibus ad Gubernatricem in Senatu 275.

Nobilium contra Regem, 67.

Octavii Gonzagæ ad Austriacum Hispanorum missionem dissuadentis, 424.

Orangii contra Regem, 176. ejusdem è Belgio discessuri ad Egmontium, 268. Ordinum decimam ab Albano deprecantium, 349.

Olorii Ulloæ commilitones suos animantis, 368.

Pacechi centurionis ob-

euntis ad commilitones, 400.

Petrei Centurionis ad suos, 400.

Philiberti Bruxellii pro Cæsare abdicante ad Belgarum Ordines, 5.

Roderici Gomezii à Silva Eboli Principis removen-
tis Regem ab armis Bel-
gio inferendis, 383.

Scarembergii ad legatos
Hæreticorum Germaniæ
responsio, 275.

Seditiosorum Valencena-
rum, 109.

Seditiosorum Hispanorum
contra Avilam, 386. eo-
rundem ad Iesuitam ad-
hortantem, 386.

Senatorum Bruxellensium
pro Imperatoriis edictis,
180. aliorum contra edi-
cta, 180. eorum responsio
ad conjuratos, 181. super
missione Hispanorum, 87.

Vulgi contra Inquisitio-
nem & Edicta Cæsaris, 60.

Orator His. Reg. apud Pontifi-
cem, 32. 113. apud Angliæ
Reginam, 162. apud Gal-
lum Regem, 230. 240. 363,
511. 519. Gallus apud Pon-
tificem, 146. Oratorum
Galli & Hispani Regum
controversia in Conc. Tri-
345. Romæ restituta, 145.
in aula Cæsarea quid super
ea re factum, 146. quid
Romæ, 146.

Orbatellum op. 404.

Ordinatio provinciarum Bel-
gii, 2. militiae equestris,
30. pedestris, 89. 90. Epi-
scopatum, 32.

Ordinum Brabantiae & Han-
noniae legati occultis O-
rangii artibus delecti, 408.
Bruxellas evocati, 408. à
Senatoribus discordant,
409. se opponunt Hispanis
stipendia petentibus, 409.
in Senatu de Aloftanis de-
liberaturi conveniunt, 413
dissuadentium arma con-
tra Aloftanos seditiosos
sententiam rejiciunt, *ibid.*

Ordines generales Provinci-
arum Belgii ad comitia
Gandavi convocantur, 33.
eorum legati obviam eunt
cum Rege Gubernatrici
designatae, 44. in comitiis,
Orangio authore, multa
postulant à Rege, 46. 81.
eorum indignatio, 87. 88.
Ordinum convocatio cur
à nonnullis culpata, absen-
te Rege à Gubernatrice
non permittitur, 118. Bru-
xellis ob tributum ab Al-
bano impositum conveni-
unt, 349. eorum oratio de-
cimam deprecantium, 349
350. 352. ex eorum instin-
ctu arma capiuntur, 411. co-
guntur contra Regis man-
datum, 414. Ordines prov.
unit. regimen Belg. usur-
pât, 415. 420. arma populis
imperant contra Hispanos,
414. auxilium finitimo-
rum

rum implorant, 415. cum Orangio paciscuntur, 415. Gandavum recuperant, 415. ad quatuor Catholicas Provincias quæ factionis hæreticæ adjunguntur, 415. in foedus Gandavense incumbunt, 415. Regios & Ecclesiasticos ad foedus trahunt, 415. eorum & antiquorum Belgarum de Romanis Belgio ejiciendis comparatio, 415. timor ex Trajecto ab Hispanis recuperato, 416. de Antverpia solliciti foedus intermittunt, 416. 417. novos imperant militum delectus, & Antverpiam immittunt, 417. eorum duces & copias, *ibid.* audita Antverpiensi populatione foedus Gandavi absolvunt, 419. excusant illud apud Regem, *ibid.* de admittendo Austriaco Belgii Governatore dubitant, 423. mittunt ad illum nuncios, 423. 424. petunt ut Hispanos dimittat, 424. cum illo conveniunt, 428. 429. urbium arces recipiunt, 432. captivos Hispanis reddunt, 432. stipendia pollicentur Hispanis abituris, 432. mutuam pecuniam accipiunt ab Austriaco, *ibid.* Austriac. Belgii Governat. Bruxellis admittunt, 433. pervertuntur ab Oran. 435. in Austriac. ingrati, 436.

437. 438. varius eorum sensus de Austriaci fuga, 438. in eorum manus Antverpiæ arx venit, 439. & multæ aliæ, *ibid.* Austriac. accusant, 436. 442. à Pontificis Nuncio litteras recipiunt, 440. creant Orangium Brabantiaë Ruartem, 440. imperata à Rege non faciunt, *ibid.* eorum militia quanta, 442. jurisjurandi formam proponunt à sacro & profano ordine exigendam, 446. invitant ad eam Jesuitas, *ibid.* Religionis libertatem Calvinianis permittunt, 448. urbes ad eos deficiunt. 461. ad Templæum pagum lustrant exercitum, 463. contendunt ad aggrediendum Austriacum Namurci agentem. 464. eorum exercitus quomodo instructus, *ibid.* ejusdem pugna & strages, 485. Orangium inculant, 87. cum eisdem Regis nomine agitur de concordia, 488. per Principum legatos inducias petunt *ibid.* eorum exercitus ex Germa. 491. castra prope Mechliniam, 491. 493. & *seqq.* vires è Germania, & Gallia copiis auctæ, 501. Pacis conditiones Austriaco proponunt, 501. Ordines Imperii Lutheorum damnant, 59.

Ordo equestris aurei Veile-

ris quando & à quo institutus, 31. 162. *Vide* Equites.
 Ordo S. Stephani Pont. à Cosmo Florentio Duce institutus, 404.
 Origo conspirationis Belgarum, 169. *Vide* Nobiles confœderati.
 Ormanettus *Vide* Nicolaus.
 Ortus Alex Farnesii, 74. 451. Granvellani, 68. Io. Austriaci, 506. Margatitæ Parmensis. 35. 36. Mauritiæ Orangii Princ. fil. 149. Odoardi Card. Farnesii. 163. Orangii, 71. Philippi II. Hisp. Reg. 16. Ranuccii Farnesii Parmæ Ducis, 163.
 Osnaburgi Episcopus, 325.
 Osorius, *Vide* Ioannes.
 Ostentum cœlestæ Belgicorum tumultuum prælagium, 329. 339. 398. *Vide* Prælagitio, & Prodigium.
 Ostervela pagus, 250. pugna, *ibid.* pugna delineatio, 251.
 Ostisiiæ comes, *Vide* Ioannes.
 Otho comes Oberstenius Germanorum Trib. evocatur è Germania cum legionibus ad Valencenæ oppugnationem, 227. 259. excipit Albanum Belgio ingredientem, 296. Antverpiam contra Hispanos munit. 417. ejusdem fugientis infelix fors, 422.
 Otho Nassavius, 751

Sententia ad O. spectantes.

OPINIONEM inserunt aliqui, dum nimium conantur evellere, 131.
 Pleriq; abunde OFFERUNT operam repudiaturis, 241.
 Gratum est Principibus, domi esse, in quem ODIA ipsi debita exonerentur, 72.
 Nusquam felicem exitum habitura sunt negotia, quorum arbitrum homines animadvertunt esse illum, quem ODERUNT, 124.
 Raro qui tuos ODERINT, te amabunt, 428.

P.

PACECHUS, *Vide* Franciscus Card. Pacechus, & Isidorus.
 Pacificatio Gandavenfis, 414 ejus capita expendantur. 429 utrinque subscribitur, 430 probatur à Rege, 429. ab Austriaco promulgatur, 430. *Vide* Gandavense fœdus.
 Pacificatoria urbs, 22.
 Paciottus, *Vide* Franciscus.
 Paganus, *Vide* Mutius.
 Pagi incensi, 336.
 Palatinus comes Elector Imperii Belgarum Fœderatorum fautor, 170. 338. obitus, 24. *Vide* Elector, Fridericus, Christophorus & Ioannes.

I N D E X.

- Palatium Bruxellense, 5. Antverpiense, 419. Culemburgii, 186. 312.
- Pandulphus Cenamius Lucensis Gallicarum copiarum Ductor, 477.
- Papistas qua occasione dixere hæretici Catholicos, 99.
- Pardæus *Vide* Valentinus.
- Pardi villa Hispan. Regis 410.
- Parisi *Vide* Lutetia.
- Parmæ lætitia & mutatio in Maria Lusitanæ adventu, 162. 163.
- Parmensis Princeps, *Vide* Alexander Farnesius.
- Parmensis Gubernatrix Belgii, *Vide* Margarita Parmensis.
- Parmensis Dux *Vide* Octavius.
- Parochus inter sacrificandum ad libertatem populum adhortatur, 360.
- Passerculi lignei cubiculo volantes, 11.
- Paulus III. Farnesius P.M. Nicæam abit ad Cæs. & Gall. Reg. 39. 40. Lucam se confert ad Cæsar. ductis Octavio, & Margarita, 40. Algerianam expeditionem non probat, 41. tradit Octavium Cæsari in Africam abeunti, 40. auxilia cum Octavio transmittit ad Cæsarem trans Alpes, 450. Concilium Tridentinum inchoat, 451. ejus prædictio de Alexandro nepote, 451.
- Paulus IV. P. M. Romæ quomodo stabiliverit Inquisitionem, 57. Bellum inter eum & Hispanum, 404. obitus ejus, 24.
- Paulus Guinifius Lucensis Princeps. 382.
- Paulus Rinaldus eques, 484.
- Paulus Termus Gall. Dux infestat Flandriæ maritimam, 20. vincitur ad Grave-lingam, 20.
- Paulus Vitellius militiæ Dux 456.
- Pax quando speranda, 21. femininarum opera sancita, 22. agitata, 462. 488. 501. evanescit, 394. 462. Belgio restituta, 279. fida à Carolo Rege Gal. cum Hugonotis, 362. cum Hispano læsæ pacis opinio, 363. Pax inter Carolum Gall. Regem, & Maximilianum Archiducem Austriæ, & Philippum ejus fil. 27. inter Ludovicum XI. Gal. Reg & eundem Maximilianum, 27. inter Philippum II. & Henricum Reges, 21. *Vide* Cessatio armorum, & induciæ.
- Pecunia rimandis Principum consiliis apta, 234. per eam hostilis injuria redempta, 365. Austriaco à Gregorio XIII. subministrata, 440. eidem ab Alexandro Farnesio, 505; à Rege Alexan-

xandro Farnesio, 461. & Gubernatrici, 45. 154. 227. & Scotorum Rege, 177. & Ducibus in Belgium, 489. & Episcopis, 56. Albano à Pio V. 335. ab eodem Gubernatrici oblata, & non admiffa, 196. ab Austriaco, delegatis Ordinum mutuo data, 432. à Gubernatrice in Galliam submissa, 104. à conjuratis corrogata, 239. 242. à victoribus ex Antverpiæ depopulatione acquisita, 387. 421. Orangio unde, 338. *Vide Populatio, Præda, Stipendia, & Tributum.*

Peralta, *Vide Gabriel.*

Perottus, *Vide Petr. Anton. Perottus.*

Perezus, *Vide Antonius Perezus.*

Pestilentia domum irrisoris invadit, 48.

Petrejus Centurio, 400.

Petrus Antonius Perottus in pugna Mochensi, 384. ejus egregium facinus, 384. Italiae paladinus appellatus, 385. in pugna Gemblacensi, 466. & in pugna ad Rimenantam, 499.

Petrus Bustus Italorum equitum ductor, 75.

Petrus Camajanus Episcop. Afculanus Pontif. Internuncius apud Hispa-

195. hortatur Regem ad arma in Belgium, 279. 280.

Petrus Ceballius Hispanorum Centurio. 207.

Petrus Ciacconius, 392.

Petrus Ernestus Com. Mansfeldius Lucemburgi præfectus, 28. primus Sacramentum promittit, 264. cum classe mittitur ad Mariam è Lusitania deducendam, 158. Regi carus, 231. 408. ejus mores, 232. in conspiratione Nobilium adversus Granvellanum, 128. cum Nobilibus Fœderatis Orangii ædibus, 182. nonnullis se opponit, 183. sententiam dicit in Senatu contra conjuratos, 176. increpat filium conjuratis immistum, 176. multa Gubernatrici aperit de Gheusiorum consiliis, 207. ejus opinio de Inconomachia in Belgio, 217. de Lud. Nassavio, 218. de armis adversus Gheusios, 220. Bruxellas vicario Gubernatricis nomine gubernat, 223. Egmontii litteræ ad illum, 232. responsio, *ibid.* paratus ad omnia pro Rege, 232. 408. mittitur in Galliam copiarum dux ab Albano, 347. equitatum Ludov. Nassavii in Gallia militantis pro

I N D E X.

pro Hugonotis fugat, *ibid.* ejus dexterum brachium pila trajicitur, *ibid.* Albani in Belgio gesta Margaritæ Parmensi præscribit, 355. seditiosos Hispanos placare contendit, 410. designatur à Requesenio moriente supremus armorum Dux in Belgio, 407. è Senatu abripitur, & custoditur, 414. deligitur ductor Hispanorum ex Belgio abeuntium, 433. Castrorum Præfectus in pugna Gemblacensi, 465. sententia ejus in bellico Senatu, 493. ejus locus in Austriaci funere, 515.

Petrus Franciscus Nicellus, 456.

Petrus Henriquez Centurio, 472.

Petrus Jansonius moritur Hatlemi, 374.

Petrus Navarræus copiarum Dux in Insula Gerbenfi, 377.

Petrus Taxius, 422.

Petrus Toletanus Marchio Villæ Franchæ ab Hisp. in Belg. venit, 489, in funere Austr. locus ejus, 515.

Petrus Trigofius è Societate Jesu Antverpiensibus mercatoribus quid suaserit, 368. quid seditiosis militibus, 386.

Philibertus Calonius postremus Orangii Princeps

ceps ex gente Calonia, 75.

Philibertus Bruxellius pro Cæsare abdicante ad Belgarum Ordines, 5. destinatur à Gubernatrice ad cognoscendos Valencenæ tumultus, 106. in Senatu recitat litteras de conjuratione Nobilium, 175.

Philippolandia insula deserta, 396. 401.

Philippopolis obsidetur, 477. situs ejus, *ib.* præfectus, 478. invaditur, *ib.* deditur, 479.

Philippus I. Maximil. Imp. & Mariæ Burgundæ fil. 31.

Philippus II. Carolo. V. & Isabellæ Lusitanæ fil. nascitur, 16. 157. in ejus ortu cur verita publica lætitia, 16. Mar. Joan. III. Lusitani Reg. fil. uxorem ducit, 157. cum Maria Angliæ Reg. matrimonium celebrat, 5. 24. 122. Anglis non acceptus, 15. movet patrem ad Belgii abdicationem maturandam, *ib.* sodalitio equitum aurei Velleris à Cæsare abdicante præficiatur, 5. 183. regna omnia ab eodem accipit, 7. & *seqq.* 52. Belgarum Ordines alloquitur, 7. destinatur ad Imperium à patre, 8. quid responderit commemorati anniversarium paternæ abdicationis diem, 9. Belgii præfecturam Duci Sabaudo tribuit, 19. cum Henr. II. Gal. Reg. inducias paci-

discitur, 19. cum Pontifice bellum gerit, 19. incitat Angliæ Reginam contra Gallum, 19. vincit ad S. Quintinum, 20. ad Calem cladem accipit, 20. ad Gravelingam Gallum superat, 20. cum Gallo pacem init, 22. Isabellam Henrici Gall. Reg. fil. ducit, 22. in Hispaniam cogitat, 24. Belgarum statum componit, 24. politicum, 28. militarem, 30. 31. sacrum, 31. 50. Gandavi Comitum Ordinum, & equitum aurei Vell. celebrat, 33. Margaritam Parmensem Belgio præficit, 34. 42. & seqq. novos equites aurei Velleris creat, 45. 81. agit cum Ordinum delegatis, 45. in Hispaniam abit, 46. in venatione agnoscit Ioann. Austricum fratrem, 508. eidem indignatur ad Bellum Melitense profecto, 509. offenditur eidem ob Tunetanam munitionem, 501. suspicio de eodem, *ibid.* vulgi sermo & iudicia adversus Regem 60. aliorum pro Rege sentientium, *ibid.* ejus & Caroli patris morum diverfitas, 66. differt revocationem militum Hispanorum ex Belgio, 86. 425. cur differat, 433. revocat illos, 90. imperat Gubernatrici auxilia Carolo Gal. Regi

mittenda, 94, 103, 104. 105. 123. Sardiniam offert Navarrao, 101. ejus litteræ de Stuartæ Scotorum Regiæ conjugio, 102. Galliæ Regi mittit auxilia ab Italia in Hispaniam, 103. rationem reddit auctorum in Belgio Episcoporum, 122. defendit Granvellanum. *ibid.* Regis responsum ad litteras Egmontii, Orangi & Hornani, 126. falsus rumor necari Regis, 131. mandata ejus ad Gubernatricem de probrosis carminibus, *ibid.* de symbolis famularium vestimentorum, 132. & seqq. de pœnahæreticorum, 143. Granvellanum revocat è Belgio, 134. proficiscitur ad capeffendum Lusitanum regnum, 141. Religionis curam serio commendat Gubernatrici, 142. Gubernatricem docet rationem hæreticos intercipiendi, 142. ejus liberalitas in Anglos exules. 142. sollicitudo in suscipiendo Concil. Tridentino, 145. inter eum & Pontificem diffiditum, 145. indignatus revocat Oratorem ab Urbe, 146. Colloquii causam inter Regem Gal. & Reginas reddit Belgis, & reliquis Europæ Principibus, 149. ei colloquio cur non interfuit, 150. consulit Theolo-

ologos, quid sentirent de Religionis libertate à Belgis postulata, 152. ejus verba ante Christi simulacrum, 153. instructio tradita Egmontio, *ibid.* & Alex. Farnesius in Belgium deducendus, 155. ejus epistola ad Gubernatricem de matrimonio Al. Farnesii, 156. imperat hæreticorum supplicia, & alia Gubernatrici, 165. de conjuratione Nobilium in Belgio, & annis gestis à Gubernatrice fit certior, 174. 182. 194. & *seqq.* Montinii legati postulatis non satis acquiescit, 195. veniam conjuratis importune differt, 198. pollicetur adventum suum in Belgium, 197. quomodo petitionibus Gubernatricis annuerit, 206. eidem præcipit armorum apparatus, 226. Germanis Principibus reddit rationem bellici in Belgio apparatus, 227. grates agit Gallo Regi, 229. Gubernatricem admonet de adventu suo in Belgium, 230. Orangio & aliis Proceribus dat litteras benevolentia refertas, 240. oppugnationem Valencenæ non satis probat, 258. modum oppugnantibus præscribit, 28. profectio in Belgium adornat, 263. de ea Principes per Europam monet, 280.

transitum orat Regem Gallia, *ibid.* agit de eadem re cum Duce Sabauda, *ibi.* ob rebellionem oppidorum in Belgio expeditionem festinat, 281. novis argumentis profectioem persuadet, *ibid.* consultat super ea re, 282. Albanum expeditioni Belgicæ præficit, 287. destinati exercitus causam reddit Gubernatrici, 289. & causam Albani adventus, 292. gratias eidem agit, & adventum suum promittit, 292. 293. navigaturo Regi supplicationes indicuntur in Belgio, 293. potestatem dat Gubernatrici Belgio abeundi, 303. Carolum fil. domi custodiendum sistit, 316. ejusdem modesti recusantis simulacra, & insignia sua urbium portis imponi, 349. indignatur Albano ex statua in arce Antverpiæ collocata, *ibid.* eam tolli jubet, *ibid.* Anna fil. Maximiliani Imper. eidem despondetur, 354. Requesnium Albano successorem in Belgio substituit, 375. cum Pontifice convenit de ope ferenda Scotorum Regina, 497. Concilio status Belgii administrationem mandat, 408. promittit se missurum in Belgium Ioanæm Austriacum, 411. eum in Belgium im-

immittit, 412. 510. Belgium administrari sine armis cupit, 511. Ordinum convocatio ab eo prohibita, 414. Gandavensem pacificationem approbat, 430. mandat Ordinibus ut deponant arma, & Oraniam non admittant, 441. jubet Hispanos redire in Belgium, 49. Margaritam Parmensem revocare in Belgium designat cum Alex. Farnesio, 459. pacis condiciones ab Anglia Regina oblatas rejicit, 463. cum Ordinum procuratoribus agit de concordia, 488. nova subsidia in Belgium submitit, 489. dubitat de Austriaci animo, 511. pecuniam ei parce subministrat, *ibid.* de ejus conjugio cum Anglia Regina admonetur, *ibid.* Belgii præfecturam tradit Alex. Farnesio cum armorum imperio, 517. ad Austriaci morituri petitiones respondet, *ibid.* Albano offensus Uzedam illum mittit, 376. evocat Alb. ab exilio ad Lusitanam expeditionem, 377. ejus dictum experti rerum humanarum vices, *ib.* ejus mors, 12.

Philippus III. Philippi II. fil. accipit à moriente patre flagellum Caroli V. cruore aspersum, 12.

Philippus Carolus Barla-

montius Belgii Gubernator nominatur à Rege. festo mortis proximo, 407. *Vide* Carolus Comes Barlamontius.

Philippus Burgundus cognomento Bonus quot in Belgio Provincias obtinuerit, 26. equestrem ordinem aurei Velleris instituit, 31. 162. ad quem numerum produxerit, 45. de augendis Episcopis in Belgio olim agitavit, 32. ejus nuptiæ cum Isabella Lusitana, 162.

Philippi Coninx caput cum elogio ab Hispanis in urbem Harlemensem projectum, 371.

Philippus Comes Sanct. Pauli Brabantiaë Ruartes, 441.

Philippus Croius Areschoti Dux, equitum turmæ Ductor, 30. 110. Religioni & Regi addictus, 408. à Gubernatrice ad Imperii comitia destinatur, 121. stimulatur ab Egm. in Granvellanum, 142. conspirationi se subtrahit, *ibid.* partes Granvellani sequitur, 133. 137. 176. negat Fœderatos admittendos esse in urbem, 175. Gheusiorum factioni cum aliis se opponit, 189. Hallensis Virginis effigiem nummo expressam galero præfert, 189. 109. commendatur ejus pietas à Gubernatrice apud Piam

- Pontificem, 190. mittitur à Gubernatrice ad rebelles Valencenates, 260. præstat Regi sacramentum fidelitatis, 264. Princeps senatus habetur, 413. allicitur ab Orangio, 413. ab Hispanorum partibus abalienatur, 413 mittitur ad Orangium ab Austriaco, 434. multa aperit Austriaco de insidiis illi paratis, 439. Orangii potentia infensus, 444.
- Philippus Egmontius Lamoralii filius Bruxellis excipitur magna Ordinum gratulatione, 417. Antverpiam intrat cum Wallo- num legione, *ibid* intrepide se Hispanis objicit, 418 capitur, *ibid*. redditur ab Hispan. commutatione captivorum, 432. equitum Ductor in pugna Gemblacensi, 464. & in pugna ad Rimenantam, 495.
- Philippus Erici Ducis Brun- luicensis frater, 227.
- Philippus Gulielmus Com. Baranus Orangii primoge- nitus, 413. relinquitur à patre Lovanii studiorum causa, 268. mittitur in Hi- spaniam ab Albano, 311. Catholicè educatur, 311.
- Philippus Hassiæ Lantgravi- us, 15. 91 dolus ejus ad di- sturbandum coniugium O- rangii cum Anna Saxoni- ca, 91. suscipit è sacro Ba- ptismi fonte fil. Orangii,
149. ad confessionem Au- gustanam Gubernatricem hortatur, 229. Brunluicen- si Duci quid suaserit, *ibid*. Gubernatrici legationem mittit, 275.
- Philip. Holachius Dux pro Ordinibus Bredam obsidet 461. astu capit. 462. Rure- mundam invadit, & fuga- tur, *ibid*. & *seqq*.
- Philippus Lalinius peditum pro Ordinibus Ductor. 463.
- Philippus Lanoius Beavorii Dom. contra Tholosium ad Ostervelam, 250. pugnat cum Tholo. 251. vincit, *ib*. contra conjuratos ad Tor- nacum, 324. mors, 381.
- Philippus Macedonia Rex, 140.
- Philippus Maillardus Calvi- nianus vinculis coercetur, 106. extractus è carcere fugit, 106. damnatur, 107. 111.
- Philippus Marbesius Lover- vallii Dominus militum Trib. Regios distinet ad fluvium Getam, 343. sauci- atus capitur, 344. 345. sup- plicio afficitur, 345.
- Philippus Marnixius S. Al- degundis Dom. Calvini discipulus, 437. dictat Fœdus conjurationis. 171. Quæstor ærarius Gheu- siorum, 242. capitur apud Hagam ab Hispanis, 375.

Orangio intimus, *ibid.* libertate donatur cum tribus aliis ab eo designatis, 389. immittitur ab Orangio ad Austriacum capiendum, 436. 438.

Philipp. Melanchthonis prædictio de Principe Orangio, 76.

Philip. Momorantius Hornæ Comes maris Belgici præfectus, 31. 330. & Prætorianorum militum, 330. aurei Velleris eques, *ibid.* militiæ tyrociniū sub Carolo Imp. ponit. *ibid.* opera ejus ad S. Quintinum, *ibid.* contrarium experitur Granvellanum, 29. ejus odium, & litteræ in Granvellanum, 72. 18. 142. 325. invitatus à Rege in Hispaniam recusat, 127. contra Granvellanum cum aliis conspirat, 128. 323. inter Fœderatos numeratur, 173. 323. ejus querelæ in Senatu contra Regem, 177. agit de remittendo in Hispaniam aurei Velleris torque, 182. 183. Fœderatis convivis se adjungit in ædibus Culemburg, 188. & in convivio apud Orangium, 188. armorum consilium non laudat in Senatu, 220. postulatur Præfectus rebus Fœderatorum curandis, 205. pro hæreticis facit, 247. Tornaci Gubernator templa hæreticis at-

tribuit, 224. 324. Teneramundæ conventui intervenit, 230. 324. in eundem Regis ira, 230. jusjurandum fidelitatis Regi dicere recusat, 264. fidelitatis exemplar Gubernatrici transmittit, 183. Albani conspectum averfatur, 298. ab Egmontio ducitur ad Albani consultationem, 299. detinetur & exarmatur, 300. in arce Gandavenfi custoditur, 322. pro eo multorum preces, 323. objecta illi à Procuratore Regio, 323. 324. Responsa ejus ad objecta, 324. 325. Gandavo Bruxellas asportatur, 327. ad mortem separatur, 328. capite plectitur, *ibid.* ejus elogium, 329. odium multorum in Albaeum ex ejusdem morte, 329. 338.

Philippus Norcarmius à S. Aldegunde pro Marchione Bergensi Hannoniz Præfectus, 254. præsidarios milites Valencenam deportat, *ibid.* offenditur Valencenatum inconstantia. *ibi.* eorum Legatos tecum trahit, *ibid.* urbem obsidet, 255. Tornacenses vincit, 258. urbem victor intrat, & punit, *ibid.* ad obsidionem Valencenæ redit *ibid.* oppugnationem urbis aggreditur, *ibid.* ejus suburbium occupat, 261. Valen-

lencenam victor ingreditur. 262. eam exarmat & punit, 263. ejus encomium *ibid.* Trajectum expugnaturus, contendit in Brabantiam, 270. Trajectum capit, 270. punit, 371. Hollandiam petit, 272. 276. in Harlemensi obsidione saucius, 373.

Philippus Sega Pontificis Nuncius ad Austriacum, 440. agit cum Ordinum Delegatis & Senatoribus, *ibid.* & Belgio in Hispaniam transfertur, 441.

Philippus Staveleus Glajoni Dominus tormentorum Magister, 31.

Philippus Valesius, *Vide* Philippus Burgundiae Dux.

Picentina praefectura, 440.

Picturae impiæ contra deum, & Regem, 241. contra Albanum, 391.

Pietas in Virg. Hallensem, 189. Hispanorum in pugna 333. 336. militum & mercatorum Antverpiæ, 368. 369. rara in castris, 514.

Piraticam exercentes in Hollandia & Frisia, 359. ex Gallia & Britannia confluentes, 391. *Vide* Præda.

Pisani an illusi à Carolo VIII. 436.

Piscarius, 315. *Vide* Carolus Davalus.

Pius IV. P. M. quam statuerit doctem auctis in Belgio Episcopis, 50. creat Gran-

vellanū Cardinalem cum aliis septemdecim, 92. conatur abstrahere Navarræum à fovendis hæreticis, 100. ejus aulici in comitiis pontificiis offensi oratori Hispano, 112. sollicitudo ejus in promulgando Concilio, 146. offendit Hispanum Regem, *ibid.* litem intendit Octavio Duci Parmensi, 156. ejusdem mors. 138.

Pius V. Pont. Max. in foedus contra Turcas incumbit, 139. vexillum, ac sceptrum mitti Ioan. Austriaco, 139. ad augendam Belgarum Religionem numismata primus omnium consecrat, 190. sacros ejusmodi nummos gestantibus indulgentias concedit, *ibid.* Regem Hisp. hortatur ut armatus in Belgium contendat, 195. 279. 280. Internuncium suum ad Gubernatricem mittit, 196. laudat illam, & adjumenta offert, *ibi.* per eam litteras mittit Orangio, & Culemburgio, *ibid.* monet Regem de libris Calvinianis Tolosæ ac Lugduni reperitis, 316. Albanum litteris & pecunia in Gheusios animar, 335. ejus precibus attribuitur victoria ab Al. reportata, 335. pro eo gratias Deo solemni ritu agit, 36. galerum & gladium

- dium Pontificiis præcibus sacros Albano transmittit, 347. ejus litteræ, quibus Belgæ ab hæresi absolvuntur, 353. laudat Alexandrum Farnesium, 456. moritur, 139.
- Platerius, *Vide* Imbertus.
- Pl:bs Antverpiana Bredero-dio favet, 191.
- Plenilunium, 392.
- Plus ultra, & plus citra Carolo V. accommodata, 15.
- Pluvia sanguinis, 329.
- Pœna, *Vide* Mulcta.
- Pœsis ad sacra, & prof. 108.
- Polvillerius Trib. leg. Germanorum Ruremundapellit Fœderatos, 462. milites legit in Germania, 490.
- Pompa funeris, *Vide* Exequiæ.
- Pompa triumphalis, *Vide* Triumphalis pompa.
- Pontifex in arce Adriana, 16.
- Populatio Aldenardæ ab Orangio, 365. Amorfortiæ à Gheusis, 366. Antverpiæ ab Hisp. 417. & seqq. Mechliniæ ab iisdem, 368. Nardemi ab iisdem, 369. Romæ à diversis, 16. Sacrorum, *Vide* Sacra. Tenebramundæ ab Orangio. 365. Trajecti ad Mosam ab Hispanis, 416. Zutphanæ ab iisdem, 369. aliarum urbium & oppidorum, 365. 368.
- Populus nunquam sibi constans, 59. avide spectat potentiorum casum, 137. facile credit quod exoptat, 192. de Religione averti arbitrari, 96. gaudet patrias opes ac potentiã advenis ostentari, 79. designat Belgii Governatorem, 34. sollicitatur à Nobilib. adversus Inquisitionem, 172.
- Populi audacia, 359. acclamationes Orangio adventanti, 202. sententia de Procerrum captivitate, 326. amor in Egmontium, *ibid.* plausus ad Gheusiorum spectacula, 184. 188. alacritas in destruendis hæreticorum templis, 278. odium in Alb. 326. 348. 358 in Hispanos, 412. in Granvellanum, 72. 73. *Vide* Odiæ. lætitia ob ejus discessum, 137. & in confringenda Albani statua, 443. timor ex domestico & externo rigore, 318. Populare in Belgio imperium 445. 446 Populare conspiratio, 197.
- Portus Angliæ navibus Hollandis prohibitus, 360.
- Portus Brilæ, & Enchusæ Hollandiæ, 361. Caleri Galliæ, 20. Flissingæ Zelandiæ, 360. Gravelingæ Flandriæ, 20. *Vide* Classis, & Naves.
- Præda relata ex navigiis Scald. & Mustaphæ. 457. ex Antverpiensi populatione,

- ne, 420. 421. crepta à tem-
plis, 276. Prædæ cupido in
conjuratis, 174. 361. in vi-
ctoribus, 421.
- Prædatrix merces re-
demptæ, 369. *Vide* Pirati-
cam exercentes, & Popu-
lario.
- Prædictio, *Vide* Præfagitio.
- Præfectus Belgii, 503. 517.
Vide Belg. & Prov. singu-
larium Governatores.
- Præfectus Castrorum, 294.
404. 465. 515. Classis
Othomanicæ, 403. Classis
Regiæ, 405. *Vide* Classis.
Equitum aurei Velleris,
Vide Ordo, & Equites.
- Lanceariorum equitum,
348. Maris, 31. 355. 402.
458. Prætorianorum, 300.
Regii ærarii. 132. 351. 487.
Vide Quæstor.
- Sclopetariorum equitum,
465. *Vide* Sclopetarii Tor-
mentorum, 31. 463.
Vide Tormenta.
- Præfectus Urbis, 40.
- Præfect. abdicatis, 6. 19.
- Prælium navale. *Vide* Pugna
navalis.
- Præliorum diarium, 340.
Vide Pugna.
- Præfagitio & prædictio Ca-
roli V. de Belgio, 66. Lucæ
Gaurici de Henrico II.
Gal. Rege, 23. Melanch-
thonis de Orangio, 76.
Pauli III. de Alex. Farne-
sio, 415. Pii V. de periculo
Religionis in Belgio, 280.
- futurarum calamitatum.
309. 329. 339. 463. prospi-
ri successus, 398. *Vide* Pro-
digia.
- Præses Consilii privati, 44.
Castellæ, 104. 282.
- Prætor Antverpiæ, 212.
- Prætoria navis, *Vide* Navis
Prætoria, & Inquisitionis
Hispanicæ pugna.
- Principi Jupiter imitandus,
146.
- Principum Philosophia quæ,
234.
- Privilegia Brabantina, *Vide*
Brabantia, & Bruxellæ.
- Privilegium læti Introitus,
52. & *seqq.* 441.
- Proceres Galli cum hæretica
multitudine conjungun-
tur, 97.
- Proceres Hispani recedunt
à Carolo V. 9.
- Proceres Belgæ à Rege ad
provinciarum administra-
tionem admoventur, 28. &
seqq. eorum indignatio,
119. habentur Hugonoto-
rum Patroni, 123. discessus
ab aula, 130. litteræ eorum
ad Regem contra Gran-
vellanum, 124. & *seqq.*
symbola conspirationis in
cōvivio ab iisdem decreta,
132. externorum potentia
impatientes, 137. jussi à
Rege in Senatum redeunt,
137. inter Foederatos non-
nulli eorum significantur,
173. novum Dominum
in Belgio meditantur, 174.

231. 323. eorum secretus Teneramundæ conventus, 230. penetrant in arcana Regis consilia, 234. eorum causa defenditur in aula Regis, 281. 314. consultant cum duce Albano, 299. in jus vocantur, 310. 311. non parent, 311. è Belgio profugi damnantur, 312. arma in Hisp. induunt. 414. 415. 419. infensi potentia Principis Orangii. 443. de novo Belgii Governatore cogitant, *ibid.* Vide Nobiles Confœderati, & Equites aur. Vel.
- Procuratores Regii, 49. 323. Ordinum, *Vide Ordines,*
- Prodigia in morte Caroli V. 13. cladis in Belgio futuræ, 309. in cœlo visa, 339. Florentiæ observata, 39. Lovanii. 329, *Vide Cometes. Eclipsis, & Præfagitio.*
- Proditio Armenterensium detegitur, 256. Montium, 362. Areschoti, 501. opinio de proditione Belgii, 217.
- Professionis Regiæ opinio ex Hispania in Belgium cur tam diu ab Rege sustentata, 280. 281. super ea consultatio, 282. pro ea supplicationes Tiberio & Regi Hispan. indictæ, comparantur, 293.
- Proscriptio edita in Orangi-um, 78. ejus defensio, 6. *Vide Apologia.*
- Proscriptio Lutheri, 59. conjuratorum, 312.
- Prosper Sanctacrucius Pii IV. Pontif. Nuncius in Gallia, 100.
- Protestatio Hisp. Oratoris ad Pium IV. Pont. Rom. 146.
- Proverbium militare in Wallonica militia in meticulosos exploratores, 331. proverbium Valencenatum superbum, 253.
- Provinciarum Belgicarum divisio. *Vide Belgium.*
- Psalterii translatio metro illigati, 108. ab hæreticis Gallica lingua decantatur, 105. 200. 212. edicto damnatur, 109.
- Puer biceps, quadrupes, quadrimanus, 309. puer cum fele in cunis, 356. oculos eruens coturnicum, 313. lepuseculos jugulans, *ibid.* undecennis, arma postulans ad oppidi oppugnationem, 453.
- Puella in templo sacrilegè interempta, 484. triennis fossa & refossa devoratur, 373.
- Pugna Antverpiæ, 418. ad Caletum, 20. in Dalhemii mœnibus, 483. apud Drocum Normandiæ, 105. ad Duvelandiam mare vadantium, 401. ejus delineatio, 400. ad S. Dionysium, 302. ad Espinense cœnobium, 364. Gemblacensis, 463.

& *seqq.* ejus delineatio, 464. & *seqq.* ad Gemin-
gam, 332. & *seqq.* ejus
delineatio, 333. ad Ge-
tam fluvium, 342. & *seqq.*
redintegratur, 344. ejus
delineatio, 345. apud S.
Gillenium, 364. ad Gra-
velingam, 20. ad Hilli-
gelæum cœnobium, 319.
ejus delineatio, 320. pro-
pe Lanoium, 256. in Lim-
burgi suburbiis, 580. e-
jus delineatio, *ibid.* Mo-
chensis, 382. ejus deli-
neatio, 383. Montensis,
363. ejus delineatio, 364.
ad Orbatellum, 403. ad
Ostervelam, 251. ejus de-
lineatio, *ibid.* apud Quer-
cerum, 346. ad S. Quinti-
num, 20. ad Rentejum ca-
strum, 385. ad Rimenan-
tam, 495. & *seqq.* ejus de-
lineatio, *ibid.* 496. ad Til-
lemontem, 416. Vale-
rium, 319. ad Waterlo-
um pagum, 256. Pugna
navalis ad Brilæ portum,
360. ad Echinadas con-
tra Turcas, 406. 457. 458.
510. 513. navigii *inquisi-*
tionis Hispan. appellati.
347, 375. ad Middelbur-
gum, 481. apud Pantel-
lariam, 405. alia, 361. *ibid.*
406.

Paramus Conradus Joann.
Austriac. uterinus frater.
518.

Pyrrhus Malvetius Italo-
rum Trib. designatus,
490.

Sententia ad P. spe-
ctantes.

POTENTIA in aula ra-
ro confenescit, 94.

PRINCIPUM aliqui ha-
ctenus suorum gratiæ
tribuunt, dum illi se
consiliorum ministros,
non authores jactent,
128.

PRINCIPES numquam
soli peccant, 197.

Hæc est **P**RINCIPUM
philosophia, consiliorum
secreta rimari, naturæ ab-
ditis apud otiosos relictis,
234.

Beneficii loco habere populi
solent curationem à
PRINCIPES, ne se-
cantem servum patian-
tur, 279.

Non ingrata **P**RINCIPUM
ministorum asperitas,
tamquam fraudibus blan-
dientium intractabilis,
378.

PRINCIPIBUS de con-
juratione non creditur
nisi peremptis, 442.

Tantum est **P**IIIS assuesce-
re dum sapias, ut etiam
desipiens non possit esse
non pius, 505.

Præfens P E C U N I A non perinde repudiatur, ac promiffa, 388.

Imminentium P E R I C U L O R U M remedium ipfa pericula arbitrantur aliqui, 193.

P E R I C U L I focietas perquam facile homines jungit, 235.

Nullis constringi poteft vinculis P E R F I D I A , 264.

P R O N I U S in gratiam redeunt perpeffi armorum damna, 21.

Q.

Q U A D R I G A prima Florentiæ vifa, 403.

Quadrupes & quadrimanus puer, 309.

Quæfio, *Vide* Inquifitio.

Quæfitor canfarum fidei primus, 57. primus in Brabantia, 168. Quæfitores ad tempus, 57. perpetui, 60. 170. 200. 206. 282. 358.

Quæfio de tributis, 359. in Concilio Trid. de confeflu inter Regios oratores, 145. componitur, *ibid.* Romæ reftituitur, *ibid.* Pontifice definitur, 246.

Quæf. de Fide agitatz, 58. 67.

Quæfitor exercitus, 242. 457. Regii ararii, 132. 351. 441. 487.

Quercetum op. 346.

Querelæ Belgarum contra Albanum, 357. contra Auftriacum, 511. contra Orangium, 366. contra milites Hispanos, 49. 86. Conjuratorum contra Gubernatricem, 184. Egmontii contra Regem, 164. Epifcoporum veterum contra auctos Epifcopos, 50. Gubernatricis in Egmontium, 210. ejufdem cum Rege, 234. Hispanorum contra Fœderatos, 430. Jo. Auftriaci contra Regem, 512. Nobilium contra Hispanos, 67. eorundem & aliorum contra auctos Epifcopos, 50. Orangii contra Cafarem, 228. ejufdem & Egmontii contra Regem, 116. 176. eorundem contra Granvelanum, 128. Præfeftorum Provinciarum contra Gubernatricis edictum, 167. Philippi II. contra Carolum patrem, 15. popularium contra inquifitionem, 180. & contra Procerum captivitatem, 300. Senatorum contra Inquifitionem, & edicta Cafaris, 177. 180. Sorbonicorum contra Maroti poëfim. 108. *Vide* Odis.

S. Quintini fanum, 453. prælium ibi commissum, 20. 329. equitum in eo magister, 20.

Q. Cicero, 392.

Q. Serrorius, 10.

Quirinalis collis, 447.

Quilciada, *Vide* Aloysius.

Sententia ad Q. Spectantes.

QUÆ unumquemque manent, præsentire, quam vitare facilius est, 194.

QUERIMONIÆ, licet æquæ, amittunt, si importunæ sint, æquitatis partem, 178.

R.

Rabies mulierum erga victos errabundos, 21.

Rabidi canis morfu interemptus, 374.

Raitres equites à Lanceariis profligati, 385.

Ranuccius Farnesius Parmæ ac Placentiæ Dux oritur, 163. 454. à Deo quomodo impetratus, 163.

Raphael Barberinus Urbani III. patruus, 340. Præliorum, quibus ipse interfuit, adnotator, *ibid.*

Albanum admonet de Orangii consiliis, 343. mittitur ab Albano ad Angliæ Reginam, 351. Regiæ responsum & controversiæ statum refert Albano, *ibidem.* in expeditione Zelandica comparat navigia, 395. in aditu Zelandiæ munitiones & castella excitat, *ibidem.* Vitellii loco multa peragit, *ibidem.* cum selectis militibus mare pedibus trajicit, 396.

Raphael Manriquius, 459.

Rapina, *Vide* Præda.

Rassinghamius, *Vide* Max.

Rationarium Imperii, 6.

Raimundus de Tassis Regius Tabellariorum Præfectus, 315.

Rebellio Belgarum à Romanis, 358. Maurorum ab Hispaniæ Rege, 280. Hugonotorum à Gallo, 288. tentatur in Belgio, & maturatur ab Orangio, 358. civitates rebelles accipiunt ad Præfectos, leges & reditus 361.

Rebellandi occasio Belgis & Orangio unde, 84. 357. à Religionis causa initium sumptum, 228. 229. 247. & *seqq.* 257. 263. à tributis, 358. 362. à tumultantibus Hispanis, 414. *Vide* Nobiles confœderati.

Recensio exercitus, *Vide* Ex-
 ercius.
 Recuperatio civitatum re-
 bellium à Regiis, 369.
 & *seqq.* Montium, 363.
 ejus recuperationis de-
 lineatio, 364. Provin-
 ciæ Limburgensis, 482.
 ejus delineatio, pag. 480.
 381.
 Reformati, *Vide* Religio re-
 formata.
 Regiminis enim for. in Belg.
 introducta, 434 *Vide* Or-
 dines.
 Regina Hispan. *Vide* Anna,
 & Isabella.
 Reginardus, *Vide* Simon.
 Regni abdicatio, 5. 6. 8.
 translatio, 6. 7. erectio
 28.
 Religio Deo cultum, po-
 pulis concordiam præ-
 stat, 57. pacis & tran-
 quillitatis custos, 58. in
 officio populos continet,
 80. ejus procurandæ ra-
 tio quæ in Belgio, 32.
 pœnæ pro ea conservan-
 da edicto propositæ, 85.
 165. causarum ejusdem
 cognitio ad quos perti-
 neat, 57. 58. 144. 145.
 180. contra ejus turba-
 tores quomodo provi-
 sum, 58. & *seqq.* lædi-
 tur à Luthero, 58. ejus
 induciæ ab hæreticis pro-
 bantur, 236. commenda-
 tur à Cæsare ordinibus

Belgii, 6. à Rege Gu-
 bernatrici, & Ordinibus,
 46. 141. 154. 165. con-
 tra eam conspiratio, 242.
 injuriæ eidem illatæ, 16.
 165. 198. & *seqq.* 206. &
seqq. in eandem famosi
 libelli, 131. 192. odium,
 97. 392. ejus causa bel-
 lum in Belgio, 4. 228. 229.
 ejus restitutio procurata à
 Gubernatrice, 141. 223.
 274. 278. ab Albano, 347.
 contra eam nova jurisju-
 randi formula, 183. 446.
 Religionis libertas in Bel-
 gio quaesita, 169. 174.
 204. 221. extorta, 448.
 super Religione congres-
 sus, 32. 270. Religio
 reformata in Belgio in-
 tuto posita, 217. de ea
 in Gallia & Belgio per-
 denda consilium, 80. ca-
 utitur Orangius ad conti-
 nendas contra Hispanum
 civitates, 487. *Vide* Gheu-
 sii.
 Religionis Catholicæ per-
 turbatores, 228. de-
 fertores, 442. dubiz
 Religionis homines, 129.
 Religiosi ejicuntur ab ur-
 bibus Belgii, 225. 446.
 448. eorum cœnobia, 52.
 diripiuntur, 109. 209.
 218. 225.
 Reliquiæ Sanctorum ab in-
 cendio & ruina serva-
 tæ, 486. earundem cura
 ma-

- major quam Gemmarum
161.
- Remedia tempestivè adhi-
bita, 412. valent ali-
quando ex contemptu,
134, & temeraria in præ-
cipiti malo, 498. ab u-
nius imperio peti solent,
408. periculorum reme-
dium imminentium,
193.
- Renatæ filia Ludovic. Gall.
Reg. nuptiæ cum Hercule
Ferrariæ Duc. 38. ejus fi-
lia destinatur uxor Alex.
Farnes. 155.
- Renatus Henrici Nassavii
& Claudiæ Coloniae filia,
76.
- Renteium Artesiæ castrum,
385.
- Repotatio, 188.
- Requesenius, *Vide* Berlingue-
rius, & Ludovicus ejus
fil. Galceranus, & Ludo-
vicus Equit. S. Jacobi Com-
mendator.
- Respubl. Hollandorum ex
parvis initiis quanta, 1,
362. hæreticorum à Fœ-
deratis instituitur, 236.
244. prædatoriis navibus
supra modum augetur,
361. in mare plerumque
victrix, *Ibid.*
- Revocatio exercitus Ca-
tholici ad Rimenantam,
498. ejus delineatio, *ibi-
dem.*
- Reuxium oppid. Austriaco
se dedit. 477.
- Rex Cypri, 238. Rex Roma-
norum, 8. Rex Hisp. *Vide*
Philippus, Rex Gall. *Vide*
Carolus. Franciscus, & Lu-
dovicus.
- Rhenus Hollandiæ fluvius,
391.
- Rhotomagum à Gallis expu-
gnatur, 104.
- Rimenanta pagus, & in eo
pugna, 493.
- Risorius Nohotius Albano
Duci insidias parat, 318.
ex Juliacensi agro Mosam
trajicit, 381.
- Robertus Brederodius Gran-
vellano Cardinali infen-
sus, 72. Cameracensem
Archiepiscopatum ambit,
ibid.
- Robertus Melodunus Vi-
cecomes Gandavenfis,
463.
- Robertus Stuartus Scotorum
ductor in pugna ad Rime-
nantam, 495.
- Rodericus Gomefius à Sil-
va, Eboli Princeps, à
consiliis Hispan. Reg. 67.
magtæ potentia apud Re-
gem, 100. 282. cum Al-
bano in Senatu, & in au-
la dissidium ejus, 282.
sententia de profectioe
Regis in Belgium, 283.
285. 286. Parmensem Gu-
bernatricem monet de
morte Marchionis Ber-
gensis, 289. 290. & de
ipfius

ipſius cauſa cognoscenda, 291. Regis nomine ſcribit Gubernatrici de exercitu in Belgium tranſmittendo, 289. & cauſam Albani adventus aperit, 292. adhibetur à Rege in Caroli Principis captivitate, 315. irridet Albanum æmulum ex ſtatua ſibi erecta, 341 349.

Rodericus Toletanus Trib. in caſtra ex pugna ſaucius refertur, 373.

Rodulphus II. Imperator per Oratorem fidem ſuam obligat Gandavenſi fœderi, 429. 430. improbat fratris ſui Matthiæ conſilium ad euntis adminiſtrationem Belgii, 444. increpat Maximilianum rei conſcium, *ibid.* multorum ſuſpiciones de Cæſare ſerio non agente, *ibid.*

Roma ſermonum avida, 148. Romæ comitia, 112. 138. clades, 16. nobilitas, 451. Pontifex, 12. 16. 40. 229. victoria ex Sabinorum armis agnita, 334. Dictator, 440. theatra, 391. veneratio eorum erga Chriſti è cruce pendentis imaginem, 452. Romanorum Regni in alterum tranſlatio, 8. contra Romanos votum, 87. con-

tra eos Belgio ejiciendos Belgarum conſpiratio, 2. 415. in Romanam Religionem odium, 392.

Romerus, *Vide* Iulianus.

Ronella fluviuſ, 261.

Roterodamum urbs, 391.

Rumor de Carolo V. aquis hauſto, 41. & de Octavio Farnesio, 41. de Auſtriaci diſceſſu ex Belgio, 485. de conjugio inter eundem & Angliæ Reginam, 511. de ejus morte properata, 512. de Alexand. Farnesii morte, 485. de morte Megani, 321. de morte Hiergii, 485. de cuſtodia & morte Caroli Hiſpaniarum Principis, 317. de morte Mondragoni, 585. de necato Philippo Hiſpaniarum Rege, 131. de ejus adventu in Belgium, 239. de necato Orangio, 493. de conſpiratione Nobilium in Belgio, 168. de conjuratorum adventu Bruxellas, 175. de reſerſione Granvellani in Belgium, 236. 355. de Limburgi arce ſuccenſa, 585. de pace Caroli IX. Regis Galliarum cum Hugonotis, 362. de conjugio Borbonii cum Stuarta Scotorum Regina, 101.

Rupel-

Rupelunda, hæretici sacerdotis facinus, 142.

Ruremunda ab Orangio expugnatur, 365. obsidetur ab Ordinibus, 462. liberatur, *Ibid.*

Rustici Iconomachos cædunt, 209. & milites, 365. Lud. Nassavium vulnera ad Mosam lavantem interficiunt, 383. copiarum, 257.

Ruantes Brabantia creatur, Orangius ab Ordinibus, 440. quod genus Magistratus, *ibid.* qui olim in eo fuerint, insigniti, 441.

Rythovius Iprensis Antistes, *Vide* Martinus.

Sententia ad R. Spectantes.

RELIGIO apud hæreticos alieni juris est ac translatica, 236.

RELIGIONIS patrocinium & tutela legum, vera Regnorum firmamenta, 7.

RELIGIONEM raro solam mutavere civitates, 63.

Quoties mota sacra est hæc **RELIGIONIS** anchora, toties fluctuavit Reip. navis, 63.

RELIGIONIS jactura nullo aut opum aut Imperii additamento repræ-

sentari potest, 210.

REGIBUS latè dominantibus nec requies unquam futura est à bello, nec defutura præmia bellatoribus, 431.

Nihil tam **REGNO** perniciosum, quam si populus addiscat in Dominum palam obniti, 56.

Licet miserrimo cuique **ROGARE**, 176.

Non malè auritis satis **RESPONDETUR** non respondendo, 308.

REBUS intentus officiorum inania transmittit, 450.

In præcipiti malo temeraria interdum **REMEDIA** non imperitè adhibentur, 498.

S.

SABAUDIA, 235. 280.

Sabaudia Dux, 76. 294 uxorem ducit Catharinam fil. Hispan. Reg. 141. 303. *Vide* Emmanuel Philibertus.

Sabina Palatina Bavarica nubit Com. Egmontio, 329. ejus supplex pro marito libellus missus in Hispaniam, 323.

Sabini ad Anienis ripas confligentes cum Romanis, 334.

D d +

Sacer-

- Sacerdos mare trajicientibus bene precatur, 398.
- Sacerdotes à Britannia apud Belgas exulantes ab Hispaniarum Rege aluntur, 142. quæstis cruciatibus mactantur, 365. 366. Antverpia ejiciuntur, 447. & Amstelodamo, 487. Sacerdotum icunculæ flagris caduntur, 371. Sacerdotes ac reliogis, profana ac bella tractare an deceat, 3. *Vide Relig.*
- Sacer ordo sequitur ordinum Belgicorum partes, 442. jusjurandi formula ex eodem exigenda, 446. Sacra ad profana translata, 108. Sacrarum reliquiarum cura, 161. 487.
- Sacrorum cultor à ruina & incendio liberatus, 486. Sacrorum injuria, 360. ludibrium ab Harlemensibus, 371. depopulatio, 206. & *seqq.* clades Amstelodami, 408. violatio Antverpiæ, 211. & *seqq.* 273. vastatio ab Orangii militia, 365. 366. Antverpiæ restitutio, 274. Sacrilegorum irreverentia, 212. 213. 225. eorundem damnatio, 312. *Vide Gheusii, Hæretici, & Iconomachi.*
- Sacrocomorus Biragus, 477.
- Sagittarum colligatus fasci- culus, Insigne à Belgarum proceribus assumptum, 134.
- Salvator Episcop. Clusinus Pont. Nuncius, 32.
- Samaniegus, 491.
- Samblemontius Trib. 471.
- Sancerræ in Biturigibus obsidio cum Harlemensibus comparatur, 373.
- Sanctius Avila militum Prætorianorum Albani Præfectus, 295. armatis militibus circumdat Culemburgicas ædes, 300. trans Mosam Hochstratani copias rejicit, 318. vulneratur, 346. classi ad liberandum Middelburgum præficitur, 381. ad Mochemum pagum Lud. Nassavium debellat, 383. adversus eum seditio Hispanorum, 386. in Zelandiæ expeditione militiæ terrestri præficitur, 395. In Philippolandiam navigat, *ibid.* inde Duvelandiam, 401. ejus querelæ adversus Senatū Regium, & hujus contra eundem, 411. Hispanis Alostanensibus subsidium impartitur, 411. 417. Antverpiensis arcis Præfectus intra eam recipit Hispanos undique accurrentes, 418. vincit, *ibid.* & *seqq.* in Antverpiæ populatione milites

- lites continet, 421. cum Hispanis Belgio discedit, 433.
- Sanctius Leva Sanctii Naverræi Proregis filius, 489.
- Sanctius Longoignius Trib. 293. Antverpiæ Consullem capit Albani jussu, 299.
- Sanctacrucius, *Vide* Prosp.
- Sanguis Lovanii pluit, 329.
- Sanquintini oppidum, *Vide* Quintini fanum.
- Sardinia Borbonio offertur loco Navarrae, 101.
- Sardoa legio, 294. 295. 319. incendit plures pagos, 337. ab Albano mulctatur, *ibid.* quanta ex incendio jactura, 337.
- Sarra Martinengus militat in Gallia, 477.
- Saulius *Vide* Antonius.
- Saxonia, 199. Saxonum Dux, 15. *Vide* Augustus & Mauritius.
- Scaldia Zelandiæ insulae caput, 369. bellum in eam à Requesenio deportatur, 395. auxilium eisdem defertur ab Orangianis, 401. expugnatur, 402. ab Hispanis relinquitur, 410.
- Scaldis fluv. 3. 249. 261. 310. 369. 381. 384.
- Scamander flu. 3.
- Scanderiæ Praefectus vulneratus, capitur ab Alexandro Farnesio, 457.
- Scarembergius mittitur obviam legatis Germanorum, 275. Gubernatricis nomine illis in Senatu respondet, *ibid.*
- Scauwemburgius Tribun. evocatur è Germania ad Valencenæ oppugnationem, 259. cum legionibus advenit, *ibidem* destinatur cum parte legionis ad praesidium Buscoduci, 273. civitatem componit & Rempubl. ordinat, *ibidem.* excipit Albanum Belgium ingredientem, 296. *Vide* Justus.
- Scheiffius Brabantiae Cancellarius mittitur ad Buscoducensium motus componendos, 248. contumeliose habitus retinetur *ibid.* 272. solvitur, & Gubern. remittitur, 272.
- Schonovia civitas Hisp. fida, 361. expugnatur ab Hiergio Geldriae Praefecto, 393.
- Scipio Campius bellicus machinator, 502.
- Scloporum grandium usus ab Albano inventus, 295. 333.
- Sclopetarii equites, 3. 4. 464. 465. 496. Sclopetarii pedites, 257. 398. 465. 494.
- Scotiae Regina, *Vide* Maria Stuarta.

- Scoti nudi pugnantes in prælio Mechliniensi, 367.
 Scotorum copiæ, 464
 470 495.
- Scriptores annalium, 3.
 Scriptores de Principiis tumultuum Belgicorum cur dissentiant, 47.
 48.
- Sebastianus Morales Societatis Iesu Japoniæ Episcopus, Mariæ Lusitanæ Confessorius, 119.
- Seclinenses invadunt, & fugant Iconomachos, 209.
 219.
- Seditio ab Orangio in Belgio unde sumpta, 81. & seqq. Seditio Valencenatum, 106, redintegratur, 109. componitur, 111. Antverpiæ ex Apostatæ supplicio, 143. ex concionibus prohibitis, 201. & ex Calvinianis, 252. Vide Tumultus.
- Seditio militaris in Castris Lud. Nassavii à Germanis militibus stipendia exposcentibus, 333. reprimitur, *ibidem*. iteratur, *Ibid.*
- Seditio Hispanorum adversus Avilam stipendia non solventem, 386.
 Seditiosi novum electum creant, *ibid.* Antverpiam intrant, 387. eorum minæ & solemne sacramentum, *ibid.* stipendia iis per-
- solvantur, & placantur, *ibidem*. pia eorum liberalitas, *ibidem*. quomodo se gesserint cum Iesuitis, 388. eorum fructus ex adhortatione unius ex Patribus Societat. 389. suspicio de eorum rapinis, 389.
- Seditio Hispanorum in obsidione Lugdunensi, 393. Seditiosi Valdesium Ductorem capiunt, *ibid.* accepta pecunia pac. *Ibid.*
- Seditio Hispan. equitatus ad Ziriczæam ob dilata stipendia, 407.
- Seditio Hispanorum in Mondragonium, 409.
- Seditiosi Alostum vi capiunt, 410. à Senatu Regio hostes pronunciantur, 411. adjuvantur ab Avila, *Ibid.* Licherchianam arcem capiunt, 413. de iis Belgio ejiciendis Senatus consultum, 414. & Gandavenle foedus, 415. ab Alosto Antverpiam accurrunt, 417. eorum ferocia, 418. vallum expugnant, & urbem intrant. 418. eam depopulantur, 418. 419. 420.
- Seditio Hispanor. ob discessum ex Belgio imperatum, 430. pacantur, 431.
- Seditio Germanorum Bredam defendentium contra Fronsbergium, 461. Seditio

tio in castris Catholicis à Germanis orta, 474. ab Austriaco seditiosorum cohortes separantur, 475. Seditiosis auctores deponuntur, *ibidem*. Supplicium.

Sega, *Vide* Philippus.

Seghetum, 238.

Selimus Hebræis favet, 237. opem fert Mauris contra Hispanos, 216. 238. 405. 406. in bellum Cyprium se convertit, 238.

Sellius, *Vide* Joannes.

Semerii Dominus à Gubernatrice destinatur Mechliniæ Præfectus, 264.

Senatorum arcanus congressus *Consulta* appellatus.

44. quomodo Senatus convocandus *ibidem*. quæ præcepta in eo servanda, *ibidem*. Senatus sententia de Valencenatum seditione, 111.

Senatus Burgensis facinus in Quæsitorem Fidei. 144.

de Senatibus ordinandis Regis instructio, 154.

Senatorum sententiæ de conjuratis contra Inquisitionem & edicta Cæsaris,

157. & *seqq.* eorum contra Regem querelæ. 177. confutata à Gubernatrice,

178. 179. Senatus convocatio ob populationem sacrorum, 218.

Senatusconsultum de securitate conjuratis offerenda, 221. Se-

natorum sensus varii. 220. Gubernatricem comitantur Anverpiam triplicis Concilii Senatores, 274.

Senatus Regius mortuo Requesenio Belgium administrat, 407. confirmatur à Rege, 408. Senatores Hispanienses, & Patriotæ qui, 409 inter eos discordia, 408. modica eorum authoritas, *ibidem*. Senatores ab Orangio empti, *ibidem*. Germanicæ legioni stipendia persolvunt, Hispanis differunt. 409. Hispanos hostes pronunciant, 411, arma multis Civitatibus Flandriæ ac Brabantia permitunt, *ibidem*. eorum querelæ adversus Avilam, *ibidem*. edictum in Alostanenses, *ibidem*. scribunt ad Regem, 412. clam cum Orangio societatem ineunt, 413. 420. Regis causam produnt, 318. Sententiæ de seditiosis Alostanensibus, 413. Senatores partium Hispanarum è Senatu abripiuntur, & in custodiam trahuntur, 44. 419. alii in captorum loco substituuntur, 414. Senatus Regii authoritas cadit, 413. nova regiminis forma introducitur, 414.

Senat

- Senatores dubiæ in Ordines fidei Senatu moventur, 445. novi leguntur, *ibid.* Austr. asseclas hostes pronunciant, 446. eorum fuga Antverpiam audita Gemblacensi clade, 476. Senatus litteræ ad Regem, 412. Senatusconsultum de Hispanis Belgio ejiciendis, 414. Senatoria Antverpiæ domus incenditur, 419. Princeps Senatus qui, 413. *Vide* Ordines provinciar. unitarum.
- Senæ capiuntur, 18. Senensum ora maritima devastatur, 403.
- Septemviri, *Vide* Electores Imperii.
- Sepulchrum temporarium Austriaci, 315.
- Sepulchris mortuorum illata sævitia, 365.
- Sequani Gal. populi, 296.
- Serandilla opp. 10.
- Serbellonius, *Vide* Gabriel.
- Sernapulus multa aperit facta à conjuratis, 188.
- Sichemium occupatur ab Orangio, 365. ad deditionem invitatur ab Alexand. Farnesio, 471. recusat, & oppugnatur, *ibid.* capitur & diripitur, 472. fugientes trucidantur. *ibid.* arx resistit, *ibid.* expugnatur, *ibid.* supplicium sumitur ex victis. 473
- Sicula legio, 294. 295.
- Signiferi septem in pugna interempti, 320.
- Silva Ducis, *Vide* Buscoduncum.
- Silvestres Gheusii qui appellati, 339.
- Simon Faveanus Calvinianus vinculis coercetur, 106. è carcere extruditur, 109. damnatur, 107.
- Simon Regnardus Senator, 115. Hispaniar. delegatus pro induciis firmandis cum Rege Gallo, 71. cadit è Regis gratia. *ibid.* fovet cœtus contra Regem, 115. ejus odium in Granvellanum, 71. & æmulatio à primis annis orta, 125. è Belgio in Hispaniam evocatus, *ibid.*
- Simulacra Sanctorum impie illusa, ac violata, 211. 214. 371. ad terram deturbata, 208. 213. & *seqq.* 225. Simulacra Reg. portis urb. imponenda, 349.
- Soigniacum opp. Austriaco deditur, 477.
- Sol deficiens quid Prodigii Florentiæ portenderit, 39.
- Solimanus Turcarum Imper. mittit legatum in Galliam, 151. Iudæis agrum & urbem concedit, 237. Soli-

I N D E X.

- Solimanus Arausius, 405.
 Solitudinis amor, 11. 17. 18.
 514.
 Soneus Gheusius aquatilis
 à Rege Hispaniar. deficit.
 359. piraticam exercet,
ibid.
 Sorbonicorum querelæ,
 108.
 Soreanus, *Vide* Joannes.
 Spinosa, *Vide* Didacus.
 Sponsa cum agrestium co-
 mitatu præteriens ab Al-
 bani exercitu consaluta-
 tur, 331.
 Statua in arce Antverpiana,
 348. confringitur, 443.
 refunditur, *ibid.*
 Status concilium, *Vide* Con-
 cilium. Statuum Dep. *Vide*
 Ordines & Senatus.
 Staveleus, *Vide* Philippus.
 Stephanus Mutinus Roma-
 nus Italorum Trib. desi-
 gnatus, 490.
 Stephanus Serra Hispana-
 rum navium Præfectus,
 350.
 Stephania Requesenia, 405.
 Stipendia, *Vide* Pecunia, &
 Seditio.
 Stuarra, *Vide* Maria.
 Suartzemburgius, *Vide* Gun-
 terus Comes.
 Succensio Bibliothecarum,
 216. Navium, 161. 360.
Vide Incendium.
 Sultanini, 457.
 Supplicationes indictæ, 293.
 347.
 Supplicium sorte obvenit
 malefici authori, 269. An-
 glorum Austriaco mor-
 tem molientium, 512.
 Antoni Stralii, 322. A-
 postatæ, 143. Bruxellen-
 sibus paratum, 357. Ca-
 sembrotii, 322. conju-
 ratorum, 308. Duii, 322.
 hæreticorum, 106. 111.
 165. 223. 263. 278. 366.
 Harlemensium, 371. Hi-
 spanorum, 360. 371. La-
 noii, 106. Moroni, 183.
 Nobilium, 322. 360. 364.
 Procerum, 328. rebel-
 lium, 251. 277. Sacer-
 dotis hæretici, 143. se-
 ditiosorum, 475. Siche-
 mii ex victis, 473. Spel-
 lii, 322. *Vide* Damna-
 tio.
 Surrentinorum Archiepisc.
 195.
 Suspicio ex colloquio Bajo-
 ne habito, 153. mutatæ
 Cæsareæ voluntatis in
 abdicatione regnorum,
 9. de seditiosorum ra-
 pinis, 389. de proditio-
 ne Belgii, 217.
 Symbola conspirationis à
 Proceribus in convivio
 decreta, 132. famulo-
 rum vestibus apposita,
ibidem, 133. eorum in
 vulgus interpretatio,
 133. prohibentur à Gu-
 bernatrice, *ibidem*. eo-
 rum loco aliud Nobiles
 sup-

I N D E X

supplent, 134. à Rege ve-
tantur, 134.

Sententia ad S. spectantes.

SECURITAS securita-
te mutua paciscenda est,
428.

SUBIECTIS populis pars
libertatis videri solet, à
suorum aliquo gubernari,
43.

Difficile est **S**UCCESSO-
RI placere, 69.

SINGULORUM inter-
est, si universi regantur,
64.

Nonnulli ut **S**UPLI-
CES habeant, mise-
ros & reos querunt,
61.

SUBITA quæque ac incer-
ta, æstimari atrociora so-
lent, 215.

Male admoventur oculi spe-
ctando illius **S**UPLI-
CIO, cujus causam com-
miseratio meliorem face-
re videatur, 329.

SUSPICACI sub Prin-
cipe gliscit exploratorum
numerus, 230.

SUSPICIONES inter-
dum aliquas nulla sa-
tis diluit innocentia,
512.

Quælibet **S**TATIO tem-
pestatem fugientibus pro

portu habenda est, 426.

NULLUS **S**UPERBUS ali-
quando servit, nisi domi-
nandi spe, 435.

SPECTAT ad prudenti-
am Principis, efficere,
ut quo moderatio semel
noluit, numquam possit,
512.

SPES numquam major af-
fulget pacis, quam cum
serio bellum geritur,
21.

T.

TAbulæ administrationis
Belgii à Requesenio,
superveniente morte, non
signata, 407.

Taciturnus Orangius appel-
latus, 300.

Tagus amnis sublatus in To-
leti montem, 11.

Talorum lusus, 133. 296.

Tarquinius Superbus, 98.

Tarquini Aruntis exem-
plum renovatur, 320.

Tassius, *Vide* Petrus & Ray-
mundus.

Tavianus Trib. Gallorum
296.

Taurini urbs, 108.

Telidanus Lovaniensis Theo-
logus, 129.

Temeraria pugna, 455. re-
media, 498.

I N D E X.

- templum pagus, 463.
 Templorum depopulatio unde in Belgium immissa, 206. quando incepta, 207. & continuata, 211. 212. templi primarii Antverpiensis jactura quanta, 216. ejus cultus restituitur, 223 274.
 templorum strages in Flāndria, 216. templa hæreticis attribuuntur, *ibid.* Catholicis restituuntur, 274. 271. 325. à Calvinianis occupantur, 448. *Vide* Iconomachia, 207.
 Tena a fl. 216.
 Teneramunda urbs capitur & diripitur, 365.
 Teneramundanus Procerum congressus, 230. 324.
 Tentorium Orangii ab Hispanis tentatum, 368.
 Terra osculo libatur à Cæs. 9 immisso mari navigatur, 2. 395.
 Terræ motu Asiæ urbes infestantur, 216. 217. quantiuntur in Brabantia, 309. pagi tres ac triginta hausti, 319.
 Teronius Vasco mittitur ab Orangio, ut inimicitias serat inter Austriacum & Belgarum Primores, 435. 439.
 Tervana à Carolo V. expugnatur, 17.
 Thamesis trajectio, 397.
 Thenæ, *Vide* Tillemons.
 Theodonis villa, 296.
 Theodoricus Batemburgicus ex Hollandia fugatur, 276. capitur, *ibid.* supplicio afficitur, 277.
 Theodorus Beza Ambrosiani tumult. author, 99. ejus consilium de nova professionis forma ad Augustanæ similitudinem concipienda, 236. psalterium Davidis à Maroto inceptum absolvit, 108.
 Theologorum sententia de Religionis libertate à Belgis exoptulata, 32. 152.
 Theoph. Frisius Pontificis cubicularius fert purpureum galerum Granvellano, 93.
 Thesaurarius Regius, *Vide*, Præfectus Regii ærarii, & Quæstor.
 Thola insula, 381. 396.
 Tholosius, *Vide* Jacobus Marnixius, & Joannes.
 Tholossiani vincuntur ad Ostervelam, 251.
 Thomas Armenterius mittitur in Hispan. à Gubernatrice, 128. auditur prolixè à Rege, 130. mutat Reg. animum de retinendo Gr. in Belgio, *ibid.* ab Hisp. in Belgium reversus. Granvellani discessum affert, 134.
 Tho-

Thomas Perenottus Hispan.
Reg. in Gallia legatus,
Granvellani fratris pot-
tissimum consilio rem-
gerit, 94. 100. 103.
Bruxellas venit, 136.
Gallica legatione fun-
ctus in Burgundiam abit,
ibid.

Thomas Raggius Quæstor
Regius mittitur in An-
gliam, 351.

Tiberis flu. 334.

Tiberius Cæsar, 2. 70. 216.
293. filiorum ductu ar-
ma componit, 283. in
senatu jactatio ejusdem
ex gemello uxoris partu,
451.

Tillemons opp. Brabantix
occupatur ab Orangio,
365. Austriaco se dedit,
471. pugna apud eum,
416.

Timor legum, 75. propiora
sibi fingit, 470. *Vide Me-
tus.*

Tiphernum op. 403.

Toletanus aquæductus, 11.
Archiepiscopus, 13.

Toletanus, *Vide Ferdinan-
dus, Federicus, Petrus &
Rodericus.*

Tolosanæ Ecclesiæ divisio,
53. Tolosæ repertæ libro-
rum Calvinianorum arcæ,
316.

Torellii Ænariæ insulæ do-
mini vincuntur, 405.

Tormenta bellica, 263.

366. à Musices elemen-
tis nomen sortita, an-
feruntur, 321. recupe-
rantur, 335. in fossa
deprimuntur, 392. tor-
mentorum suggestus,
333. magister, 31. 294.
*Vide Gabriel Serbellonius
& Cressonerius, & Bar-
lamontii, Philippus Stra-
veleus, & Valent. Par-
deus.*

Tornacesium Belgii pro-
vincia, 29. Gubernator,
ibid.

Tornacum urbs, 29. Guber-
nator, 258.

Tornaci excitatur tumul-
tus, & componitur, 105.
106. quam frequentes
ibi hæreticorum concio-
nes, 199. templa hæreti-
cis attribuuntur, 224. de-
fectionem à Rege mina-
tur, 247.

Tornacenses Gheusii ar-
ma capiunt, Insulas inva-
suri, 255. 256. Lanoium
divertunt, 256. fugantur
& cæduntur, 257. præ-
sidium eis imponitur,
258. rebelles puniuntur,
ibid.

Torquati equites, 327.

Tosondorus equitum aureæ
Velleris, 172.

Trabes per aëra accensæ,
398.

Trajectio flu. artificiosa 339.
397. 398. Freti Zelandi-
ci

ci. 396. hujus cum Cæsariana transmissione comparatio. 397.

Trajectum ad Mosam defectionem à Rege minatur, 247. veniam orat Gubernatricem. 270. pro eodem legatio Episcopi Leodien. ad Gubernatricem, *ibid.* se Norcarnio dedit. 271. puniatur, *ibid.* Jus civitatis ad quem pertinet, 270. ejicit Hispanum præsidium. 416. ab Hispanis recuperatur, ac diripitur, *ibid.*

Trajectum ad Rhenum Archiepiscopatus prærogativa decoratur. 32. Trajectenses arcent Catholicos à templis, 224. defectionem à Rege minantur. 247. eorum agri vastantur. 248. præsidium à Gubernatrice jussum accipiunt, *ibid.* ad Leccæ ripam arcem excitant. *ibid.* legatos in Hispaniam mittunt. 353. arcem demoliuntur. 443. urbs à seditiosis tentatur. 393.

Transalpinæ regiones hæresi imbutæ. 64.
Transisielania Belgii provincia. 29. Gubernator *ibid.*
Iconomachia. 216, civitates à Rege deficiunt. 362.

Translatio hymnorum, 108.
109.

Treslongus, *Vide* Ioannes Ludovicus, & Gulielmus.

Trevirensis Septemvir armorum consilium adversus rebelles probat. 228.

Tributum Decimæ, Vigessimæ, & Centesimæ ab Albano Belgio imponitur, 345. Belgæ recusant. 349. 352. 355. 357. aliqui Albano dissuadent. 356. alii suadent. 357. ejus moderatio, 357. exactio omittitur, *ibid.* ejus occasione Belgæ rebellant à Rege. 357. 358. 362.

Tridentum urbs. 68,

Tridentinum Concilium, *Vide* Concilium Tridentinum.

Triremis Cæsaris pelago periclitata, 41. Pontificia victa. 405. Mustaphæ capta. 457. *Vide* Classis & Navis.

Triumphalis pompæ Rotomagi Navarrai victoris. 104. Granvellani cum Rege in Hispania. 141. Gubernatricis Antverpiæ. 274. Albani Bruxellis. 347. & Austriaci. 433. Ordinum ducum, 432.

Troja. 3.

Trophæi dedicatio à Germanico. 335. ab Albano, *ibid.* Trophæi Albano erecti in arce Antverpiana interpretatio. 348. *Vide* Statua & Albanus.

Trudonopolis opp. capitur ab Orangio. 343. in eo Gheusiorum conventus. 204. populatio Sacrorum ibi collata & distributa inter hæreticos. 217.

Trullensis Abbas. 72.

Tserclassus in Hispaniam à Brabantis missus. 113.

Tubicen ad Limburgenses missus. 481.

Tullia Tarquiniæ uxor cum Alibreta comparata. 98.

Tumuli moles excitata. 12. 13. *Vide* Exequiæ.

Tumultuum futurorum in Belgio præfagitio. 329. causæ unde. 47. & *seqq.* 307. 308. primæ ac veræ. 63. summa causarum & occasionum. 47. cur variè Scriptores de iis disseruerint. 47. 48. consopiti & propemodum extincti à quo de novo excitati. 96. militum Hispanorum in Belgio retentio an fuerit causa tumultuum. 36. an auctorum Episcoporum numerus. 50. & *seqq.* *Vide* Episcopatus. An introducta Cæsareis edictis

Inquisitio, 37. *Vide* Inquisitio. An reorum supplicia. 59. 61. *Vide* Hæresis, & Supplicium. An Nobilium abalienatio. 65.

ex Granvellano. 129. ex occasione litterarum Regis. 165. ex dictis à Gubernatrice propositis. 168. 169. ex Albano. 307. ex tributis. 358.

ex seditiosis, *Vide* Seditio, & Belgicum bellum, Tumultuum principia unde sumpta, 81. 105.

Tumultuum venia Belgis promulgatur. 35.

Vide Venia Tumultus Gallici. 94. 98. 99. *Vide*

Guisii, & Conjunctio Gallici & Belgici tumultus comparatio. 94. 105.

Tumultus Maurorum in Hispania. 316. 351. Bru-

xellis contra Hispanos. 410. Antverpiæ. 201.

251. 417. 418. Buscoduci & Trajecti. 47. 248.

Gandavi. 226. & *seqq.* 285. Valencenæ. 109.

& *seqq.*

Tunetum Lybici maris regia expugnatur. 510.

Tunetana expeditio. 355. 531.

Tungri op. 341.

Turbæ *Vide* Tumultus. Turbarum Concilium, 310. *Vide* Concilium.

Tur-

Turbatores plectuntur. 111.

Vide Supplicium.

Turcæ Venetias incendunt.

238. Turcarum classis ad

Echinadas. 458. exer-

citus eorum quæstor. 457.

Turcicum præsidium Na-

varrini 458.

Turmæ per Europam cele-

bres. 30.

Turrius privati Concilii à

secretis, à Gubernatri-

ce missus ad Episcopum

Leodiensium. 271. ab

eadem ad Brederodium.

277. à Brederodio reti-

netur, *ibid.* noctu Am-

stelodamo dimittitur,

Ibid. allegatur ab Alba-

no ad Angliæ Reginam,

351.

Sententia ad T. spe-
ctantes.

TURPIUS est de gra-
du deturbari, quam ad
eum non attolli 503.

TURBATIO maxime re-
bus præsentissimum re-
medium ab unius impe-
rio peti solet, 408.

TIMORI nulla monu-
menta sunt satis, 332.

TIMOR licitor est legum.
57.

Propiora sibi mala fingit

TIMOR. 470.

TUTA, quæ suspecta,

511.

Nunquam **TUTUS** eris
inter illos, qui à tuis se-
tutos non existimant.
428.

Nihil diu consistit **TUMUL-**
TUARIO opere com-
positum. 177.

Male comparatur **TER-**
RORE veneratio. 305.

A sicca **TEMPES-**
STATE naufragium,
115.

V.

V Abrinci Episcopatus in
Gallia. 53.

Wackenius maris Præfe-
ctus cum instructis navi-
bus in Hispaniam mitti-
tur. 298.

Vandamontius Comes,
329.

Vahalis, fl. 339.

Valacria insula, 249. 380.

Valderfongius peditum Dux
destinatur à Rege, 227.

Valdefius, *Vide* Franci-
scus.

Valencena urbs. 253. Do-
minorum impatiens. *ibi-*
dem. in ea tumultus.
105. 109. componitur.

111. ejusdem civitatis
status. 253. 254. Valen-
cenates jubentur à Gu-
bernatrice præsidium ac-

cipere. 254. post ter-
giversationem recusant.
ibid. rebelles pronun-

I N D E X.

- ciantur. 255. obsidentur, 258. oppugnationem Rex abnuvit, *ibid.* arctius obsidentur. 259. oppugnationis modus à Rege præscribitur, *ibid.* invitantur ad deditioem ab Egmontio, & Areſchoto. 260. obsidentium caſtris nocturna irruptione inſultant. 261. urbis ſitus, *ibid.* mœnia quatuntur. 261. Valencenates agunt de deditioe. 262. clementiæ Gubernatriciſ, ſine exceptione, iterum urbem committunt. 262. ab oppugnatione deſiſtitur, *ibid.* civitas exarmatur. 263. rebellionis authores necantur, *ibid.* ſtatus tum ſacer tum civilis reſtituitur. *ibid.* Valenc. arcem demoliuntur. 443.
- Valentinus** Pardæus Motæ Dominus copiarum Flandricarum ductor, 250. rei torm. Præfectus, 463. ſaucius à pugna reſtat. 374.
- S. Valerii opp. expugn.** 319.
- Valeſius, Vide** Philippus Burgundiæ Dux.
- Valeſia, Vide** Margarita.
- Valliſoletum** urbs, 10. 507. 509.
- Vangeſtius, Vide** Ioannes, & Margarita.
- Vargas, Vide** Alphonſus, Franciſcus & Ioannes.
- Waterlandia** inſula. 276.
- Vaticinatio, Vide** Præſag.
- Vectigal** impoſitum bibituris, aquam ægrotis ſalubrem, 356.
- Velitationum & levium** præliorum pugna. 340.
- Venationis ſtudium, 37. 80. 124. 290. 507. Venationis ſupremus nominatus à Rege, 290.**
- Veneni ſuſpicionem** extincti, 290. 512.
- Veneriarum incendium.** 238. quis ejus author. *Ibidem.*
- Veniæ generalis culparum** in Belgio promulgatio. 353. *Vide* Culparum venia.
- Verba Alexand. Farneti ad Armigerum.** 466. Aloyſii Quiſciadæ ad Ioann. Auſtriacum. 508. Albani ad Egmontium. 300. Egmontii reſponſio. *ibid.* Calviniani ſcurræ contra Ieſuiſtas domo expulſos. 448. Caſtellæ Præſidis ad Pontificis Nuncium. 317. Gallici legati in morte Egmontii 329. Gubernatriciſ ad Egmontium. 210. Ioann. Auſtraci ad Goignium captivorum Ducem. 468. ejuſdem ad Alphonſum

- Levam, 494. Orangii discessuri ad Egmontium, 368. ejusdem ad Areschorum ducem, 435. Regis Hispan. ad aulicos de statuario. 349. superba Valencenatum de se ipsis. 253. *Vide* Oratio, & dictum. Verborum licentia. 377.
- Verdugus, *Vide* Franciscus.
- Vernerus Gimnichus Iuliacensis Ducis legatus, 439.
- Vesla fluvius, 481.
- Vesembechius legatus Antverpiens. in Hispaniam. 113.
- Vespasianus Imperat. 2.
- Vesterholtius conscribit equites in Saxonia. 236.
- Vestitus famulorum à Proceribus decretus, 132. 133.
- Vide* Symbola. Vestes supra genu mulieribus decurandi mos. 364.
- Westphalia. 63.
- Veteres aquæ, opp. *Vide* Aquæ veteres.
- Vetta Angliæ Insula, & ejus præfectus, 434.
- Vexilla Pontificia ablata à Solimano ex Pontificia trireme, Pontifici restituta. 405. vexilla in curribus rusticorum. 351. Vexillum Orangianis creptum. 344. decem monetis depictum in odium Albani. 359. saccum Austriaco datum in Turcas, 139. pium ejusdem in rebelles Belgas. 465.
- Viana op. Hollandiæ, 247. & seqq. 277.
- Vibaldus Ripperda Harlemi & militiæ Præfectus moritur. 374.
- Victoriæ Farnesii Urbini Ducis conjux occurrit Mariæ Lusitanæ Parmam accedenti. 162.
- Victoria actiaca. 456. ad Amisiam flu. 334. ad Caletum opp. 20. ad Getam flu. 343. ad Gravelingam opp. 20. ad S. Gislenum opp. 364. ad Gemblacum opp. 468. & seqq. ad Limburgum urb. 480. ad Montes Hannon. urbem. 368. ad Ostervelam pagum. 251. ad S. Quintinum opp. 20. in Duvelandix insula. 401. ad Mochemum pagum. 383. ex Armenterensibus & Tornacensibus, 256. 257. ex Hugonotis. 104. 112. 347. 363. ex Mustaphæ triremi. 457. in bello Lusitano. 347. à denis quibusque Hispanis ex hostium singulis millibus. 432. Maritima Orangianorum, 381. & Hollandorum frequens

I N D E X.

- per decennium. 361. 362.
 divinitus attributa. 335,
 In victoria moderatio,
 500. Victoriæ fama mi-
 ro modo Groningam
 perlata. 334. Victoriæ
 Hispanorum & Roma-
 norum comparatio. *ibid.*
Vide Expeditio, & Pu-
 gna.
 Vidus Cabocius in duello
 spectante Rege. 23.
 Viennius, *Vide* Henricus
 Vigesiæ bonorum imposi-
 tio *Vide* Tributum.
 Viglius *Vide* Ulricus.
 Villa Henrici Gall. Reg. 477.
 Pardi, 510. Theodonis,
 296.
 Villagarzia op. 507.
 Willebrocum pagus. 268.
 Villerius equitum Fœdera-
 torum ductor, 247. Tru-
 donopolim à Leodiensi
 Episcopo habendo con-
 ventui expostulat, 204.
 Villerius Gallus Marchio
 apud Ambianum cum
 Arembergianis se conjun-
 git. 303.
 Villerius sclopetariorum
 equitum pro Ordinibus
 Præfectus. 464. Nivel-
 lam defendit. 474. *Vide*
 Iustus Villerius.
 Villerius Fœderatorum
 Dux. 322. ex Iuliacen-
 si agro Orangii jussu
 Mosam trajicit. 318. re-
 jicitur, & capitur. *ibid.*
 322. capite plectitur,
ibid.
 Viletta Granvellani popula-
 ris flagitio destinatus,
 137.
 Vilvordia ad conciones ha-
 bendas ab hæreticis desti-
 nata, 218. sero tentatur à
 Gonzaga. 471.
 Vilvordianus carcer, 175.
 276.
 Vinglius Conjuratorum
 unus Hollandiam infe-
 stat, 276. fugatur *ibid.*
 ultimo supplicio afficitur.
ibid.
 Vincentius Caraffa Hunga-
 riæ Prior, Italorum To-
 designatus. 490.
 Violatores sacrarum ima-
 ginum supplicio affecti,
 273. 278. *Vide* Iconoma-
 chix.
 Virgo Aspricollis, 471.
 Virilis obeuntium animus,
 400. 401.
 Viroviacum op. 109.
 Wirtembergensis Dux ar-
 ma dissadet Gubernati-
 ci. 229. ad eandem lega-
 tionem mittit. 275. cum
 Orangio, & stipendia
 promittit. 338,
 Visurgis fl. 335.
 Vitæ contemptus. 401,
 Vitellius, *Vide* Chiapinius
 Camillus, Nicolaus, &
 Paulus.
 Vitellotius Vitellius. 403.

I N D E X.

- Vitia in alios transla. 197.
 Vlisippo urbs. 377.
 Vlloa, *Vide* Alphonfus, Ioannes Oforius, & Magdalena.
 Vtricus Viglius Zuichemus privati consilii Præses. 44. 117. Granvellano fidus. 117, 133. inter Cardinalitios nominatur. 137. in eum Gheusiorum minæ. 221. Religioni ac Regi addictus. 408. è Senatu abripitur & custoditur. 414.
 Vlucialis Præfectus maris. 458.
 Vlyffes, 120.
 Voluntæis hæreditas, 6. 7.
 Worcomium oppidum 394.
 Wormatia urbs. 59.
 Vorna Hollandiæ Insula, 360.
 Votum Ansibariorum Ducis in Romanos. 87. Mariæ Lusitanæ super educatione filiorum, 163.
 Vitellii erga Sedem Apostolicam. 404. Lumeii de ulciscenda Procerum morte. 338. Cl. Civilis in Romanos *ibid.*
 Votivum monumentum, 321.
 Urbanus VII. P. M. 226.
 Urbanus VIII. P. M. 341.
 Vrselius legatus Antverpiensis in Hispaniam, 113.
 Wallonica militia & pro-verbium. 331. legio. 465. 474.
 Winschotum. 319.
 Vulgo Apostoli qui. 105. cucullorum interpretatio. 133. *Vide* Populus.
 Worcomium op, ab Hispan. expugnatur, 394.
 Vzeda op. 376.

Sententia ad V. spectantes.
 125.
VILE videtur quidquid in summo patet. 14.
VITIA dum transferuntur, quasi contractus per manus sordibus ingravescent. 197.
 Vitio generis humani, majora omnia concipiuntur dum **VETANTUR**, 201.
 Ingens potentiæ firmamentum **VICINORUM** principum amicitia, 146. 156.
 Ægre continentur manus inter arma, dum **VICTORIA** vindictam pariter ac pedas ostendet. 420.
 Laudatur in novæ potentiæ hospite **VERECUNDIA**, 509.

I N D E X.

Z.

Zacharias Pont. Max.
Episcopatus auget in
Germania. 53.
Zeelandia Belgii provincia.
26.29.498. Præfectus. 29.
87. 396. 401. infestatur ab
Iconomachis. 216, Ze-
landiæ caput tentatur à
Tholosio. 249. civitates
præsidium à Gubernatrice
accipiunt, 278. ejus ali-
quot insulæ alluvione
conteguntur. 356. magna
ejus pars ab Hispanis defi-
cit. 361. primaria Zelan-
diæ urbs oppugnatur.
380. Orangio se dedit 381
Zelandica expeditio à
Requesenio suscepta, 394.
& seqq. Zelandiæ situs
394. in traiectione Zelan-
dica Regiorum virtus 367
369. 402. & seqq. expugna-

tur præcipuâ ejus insula,
402, accedit ad alias pro-
vincias rebelles. 415.
Zeveghemi Domini offi-
ciosa legatio à Guberna-
trice in Germaniam. 148.
Ziriczæa insula munitur ab
Orangio, 397. Ziriczæa
urbs à Regis obsidetur.
402. 407. fame se dedit,
402. 409. ab Hispanis re-
linquitur, 412.
Zuichemus, *Vide* Vlricus.
Zuitbeverlandia insula à
Mondragonio occupatur.
369.
Zuniga, *Vide* Gabriel Ni-
gnius, & Ioannes.
Zutphania Belgii provincia
venditur Carolo pugnaci
26. 27. à Carolo V. armis
acquiritur. 27. civitates à
Rege deficient. 362. recu-
perantur. 369. Præfectus.
29. 30.

F I N I S.

Z

C

Zee

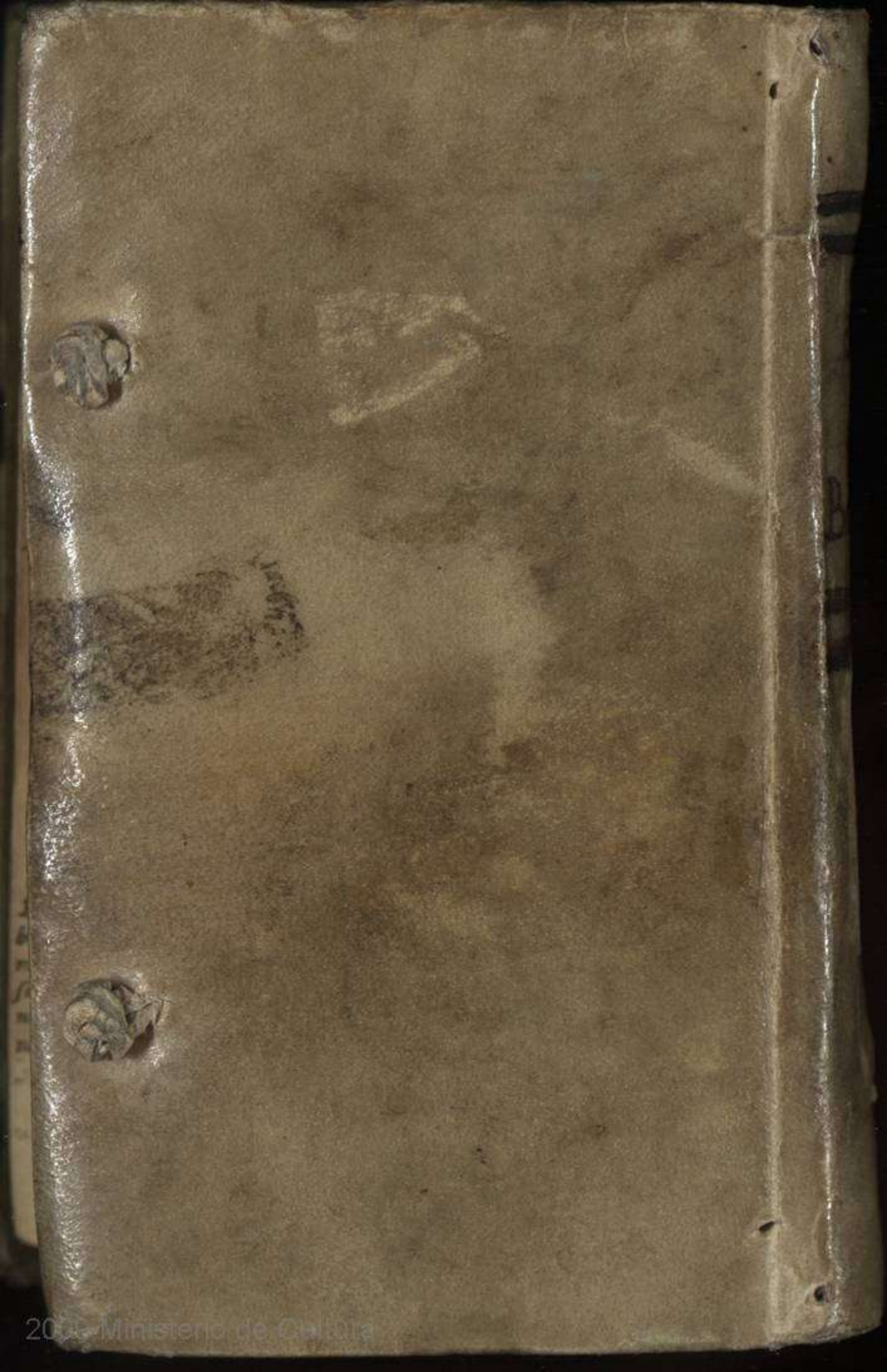
2

3

1

1

.

79^a

Stradae
De
Bello Belgico.

1653

2

1